

Horváth Kálmán

Prohászka a szívekben – Magyar Fioretti

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

JUBILEUMI SOROZAT

2-3

PROHÁSZKA A SZÍVEKBEN

MAGYAR FIORETTI

I-II.

HORVÁTH KÁLMÁN

Impresszum

Horváth Kálmán

Prohászka a szívekben – Magyar Fioretti

A „*Prohászka Ottokár Jubileumi Sorozat*” második és harmadik kötete

A sorozat első kötete: *Prohászka Ottokár életének titka*

A borítón Fülöp Elemér Prohászka szobra látható

Szerkesztette: Felsővályi Ákos

Sorozatszerkesztő: Barlay Ö. Szabolcs

A könyvvvel kapcsolatos levelezési cím: felsovalyi@ppek.hu

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című két kötetes mű elektronikus változata. A két kötet 2009-ben jelent meg a Prohászka Baráti Kör kiadványaként, Székesfehérvárott, az ISBN 978-963-87578-7-6 (I. kötet) és az 978-963-87578-8-3 (II. kötet) azonosítóval. Az elektronikus változat a két kötetet együtt tartalmazza. Az elektronikus változat a szerző jogutódjának az engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más jog a szerző jogutódjáé.

Ez az elektronikus változat tartalmaz a Függelékben Horváth Kálmántól egy feljegyzést a Prohászka-kutatás történetéről, melyet a könyv kinyomtatása után találtunk.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Beköszöntő.....	8
Előszó.....	9
I. rész.....	10
Emlékezés Prohászka Ottokárról (Írta és részben rádión elmondotta: Bilkei Ferenc)	11
Dömötör István apátplébános	23
Kovács Géza székesfehérvári egyházmegyei pap.....	23
Dr. Halnek Béla teológiai tanár	23
Lapos István.....	23
Tőke István c. kanonok	24
Mócsy Gabriella.....	24
Angéla nővér.....	25
Dr. Dienes Valéria	28
Dr. Lutter János egyetemi tanár	29
Kriegs-Au Emil ny. városmajori plébános.....	29
Egyházmegyénk egyik idős papja.....	31
Györgyi János ny. hittanár	31
Kéri Nándor székesfehérvár-vasútvidéki plébános.....	31
D. N. a következőkben örökíti meg élményeit	32
Dr. Potyondy Imre püspöki helynök.....	35
Kuthy István prépost-kanonok	35
Sikora Andrea	35
Galamb Imre kislángi plébános	36
Mayer József c. prépost, sárbogárdi plébános	36
Dr. Büttner Ferenc apát-kanonok.....	36
Hajós József kanonok	37
Dr. Géfin Gyula szombathelyi kanonok kutatásaiból	37
Dezső István emlékei Prohászka Ottokárról	39
Langhammer János csabdi plébános.....	41
Az indexre tétel egyházpolitikai háttere	41
Kuthy István rektor-kanonok	43
Egy székesfehérvári táblabíró idős özvegye	43
Mócsy ny. esztergomi tanítóképzői igazgató.....	43
Dr. Kátay Béla apát-plébános	45
Shvoy Lajos megyéspüspök.....	45
Dessewffy Aladárné.....	50
Dr. Székely Ottokár O. Ciszt.	53
Kivonat a Zsámbéki Plébánia Historia Domusából	53
Balogh Károly bicskei esperes plébános.....	54
Dr. Büttner Ferenc apát-kanonok.....	54
Dr. Csapodi István orvosprofesszor	55
Deym Béla ny. esperes-plébános	57
Laczó Alajos sárkeresztúri plébános.....	58
Dr. Metzker József.....	60
Metzker Mária.....	61

Kovács Dénesné, Budapest.....	61
Sávoly János altábornagy özvegye, Budapest	61
Somogyi Lajosné altábornagyné.....	61
Egy magát meg nem nevező író (Budapest, 1936. március 12.).....	62
Névtelen író a Schütz-hagyatékából	63
Özv. Csiky Imréné (Budapest, 1934. Karácsony).....	63
Szilágyi Béláné (Budapest, Gyarmat u. 8.).....	64
Szakovics Károlyné, Budapest.....	64
Tar János sárszentmihályi esperes plébános	67
Plávics Mária, Fremiata nővér	67
Imameghallgatások (Schütz Antal hagyatékából)	70
A békéscsabai Jézus Szent Szíve Templom építése	72
Csodálatos megtérés.....	74
Stoffer Mici.....	74
Rábapordány	75
Markhet Angéla	76
Tomsich Kálmánné	77
Levél	78
Laudisz János.....	78
Ackermann Gusztávné, Újvidék	79
Dienes Valéria.....	83
Bizonyítvány	83
Dr. Sima Alaksic.....	84
Parti Lajosné	84
Rádai Irén, Laura nővér	85
Dr. Rogács Ferenc pécsi segédpüspök.....	85
Prohászka Ottokár utolsó konferenciabeszédének kivonatos jegyzete.....	86
Kovács János pápai prelátus	90
Lendvay Zoltán	92
Csontos Márton.....	92
Szabó József.....	92
II. rész	94
Dr. Lutter János.....	95
Turzó Antal csepeli plébános.....	95
Kormos Ottó márianosztrai plébános.....	97
Beke József	99
Jandik József pápai kamarás	100
Dr. Marczell Mihály egyetemi tanár	101
Pálos Lajosné Székesfehérvár.....	104
Ami a Soliloquiá-ból kimaradt I.	105
Dr. Miklós Antal vasútvideki káplán.....	107
Némethy Ernő pápai kamarás	107
Lendvay Zoltán adonyi plébános.....	107
Kuthy István rektor, prépost-kanonok	107
Györgyi János hittanár	111
Hell Ferenc ny. visegrádi esperes-plébános.....	112
Shvoy Lajos megyéspüspök.....	114
Prockl Gyula ny. igazgató tanító.....	115
Szarka Géza leánygimnáziumi igazgató	115
Dr. Potyondy Imre nagyprépost, püspöki helynök	117

Kisteleki István apátkanonok.....	130
Fejes István ny. igazgató.....	131
Ami a Soliloquiá-ból kimaradt II.....	132
Angéla nővér.....	133
Hajós József székesegyházi kanonok.....	133
Az intellektualizmus túlhajtásai.....	134
Kriegs-Au Mella.....	140
Kicsindy Kálmán ny. igazgató-tanító, Süttő.....	140
Csemez Paula, Fót.....	141
Molnár Gyula pápai kamarás.....	144
Ravasz László református püspök.....	144
Sikora Andrea főnöknő.....	146
Merényi Ferenc, Székesfehérvár.....	147
Géber Ferenc, Székesfehérvár.....	148
Merényi Ferenc, Székesfehérvár.....	148
Dr. Potyondy Imre püspöki helynök.....	149
Dr. Halász Piusz.....	149
Szigeti Endre újságíró.....	149
Endrődy Sybill, Bács.....	149
Boér Jenő ker. isk. tanár.....	151
Zámori Imre igazgató tanító.....	151
Skorka Károly újságszerkesztő.....	153
Oppenhauser Elvira ny. igazgató.....	156
Dr. Dienes Valéria.....	158
Dr. Molnár Gyula pápai kamarás, váli plébános.....	159
Schnattner Szigfrid O. S. B.....	159
Sándor István, Budapest.....	159
Sipos Borbála szomolnoki élményei.....	161
Dr. Némethy Ernő pápai kamarás.....	161
Kéri Nándor prépost-plébános.....	162
Bencsik József székesfehérvári gazdálkodó.....	162
Hoffer Ilona, Budapest.....	162
Bernáth Pál, Székesfehérvár.....	166
Veszprémi Tibor piarista tanár, Kecskemét.....	167
Bernáth Pál.....	168
Dr. Szántay Szémán István.....	168
Angéla nővér.....	169
Grasselli Ilona, Norberta nővér.....	170
Szerényi Margit, Angéla nővér.....	170
Dr. Némethy Ernő pápai kamarás, ny. regnumi plébános.....	171
Levél Prohászka Ottokárhoz.....	173
Ijjas József kalocsai érsek 1970. április 2-án mondott emlékbeszédéből.....	174
Chay Antal váli plébános.....	175
Prohászka Ottokár egyházkormányzási levelei.....	175
III. rész.....	183
1907.....	184
1909.....	184
1917.....	185
1918.....	186
1919.....	190

1920.....	190
1921.....	190
1922.....	191
1923.....	195
1924.....	203
1925.....	218
1926.....	225
1927.....	242
IV. rész.....	249
Főtisztelendő Láng János városmajori plébános.....	250
Alexa nővér.....	251
Tisztelendő Gabriella anyánk mondta el.....	252
Kedves Camilla anyánk emlékei.....	254
Ft. Folba János prelátus úr emlékei.....	257
Főtisztelendő Berta Lajos tábori főesperes úr emlékezése.....	260
Rita nővér.....	261
Dr. Kovács Gábor, volt váci szemináriumi spirituális.....	264
Ft. Juhász Gergely O. S. B.	264
Aloysia nővérünk mondja.....	265
Anna nővérünk szomolnoki élményei 1918-ból.....	265
Istenben boldogult Ancilla nővérünk emlékét még 1930 óta Alexa nővérünk őrizte meg.....	269
Pálosi Beatrix nővér mondta el.....	270
Kedves Borbála nővér mondta el.....	270
„Dina néni” – Edina nővérünk emlékei.....	272
Emília nővérünk emléke.....	274
Felicitas nővérünk.....	275
Hedvig nővérünk így ír.....	277
Dobos Teréz Hermina szociális missziós nővér.....	281
Ilona nővér emlékei.....	281
Csomor Mária, Johanna nővérünk.....	282
Jolanta nővérünk emlékei.....	282
Jozefin nővérünk így beszélt el.....	284
Józsa nővérünknek mondta el Verona nővérünk.....	286
Katalin nővérünk így emlékezik.....	286
Elvira nővérünk mondta el.....	287
Elekes Klára nővér.....	287
Cornélia nővérünk két emléke.....	288
Ladizsla nővérünk őrizte meg ezt a két gyöngyszemet.....	288
Lenke nővérünk írta 1960. augusztus 11-én, Kassáról.....	289
Magdolna nővérünk.....	291
Marcella nővér élménye (Székesfehérvár, 1938. VI. 1.).....	292
Melitta nővérünk élményei.....	294
Kedves Notburga nővérünk így ír.....	295
Michaela nővérünk emlékei.....	295
Petra nővérünk első emléke.....	295
Orsolya nővérünk emlékei.....	296
Orsolya nővérünknek mondotta el valaki,.....	296
Ottília nővérünk mondta el.....	297
Paula nővérünk emlékei.....	298
Laurencia nővérünk így emlékezik.....	299

Leóna nővérünk mondta el.....	300
Regina nővér emlékei	300
Magyar bácsi kertje.....	300
Skolasztika nővérünk.....	301
Olga nővérünk emléke	302
Szaniszla nővérünk emléke.....	303
Teréz nővérünk emlékei.....	304
Melánia nővér mondta el	308
A Hubertus-hegy alatt, a Pilis patak partján	309
Gertrúd nővérünk.....	309
Kiss Erzsébet, Viola nővérünk mondta el.....	310
Marácz Margit irgalmas nővér emlékei.....	311
Tisztelendő Gabriella anyánk édesapja, Mócsy László mondta el	311
Marácz Margit gráci irgalmas nővér mondta el.....	312
Adorján G. Imelda nővér, az Isteni Megváltó Leányainak egyike mondta	313
Hajnal Ferenc tanító beszélt el Pápán az irgalmas nővéreknél	313
Meindlné Horváth Klára	314
„Kripta-őrző Annus néni”	315
Cser Jolán keresztesnővér mondta el.....	315
Kolompár Mária.....	316
Jórán Zsófia.....	316
„Hamel – mamuska”	319
Oborzil Ferencék.....	320
Galambos Annusék	321
Gusnek család emlékei.....	323
özv. Follinusz Árpádné, Darnay Margit	325
Ribiánszky Józsefné.....	325
Schweiger Jolán	327
„Kis Sanyi” gyógyulása	329
özv. Halmi Gyuláné kültagunk	330
Planéter Jolán tanárnő	331
Egy kedves, idős néni tette ezt a vallomást.....	332
G. D. kültagunk, Ottokár Atyánk lelki leánya mondotta el	332
dr. Hegyi Árpádné, kaposvári elnöknőnk emlékei.....	332
Függelék.....	344
A Szerkesztő tájékoztatója.....	344
Horváth Kálmán (1915–1975)	346
Új életrajz Prohászkaról?	348
Névmutató és életrajzi adattár.....	355
Tárgymutató.....	394
A Prohászka-kutatás története (Horváth Kálmán feljegyzése)	409
Jegyzetek.....	412

Beköszöntő

Jubileumi sorozatunk második-harmadik kötetével olyan művet adunk olvasóink kezébe, melyről azt szokták mondani: „nem lehet letenni”. Természetesen ezt nekünk, szerkesztőknek nem illik prejudikálni, de meg vagyok győződve, hogy a „nyájas olvasó” ugyanezt fogja tapasztalni. A *Prohászka a szívekben* valóban rendkívül leköti az ember figyelmét, mert a magyar nép, a magyar kereszténység egyik legnagyobb példaképének, nemzedékek tanítómesterének, főpapok, egyháziak, hívők, hitetlenek apostolának és jövőbe látó prófétájának, Prohászka Ottokár püspöknek hétköznapijairól szól.

Kiadványunk egy kéziratnak most először közreadott kritikai kiadása. Története röviden: Shvoy Lajos, Prohászka utóda az ötvenes években a kommunista diktatúra tiltása ellenére azzal bízta meg Horváth Kálmánt, a kupolás Prohászka-templom plébánosát, hogy szinte házról házra járva gyűjtsön össze minden emléket szentéletű elődjéről, és azt majd gépelve adja át neki. Munkájához írógépet is adott. Nos ezt a feladatot hűségesen és tökéletesen teljesítette, és 1972-re lezárta az itt olvasható gyűjteményt.

Mi Spányi Antal megyéspüspök úrtól kaptuk a kéziratot és az engedélyt arra, hogy közkinccsé telessük. Én mint történész és mint a jubileumi sorozat létrehozója azért nevezem hézagpótlónak és egyedülálló kincsnek a kézirat közreadását, mert ezzel új fejezet kezdődik a Prohászka-kutatás vonalán. Hogy ezen mit értek, azt a Függelékben közölt *Új életrajz Prohászkaról?* című rövid tanulmányban mondom el.

Tény, hogy az eddig meg nem írt, minden részletre kiterjedő Prohászka-életrajz talán épp azért váratott magára, mert mindannyian éreztük, hogy „valami” még hiányzik. A váz, a „csontváz” már megvolt, hiszen a kortárs Schütz Antaltól kezdve Gergely Jenőig és Szabó Ferencig írtak már összefoglalót Prohászka életéről, életének legfontosabb történéseit feldolgoztuk konferenciák megszámálhatatlan előadásában, de mégha ezeket megfelelő tematikai kategorizálással és kronológiai besorolással némi egységbe is rendeznénk, akkor is kimaradna a lényeg: Prohászka mindennapi élete. A rózsza, a gyöngyvirág, a liliom lehet szemre gyönyörű és „hiteles”, vagyis valódi, de mit ér, ha hiányzik mindegyiknél a rá jellemző és egyedi illat. Ilyen „ráadás” ez a *Bokrétának* is nevezett és mai szóval élve riport-összeállítás, melyben megrendítő és máshol nem is olvasható történések, epizódok, lelki, szellemi baráti pillanatfelvételek találhatók.

E sorok írója új alcímet írt az eredeti alá: *Magyar Fioretti*. A gondolatot maga Horváth Kálmán, a kézirat szerzője és a riportok készítője adta, hiszen művét ő is Bokrétának érezte: a legkülönbözőbb és legszebb vad és kerti virágok csokrának. Én a kézirat olvasásakor mindvégig a *Fiorettire* gondoltam – tudván, hogy Prohászka Rómából hazajövet, 1882-ben napokat töltött Assisiben, és Szent Ferencet élete végéig egyik példaképének tartotta. Ha van lényegbevágó különbség Szent Ferenc és Prohászka *Fiorettije* között, akkor a mérleg e mű oldalára billen. Tudniillik itt nem legendákat olvashatunk egy szentről, melyeket halála után állítottak össze, hanem itt elhangzott szavak, megtörtént események, sok száz szemnek lencséjével, titkos kamerájával rögzített magatartásmozaikok tanúságtételéről van szó. Ez az, amire a szenttéavatási kongregáció leginkább érzékeny: a tettenérés! Nem nekünk kell utólag írunk, hogy nem volt a modernizmus eretneke, hanem hűgának vallomását kell meghallgatnunk, aki látta a püspöki kápolna oltárán hajnalig égő gyertyákat, melyeknek fényében adoráció közben megfogalmazta hűség nyilatkozatát a Szentszéknek (498. cikkely).

És olvasás közben rá fogunk ébredni, hogy a sorok mögött minden lapon valóban egy szenttel találkoztunk. Így már megértjük, hogy papjai és hívei miért nevezték már életében szent püspöknek.

Előszó

Amikor 1954. január 16-án átvettem a Székesfehérvár Vasútvidéki Plébánia vezetését, megboldogult főpásztorem, Shvoy Lajos megyéspüspök úr ezeket írta diszpozíciós levelében: „Az Ottokár-templom plébánosának más hivatottsága is van: nevelni kell és ébren kell tartani Ottokár püspök tiszteletét, gyűjteni a nagy szellem emlékének adatait. Fehérvári kápláni működésed külön predestinál erre”. Így lett a hívek gondozása, az emléktemplom restaurálása mellett a harmadik nagy gondom a Prohászka-emlékek gyűjtése. Összegyűlt a Vasútvidéki Plébánia és a püspökségi Prohászka-szoba anyaga.¹

Beszéltem sokakkal, akik elmondották azt, amit a szívükben hordoztak Ottokár püspökről. Az utolsó pillanatban történt, hiszen azóta már nagyon sokan az örökkévalóságban vannak.

Valaki azt mondta a gyűjtés megkezdése előtt, azt szeretné látni, hogy Ottokár püspök a nagy igazságokat, amelyeket hirdetett, hogyan tudta apró pénzre váltani, életében megvalósítani. A gyűjtés ezt szeretné bemutatni.

A gyűjtött anyag négy részből áll. Az I. és II. a különböző beszélgetések alkalmából készült jegyzetek alapján. A III. rész Grasselli Ilona, Norberta emlékei. Először a gyűjtő rendelkezésére bocsátotta jegyzeteit, majd kérésére saját maga rendezte, kidolgozta. A IV. rész az, amit társai gyűjtöttek össze.

A gyűjtést szeretettel ajánlom kispapjaink figyelmébe. Ők már nem ismerték Ottokár püspököt és azok közül is keveset, akik kapcsolatban álltak vele. Lendítse őket felfelé magasztos hivatásukban a küzdelmes mindennapi életben benne álló Ottokár püspök példája.

1972 nagyböjtjén:

Horváth Kálmán
váli plébános

I. rész

Emlékezés Prohászka Ottokárról (írta és részben rádión elmondotta: Bilkei Ferenc)²

[1] Mintha most is ott állanék a püspöki várakozó szobában. A szemben levő ajtó és utcai ablak között áll a nagy Püspök állóíróasztala. Előtte áll, olvas vagy ír a Püspök. Minden idegem megfeszítésével figyelem a tulsó szobában mozduló zajt. Egyszerre megroppan a parkett s kemény, férfias lépésekkel közeledik valaki. Hirtelen föltárl az ajtó s mosolyogva jön felém a nagy Püspök sudár, szép, férfias alakja. Szent Ágoston s utána a katolikus világ legnagyobb egyházfejedelmeinek egyike, büszkesége és dicsősége: Prohászka Ottokár. Jobbját nyújtja felém és férfias kemény fogással megszorítja a kezemet. Én pedig lehajlok és melegen megcsókolom – nem a gyűrűjét, az egyház hatalom jelvényét, hanem a kezét, úgy, mintha az édesapám kezét csókolnám meg. Helyet mutat a piros bársonyszéken, leül velem szemben, és kezdődik a beszélgetés, és folyik negyedóra, félóra, háromnegyed órán keresztül. A másik teremben várakozók nem tudják elgondolni, hogy mi lehet a fontos beszélőnivalónk? Minden érdekli. Megbeszéljük az aktualitásokat, aztán – ha a Püspöknek úgy tetszik –, folytatódik a nagy egyházi, országos dolgokról stb. (Sokszor gondoltam, hogy talán jól esik neki kiszellőztetni ilyenkor a gondolatait, amik foglalkoztatták, hogy jó nemcsak a fejben, hanem kifelé is megforgatni őket. Sokszor hangosan föl kacag, élvezzi a karikatúrát, az iróniát, amit lelke a dolgokról meglátott.)

Sokan kérdezték tőlem, hogy milyen volt Prohászka Ottokár? Röviden azt felelem: *Nem olyan, mint más ember*. Vagy, ahogyan a szellemes író, Landauer Béla mondta róla: *antisablon*, olyan, aki mindenben különbözik a többi embertől. Nagyobb, nemesebb náluk.

Azon is gondolkoztam sokszor, hogy mi alakította ki Prohászka Ottokár legjellemzőbb vonásait, életirányát? S azt gondolom, hogy a *lelki tisztaság* és az *Oltáriszentség*. Sokszor voltam vele együtt szentségimádáson. Ő a püspöki zsámolyon térdelt, én távolabb. Úgy térdelt, mintha márványból faragott szobor lett volna. Nem mozdult negyedórán, félórán, egy órán keresztül. Nézte, itta, élvezte Krisztust. Krisztus pedig magába olvasztotta, magába faragta az Ő kedves fiát.

Van egy jóbarátom, Bory Jenő szobrászművész, most már a Képzőművészeti Főiskola nyugalmazott rektora. Úgy ötven év előtt egy Krisztus-szobrot mintázott. A mű nagyon megtetszett nagybátyámnak, Platz Bonifácnak s megkérte a művészt, hogy faragja ki számára carrarai márványból. Mikor a szobor szerintünk már készen volt, elhalmoztuk a művészt dicséretekkel. Ő azonban dolgozott, faragott tovább. Apró, nekünk láthatatlan, megfoghatatlan finomságokat faragott a márványba. Mikor kérdeztük, hogy mit csinál, azt felelte: most faragom beléje a lelket, hogy beszélni tudjon.

A nagy elmélyedések idején, az Oltáriszentség imádásának titokzatos óráiban véste, faragta Krisztus a maga képét, a maga titokzatos valóságát Prohászka Ottokár tiszta lelkeségébe, egyéniségébe. Azt, hogy lehetőleg olyan legyen, mint Ő. Úgy tudjon szeretni, lelkesedni, dolgozni, magát odaadni, mint ahogyan azt Krisztus cselekedte, amint azt egy embertől született embertől elvárni lehet.

[2] A tanító bácsi dicsérete. Fiatal püspök volt még Prohászka Ottokár, mikor valamelyik Székesfehérvárhoz közel eső faluba vasárnapra misézőt kerestek a püspökségen. Mindenki le volt már foglalva. Az aulikusok³ törték a fejüket, hogy kit lehetne valahogyan előrántani. Prohászka püspök értesült az esetről s rögtön följánlotta a maga szolgálatát. Kocsi nehezen került elő, s a püspök a maga személyében segített, amennyiben gyalog vágott neki az útnak. Persze egyszerű, sőt a hosszú viseléstől fényes reverendában. A mise nagyon szép volt, a szentbeszéd nem különben. Mikor aztán mindennek vége lett, a jó tanító bácsi, aki természetesen a kántori méltóságot is viselte, becsületbeli kötelességének tekintette, hogy az

egész egyházközség nevében is köszönetet mondjon az ismeretlen, de nagyon szép szavú fiatal papnak: Köszönjük a tisztelendő úr nagy jóságát – és megveregette a püspök vállát – nagyon szép prédikációt mondott nekünk, s ha így folytatja, idővel még a legnagyobb plébániák vezetésére is méltó lesz.

Prohászka püspök megköszönte a szívből jövő jókívánságot és – amint később mondotta – nagyon büszke volt az öreg tanító bácsi dicséretére.

[3] Az ercsi pap plébánossága. Dömötör István, mint újmisé, egy esztendeje működött már mint káplán az ercsi plébánián, mikor előde, a plébános elhalálozott. A kegyúr és a nép is annyira szerették, hogy hő óhajként jelentették ki, hogy ő legyen az új ercsi plébános. Dömötör István mindenképpen szabadkozott a nagy megtiszteltetés ellen. Főleg két okot hozott fel. Először: hogy nem tud rácul, pedig az öreg hívek között akadnak, akik régi anyanyelvükön szeretnének gyónni; másodsor: még fiatal és szívesen vár és tanul addig, míg méltó lesz a plébánosi állásra. Az ügy Prohászka püspök elé került, aki pár szóval így vágta el a gordiuszi csomót:

– Nem tud rácul – majd megtanul! A fiatalság meg olyan akadály, amely minden esztendőben egy egész évvel javul.

Így lett Dömötör István 18 éven át nagy, kedves, népszerű plébánosa Ercsi községnek.

[4] Prohászka püspök szerette Csórt. Nemcsak azért, mert a Bakony hegyei ott kezdik Veszprém felé magasra emelgetni a fejüket, hanem főleg azért, mert az egyszerű kis templomot mindig rendben találta, s ami a fő, az örökmécses állandóan világított az Örökkévaló előtt. Egyszer egy erdélyi papot vitt ki Csórra látogatóba, és előre dicsekedett vele, hogy az örökmécses egészen bizonyosan égni fog. Mikor aztán odaértek, a püspök szinte gyermeki örömet érzett, s szinte ujjongva mutatta a Krisztusra mutató örök világosságot.

[5] Ezért volt kényes az oltárra, s annak fölszerelésére, ahol a szentáldozatot bemutatni szokták. Egy öreg papja régóta emlegette már és célozgatott rá, hogy a kanonoki stallumba való elhelyezkedésre talán az ő érdemei is megvolnának. Az öreg plébános öreg nővérei pedig maestoso, religioso, sőt tremolo⁴ fuvolázva, buzgón kontráztak bátyjuknak, hogy bizony a sáros falu helyett a villanyra vágynak.

A püspöknek a kanonoki kinevezéseknél mindig azért fájt a szíve, hogy egynek örömet szerez, tizet pedig csalódásban, szomorúságban hagy. Ebben az esetben azonban a hirtelen támadó őszi szél lemarta a szépen érni kezdő remények gyümölcseit. A püspök misét mondott a kanonokjelölt pap templomában és megdöbbenve látta, hogy a corporalé, a fehér kendő, amelyre a pap a kelyhet és később a konszekrált ostyát helyezni szokta, rongyos. A kanonoki remények éretlenül hullottak le, s a püspöknek az volt az ítélete, hogy a pap legfőbb gondja az oltár legyen, s a testvérek pedig ne fuvolázzanak, hanem varrják meg a templomi ruhákat.

[6] A harmincas években meglátogatott a minap örökre elköltözött régi iskolatársam, akivel hetven esztendővel ezelőtt a kis iskolában együtt kóstolgattuk a tudományokat. Arra kért, hogy együtt menjünk ki a Szentháromság-temetőbe, Prohászka püspök sírjához. Miközben a nagy püspökről beszélgettünk, azt mondtam a barátomnak:

– Te Pista! Engem nagyon szeretett Prohászka püspök!

Erre az én barátom hangosan fölkacagott. Megdöbbenve néztem rá, ő pedig sietve adta meg rá a magyarázatot:

– Hánytól hallottam én már ezt! Akik Prohászka püspök közelében állottak, s akik sokszor érintkeztek vele, valamennyien azt hitték, hogy a nagy püspök őket különösen kedveli. A valóság pedig az, hogy *Prohászka püspök mindenkit nagyon szeretett*.

[7] Prohászka püspök és a jó nevelés. Sokszor mentem Prohászka püspök úrhoz. Mint mindig, kegyesen, jóságosan, szeretettel fogadott. Énbőlőlem pedig kidöbbsent az őszinteség: hogyan lehet az püspökatyám, hogy én ahányszor jövök ide, a püspökatya engem mindig szeretettel, jósággal fogad, pedig talán történhetett valami kellemetlenség, fölbosszanthatta valaki, vagy rosszul aludt. Erre a nagy püspök ezt mondta:

– Kedves Bilkei úr, jegyezze meg jól magának, hogy *ez a jó neveléshez tartozik*.

Milyen jó volna, ha ezt mindenki, de főleg a hivatalvezetők és a családfők tudnák és aszerint élnének. Persze itt is arról van szó, hogy kinek ki a nevelője? Akitől Prohászka püspök, a nagy életművész tanult: a jó Jézus Krisztus!

[8] Prohászka püspök a betegek és kicsinyek között. Fölséges, mondjuk: krisztusi vonás volt Prohászka Ottokárban, ahogyan a betegeket szerette. Nem tudjuk, hogyan tudta meg, de meglepően tudott róluk. Nemcsak a jómódúakról, hanem – sőt inkább – a szegényekről.

A felsővárosi plébániával szemben lakott egy utcaseprő. Ennek a leánya tuberkulózisban sorvadt. Levágták a jobb lábát, a bal kezét, ő pedig a megmaradt jobb kezével és a fogával gyönyörű kézimunkákat készített a templom számára. Naponta mentem hozzá a Szentkenyérrel. Prohászka püspök többször meglátogatta a szegény szenvedőt. Órák hosszat elbeszélgetett az okos, mélylelkű leánnyal, s mint nekem egyszer mondomta:

– Ez az Erzsi olyan szép lélek, hogy a középkorban a nép már szentnek kiáltotta volna ki.

[9] Egy másik, szintén felsővárosi betegem egy szegény mosónő volt. Fiatal korában mosás közben agyonfázott s a köszvény agyonnyomorította a kezét, lábát, úgy hogy mozdulni sem tudott vagy harminc esztendőn keresztül. Hozzátartozói, ha munkába mentek, reggel leültették az ágy szélére, és szegényke ott ült az ágy szélén késő estig, amikor a hazajövő ágyba fektették. Prohászka püspök annak is állandó látogatója volt. Persze nemcsak szavával vigasztalta, hanem anyagi segítséggel is, ha neki is volt. Mi azt is Prohászka püspöknek tudtuk be, hogy ehhez a szegény beteghez hónaponként ellátogatott egy pesti előkelő fiatal hölgy, és szépen kitakarította a pici szobát (két lépés széles és négy lépés hosszú volt), rendbe hozta az ágyat, ruhákat stb. Aztán elbeszélgetett a beteggel úgy, mintha testvérek vagy régi barátok lettek volna. „Te”-nek szólították egymást.

[10] Az ilyen látogatások itt-ott a humort sem nélkülözték. A püspök Fehérvárra érkezése után nemsokára történt:

Megtudta, hogy Kis-Kecskeméten⁵, a városon kívül levő tanyasoron egy szegény beteg hosszú időn keresztül gyógyíthatatlan betegségben sínylődik. Titkárával, dr. Viszotával, elment meglátogatni. A titkár kint az udvaron sétálgatott. A püspök pedig bent a családtagokkal, az alacsony földes szobában vigasztalgatta a beteget. Akkor még senki sem tudta közülük, hogy a látogató maga a megyéspüspök. Egy jó idő múlva az egyik férfi kijött a betegszobából, azért – mert mint később másoknak mondomta – az okos ember ésszel gondolkodik:

– Az egyik, aki a beteget vigasztalja, oly gyönyörűen beszél, mintha édesméz csorogna az ajka csücskén, én meg kigyűttem, hogy hátha a másik azalatt a konyha alacsony keményéből leakaszt egy sonkát vagy egy csomó kolbászt és odébb áll.

Aki a logika szigorú szabályai szerint gondolkodik, nem is talál Isten ellen való vétket a mi magyarunk eszejárásában. Az adventi disznóölések utáni korszak a mi magyarjainknak olimpiai gyönyörűség. Fölnézni az alacsony kéménybe és látni az ádázul mosolygó sonkák

vigyorgását, a gyöngyfüzérhez hasonló kolbászkák idilli rendjét, amelyet a gondviselő jó Isten mégis csak az emberi nemzetség megvigasztalására rendelt, hogy növekedjenek és gyarapodjanak, – aki mindezt ésszel föléri, az nem csodálkozik, hogy a mi jó magyarunk féltő gonddal őrzi mindazt, amit a jó Isten jókedvében mégiscsak a magyar nemzetnek ajándékozott.

[11] Egyszer a püspökatyá várószobájában egy barátom leánykájával találkoztam. Nagy baj volt otthon. A leányka édesanyja hosszú idő óta idegösszeroppanásban s ezzel kapcsolatban álmatlanságban szenvedett. Egy ilyen szörnyű éjszakán kiment a házból és beleugrott a ház mély kútjába. Valahogyan kimentették, de a lelke beteg maradt. Azt meg kellett valakinek gyógyítani. S ki lett volna a beteg orvosa más, mint Prohászka püspök, a nagy lélekgyógyító. Ezért jött a leányka. Én azt mondtam neki, hogy először én megyek be a püspök úrhoz, s mivel a helyzetet ismerem, én fogom informálni. Így is lett. Ekkor mondta a püspökatyá énnem:

– Ha valaki hosszú időn át álmatlanságban szenved, attól azt sem lehet csodálni, ha reggel két revolvert vesz a kezébe, lemegy az utcára, és mindenkit agyonlövöldöz, aki útjába akad.

Ezt a jó püspök úr a maga keserves tapasztalatából mondotta, mert akkor már ő is hónapok óta álmatlanságban szenvedett.⁶ – De az is természetes, hogy kiment a Szőlőhegyre és megvigasztalta a beteget.

[12] Egy hideg őszi délután Prohászka püspök az utca kockakő gyalogjárójának szélén egy 4-5 éves kisleányt látott üldögelni. Szegényke nem tudta a módját és csak közvetlenül kuporodott le a jéghideg köre. A püspök látta, hogy ennek egy nagy meghűlés és talán betegség lesz a következménye. Fölállította a kisleányt, megigazította a ruháját és arra ültette a picikét.

– Így, kislányom!

Az pedig nyitott szájjal bámult a jó bácsira, aki olyan volt, mint a jó Jézus, akiről az édesanyja beszélni szokott: körüljárt jót cselekedvén.⁷

[13] A Treszka néni esete. Ha másféle is, de méltán sorakozik a fentiekhez:

Treszka néni a püspöki palotával szemben elterülő tér másik felén gyümölcsárulásból kereste meg a mindennapi kenyerét. Nekem is gyerekkori ismerősöm volt. Nála szoktam eldorbézolni azt a vastag kövér négy krajcárost, amit az édesapámtól zsebpénz fejében kaptam.

Treszka néni jó asszony volt. Jó, mint a vajaskenyér. Csak egy baja volt: hogy tenyérre téve elnyomhatta volna a 120–150 kilócskát. Ott üldögelt télen, úgy mint nyáron; napsütésben és hóviharak fürgetegében. Prohászka püspök úr tekintete, ha kinézett állóíróasztala mellől, nem kerülhette el Treszka nénit. Egy téli napon is süvöltött a szél, hordta a havat, amikor a nagy Püspök kitekintett az ablakon, és látta, hogy a jó Treszka néni rendületlenül ül a posztján. Mint a kőbefaragott kötelességteljesítés. Mi sem természetesebb, mint az, hogy a jó püspök mélyen megsajnálta a viharral dacoló hőst.

– Hogy fázzhat szegény! – gondolta – Milyen jó volna most neki egy bögre jó forró tea!

A gondolatot tett követte. Beszólította huszárját, Pistát, és megkérte, hogy vigyen Treszka néninek egy jó nagy bögre teát, jól megcukrozva, egy fél citrommal idealizálva és egy kupica kisüstön főtt pálinkával körülteremtéztve.

Pista huszár teljesítette a főpásztori parancsot, a püspökatyá pedig onnan felülről nézte a hatást. Treszka néni ünnepi fohással emelte kékre-zöldre fagyott ajkaihoz a bögrét és túlvilági gyönyörűséggel kortyolgatta az áldott nedűt az utolsó csöppig. Megnyalta a szája szélét, kitérte a két karját, szemmel láthatólag tanúnak hívta az ég összes szentjeit, miszerint

boldogság nemcsak a mennyországban van, hanem ott is, ahol Jézus báránykait olyan pásztor legelteti, mint amilyent Fehérvárnak adott a jó Isten.

[14] Egy leányka elvégezte a gimnáziumot, s mivel a család otthon igen szűkös körülmények között élt, elhatározta, hogy követi Kipper jezsuita atya tanácsát és igyekszik Belgiumban⁸ elhelyezkedni. Följegyezték a jelentkezők közé és elutazás előtt fölment a püspökatyához, hogy vállalkozására áldást kérjen. Aztán eljött hozzám.

– Látja Főtisztelendő úr ezt a kabátot? – kérdezte.

– Látom – mondtam – és első pillantásra megállapítottam, hogy a szövet egy elhasznált papi reverendának a szövege. Fényes, hogy akár borotválkozni lehetett volna a tükrében.

– Tudja, kitől kaptam?

– Nem, csak ha megmondja.

– Prohászka püspök úrtól. Az anyag jó, kivatelinoztattam, kiteremtettézttem, és megyek benne Belgiumba.

Pár év múlva újra meglátogattam. Akkor már bársony volt a ruhája, selyem béléssel. Egy belga nagy úrnak az unokáit nevelte.

[15] Említettem már, hogy Prohászka püspök nagyon szerette Csórt a kezdődő bakonyi hegyekért. A csóri séták nem voltak könnyű szórakozások. Meredek, csúszós hegyoldalon kellett fölfelé kapaszkodni a hegytetőre, ahonnan széles, ragyogó kilátás nyílt a világ minden tájéka felé. Ez kellett Prohászkanak. Mikor aztán jól megizzadva, kifáradva hazaértek, átadta magát a pihenés gyönyörűségének. A plébános pedig – mi sem természetesebb – kínálgatta hűsítővel, friss borocskával, sörrel. A püspöknek egyik sem kellett.

– Talán egy köcsög aludttejjel szolgálhatok? – döccent a szobába az öreg gazdasszony.

– Azt már igen – mondtotta a püspök.

A hűvös pincéből elő is került egy tekintélyes aludttejes köcsög, finom tejföllel, alatta hófehér, rengő-ringó májas aludttejjel. A jó néni azonnal hozta a legszebb rózsás tányért, hogy a nagy vendég erről kanalazza le az üdítő uzsonnát.

– Nem oda Buda! – mondta a püspök. Aludttej csak köcsögből igazi! – Szépen két térdre fogta a köcsögöt és nagy élvezettel kanalazta ki a remegő aludttejet. Maradt is belőle, nem is.

[16] Még egy epizód Csórról. Prohászka püspök halála után egy vagy két évvel történt, hogy egy szép nyári estén a csordából elcsatangolt valamerre a plébános két szép tinója. Két tinó nagy kincs, főképp egy szegény plébános kis gazdaságában. Alkonyatkor kellett volna hazaérkezniük... nem jöttek, tehát megindult a keresés. A népszerű plébánosról lévén szó, csakhamar akadtak önkéntes segítők, úgy hogy fél óra múlva a fél falu a plébános tinóit kereste. Gyönyörű, holdvilágos éjszaka lévén, a keresőknek könnyű dolguk volt, mert egy-egy magasabb pontról be lehetett látni a fél határt. Múltak az órák. A jó emberek felkutatták az egész határt, de valamennyien eredmény nélkül tértek haza. A plébános pedig otthon várt. Kinyitotta a spalettákat, hogy az első jelre talpra ugorhasson. Közben meg szépen imádkozgatott. Egyenként kopogtatott egyik szentje után a másiknál, és csakhamar Prohászka püspöknél állapotodott meg. Naiv egyszerűséggel, mint ahogyan a bajba jutott emberek a szentekkel beszélgetni szoktak, elpanaszolta a nagy püspöknek:

– Nézd, drága jó Püspökatyám, (ugye milyen furcsa, hogy a túlvilággal beszélgető ember mindjárt tegezi a túlvilági szenteket, azokat is, akiket itt a földön leméltóságosozott vagy lekegyelmesezett) – milyen nagy bajban vagyok, ha elvesztem őket, stb.

Alig telik bele egy-két perc, kopogás hallatszik az ablakon. A plébános felugrik, és az ablakhoz rohan. Csak annyit lát, hogy valaki pásztorbottal kopogtatott be az ablakon, és hogy ott maflálkodik mellette a két tinó, úgy, mintha semmi sem történt volna. A plébános, mintha

gumiból gyúrták volna, rohant ki a kapuhoz. A két tinó bebotorkált, a plébános pedig kereste a jólelkű megtalálót, aki a fél falu helyett egymaga megtalálta az elveszett kincset.

Hogy ki volt, nem sikerült megtudni. A plébános kerestette, kihirdette a templomban, pénzjutalmat ígért – nem jelentkezett senki. Ismerősnek kellett lennie, aki a helyzetet apróra ismeri, többi közt a szerényen meghúzódó plébánosi házat is. De aki megtette a szívességet, eltűnt egy szebb vidékre, mint az álom. Preiner plébános azonban, meg a csóriak ma is azt hiszik, hogy a jötevő alighanem Prohászka püspök volt.⁹

[17] A Gyuri bácsi esete. Gyuri bácsit mindenki ismerte. Persze a püspök is. Öles nagyságú, földmíves ember volt. Nagy darab voltának azonban éles ellentéte volt a szelíd kék szeme, szőke bajusza, meg az örökké mosolygó fehér arca. Azontúl pedig ízig-vérig katolikus, meggyőződéses keresztény-szocialista volt. Meggyőződését nem rejtette véka alá, hanem védte, ha csak lehetett, támadásba ment át. Így történt, hogy egyszer egy csomó szociáldemokratával akasztotta össze kerekét, akik egyéb argumentum híján egyszer a fogát is kiverték. Vannak, akik bátorságukért, elvhűségükért medáliát kapnak, Gyuri bácsi a hiányzó fogsorára volt büszke, amelyet az elvek csataterén vesztett el.

Gyuri bácsinak valahol az alsóvárosi homokon volt egy kis szőlőcskéje is. Történt egyszer, hogy a nagy püspök – aki tudvalevően passzionátus gyalogló volt – arrafelé vette útját. Gyuri bácsi észrevette, eléje került és alázatosan megkérdezte:

– Kegyelmes Uram! ne vesse meg a kis hajlékomat, pihenjen meg nálam ebben a förtelmes melegben.

Prohászka püspök finom lelke érezte, hogyha a szíves invitálást elutasítja, örökös sebet üt egyik legodaadóbb hívének lelkén. Be is ment, és az árnyékos díófa alatt letelepedett a lócára. Természetes, hogy Gyuri bácsi nem elégedett meg ennyivel, hanem megindította a második ostromot, a saját maga által szűrt savanyú – nem öreghegyi – borocskával is kedveskedni akart a magas vendégnek. Itt azonban egy kis szépséghiba esett. A baj nem az volt, hogy a pohár nem ragyogó kristály pohár volt, hanem az, hogy nem volt eléggé tiszta. Még ennél is nagyobb baj volt, hogy mikor Gyuri bácsi szíinig töltötte, a bütykös ujjá is beleért a pohár belső felébe. Gyuri bácsi azonban nem szokott megütközni ilyen kicsiségen, hanem szeretettel, mosolyogva emelte magasra a poharát:

– Kegyelmes Püspökatyám! ha szegény ember vagyok is, de ne vesse meg a kínámat (kínálásomat).

A jó püspök érezte ugyan a helyzet visszásságát, de azt is érezte, hogy a jó embert zavarba hozza, mindörökre elidegeníti magától, ha nem issza meg a bort. Lenyelte tehát a savanyú italt és magyaros áldáskívánással megköszönte a jó ember szívbéli jóságát. Aztán kedveskedtek még egymással, és egy nagy nap nevezetességével búcsút mondtak egymásnak.

[18] Vig bácsi ezer koronája. Vig bácsi öreg, magánosan élő, igénytelen, takarékos híve volt Fehérvárnak. Mikor Páter Bangha, a nagy jezsuita, a magyar katolikus sajtó ügyét sürgette, Vig bácsi is meghallgatta az ékes szavakat. Mikor pedig a nagy kérdésnél Prohászka püspök is megrázta a nagy fát, Vig bácsi elhatározta, hogy bemegy a takarékbába és ezer koronát vesz ki a nagy cél támogatására. Az ügy persze a nyilvánosság elé került, és az újság hasábjain is megemlékeztek róla, hogy egy egyszerű földmíves ember ezer koronát adott a nemes célra. Sőt, hogy a dolognak feneket is kerítsenek, a kíváncsi riporterek interjúbán érdeklődtek Vig bácsi személye iránt. Az ilyen újságíró persze sok mindenre kíváncsi, így arra is, hogy Vig bácsi szokta-e hallgatni Prohászka püspök úr prédikációit?

– Hát persze, hogy szoktam.

– Aztán érti-e?

– Nem mondom, hogy minden szavát értem, de *ha nem értem is, érzem* – volt a bölcs válasz.

Ha valaki Beethoven világhíres himnuszát: Dicsérünk Téged, nagy égi Teremtő – hallgatja, nem a nagy mester személye és nem a remekmű részletei iránt érdeklődik, hanem azt érzi, hogy térdre kell borulni. S ha a magyar ember a Rákóczi induló vért forraló dübörgésekor lelkesedik, nem a mű szerzőjét kérdi, hanem a magyar nép múltja, jelene és jövője viharzik a lelkében, s érzi, hogy ezért élni, halni kell.

[19] Irodalom. Ha most, fehér fejjel, 80 évvel a vállamon, visszatekintek az elmúlt 40–50 évre, más, külön világ képe rajzik előttem. A nagy Steiner püspök halála után, a galamblelkű, arany meggyőződésű Városey Gyula után Prohászka Ottokár következett a püspöki székben. A nagy idők, nagy emberek, bennünket papokat is, külön munkába állítottak. A liberálisok complotnak¹⁰ nevezték a mi tevékenységünket. A püspökhalálozás és az új kinevezés közötti időben villámlott a fenyegetés, hogy a városból a legkisebb plébániákra szórnak ki bennünket kápláni munkára. Nem ijedtünk meg, hanem folytattuk az előző püspök alatt elkezdett és helyeselt munkát. A cél a keresztény politika sürgetése és a szociáldemokrácia ellen való küzdelem volt. Két újságunk volt hozzá. A Fejérmegyei Napló, amelyet én szerkesztettem és a dr. Vass József vezérsege alatt tüzelő egy krajcáros *Fejérmegyei Újlap*. Gyülekeztünk a szerkesztőségben. Itt írta csupa-szellem és -tűz cikkeit Vass József. Jött a nyomdászinas a szokásos kéréssel: Kéziratot kérek! Mi zsvajogtunk a szerkesztőségben, Vass József pedig a fejére tette a keménykalapját, fogai közé illesztette a cigarettaszípkát és pőfékelve – bennünket zsvajgókat észre sem véve – írta tűzről pattant, magyar zamatú cikkeit, amelyeken melegedett és lánggra kapott a kereszténység és mérgelődött és sorvadtnak érezte magát a szociáldemokrácia.

Persze mindehhez némi pénz is kellett. Mi ingyen dolgoztunk, de propagandára és itt-ott papírra és egyebekre mégiscsak kellett némi pénzecske. Ezt úgy gyűjtöttük össze a kívülállóktól. Volt, aki szívesen adta; volt, aki mérgelődött melléje. A legjobb azonban mégis Prohászka püspök tréfás megjegyzése volt, aki mosolyogva azt mondta:

– Mindig fejk az embert, de bőgni nem szabad.

Ha megtörtént is, hogy lapos erszényére tekintve aggodalmaskodott, de tekintettel püspöki jelszavára: dum spiro, spero – amíg élek, remélek – sietett bátorítani a pénzt kérőt:

– Aztán, ha megint szükség lesz pénzre, csak jöjjenek, kapnak!

– Vagyis gondolt arra, hogy még életben lesz, amikor kérnek, és remélte, hogy akkor már nem lesz olyan lapos az erszénye, mint most.

[20] Egész napi irodai és hivatalos elfoglaltság után, estefelé a püspök és titkárja, Potyondy Imre sétára indultak. Útjuk Sárpentele felé, a vizes réteken keresztül vezetett. Éppen szénatakarodás ideje volt. A gyalogút közelében egy gazda, megrakva szekerét, indulni akart. Csattogott az ostor, hangzott a szokásos nógatás, ropogtak a szerszámok, feszültek az izmok, mintha acélból lettek volna. Csak egy nem mozdult: a szekér. Az alaposan megrakott szekér súlya belenyomta a kerekeket a puha, süppedős talajba. A hasztalan erőlködés után a szekér állt rendületlenül. A gazda vakarózott ott is, ahol nem viszkedett neki. Gondolkozott, mi tévő legyen: lerakja-e a széna felét, csináljon-e egy dologból kettőt, vagy újra próbálkozzék? Akkor ért oda a püspökatya. Kezdődött újra az erőlködés, kiabálás, hiába! amikor megszólalt a püspök:

– No, Imre úr, gyerünk, segítsünk, mert ez az ember hátha káromkodik!

Azzal nekifeküdtek mind a ketten a szekér hátuljának, egyik jobbról, másik balról. Nyomták, tolták és csodák csodája: a szekér megindult. Mikor aztán szárazabb, keményebb talajra értek, megpihentek, megtörölték verejtékező homlokukat. A gazda levette a kalapját, szép illendően köszönt a legszebb köszöntéssel: Dicsértessék a Jézus Krisztus!

– Mindörökké – felelt a püspökatya és indult tovább az útjára, Sárpentele felé, az apostolok utódja, Magyarország legfénylőbb papi tekintélye, a megrekedt anyagi és lelki szekerek kiemelője és rendes útra igazítója.

Hogy ki segítette ki a szekeret az elakadásból: a lovak? a püspök? vagy talán a felhők mögül lekukucskáló angyalok szálltak le? – nem tudatik.¹¹

[21] Nádasdy Ferenc gróf temetésére kocsin mentünk Agárdra. A püspök úr engem vitt magával kísérenek. Amikor az agárdi temetőhöz érkeztünk, a püspök úr egymás után költeményeket, nagy írók gyönyörű emlékezéseit, az elmúlásra, az örökkévalóságra emlékeztető gondolatokat idézett. Megdöbbenve hallgattam s nem győztem álmélkodni, hogy mindezeket valaki csak úgy, a hangulat hatása alatt varázsolja elő az emlékezés kincsesházából. De nem én lettem volna én, ha csodálkozásomnak kifejezést nem adtam volna:

– Hogy lehet az, Püspökatyám, hogy valakinek ennyi lelki szépség álljon rendelkezésére?
– Hát tudja, ha az ember meg akar valamit jegyezni magának, azt nem is felejtí el – mondta a nagy kincstárnok.

[22] Ezért mondta Prohászka püspökről Széchenyi Viktor gróf főispán, az ő nagy tisztelője:

– A mi püspökünk olyan okos ember, hogy a magamfajta egyszerű ember, majd hogy a száját sem meri előtte kinyitni.

[23] Mint a Fejérmegyei Napló szerkesztőjének, sokszor volt nála dolgom. Ünnepi cikkeket kértem tőle.

– Meglesz! – felelte és csak annyit kérdezett még, hogy mikorra legyen készen. Pontosan be is küldte.

[24] Egyszer egy gyönyörű karácsonyi cikk után azt kérdeztem tőle:

– Püspökatyám! nem tudom hány karácsonyi cikket olvastam már Püspökatyám tollából, de valamennyi különbözött egymástól. Hogyan lehet ez?

– Úgy, hogy amikor az ember megírta, a másik percben már más oldalról látja a dolgokat. Hát persze! Ezt is meg lehet érteni. A levegő óceánjában szárnyaló királyi sas 20–30 kilométeres távolságból látja a fű közt surranó fürjcskét. Tízet is, százat is. A magamfajta sovány, akácfán bogarászó veréb azonban megelégszik annyival, amennyivel ideig-óráig elkergeti az éhségét és jókedvűen csiripel tovább, mint aki jól végezte a dolgát.

[25] Tizenkét évig voltam lapszerkesztő. Ingyen és bérmentve. Enyém volt a bevétel, de enyém a kiadás is. Mivel azonban a kiadás megette a bevételt, nekem semmi sem maradt. De hogy én szerkesztői honoráriumért Prohászka püspökhöz forduljak, arra még a legrosszabb álmomban sem gondoltam.

Azonban egyszer kaptam a nagy püspöktől olyan ajándékot, amelynél nagyobbat még álmodni sem tudtam. Egy látogatásom alkalmával azt mondta:

– Mikor a lap megérkezik, rendszerint el szoktam olvasni és mindig megállapítom: ezt a cikket Bilkei írta, ezt nem ő, aztán megint, és így tovább.

Ismerte, és úgy látszik kedvelte a stílusomat, a dimbes-dombos Dunántúl magyar ízű, élénk, s ha lehet, mindenütt mosolyt kereső írást.

Ennél nagyobb dicséretet és jutalmat legszebb álmomban sem kaphattam.

[26] Az első háború vége felé, a szörnyű erőfeszítésben mind sűrűbben ütköztek ki a háború hullafoltjai. A front mögött, a kórházakban, az irodákban, a közéleti

hivatalokban nyüzsgtek a bujkálók. Ott künn a harctéren pedig csak egyetlen vigasztalás maradt a szegény magyar számára:

Máma piros élet,
Holnap fehér álom...

Természetes, hogy ezt a kétféle áldozathozatalt és munkabeosztást nem lehetett örömmel, fogcsikorgatás nélkül elmondani. Jöttek a panaszok özönnel. És persze nem utoljára Prohászka püspökhöz, az apostolhoz, a prófétához, az igazság tárogatón harsogatójához. Jött is a püspök a cikkekkel egymásután, úgy, ahogy a lelke parancsolta. A cikkek az Alkotmányban és egyebütt jelentek meg s mindenütt óriási feltűnést keltettek. Akiket pedig a vádak illettek, egy darabig lapultak, azután névtelenül a maguk lapjában megjelentek az ellentmondások. Mivel az egyszerű tagadás nem használt, egyszerre egy éles visítás üvöltött fel: Prohászka püspök hazudik.

Megdöbbsentem. A komisz hang szívéen ütött. Mentem fel a püspökhöz.

– Püspökatyám! Ez lehetetlen! Elkezdtek és folytatni fogják tovább, talán más formában. Meghátrálni nem szabad, mert akkor még inkább vérszemet kapnak. Volna egy alázatos indítványom: a cikkeket megírom én, csak az adatokat méltóztassék rendelkezésemre bocsátani.

Így is lett. A püspök úr bevezetett egy másik szobába, ahol a levelek százai voltak fölhalmozva. Ekkor láttam, hogy a püspök mily óriási munkát végez, mily széles társadalmi összeköttetései vannak. Szépen egymás fölé voltak rakva külön a magánérdekűek, külön az egyháziak, külön a tudományos és külön a háborút érdeklők, magas állású emberek, tisztviselők, egyszerű emberek, katonák írták le panaszaikat és mondták el Prohászka Ottokárnak, akinek szava, írásai – úgy vélték – foganatos lesz. A püspök úr a sok között azonnal megtalálta az aktuális adatokat, átadta nekem, megadta az utasításokat, én feldolgoztam és aláírtam az író jelző nevet: Fehérvári – és vittem a püspök úrhoz. Ő átnézte, esetleg változtatott rajta és a saját kísérő levelével elküldte Bonitz Ferencnek, az Alkotmány szerkesztőjének. Így folyt a cikkezése egy darabig, míg a háború beleveszett a csüggedésbe.

[27] Közben engem is elért a veszedelem. A jó barátaim titokban értesítettek, hogy a forradalmi hangulat áldozatot kíván és hogy a Battyány-pince vagy a parlamenti pince éles, fekete torka ásít felém. Nincs más mód: menekülni kell! Éjnek idején, egyedül, különféle csodálatos kalandokon keresztül, de a jó Isten még csodálatosabb segítségével a Bakonyba menekültem, amint ezt később, a biztonság idején, a magam jóízű dunántúli humorával ékesen meg is írtam. Mikor egy heti börtön után ismét szabad lettem, első utam püspökatyámhoz vezetett. Kacagva, jókedvűen fogadott. Én pedig vittem hozzá az utóbbi hónapok kénytelen pihenésének édes gyümölcsét: Lateau Lujza életleírását, akinek története csodálatosan hasonlított a konnersreuthi leánynak: Neumann Teréznek életéhez, stigmáihoz, csodáihoz, aki éveken keresztül szintén egyedül az Oltáriszentséggel táplálkozott. Meg is kaptam a jutalmat: a nagy püspök elolvasta és egy három oldalas gyönyörű előszót írt hozzá „tájékoztatóul és ajánlásul”.

[28] Politika. 1919 nagyhetében felmentem a püspöki palotába. Nagy volt a fölfordulás. Jött a püspökatya és azt mondta:

– Képzeld, tegnap bejöttek hozzám a tengerészek, és azt mondták, hogy itt akarnak lakni, itt a mellettem levő szobában. Se dolgozni, se pihenni nem tudnék. Ki kell hurcolkodnom.

Még aznap meg is kezdődött a hurcolkodás. A püspök úr maga is vállára vette a lisztes zsákot és segített. Streit kanonok úr házában, egy csendes, kedves házba vonult vissza, ahol senki sem zavarta. Nem is lett volna semmi baj, ha a püspök úr összeköttetése a külső gazdasággal akadálytalan lett volna. Az ételmisszer fogyatékos volt s a suttogó ajkak szárnyra adták a hírt, hogy *a püspök úr éhezik*. Lett erre riadalom, főleg a Felsővárosban, az én híveim

között. Meg is indult az áradat: a csirkék, a gyenge libák, zöldség, tej, vaj, tojás és egyéb jó falat olyan tömegben indult a püspökatya konyhájába, hogy a jó Atya rövid idő múlva hivatott és kért, hogy ő köszöni a híveim szívbéli jóságát, de tovább is püspök akar maradni és nem pályázik az élelmiszer kereskedő méltóságára.

1919 őszén, a „rendcsináló oláh csapatok” kivonulása idején olyan volt Fehérvár, mint a megbolygatott méhkas rajzás idején. A fehérvárcsurgói grófi kastélyhoz vezető országút a felsővárosi plébánialak előtt vezetvén, szinte nap-nap után láttam odafelé robogni a külföldi attasék autóit. A nemes gróf, az európai műveltségű és összeköttetésű diplomata kérette őket magához, hogy távol a világ zajától, a Vértes és Bakony összeölekezésénél tárgyaljanak Magyarország és a szegény kátyúba rekedt magyarok sorsának új keréknyomba igazításáról. Mi bizton reménykedtünk, hogy a jó magyar gróf kastélyában csak a nekünk jót sütik-főzik, s nekünk csak imádkozni kell értük.

A Belvárosban viszont a püspöki palota körül sűrögtek-forogtak az ország nagyjai: tudósok, államférfiak, keresték az új vezért, mint a méhek a királynét, aki körül az új élet kezdődik. Tanácskoztak, tanácsot kértek a legnagyobb, a legtekintélyesebb férfiútól, Prohászka püspöktől. A vendéglátó püspök úr akkor Streit kanonok úr házában lakott, háztartása csak a saját személyére vonatkozott, s így érte csekélységemet az a ritka szerencse, hogy a püspök úr hozzám, a plébániára invitálta reggelire vendégeit. Közülük csak egynek, Perényi báró koronaőrnek nevére emlékszem.

[29] 1920 januárjában összeült az új parlament. Persze ezt megelőzte a képviselőválasztás, amely nálunk is felkavarta a hangulatot. Jelölt volt több is, mint kellett volna. Csak a választó közönség nem tudott megbarátkozni velük. Valakit nagyot, igen nagyot akartunk, aki méltó az újrászülető Magyarország jövőjéhez. Mi, a közönség, hamarosan tisztában voltunk azzal, hogy Prohászka püspöknél nagyobb embert hiába keresnénk. Azonban azt is tudtuk, hogy a mi püspökünk mindent inkább akar, mint a parlamenti szereplést. De hát mindent meg kellett kísérelni. Egy küldöttség verődött össze, akikhez én is csatlakoztam. Az utcán találkoztam Károlyi József gróffal, s elmondtam neki, hogy félek a végleges visszautasítástól. Károlyi gróf bizakodott. Azt mondta, hogy ha nagyon hangosak leszünk, a püspök úr mégis csak enged majd.

No, ha csak az kell, akkor csinálunk mi olyan éljenzést, amilyet nem hallott még a püspöki palota Mária Terézia óta. A szónok könnyekig megható szavakkal kérte a püspököt. Ő azonban igyekezett elhárítani magától a megtiszteltetést. Közben tetőfokára hágott a kíméletet nem akaró lelkesedés. Szegény püspökatyánk mindinkább fáradtabb, erőtlenebb lett, mi pedig annál hangosabbak. Végre megadta magát, mint az áldozatra hurcolt bárány.

Aztán hallottuk, hogy a mi püspökünk, mint minden kötelezettségét, amit magára vállalt, a képviselőség robotmunkáját is, iparkodott a maga becsületes lelkiismerete szerint teljesíteni. Azért aztán megtörtént vele, hogy egyik-másik indítványt – noha ellenzéki oldalról terjesztették elő – ő is megszavazta, mert jónak találta, ha a pártfegyelem százszor mást parancsolt is.

[30] Egyébként az egész parlamenti szereplést talán legjobban az ő szavai jellemzik. 1922 januárjában új választást írtak ki. Hivatott.

– Kedves Bilkei Úr! Ki legyen a képviselő? – kérdezte tőlem.

Én elmondtam, hogy a közmeggyőződés legjobban azt szeretné, ha a püspök úr vállalni kegyeskednék.

Erre ő ezt felelte:

– Mondja kérem, elmehetek én ide, a külvárosi kiskocsmába a kiabáló emberek közé?

Megdöbbszemtem és dűnnyögve mondtam:

– Bizony nem!
 – Nohát – mondta –, akkor a képviselőházba se mehetek! Nem nekem való levegő, nem az én ízlésem szerint való hang uralkodik ott.
 Oly határozottan beszélt, mint akiről látszott, hogy jól meggondolta, amit mondani akart.
 – Hát ki legyen a képviselő? – kérdezte.
 – Hát ha a kegyelmes úr semmiképpen sem akarná elfogadni, akkor – mivel erre az eshetőségre úgy is gondoltunk –, akkor úgy terveztük, hogy Károlyi József grófot kérjük föl.
 – Ez már helyes!
 Így is lett. Károlyi József grófot, a köztisztviselőben álló főispánt és politikust óriási többséggel megválasztottuk egy idegen önjelölttel szemben.

[31] Lelkigyakorlatok. Prohászka Ottokár 1905. december 24-én lett Fehérvár püspöke.¹² Magától értetődő, hogy a következő nagyböjttben már meghirdette a Szent István terembe a nagyböjti lelkigyakorlatokat férfiak részére. A hallgatóság meglett volna hozzá, hanem a velejáró gyóntatás siralmasan ösztövére volt. A jó püspök úr az egyik keze ujjain meg tudta volna számolni, hogy hányat gyóntatott meg. Új, szokatlan volt a dolog. Azonban csak az első évben. A következő évben már lavinaszerűen növekedett a résztvevők és gyónók száma, úgy hogy pár év múlva a gyóntatók egész serege belefáradt a munkába. Prohászka ott is úttörő volt, mint 1882 óta mindenütt az országban.

[32] 1918 pünkösdjén történt. A nagy püspök nagy ünnepeken lehetőleg nem mulasztotta el az alkalmat, hogy a szószeréről szóljon kedves híveihez. A háború utolsó esztendejében mindenki úgy várta a nagy próféta-püspök szavait, mint a szomjas májusi föld várja a májusi esőt. Nem hiába váraakoztak. Olyan bátran, nyíltan, szívhez szólóan beszélt, mintha a mártíromságra is kész lett volna. A hatás rendkívüli volt. Csikós Andorné, a Takarékpénztár igazgatójának neje, kiadta a jelszót:

– Asszonyok! Leányok! Mise után sorfalat állunk és virágot hintünk!

Sűrű sorban állottak föl, egészen Streit kanonok úr házáig. Hullott a rengeteg rózsa, gyöngyvirág, szegfű. Illatárral telt meg a levegő, ujjongó lelkesedés és hódolat hullámai üdvözölték a hőst, az apostolt, a népével édesatyaként egybeforrott vezért, úgy ahogyan Fehérvárott alig üdvözöltek valaha valakit. Pedig Fehérvár valaha királyok koronázó városa volt.

[33] 1900–1910 közt a Jézus Szíve templomot terveztük és építettük.¹³ Közadakozásból. Újságszerkesztő voltam, s a lap hasábján beszéltek meg, hogy mit, hogyan kell tenni. Azt is, ki mit adott a templom építéséhez. A püspök úr adománya késett. Egyszer aztán kitörő örömmel fogadott:

– Jöjjön! Van píz! (Így: píz! ahogyan Fehérvárott mondani szokták.)

A markomba nyomott 300 koronát. Éppen jó volt hat sárgaréz gyertyatartóra.

[34] Egy gyónó asszony mondta el. Gyónni voltam a püspök úrnál, és elmondtam neki kétségbeejtő helyzetemet. Öt gyermekem volt már, mikor a hatodikat vártam.

– Én belenyugodnék, de az uram kétségbe van esve, hogy ő ezt nem bírja el. Csináljak valamit, mert különben végez velünk.

– Mit csináljak? – nyögött a szegény asszony.

– Csak azt ne tegye, hogy erőszakkal akar megszabadulni az Isten áldásától. Mi lesz, ha a megölt gyermek odaáll egyszer és azt mondja: Nem eresztlek a mennyországba, mert anyám voltál és a gyilkosom lettél. Tudja mit? Annak a gyermeknek majd én leszek az atyja.

S azóta minden karácsonykor megjelent a püspök megrakott kocsija. Hozott ruhát, élelmet, kalácsot, ajándékot. Nem is egynek, hanem a többinek is.

Ezért volt szegény Prohászka püspök. Ezért esett neki neheze, ha nem volt pénze... mert nem tudott másnak adakozni.

[35] Aztán elment. 1927 tavaszán elment s nem jött többé vissza. Mások hozták haza Fehérvárra.

Sosem felejttem el. Szólt a telefon:

– Jöjj rögtön – szólt a telefonon a szerkesztő, iskolatársam és jóbarátom. – Prohászka püspököt gutaütés érte. Jöjj és írd cikket.

Rohantam a szerkesztőségbe. Alig kezdtem el a cikket, mikor újra szólt a telefon: a püspök meghalt.

A szerkesztőség tele lett emberekkel. Mindenki kérdezősködött. Én pedig hullattam a könnyeimet és írtam a cikket: „Leesett a fejünk koronája...” s így tovább.

Azután minden nap nekem kellett megírni a cikket az újságba a temetésig, meg a temetés után is.

Ott voltam a pesti temetési menetben. Sohasem felejttem el azt a fekete rengeteg tömeget, mikor az Erzsébet híd közepéről, a legmagasabb pontról végignéztam a koporsó előtt és utána hömpölygő sokaságot.

Hallgattam Vass József miniszter gyönyörű búcsúztató beszédét a Déli pályaudvarnál.¹⁴ Aztán megindult a vonat s a pálya mentén minden falu apraja-nagyja tömegesen és könnyben fürödve várta a nagy püspök fekete vonatát, amely a feledhetetlen, mindenki által ismert Atya holttestét hozta Fehérvárra, a nagy pihenőre.

Nekem a püspökatyá halála nagy, keserű és teljesen váratlan esemény volt. Olyan nagynak tartottam, hogy azt képzeltem, mintha fölötte a halálnak nem lenne hatalma. Hogy a jószágos Isten ennek a nagyon nagy, igazán szükséges vezérnek örök életet adna itt a földön. Még most is, húsz év elmúltával is, az idők sok és nagy problémáinak idején gondolom és mondom: milyen jó volna odamenni hozzá és megkérdezni tőle, hogy hogyan lenne jó és mit kellene tenni, hogy a dolgok könnyebben és szebben, és nem nyikorogva, bukdácsolva mennének előre?

Aztán, mintha csínyt követtem volna el, megrovom magamat: Miért vagy olyan önző, hogy csak magadat keresed? Nem volt elég a nagy szerencse huszonegy éven keresztül?

S eszembe jut Lourdes Bernadettje. Mikor a gyönyörű templom megépült és a barlangot is méltón akarták feldíszíteni, a legnagyobb francia szobrásznál megfaragtatták fehér carrarai márványból a Szent Szűz szobrát. Aztán megkérdezték a kis Bernadettet, hogy ilyen volt-e? S az egyszerű kislány az ajkát biggyesztve és a művészt sajnálva mondta:

– Sokkal, mérhetetlenül szebb volt!

Vagy rágondolok a konnesreuthi leányra¹⁵, aki oly sokszor látta szemeivel a szenvedő Jézust, és mikor dr. Waitz, feldkirchi püspök a leghíresebb Krisztus-képet mutatta neki, és megkérdezte, hogy melyik hasonlít a jó Jézus képéhez, akkor az egyszerű leány mindig sajnálkozva beszél a szegény művészekről, a szerintük világhírű szép képekről.

Dehogy ilyen volt, dehogy! Ez mind vászon és festék. Ő pedig eleven, ragyogó, gyönyörűséges volt, amilyent a teremtett ember itt a földön elképzelni sem tud.

Nekem is ezt kell gondolnom. A jószágos Isten hogyan nem tudta volna, hogy Prohászka püspök mit csinált itt a földön 69 esztendő alatt! Milyen volt a hite, milyen a reménye és mily határtalan a szeretete. Ezért bizonyára az Isten tudta és akarata szerint történt az ő gyönyörű, mindenkit megdöbbenítő és az Isten akaratát dicsérő halála. Elindulni a szószékről az örökkévalóságba, – ezután már csak egy következhet: az örökké ragyogó korona a mennyországban.

Én hiszem, hogy elnyerte a szentek koronáját, mert aki a mennyországban van, az szent.

Ezért imádkozom hozzá mindennap:

– Szent Ottokár, könyörögj érettünk! most és halálunk óráján. Ámen.

Dömötör István apátplébános

[36] Az egyik úrnapi körmeneten az erkélyről mondott beszédében mondotta a következőket Prohászka Ottokár:

– Egyesek azt állítják, hogy a vallás butít.

Ekkor indulatosan a mellére ütött és a következő szavakat mondotta:

– Hát buta vagyok én?

Kovács Géza székesfehérvári egyházmegyei pap

[37] Szembaja miatt nem vették fel a székesfehérvári szemináriumba. Azt az utasítást adták neki, hogy operáltassa meg a szemét, és ha sikerül az operáció, jelentkezzen újra. Az operáció nem sikerült és Prohászka püspök urat kérte, eszközölje ki, hogy felvegyék kispapnak. Odahaza Balassagyarmaton tovább imádkozott. Édesapja, aki csizmadia mester volt, készült csizmáival a balassagyarmati vásárra. Kovács Géza azt kérte Prohászka püspök úrtól, az legyen a jel, ha felveszik kispapnak, hogy édesapja el tudja adni áruját a balassagyarmati vásáron. A vásár napján olyan nagy eső volt a városban, hogy a legtöbb árus ki sem rakodott a vásáron. A vásár természetesen teljesen néptelen volt. Kovács Géza édesapja viszont mind a tizenhat pár csizmáját, amit kivitt a piacra, el tudta adni.

Dr. Halnek Béla teológiai tanár

[38] Egyszer kihallgatáson volt Prohászka püspök úrnál, amikor egy erdélyi menekült támogatásért jelentkezett. Prohászka püspök azon tépelődött, hogy mivel segítse a menekültet. Szobájában volt tizenkét pár új zokni, amit aznap hoztak be használatra. Mivel mást nem tudott a menekültnek adni, a tizenkét pár zoknit nyomta a kezébe és kedvesen elbocsátotta.

[39] Közismert dolog, hogy Prohászka Ottokár az egyházjogot nem nagyon szerette. Egyszer Budapestre hívták az Egyetemi templomba esketni. Az esküvő előtt az illetékes pap megkérdezte tőle, van-e jurisdikciója?

– Arról bizony megfeledeztem – válaszolja.

Szaladtak a plébánost megkeresni, azonban nem találták sehol. Úgy hidalták át a dolgot, hogy ketten eskettek: egy jurisdikcióval rendelkező pap vette ki a felektől a konszenzust, majd Prohászka püspök folytatta tovább az esketést.

Lapos István

[40] Prohászka Ottokárt Székesfehérvár másodszor is országgyűlési képviselőnek akarta megválasztani. Népes küldöttség jelent meg a püspöki palotában, hogy felkérje Prohászka Ottokárt, vállalja a képviselőséget. Miután a küldöttség vezetője a kérést előadta, Prohászka Ottokár a következőket válaszolta:

– Uraim, nem akarom beszennyezni a reverendámat.

Tőke István c. kanonok

[41] Az egyik pap arról panaszkodott Prohászka Ottokárnak, hogy nem tud aludni. Prohászka Ottokár a következőket válaszolta: Feküdjön le 11 órakor és keljen fel 5 órakor, majd akkor fog tudni aludni.

Mócsy Gabriella

[42] Egyszer Budapesten az utcán ment Prohászka Ottokár. Több elegánsan öltözött arisztokrata pappal találkozott össze. Ennyit jegyzett meg: – Hol vannak a halászok?¹⁶

[43] Csobánkán igen szeretett pihenni Prohászka Ottokár. Panaszkodtak neki, hogy az árvaház földje keveset terem, mivel igen köves. Egy egész napon át a köveket hordta ki a földből, hogy az eke ne akadjon és jó legyen a termés.

[44] Az árvaháztól nem messze lakott egy színésznő. Gyermeke született az egyik gróftól. A gróf ezután már semmibe vette. Elpanaszolta szerencsétlenségét Prohászka Ottokárnak. Felkereste a gróft és a lelkére beszélt. Panziót vett a Balaton partján az anyának, a fiú taníttatásáról pedig gondoskodott.¹⁷

[45] Angéla nővér, az árvaház főnöknője sok gondjában Prohászka Ottokárhoz fordult mindig bizalommal. Prohászka Ottokár szellemesen „kedves zsebmetsző”-nek szokta nevezni.

[46] Amikor az első világháború alatt beköszöntött a nagy szegénység, Prohászka Ottokár megvont magától mindent, amit csak tudott, hogy minél több jusson a szegényeknek. Folyosóján nem engedett világítani és a szobájában fűtetni. Amit így megspórolt, a betegeknek és a sokgyermekes anyáknak küldötte. Pokrócba takarózva ült a szobájában. Amikor kérdezték, hogy miért teszi ezt, azt válaszolta:

– Nem mondhatom a híveimnek, hogy a hideget ki lehet bírni, ha magam is nem élem át.

[47] Balatonboglári házukban meglehetősen nagy volt a szegénység. Az éléskamra üres volt. Nem volt benne semmi más, csak a szalonnának a bőre lógott a falon. Elpanaszoltuk szegénységünket Prohászka püspök úrnak. Bátorított bennünket, hogy hagyatkozzunk az isteni Gondviselésre, és ne csüggedjünk. Nem is csalódtunk. Egymásután jelentkeztek a hívek és hoztak mindent, hozott mindenki, amit csak tudott. Nem szenvedtek a gyermekek hiányt.

Állandóan kért bennünket Prohászka püspök úr, hogy a boglári kis ház maradjon meg mindig olyan szerénynek, mint amilyennek indult. – Ne nőjenek ki a falu keretéből – kérte.

[48] Igen szerette Prohászka püspök úr a balatoni naplementét. Kitárta a karját és zsoltárt énekelt, úgy gyönyörködött ezen a természeti tüneményen.

[49] Csobánkán vettük észre egyszer, hogy lyukas a cipője. Elment a templomba adorálni addig, amíg a cipőjét megtalpalták.

[50] Esztergomban az egyik beteges, köhögős kispapnak nem volt télikabátja. Meleg télikabátját odaadta neki és maga egész télen át egy vékonyban járt.

Angéla nővér

[51] Aki Prohászka Ottokár közelébe került, azt érezte: szeret engem, sőt engem szeret a legjobban.

[52] Az árvaház favágójának kicsi volt a lakása. Nem tudta elnézni Prohászka Ottokár. Utasítást adott, hogy a lakást nagyobbíttassam meg. Megígértem. Amikor a következő évben jött hozzánk, be sem jött a lakásba. Egyenesen a favágó házához szaladt és megnézte, hogy kérését teljesítettem-e?

[53] 85 éves öregembert fogadtunk be az árvaházba. A favágásban szokott segíteni. Prohászka Ottokár minden nap segített neki. Amikor halálhíre megérkezett hozzánk, az öreg favágó sírva fakadt és ezt mondta: Ki segít ezután nekem?

[54] Prohászka Ottokár igen szerette a házban történt apróságokat és nagy érdeklődéssel hallgatta, ha ilyeneket meséltünk neki. Az árvaháznak volt egy nagy anyakocája. Rendkívül érdekes, figyelmes állat volt. Nevetve hallgatta a nővértől a koca csínytevéseit. Egyszer hosszasan mondotta el a nővér a vele történt apróságokat.

– Mennyi hiúság van benne, püspökatyá – mondotta a nővér –, még illegeti is magát, amikor a fényképezőgép elé kerül.

– Most már elég! – mondotta Prohászka Ottokár.

[55] Búcsú napján három nyelven prédikált. Szentmise után minden gyermeknek adott mézeskalács szívet. Ott voltak a csobánkai gyermekek is. Azoknak kiflit adott. A kifliből azonban nem jutott mindenkinek. Nagyon megijedt. Aggódva jött hozzám.

– Mi lesz most? – kérdezte.

Megnyugtattam, hogy még van, és jut mindenkinek. Nem tudta volna elviselni, hogy ne jusson valakinek.

[56] Egyszer két kutya összeveszett, verekedtek. A főnöknő azt az utasítást adta, hogy a veszekedő kutyát meg kell verni. Prohászka Ottokár éppen a gyermekek között volt, akik hallották a szigorú parancsot, és igen féltették a szeretett kis kutyát. Egyszerre csak nagy ének hallatszott a teremből. Később, amikor kijött a teremből, Prohászka Ottokár ezt mondotta:

– Tudja, annyira félték a gyermekek, hogy a kis kutyát megverik. Hogy ne hallják a verést és elfelejtsék az esetet, énekeltettem őket.

[57] Tombola volt az árvaházban. A tombolán mindenki nyert, és mindenki azt kapta meg, amire szüksége volt. Prohászka Ottokár végig figyelte a tombolát éles szemmel. Végül a következőt mondotta:

– Tudom, hogy valami van a dologban, de nem tudok rájönni. Huncutok maguk!

[58] Közismert dolog Prohászka Ottokár nagy természetszeretete. Ha csak tehetett, az erdőket járta és gyönyörködött a természet szépségeiben, amely neki mindig az Alkotóról beszélt. Egyszer a halála előtti évek egyikében elhatározta, hogy egész napos sétát tesz a hegyekben, és meglátogatja a környékbeli plébániákat is. Az út rendkívül fárasztó volt, és senki sem örült a tervnek, de aggodalmát sem merte senki elmondani Prohászka Ottokárnak. A tervezett kirándulás útvonala Csobánka, Pilisszentkereszt, Pilisszentlászló, Pilisszántó volt. Este nagy eső esett. Akik aggódtak egészségéért, örültek, hogy elmarad az eső miatt a fárasztó út. Reggel azonban előállott, hogy induljunk. Kettőnket kért kísérőül. Az út első

szakasza rendkívül rossz volt. Többet csúszunk vissza, mint mentünk előre. Amikor a kemény, sziklás erdős részhez értünk, azt mondotta:

– Látják, mégiscsak érdemes volt eljönni.

Egész úton egyedül haladt elől. Minden sziklát átugrott, minden bokrot könnyedén átlépett. Mi csak állandóan rohantunk utána, hogy el ne maradjunk. Amikor egy szép tájhoz ért, kitérte a karját, úgy ölelte magához a természetet. Amikor az első célponthoz elérkeztünk, bekopogott a plébánoshoz ezekkel a szavakkal:

– Ne féljen, nem maradunk itt ebédre! Hoztunk magunkkal élelmet.

Ebéd után minket pihenni küldött. Aludtunk is nagyot, mert igen fáradtak voltunk. Ő pedig ezalatt átment a templomba, és elvégezte a breviáriumát. Vissza más úton jöttünk. Egész úton énekelt. Mi azonnal lefeküdtünk, annyira kimerültünk. Hazaérkezésünkkor érkezett meg az általános főnöknő. Prohászka Ottokár mintha nem is gyalogolt volna egész nap, hosszú ideig sétált fel-alá az általános főnöknővel.

[59] Az egyik nap zivatar után elöntött mindent az árvíz. Igen szomorú voltam a veszteségek miatt.

– Ne búsuljon – mondta –, sokáig élnek még ebből!

[60] Gépi berendezésre volt szüksége az árvaháznak. A Hofherr és Schrantz¹⁸ vállalta a kivitelezést. Hatalmas összegről volt szó. Mivel mindenről tudni akart Prohászka püspök úr, megemlítettem neki a dolgot.

– Nem azért mondja, hogy kifizessem? – kérdezte.

Az első részletet, az 50.000-et ki is fizette. A többit elengedte a gyár, mivel devalválódott.

[61] A kápolnának a padozata teljesen feltörött. Az egészet újra kellett cementezni. De miből? Ez volt a nagy kérdés. Azt mondtam Prohászka püspök úrnak, hogy eladom a disznókat a banknak.

– De mit esznek akkor egész évben? – kérdezte.

Én kitarítottam álláspontom mellett, mivel más megoldást nem találtam. Kifizette az egészet ezekkel a szavakkal:

– Nézze, nem bírom elnézni, hogy ne legyen disznójuk!

[62] Egyszer azt mondtam Prohászka püspök úrnak, hogy forgótökre kellene szert tennünk, hogy boldoguljunk, és ne legyünk állandó pénzügyi zavarban.

– Mennyi lenne az? – kérdezte.

– Ha három vagon szénánk lenne, rendbe jönnénk – mondtam.

– Ha megadom, igazán tudnak boldogulni? – kérdezte.

Meller Rudolf volt a jószágkormányzója. Megmagyarázta a püspök úrnak, hogy nem bírja el a gazdaság a három vagon kiesését. Csak egyet adott a jószágkormányzó. Az egy vagon meg is érkezett.

– Megadnám mind a hármat – mondotta a püspök úr –, de több nincsen.

Nemsokára Meller Rudolf meghalt. Hamarosan utána megérkezett a másik két vagon is.

[63] Aulovics Béla panaszkodott neki egyszer, hogy nem bírja a sok intrikát, szeretetlenséget, ami osztályrészül jut neki. Prohászka Ottokár a következőket mondotta neki:

– Aki a köznek dolgozik, annak nemcsak a parketton kell járnia, hanem a trágyadombon is.

[64] Egyszer valaki nagyon panaszkodott Prohászka püspök úrnak, hogy olyan rosszak az emberek.

– Igaza van, – nyugtatta meg – ha megszitálnánk a világot, ketten maradnánk a szitán.¹⁹

[65] Egyszer váratlanul jelent meg ebéd idején Prohászka püspök úr. Hogy a konyha zavarba ne jöjjön, a következőket mondotta:

– Ne féljenek, nem kell ebéd. Hoztam magammal.

Két kenyér között volt egy kis szalonnája, ezt hozta magával.²⁰

[66] Az árvaháznak öreg lelkésze morózus természetű, szigorú ember volt. Egyszer az egyik gyermek azt gyónta neki, hogy kinevetett egy papot. Indulatosan kihajolt a gyóntatószékből:

– Tsak nem engem? – kérdezte.

A gyermek annyira megrémült, hogy nem merte megmondani az igazat. Hozzám jött kétségbeesve, és elmondotta, hogy mit tett.

Egyszer megkérdeztük a főtisztelendő urat, hogy miért kiabál annyira a gyóntatószékben?

– Mert meg akarom tanítani a gyónókat, hogy tsak a maguk bűnét gyónják. Mindenki a más bűnét gyónja: hogy a szakácsné nem ad enni; hogy a társam megvert stb. Rá akarom nevelni őket, hogy csak a maguk bűnét gyónják.

– Mindezt elmeséltem a legközelebbi alkalommal Prohászka püspök atyának. Nagyot kacagott. Nemsokára ezután vacsorához ültünk. Finom koch-ot hoztak vacsorára. Prohászka püspök úr tréfásan jegyezte meg:

– De jó dolga van a plébános úrnak, hogy ilyen finom ételeket kap. Pedig mindig panaszkodik a kosztra!

Erre rám nézett Prohászka püspök úr és a következőt mondotta:

– Tsak a maga bűnét!²¹

[67] Minden után érdeklődött, ami csak történt velünk. Mindenkit dicsért. Ezért mondotta mindenki, aki csak érintkezésbe került vele: Úgy szeret engem, engem szeret a legjobban.

[68] Egyszer 80 csirke kelt ki a keltetőgépből. Mikor kevés volt a gép melege, nem volt tolluk. Tréfásan jegyezte meg, amikor látta a tollatlan kiscsibéket:

– Ezek olyanok, mint az árvaházban nevelődöttek!

[69] A gyermekek énekét igen szerette. Este sokszor énekeltek az ablaka alatt. Sokszor tanította a gyermekeket énekelni. Egyszer megtanította őket a *Már kilencet ütött az óra* című énekre. Amikor már a gyermekek jól énekeltek, elénekelte nekik hamisan, úgy, ahogyan az esztergomi bakter énekelte. Meg is tanította őket így énekelni. A gyermekek rendkívül kacagtak rajta.

[70] Ha nálunk lakott, akkor is mindig korán kelt a püspök úr. Hogy az alvó házat fel ne keltse, harisnyában ment le mindig a kápolnába. Szentmise előtt és után is mindig egy fél órát adorált. Igen szerette a Szűzanyának kedves énekét: *O gloriosa, o speciosa...* Sokszor láttuk, amint kitárt karral énekelte.

[71] Prohászka püspök úr igen szerette a tréfákat. Bernadett és Lujza nővér volt a két fő tréfafaragó. Bernadett erős akaratú egyéniség volt, aki befolyása alatt tartotta Lujza nővért. Idős házaspár dolgozott nálunk, ahol az asszony ugyanígy bánt a férjével, a Zsigával. Prohászka püspök úr meg is jegyezte:

– Úgy bánik Bernadett Lujzával, mint az asszony a Zsigával.

Egyszer, amikor nálunk volt Prohászka püspök úr, felöltözött a két nővér a házaspár jelmezebe. Vacsora után jelentették neki, hogy itt van a jegyző a feleségével és bebocsátást kér.

– Ki látta, ilyen későn? – kérdezte.

Mégis beengedték őket. A hangulatos jeleneten rettentően nevetett Prohászka püspök úr. Rajta is maradt a nővéren a Zsiga név.

[72] „Zsiga” nővérek mindenki, így Prohászka püspök úr is gyűjtötte a bort. Sokszor tett neki félre, hogy örömet szerezzen vele.

Sokszor önmegtagadásból nem fogyasztott bort Prohászka püspök úr. Az egyik ilyen alkalommal az Ő parancsa ellenére azt az utasítást kaptam az előljárómtól, hogy mégis tegyek bort az asztalra. Neheztelt érte. Amikor meg akartam engesztelni, azt mondtam neki, hogy azért a csöpp borért nem szabadna ennyire neheztelni.

– Nem erről van szó – mondotta. – Látja, máskor a „Zsigának” is gyűjtök és adok bort, de ha így teszünk, akkor hol az önmegtagadás?

Dr. Dienes Valéria²²

[73] Prohászka Ottokárral halála előtt három évvel találkoztam először. Két dolog vitt hozzá:

a) Férjem gyermekeimet el akarta vetetni tőlem azon a címen, hogy nincsen anyagi lehetőségem a neveltetésükhöz. Az árvaszéknél közbenjárt és így gyermekeim továbbra is nálam maradhattak.

b) Szerzetes gyóntatóm megtiltotta, hogy Bergsont magyarra fordítsam.

[74] Amikor Bergson nevét említettem, felfigyelt a nevére, és ettől kezdve három éven keresztül állandó társalgási téma lett közöttünk Bergson és filozófiája.

Elvállalta Prohászka püspök úr lelkipaparságát. Ekkor, hogy megismerjem, megírtam életrajzomat és elvittem neki. Bevitte hálósobájába és ott olvasta el. Amikor kijött, megfogta kezemet ezen szavakkal:

– Isten hozta, kedves leányom!

Mielőtt Bergsont hallgattam Párizsban, mint istentagadó éltem idehaza. Hogy istenhívő lettem, Bergsonnak köszönhetem. Szerintem filozófiája legjobb alátámasztója a keresztény hitnek.

1910-, 1911- és 1912-ben hallgattam Bergsont. Filozófiájában a természetfölöttiig nem jutott el. Ez a fejlődésnek a következő foka lett volna nála. – Amikor a misztikusokról tárgyal, már eljut a természetfölöttiig. Úgy beszél a misztikusokról, mint „akiknek kapcsolatuk van Istennel.”

Prohászka Ottokárt érdekelte az egész bergsonizmus. Megkérdeztem tőle egyszer, hogy régi cikkeiben miért támadta?

– Mert csak másodkézből ismertem – mondotta.

Egyik beszédében meg is említette:

– Tegnap beszéltem egy emberrel, aki Bergsonnak tanítványa és őt hallgatta.

Beszélgetésünkben állandóan így tette fel a kérdést:

– Mi – Szent Tamás és Ő – így gondoljuk. Maguk hogyan gondolják?

Hogyan került indexre Bergson?

Bocsánat a kifejezésért, de hasonlattal úgy tudnám megvilágítani, hogy a fürdővízzel együtt kiöntötték a gyermeket is. A hamis nézetek felhasználták és velük együtt indexre tették őt is.

Mint materialista mentem ki Párizsba. A *Huszedik századnak* voltam a munkatársa. Bergson *A lélek és a test* c. előadása térített meg. Mint istenhívő jöttem haza. Sokat sétálgattam ezután régi munkatársaimmal, Jászi Oszkárral és Szabó Ervinnel. Őszintén megmondtam nekik, hogy otthagynom őket, mert már nem írhatok úgy, ahogy azelőtt írtam. Azt válaszolták, hogy jellemtelen emberek lennének, ha a gondolatszabadságot nem tartanák tiszteletben. Írjak, – mondták – ahogyan akarok.

Bergson halála után megjelent egy könyv, amelyet tanítványai írtak. Címe: *Henri Bergson Essais et Temoignages inedit*s. Magam is írtam ebbe a könyvbe. Fel van sorolva a kötetben mindazoknak a neve, akik ugyanúgy tértek meg Bergson hatására, mint én.

Prohászka Ottokár a *Szent Tamás Társaságban* a székfoglaló beszédet a következő címen tartotta meg: Bergson filozófiájának alapvonalai.

Bergsonnak volt még egy utolsó munkája, amely nem jelent már meg nyomtatásban. Felesége mutatta meg nekem. Ebben a művében írta a következőket: „Mielőtt elmennék erről a planétáról, szeretném még elmondani a következőket:” ... Itt következtek volna az Istennel kapcsolatos dolgai. Felesége azonban – kérésére – elégette ezt a művét.

Bergson rendkívül szerény ember volt. Olyan valaki, aki megelőzte korát. A jövő embere.

[75] Prohászka Ottokár emlékét halála után kegyelettel őriztük. Minden hónap 21-én²³ megtartottuk az emlékórát. Ennek az anyagát mindig a sírjánál elmélkedtem ki. Minden hónapban lejöttem a sírjához. Egyszer a temetőőr nem vette észre, hogy ott vagyok. Becsukta a kaput és az egész éjszakát ott tölthettem.

Mindig tanított. Amit kaptam tőle, az emlékórák anyagát is, térdelve a sírjánál leírtam. Így keletkezett a *Világ Királyné Asszonya* c. ének is.

Egyszer mondtam neki:

– Drága Püspök Atyánk! Nincsen engesztelő Mária énekünk.

Minden, a szöveg és a dallam is a sírjánál jutott eszembe. Azt is kérdeztem tőle:

– Atya! mi lesz velünk, ha meghal?

– Most is segítetek, de akkor még jobban – válaszolta.

Egyszer láttam halála után. Az arca fiatal volt, mosolygós és diadalmas.

Dr. Lutter János egyetemi tanár

[76] Ha elolvassa az ember Kempist és utána az *Élet kenyerét*, vagy az *Élő vizek forrását*, az az érzése az embernek, hogy az egyszerű ember után megszólalt a fejedelmi orgona.

[77] Prohászka Ottokár igen szerette a jó tréfákat. Amikor találkoztunk, mindig megkérdezte:

– Kedves Jani! hozott-e egy jó anekdotát?

Egyszer elmeséltem neki, hogy hogyan lett az egyszerű jezsuitából pápa.

– Amikor utazott, a kalauz csak tisztelendőnek szólította. Amikor megérkezett Haynald bíboroshoz, a titkár várta és a jobbja kísért. Nagy úr lehet, gondolták a palotában. Haynald szintén a jobbjaára ültette. Még nagyobb lett a csodálkozás, amikor a falun mentek át, az emberek már méltóságos úrnak nevezték. Korábban érkeztek vissza, mint a vacsora kezdődött. Amikor a szakácsné meglátta a korán érkező vendéget, összecsapta a kezét és így kiáltott fel:

– Szentséges Atyám, már itt van?

Kriegs-Au Emil ny. városmajori plébános

Hogyan láttam én Prohászka Ottokár szent életű püspök atyánkat?

Budapest, 1954. május 24.

[78] A liberális években találkoztam az áldott emlékü püspök atyával először. A hitben ingadozó, a liberális sajtó hangjától elkábított lelkű egyetemi hallgató voltam, amikor a püspök atyánk *Föld és ég* című könyvét olvastam. Már az előszó, mint egy sasmadár, megragadta lelkemet. Megtérített. Levelet írtam a püspök atyának. Ő válaszolt szent szeretettel. Meghódított. Lelki fia lettem. Azóta mindenüvé követtem. Bámultam lángeszét és lánglelkét. Az evangélium szellemét láttam megtestesülve, megvalósulva benne.

Esztergomban, a szemináriumban találkoztam ismét vele. Püspök volt már, és eljött a neki oly kedves szemináriumba. Bementem a szobájába. Pünkösöd előtt voltunk. A Szentlélekről beszéltünk. Egyszer csak elhallgat, a Nap felé kitért ablakhoz megy, karját az ég felé terjeszti és angyali édes szóval sóhajtja:

– Veni Sancte Spiritus!²⁴

[79] Első állomásom volt a belvárosi káplánság. Ő is ott kezdte valamikor papi működését. A szent, a nagy püspök, íme, eljött hozzám, a kezdő kis káplánhoz. Mikor elbúcsúzott, ezt mondotta:

– Kívánom kedves Emil, hogy minden szentmiséjéhez az első mise lángbuzgalmával menjen!

Lehet-e szebb életprogramot adni egy fiatal, kezdő papnak?

Mikor Budapesten – Angyalföldön – működtem mint munkás gyermekek hitoktatója és mint lelkipásztor a Szent László Házban, és mint a munkás pasztoráció egyik első papja a Katolikus Munkásnő Egyesületnek országos vezetésében is részt vettem, akkor is eljött hozzánk angyalföldi otthonunkba és a legnagyobb megértéssel támogatta szociális tevékenységünket.

Ő volt az igazi szociális apostol az Evangélium szellemében.

[80] Feledhetetlen számomra az a lelkigyakorlat, amit Nála, az Ő vezetésével tartottam.

[81] Némethy Ernővel mindig ott voltam mellette, mikor Budapesten gyönyörű lelkigyakorlatokat adott a Szociális Misszió Társulat rendezésében híveinek.

Mikor a jó Isten az Egyetemi templom szószékéről az égbe ragadta, másnap ott voltam a szemináriumban szent holtteste mellett. Sokan jöttek. Rózsafüzérüket érintették szent kezéhez. Szent béke ömlött el arcán.

Azóta a Városmajorban minden hó 21-én²⁵ az Ő áldott emlékére lelki órát tartottunk, amelyen sokan nagy épüléssel vettek részt.

[82] Beszélgetés közben Kriegs-Au Emil és nővére a következő kedves történetet mondták el Prohászka Ottokárral kapcsolatban:

Egyszer ebéd után mondtuk, hogy bemegyünk a városba és szentgyónásunkat is elvégezzük.

– Én is elmegyek – mondotta Prohászka Ottokár – rám fér.

Amikor kijött a gyóntatószékből, annyira kacagott, hogy a teste mozgott a nevetéstől. Karjára dőlt és a falnak támaszkodott, úgy nevetett. Nem tudtuk elgondolni, hogy mi történhetett. Amikor kimentünk a Ferencesektől, azt mondotta:

– Nem tudják, ugye, hogy miért nevettem annyira? Meggyóntam – mondotta – hogy az egyik papommal goromba voltam. El is mondtam az esetet. Erre ezt a választ kaptam: „Jól méltóztatott tenni kegyelmes uram, mert ha ezen esetben nem kegyeskedett volna ugatni, nem méltóztatott volna jó kutya lenni!” Képzeljétek, ezt mondta az öreg barát – tette hozzá még mindig nevetve.²⁶

[83] Ebéden voltunk Prohászka püspök úrnál. Amikor már mindenki jóllakott, kedvesen megkérdezte:

– Ugye nem kér többet? Huszonnégy gyermek vár ám arra, amit mi meghagyunk.

[84] Egyszer az inas a feketét szolgálta fel. Azonban megbotlott az úton és a kávé mind kifolyt. Kedvesenmondotta Prohászka püspök úr:

– Nem baj, az én kedves vendégeim megelégszenek a kávé illatával is.

[85] Mint fiatal kisleány részt vettem már Budapesten a szociális munkában – mondja Kriegs-Au Emil nővére. Egyszer meghívtuk egy előadásra Prohászka püspök urat is. Mivel ismeretlen volt az előadás színhelyén, mondtam, hogy én majd elkalauzolom. Engem pedig arról fog megismerni, hogy matróz sapka lesz a fejemen és szegfű a gomblyukamban. Jártam is nagy fontoskodva, amíg csak meg nem látott Prohászka püspök úr. Az előadás után nevetve mondta Turi Bélának:

– Képzeld, randevút adott nekem piros szegfűvel ez a „Prötty”!

[86] Az indexre tétel után nálunk volt. Amikor a dologról beszélgettünk, azt mondtotta:

– Az a baj, hogy nem értettek meg engem.

Egyházmegyénk egyik idős papja

[87] Egyszer, amikor az iskolába mentem, a tanítónő kiszólt az ablakon:

– Régen láttam káplán úr, pedig nem tudok maga nélkül élni.

Megijedtem, az esetet halálosan komolyan vettem, és eljöttem Prohászka Ottokárhoz. Mindent elmondtam neki és diszpozíciót kértem. Megígérte, hogy az őszre diszponálni fog. Egy idő múlva ismét felmentem hozzá valami ügyből kifolyólag. Mosolyogva jött elém és kedélyesen kérdezte, na, hogy van a tanítónő? Megdöbbenve tekintettem rá. Észrevette zavaromat, és alázatosan bocsánatot kért tőlem. Rendkívül hatással volt rám ez az alázatos cselekedete. Soha életemben elfeledni nem tudom, hogy a nagy püspök tőlem, a kis falusi káplántól kért bocsánatot.

Györgyi János ny. hittanár

[88] Prohászka Ottokár az egyházmegye lapját eladta egy világi vállalatnak. Később, ezt a lépést, amire súlyos okok késztették, meg is bánta. Én voltam a kiadóvállalat vezetője. Kijelentettem a kihallgatáson, hogy helytelenül cselekedett, és a lapot nem vagyok hajlandó átadni.

– Nem vagyok a véleményére kíváncsi – mondta Prohászka Ottokár.

– Elhiszem – válaszoltam – én viszont meg akartam mondani a véleményemet. A lapot pedig semmi körülmények között át nem adom.

– Ismét mondom, a véleményére nem vagyok kíváncsi – mondtotta.

– Tudom – válaszoltam –, és azt kérem, nevezzen ki valakit, aki a lapot átadja.

– Erről van szó? Ezt megtehetem – mondtotta. – Ebédelt?

Megfogott és magával vitt ebédelni.

Később, amikor az események Györgyi Jánost igazolták, mondtotta Prohászka Ottokár:

– Mégis a „szent hörcsögnek” – így hívta Györgyi Jánost – lett igaza.

Kéri Nándor székesfehérvár-vasútvidéki plébános

[89] Lelkigyakorlatot tartott Bicskén Prohászka Ottokár. Az egyik beszéd alatt részeg ember dülöngélt be a templomba. Mindenki döbbenet figyelt, és félt a botránytól. Prohászka

észrevette a részeg embert. Gyors elhatározással abbahagyta a beszéd témáját, és a részegnek kezdett beszélni. Ez fokozatosan józanodott és a beszéd végére teljesen józan lett. Azt mondják, soha életében többé be nem rúgott.

[90] Egyszer megkérdezték Prohászka Ottokárt, mi a különbség a szocializmus és a nemzetiszocializmus között.

– Éppen olyan nehéz ezt megmondani – mondotta – minthogy hol a határ kelet és nyugat között. A becsületes ember – mondotta – fehér inget hord. A színes ing mindig piszkot takar.

D. N.²⁷ a következőkben örökíti meg élményeit

[91] Szép szobafenyője volt Prohászka Ottokárnak. Igen szerette ezt a kedves virágot. A Nap állása szerint délelőtt és délután naponként átvitte a napos ablakba, hogy elegendő napsugarat kapjon.

[92] Egyszer a püspöki palota kertjében sétáltunk, és az éppen virágzó pármai ibolyákból le akartam szakítani egyet.

– Ne tegye – mondotta. – Én virágot nem tépek le és a forrásba követ nem dobok.

És hogy meg ne bántson, hozzátette:

– Ugye, szépet mondtam most?

[93] Takarékoságára jellemzőek a következő esetek: Ágyánál szép szőnyeg volt. Állandóan felgöngyölítette, hogy el ne kopják.²⁸

[94] Utolsó pécsi lelkigyakorlata előtt elkopott cipője helyett újat kapott. A cipő hirtelen eltűnt. Nővére lopásra gondolt, és kutatni kezdte. Prohászka bevallotta, hogy egy szegény egyetemistának adta a cipőt, aki teljesen lerongyolódott. Jó lesz nekem a papucsom is – mondotta. Gyorsan a cipészhez kellett vinni megmaradt rossz cipőjét, hogy legyen cipője, amiben elmegy a lelkigyakorlatra.

Külön tanított bennünket arra, hogy hogyan kell lyukas cipőben járni úgy, hogy az emberek ne vegyék észre.

[95] Prohászka püspök úr kabátja igen kopott volt és kizöldült. Zöldikének neveztük. Egyszer a kabátra, mikor a szekrényben volt, rásütött erősen a napsugár.

– Először azt gondoltam – mondja Prohászka püspök úr –, hogy új kabátom van. Csak később jöttem rá, hogy a „zöldike” csillog.

Elkopott reverendája a püspökségi Prohászka-szobában van.

[96] Prohászka püspök úr szerette a természetességet. Egyszer a fogadóban úgy találtuk a nyári hőségben, hogy letette a kollárját és fájó lábát a széken pihentette. Amikor bementünk, mosolyogva mondotta:

– Látják, azért szeretek itt lenni, mert nem kell nagynak lennem.

[97] Egyik alkalommal elmondotta, hogy mennyire szeret itt lenni nálunk, ezen a szép vidéken.

– Találjanak ki jogcímet, hogy máskor is eljöhessek. Ha ok nélkül jönnek, a többiek neheztelnének.

Gondolkoztunk, hogy milyen címen hívhatnánk meg legközelebb. Éppen elkészült a halastó. Meghívtuk halastó szentelésre. El is jött és két napig maradt nálunk.

[98] Az egyik bérnáláson az ünnepélyes fogadtatás után kocsiba ültek. Prohászka püspök úr kocsija előtt a főszolgabíró kocsija robogott és állandó porfelhőben tartotta a püspöki kocsit.

– Húzd meg a gyeplőt! – kiáltotta kocsisának és előre hajtattott.

[99] Budapesten a szentbeszédei után gyóntatni szokott. Sokan feleslegesen zaklatták ilyenkor. Sokan csak azért mentek hozzá, hogy elmondhassák, hogy nála gyóntak. Egyik alkalommal kértem, ne gyóntasson most, hiszen annyira fáradt.

– Mit gondol? – válaszolta. Azt hiszi, hogy mint arkangyal, a szószerűről egyenesen az égbe szállok?

[100] Egyszer sokan jelentkeztek kihallgatásra Prohászka püspök úrnál.

– Segítsen – mondotta –, hogy rövidre tudjam fogni a kihallgatásokat.

Vettem a névjegyemet. Mikor bement valaki, öt perc múlva én is bekopogtam mindegyik esetben és a névjegyre mutatva a következőket mondtam:

– Püspökatya, ez a hölgy is szeretne kihallgatásra jönni!

[101] Az egyik turista úton a cipő feltörte a lábát. A seb elmergesedett. Ennek ellenére a kertben sétálgatott és gallyakat hordott. Már nagy rakás volt együtt, mikor megérkezett Berzsenyi főorvos úr.

– Mi készül itt püspök úr? – kérdezte a nagy farakásra mutatva.

– Boszorkányégetés – válaszolta.

– És hol a boszorkány?

– Itt a D., majd őt megégetjük.

[102] Egyszer a déli órákban jelent meg házukban Prohászka püspök úr. Csengettek az ebédre, és kértem, hogy ebédeljen velünk.

– Köszönöm, már ebédeltem – mondotta.

Tudtam, hogy a Várban volt kihallgatáson.

– Csak nem a Halászbástya a padon ebédelt? – kérdeztem.

– De igen – válaszolta.

Irma nővérétől tudtam meg, hogy két kenyér közé zacskóban sonkát készített neki. Azt fogyasztotta el a Halászbástya egyik padján az államfői kihallgatás után.

[103] Egyszer villamoson mentünk. Egy idő múlva hirtelen rám tekintett, ajakához tette ujját, majd lehúzta a kalapját. A leszállás után kérdeztem, hogy mit jelentett ez a jeladás?

– Két képviselő szállt fel – mondotta –, nem akartam, hogy megismerjenek.

[104] Hasonló történt egyszer Tirolban is. Turista ruhában volt, amikor szembe jött egy magyar társaság. Ott sem ismertette meg magát. Reverendáját ezekre az újtáira is magával vitte és szentmiséjét soha el nem mulasztotta.

[105] Kiránduló társairól egyszer a következőket mondotta: Schützcel nem jó kirándulni, mert mindig dogmatizál. Némethy Ernő unalmas ilyenkor, mert filozofál. Kirándulni legjobb a Viszotával. Ő igazi jó kiránduló társ. Az állomáson fogja mindjárt kis bőröndünket és megy szállodát keresni. Sohasem elsőrendűt. Bemegy a szállodába, körülnéz, megszagol mindent és azonnal megérzi, hogy van-e poloska. Ha azután egyet végre kiválaszt, ott nyugodtan alhatom.

[106] Amikor fogadalmat tettem, a következő szavakat intézte hozzám:

– Mától kezdve kicsit süket, vak és néma legyen!

[107] A lelkipavezetésben sokszor szigorú és kemény volt Prohászka Ottokár. Szokásom volt, hogy ebéd után egy uborkát vagy valami sósat fogyasztottam, mert nem szerettem az édes ízt. Egyszer éppen kiválasztottam az uborkámat, amikor a telefonhoz hívtak. Amikor visszamentem, az uborka Prohászka püspök úr kezében volt papírba csomagolva.

– Kérem vissza a tulajdonomat – mondtam.

Szó nélkül visszaadta. Amikor magunkra maradtunk, szigorúan így szólt:

– Micsoda bogarak ezek? Mától kezdve egy fél évig nem ehet uborkát!

[108] Prohászka püspök úrral voltunk együtt egyszer, amikor előljárom arról panaszkodott, hogy az egyik hölgy, világi munkatársunk, félreértés miatt megsértődött. Utasított, hogy menjek el és békítsem meg. Indultam és a lábammal egyet dobbanva a következőket mondtam:

– Mégiscsak lehetetlen, hogy sohasem azoké lehetek, akiket reám bíztak, hanem állandóan szerveznem kell.

Amikor elmentem, megkérdezte előljáromat, mindig ilyen vagyok-e? Ettől kezdve majdnem egy évig ő is mindig dobbanott egyet, ha valamiről beszélt velem, hogy leszoktasson erről a hibámról.

[109] Egyszer egy pap jött Prohászka Ottokárhoz tanácsot kérni. A nehézsége az volt, hogy beleszeretett egy leányba.

– Nem szidtam le – mondotta – a poklot sem emlegettem, hanem a következőket ajánlottam: misézzon minden nap, végezze el a breviáriumát minden nap pontosan és gyónjon gyakran. Egy év múlva pedig jöjjön vissza.

A pap egy év múlva visszajött. Letérdelt eléje, megcsókolta a reverendáját, majd a kezét, és sugárzó arccal mondotta, hogy sohasem tudja elfelejteni, amit érte tett.

[110] Utolsó szentmiséjén ministráltam Prohászka püspök úrnak. Felajánlásakor egészen átszellemült volt, szentmiséje után szokatlanul hosszú ideig adorált. Már nem tudtam, hogy mit tegyek, csengessek vagy várjak? Az egész ház készenlétben volt. Arcán látszott, hogy egészen egyesült Istennel. A szentmise után megkérdeztem:

– Püspökatya nem azt gondolta a felajánlásakor, Istenem, én három éves koromtól nem akartam mást, csak a Te akaratodat teljesíteni?

A következőt válaszolta:

– Ennyire belelát a lelkembe?²⁹

[111] Egyszer a vendégszobában pihent. Amikor bementem, azt láttam, hogy a kezét mindkét felől megcsókolja. Kíváncsian kérdeztem:

– Mért tette ezt drága püspökatya?

– Tudja – válaszolta – én már annyi éve misézek, és olyan sokszor áldoztam, hogy a kezemet is úgy csókolom már meg, mintha Krisztust csókolnám.³⁰

[112] Az egyik nővér valami szerencsétlenség következtében beütötte a fejét. Ahogy ment a kötözésre, a lépcsőn folyt a vére. Prohászka püspök úr utánament és minden vércseppnél letérdelt, és feltörölte ezekkel a szavakkal:

– Egy embernek a vérét, aki minden nap áldozik, úgy kell megbecsülnünk, mint Krisztusnak a vérét.

[113] Irma nővére mondja, hogy Ottokár püspök gyermekkorában egyszer kapott ki szüleitől, amikor az új nadrágját elszakította.

[114] Ugyancsak ő mondotta: Ha játszottunk, Ottokár sohasem ellenkezett, de kivívta mindig, amit akart.

[115] Egyszer a következő szavakat írta: A lelkek fiatalságát bizonyítja az egyenes, bízó, gyermeki lelkület. Ne fogyjon ki ebből, hogy meg ne öregedjék!

[116] Halálos ágyán, bár külső életjelt nem adott, tudott mindenről, ami körülötte történt. Abból következtettünk erre, hogy amikor valaki odament az ágyához, és szólt hozzá, megszorította a kezét.

Dr. Potyondy Imre püspöki helynök

[117] Egyszer a hármashíd felé sétáltunk Székesfehérváron. Azt kérdeztem Prohászka püspök úrtól, vajon a fiatal kor problémái végigkísérik-e az embert az életben? Ő így válaszolt:
– Ó nem! Jön az öregkor, amelynek az a tulajdonsága, hogy felfelé néz.

A réten gyermekek játszottak. A leányok gyermekláncfűből koszorút fontak, a fiúk sárkányt eresztettek. Az egyik fiúnak különösen jól sikerült a sárkányeresztés. Gyönyörűen repült a magasban a feleresztett sárkány. Az egyik kisleány annyira meglepődött ezen, hogy kiejtette kezéből a koszorút. Prohászka Ottokár ezt észrevette, és így folytatta tovább a gondolatot:

– Látja, öregkorban így engedi el az ember a földieket, és szárnyal lelke az Isten felé.

Kuthy István prépost-kanonok

[118] Egyszer ünnepi szentmisére készültünk.

– Hányszor parancsolja, kegyelmes uram, hogy az infulát³¹ feltegyem? – kérdeztem.

– Kevesebb, kedves Pista úr – mondotta. Tudja – folytatta tovább kedélyesen –, a katonatisztek azt számolják egész szentmise alatt, hogy hányszor teszik a fejemre és hányszor veszik le.

Sikora Andrea

[119] Amikor Budapesten laktam, a közelünkben élt egy béna ember, aki teljesen hitetlen volt. Prohászka püspök úr rendszeresen eljárta hozzá és tanította a hit elemeire. Munkájának az lett a gyümölcse, hogy az ember megtért, templomba járó és a gyakori szentáldozásból élő hívő lett belőle.

[120] A Néria nővérék szülőháza a sorompó mellett volt. Egyszer megkérdezte tőle Prohászka püspök úr, hogy hol született. Igen meglepődött a kérdésen, és nagy zavarában röviden így válaszolt:

– A sorompónál.

Nagyot kacagott ezen Prohászka püspök úr.³²

Galamb Imre kislángi plébános

[121] A plébános szerint Prohászka Ottokár Székesfehérváron az egyik szilveszteri beszédében mondotta el a következőket.

Álmában úgy látta, hogy liften akartak lemenni, a liftes fiúnak azonban halálfeje volt. A következő napon valóban le akart menni a lifttel az emeletről többedmagával. Amikor a liftes fiúra tekintett, eszébe jutott az álma, és ráismert a fiúra, akinek halálfejét látta álmában. Lebeszélte társait, hogy szálljanak a liftbe. A lift nélkülük ment le, lezuhant és négyen, akik benne voltak, szörnyet haltak.

Mayer József c. prépost, sárbogárdi plébános

[122] Synodális vizsgánk után ebédre látott bennünket Prohászka püspök úr. Egyik társunknak nem sikerült a vizsgája. Az ő vigasztálására mondotta el a következő történetet Prohászka püspök úr.

– Kalocsán,³³ az érettségien hárman ültünk a teremben. A tételt úgy kellett húznunk. Amíg az előző felelt, lehetett készülni. Kihúztam a tételt. Megnéztem, és rádöbbsentem, hogy semmit sem tudok belőle. Nézem a kisegítő tételt. Ottokár, ebből is vajmi keveset tudsz! Nézem a harmadikat. Ottokár, meg fogsz bukni! – mondtam magamnak. Semmi remény nem volt, hogy sikerüljön a feleletem. Közben megakadt az előttem felelő.

– Segítsen neki Prohászka! – mondotta az elnök.

Ezt tudtam.

– Jó! – felelte az elnök.

Ismét megakadt az előttem felelő.

– Segítse ki Prohászka! – mondotta ismét az elnök.

Ismét sikerült.

– Nagyon jó! – mondotta az elnök.

Amikor pedig végzett az előttem felelő, az elnök azt mondotta a feleltető tanárnak:

– Ez nagyon érdekes tétel! Folytassa csak Prohászka!

– Dicséretet kaptam. Ilyen a feleltetés – mondotta Prohászka szomorú társamnak. – Készüljön csak el maga is szeptemberre a hiányzó részekkel, és sikerülni fog.

Dr. Büttner Ferenc apát-kanonok

[123] Az indexre tételkor kispap voltam Rómában. Serédi Jusztinián, aki akkor Rómában élt, az újságból értesült az eseményről. Azonnal ment az illetékes bíboroshoz és megkérdezte, hogy az előírás szerint megkérdezték-e Prohászka-t az indexre tétel előtt?

– Nem! Ezt elfelejtettük – válaszolta a bíboros.

[124] Prohászka pápai kihallgatásra jött. Az volt a szokás, ha püspök jött pápai kihallgatásra, magával vitte kispapjait is a szentatyához. Engem is haza hívtak ezen alkalomra a nyári tartózkodási helyünkről.³⁴ Felkerestem Prohászka püspök urat, aki egy szerény szállodában szállt meg.

Egy lovas konflison hajtottunk a Vatikánba. Prohászka rendkívül izgatott volt. Nagy léptekkel, sebesen járt fel-alá a várakozó teremben. Visszota figyelmeztetett, hogy tereljük el a figyelmét és meséljünk neki régi germanikus csínytevéseket. Meg is tettük, azonban járása ekkor sem lassult.

Csengettek és Prohászka-t bevezették X. Pius pápához. Körülbelül 25 percig volt benn a pápai kihallgatáson. Ekkor ismét kinyílt az ajtó, és mi is bementünk. Letérdeltünk a szentatyá elé. Pár kedves szót szolt hozzánk, majd megáldott és elbocsátott bennünket. Prohászka-nak az arca sugárzott a boldogságtól. Azt kérdezte, és egész úton azt a szót kereste, ami az

olaszban legjobban megfelel a „rehabilitálni” szónak, mivel ügyével kapcsolatban a szentatyja azt mondotta neki olaszul, hogy:

– Teljesen rehabilitálva van!

Mi azt éreztük, hogy ezt is mondotta neki, csak nekünk nem akarja megmondani.

A Germanikumban hárman találkoztak össze régi osztálytársak. Egy német püspök, a rektor és ő. Rendkívül szellemes, jókedvű volt. Barátai nem tudták, hogy miért találják ilyen nagyszerű hangulatban, amilyenben még sohasem látták. Viszotával megadtuk a választ:

– Délelőtt a Vatikánban voltunk!³⁵

Hajós József kanonok

[125] Az első világháború alatt a megyeházán rendeztek egy gyűlést. A gyűlés tárgya a hadirokkantak és hadiárvak segélyezésének megindítása és megszervezése volt. Prohászka Ottokár kérték fel a gyűlés szónokául. Csodálatosan szép beszédet mondott. A legszebb beszéd volt, amit hallottam tőle. A gyűlés végén kértem tőle a beszédet a lap számára.

– Nincsen meg írásban – mondotta. – Itt született meg a teremben.

Dr. Géfin Gyula szombathelyi kanonok kutatásaiból

[126] Prohászka Ottokár levele gróf Mikes János gyergyóalfalui plébánoshoz püspökké szentelése alkalmával.

„Kedves Gróf Úr! Szíves megemlékezéséért fogadja őszinte köszönetemet. A nagy nap végén írom e sorokat. Adja Isten, hogy e nap tényleg mindnyájunk lelkére nézve „dies solis nascentis”³⁶, s nem a legrövidebb nap borúja legyen. Foglaljon kérem imáiba, én is megteszem. Kiváló tisztelettel, híve: Prohászka Ottokár. 1905. XII. 21.”³⁷ (A szombathelyi szeminárium könyvtárában.)

[127] Prohászka Ottokár levele gróf Mikes János szombathelyi püspökhöz.

„Kedves Barátom! A budapesti szemináriumban járván kispapjaink felvétele ügyében, a rektor azt felelte, hogy «10-et» – ennyit kértem! – csak akkor vehet fel, ha Veszprém és Szombathely nem sürgeti 20 kispap felvételét. Mivel a mi szemináriumunk még nem nyílik meg, s rászorulok, hogy a rektor tizet vegyen fel tőlünk, kérlek, ne sürgesd részedről azt a nagy számot! Nálatok a szeminárium már megnyílik.

Győry Teréz grófné imádságos hadjáratot tervez, s neked is írni akar. Lehetne talán az októberi ájtatosságot erre felhasználni?

E levélre ne felelj, csak tégy szerinte. Isten veled!

In SS. C³⁸ híved, Prohászka Ottokár.

Székesfehérvár, 1920. VIII. 29.”

(A szombathelyi szeminárium levéltárában.)

[128] Prohászka Ottokár levele a germanikusokhoz.

„Kedves Fiatal Barátaim!

Nagyon köszönöm a lelkes köszöntést s a jókívánatokat, melyekkel jubileumom alkalmából megtiszteltek. Meg lehetnek róla győződve, hogy a nagyrabecsülés, a jóindulat, a szeretet s hűség érzelmeit én szívből viszonzom, s a legjobbat kívánom kegyeteknek: szentelődjenek meg s szenteltessenek föl azután papokká, az Eucharisztia megigézettjeivé! Kedves emlékeztetés volt, mikor Lacza barátunk felsorolta dolgozataimat, melyeket ott írtam.³⁹ Cseppet sem bánom, hogy sok időt s fáradozást fordítottam e gyakorlatokra, – de cseppet sem bánom! Aztán az volt a szerencsém, hogy a Magyar Sion lőtávolába, s csakhamar fogságába estem, s ott megint csak írni, s írni kellett. Hála ezért a jó Zádori bácsinak, a *Magyar Sion* akkori szerkesztőjének!

Volt a germanikusok között olyan is, aki állítólag mondta, hogy előbb áttanulmányoz mindent, s csak akkor ír majd. Tény, hogy több évtized múlt el azóta, de az ipse semmit sem írt. Legalábbis nem tudok róla. Vedete, sono arzigogoli conciosa cosa che lo scrivere s'impara scrivendo!⁴⁰ Tehát ne kövessék ezt a tudóst, hanem olvassanak, írjanak, tanuljanak könyv nélkül verseket, akkor azután majd csak fakad a gondolat, s fog a toll is.

Isten velük! Sok szeretettel fu gambero cotto⁴¹, Prohászka Ottokár.

Székesfehérvár, 1925. XI. 25.”

(A Collegium Germanicum-Hungaricum egykori növendéke, dr. Winkler József másolta a germanikusok római irattárából.)

[129] Prohászka tanulmányai germanikus korában:

1875–76 – A magyar bibliafordítók Pázmány koráig.

1878–79 – IX. Pius emlékezete.

1879–80 – A társadalmi válság.

Mindezek megvannak a germanikusok önképzőkörének irattárában. Főleg a legutóbbi remek munka. Prófétai szemmel tekint a jövőbe és vázolja a papság teendőit.

[130] 1876–78-ban Prohászka a Germanicum-Hungaricum Szent Imre Körében⁴² jegyző volt. Az általa írt jegyzőkönyvek a kör levéltárában megtalálhatók. – Ugyancsak a Kör jegyzőkönyveiben elszórtan többször esik róla említés: munkáiról, előadásairól, elnökségéről stb. (dr. Winkler József közlése.)

[131] Az esztergomi szeminárium spirituális irattárában bizonyára még megvan Prohászka kézirata, melyet spirituális utódai számára írt, amikor megvált a spirituális munus⁴³-tól. Kiválóan bölcs gondolatok! Minden spirituálisnak nagy segítséget nyújtanának. 1931 őszén olvastam ezeket Esztergomban. Sokak figyelmét felhívtam rájuk. Állítólag a Papi Lelkiség egyik számában leközölték.⁴⁴

[132] Az esztergomi szeminárium ebédlőjében a tálalószekrényben voltak 1931 őszén a direktóriumok (vagy schematizmusok?⁴⁵), minden nyomtatott lap után üres lappal. Ezekre írták fel a tanárok asztalánál elhangzott jó (szellemes vagy ügyetlen) mondásokat. Prohászkanak sok szellemes megjegyzése volt ott saját kezűleg feljegyezve. Erre is figyelmeztettem sokakat. Nem tudom megőrizték-e?⁴⁶

[133] 1932 őszén tíz napot töltöttem az esztergomi szemináriumban. Az ottani levéltárakban dolgoztam. Ugyanaz az alkalmazott takarított reám, aki ifjúkorában Prohászka inasa volt. Ő beszélt:

– 1900-ban kispapjaival Dobogókőre rándult ki, engem is magukkal vittek, hogy étkezésnél felszolgáljak. Étkezés után kezébe vette poharát s minden kispappal külön-külön koccintott. Mindegyikhez volt valami kedves szava. Mikor ezzel végzett, komolyra fordította a szót és ezt mondta:

– Volt idő, amikor a papok fakehelyből miséztek, de arany volt a szájuk. Bátran hirdették az evangéliumot, szembeszálltak a császárokkal, nagyurakkal is, ha a szegények és az evangélium érdekében kellett... Ma aranykehelyből misézünk, de fából van a szánk. Nem emelünk szót a szegények érdekében... Ha ezen nem változtatunk, az úr Isten megbünteti bennünket, nagyon, reánk küldi a kommunizmust...

Én nem értettem ezt a szót, megkérdeztem a kispapoktól, mit jelent. 1919-ben azután visszaemlékeztem rá, hogy előre megmondotta a jövőt...

Dezső István emlékei Prohászka Ottokárról

[134] 1915-ben, még karmelita szerzetes koromban, fölkerestem püspökatyánkat. Beszéd közben Liziói Kis Szent Terézről mondotta:

– Éppen most olvasom a kis lélek történetét. Nem is gondoltam volna, hogy ilyen bájos, kedves szentjük van a karmelitáknak.

(Akkor még nem volt szentté avatva Kis Szent Teréz, csak az *Önéletrajzát* kezdték terjeszteni külföldön. Hozzánk csak később jutott el a híre. Püspökatyánk is francia eredetiben olvasta először.)

[135] Lelkipásztori munkámra ezekkel a szavakkal küldött el:

– Carissime⁴⁷, jól jegyezze meg magának, hogy a világ első parasztja a magyar paraszt. Különb a németnél, franciánál, angolnál, amerikainál. Mindegyiknél külön. Egy kicsit rátarti, de aranyos szíve van. Csak az a kár, hogy a mi intelligenciánk elhanyagolta ezt a drága magyar népet. Kegyed szeresse!

Mielőtt első kápláni állásomra elküldött volna, azt mondta nekem:

– Carissime, egy-két napig most az én vendégem lesz. Majd előbb írok az apátúrnak, hogy várja, nehogy meglepje!

[136] Elutazásom előtti estén bejön hozzám és kérdi tőlem:

– Mondja csak, carissime, mennyi pénze van?

– Van 100 koronám – feleltem neki.

– 100 koronája? No lássa, én is hoztam 100 koronát, de jól gazdálkodjék ám!

[137] Néhány nap múlva felkeres Püspökatyánk levelével: „Carissime, remélem jól érzi magát Budafokon!”

[138] Beszámolok neki munkatervemről. Megemlítem, hogy az iskolától kissé félek. Bátorításul csak ezt mondja:

– Carissime, csak szeresse, nagyon szeresse a gyermekeket, akkor jó hitoktató lesz!

[139] Székesfehérvári hitoktató koromban egy alkalommal az utcán találkoztam vele, és akkor ezekkel a szavakkal fogad:

– Ejnye, Carissime, de nagy úr lett, mióta Fehérváron van, fel sem keres bennünket!

Amikor megemlítem, hogy sok a dolgom, alig tudom elvégezni napról napra a breviáriumot is, mert a város egyik végétől a másikig kell mennem iskolába, és este az inasoknál tanítok, aztán pedig a legényegyletbe kell mennem este 10 óráig, mosolyogva csak ennyit mond:

– No, legalább nem kell külön sétálnia!

Azután kérdi tőlem:

– Carissime, elmegy misszióba?

– Miféle misszióba? – kérdem tőle.

– Hát szociális misszióba.

– Ahogyan püspökatyánk óhajtja.

A rákövetkező napon azután át is helyezett az Ottokár-Hadiárvaházba, Pomáz-Margitligetre.

[140] Egy hét múlva levelet kapok Székesfehérvárról. Ezt írja Püspökatyánk:

„Carissime, mondjon karácsony táján egy misét ad intentionem⁴⁸. Ezt küldi stipendiumul⁴⁹ (20 K) egy jó lélek. Remélem, jól érzi magát. Patientia⁵⁰ és minden jó lesz. – Addio!... Krisztusban atyja... Prohászka Ottokár (1918. dec. 3.).”

[141] A zűrzavaros 1919 tavaszán egyik levelét így fejezi be: „Isten vele! Tartsunk ki az Úr Jézus szeretetében és minél többen hagyják el őt, annál buzgóbban szolgáljunk neki és szeressük őt!” (1919. márc. 13.)

[142] Egyik alkalommal a művészetre terelődik a szó. A jelenlevők egymásután elmondják erre vonatkozó véleményüket. Az egyik a szobrászatot, a másik a festészetet, a harmadik a zenét stb. tartja a legszebb művészetnek.

– És Püspökatyánk szerint melyik a legszebb művészet? – kérdezzük tőle.

– Szerintem az ének a legszebb művészet. Mégpedig azért, mert a többi művészet holt és érzéketlen, de az énekben benne van az élő embernek minden érzelme. Ezért van annak a legnagyobb hatása is az emberre.

[143] Egyik séta alkalmával észreveszem, hogy Püspökatyánk az utunkba eső köveket a sétabotjával mindig átdobja a patak túlsó partjára. Azt hittem, hogy ez csak olyan akaratlan, önkéntelen és tudat nélküli cselekvés nála is, mint a legtöbb embernél, aki gépiesen, minden meghatározott cél, vagy szándék nélkül cselekszik. Azért fel sem tűnt, hogy ezt többször megismételte beszélgetésünk közben.

Egyszer azonban egy nagy kő akadt az utunkba. Ezt már meg sem tudta mozdítani a botjával, azért lehajolt, két kézzel fogta a követ és áthajította a patak túlsó partjára. (Ott ugyanis nem volt gyalogút.)

Akkor már nem tudtam megállni szó nélkül. Megkérdeztem tőle:

– Püspökatyánk, miért tetszett ezt tenni?

– Lásza carissime, – feleli nekem – még valaki megbotlik benne! Azután a magyar ember mindjárt káromkodik. Hát hogy ne káromkodjék! Tavaly is már sokat áthajítottam.⁵¹

[144] Nemzetgyűlési képviselő korában egy deputáció kereste Püspökatyánkat. Az Ottokár Árvaházban volt. Éppen akkor az Oszoly-hegy⁵² oldalán sétált és elmélkedett. Mondom a küldöttségnek: megkeresem az erdőben Püspökatyánkat, és megmondom neki, hogy miféle ügyben keresik őt.

Nemsokára Püspökatyánk előtt állok. Elmondom neki, hogy kik és miféle ügyben keresik.

– Azután mit szól hozzá, carissime, jó az, amit az urak kérnek? – kérdi tőlem

Püspökatyánk.

Én őszintén elmondottam, hogy mit tartok az urak kéréséről.

Felejtethetetlen az az alázatosság és emberbecsülés, amellyel a tapasztalt és bölcs főpap káplánjának a véleményét kéri. Életemnek a legtanulságosabb jelenete ez!

[145] Amint a hegyről lefelé jövünk, egyszerre csak egy tölgyfa makkot talál az úton Püspökatyánk.

– Ugye nem haragusznak meg az urak, ha egy kicsit megvárakoztatjuk őket? – mondja.

– Bizonyára nem! – felelem én.

Erre a püspökátya lehajol, fölveszi a földről a makkot és azt mondja nekem:

– Lásza, lásza carissime, az emberek irtják az erdőt, de senki sem ültet fát. Hát ültessünk nekik! Hol is lehet?

Körülnéz, hol van jó napos hely az erdőben.

– Itt ni!

Leszúrja turistabotját, elföldeli a makkot és azután mondja:

– Carissime, ugye nem haragusznak meg az urak, hogy egy kicsit megvárakoztattuk őket!? – Menjünk!

Langhammer János csabdi plébános

[146] Másodikos realista voltam, amikor először beszéltem Prohászka Ottokárral. A Szent István teremben szerepeltem. A szereplés után hivatott magához. Térdére ültetett. Elmondottam neki, hogy nyitrai vagyok és öreg dadájától, Kostyál Annától üdvözetet hoztam. Olyan tisztelettel beszélt velem, ahogyan a felnőttekkel szoktak beszélni. Valahányszor megszólított, „Kegyed” megszólítással kezdte a mondatot.

[147] Szakadó esőben jöttem lefelé a Bazilikától a szűk úton. A víz annyira ellepett mindent, hogy ha két ember találkozott, egyiknek a vízbe kellett lépnie. Prohászka püspök úr jött velem szemben. Tisztelettel ki akartam térni útjából.

– Álljon csak meg! – mondotta. Kegyednek rossz a cipője.

Belépett a vízbe és engem engedett a keskeny járdán elmenni.

[148] Hittanvizsgánkra jött el Prohászka püspök úr. Hittanárunk, Kovács János, amikor Bertha Pál felelt, megjegyezte, hogy papi pályára készül. Kérte a püspök urat, hogy kérdezzen ő.

– Nem, csak tessék kérdezni – válaszolta.

Nálam ugyanez megisméltódott. Ekkor nekem a következőt mondotta:

– Beszéljen Szent Ferencről. Barátok? Máshol is így hívják Szent Ferenc fiait?

– Nem, magyar specialitás – mondottam.

Ő kezdett el beszélni és körülbelül húsz percig csodálatosan beszélt Szent Ferencről.

[149] Jókainak a darabját: *Melyiket a kilenc közül?* adtuk elő.⁵³ Annál a jelenetnél, amikor a gyermeket nem adja az édesapja, Prohászka püspök úrnak könny szökött a szemébe.

Az igazgatónak a négy éves kisleánya is szerepelt a darabban. Egy idő után megunt a szereplést és a jelenlevők nagy kacagása közben lement a színpadról és Prohászka püspök úrnak az ölébe ült, és ott is maradt az előadás végéig.

Az indexre tétel egyházpolitikai háttere

[150] 1954 nyarán felkerestem dr. Lutter János ny. egyetemi tanárt, akit Prohászka Ottokár annyira szeretett, és aki állásánál fogva – a Pázmány egyetem egyházjogi tanára volt – intenzíven részt vett az egyházpolitikai életben. A professzor látogatásomkor már semmit sem hallott. Súlyos szívbajjal feküdt az ágyban. Megkérdeztem, hogy le tudná-e írni az indexre tétel okait és annak politikai hátterét. Dr. Lutter János a következőkben írta le az indexre tételt:⁵⁴

Az 1910-es Katholikus Nagygyűléskor jött a sürgöny, hogy Városházai érsek úr meghalt. Ekkor Majláth Károly erdélyi püspök úr Bécsben volt kihallgatáson I. Ferenc Józsefnél, és ő felajánlotta Majláthnak a kalocsai érsekséget. Majláth köszönettel hátrította el, de egyben kérte a királyt, hogy Prohászka nevezze ki. I. Ferenc József ezt elfogadta, s csak a minisztertanács előterjesztését kérte. Zichy János kultuszminiszter meg is tette a minisztertanácsban a javaslatot, és az fel is került a kabinetirodába, ahol Schiessl kabineti irodai főnök lefordította és december első napjaiban közölte Majláthtal, hogy Őfelsége másnap írja alá. Erre Majláth sürgönyben gratulált új metropolitájának. Közben azonban Zichy Jánosnál Glattfelder és Szüllő Géza sugalmazására Zichyt eredeti elhatározásának megváltoztatására bírták, s Zichy éppen arra a napra volt hivatalos kihallgatásra I. Ferenc Józsefhez, amikor aláírásra került volna Prohászka érseki kinevezése, s így Zichy az utolsó

pillanatban viaszszívta. Így került azután előtérbe Csernoch János csanádi püspök személye, és lett ő 1911. március 5-én kalocsai érsek.

Közben 1910. március 7-én Prohászka az Aquinói Szent Tamás Társaságban felolvasta értekezését *Fogalmaink speciális tartalma* címen. E felolvasást eszmecsere követte, amelyben Dr. Zubriczky a régi skolasztika terminológiáját ismételte. Ez az értekezés lett azután alapja az akadémiai székfoglaló értekezésének, amelyben Prohászka az érzelmi ismeret határaitól szól, s ennek *Az intellektualizmus túlhajlásai* címet adta. Erre Pécsi Gusztáv, az esztergomi szeminárium dogmatika professzora az *Esztergom* hetilapban igen éles kirohanást intézett Prohászka székfoglaló értekezése ellen, amelyben a katolikus noétika⁵⁵ aláásásával vádolta. – Prohászka igen tárgyilagosan válaszolt. Pécsi Gusztáv fellépése mögött Csernoch sugalmazása állott, aki Prohászka esztergomi érsekségének lehetőségét akarta lehetetlenné tenni. Ő szólította fel az esztergomi Vigilantiát⁵⁶ arra, hogy a két egykori Germanicum-Hungaricumos, Pécsi Gusztáv és Andor György esztergomi irodaigazgató kanonok fordítsák le ex offo⁵⁷ Prohászka műveiből azokat a részeket, amelyek kifogásolhatók félreérthetőségük miatt. Ezt ketten ők meg is tették. Így a Vigilantia-bizottság útján került az ügy a római index kongregáció elé. Három dolgozat szerepelt:

1. Az akadémiai székfoglaló

2. A Szent István Társulat 1908-as kis tagilletménye: Modern katolicizmus, amelyben Prohászka a világi apostolkodás érdekében arról szól, hogy az egyháziak ne tekintsék magukat elsőrangú keresztényeknek, és a laikusokat csak másodrangúaknak, hanem tekintsék testvéreknek az evangéliumi munkában. Ezen értekezésnek a háttere az 1907-es pécsi szabadtanítású kongresszuson lejátszódó nagy szellemi küzdelem volt, a filozófiai és gazdasági nihilizmus protagonistáival, amelyben Prohászka főként Pikler Gyulával szemben hőiesen védte a keresztény világszemléletet és csak néhány világi volt mellette a nagy szellemi küzdelemben.

3. Az *Egyházi Közlöny* 1910 karácsonyi számában *Több békességet!*, amely az ultrakriticizmus képviselői ellen szólt, akik rögtön modernizmust kiáltanak, ha valami idegenül hangzik.

Prohászkat nem kérdezték meg, holott XIV. Benedek konstitúciója értelmében ennek előzetesen meg kellett volna történnie.⁵⁸ Még azt sem kérdezték meg, vajon a lefordított részek híven vannak-e lefordítva. Ebben érzik meg, hogy itt egyházpolitikai fogás rejlett, hogy Prohászka esetleges esztergomi jelöltségét Rómában lehetetlenné tegyék.

Majláth alig két héttel később, 1911. június végén Rómába érkezett Reichenhallból és ott a Curiában levő barátai adták neki hírül, hogy Prohászka három dolgozata indexre került. Erre ő rögtön leült és az *Elmélkedések az evangéliumról* legszebb részeit lefordította olaszra, és ezzel X. Pius pápához sietett, akinek ő régen kedvelt püspöke volt. Majláth mély fájdalommal közölte a szentatyával, hogy az egyház leghívebb és legkitűnőbb fiával szemben ez nem a legméltóbb eljárás. Ezzel X. Pius az íróasztalhoz sietett, és nagy fotográfiáját saját kezű dedikációjával küldte el Prohászknak. Ez valóságos félhivatalos désaveu-vel⁵⁹ ér fel. Én éppen azon a napon jártam kint (VI. 11.) Püspök Atyámnál, amelyen a nuncius úr értesítését kézhez vette. Szomorú volt félreértése miatt. Rampollától úgy látszik már értesült volt Pécsi és Andor lépéséről,⁶⁰ mert nekem ezt mondta:

– Nézze Jani, én egy ügyet szolgáltam és akartam szolgálni. A két jó úrhoz továbbra is ugyanaz maradok, aki voltam.

(Mindkettőt a legmelegebben támogatta egyházi pályájukon.) S talán a legszebben mutatja az ő teljes hiúságmentességét, hogy két nappal később (VI. 13.) az *Acta Ap. Sed.* már közölte: „laudabiliter se subiecit”⁶¹. Vagyis ez annyit jelent, hogy ő minden habozás nélkül rögtön meghajolt Róma döntése előtt. Gyönyörű levélben írta meg X. Pius pápának, hogy ő az apostoli intelmet úgy tekinti, hogy a szentatyának az a kívánsága, hogy „ne ezen az ösvényen dolgozzon tovább az Egyház javára, amely mindenkoron az Ő célja” volt.

Az indexre tétel indokolása így hangzott: „Quenam sententiae sunt male sonantes.”⁶²

[151] Dr. Lutter János visszaemlékezését érdekesen egészíti ki Shvoy Lajos püspök úr közlése, aki Prohászka Ottokártól hallotta a következőket:

Az esztergomi érseki szék betöltése előtt József főherceg kereste fel Prohászka Ottokárt és kérte az érseki szék elvállalására. A kikötés azonban az volt, hogy propaganda beszédet mondjon el a Felsőházban a Tisza kormány mellett. Az előzetes törvénytelen kormányok miatt ugyanis meglehetősen zavaros volt a helyzet. Prohászka válasza ennyi volt:

– Magyar ember ezt nem teheti!

Az új primás a kért beszédet elmondotta.⁶³

[152] Az indexre tétel körüli római eseményekről érdekesen számol be Dr. Büttner Ferenc apátkanonok⁶⁴, aki ebben az időben római kispap volt és Prohászka magával vitte a kihallgatásra is X. Pius pápához az indexre tétel után.

Kuthy István rektor-kanonok

[153] Prohászka püspök úr egyszer tréfásan mesélte el a következőket:

Tót nénik zárandokoltak el egyszer Rómába. Elvitték őket a vatikáni múzeumba is. A vezetés nem volt szerencsés, és nem magyarázták meg a néniknek, hogy mit is látnak a múzeumban. Nézték a képeket, szobrokat, közben morzsolgatták rózsafüzérüket.

Elérkeztek a görög szobrokhoz is. Itt már nem tetszőleg bólogatták fejüket. Egy-egy szobor előtt már oda is szóltak egymásnak: „De furcsa szentek ezek!” De azért csak szorgalmasan imádkoztak tovább.

Egy székesfehérvári táblabíró idős özvegye

[154] 1964 őszén Prohászka püspök úr sírjánál imádkozott. Elmondotta, hogy súlyos beteg volt 1927-ben. Felgyógyulásáról lemondtak az orvosok. Prohászka püspök úr meglátogatta betegségében.

– Soká nézte az ágyam fölött levő Mária képet – mondja.

– Én hamarosan meghalok – mondtam neki. Ugye, tetszik imádkozni értem?

– Nem hal meg – mondotta.

Ezután soká elnézett a messzeségbe és így szólt:

– Előbb én fogok meghalni, és odaát várni fogom!

Mócsy ny. esztergomi tanítóképzői igazgató

[155] Prohászka püspök úr zárkózott természetű volt. Hét évig sétáltam vele. Egy időben indultunk ellenkező irányból és a meghatározott helyen találkoztunk. Egyik kezével a kabátját fogta be, a másikkal adta a tempót. A séta mindig előbb ért véget a kitűzött időnél, mert a tempóját nem bírtam.

Az egyik ilyen sétán mondotta:

– Tudja, mi újság? Meghalt a Palásthy püspök. A püspökök is meghalnak. A napokban még láttam. Az a csodálatos, hogy 450.000 forintját a káptalanra hagyta. Látott ilyen marhát? Úgy látszik, nincsen nekik elég. Annyi a baj, azon kellett volna neki segítenie. Alapítvány? Hogy kiállja minden idők viharát, isteni gondviselés kellene hozzá. Segítsünk, amíg nem késő.

[156] Haynald segédpüspöke a csizmában járó Kubinczky Mihály volt. Apámmal együtt járt mindig felhajtott reverendában. Mindenét a szegényeknek adta. Pénzt azonban nem adott,

hanem élelmet. Mikor már mindenét elosztogatta, a Ponty utcában talált egy nyolc gyermekes tébécés cigányt. Úgy megsajnálta, hogy a keresztjének az aranyláncát odaadta a cigánynak. Kanonok társai azt mondták neki, hogy ezt nem kellett volna tennie. Azt válaszolta, hogy Krisztus ezért is meghalt. Amíg venni tudok, majd rózsafüzért hordok, azon is van kereszt.

A nyárfák közt sétálva elmondottam ezt az esetet Prohászka püspök úrnak. A következőt válaszolta:

– Magyarország igazán katolikus akkor lesz, ha az egyházi javakat elveszik és aranylánc helyett kénytelenek lesznek rózsafüzért hordani, és nem lesz érdemes püspöknek lenni.

[157] Ritkán eljött a Katolikus Körbe is. A kártyát nem szerette. – Lehet helyette mást is tenni – mondotta.

[158] Egyszer Csáky, Bárdos Remig és más főpapok remek üveghintóba szállottak fel előttünk drága bundákba öltözve. Ennyit mondott:

– Nézze, a galileai halászok.⁶⁵

[159] Kisleányommal sokat eljátszadozott. Lábán lovagoltatta.

– Pompás! – kiáltotta a gyermeknek egy-egy jó lovaglás közben.

Kisleányom el is nevezte Pompás bácsinak.⁶⁶

[160] Mikor Franciaországban levetítették életét és meglátták arcát, felkiáltottak a csodálkozástól. Ilyen arc is létezik? És a kis Magyarországon? A tisztaság, amely a lelkéből sugárzott, minden tulajdonságát felülmúlta.

[161] Eglis István mondotta egyszer: Aki olyan boldog lehetett, hogy látta őt, annak fogalma van Krisztusról.⁶⁷

[162] – Nem tudom, nem hibázok-e, – mondtam egyszer – de a mai időkben nem kellene Esztergomba huszonkettő kanonok.

– Teljesen igaza van – válaszolta Prohászka püspök úr – adnák a javadalmat a plébániáknak.

[163] Sokat panaszkodtam neki az elhanyagolt képző miatt. Kopács istállója volt, ahová a képzőt tették. Kellemetlen szagú épület, felszerelése csak papíron volt. Orgona sem volt, csak nyolc rossz hegedű.

– Gondolja mi lenne, ha Majláth lenne a prímás – vigasztalt.

Később el is hagytam Esztergomot. Egyetemi tanár volt, mikor újra találkoztunk. Budapestre pályáztam ebben az időben. Kértem az egyik püspök segítségét. Ezekkel a szavakkal utasított el: Az Istennek más dolga is van, minthogy a pesti tanítóválasztással is törődjék. Elmondottam a dolgot Prohászka püspök úrnak is. Így válaszolt:

– Lássá, micsoda marhák vannak a püspökök között is! Hát lehet így kompromittálni az Istent?

[164] Mikor az első világháború után jegyrendszer volt, lisztbizottsági elnök voltam. Münchenből írt.

– Hogy van? Tartsa meg a jó kedélyét, mert azt nem adják jegyre! – írta.

[165] Amikor lipótvárosi igazgató voltam, meglátogatott.

– Hogy van?

– Nem nevezhetek – mondtam. Vezetem az adminisztrációt, amit egy altiszt is el tudna végezni. Vidékre akarok menni és állatokkal foglalkozni, mert azok jobbak – mondtam keserűen.

– Maradjon itt – mondtta. – Itt a legnagyobb a sötétség. Tekintse magát gyertyának, és amíg él, világítsa.

[166] Többet nem találkoztam Vele. Keneséről írtam neki levelet.

– Gyónással is felért. Igyekeztem szolgálni Krisztus ügyét – írtam –, de az emberek többnek tartanak. Más vagyok, mint a kirakat. Ezen változtatni akarok.

Vízzel hígított tintával írt, amikor válaszolt. Ez a levél volt a halála előtti utolsó előtti beszédének a vázlata. Erre a mondatra építette fel: Felkelek és nem nyugszom, amíg talpon vagyok.

[167] Az egyik sétán, mivel nem találkoztunk össze, felmentem hozzá. Felvette az új átmeneti kabátját és indultunk. A folyosón egy fázós, összehúzódtott kispap ment el mellettünk.

– Miért nem húz kabátot? – kérdezi Prohászka püspök úr.

– Mert nincsen – válaszolja a kispap.

Új kabátját felhúzta a kispapra, visszament a szobájába, felvette a régit.

– Most már mehetünk – mondtta az ajtóban megjelenve.

Dr. Kátay Béla apát-plébános

[168] Amit megláttam Prohászka Ottokárban, azt más is meglátta. Amit én észrevettem, azt más is észrevette. Szent volt. Korát 200 évvel előzte meg. Belelátott a jövőbe. Számítalan jóslata teljesedett be. Olyan fordulatosan beszélni, ahogyan Ő beszélt, csak a Szentlélek ihletésével lehet. Hozzá kell vennünk azt is, hogy nem magyar anyanyelvű. Ezekkel a szavakkal búcsúzott tőlünk:

– Úgy vagyok most köztetek, mint a dalos madár, amely elcsicsergi az ő búcsúdalát fészke párkányán, és elszáll messze. Én is messzire szálltam, felfelé szálltam és onnan nagyon jól lehet látni ide.

Shvoy Lajos megyéspüspök

[169] 1894 őszén kerültem Esztergomba a szemináriumba, mint hetedikes gimnazista. Prohászka Ottokár a teológusok spirituális és a dogmatika tanára volt, már akkor a szeminárium vezére. Legtöbbször őt választottuk gyóntatóknak. Csodálatos, hogy a teológiai tanár, aki a lakása melletti tanári könyvtárban töltötte a nap legnagyobb részét, milyen szeretettel és megértéssel ereszkedett le hozzánk hetedikes gimnazistákhoz és foglalkozott velünk. Csodálatos szuggesztív ereje volt. Alig vártuk a szombatot, hogy bemehessünk hozzá a heti szentgyónást elvégezni. Még most is emlékszem rá, hogyan tanított összeszedettségre, figyelmes olvasásra, s hogy tudott örülni, ha egy negyedórát tudtunk teljes elmerüléssel olvasni. I. éves teológus koromban Faber: *Alles für Jesus* könyvét kaptam tőle olvasásra⁶⁸. Ez a könyv fordulópontot jelentett lelki életemben s öntudatossá tette hivatásomat.

[170] A teológián az ő dogmatika órái voltak a legnagyobb szellemi élmény. Épp a *Föld és ég* c. könyvét írta akkor, s a teológiában Istenről, a teremtről magyarázott. Az óra elején kezdtük lejegyezni magyarázatát, de rövidesen az egész osztály abbahagyta az írást s lélegzetvisszafojtva hallgatta magyarázatát. Néha 1–2 hétig is magyarázott, s mi elbűvölve hallgattuk szavait s elmerültünk Isten csodálatos világában, amelyről még sohasem hallottunk így beszélni. Mikor befejezte a dogma egy-egy fejezetét, föladta a könyv 20–30 oldalát a

következő órára. És ezt megkövetelte, de alaposan. Ha egy-egy gyöngébb tanuló felelt, türelmesen várt, nem segített, s ha már túl hosszú volt a pauza, a reverendájáról fricskázta a porszemeket.⁶⁹ Az egész osztály szenvedett a döcögés alatt, mindenki érezte, hogy ez nem méltó az ő fönséges dogma tanításához. Tanult is mindenki teljes erejéből.

[171] Minden este elmélkedési pontokat adott kedves, szellemes, közvetlen előadásában. Ezekből született meg az *Elmélkedések az evangéliumról* c. műve. Csodálatos hangulatosak, szépek, színesek voltak az elmélkedések. Látszott, hogy mestere ennek a művészetnek. De még szebbek és színesebbek voltak a vasárnapi exhortációk, amelyeket egy negyedóraig tartott minden vasárnap reggel elmélkedés helyett. Remekbe készült beszédek voltak ezek.

[172] Egy kínos esetre emlékszem. Egyik teológus elaludt a ponták⁷⁰ alatt és horkolt. A spirituális felállt, a szószékről lejtött, becsapta az ajtót és kiment a kápolnából. Halálos csend töltötte be a kápolnát vagy 10 percig. A főduktor⁷¹ kiment hozzá s visszajött, hogy mindenki maga tartson elmélkedést. Volt miről.⁷²

[173] Minden csütörtökön este az esti ima után megtartotta szentségimádási óráját a kápolnában. Ilyenkor mi, kispapok is bent maradtunk s figyeltük, amint egy óra hosszat feszesen térdelve, átszellemülten imádta a szentségi Úr Jézust. Mint Bethániában az egész ház eltelt Mária kenetének illatával, a kápolna is betelt az ő imádságos és bensőséges lelkének áhítatával, s boldogok voltunk, hogy abból ránk is áradt egy kevés.

[174] Naponként reggel 6-kor misézett a teológusoknak. Összeszedett, áhítatos misézése eleven illusztrálása volt elmélkedéseinek és exhortációinak. A teológusok nevelése a 90-es években még a régi jozefinista szellem élettelen szellemtelenségében folyt. Büszke örömmel hallottuk, hogy Prohászka Ottokár, mikor spirituálissá kinevezte a hercegprímás, kikötötte, hogy szabad kezét kap a teológusok nevelésében, és bevezeti a naponkénti elmélkedést. Egészen új szellem vonult be személyében a magyar szemináriumba, s ami egész hallatlan volt, a gyakori szentáldozás és a komoly eucharisztikus élet volt a legerőteljesebb nevelő eszköze. Én már ebbe a szellembe kerültem bele, de a „régiek” a régi világról szomorú dolgokat meséltek.

[175] A spirituális misézése külön tanulmány volt, és többet tett a papi lelkület kialakulásában minden beszédnél. Nem volt abban semmi különös, de lélek, bensőség, összeszedettség, áhítat, finom esztétika volt minden szavában, minden mozdulatában.

Fönséges tanításának, gondos és aprólékos nevelésének, csodálatos példájának ez volt a tetőfoka. Mindaz, amit mondott, magyarázott, vagy ajánlott, itt állt előttünk, mint eleven illusztrációja az Istennek szentelt, a szentségi Úr Jézussal egyesült, boldog harmonikus életnek, az igazi krisztusi papi szellemnek.

[176] S érdekes, a végtelenül türelmes, jóságos spirituális a misézésben nem ismert tréfát. A szentelendőket maga készítette elő a misézésre az utolsó évben. Először az állandó részeket kívánta memoriter pontosan az utolsó betűig. Volt egy zseniális társunk, fölöttem járt pár évvel. Csodálatos szónok, még csodálatosabb író, de egészen a maga útján járó zseni volt. Esemény volt, ha a Magyar Iskolában felolvasott, ha fölszólalt, az mindig szenzáció volt. Nyelveken beszélt, rengeteget olvasott s igen művelt ember volt, a Szemináriumban nagy tekintély. Az állandó részekből egy hibát tett a Gloria elmondásakor. És egy évig nem engedte őt Prohászka Ottokár fölszentelni. Nem is akadt még egy ilyen szerencsétlen flótás, aki ne tanulta volna meg az állandó részeket.

[177] Ugyanakkor nagy türelemmel és szeretettel támogatta azokat, akiknek hivatásuk kérdésében nehézségeik támadtak. A végletekig védte az ilyen szegény testvéreket.

– A hivatás a legnagyobb misztérium az ember életében – mondotta. – Az ember nem imádkozhatik érte eleget.

Sokáig védett egy fölöttem járó, inkább nagyszájú, mint rosszlelkű vagy könnyelmű teológust, akit pedig az előjárók ismételen el akartak bocsátani meggondolatlan beszédei miatt. Végre is fölszentelték s egy elsőrendű budapesti hitoktató lett, a szegény proligyerekek melegszívű apostola – a spirituális úr nagy öröme.

[178] Bármikor bemehettünk hozzá. Ha nem volt a szobájában, a könyvtárban megtaláltuk őt. Sohasem éreztük, hogy terhére vagyunk, pedig nagy stúdiumai között a mi apró-cseprő problémáinkkal nagyon is zavarhattuk őt. Annyi szeretettel és megértő jósággal fogadott, hogy eszünkbe sem jutott, hogy terhére lehetünk. De bölcs pedagógiájával ügyesen áthidalta a dolgot. Egyszer én is bementem hozzá valami problémámmal. Eppen egy nagy könyv előtt állt az íróasztalánál. Meghallgatva jóságosan az én csöpp kis problémámat, és egy jóízűt kacagva azt mondotta:

– Barátocskám, ez nem probléma! A probléma, amit most olvasok Marx kapitáljában a tőke, a munka és a bér viszonya. Ez probléma!

És elkezdett magyarázni arról, amit olvasott. S oly érdekes volt, hogy tényleg elfelejtettem a magam kis problémáját. Aztán megveregette a vállamat és elbocsátott. És én boldogan mentem el tőle, mert ügyesen átlendített araszos kis világomból a nagy igazságok és gondolatok világába.

[179] Rendkívül fegyelmezett, katonás ember volt. Járása, testtartása, az egész beszéde csupa fegyelem és keménység volt. Egy szál reverendában járt a legnagyobb téli hidegben is. Nemcsak a szimpla ablakos, északi szélnek kitett szemináriumban, de a bazilikában is. Természetesen mi teológusok is így jártunk; emlékszem, még karácsony éjjel is a bazilikában, pedig 11 órától jó 1/2 2-ig tartott az officium és az éjféli nagymise. Nagyon szerette a havat elhányni. Mindig maga hányta el a bazilikába vezető úton, bármily hideg is volt. S nem nagyon engedte, hogy segítsünk.

[180] Klasszikus volt, hogy intézte el a fegyelmi ügyeket. Mikor a prefektus úr már belefáradt, vagy türelmét vesztette, és elpanaszolta neki keserűségét, ő egészen röviden, de alaposan elintézte a dolgot. Este a meditáció előtt szóvá tette a kifogást, s csak annyit tett hozzá:

– Tisztelendő urak, ez nem illik komoly teológusokhoz!

S ez elég is volt, többet nem volt panasz. Oly föltétlen tekintély volt, hogy az ő véleménye vagy szava döntő volt.

[181] Pedig nagyon szerette a tréfát. A kispapok élete, különösen a teológusoké, nagyon meleg, családias, nagyon vidám élet volt akkor Esztergomban, s abban a spirituális úr, Prohászka Ottokár is mindig részt vett. A IV. évesek abban az időben nagy urak voltak. Minden tisztséget, közhivatalt ők kaptak meg. Aki pedig nem kapott hivatalt vagy tisztséget, az mint Pater bevonult az I. múzeumba⁷³ s ott élt kiváltságos életet. A legidősebb lett a Pater patrum⁷⁴ s a paterok az ő vezetése alatt éltek privilegizált életüket. Nagy ünnep volt, ha egy paternek, vagy pláne pater patrumnak volt neve napja, fáklyásmenet a kápolna gyertyavégeivel, a zenész teológusokból mikronizált cigányzenekar vonult végig a kétemeletes ház folyosóin és az I. múzeumban az összegyűlt „nép” előtt szellemes módon üdvözölték az ünnepelet, amely üdvözlés valamelyik tanár úr modorában és szellemében, előadásának utánzásában történt. Prohászka Ottokár rendkívül élvezte az ilyen mókát, és

hangosakat kacagott egy-egy szellemes mondáson vagy beállításon. Rendkívül jól érezte magát kispapjai között, s azok is boldogok voltak, ha velük volt tréfáik és mulatságaik közepette. Legtöbbször a filozófia tanár dialektikájával és az ő stílusában mondták a nyakatekert, de annál szellemesebb és tréfásabb mondókákat a filozófusok nagy bosszúságára. A boldogult rendkívül élvezte az ilyen szellemi finomságokat.

[182] Mikor első éves voltam, a politika hullámai is behatoltak az esztergomi szemináriumba, ami azért igen érdekes, mert egész különös fényt vet Prohászka spirituálisunkra. A Néppárt akkor vívta kemény harcát a liberális kormányzattal, s örömmel értesültünk, hogy Prohászka spirituális úr is eljár a néppárti gyűlésekre, sőt jelöltséget is vállalt. Az esztergomi káptalannak is volt három liberális kanonokja: Roszival István, a szeminárium rektora, Poór Antal a historikus és Komlossy Ferenc, később pozsonyi nagyprépost.

Nagy megbotránkozással olvastuk az újsághírt, hogy Roszival rektor valahol a Földvidéken föllépett liberális kormánypárti programjával, és egyik beszédjében azt mondotta, hogy ha akarják tudni kicsoda ő, menjenek Esztergomba a szemináriumba, a teológusokat ő neveli. A II. éves teológusok – igen lelkes és gerinces osztály – a *Magyar Állam* című – akkor katolikus – lapban egy nyilatkozatot adtak, melyben tiltakoztak, hogy ők nem Roszival Istvánnak, hanem Prohászka Ottokárnak a neveltjei. A nyilatkozatot minden II. éves aláírta. A nyilatkozatnak bombasikere volt. De megjött rá a válasz. A rektor hazasietett, s szigorú vizsgálatot rendelt el az újságcikk miatt, s mikor a szerkesztőség hibájából kisült, hogy ki írta a nyilatkozatot, a rektor annak eltávolítását rendelte el. H. Z. teológusnak egyéb sem kellett. A II. évfolyam szolidaritást vállalt, s bejelentette, hogy vagy az egész évfolyam elmegy vagy senki. A II. évfolyamhoz csatlakozott a III. és a IV. évfolyam is, majd az I. évfolyam, végül a gimnazisták mind a négy osztálya.

Kitört az ostromállapot. Az előadások szüneteltek. Az I. múzeum lett a központ. Kortesnótákat énekeltek: „Ha van benne Roszivalra szavazó, düljön össze ez a vendégfogadó!” Csak úgy hangzott az egész szeminárium. Szegény prefektus úr nem tudta mit csináljon, de tehetetlen volt a tömeghangulattal szemben. Az előjárók nehéz helyzetbe kerültek. Tudták, hogy igazuk van a teológusoknak, velük is éreztek, de nem helyeselték az egész szeminárium renitenciáját. Pedig ez mentette meg a helyzetet...

A rektor nemcsak a renitens kispapokat üldözte s elégtételt követelt, hanem Vaszary Kolos hercegprímástól Prohászka Ottokár elbocsátását kérte, mint aki értelmi szerzője a kispapok renitenciájának. Az előjárók tudomást szerezve erről, Prohászka háta mögött, a volt előjárótárstól, az akkori komáromi plébánostól: Majláth G. Károly gróftól kérték, hogy informálja a valódi helyzetről a prímást, és Roszival leváltását eszközölje ki a prímásnál. Amint a szolgálótól értesültek a kispapok, az előjárók között is annyira elmérgesedett a helyzet, hogy már nem beszéltek ők sem a rektorral; egész ebéd alatt csend volt s ebéd után azonnal elmentek az előjárók és tanárok valamelyik szobájába, s a rektor egészen egyedül maradt.

Végre egy heti kínos várakozás után megjött a primási levél. A rektor annyira biztos volt a maga dolgában, hogy föl sem bontotta a levelet, hanem átadta a vicerektornak, hogy olvassa föl „a magas leiratot”. A vicerektor álmélkodva olvasta az írást, melyben Őminenciája Roszival Istvánt eddigi érdemei elismerése mellett fölmenti rektori megbízatása alól és Wenczell Antal kanonokot nevezi ki a szeminárium rektorává. Roszival elsápadt, szó nélkül távozott az ebédlőből, majd magához rendelte a teológusokat, azok előtt elmondta, hogy mit tett a szemináriumért, s csendben, feltűnés nélkül eltűnt...

Roszival rektor sokat tett az esztergomi szeminárium anyagi felvirágoztatásában. Jó gazda volt és törődött a szeminárium vagyonával. De súlyosan hibázott, amikor a liberális kormányt támogatta a néppárttal szemben egy olyan választási harcban, amelyben a hithű

katolikus népet minden erőszakos eszközzel megakadályozták, hogy a néppártra szavazzon. A teológusok ellenállásának ez volt a morális háttere és történelmi ereje.

[183] Roszival távozásával visszaállt a rend és a fegyelem. S mikor az új rektor megjelent, a szeminárium dísztermében Prohászka spirituális tartott egy fulmináns beszédet arról, mikor sötét vihar és pusztulás után a fekete felhők között kisüt az áldott meleg, éltető napsugár.

A kemény erőpróba, mely úgy látszott, hogy a szeminárium falait is szétveti, s az összes teológust szétszórja, így lett Prohászka Ottokár nagyszerű szelleme és vezetése mellett nemcsak a katolikus gondolat és érdek diadala, de egybekovácsolója a komoly, egyházas, hithű előjáróknak és hűséges és lelkes kispapjaiknak. Ezekből a kispapokból került ki elsősorban az a papi generáció, amely Prohászka Ottokár irányítása mellett megindította a nagy magyar katolikus restaurációt a 20. század fordulóján.

[184] Az ő keze alatt felnövekedett papi generáció tudatosan kereste a komolyabb papi életet s Kanter Károly királyi várplébános pártfogása alatt a Damjanich utca 28/b szám alatt egy hitoktatói otthont Philippinum név alatt Néri Szent Fülöp oratóriumainak mintájára létesített. Prohászka Ottokár meg-meglátogatta ezt a 15–20 tagból álló lelkes hitoktatói gárdát, tartott nekik konferenciákat s buzdította őket a komoly papi életre.

1901 nyarán a Damjanich utca 50. szám alatt sikerült venni egy háromemeletes házat s rövidesen ide került át a Hitoktatói Otthon. Itt alakult meg 1903-ban a Regnum Marianum. Mikor a házvétel sikerült, egy három tagú küldöttség ment Esztergomba Prohászka Ottokár spirituális úrhoz s fölszólította őt, hogy jöjjön le Pestre, vegye át a ház vezetését, s legyen az egyházmegye fiatal papi generációjának vezére. A kérés meglepte őt, s kacagva hárította el, mondván:

– Hi ebrii sunt et musto pleni! Teleítették magukat édes borral!

Tényleg azt hitte, hogy a fiatalos hév ragadta el tanítványait.

De attól kezdve, ha Pestre jött, mindig betért a Regnumba, ott is szállt meg s melegen érdeklődött a fiatal papi generáció problémái és nagyszerű munkája iránt s állandóan irányította Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök úrral mint a Regnum Marianum elnöke, azok munkáját.

[185] Nagyszerű szellemi együttes volt akkor a Regnum Marianum. A főváros iskoláinak 14 hittanára élt itt együtt, az ifjúság nevelésének és a férfipasztorációnak problémáit közösen megtárgyalva és földolgozva. Itt született meg a férfikonferenciák gondolata. Itt tartotta meg Prohászka Ottokár az első férfikonferenciát még a legsötétebb liberális világban, mikor a Regnum Marianum kápolnája csak férfiak számára volt nyitva, mert művelt férfihez nem illett akkor templomba járni. Itt született meg a Zászlónk, itt vett országos lendületet a középiskolai ifjúsági kongregáció teljesen Prohászka Ottokár szellemében. És itt született meg a magyar cserkészmozgalom a Zászlónk nagyszerű toborzása és világviszonylatban is elsőrendű irányítása és vezetése nyomán.

Amit 1901-ben Prohászka Ottokár még túlzásnak és kivihetetlennek talált, 1904-ben, mikor a Pázmány Péter Hittudományi Karán a dogmatika tanárának kinevezték, maga tartott elérkezett és szükséges dolognak, maga ajánlkozott, hogy átveszi a Regnum Marianum vezetését. Így lett ő a Regnum Marianum házfőnöke és vezére s innen irányította Budapest és az ország fiatal hittanárainak és papjainak restaurációs munkáját egyetemi tanársága alatt.

Az ő vezetése és szellemi irányítása mellett kezdődtek meg azok a nagyszerű hittanári és prézesi⁷⁵ konferenciák a Regnum Marianumban, amelyeken összejött az iskolai év végén az ország csaknem valamennyi hittanára és prézese, hogy megbeszéljék a diákpasztoráció, férfipasztoráció égető problémáit s a fiatal papi élet nagy kérdéseit. A legkiválóbb előadók, a

magyar papság elitjének nagyszerű előadásai világították meg a századforduló nagy szellemi problémáit az ország ifjúsági nevelői és a legszélesebb körben érdeklődő komoly papok élénk részvétele és hozzászólása mellett. A tanácskozás fénypontja természetesen mindig Prohászka Ottokár beszéde volt.

Mint fehérvári püspök is részt vett ebben a komoly szellemi munkában, és az első világháborúig szellemi vezére lett ennek az eredeti, egyedülálló papi mozgalomnak és papi szellemnek.

Dessewffy Aladárné

[186] 1954 őszén kerestem fel Dessewffy Aladárnét, aki misztikus adottságokkal rendelkezik. Elmondottam neki eljövetelem célját, és kértem, hogy mondja el nekem Prohászka püspök úrral kapcsolatos élményeit. Elmosolyodott, és a következőket mondotta:

– Éppen az éjjel sokat tépelődtem. Egyszer már volt agyvérzésem. Egy másik elvihet. Egy idő óta állandóan nyugtalanít a gondolat, hogy ne vigyek el mindent magammal a sírba. Az éjjel annyira erőt vett rajtam ez az érzés, hogy felkeltem, és írni kezdtem. És íme, most itt van a főtisztelendő úr.

Elmondotta ezután, hogy Schütz Antal kérésére hosszabb tanulmányt írt Prohászka püspök úr női lelkipasztorációs módszeréről, ez azonban az ostrom alatt elveszett. Schütz Antal halála előtt kérte, hogy írja meg újból a tanulmányt. Azonban ehhez már nem tudott hozzáfogni.

Ezek után a következőkben mondotta el Prohászka püspök úrral kapcsolatos élményeit:

– Újszerű volt Prohászka Ottokárban, hogy a legszentebb tisztaságban közel tudott engedni magához lelkeket. Istenben tudta szeretni őket. Érezte az ember a végtelen mélységet és szentséget. Rám olyan hatással volt, hogy természetesnek találtam, hogy le kell térdelnem, valahányszor Vele beszélek. Éreztem, hogy ami benne nagy, nem tekintí sajátjának. Itt jelentkezett nagy alázatossága.

[187] Többször mondotta, hogy halála után is segíteni fog. Sírjánál kimondottan kontaktust lehetett tartani vele. Mintha csak élne.

Egyszer, amikor a sírjánál imádkoztam, hallottam a hangját:

– Gizi, adj ennek a nőnek öt forintot!

Felnéztem, és a sírnál egy jól öltözött asszonyt láttam, amint virágot tesz a sírra és imádkozik. Arra gondoltam, hogy talán fáradt vagyok és képzelődöm, hiszen ennek az asszonynak nem lehet szüksége az én öt forintomra. Ismét hallom a hangját:

– Adj öt forintot ennek a nőnek!

Megint csak nem vettem komolyan a dolgot. Ekkor harmadszor is hallom:

– Mondtam már, adj öt forintot ennek az asszonynak!

Az asszony közben már el is ment. Utánarohantam, és a templom melletti udvaron értem el. Kezébe nyomtam szótlanul az öt forintot. Az a nyakamba borult, és zokogva mondotta:

– Lássa, most is segít! Ennyi hiányzott a lakbéreimből. Sehogy sem tudtam előteremteni, és már ki akartak tenni a lakásomból.

[188] Sokakkal azért nem tudok kapcsolatot tartani – mondotta egy alkalommal –, mert nem figyelnek.

– Kérj tőlem valamit – mondotta.

Három dolgot kértem. Az első az Ő boldoggáavatása volt. Erre nem felelt. A második egy családi dolog. A harmadik: papi hivatást kértem kis fiam részére. Fiamra vonatkozólag a következőket válaszolta:

– Hitvalló életet fog élni, és korán elveszíti.

Boldogan adtam oda Istennek. Fiam a harctérre került. A dunántúli harcokban megsebesült. Operáció előtt kérte a szentáldozást. Mivel semmit sem vehetett magához, ezt is megtiltották neki.

– Az életnél fontosabb, hogy megáldozhassak – mondotta.

Boldogan áldozott meg. Szentnek tisztelték, amikor 24 éves korában meghalt. Ruháit elvitték ereklýe gyanánt.

[189] Egyszer azt kérdeztem tőle, hogy most halála után hogyan lát engem?

– Nem mondhatom meg – válaszolta, – mert nem tudná elviselni.

Ez a kijelentés nem hagyott nyugton. Nyugtalanított az a gondolat, vajon olyan vak vagyok-e, hogy nem látom a hibáimat!? Húsz év múlva értettem meg, hogy mit akart mondani. Gyónni is szoktam a sírjánál. Mindig felelt.

[190] Azt mondotta az úr Jézus – válaszolta egyszer –, kristálypalotád van, a szívedet magamhoz fogom ölelni. Kristálypalotádat megépíti az Úr, ha elkészülsz az önátadással.

[191] Lelki kapcsolata van mindazokkal, akik egyszer is találkoztak vele. Kegyelmet adó karizmája van.

[192] Panteista voltam. Nem részletekben, egyszerre kaptam Tőle az újjászületést. Egyik szentbeszéde alatt történt ez. Egy időre otthagytam. Úgy éreztem, hogy számomra mindenkinél több. Isten azt mondja: Idegen isteneket ne tarts magadnak! Éreztem, hogy Isten előtt ez nem lehet kedves. A képét is eltettem. Több év múlva az egyik szentáldozás után mentem fel hozzá, amikor magammal készen voltam. Mintha semmi sem történt volna, találkoztunk Istenben. Ezt tőle tudom, hogy mit jelent. Olvasom a szentek életét, de ez sehol nincsen leírva: Az Istennel való hallatlan találkozás. Ő élte ezt.

[193] Alázatossága csodálatos. Mindig megkérdezte: meg voltam-e vele elégedve, tudott-e eleget adni?

[194] Legközelebb állt lelkéhez az életszentség hírében elhunyt Vencze Róza Szent Szív apáca. Schütz tanár úr elküldött hozzá, hogy mondja el a Prohászka úrral kapcsolatos élményeit.

– Ne kívánják – mondotta. Olyanok ezek az élmények, mint a tenger mélyén levő gyöngyszemek, és én nem akarom ezeket nyilvánosságra hozni.

[195] Egyszer kértem, hogy a rózsafüzérét adja nekem. Mondta, hogy meg fogom kapni. Nem kaptam meg a haláláig. A ravatalnál mondtam neki, hogy mit ígért, és most sohasem teljesül már az ígéret. Mondotta, hogy teljesíteni fogja. Közben odajött valaki, és a szemfedőhöz érint egy rózsafüzért, de nem tudja levenni. Mások is próbálják, de mások sem tudják levenni. Éjjel mondja, hogy ott a rózsafüzér, vegyem le.

– Én le nem veszem – mondtam.

Ha ez az, tegye a tenyerembe. Hajnalban szellőztetnek a szobámban. Szellőztetés után odaszól az egyik missziós nővér:

– Tartsa a tenyerét, itt van a rózsafüzér! A püspökátya küldi!

[196] Nem egyszer figyelmeztetett arra: vigyázni kell, hogy mit és hogyan mond az ember. Az egészen megszentelt embereknek való dolgokat nem lehet leírni – mondotta.

[197] Mivel panteista voltam, érdekelt, lehet-e személyes kapcsolatot tartani az Istennel?
– Hogyne! – válaszolta. A hangjában ez volt: Én is birtokában vagyok!

[198] Csodáltam az emberek iránti tiszteletét. Az egyszerű embereknek adta a legnagyobb tiszteletet. Ha úri emberrel találkozott, csak normálisan köszönt. Minél egyszerűbb volt, annál mélyebbre hajolt. Le lehetett írni a skálát.

[199] Egyszer az Oszolynál sétáltunk. Egyik helyen a mohát szedte. Én is segítettem.
– Leszedjük – mondotta, hogy szét ne repesse a sziklát. Ez az a hely, amely arra való, hogy egy nagy ember sírja legyen.
Tudtam, hogy itt szeretne pihenni.

[200] Nem szerette a nagy temetésekét.
– Nem nekem való – mondotta, nincsen benne semmi csend.

[201] Képességeinek a tudatában volt, és azokat le nem tagadta. Érezte, hogy Istennek megtagadása lenne, ha nem ismerné el, ami benne nagy. Szerintem az alázatosságnak a legmagasabb foka ez.

[202] Tizenhét éves koromban ismertem meg Prohászka püspök urat egy intézeti látogatása alkalmával. Utána sokáig nem találkoztunk. Egyik konferenciabeszéde előtt álmodtam, hogy egy hegyen találkoztunk. A szentbeszédet végighallgattam, utána hozzá mentem. Szóltunk. Ő is, én is. A szónak semmi súlya nem volt. Szó nélkül értettük meg egymást.

[203] Ha a nőnek kapcsolata van valakivel, mondotta egy alkalommal, azt nem kell megszakítani. Minden kapcsolatot meg kell tisztítani és felemelni. Nála ez beigazolódt, hogy így célt lehet érni. Az illetők eljutottak a gyakori szentáldozáshoz.

[204] Nyilvánosan nem merném mondani – mondotta egyszer –, de olyan kevés lélek alkalmas az Isten országára. Ezzel nem akarom azt mondani, hogy nem üdvözülnek, de mint telefonhuzal nem tudják továbbítani az Isten gondolatait.

[205] Mondottam már, hogy egyszer azt kérdeztem tőle: Szeretném tudni, hogy milyennek lát engem.

– Nem mondhatom – mondotta –, mert nem tudná elviselni!

Egy angol könyv került a kezembe, amelyet 1300 körül írtak. Krisztus kinyilatkoztatásait tartalmazza a szeretetről. Krisztus mondja a könyvben: Az Isten az Ő hallatlan irgalmában elfödi az emberek elől önmaguk látását, mert nem bírnák ki. Megdöbbsenem, és megértettem azt, amit nekem Prohászka püspök úr mondott.

[206] Egyszer azt mondotta, hogy hosszú életem lesz, és ő vállal érettem felelősséget az Istennél. A lelkiatyának a felelőssége ez.

[207] Nagyszerű volt, ahogyan Schützcel tudott szórakozni. Középkori regényeket vettek elő. Az egyik idézett, a másik tovább vitte a gondolatot.

[208] Halála után lelkivezetőt kerestem. Mindig erőteljesebben éreztem, hogy Schütz tanár úrhoz küld. Nem ismertem, és egyáltalán nem kívántam a lelkivezetését. Végül is nem tudtam ellenállni a folytonos indításnak, és elmentem Schütz tanár úrhoz. Mondottam, hogy

itt vagyok, mert erre kaptam indítást, de csak a lelkemen akartam könnyíteni, mert semmi mondanivalóm nincsen a részére. Mégis ő lett a lelkivezetőm. Megtaláltuk a közös alapot. Élete vége felé hajlott Schütz tanár úr is a misztika felé. Elmondotta nekem, hogy halála után látta Prohászka püspök urat megdicsőülten, akkor, amikor a halálhír vételekor leborult és imádkozott.

[209] Prohászka püspök úr igen szerette Szent Gertrúdot és Kis Szent Terézt.

[210] Egy ismerősöm elment Konnesreutba Neumann Terézhez. Megkérdezte tőle, hogy hol látja Prohászka püspök urat. Azt válaszolta, hogy egészen X. Pius⁷⁶ mellett.

[211] Érdekes volt az, hogy akiknek a lelkivezetését vállalta Prohászka, mind különböző típushoz tartozó egyének voltak. Norbertában a lelki finomságot csodálta, Denisz nővérnek a gyermekdedsége hatotta meg, Wencze Rózában az életszentséget csodálta, Dienes Valériának a zsenialitása volt rá nagy hatással, én pedig a misztikában találtam meg vele a lelki közösséget.

Dr. Székely Ottokár O. Ciszt.

[212] Prohászka püspök úr nyári vakációjában szeretett nagy utakat tenni. 2–3 hetet gyalogolt. A tanítványait látogatta. Megaludt és ment tovább.

[213] Egyszer a kirándulás után elaludtak a tanítványai a punktán. Kirobbant. Megbánta és bocsánatot kért tanítványaitól.⁷⁷

[214] Többször kilesték tanítványai, hogy amikor már mindenki kiment a kápolnából, visszajött imádkozni. Még éjfélkor is a kereszt előtt térdelt.

[215] Növendékei félték a vizsgáitól. Szerette nagyon tanítványait, de mint nagy tudású ember sokszor nem tudta megérteni, ha valamit nem tudtak.

– Még ezt sem tudja? – kérdezte ilyenkor.

[216] Beszédeire állandóan készült. Két héttel korábban már ezek szerint állította be olvasmányait. Beszéde előtt igen izgatott volt. Viszont kapásból is nagyszerűen beszélt. Ha bémált, egymásután, egészen más beszédet mondott mindegyik esetben. Egyszer bémáláskor úgy elbámultak az emberek a négyes fogaton, hogy elfelejtettek neki köszönni. Beleszötte a beszédébe.

– Megbecsüljük egymást – mondotta –, ha köszönünk. Nem megalázkodunk, de megtiszteljük egymást.

[217] Az *Elmélkedések az evangéliumról* c. művét egy szál reverendában a fűtetlen könyvtárteremben írta. (Teljesen hideg nem volt, mert emeleten volt a könyvtárszoba, és alatta a földszinten fűtöttek.) Azért jött ide, mert itt nem zavarták. Öreg korára lábai is meggyengültek. Figyelmeztette is tanítványait, hogy így ne tegyenek.

Kivonat a Zsámbéki Plébánia Historia Domusából

[218] Radnich Imre, akkori zsámbéki plébános e sorokkal örökítette meg boldogemlékű Prohászka Ottokár emlékét:

„Püspökünk halála lesújtott.

Igazi ember volt a szó nemes és keresztény értelmében; atya és nem generális. Ha egyáltalán volt hibája, az az, hogy mindenkit jónak tartott –, de ettől a legtöbbet Ő maga szenvedett”.

Balogh Károly bicskei esperes plébános

[219] Sárbogárdon az 1926-ban történt bérnyúlás utáni ebéd közben az alapi esperes, néhai Szabó Gyula indignálódva mondotta el:

– Méltóztassék elgondolni, hogy már két hónapja új református lelkész került a faluba, és bár majdnem szomszédok vagyunk, mind ez ideig nem jutott eszébe, hogy a plébánián vizitet tegyen.

– Tudja mit, esperes úr – mondotta Prohászka Ottokár –, menjen el hozzá maga vizitbe!

[220] Az adonyi diszpozícióm után hivatalos ügyben 1924 őszén Kálozról az aulába mentem. Prohászka püspök úrral is találkoztam, aki melegen érdeklődött hogylétem iránt, és Fehérváron való dolgom végzése idejéről érdeklődött. Szokásához híven meghívott ebédre. Ebéd alatt a feltálatló inas másodízben is hozta a fogást, és kínálta a vendégeket. Hozzám érve, az előttem ülő vendégekhez hasonlóan, én is udvariasan nemet intettem. A nagy püspök kedvesen rám nézett és kedvesen csak azt mondta:

– Maga csak vegyen kis Balogh! Maga ügyis jól kikoplalt Adonyban két év alatt!

Köztudomású, hogy az adonyi plébánia az idő tájt nem volt káplán-jóléti intézmény.

Dr. Büttner Ferenc apát-kanonok

[221] Dr. Büttner Ferenc először szóval mondotta el élményeit, amit le is rögzítettem, majd később írásban is megküldte. Visszaemlékezése így hangzik:

„Gondolom, 1912-ben történt, augusztus havában, mikor Ottokár püspök atyánk az indexre tétel után először jött Rómába, ad limina⁷⁸. Szokás volt, hogy a püspökök az utolsó pápai audienciára elviszik a Rómában tartózkodó papjaikat és teológusaikat is. Püspökatyánk dr. Vízota Alajos – azt hiszem akkor püspöki irodaigazgató volt – kíséretében jött Rómába, és egy mellék utcai kis szállodában szállt meg. Már előzőleg Székesfehérvárról kaptam értesítést jöveteléről. Odaérkezése után újabb értesítés jött, jöjjen be a városba, és kísérjem fel én is püspök atyánkat az audienciára. Megjelentem tehát a kitűzött időben a szállodai lakásán, ahonnan egy konflison mentünk a Vatikánba.

A nagy váróteremben fel-alá sétálva vártuk az audienciára hívó szolgálattelvő kamarást. Püspök atyánk mindig is gyors járású volt, de most még idegesebben járt közöttünk, akik közrefogtuk. Dr. Vízota püspök atyánk háta mögött azt súgta nekem:

– Beszéljünk kollégiumi élményeinkről, tereljük el kissé figyelmét a közeledő audienciáról, mert a püspökatya rendkívül idegesen várja első találkozását Öszentségével az indexre tétel után.

Mindhárman a Germanicumban nevelődtünk, illetve én most növendék voltam. Így könnyű volt germanicumi epizódokkal püspökatyát elszórakoztatni, aki maga is több esetet beszélt el az ő kollégiumi életéről, különösen a régi kollégiumi életről, épületről beszélt, amely épületben ő még hat évet töltött, és csak az utolsó évet az akkor vásárolt új épületben.

Elég hosszú várakozás után a szolgálattelvő kamarás püspökatyánkat Öszentsége dolgozószobájába invitálta. 20–25 percig lehetett püspökatyánk magánkihallgatáson Öszentségénél, amikor a szolgálattelvő kamarás minket is beinvitált, püspökatyánk bemutatott minket öszentségének, majd néhány perc után elbocsájtattunk.

Újból konflison mentünk most már a Collegium Germanicum-Hungaricumba, ahová püspökatyánk ebédre volt hivatalos. Útközben püspökatyánk szüntelenül ezt a kérdést tette fel nekünk:

– Őszentségével olaszul beszéltünk. Mondják kérem, milyen más olasz szó van, amely ugyanazt jelenti, hogy «teljesen rehabilitálva van!» Őszentsége más szót használt? Nem tudtunk kitalálni más hasonló értelmű olasz szót. Lehetséges, hogy Őszentsége is ezt a szót használta, csak püspökatyánk ilyen formában akarta tudtunkra adni Őszentsége X. Pius kijelentését. Amilyen ideges volt püspökatyánk a Vatikánba menet, és a várakozási idő alatt, olyan rendkívül jó hangulatban volt visszajövet, csupa öröm, jókedv és tréfa volt, majd kiestünk a kocsiból neveltünkben. A Kollégiumba érkezve minket ebédig elbocsátott. A püspökatyá pedig bement a Kollégiumban lakó P. Hilgershez, aki kollégiumi osztálytársa volt, és később jezsuita lett. Ugyanakkor ott tartózkodott az akkori németországi jezsuita provinciális is (azt hiszem P. Tillmann), aki ugyancsak püspökatyánk germanikus osztálytársa volt. Hárman együtt voltak az ebédig, amelyen kívülünk csak a házban lakó néhány Pater vett részt, mert a növendékek mind a San Pastore⁷⁹ nyaralóban voltak.

Az ugyancsak rendkívül jó hangulatú ebéd után püspökatyánk dr. Viszotával elbúcsúzott tőlünk, én pedig bementem P. Hilgershez, aki a következőkkel fogadott:

«Herr Büttner, was ist heute mit dem Otto geschehen? Er war vor Mittagessen bei mir so ausgelassen lustig, er ist hier in Zimmer herumgesprungen, wie ein Kind, hat mit dem Kopf fast den Plafond angestossen?» (Mi történt Ottokárral? Ebéd előtt a szobámban olyan csintalanul jókedvű volt, körülugrált a szobámban, majd a fejét verte a mennyezetbe?) Elmesélvén a délelőtti történeteket, P. Hilgers is meghatódottan észrevételezte püspökatyánk mélységes hűségét az Egyházhoz és a Pápához, és nagy alázatosságát, mert csak ilyen nagy lelket tud ennyire boldoggá tenni Őszentsége néhány jóságos szava.⁸⁰ Pedig az indexre tétel idejének liberális-szabadkőműves társadalma azt várta Prohászka-tól, hogy szembefordul Rómával, skizmát⁸¹ csinál és magával viszi fél Magyarországot.”⁸²

Dr. Csapodi István orvosprofesszor

[222] Dr. Csapodi István hallgatta Prohászka püspök úr utolsó szentbeszédét. Naplójában a következőkben örökítette meg az eseményeket:

1927 április 1. „Nem fogalmakat adok, a lelkemet öntöm önökre. Beszélek, nagyot mondok, nagyot! istenit! Azokat becsülöm, akik meg is halnak azért, amire lelkesítenek. A végtelenhez, Istenhez vagyok kapcsolva, a láncot el nem szakítom. Imádkozni annyit tesz, mint repülni, emelkedni, belekapaszkodni Istenbe! Isten felé orientálok és azután feltétlen hódolattal borulok eléje, és vele élek, vele szenvedek. Feltétlen tisztelettel, hűséggel vagyok hozzá és ebben megnyugszom. Békém van. Boldogság csak a másvilágon. Isten erőt ad. Szeret, mint Atyám. Budapest terein és a Vérmezőn a sok kis fűszál napról-napra zöldül chlorophyl hatására a napsugárban. Tetszik tudni, hogy egy kis fűszálnak, ha öntudata volna, akkor boldogan látná, hogy neki 140 millió kilométer távolságból jár a Nap energiája. 140 millió kilométer távolságból dukál neki! Nekem a Végtelen kegyelmei járnak, mert az Isten szeret engem! Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkének pedig kárát vallja! – Mindnyájunk lelke egymaga többet ér az egész világnál! – Kedves hallgatóim! Azt hiszem, egyikünk sem kételkedik abban, hogy neki hivatása van, hivatása, hogy Isten gyermeke legyen, hogy nagy legyen. – A harang lenn, a pocsolyában néma, fel kell húzni a toronyba, hogy csendüljön, lendüljön.”⁸³ Ha elektromos áramok keringenek egy vasdarab körül, úgy rendeződnek el a részecskéi, hogy a patkószeg a sarkcsillag felé fordul, belekapaszkodik. A mi lelkünk a végtelen Istenhez fordul és Őbelé kapaszkodik. Lelki szegények azok, akiknek a lelke nincs tele a világgal, üres edény, mely az Istennel telhet meg. Le kell vetnünk mindazt, ami emelkedésünket gátolja. – Grosse Gedanken, bedeutende Taten, Freuden!⁸⁴ Öröm nélkül nem megy! – Mikor valakiből, élete miatt kiesik a realitások iránt való érzék, a functio du réele, az valóban paralysis, modern betegség.”

„Istennek annyival tartozunk, hogy meg nem fizethetjük, ha megszakadunk sem! Jaj, ha egy ilyen adóshoz segítő kéz nyúlik és azt mondja, mind semmis; semmivel sem tartozunk!”

„Egy asszony mondta egyszer. Püspök atyám, tudja, hány éves vagyok? – Hatvan. – Ugye nem látszik, pedig kilenc gyermeket neveltem fel, de tudom, ha elhajtottam volna, nem volnék ilyen ép!”⁸⁵

„Különösen fiatal barátainak mondom: Nincs más kódex, mint az Evangélium! Mikor Pestre jöttem, Baracskán, az állomáson, jaj de csúnya káromkodást hallottam. De azután egy kis cserkész, mikor észrevett, talpra ugrott és úgy köszönt: «Dicsértessék a Jézus Krisztus!» Van benne mély tisztelet, és ez biztató jel a jövő magyar nemzedékben. Egy német írónál olvashatjuk, hogy bécsi jogász korában, hát tetszik tudni: «Ő végzett a hittel!» –, mert azzal könnyen végeznek! De mikor később atyját esténként térdén állva látta imádkozni, gondolhatni, hogy gúnyolódó fiáért, gondolkozni kezdett, és ez a példa megmentette hitét későbbi éveiben. Beethoven a *Missa Solemnis* Credójában 116 taktust szentelt a «vitam venturi saeculi»⁸⁶ kifejezésre”.

[223] A püspök, miután az Evangéliumról beszélt: „Nincs más kódex” – két kézzel a szószerkebe kapaszkodott és mély, nehezen érthető hangon folytatta:

– Örök sorsunk itt dől el! Az élet nem noviciátus, nincs reincarnatio. Poklot én nem teremtenék, de van, hiszem, mert az úr Jézus mondotta! A bánat nem érzem, a bánat nem fájdalom, hanem vágy, bár a bűnt soha el nem követtem volna! A bűn nem a vérben van, nem az idegekben van, a bűn nem szenvedély! A bűn akarat. Amit nem akarok, nem bűn! A kísértés, ha bűn nem követi, dicsőségemre válik!

Kínos mozdulattal a kendője után nyúl. Azt hisszük elesik. Letörli verejtékét.

– Bánjátok meg bűneiteket!

Némethy megjelenik a szószerken, egy pohár vizet nyújt. A püspök kiissza, kissé felfrissül és tovább beszél a bűnbocsánatról. Közben megroskad, a karfához támaszkodik. Már nem érteni, de áll, és hallatlan erőfeszítéssel küzd nagy lelke szélütött testével.

Némethy az Angelust kezdi imádkoztatni mellette. Ő áll. Répás is érte megy, de a püspök nem akar menni. A hallgatóság megdöbbenve figyeli a félelmes, fölséges, emberfeletti jelenetet. A püspök jobb kezében kendőjével, már bizonytalan mozdulattal kapkod szívéhez. Eszmélete borult, de marad. Végre a biztatásra felteszi a capuciumot⁸⁷ jobb kezével, bal karja bénultan lóg. Kétfelől tartják a püspököt, miközben a hívek felé fordul és áldást ad. Most felemelik és a vörös sapkával ezüsthajú csodás fején, eltűnik a szószerke kis ajtaján utoljára.

Negyedórán át beszélt szélütötten, a karfához támaszkodva, jobbra fordult tartással. Úgy látszik, az egész katasztrófát fájós lábának tulajdonította. A testi gyengeséget megvetve öntötte ki reánk a lelkét. Villámtól sújtott tölgy, amely ki nem dőlt; szárnyaló sas, amely fél szárnyal vergődve is fenntartja magát, amíg missziója tart.

A szombati konferencia elmaradt. Ezen valószínűleg az Úr Jézussal való egyesülésről beszélt volna; a vágyról, amit ő az emberi lelkek után érez. Arról, hogy a megkeresztelt ember, aki Krisztusból nő ki, ha elbukik: álljon fel, és ha újra elbukott: újra álljon fel és töltekezzék Istennel az élet küzdelmeire. Halálának szent példája volt az utolsó konferencia utolsó tanítása. Mily nagy az Isten, akinek egy ilyen hatalmas lélek csak alázatos, szerény, hozzávágó szolgálja, trubadúrja volt”.

Deym Béla ny. esperes-plébános

[224] Felszentelés előtt álló kispap voltam Székesfehérváron (1905–1906), amikor Prohászka Ottokárt X. Pius pápa 1905 decemberében Rómában püspökké szentelte. Ketten vártunk felszentelésre.

Installációja után hamarosan eljött a szemináriumba a kispapokat meglátogatni, és jól emlékszem Szűz Máriáról tartott számunkra elmélkedést, amelynek vezéreszméje volt: legyünk Szűz Mária lovagai! Külön eljött még és külön tartott előadást a társadalmi kérdésekről. Felszentelésünk előtt külön magához hivatott bennünket és alapos vizsgálatnak vetett alá. Végül azt kérdezte tőlem:

– Mit felel erre?

– Azt, hogy nekem kedvem van a papi teendőkhöz.

Mire azt mondta:

– Ezt a feleletet vártam!

Mi ketten voltunk az elsők, akiket pappá szentelt.

[225] Káplán koromban többször megfordultam nála. Mindig a legmelegebben érdeklődött sorsom iránt. Sokszor segített intenciók küldésével. Bármikor fogadott. Egy alkalommal este 9-kor is fogadott fontos lelki ügyben.

[226] Mikor Tinnyére kerültem plébánosnak – tudván, hogy Tinnye a legszegényebb plébániához tartozik –, sokszor sietett segítségemre.⁸⁸ Bátorkodom mellékelni egy levelét, amelyet saját öccse útján juttatott hozzám –, mert abban az időpontban nem is volt jó ideig vonatközlekedés, – amelyben egy jobb plébániát akart nekem felajánlani. Ugyancsak mellékelem egy latinul írt levelezőlapját, amelyben az ő nagy jóindulatát és segíteni kész szeretetét tárja fel irányomban.

[227] Felejthetetlen marad az egykori bérmálás otlétemkor. Nagy örömmel – fényes külsőségek között –, de igazi benső hódolattal fogadta a nép Ottokár püspököt. Sohasem felejtjük el azt a meleg köszönetet, amelyet Ottokár püspök úr fejezett ki a tinnyeieknek azért az adományért, amelyet a tinnyeiek neki juttattak. Tudniillik a tinnyeiek megtudták, hogy püspökünk abban az időben minden anyagi eszköznek a hiányában van. Gyűjtést rendeztek, és adományukat elküldték a püspök úrnak. Gyönyörű levélben köszönte meg a hívek a ragaszkodását. Ez a levél sajnos a front alatt elveszett. Ottokár püspök úr a *Soliloquiájá*-ban is megemlékezik a tinnyeiek ezen adományáról.⁸⁹

[228] Ugyancsak ezen bérmálás alkalmával, egy héttel a bérmálás után történt.

Csomagot kaptam a püspök úrtól. Felbontottam. Egy pár vadonatúj cipő volt benne. Nagyobbacska fiúnak való volt. Egy kis cédula volt mellékelve hozzá, ezen szöveggel: „A bérmálás alkalmával a templomba menet közben észrevettem, hogy az egyik ministráns gyermeknek rongyos a cipője. Kérem, adja át neki!”

[229] Egy alkalommal, mint tinnyi plébános, megpályáztam egy megüresedett plébániát. Nem sikerült. Ottokár püspök úr erre egy nagyon kedves vigasztaló levelet írt, amely így kezdődött: „Ne higgye, hogy megfélekeztem Önről!” „Teszem ezt, ahol csak tehetem”.

Ezt a néhány sort ráragasztottam az ő arcképére – breviáriumomban hordom! Valahányszor ügyes-bajos dolgomban hozzá fordulok segítségért, mindig így kezdem: Egykori kedves leveledre hivatkozva bizalommal kérlek. És nem hiába teszem!⁹⁰

[230] Halála után a következő átolmlásom volt róla: „Láttam őt gyönyörű márványlépcsőn haladni, és visszafordulva e szavakat mondta: az én mennyei koronámat senki sem veheti el tőlem!”

[231] A sok dicső és hozzá méltó megemlékezés mellett vagyok bátor csatolni ezt a szerény kis megemlékezést, azzal az alázatos kéréssel, ne feledkezzék meg arról, akire mint püspök először tette felszentelő kezét 1906. június 11-én.

Laczó Alajos sárkeresztúri plébános

[232] Az 1915–16 iskolaévben kispap voltam Fehérvárott. Egyik püspöki misén gremialista⁹¹ voltam. Glóriakor kifordítva tettem a nagy püspök térdére a grémiumot. A felajánlás után kézmosáskor a színében. A titkár, Viszota úr idegesen rám szólt, de a püspökatyá suttogja:

– Úgy jó, amint a Carissime rátette!

[233] A kispapok nem figyelnek az egyik nagyhangú karkáplán prédikációjára. Szentmise után kérdezi az atya a jelenlevő spirituálistól, hogy tanítja-e a kispapokat, hogy hogyan kell a székesegyházi prédikációkat hallgatni? És a kispapok felé mondja:

– Minden prédikációból tanulni lehet! A rosszból is azt, hogyan nem szabad prédikálni.

[234] Félévenként colloquiumra mentünk egyenként a püspök úrhoz, a rectori szobába. A seniorok vígan, a juniorok megszeppenve. A megboldogult kérdezte:

– Mit tanulnak?

– Ószövetséget – felelem.

– Mi a véleménye róla? – kérdezi tovább.

– Míg középiskolás voltam, azt hittem, hogy minden, az egész teljesen igaz, és most kételkedem – mondom.

– Carissime, nézze, a Szentlélek Isten kibírja a tudósok és iskolák túsúrásait.

[235] Másodéves koromban a predestinációról tanultunk. A püspök úr kérdésére, hogy mi a véleményem róla, felelem:

– Nem tudom, hogy üdvösségre vagyok-e teremtvé?

A püspök úr mondja:

– Ne foglalkozzék sokat a predestinációs elméletekkel, nehogy irányt vegyen Lipótmező felé.

[236] 1919-ben kísérem a püspök atyát a Központi Szemináriumtól a Krisztina körútra. Az Eskü téren⁹² köszönt engem bérkocsis pajtásom: „Szervusz Lujzi!” – A püspök úr megjegyzi, hogy neki is ilyen protektorra lett volna szüksége.

[237] Abban az évben üzenetet vittem a püspök úrnak Fehérvárra Budapestről. Akkor kanonoki házból lakott. Meghívott ebédre. Az ebéd ajándék tyúk volt. Amikor az úgynevezett püspökfalatot kiveszem a tálból, rám nézve hahotázva ezt mondja:

– Carissime, kegyed a tálban is a püspököt keresi?

[238] Az első diszpozícióm nem tetszett nekem. Hiába könyörögtem, nem változtatta meg. Nem bírtam idegekkel. Orvosi bizonyítvánnyal betegszabadságot kértem. A püspökatyá kér, szentek bizalmára hivatkozik, csak menjek állomáshelyemre. Mikor hajthatatlanul a szabadságot kérem, egy száz kék koronát⁹³ ad, hogy jól kezeltessem magam.

[239] Adonyi káplán koromban az advent első vasárnapjára való tánc miatt dörgök a prédikációban a táncosok ellen. Megsértődött három aktív tisztt, a katonai iroda vezetői. Elégtételt követelnek a püspök úrtól, magas protekcióval támogatva. A püspök úr berendel magához. Kérdezi a tényállást, és utána mondja:

– Jó, hogy a kazán szelepe nyit és zár.

[240] Egyszer prédikációmról, katekézisemről érdeklődik. Ajánlja, hogy sokat olvassak Stolz Albantól.

[241] Egyik plébánosom és anyja panaszkodnak rám. Bejön a szobámba a püspök úr és azt mondja, hogy Budafokra helyez.

Egy év múlva szomorúságomra jobb helyre helyez. De mert látja, hogy az öregebb káplánt is el kell helyeznie, először titkárát küldi, hogy értesítsen a diszpozíció megváltoztatásáról, azután személyesen jött megköszönni, hogy nem ragaszkodtam az előbbi diszpozícióhoz.⁹⁴

[242] Nemsokára ebédre voltam hivatalos. Az udvari papokon kívül jelen voltak: két esztergomi prelátus kanonok, két gróf. Az egyik gróf ajándék borából hoztak be pecsenye után. A püspök úr először az én poharamba tölt és mondja:

– Annak a káplánnak töltök először, aki sohasem beszél felettese ellen.

Kérdezik: – Igaz?

– Ahogy a kegyelmes úr gondolja – felelem.

[243] Egyszer ismét több vendége volt. Viszota igazgató úr elmondá ebéd közben egy betörés történetét, és kerülgeti, hogyan mondja el, hogy a százados miként ugrott ki az ágyból a betörés után. A püspök úr segít neki:

– No, mondja már, hogy in albis!⁹⁵

[244] Egy sürgős esetben kerestem Csobánkán az árvaházban. Korán ebédelt. Ebéd közben fogadott, és leültetett ebédelni, mert a tótok úgysem látják el a papjukat.

[245] Egy másik esetben budapesti lakásán kerestem pont délben. Már ebédnél ült az ismerős házaspárral. Behivatott, megkérdezte, hogy szükséges-e a négy szemközti beszélgetés. Amikor mondtam, hogy nem, maga mellé ültetett, és ebédelnem kellett.

[246] Az egyik kegytemplomunknál mint első hitoktató-káplán működtem. Erős volt az iram. Minthogy tudtam, hogy rajtam kívül mindenki jól megfizetteti magát, én is kértem tiszteletdíjat. Helyben meg is szavazták, de a kegyelmes úrral töröltették. Levelemre a püspök úr elrendelte kérésem teljesítését visszamenőleg, és sajnálatát fejezte ki az előbbi törlésért.

Dr. Metzker József

[247] Esztergomban a szegények személyes gondozására a Szent Vince Egyletet⁹⁶ alakítottuk meg. A segítségért jelentkező szegényeket én terjesztettem elő a heti konferenciákon. A Szent Tamás hegyieket⁹⁷ mindig Prohászka kívánta magának, akiket hétről-hétre meglátogatott, és vitte nekik a segílyt. Ő volt az egyesületi „ruhatárnok”. Szobájában tartotta a szegények számára küldött ruhák batyuit. A látogatásai révén megismert szegénytanyáról írta meg újságjában, az *Esztergomban* cikksorozatát ezzel a címmel: „Uraim, ez itt Szent Tamás!”

[248] A múlt századvégi racionalista-materialista hitetlenséggel szemben a keresztény vallás igazságának megvédése és bizonyítási módjáról sokat beszélünk. A német Hettinger apológiája már magyarra fordítva másféle formát kívánt segítségül. Mivelhogy a hitetlenség főleg a természettudományokra támaszkodott, nagyon indokolt volt, hogy ott legyen a harc tere a védelem céljára. Igazolni kellett tehát azt, hogy nemcsak nem ellensége a vallásnak a tudomány, hanem sokkal inkább védője és igazságának tanúja. Prohászka teljes lélekkel vetette magát a természettudományokra, és így adta nekünk egyebek közt a *Föld és ég* című művét.

[249] Beszélgetéseinkben sokszor volt szó teológiai témákról. Feltettünk egymásnak kérdéseket, például: Miért legnagyobb törvény az Isten iránti szeretet az emberi életben? A felelet ez volt: Azért, mert minden egyébről le lehet mondani az Isten iránt való szeretetből, de erről nem lehet lemondani az Isten iránti szeretetből.

A másik kérdés: Lehet-e a Fiú Isten is épp úgy öröktől való, mint az Atya, mikor pedig az Atya csak előbb van, mint a Fiú? – Azért, mert az Atya fogalma magában foglalja azt, hogy van fia, tehát a Fiú éppúgy öröktől fogva van, mint az Atya.

Milyen kiválósága van a földnek az égi csillagok világában a Fiú Isten megtestesülése által? Olyan az, mint az admirális hajó a hajóhadban, mely hajójának jele a Kereszt, admirálisa az Úr Jézus az Oltáriszentségben: „Íme én veletek vagyok!”

[250] Nagy természetimádó lelke évtizedeken át, főleg nyári szünidejében az Alpések vagy Kárpátok hegyei közé és hegyeire vágyott. Isteni érzés – úgy mondta – a hegyek megmászásánál az, amikor kézbe fogjuk a sziklacsúcsokat és a nagy magasságokból letekintünk, ahogy a zsoltáros mondja Istenről: „Kezedben vannak a földnek végei és a hegyek magasságaira Ő tekint alá”.⁹⁸

Mikor 1913 nyarán a Kárpátokban találkoztam vele, elmondta nekem, hogy milyen nagyszerű volt előző napja, mikor a Ferenc József hegycsúcsot⁹⁹ megmásztta, és hogy a következő nap a Lomniczi csúcsra készült. Kértem, hogy ezt a még veszedelmesebb túrát ne tegye meg. Gondoljon arra, hogy élete nemcsak az övé, hanem az Egyházé és országé. Nem ment föl.

[251] A kilencvenes évek elején sokat foglalkozott azzal, hogy a Jézus Társaságába lép és elmegy a misszióba. Persze igen ellene volt mindenki, aki erről a szándékáról tudott. Felejthetetlen jelenet volt az, amikor az Esztergom-vizivárosi zárda-templomban az egyik májusi ájtatosság után – melyen ő mondta a szentbeszédet – a sekrestyében Sujánszky Antal az aggastyán nagyprépost és Csernoch János, akkor prímási irodaigazgató kérve-kérték, hogy ne hagyja el az egyházmegyét. Egyik a jobb karját, a másik a balt fogta és úgy marasztalták, „mert oly nagyon nagy szükség van rá idehaza”. Bizony nagyon örültünk, mikor nemsokára közölte elhatározását, hogy itthon marad.¹⁰⁰

[252] Nem tudom, írt-e valamikor verset életében, de egyet – saját költeménye volt-e vagy nem – nekem írt meg egyik levelében. Így szólt:

A jócselekedet Isten előtt megáll,

Kérdi az Úr: hol húgod a hála?

– A hála? Uram Istenem,

Ezt a húgomat nem ismerem! –

– Ugye szép? – tette hozzá. Sajnos, hogy igaz is!

Metzker Mária

[253] Nagybátyámmal gyakran járt nálunk Visegrádon Esztergomból spirituális korában Prohászka Ottokár. Egyszer megáll előttem – kicsi leány voltam akkor – és megkérdi:

– Tudod-e már, hogy mi a nőknek a legfontosabb?

És mialatt én zavarban voltam, hogy mit is feleljek erre, nevetve adta meg a választ:

– A kalap!

Kovács Dénesné, Budapest

[254] Meghalt barátnőmtől, dr. Tóth Gézánétól hallottam Prohászka püspökről egy kis esetet, amely az esztergomi időkben történt vele, ahol akkor spirituális volt.

Prohászka kórházlátogatása alkalmával egy gyógyult munkással beszélgetett. Örömmel újságolta neki, hogy hazamegy, Egyetlen bánata csak az már, hogy nincs cipője. Prohászka hazament, elküldte a munkásnak saját új cipőjét, és ő maga a régiben járt tovább.

Sávoly János altábornagy özvegye, Budapest

[255] 1921 év júniusában drága jó Püspök Atyánk bérálni jött ki Sárbogárdra. Leírhatatlan volt az öröm és a lelkesedés, amely fogadta. Bérálás után a plébános úr néhány családhoz elkísérte, így mi is olyan szerencsések voltunk, hogy jó Püspök Atyánkat otthonunkban üdvözölhettük. A kerten át haladva dicsérte kis falusi otthonunkat.

– Igen – mondom én –, hiszen jó volna minden, csak országunkban ne lenne e nagy felfordulás.

Püspök Atyánk az ő jóságos szemeivel reám nézett és csak ennyit mondott:

– Nem baj, úgy vagyunk, mint a kerékkel, egyszer fenn, egyszer lenn, és egyszer minden jóra fordul.

Somogyi Lajosné altábornagyné

[256] 1927. március 19-én hallottuk öt utoljára, mikor az Egyetemi templomban a Szociális Missziótársulat tagjai részére tartotta havi konferenciáját. Szent József napja volt, és neki mennyi mondanivalója volt erről a szociális szentről, akiben a lelkigyermekséget, az Evangélium igénytelenségét és közvetlenségét tükröző életet – a rejtett élet legtökéletesebb átélőjét – oly felejthetetlen élethűséggel állította hallgatói elé. A rejtett élet miszticizmusa oly közel állott az ő lelkéhez – ezt érezte minden hallgatója minden konferenciabeszédénél, mert ő nemcsak szóval hirdette, hanem teljesen átélte a rejtett élet minden belső szépségét. Erről mondja ezen utolsó beszédében:

– A belső életet nem lehet kinyilvánítani, ha valaki költő, akkor akármilyen nagy író, akármilyen próféta, akármilyen szent, az csak a minimum, amit a világ megtud verseiből. Minden nagy élet kincse rejtve van.

Mily végtelen szépségű és gazdagságú lehetett tehát az ő rejtett élete, amelynek a kisugárzása ily felmérhetetlenül sokoldalú és tüneményes volt! Hiszen minden egyes

konferenciája, bármely ünnepi vagy más beszéde valóságos reveláció volt hallgatói számára, hát még a többi ténykedése!

Akik oly szerencsések voltunk, hogy több mint egy évtized alatt állhattunk szószékénél, mint felbecsülhetetlen kegyelemre gondolhatunk erre vissza. De ez kötelez is arra, hogy a ránk árasztott lelki kincseket kamatoztassuk, és az ő szent lelkének ránk sugárzott életelixírjét az utánunk jövőknek átadjuk.

– Mert aki az életét arra fordítja, hogy a legszebbet emelje ki magából, az önmagának a legnagyobb szolgálatot tette, a maga számára békét, szent örömet, győzelmet szerzett. Végre is az életnek az a legfölségesebb feladata, hogy az ember belül legyen az Isten Orgánuma – mondta ugyancsak a Szent József napi beszédében.

Akik közelebbről ismerték őt, de akik csak távolabbról hallgatták, érezték mindnyájan, hogy mennyire orgánuma ő az Istennek. Orgánuma azonban most is, hogy 9 éve láthatólag eltávozott, és orgánuma lesz Istennek azok számára is, akik őt életében soha nem látták, de átveszik az ő tanítása által amit a mi Urunk, Jézus Krisztus lélekben és igazságban hagyott ránk.

Egy magát meg nem nevező író (Budapest, 1936. március 12.)

Néhány felejthetetlen kedves momentumot óhajtok leírni áldott emlékü Prohászka Püspök Urunk életéből.

[257] Még mint fiatal papot ismertem Esztergomban, mert lejárt a vizivárosi zárdába gyóntatni, prédikálni, lelkigyakorlatot vezetni az oltáregyleti nőknek és gyermekeknek. Kiváló egyéniség volt, és mint ilyen, fennkölt szellemével mindenkit elragadott. Mint előljáró ragyogó fényes csillag, erényekben kimagasló, a társadalomban mindenki által tisztelt, becsült és szeretett egyéniség volt. Bár születésére más nemzetiségű, de úgy benőtt minden magyar szívébe, mint egy szép fa drága honunk földjébe. Sajnos, hogy ez a nagy értékű fa idő előtt kidőlt. A növendékek mindnyájan nála akartak gyónni. Jóságos, nem is földi lény volt a gyóntatószékben. A nagyobb lányok rajongva szerették, és bizalommal mentek hozzá. „Mintha a jóságos Úr Isten beszélne hozzánk”, szokták mondani, amikor átszellemülve, megtisztulva kijöttek tőle.

[258] Gyakran megesett, hogy május alkalmával a vizivárosi zárdatemplomban d. u. 1/2 7-kor az ájtatosság előtt a felírt szónok nem jelent meg, vagy elkésett. Volt sürgés-forgás a többi urak közt, ki megy fel készületlenül a szószékre? Megszólítják: talán lenne szíves?

– Kérem – és máris veszi a karinget és a stólat.

[259] Sétájáról kabát nélkül megy haza. Kérdi a portás: Főtisztelendő úr kabátban ment el, hol hagyta?

[260] Ha volt pénze, kiosztotta szegény kispapoknak kabátra, ruhára, vagy utazási költségre adta annak, akinek szülei nem küldhették.

[261] A növendékpapok ebédlőjében otthagytak kenyérdarabokat összeszedte, és felvitte a Szent Tamásra, ahol az éhes gyermekek már várva várták az egyszerű szent papot. Ez igen szegény városrész volt akkoriban, de igen sok volt a gyermek.

[262] Egy szegény asszony siránkozott az utcán, hogy nincsen pénze koporsóra. Meghalt az anyja. Meghallotta ő, éppen arra ment.

– Mi baja van? No, jöjjön velem.

Elvitte magával. Felment, és az egyik paptársától kért kölcsön 10 K-t, leküldte.

[263] Az utcán mindig lesütött szemmel járt, egyik kezében esernyőt vagy pálcát vitt, a másik kezét a kabát zsebében tartva rózsafüzért imádkozott.

[264] Az ő idejében volt drága egyetlen bátyám (Székesvári Béla) felszentelve.

– Az én legkedvesebb fiam – szokta mondani.

Nagy betegen, pápai engedéllyel szentelték fel. Csak négy szentmisét tudott elmondani – csukott templomban. (Köbölkúton, Esztergom megye). Itt volt nagybátyánk plébános. Temetés után, első találkozásunk alkalmával így szólt:

– Ne sirassa a mi Bélánkat. Istennek a nagy lelkek kellene.

Feledhetetlen szavak. Bár a Mindenható is nagy lélek gyanánt vette volna magához, ahol most már szeretett lelkiatyjával örüljenek ott, ahová nekünk is igyekezni kell. Amen.

Budapest, Várfok u. 8. III. 1. 1936. márc. 12.

Névtelen író a Schütz-hagyatékából

[265] Napsugaras és virágillatos április volt akkor is, mikor én Prohászka püspökatyánkat először hallottam beszélni Aradon egy húsvéti lelkigyakorlat alkalmával. A kegyelem életadó áramlásában egy új világba kerülve, Lélektől ittasulva indultam el a lelki élet rejtelmes, ismeretlen szépségei felé. Boldog örömmel mentem hozzá én is gyónni. Ez a gyónás örök emlékezetemben marad. Olyan végtelenül kedves volt a drága püspökatya, és csodálatosan sugárzó volt a tekintete, mintha fölém hajolt volna és rám lehelt volna. Ez olyan fönséges volt, és úgy meghatott. Föloldozás után, hogy távoztam, akkor is felém intett nagy szeretettel.

A következő elmélkedésben beszélt arról, hogy Isten előtt mily kedves a tiszta lélek, mint ahogy egy szál virág, egy illatos ibolya kedves. Isten fölé hajol és beleszagol.

A konferencia befejezésénél az oltáregylet elnöksége köszönetet mondott a drága Püspökatyának, egy óriási fehér virágokból álló csokor kíséretében. A csokor igen nagy volt és engemet kért meg dr. L. O. minorita rendfőnök, hogy segítsek a rendház kapujáig vinni. Én persze igen boldog voltam, mert ezen idő alatt a püspökatya közvetlen közelében lehettem. A kapuban átvették a csokrot, de emlékül kaptam a csokorból egy csomó gyöngyvirágot. Saját kezével választotta és vette ki a nagy csokorból, és kedves kisasszonynak nevezett. Életem igen boldog emléke. A gyöngyvirágok még most is megvannak épségben, szeretettel őrzöm őket.

Özv. Csiky Imréné (Budapest, 1934. Karácsony)

[266] Ottokár püspök!

Aki azért jöttél, hogy Jézus szándékait osztva a lelkekkel a krisztusi élet kifejlesztésében segítsd, ércebe öntött alakod előtt alázatos szavaimat neked szentelem.

Az Evangéliumról szóló elmélkedésed lapjai erősen megviselve széthullottak – de nem a szelleme – arról tanúskodva, hogy sok-sok százszor minden betűjét lelkembe véstem. Keményen – eszemmel – és mégis lágyan – szívemmel – úgy, ahogyan kívántad. Krisztus, a „páratlan minta” ott él immár diadalmasan. Prohászka püspök! Örök hála ezért neked!

De mélységes hála kedves jó lelkiatyámnak is, aki ragyogó példátat követve trónra segítette emelni bennem az egyedül nagy Krisztus Királyt. És meleg hála felejthetetlen lelkigyakorlataim vezetőinek (P. Révay Vid, dr. Tiefenthaler) és mindazoknak, akik mind arra törekedtek, hogy szerencsésen kialakíthassam magamban a természetfölötti világot. Hogy milyen eredménnyel, arról az úr Krisztus fogja a végszót kimondani.

Nagy Prohászka, Te mély Titok! Már bizonyára az édes Jézus szerető karjai között élvezed azt a végtelen boldogságot, ami után mi sóvárogva várunk. Kérünk, segíts meg

bennünket a túlsó parton is, hogy véges hazánkban fáradt fejünket Krisztus keresztyére hajtva: „Az Úr érintését érezzük” és egykor a boldog örökkévalóságban találkozassunk. Amen.

Szilágyi Béláné (Budapest, Gyarmat u. 8.)

[267] Alulírott a legszívesebben teszek eleget a kívánságnak, hogy drága Ottokár Atyánkról írjak.

Először 1903-ban Kolozsváron, Farkas Edith testvérral tartott előadáson vettem részt. Már akkor, fiatal eszemmel, szívemmel felfogtam, mit jelent ő az Egyházban. Minden szava termékeny talajra talált nálam. Úgy emlékszem, 8 napos volt, csak úgy éledt a lelkem. Minden nap ünnep volt számomra. Az is újszerű volt, hogy nő is beszélt. Farkas Edith testvér is meghódított, nem üres frázis, a teljes értelemben véve. Később az evangéliumról írt könyvet kaptam. Tetszett, de nem elégített ki. Újból Kolozsváron voltam, amikor a halálhírét hallottam, igaz könnyeket ejtve érte. A hallott szavait, mint kincseket őriztem.

[268] Azután a nagy Prohászka kultuszt egy kissé túlzásnak tartottam, úgy írom, ahogy volt, de csak addig, míg az isteni gondviselés kezembe nem adta könyveit – nincs véletlen, csak emberi szólásmódon úgy mondhatnám. De nem, az élő Jézusom adta, hogy ezzel neveljen – és mire a *Soliloquiá*-t kaptam, az Ő iskolájában ránevelve, – szent lelkével kísérve – a másoknak oly nehéz könyv minden fáradság nélkül élvezet volt, nem külsőképpen értem, hanem a lelkem legmélyén megértésre talált úgy, hogy elmondhatom egész pici gyermekkoromtól fogva igyekeztem vallásos életet élni – (nem szeretem ezt a kifejezést) – úgy, hogy elmondhatom, az oltár lépcsőjén hervadtam el –, de igazán lelki életet csak akkor kezdtem élni, amikor az ő két könyvét átvettem. Nem olvasás volt, azt látja az Úr, hogy nemcsak olvastam, hanem a lelkem oktatása a betűkön át, és ezt évek óta fejleszti az összejövetel, amit minden hónapban örömmel várok.

[269] Az ő szent lelkéről tanúskodik az a lelki kapcsolódás, annyi sok változatban, hogy azt nem is akarom nyilvánítani, elég, ha az úr színe előtt így merem minden nagyítás nélkül írni.

Hogy csak egyet említsek, az Ő szeretet himnusza nyomán a lelkek egységét megérezve ujjongó lélekkel ismétlem a Deo Gratias Alleluját.

Ma is boldog napom volt a szentmisén, de nemcsak örvendezni, hanem küzdeni is megtanított, kitartásra, állhatatosságra segített a nehéz úton – s ez az eredmény az egyeseken át az egész társadalmon érezhető – még a reformátust is közelebb hozta hozzánk. Egy kedves jó luteránus tanár, Prohászka-tisztelő – katolikus papot nevelt. Gyönyörűség volt vele beszélni, annyira átitta lelkét az ő szelleme, már odaát is van, remélve vele együtt imádja az Urat.

Ahogy a régi lanyha intelligens híveket, papságot buzdította, emlékszem éppen így óhajtottam – mert oly kínosan hatott rám az a csúnya közöny. Vele szárnyalt a lelkem könyörögve egy szebb jövő után, amit az ő közbenjárására remélhetünk, mert az ő jégtörő munkája volt a legnehezebb – hogyne kapná meg a földi helytartótól is a hiteles elismerést. Bizton remélem nemsokára nyilvánosan is mondhatjuk – Szent Ottokár Atyánk.

Testvéri szeretettel vagyok: Szilágyi Béláné.

Szakvály Károlyné, Budapest

[270] 1934. július 16. Püspök Atyám csak kissé Hozzád! Keres a lelkem. A szemem nem láthat és mégis keres, vonzza tekintetemet fényképed, ott megpihen, pihen, pihen. Téged valami fény övez, és valami árad Belőled, úgy hogy sodorsz, vonzasz, és én nem bírok magammal, oda simulok, élvezek, átadom magamat és Veled együtt röpülök. Te oltárhoz

viszel? Szinte hasogat a vágy, ott lenni. Mi ez az epedő vágy? A szív vagy a lélek fakasztja? Mondd, fénycsóva vagy, kilököttél és vissza iramlasz, ahonnét lökettél, magaddal vive mindazt, ami vonzásodnak enged? Megperzseltél, égési seb ül nyomába, sajog, és hol az enyhítő balzsam? Mi hűsít? Mi enyhít? Ah, a kezed, tedd számra és hadd rajtam az Oltáriszentség nyomát.

Este van, sötét az éj, susog a szél, feketeség köröttem, szemem áthatol, keres, kutat és megáll egy kis világosságot szóró mécsesnél. Szemem felcsókolja a zárt ajtócskát, és szívem hajlik a vágytól, mind beljebb és beljebb, és ott mi történik? Nem kérdelem, benne hagyom szívem.

[271] 1934. július 22. Nyaraló. Vasárnap. Miséről jöttem a Szent I-ből. Mielőtt teendőimhez látok, csak pár sort. Vittem virágot, azokat, amelyeket nap-nap után úgy csodálok. Kora reggel, azokon a szép, gyönyörű reggeleken, amikor megállok előttük, a fiatalok mind kelet, a kelő nap felé fordultak. A virág is afféle fordul, hol vonzást érez? Egy ragyogó szent felé tekint? És követi? Azt a gyönyörű virágfejet utána fordítja? Honnét e szépség, a szirmok lehelet finomsága, sokszínűsége? Szívja földből? Micsoda adottságokkal bír a föld, hogy oly sokat sejtethet, nem sejtetett és a virág csak azt szívja, mi szépségének, pompájának szükséges? Bölcsőbb a virág az embernél?

De amely mértékben gyönyörködtet szépsége, hamvas üdesége, rosszul érint elszíntelenedett, fonnyadt hervadtsága. – Szinte nem hiszem, hogy még egy héttel ezelőtt, viruló színeiben gyönyörködtetett és most csak jelzi, hogy: „Volt egyszer egy...” Szinte mesévé lesz. És én, ki gyönyörködtem benne, levágom és szemétbe dobom. Élettragédia, virágtragédia.

S lelkem Prohászka, Püspökatyám, minden e világon csak virágtragédia, minden, ami érzékelhető? Mily jó, hogy nekünk a romlandó anyagon kívül is van valaminek, ahhoz hasonló valami, ami a virágnak az éteri finomságát szolgáltatja, ami már nem anyag, éppen az, ami szimbolizálja nekem a lelket a világban, ami profán kezét nem tűr, de bennünk lélekke teremtődött, és lettünk így teremtés koronái. Én lelkem. Ma reggel a virág vitte az én csókomat, a lelkem áradatát. Talán már el is helyezték az oltárnál? A virág örvendeztesse meg szépségének teremtőjét, és ahogy lélegzik, lehelje ki csókomat, lelkem odahajló rezgését, ott marad a lelki, az anyag elromolhat.

[272] 1934. augusztus 3. Nyaraló. 6 óra, reggel. Százszor szép a reggel. E tiszta világosság, a levelek friss zöldje, jóformán egy ágacska sem mozdul, minden olyan, mintha mély álomból ébredne, és a természet maga is elcsodálkozik, hogy néhány órával ezelőtt még sötétség borította, és most mily ragyogó, melegedő napfény veszi körül. A madárcák is rázendítenek, és elcsicssergik dalukat. Egy kis cinke ugrándozik előttem, birkózik valamivel, mi a csőrében van, a harkály kopogtatja a fa kérgét, keresi eleségét, a rigó feketén peckel az ágon, és sárga csőrét meg-megtörli.

Ujjong a természet a felkelő nap láttán, minden levele visszaveri fényét. Ahogy így el-elnézem, úgy tűnik, hogy az én lelkem is élvezi a bele hulló napsugaras szavakat, melyeket te, Püspökatyám vetsz reá. Rajtam csillog, mint levélen a fény, védsz belém, hogy ne tűnjön a nap bűvészával, ha fellegek tornyosulnak. Szeretem nézni és látni körülöttem a természetet, és minden megszólal. A fa, a levél, a virág, a madár, a föld, felhő és égbolt.

A fenyő rádiumos leheletét nyújtja: „Csak szívod, szívod, tüdődnél válok egészségére.” A gyümölcsfa megterhelten tekint rám és int: „Viseld a terheket, lám én is roskadozom, míg éltem gyümölcse megéri.” A levél bólogat: „Én vagyok az élet szimbóluma, a nap is csak egyik feletem süti, sötét a másik. Így van ez az életben, nem minden csupa öröm és nem minden csupa szomorúság.” A virág mély tekintetével oly sokszínűen tekint reám: „Színes palástom belsejében nektárt gyűjtök, külsőleg hol selyemben, hol bársonyban pompázom, hol

délcegen királynői pompában ékeskedem, hol meghúzódok zöld füvek árnyékában. Dísze vagyok kertnek, mezőnek, erdőnek és rétnak, de oly rövid életem tartama és szépségem nektár nélkül mi volna?

Madárka éneke azt csicsergi fülemben: „Szép idelelni, de még szebb fent. Szétvetem a szárnyam és felszállok magasan, eltűnik az egyenes és én repülök gyorsan. Versenyzem a felhővel ott a magas égen, ember, ember, de kicsi vagy nékem.”

A föld pedig komolyan tarkállik elém, titokzatos létét fürkészem én. „Voltam én is fiatal, elmeséljem neked? Én voltam itt minden, amerre szem látott, jártam én erre is, arra is fiatalos hévvel, keblemben rejtettem vulkanikus erőt, meleget, forrót. Feszült rajtam minden, de nehezen bírtam, lávafolyam ömlött, hogy könnyem kisírom. Pihegtem, lankadtam, szerteszéjjel tomboltam magamban. Vízárja hűsített, hamis volt a szava, szétszedett végképp, és megtört a hatalma. Zöldellő növényke vigasztalt kedvesen, és én feléledtem. Szép lett a külsőm, bársonyszőnyeg fődte, míg megnőtt oly magasra, hogy hetykélkedett tőle. Halálcsókot nyomott jegeknek járása, és összeomlott büszkeségem tája. Nyögtem és recsegettem századokon által, míg meg nem békéltem, s munkához nem láttam, s gyűjtöttem értéket, hasznosat és sokat, most adom át vénhedten utódomnak.”

Fehér felhő odafenn az égen, hófehér uszályait vonja most éppen: „Apró cseppek megtisztult párája, nézd, hova emelt Istennek hatalma. Sötét felhő alattam jár, vissza-, visszatér, még földit kíván. Esik is, esik is, újra, meg újra, míg megtisztulva nem száll magasabbra”.

Kék égbolt messze a távolban, elnyílik, kéklik, üdén sziporkázik rajta a napfény. S megszólal: „Kérdelek, hogy mi vagyok? Kapu vagyok, amelyen által az Istent láthatod. S ha meglátod s te nézel le innét, meglátod: kékségben, madárka pelyhében, harmatos virágban, minden kis fűszálban, kavicsba, sőt tennen magadban”. S én elbűvölve nézek, kitárom lelkemet, hogy e sok szépség mind elérjen.

[273] 1934. október 3. Püspök Atyám engedd, hogy hozzád jöjsek! – Most már tudom, hogy a jó Isten nem kér többet tőlem, mint amit bírok. S az én hálám minő formába öltöztessen? A kis Jézusnak hozom a szívemben nyíló hála virágot, gondoztam, öntöztem, átadom. S a Krisztusnak, a szenvedőnek, ó mondd, elfogadja az én mindennapi fáradozmaimat, törekvéseimet, amellyel az a célom, hogy verejtékes homlokán egy cseppet én töröljek? S a dicsőséges mennyei Hazának mit hozok?

Volt egy magja a jó Istennek. A földbe szórta le. Kihajtott, rügyezett, levelezett. Gyümölcsre nőtt szépségesen. Hamvas, s ahányat tépek, helyébe mindig új fakad. S jöttek a vándorok, s sűrű lombosra alatt megpihentek. Suttog a levél csodaszép dolgokat, megkapva a szívet, hogy új érzés dobantotta azt. S a levelek zúgása mint lágy szellő beléje hatolt, hogy az ember érzéke a csodálkozástól bámult el. Kinyílt a szeme, a füle, a szépség ilyen megnyilvánulása szinte térdre kényszerítette le. Hangok szimfóniája járta át lelkét, s minden érzése, mely felszabadult, éltető erővel lépett a szellemi életbe. Más lett a fogalma fűre, fára, természetre, emberre. S kóstolólul gyümölcsét is nyújtotta s eltelve lelke túlcsapongott. Érezte, hogy amit ez a fa nyújt, más, mint a többi, távlatokat nyit s a földről emeli.

Nem érezte már a napnak forró hevét, tikkasztó melegét, az út fáradozmat, terhét. Ott állt tárt karokkal, ziháló mellel. „Ez az élet ily szép? Hát minden csak értem van? Hát miért nem tudtam ezt előbb? Miért nem tudtam, hogy az érzés bennem a hatalom? Miért fáj a szenvedés, a gond? S az emberek pókháló szálait miért nem repesztem, hálójuk kerített s érzésem elállott. Hát miért nem gondoltam, hogy van Gondviselés, magasabb rendű hatalom?”

Fogta a botját és megindult, az út meg volt adva, az akadályt ő küzdi s így halad a cél, a halhatatlan élet felé. S a fa egyszer osztja hűsítő árnyékát, életigéit, életének gyümölcsseit. Szedem én is a gyümölcsöket s viszem a Mennyei Atyának: „Nézd Uram, Istenem, oly

örömöm van benne, látod-e, a Te fádnak a gyümölcse. Prohászka püspök atyánk a Te fád, ő suttog, ő beszél, ő tanít, ő emel és int. Szívünk kamráit megtölti édes jó meleggel, irántad való szeretettel, imával, hálával, s a Te virágod átérzett áhítatával. Nézd, s ha ketté töröm gyümölcsét, belsejében mi van? Te képed Uram! E fának a szelleme már kertedben virít, de itt maradt lombozatának számtalan levele, írásainak nyomtatott betűje. Tüzet fog tőle a lelkünk s mi bennünk érik e gyümölcsnek belseje is Te vagy Uram Te”. Hadd boruljak lábadohoz, engedd, hogy kiöntsem szívem, hogy szeretsz Te bennünket nem tudom felfogni emberi gyarlóságomban, nem. De azt érzem, hogy a szegyénytől arccal hullunk a porba, hisz rajtunk tapad az emberi érzések kuszált gondolata. Az önzés, a sértődöttség, a gőg, a letiprás, irigység, hiúság, ragaszkodás anyaga. Ha Éva almája tiltott gyümölcs volt, úgy Prohászka gyümölcse az élet igéje, mit nyújt. Legféltebb kincsem és oszlopom. Támaszára szárnyalok. Lelkem kúszik rajta, mint a folyondár a falra, meg-megkapaszkodva. A hit napom, mely húz felfelé, anélkül összeomolva hullanék lefelé. S mindezt hogy tudom és érzem én Uram, arcom a porból emelem. Engedd, hogy Éva almája hulljon is rólam, minden fonákságával, minden hiú szándékával, s ha lélek vagyok a Te lelkedből, s ha még egy parányi a földi testbe zárva, lelkem áhítózik áldásodra, nincs kincsem, nincs értékem, mi szemednek tetsző volna, zavarban vagyok, keresek, nincs mégsem, csak szívem vérenek folyó szeretete. Az könyörög, az kér Prohászkaért, hogy iktasd szenteid sorába, hogy kinyíljon a Te lelked egy illatrózsája.

[274] Egyszer a Várban volt kihallgatáson Prohászka Ottokár. Autó jött érte Székesfehérvárra. A kihallgatás után megkérdezték tőle, van-e valami kívánsága?

– Az a sofőr vigyen vissza, aki hozott – válaszolta.

Később kiderült, hogy az egész úton lelki dolgokról beszélt vele, és amíg visszaértek Székesfehérvárra, sikerült visszavezetnie az Istenhez.¹⁰¹

Tar János sárszentmiklósi esperes plébános

[275] Kórházlelkésznek nevezett ki Prohászka Ottokár. Ezt a kinevezést nem igen szokták megköszönni neki, én azonban megköszöntem.

– Kedves János – mondotta – kórházlelkésznek nevezem ki. Szeresse a kórházat. Úgy járjon abban a házban, mint egy vén kandúr – mondotta.

A kórházat egyébként igen szerette. Berzsenyi főorvossal különös barátságot tartott fenn, aki a kórházba sokszor meg is hívta. Minden érdekelte, de különösen a múlt. A nyolc esztendő alatt, amit ott töltöttem, minden karácsonyra eljött a betegekhez. Minden termet végigjárt és beszélt velük. A kórház is minden alkalommal a legnagyobb ünnepélyességgel készült az ő fogadására.

Plávics Mária, Fremieta nővér

[276] A tartományfőnöknő kihallgatásra szeretett volna menni Prohászka Ottokárhoz. Egyik társammal ketten szereztük meg az engedélyt. Mi is kísértük be, de azt a parancsot kaptuk, hogy a kihallgatásra nem mehetünk be. Prohászka püspök úr kijött, és kedvesen hívott minket is. Én a küszöbre álltam, és azt mondtam, hogy nem mehetünk, eddig tart az engedély.

– Úgy? – mondotta, és kijött közénk. Soká elbeszélgettünk.

[277] Minden szobában ott volt a fényképe Prohászka püspök úrnak. A vendégszobában is. Egyik nap lezuhant a vendégszobában, a másik nap az osztályban. Pár nap múlva jött hozzánk. Aggódva kérdeztem, hogy nincs valami baja?

– Mit jajol? – válaszolta.

Volt. A kalocsai érsekséget ajánlották ekkor neki. Ezzel az egy szóval akarta tudtomra adni. Vigaszul képet kértem tőle. A következőket írta rá: „Itt a kép, amely nem törik el, de ne is szakadjon, Addio!”

[278] Minden figyelmet viszonzott. Viszont fájt neki a tapintatlanság is. Keményen elítélte, ha valaki a közösség és a szeretet ellen vétett. Egyszer kiment valaki, és becsapta az ajtót. Ennyit mondott ekkor Prohászka Püspök úr:

– Ebben nincsen szociális érzék.

[279] Amikor az új szabályzatot kaptuk, megszűnt az életfogytiglani főnöknői tisztség. Az öreg régi főnöknő ragaszkodott, és az újnak nem adott át semmit. Pár öreg kivételével viszont mindenki az új főnöknőt követte. Prohászka püspök urat kértük, hogy segítsen megoldani a kényes helyzetet. Amikor az öreg főnöknő megtudta, hogy jön, lefeküdt. Prohászka püspök úr feljött a hálósobába, és minket is odahívott. A következőket mondta:

– Ha nekem azt mondanák feletteseim, hogy hagyjam itt a püspökséget, azonnal mennék. Magának is azt mondom, hogy ne ragaszkodjék, ez csak teher.

[280] Nagyokat tudott nevetni Prohászka Ottokár a gyermek tréfákon és eseményeken. A gyermekekkel kapcsolatos érdekes dolgokat mind el kellett mondani neki. Mind fel is jegyeztük neki. Az egyik gyermeknek ilyen kedves mondása volt: „Melyek Isten legkiválóbb teremtményei? – Az asszonyok és az emberek.”

[281] Ha valakit tévedésére kellett figyelmeztetni, tapintatosan tette. Egyszer, amikor jelen volt az órán, a nap- és a holdfogyatkozást tanítottam. Annyira izgatott voltam, hogy az egész anyagot rosszul adtam le. Az udvaron odahívott, és mondotta, hogy a holdfogyatkozás nem úgy van, és elmagyarázta az egész anyagot egészen részletesen. Annyira izgatott voltam még mindig, hogy ebből sem tudtam megjegyezni semmit. A többiek igen kíváncsian várták, hogy miért hivatott félre és mit tárgyal velem olyan sokat. Csak egy éve tanítottam még akkor, nem lett volna nagy dolog, ha a többi társam előtt javítja ki a hibát.

[282] A nehéz évek zűrzavarában történt, hogy minden tüzelőnk elfogyott. Megtudta Prohászka püspök úr, hogy fázunk. Viszota kanonok urat magához hívta és mondotta neki:

– Vágjunk fát a nővéreknek!

Fejszét fogott, a parknak öreg fáit kivágta, és elküldötte, hogy ne fázunk.

[283] A vizsgákra mindig eljött, különösen az első és a második vizsgán mindig ott volt. Egyszer valaki elcsalta az ő osztályába. Észrevette szomorúságomat.

– Miért szomorú? – kérdezte.

Megmondottam.

– No, küldök kárpótlást – mondotta.

Délben egy nagy csomagot küldött, amelyben 100 darab csokoládé volt.

[284] Néria nővér igen naiv volt. Mindent elhitt. Sokat tréfáltunk vele. A jól sikerült tréfákat Prohászka püspök úrnak is el kellett mondani. Nagyokat nevetett rajta.

Másik tulajdonsága volt Nériának, hogy szeretett mindent megkóstolni. Egyszer bab főtt a fazékban. Néria megnézte.

– Forró? – kérdezte.

Mi kitérő választ adtunk, és azt mondtuk, hogy biztosan meleg. Erre ő egy merőkanállal a markába öntött. Jól meg is égette. Prohászka püspök úr is megtudta a dolgot, aki igen megsajnálta érte.

[285] Születésnapján és Szent János napján mindig eljött hozzánk. A piros muskátlikat igen szerette. Dugványoztunk mindig és izgatottan vártuk, bárcsak kinyílna erre a napra. Egy alkalommal – bár nem sok remény volt – mégis kinyílt. Elküldtük. Mivel a küldésről a szigorú főnöknő nem tudott, úgy köszönte meg, hogy a szigorú főnöknő nem hallotta.

[286] Kedves nótája volt a *Bokrétát kötöttem...*¹⁰² Az egyházi énekek közül a *Hiszek a Szent Szívben* kezdetű éneket szerette különösen.¹⁰³

[287] A Léleknek még ismeretlen működéseiről rengeteget mesélt. Elmondotta, hogy a Lélek közelségének vannak még a halál után is megnyilvánulásai. Egyszer elmondotta Giesswein halálakor történt érdekes dolgot. Barátjával előre megállapodtak, hogy egymást értesítik. Barátja szobájában ült. Egyszer csak hatalmas lökést érzett. Körülnézett, hogy honnan jön az udvariatlanság. Ebben a pillanatban kopogtak, és kérték, hogy jöjjön, mert meghalt Giesswein.

[288] Nem püspök, atya volt. Egyszerű reverendában járt, kereszt nélkül.

[289] Több kanonokot nevezett ki. Úgy találtuk, hogy mind csúnyák. Az egyik kinevezése után a következőket mondtuk neki: „Igaz püspökatya, hogy a kanonoki kinevezéskor köcsögbe teszi a neveket és úgy húz ki egyet?” Nagyot nevetett, és azt mondtotta, hogy a legközelebb kipróbálja.

[290] Egyszer említette, hogy egyszerű emberek kifogásolják, hogy magasan beszél. Ha beszélt, izzadtak a falak, nem lehetett egy talpalatnyi helyet sem kapni. Az aulisták mutatták a vizes karinget, kazula¹⁰⁴ bélést.

[291] Egyszer egy kislány elájult. Az emberek azonban olyan szorosan voltak, hogy nem tudott elesni, csak nekidőlt hol ennek, hol annak. Nagy zavar és mozgolódás támadt. Zavarta. Nem történt semmi, mondtotta. Elájult egy kislány, vigyék ki, és figyeljünk tovább.

[292] De nemcsak nálunk, hanem Bécsben is özönlöttek beszédeire. Herbst kanonok társa volt. Nem tudta azonban elfelejteni Prohászka püspök úrnak, hogy helyette őt küldték ki Rómába. Egyszer együtt beszéltek Bécsben.

– Nem tudom megérteni – mondtotta Herbst kanonok –, hogy amikor én beszélek, özönlenek ki az emberek a templomból, amikor ő beszél, akkor pedig mindenki befelé özönlük?

Az *Alkotmány* megírta ezt a kis epizódot. Herbst ekkor lemondott a lapról.

[293] Az egyik karácsonyi beszédének a következő volt a gondolata:

– Az én karácsonyom az, ha Te az enyém vagy, a Te karácsonyod az, ha én a Tied vagyok!

Amikor elismételtük neki, örült, hogy megtaláltuk a lényegét.

[294] Egyszer felpanaszolta Prohászka püspök úr, hogy nem tanították meg írni.

– Rossz a tolltartásom – mondtotta. Kikapnék az iskolában!

Imameghhallgatások (Schütz Antal hagyatékából)

[295] Vacsorára vendégeket vártunk. Mindennel elkészültem, s maradt még fél órám. Hamarosan átöltöztem. Fésülködés közben észrevettem, hogy hiányzik az egyik brilliáns fülbevalóm. Megijedtem. Uram nászajándéka volt. Ha észreveszi, hogy elveszett, nagyon fogja bántani. Mikor, hol veszett el, egyáltalán nem emlékeztem. Megkérdeztem fiamat, Rózsi cselédünket, aki már nyolc éve szolgál nálunk. De senki nem látta. Nekifogtunk a keresésnek. Ha aznap veszítettem el a lakásban, talán meglesz. De hátha az utcán? Sietve kerestük mindenütt, de sehol, sehol. Az idő múlt, már csak negyed óra volt az uram és a vendégek érkezéséig. Nagy szorongatásban Prohászka püspökatyához fordultam. Eddig mindig csak lelkiekben kértem segítségét, s most szinte röstelkedve imádkoztam, hogy ily prózai ügyben kérem mellém állását. De megtettem bizalommal, szívvvel.

Hirtelen átfutott agyamon a gondolat, nem rántottam-e ki reggel mosakodásnál a törülközővel, és elkallódott. Kértem Rózsinkat, hogy mikor takarított, nem kerülhetett-e a fürdőszobai hamuval a szemébe?

– Jaj, de én a hamut már levittem a ház nagy szemetébe – volt a válasz. De megyek, megnézem ott is!

A konyha udvaráról lelátni az udvarra. Figyelem, amint kiöntik a ház szemetét a cementes udvarra. Keresnek, belevilágítanak. Egyszerre belenyúl a házmesterné, megtalálta a fülbevalómat. Néhány perc múlva megtisztítva már a fülemben volt.

Elgondolkodtam, mi lett volna, ha ez a gondolatom nem jön idején? Hajnalban a szemetes kocsí vitte volna a jó ég tudja hová?! Megindított püspök atyám gyors segítsége. Oly melegen, hálásan köszöntem meg a hozzám való jószágát, hogy az utolsó öt percet a vendégek érkezétségig szívből jövő, mind szorosabban hozzá vonzódó, tisztelő hálaimával töltöttem el.

Szakváry Károlyné

[296] A múlt évben, karácsony táján fiam az államszámviteli vizsgát készült letenni. Megbukott. Áldottemlékü Prohászka püspök atyáknak ajánlottam fiamat, kérve őt, segítse fiamat a tanulásban. Három nappal az újabb vizsga előtt álmodtam: a templomból kijövet, az úton ragyogó fehér ruhában, tündöklő szépségben jött elém püspökatya.

– Könyörögtem neki: Segítsd fiamat a vizsgához!

Mire azt felelte:

– A te fiadnak a fején egy nehéz vaskalap van.

Le akartam térdelni előtte, hogy úgy könyörögjek tovább, mire megnyugtatót:

– Én megnyugtatlak, én leveszem róla, és a te fiad le fog vizsgázni!

Annyira megnyugodtam erre, mintha már meg is történt volna a sikeres vizsga. Le is tette a vizsgát, előmenetele biztosítva van.

özv. Papp Jenőné

Budapest, VII. Aréna ut 140. III. 12.

[297] Ugyanez a fiam négy év óta különváltan él. Nemrég kibékültek, és rövidesen összeköltöznek. Ezt a kegyelmet is ő eszközölte ki, minek befejezéséért a legnagyobb bizalommal ostromlom őt továbbra is.

özv. Papp Jenőné

Budapest, VII. Aréna ut 140. III. 12.

[298] Az előző eset kísérlőlevele így hangzik:

Méltóságos Uram!

Az utolsó, 21-i Prohászka elmélkedő esten újra meg méltóztatott említeni, hogy imameghhallgatásokat Prohászka püspökatyánk közbenjárására hozzuk tudomására.

Mély tisztelője vagyok nagy püspökünknek, ki már lelkiekben számtalanszor oly rendkívüli hatással volt reám könyvei által, hogy a mindennapi életet egész más lelki beállítottsággal élem le. Dacára, hogy csak egyszer láttam és soha nem beszéltem vele, mégis úgy érzem, hogy nincs második személy, kinek lelkét úgy ismerném. Annyira fölöttem áll, úgy csodálom, tisztetem, és mégis senkitől oly mély lehajlást nem tételeznék fel. Hiszek benne. Egy egyszerű kis prózai esetben is segített. Mellékelve megírom.

Budapest, 1938. jan. 23. Mély tisztelettel kész híve:

Szakváry Károlyné

[299] Boldogemlékezetű Prohászka Ottokár püspökhöz életének utolsó éveiben őszinte, mély barátság fűzött. Valahogy ösztönszerűen az az érzésem, hogy felsőbbrendű ember, sőt több, mint ember. Bár abszolút felvilágosult gondolkodó vagyok, s a bigotériának, rajongásnak vagy miszticizmusnak nyoma sincs bennem, Prohászkaival kapcsolatban több megmagyarázhatatlan élményem volt.

Az első volt, hogy aznap hajnalban, amikor agyvérzést kapott, álmomban tisztán, világosan hallottam: „Prohászka Ottokár meghalt!” Aznap délután érte a szószéken a katasztrófa. Ez magában egyszerű, telepátikus távolba érzés, ami nálam gyakori.

[300] Jellemzőbb, hogy leánykám születésétől fogva kancsal és rövidlátó volt. Dr. Kocsis Elemér tanár, majd dr. Polányi Magda szemorvos kezelte és 4,5 dioptriás szemüveget hordott. 1932 őszén elzarándokoltam vele Prohászka sírjához, és arra kértem Istent, gyógyítsa meg Prohászka Ottokár dicsőségére gyermekem. E kérés oly vakmerő volt, hogy vén cinikus létemre megdöbbenem. Szinte alternatíva lelki életemben. Kisleányom szeme pár hónap múlva rohamosan javulni kezdett, szemüvegét egy év múlva 0,75-re csökkentette az orvos. Ma Gréb fotóműteremben tanul szemüveg nélkül, majdnem normál szemmel és a kancsalságnak nyoma sincs.

Dr. Troyko Imréné, Reviczki Sarolta

[301] A Biatorbágyon lezuhant halálvonattal kapcsolatban volt a másik élményem. Nekem azzal a vonattal kellett volna kisleányommal együtt utaznom. Már felöltözve még vártam a fiatal leányka felköltésével s rövid mély álomba merültem az ágyacskája végében ülve. 10–15 perccel késtük meg az indulást. Három napra rá levél jön 60 km-re lakó húgomtól, melyben kérdi, nincs-e valami bajom? Pontosan abban az órában, amikor elaludtam az indulást, nyugtalanul aludt. Úgy érezte, valami bajban vagyok. Lidércnyomásos álma közben megjelent neki a főpap alakja, „úgy, mint egy arcképen”, és azt mondja: „Ne félj, vigyázok reájuk.” Húgom akkor 25 éves volt, általában józan, vidám, nagyon okos és felvilágosodott leány.

Kelt, Budapest, 1936. m. 20.

Dr. Troyko Imréné, Reviczki Sarolta

A békéscsabai Jézus Szent Szíve Templom építése

[302] Békéscsaba megyei város V. közigazgatási kerületében, az úgynevezett Erzsébethelyen, az Országos Földbirtokrendező Bíróság által kiosztott házhelyeken nagy részben a MÁV alkalmazottai, továbbá nincstelen földmunkások, napszámosok és általában egyszerű emberek igényelték maguknak házhelyet, és az évek alatt nagyarányú építkezésekkel az addigi 3500 lelket számláló területen 1930-ban már a 10.000-et is meghaladta a lakosok száma. Ebből 1.700 római katolikus, szegény gyári munkás, napszámos, vasúti alkalmazott.

Egy alkalommal az volt a kérésük, hogy a Szociális Missziótársulat békéscsabai szervezete segítse őket, hogy egy kis kápolnát kapjanak, hogy így vásár- és ünnepnap szentmisét, szentbeszédet hallgathassanak, mert másképpen nem képesek arra, hogy a hozzájuk 4 km-re fekvő plébániatemplomba menjenek. Eleinte bizony súlyos gondot és sok álmatlan éjszakát jelentett ezen kérés, mert ezek a szegény jó hívek valahova óhajtoztak tartozni ... s tudomásunk volt arról is, hogy milyen buzgalommal dolgoznak ezen a területen a különféle szekták: szombatosok, reszketősök, babtisták stb. és szedik a protestáns felekezetekből áldozataikat. A veszély a fejünkön függött: ma még a szomszédban, és ki tudja, mi lesz holnap?...

Tagjaink felváltva tartottak a gyermekek számára valláserkölcsi órát és apró szórakozást nyújtó előadásokat, és arra a megállapodásra jutottak, hogy tenni kell valamit ezért a szegény, testileg-lelkileg nyomorgó népért. Igen ám, de hogyan? Mikor a szociális tagok legnagyobb része a tisztviselők felesége és nagyon kevés a tehetősebb tagok száma.

Mint akit életében is mélységes tisztelet fűzött hozzá s aki a világi elnökletem alatt álló békéscsabai szervezetnek a meghívására Békéscsabán is tartott nagyszabású előadásokat, Ottokár püspök atyánkhoz fordultam, hogy adjon nekem tanácsot, mibe fogjunk, mit tegyünk mi, kiknek szívünk szeretetén kívül egyebünk nincs, csak fanatikus hitünk. Ágyam mellett Prohászka püspök atyám képe van. Ő a mi pártfogónk, lelki tanácsadónk minden nagy és nehéz munkában. Úgy éreztük valamennyien, hogy akkor cselekedünk helyesen, ha Jézus Szíve kilencedet tartunk. Akik csak tehetjük, kilenc pénteken egymás után gyónni, áldozni mentünk, hogy kiimádkozzuk a megmozdulási lehetőséget a kis templom megépítéséhez.

A nehéz gazdasági viszonyok miatt az Apostoli Kormányzó úr nem javasolta az építkezés megkezdését. Osztotta ezt a nézetet Apátplébános Urunk is, akinek a hatalmas két bérpalota építkezése és a külföldi bankcéggel való sok-sok huzavonája jelentős gondot okozott. Mi azonban nem csüggedtünk, imádkoztunk fanatikus hittel és bizalommal.

Püspök Atyánk Jézus Szíve tiszteletét nem szűnt meg közöttünk soha hirdetni, és ő maga volt a legnagyobb hódolója. S mikor csaknem minden reménység összeomolni látszott, közbenjárása meghallgatást nyert számunkra. Most már nemcsak a mi jó Apátplébánosunk, de egyik ismerős munkatársam is azt tanácsolta, hogy hagyjuk abba a tervet, várjunk az építkezéssel a jobb időkre. És mi soha oly buzgón nem imádkoztunk, mint akkor. Magam aznap este egyedül voltam otthon. Mielőtt feködni tértem volna, készültem a másnapi szentáldozáshoz, és utána ágyban ülve szinte beszélgettem püspökatyámmal. Mondottam a képe előtt: Atyám, te tanítottál arra, hogy a sikertelen munka ne csüggesse el a munkakedvet, hanem fokozottabb erővel, több bizalommal és sok-sok alázatossággal kell a munkát folytatni az Úr Jézusért, az egyházért és szenvedő embertársainkért. Úgy elgondolkodtam, hogy a hiúságot elűztem magamtól, mert a templomot az egyházközség építi, és annak csak szerény munkása leszek. Az Úr Jézusért akarok szolgálni missziós terveimmel, mert neki akarunk hajlékot emelni, a munkásnegyedben szenvedő embertestvéreinkért, hogy az igaz egyház oltáránál kaphassák a legnagyobb ajándékot, magát Jézust. Mi csak a munkát és szívünk szeretetét akartuk adni és az nem kell?

Az a rózsafüzér volt velem, amelyet a ravatalon hozzá érintettünk. Imádkozva, sírva, beszélgetve aludtam el.

Én Istenem, alig szunnyadhattam negyedóraig, egyszer csak – egész bizonyosan állítom – egy kéz érintését éreztem vállamon és a következő beszédet hallottam: Leányom, ne csüggedj, ajánld továbbra is az egész ügyet Jézus Szent Szívének, legyen a templom Jézus Szíve temploma és a templom fel fog épülni! Pár pillanatig mozdulni sem tudtam, pedig akkor már fenn voltam. Prohászka püspökatyánk állt mellettem jóságos szelíd tekintetével, biztatott. Szívemre szorítottam mindkét kezem, mert attól féltem, hogy az nem bírja ki ezt a boldogságot. Csak ennyit mondtam akadozva: Igen Atyám, úgy lesz minden! A következő pillanatban eltűnt mellőlem, és nem maradt körülöttem más, mint egy bizakodó, csodálatosan reménykedő érzés. Alig vártam a reggelt. Elmentünk áldozni, utána magam mellé vettem egy munkatársamat és nyomban elindultunk koldulni. Téglagyárosoktól 10.000 téglát, homokbánya tulajdonostól 6 vagon homokot, ingyen tervezőt, sok ingyen munkást szereztünk össze. Egy úrinő 2.000 pengős oltár építését vállalta el. Azelőtt mindenáron Szent Család oltárt akart, ettől a naptól kezdve azonban ő is Jézus Szíve oltár készíttetését határozta el.

Valami különösen bizakodó templomépítési láz vett erőt rajtunk. Ezt a bizakodást, mintegy megkoronázta az a körülmény, hogy maga az Apátplébános úr is jóváhagyta az építkezés megkezdését, kijött az erzsébethelyi telekre, hogy kijelölje a templom helyét, és meghívott az egyháztanács ülésére, hogy ott adjam elő terveimet.

Az egyháztanács gazda tagjai az összes fuvarat ingyen ajánlották fel, sőt a Rózsafüzér Társulat 700 pengőt szavazott meg az építkezés megkezdésének alapjául. Egy keresztény bank vezérigazgatója folyószámlát nyitott a számunkra, hogy amíg az országos gyűjtés megindulhat, pénz álljon rendelkezésre.

Lépten-nyomon éreztük Jézus Szíve támogatását. Gyors tempóban haladt az építkezés, úgy hogy hetenként 900–1.000 pengőre volt szükség. Így minden alkalmat meg kellett ragadnunk a pénz szerzésre is. S íme, azok az úrinők, akik azelőtt idegenkedve gondoltak egy tanyai gyűjtésre, ahol jóformán étlen-szomjan kellett 8–10 km-t járni a forró napsütésben, zsákot hoztak, megindultak velem és egy nap alatt 400 pengő értékű gabonát gyűjtöttek össze. Mondhatni napi fáradtságos munkával teremtettük meg mindig a szükséges pénzösszeget. A szomszédos nagyobb városokba, falvakba jártak el a legelölkelőbb asszonyok, hogy meg ne akadjon a nagy mű... S Jézus Szíve különös csodáját esdekelte ki számunkra püspökatyánk, mert 1930. május első péntekén letettük az alapkövet, megáldotta a munkát Bartoss Ferenc apátúr és ezen év november 16-án készen várta az Isten-hajlék Lindenberger János apostoli kormányzó urat, hogy megáldja és átadja a híveknek.

A templomi felszerelést is drága jó püspökatyánknak köszönhetjük. Egy fillérünk sem volt rá, ennek dacára 1.300 P értékben, hitelben meghozattam. Imádkoztam hozzá, hogy ha már annyi nehézségen átsegített, eszközölje ki az Úr Jézustól, hogy azok, akik már annyit áldoztunk, még egyszer tudjunk lelkesedni, és vegyen mindenki csak egy-egy darab felszerelést.

Kiraktam az asztalra az egyes tárgyakat, és egyet kivéve mindnek akadt gazdája.

Nem tudott semmi elkedvetleníteni, mintha éreztem volna, hogy itt nem is én cselekszem már, hanem Atyánk fogja a kezem és csak az ő útbaigazításait hajtjuk végre.

Egy alkalommal éppen az építkezéshez mentem ki, amikor egy szegény ember jött felém és közölte velem, hogy néne Amerikában meghallotta, hogy falujában templom épül, ezért küldött haza 50 pengőt, hogy olyan célra használjuk fel, amelyet hazajöve telekora meg is láthat. A velumnak nem volt eddig gazdája, s az éppen 50 pengőbe került, az amerikai asszony vette meg.

De el sem lehet sorolni, hogy hányszor éreztük magunkon áldó imádságának eredményeit.

Egy munkatársunk vonaton megismerkedett egy idősebb, nyugdíjas házaspárral, és elmesélte nekik csodálatos építkezésünk történetét. Ez annyira meghatotta őket, hogy könnyes szemmel 10 pengőt ajánlottak fel szerény nyugdíjukból.

Ezzel azonban nem fejeztük be munkánkat. 1931-ben megsegített püspökatyánk abban is, hogy egy kis missziós házat vásárolhattunk meg. Ez a mi Ottokár gyermek népkonyhánk céljait szolgálja.

Békéscsaba, 1934. szeptember 25.

dr. Berényi Antalné világi elnök
Budai László egyházi tanácsadó

Mint akiknek közvetlen tudomásuk van róla:

dr. Tamássy Károlyné
Kovács Lajosné
dr. Tamássy Károly

Csodálatos megtérés

[303] Budapest, 1948. augusztus 10-én

Szívem csordultig megtelt örömmel és hálával, hogy a jó Isten megboldogult Ottokár püspökatyánk égi közbenjárására megadta Dénes testvérbátyámnak a megtérés kegyelmét. Ötven év múltán töredelmes életgyónást végzett és szentáldozáshoz járult. Feledhetetlen püspökatyánkat állhatatosan kértem, hogy amit életében nem tudott elérni, mert testvérem lelke makacsul ellenállt, azt eszközölje ki csodálatos közbenjárásával. Csodálatosan megsegített. A megtérés ideje: 1936. január 30. A megtért lélek néhány hónap múlva az örökkévalóságba költözött. Áldott legyen az Úr végtelen irgalma!

Igazolják a megtértek nővére: Sándor Stefánia, Budapest, XI. Ulászló u. 15., és gyóntatója: Dr. Halász György v. hittanár, Budapest, XI. Tengeri u. 3.

Stoffer Mici

[304] Lelkünkben most is élő, szeretett Püspökatyánk rendkívül szerette a virágokat. S arra is tanított, hogy ne tépjük le őket. Szenvedett, ha látta a vasárnapi kirándulók kíméletlen tarolását. Fájt elgondolnia: mire hazatérnek, nemcsak elszárad minden, de mint ilyen eldobják, míg ő, ha szobájába került virág, azt megcsókolta. Kertjében a virágot meg kellett becsülnünk. Talán megsimogatni, de letépni nem szabadott. Csak halottak napján. Akkor jöhetett bárki, és vihette a temetőbe. Nemcsak szerette a virágot és minden növényt, de gondozta is őket. Egyik nyáron oly sokáig tartott a hőség, hogy már azt sem tudta, miként védje szeretett növényeit.

Egyszer is, amikor a kertbe mentem, ott dolgozott. De amikor meglátott, rögtön beállított a munkába. Öntözni kellett. Kannával kellett vinni a vizet. Bizony másként képzeltem azt a délutánt. De nem volt mit tenni, mint engedelmeskedni. Ő is öntözött, én is. Órák múltak, dolgozni kellett.

Azután egy napon utazásból tért haza. Hallottuk, amint a kaput nyitották. A kocsit berobogott. És mi az ebédlőben vártuk őt. Számítottuk a perceket, mikor fog benyitni, de semmi hang. Egymásra néztünk: mi ez? Nem ő jött volna? Az inas leolvasta néma kérdésünket: Igen, ő érkezett. Második néma kérdésünk: de hát akkor hol marad? Egyszerre nyílik az ajtó és ő mondja:

– Egész úton aggódtam a kertemért, locsolja-e valaki. Hát amint megérkeztem, első utam a kert volt, s csak amikor a leglankadtabb virágaimat megöntöztem, jöttem fel. S most nyugodtan üdvözlöm önöket!

Rábapordány

[305] 1938. szeptember 14.

Drága jó Püspök Atyám!

Régi óhajomnak szeretnék eleget tenni, midőn ezt a levelet sírod, vagyis soha nem hamvadó tetemedre küldöm. Tudom, hogy nem kell papírra vetnem óhajaimat, mit veled közölni akarok, sokkal nagyobb a bizalmam Jézus Szent Szívében, ki rejtve tartja azt, mit általad, veled művelt és művelni fog.

Szeretném az egész világ előtt hangosan hirdetni azt a sok imameghallgatást, melyben a te közbenjárásod folytán részesültem. Csodálatos gyógyulásokat, melyek közbenjárásodra történtek. Egy fiatal asszony, kiről már minden orvos lemondott, ágya mellett állok, minden pillanatban bekövetkezhető halálát várta, és íme, a Te megáldott érmedet csókolgatva nagy bizalommal elkezdett kilenced első napjaiban súlyos állapota jobbra fordult a te közbenjárásodra és most egészségnek örvend.

Háláját külsőleg egy márvány táblával róttá le, mert egyszerűsége folytán nem tudta tudomására hozni a jámbor lelkeknek, hogy közbenjárásodra meghallgatásra találunk.

[306] Még jó néhány kézzelfogható csodálatos isteni kegyelmet kaptam én is, ki minden szükségemben protektoromnak választlak, mert tudom és érzem, hogy Isten előtt kedves vagy és közbenjárónk vagy Szűz Anyánknál és Jézus Szent Szívénél.

Minden Prohászka tisztelőnek szeretném a fülébe kiáltani: „Ostromoljuk közös erővel Jézus Szent Szívét, hogy ha isteni gondviselésének terveiben áll, hogy Ő hű és jámbor szolgáját a földön minél előbb megdicsőítve, boldoggá avatva körülrajongja a boldoggáavatottak koronája”. Ezt óhajtom, ezt kérem. Ezért imádkoznak a buzgó lelkek, hogy drága jó Püspök Atyánkat, mint Magyarországot legújabb szentjét minél előbb az oltáron tisztelhessek!

[307] Drága Püspök Atyám! igénytelenségem és semmiségem tudatában másképp nem tudom nyilvánosságra hozni a Te nagy pártfogásodat. Aki ezeket a szerény sorokat kezeibe veszi, gyulladjon lángra az isteni szeretettől és hirdesse Püspök Atyánk lelki nagyságát és azt a sok kegyelmet, mellyel az Isten halála után is elárasztotta, hogy a hozzá folyamodókat nem bocsátja el meghallgatlanul.

Kérésem most is kezeiben van, érzem, hogy meghallgatásra találok, noha nagyon méltatlan tisztelője vagyok. Sok és nagy kegyelemre van szükségem, testileg, lelkileg, azért nem részletezem kéréseimet papíroson. A lélek szárnyain emelkedem Hozzá minden nap pártfogásodért könyörögve, érdemeidben bízva, mert én magamtól nagyon gyenge és igen bűnös vagyok, ki nem vagyok méltó szemeimet az égre emelni. Járj közbe Jézus Szent Szívénél, légy sofőröm, hogy Hozzá juthassak, amint egyszer búcsúzásom alkalmával szólítottál: Isten vele, kedves sofőr jelölt. Adj a Isten, hogy a lelkek sofőre lehessenek.

[308] Drága jó Püspök Atyám!

Körülbelül 34 év telt el azóta, amikor puha, de munkás kezeddal megsimogattad az én kócos fejemet. Akkori fejletlen elmém nem tudtam felfogni, csak most, mikor már átültetett az Úr az Ő szőlőjébe, s mint a legméltatlanabb munkás dolgozom, érzem, hogy az Úr Isten a Te ajkaidra adta azokat a szavakat, amelyeket én csak 10 éves koromban értettem meg és követtem. Emlékszel mit mondtál Szent Atyám? „Hogy ezt a kis kócost elviszem magammal”. Most már itt vagyok Isten kegyelméből 15 éve. Ezer hála Neked minden kegyelemért, amelyben részesítettél! Külön mondok köszönetet azért a hőshöz illő bátorságért, mellyel akkor töltöttél el, mikor a manduláimat kiszedték, s hogy szerencsésen felgyógyítottál ...

[309] Drága Püspök Atyám!

Most ismét alázatos hittel kérlek, hallgass meg engem! Meg vagyok győződve, hisz nap nap után tapasztalom segítségedet, melyet ezerszer köszönök, hogy a mennyországból letekintesz és tanúja vagy naponként ismétlődő csekély kínjaimnak. Esdve kérlek, küldd el a Te segítő kezedet ezután is minden nap, és Te szúrd bele a tűt.¹⁰⁵ Kérlek, maradj velem minden nap és eszközöld ki egészségem helyreállítását. Ha megteszed, ígérem neked, hogy minden nap, amíg szemem le nem zárja a halál, egy Miatyánkot és fohászt fogok végezni a tiszteletedre hálából. Szépen kérlek, simogasd meg az én kis lábaimat, mint a fejemet simogattad egykor. Előre is igen hálás köszönetet mondok érte ...

[310] Látod drága Atyám, hogy a lelkiekben is milyen szegény, nyomorult vagyok. Segíts és taníts engem, hogy Jézus Szíve szerint apáca lehessenek. Ezt kérem összes szerzetes Testvérem részére is. És könyörgök, küldj nekünk egy Szent Szíved szerinti Rendfőnököt.

[311] Drága Püspök Atyám! Tudod ki a kis kócosnak a Rendianya? Ugye emlékszel a múltban, mikor ügyes-bajos dolgaimban minden esetben Nálad keresett vigasztalást? Áldd meg ezt a jó Anyát, akivel életem legszebb és legboldogabb éveit tölthettem. Adjál neki sok-sok kegyelmet, és segítsd az életszentség magas fokára. Adjál neki testi-lelki erőt a keresztek viseléséhez. Úgyis tudod milyen nehéz, nagy keresztje van sokszor. Emelj akkor és könnyíts, minden reménye Benned van. Könnyítsd azt is, amit az én betegségem rakott a vállaira. Dolgozz helyettem és add, hogy oly arányban érezze testi erejét jól, mint amilyen arányban én annak hiányát érzem. De nem zúgolódom, ám legyen mindenben az Isten szent akarata. – Szépen kérlek, szeresd és vezesd Anyát továbbra is. Add meg neki a kegyelmet, hogy sok lelket vezethessen az Úr Jézus Szent Szívéhez. Tedd őt igen boldoggá. Segítsd testi-lelki erővel! Érzem, hogy meghallgatsz. – Ezer hála.

[312] Drága jó Püspök Atyám! Most az én sokat szenvedett vértanú édesanyám számára kérek erőt, testi-lelkit. Te tudsz mindent, azért nem is térek ki a részletekre. Hisz oda könnyekre lenne szükség. Kérlek, a földi boldogság helyett tedd, hogy részesüljön az örök boldogságban. Szegény, szerencsétlen anyámnak add meg a megtérés kegyelmét. Ne engeddd, hogy szentségek nélkül múljon ki. Szeretett testvéreimnek is kérlek szépen eszközöld ki azokat a kegyelmeket, amelyeket nem nélkülözhetnek, ha úgy itt a földön, mint a másvilágon boldogok akarnak lenni. Segítsd őket vallási kötelességeik teljesítésében.

Drága Püspök Atyám! Van nekem még egy igen kedves lelki testvérkém, Neked is oltártestvéred! Esdve kérlek, eszközölj ki az ő számára is mindent, amire testben, lélekben szüksége van. Tudod mennyit szenved szegény, mert senki sem érti meg zárkózott természete miatt, Anyjának a kis fia. Őt is szeresd és vezesd az életben!

Drága Püspök Atyám, el kell búcsúznom, előre is ezer hála további pártfogásodért. Kérlek, hallgass meg, és ne hagyd el az élet göröngyös útján, add még reám áldásod, a kis Kócosra!

Markhet Angéla

[313] Kegyelmes Atyánk halála óta nagyon sokszor éreztem csodás segítségét úgy lelkiekben, mint anyagiakban. Csak egy esetet írok le röviden.

Július hónap első napjaiban történt. A vonathoz indultunk s öcsém az indulás pillanatában adott át 5 db 10 pengős papírpénzt. Én az egy csomagban összehajtott tíz pengőst még egyszer összehajtván betettem pénztárcámba. Siettünk ki az állomásra. Hazajövet el akartam tenni a pénzt pénzes dobozomba, de hiányzott a pénztárcámból. Arra emlékszem, hogy a váróteremben elővettem retikülömet, melyben a tárca volt s azt nyitva találtam. Egész

bizonyosra vettem, hogy a papírpénz kiesett belőle. Mégis kerestem kegyelmes atyánkat, hogy vezessen valamiképpen rá, hogy megtaláljam, mert a mai tisztviselői fizetés mellett 50 pengőt is nagyon megérez az ember. Ekkor valami homályos visszaemlékezésben úgy láttam, mintha indulás előtt az utolsó pillanatban kivettem volna a tárcámból a pénzt. Megnéztem pénzes dobozomat, nem volt benne. Azután arra gondoltam, hogy sietségemben nem dugtam-e be fehérneműs szekrényembe. Kiszedtem hát minden fehérneműt egyenkint, ugyanúgy visszaraktam eredmény nélkül. Már lemondtam a pénzről azon meggyőződésben, hogy mégis csak a tárcámból vesztettem el. Mégis néhány nap múlva újra kértem kegyelmes atyánkat, segítse megtalálni a pénzt. Ekkor valami csodás bizonyossággal éreztem, hogy meg fogom találni. Kinyitom a fehérneműs szekrényt, s első pillantásom a szalvétás csomagból kikandikáló pénzre esett. Abban a csomagban volt, amit néhány nap előtt egyenként szétszedtem. És csodálatosképpen egészen új tíz pengősök és csak egyszer összehajtottak. Kezdetben teljesen csodásnak láttam az esetet, hosszabb megfontolás után nem tartom kizártnak, hogy valaki hozzáférközött s a zárt szekrényből elvitte a pénzt s később lelkiismeret-furdalást érzett és visszatette. De még ez esetben is meg vagyok róla győződve, hogy kegyelmes atyánk közbenjárására ébredt fel lelkiismerete s én mégis csak neki köszönhetem, hogy megtaláltam.

Pápa, 1927. szeptember 9.

Markhet Angéla áll. polg. isk. tanár.

Tomsich Kálmánné

[314] Kedves barátnőm, Markhet Angéla felszólítására vagyok bátor leírni a következő csodálatos eseményt, amely velem történt a dicső, szentemlékeztű kegyelmes jó Atyánk, a nagy Prohászka püspök jóságos személyével kapcsolatban.

Egyik szép májusi napon történt a folyó évben, hogy megkaptam a *Magyar Asszony* c. folyóirat 5. számát, a címlapon kegyelmes jó Atyánk kedves profil képével – születése és halála évszámával, belül ismét egy kedves kép tőle, teológus korából – szellemes, mély gondolkodást mutató gyönyörű homlokával, lelkes szemeivel. Körülötte gyönyörű részletek az ő apostoli tanításaiból. Én mélyen meghatva olvastam ezeket, szinte magam előtt látva őt. Este pedig, amikor egyik nővérem és fiam is benn voltak, ismét elővettem a kedves kis füzetet és nekik is hangosan, megilletődve olvastam fel jóságos, kegyelmes Atyánk szép gondolatait. Amikor azt visszatettem a helyére, szinte átszellemülve az ő emlékéttől, csodálkozva látom drága, levelezőlap képét, amely asztalunkon, könyvek, legfelül Kempis könyvecskéjén, egészen a falnak támasztva áll. És mindjárt kérdeztem enyéimet, hogy nem ők illesztették-e a drága képet oda? Mire ők nem-mel feleltek, de magam is tudom, hogy ezt nem tették, arról is bizonyos voltam, és vagyok, hogy én sem helyeztem oda. Így engem az a boldog tudat töltött el, miszerint: Ő jóságos, kegyelmes Atyánk megdicsőült szelleme örül az én őszinte, nagy kegyeletes szeretetem és mély tiszteletemnek irányában, és ezt hozzám közelebb jöttével akarja kifejezésre juttatni. Azt is belső örömmel állapíthatom, hogy engem, szegény neuraszténiás teremtet szíves közbenjárásával a jó Isten trónjánál segít: nagyobb akarat- és lelkierőre.

Pápa, 1927. szeptember hó 1-én

Tomsich Kálmánné, született Hermann Mária,
egy igen csekély, de őszinte nagy tisztelettel és szeretettel áthatott híve szentéletű
kegyelmes Atyánknak.

Levél

[315] Kedves Anyám!

Nem mertem eddig írni! Nem tudtam volna nagy halottunkról hallgatni. Méltó pedig nem vagyok, hogy róla valamit is írjak. Oly messze magaslik el tőlem, hogy én hitvány epigon csak néma fejhajtással tudom csodálni. „Nagy püspökünk, csodálom lángeszed” –, ahogy a költő mondja, úgy mondom én is. Nem akartam a felzaklatott szíveket jobban zavarni, holmi erőtlén szóval fékezni. Hisz magamról tudom, mennyire megihatott halála. Bizony még én is sírtam. Ott sírtam a tömegben, mely elment halottas szobájába. Könnyezve írtam le nevem az emlékkönyvbe, könnyezve kísértem ki a Déli vasútra. Nagyon féltem tehát, hogy otthon az amúgy is túlérzékeny szívemet túlságosan felzavarja.

Néma, csodálkozó, fájdalmas sóhajtással búcsúztam el Tőle!

De most már, hogy valahogy elmúltak a nagy síró rohamok, le merem írni nevét, s ki merem mondani: Meghalt a nagy püspök. A nagy püspök halott. Halálával is közelebb jött Fehérvár szívéhez, és még inkább az én édes, jó szüleimhez, és Édesanyámhoz. Anyuskának drága nevét mondta ki a nagy püspök halála órájában. Az én édes anyám szent képe lebegett lelki szemei előtt. Az én öreg szüleimről adta a példát az embereknek.

Utolsó szavai így szóltak a magyar asszonyokhoz: „Jön hozzám egy asszony, akinek nyolc egészséges gyermeke van, jön hozzám egy másik asszony, akinek nincs gyermeke, mert nem akar. Hogy nézzek, mily szemmel nézzek arra az asszonyra, aki ily nyolc erőteljes, egészséges gyermektől lopta el az életet?”¹⁰⁶ – Tihozzátok szólok magyar asszonyok!” S itt hangja elcsuklott és összeesett. Nagy lelkének gyenge váza nem bírta a gondolatok ily feszültségét.

Édes Anyám, ez az apoteózis Anyuskának személyéhez szólt!

Requiescat in pace!! Amen!

Remélem semmi komoly bajt a banai otthon nem okozott? Nagyon aggódtam emiatt. Föl a szívekkel! Sursum corda!¹⁰⁷ Nem halt meg ő, csak Atyjához költözött.

Kezeit csókolja szerető Laci fia.

Ui.: A nagyheti szertartások miatt nem mehetek haza. De lehet, hogy hétfőre hazamehetek már.

Laudisz János

[316] Nagy Alfonzné nagyságos asszonynak!¹⁰⁸

Székesfehérvár

Az isteni gondviselés és annak kegyelme folytán jutott osztályrészül, hogy egy szent ügynek a közös végcél elérése érdekében, semmiségem is hozzájárulhat.

Püspök Atyánk életét ismerve, mint csendes tisztelője több alkalommal szolgált példaképül beszédemben. Az úr útjain járva, annak nehéz ösvényein, sok gyermeki alázatossággal juthatunk feljebb. A Benne bizókat különös kegyelmével segíti. Melyről tanúskodnak az alábbiak.

A jó Isten, az öt félőknék adója, juttatott szent kegyelméhez, hogy ismeretlenségem dacára a kongresszus után juttatott püspök atyánk egy kis ruha-ereklyéhez. Ez csak bevezető része annak a kegyelemnek, midőn a múlt hó elején Ackermanné, ki csak látásból ismert, felkért a szent cél érdekében. Azonnal vállaltam az iratok beszerzését, mely kezdetben nehezen ment, mert az illető urak nem katolikusok, s haboztak az iratokat megadni. Meg kellett elégedni szóbeli nyilatkozattal. Ezt kidolgozva megírtam s csak egy hónap múlva jutottunk aláírásukhoz. Mit kértünk, meg is adatott 21-én a jellegzetes napon 9 órakor a kórházban.¹⁰⁹ Míg ez idő tájt a beteget egy másik orvos alaposan megvizsgálta, és negatívnak

találta minden tekintetben, mit bizonyítvánnyal igazol! Melyek után jelen küldetésem befejezést nyert. A. M. D. G.¹¹⁰

A többi az úr Istenre bizzuk most már. Ő vezérelje egyedül tovább, mi pedig szép csendesen letérdelünk a karácsonyi jászolban fekvő kis Jézus elé. Egy örömteljes glória kezdetével kérjük, hogy minél előbb juttasson el egy még boldogabb Te Deum-hoz!

Amilyen mértékben szereznek a megérkező sorok örömet Fehérvárott, oly szeretettel gondolunk mi is és vagyunk lélekben tisztelői püspök atyáknak. Zengve dicsőségét s kívánván békét és igazságot, valamint szebb jövőt a magyarnak. Püspök atyánk szellemében, a kis Jézus szeretetében.

Novi Sad, 21. dec. 938.

Laudisz János
Szent Ferenc III. rend világi elöljárója

Ackermann Gusztávné, Újvidék

[317] Novi Sad 1938. VIII. 18.

Nagyságos Asszonyom, Kedves Valéria!¹¹¹

Az Ön engedélyével vagyok bátor így nevén szólítani és kérem engem is csak Rózsika néven szólítani. Én már írtam egyszer egy lapot, és míg Pesten voltam, küldtem egy levelet, mert már nem bírtam személyesen elmondani, hogy referáljak a boldog órákról, amit a szent püspök városában töltöttem. Úgy el voltam merülve az Ő lelkével, hogy sokszor kértem magamtól, álom volt az vagy valóság? És egy pusztá gondolat, hogy ő az én pártfogóm, oly erőt ad, hogy csodálatosan fáradhatatlanná tesz, és nekem muszáj mindenhol és mindenkin segíteni. Íme, itt küldöm a kórházi főorvos saját kezű írását. Mikor meglátta ezt az asszonyt, akit halálosan betegen operált, egészen meghökkent viruló egészségben látva és örömmel adta a számomat és a diagnózist. De itt küldök még egy levelet, ez már várt rám, mire Pestre hazajöttem. Tessék elolvasni, mily bizalommal könyörög imáért egy másik rákos beteg, és azóta jöttek bejelenteni, hogy elállt a vérzés és úgy néz ki, hogy javul, de ez még nem biztos. Nem tudom mit tegyek, annyian jönnek, kérnek, imádkoznak a szándékukra; annyi a szenvedés itt és én szívesen megteszem Isten dicsőségére. De mégis szeretnék elbújni az emberek elől, mert oly jó egyedül lenni. És ők még a templomba is utánam jönnek. Kérjük a szent püspököt, világosítson fel, mi a helyes út. A lelkiatyám tanácsolja, hogy legyen hálás gyermeke a püspök úrnak, mert június 21-én megsegített egy lehetetlennek látszó nehéz ügyben, ha elmondanám, sírna meghatottságában. Imáikat nagyon kérem, én a rózsafüzért úgy imádkozom, ahogy mondotta.

[318] Már sokaknak leírtam Prohászka virágait, amit a Prohászka múzeumban írtam le, amit Lendvai írt. Most jó volna az az ima, amit Székesfehérváron vettem, a szent püspök képével egy reggeli imádság, amit ő végzett, de a kalocsai nővérek elkérték tőlem. Szeretném tudni, meg tetszett-e kapni az én leveletem és lapomat. Imádkozunk a szent ügyért és egymásért és az áldott lelkű Nagy Alfonznéért.

Szeretettel üdvözl: Ackermann Gusztávné, Rózsika,
Novi Sad, Jugoszlávia Vilzenev trg 4.

[319] Isten dicsőségére és a szent püspök iránti tiszteletből írom le a valódi igazat, amint a lelkemben van az ő emléke. Én sohasem láttam őt, de hosszú évek óta vágytam nála életgyónást végezni azzal a feltétellel, hogy ha ez sikerülni fog, oly őszintén, mintha az élő Isten előtt lennék, úgy fogok gyónni. És azt megteszem, amíg élek, amit ő mond. Ezért imádkoztam hosszú éveken át, és reméltem, hogy a jó Isten megadja a kegyelmet, dacára annak, hogy oly messze laktam tőle, itt lenn Bácskában. Mégis bíztam és reméltem. Az ő könyveit nagyon szerettem volna elolvasni, ahol csak hozzájutottam, és úgy átéreztem,

megértettem, hogy még jobban vágytam nála életgyónást végezni. A jó Isten megadta a kegyelmet az Egyetemi templomban. Amint az oltár előtt térden állva kértem a Szűz Anyát, küldje őt nekem, teljesítse kérésem, amit 9 napig kértem. Egyszer felkel a harmadik padból egy pap, és bemegy a sekrestyébe, beül a gyóntatószékbe, én utánamentem, odatérdeltem, de nem voltam biztos, hogy ő az, mert nem ismertem. És elkezdtem a gyónást, de ő félbeszakított, és azt mondta nekem:

– Édes lányom, ugye sokat imádkoztál és vágytál idejönni hozzám gyónni!? Lásd, a jó Isten megsegített, hogy eljöhettél! Légy mindig hű apostola az Úr Jézusnak, mint eddig voltál, mentsd tovább a lelkeket, és védj a papokat és az egyháziakat, még akkor is, ha tudsz és látsz hibákat, ezt ígérd meg nekem. És tudd meg édes leányom, hogy nem lesz kenyered, majdnem éhen fogsz halni. Ne térdj le az útról, tarts ki, és én mondom neked, a lelked a szép mennyországba jut!

Ekkor én kérdeztem őt, honnan tudja, hogy én milyen vagyok, hiszen még nem is mondtam el bűneimet, én nagyon bűnös vagyok és természetesen akartam jól gyónni, de rosszabbra, bűnösebbnek mondtam magam, mint ahogy volt. De ő intett, és azt mondta: édes leányom, te nem vagy ilyen, hanem ilyen. Én csodálkozva kérdeztem, honnan tudja ezt? Ő erre azt felelte, az Istentől kapta e tudományt, és csodálatos, ahogy elmondta életem sorsát, és én magamban azt gondoltam, mindent eltalált, de ezt az egyet nem, hogy oly sorsba jutok, hogy kenyerem sem lesz, mert az én kenyerem biztosítva van. Még arra kért, hogy legyek mindennap jelen az ő szentmiséjén, míg Pesten vagyok, és ő akar áldoztatni. El is mentem minden nap. Búcsúzáskor az életgyónás után elbeszélgetett velem pár szót, és én kérdeztem őt, hogy jól gyóntam-e? Nyugodt lehetek-e?

– Ő azt mondotta: biztosít, hogy a lelkem rendben van, és nyugodtan várhatom bármikor a halált, és ne gyónjak hetenként, elég egyszer egy hónapban, és életgyónást soha többé ne végezzek, még halálom előtt sem. Legyek mindig víg és jókedvű. Karjait széttárta, imát mondott, a homlokomon az ujjával keresztet jelölt, és megáldott. Azután minden nap ő áldoztatott, és egyszer ő maga gyújtotta a gyertyát az áldoztatáshoz.

[320] Az én kis családomat egy nap veszély fenyegette, mert a hetedik gyermekemnél életveszélybe jöttem, és már idő előtt, hat hónapos korban el kellett volna mütéttel távolítani, hogy az én életemet megmentse. Én ebbe sehogyan nem akartam beleegyezni. Több orvos küldött Pestre, mert olyan veszélyesnek látszott a helyzet. Én sokat töprengtem, mert azt mondták, fel kell áldozni a gyermeket, marad úgyszólván elég gyermekem. Az én lelkiatyám sem merte mondani, mit tegyek, mert egy nagy családról volt szó. De azt mondotta, hogy kérjem a szentáldozásban az édes Jézust bizalommal, adjon tanácsot, utazzam-e Pestre, vagy maradjak, várjam be az időt. Én az édes Jézustól azt kértem, hogy Ő sűgja meg a szent Püspöknek, adja tudtomra, mit tegyek, hisz Istennél minden lehetséges, és ahogy Ő tudta, ki vagyok, úgy most is tudhatja, mit kérek Istentől. Én nyugodt lettem. Az orvosok minden nap meglátogattak, és kértek, utazzam fel, és én hallgattam, mert az édes Jézus meghallgatott. Azon éjjel láttam, amint egy kaszás közeledett felém. Én remegtem a haláltól, de amikor közel ért hozzám, Ő a szent Püspök volt. Letette a kaszát és azt mondta: – Édes lányom hittél, és nem fogsz meghalni. Hiába utaznál bárhová, az élő hit megment. És Ő eltűnt. Ekkor még élt. És én boldog voltam, dacára a sok szenvedésnek. Lelkemben egy boldogság volt, hogy az irgalmas Isten Őt küldte, hogy értesítsen.

Az orvosok szemrehányást tettek az uramnak, miért nem írt fel Pestre, itt az idő és a baba csak nyolc hónapos és vége lesz neki is, az anyának is. Két éjjel és három nap kínoztak, injekciózta az orvosok, és lemondta két életről. Én boldogan mosolyogtam. Tudtam, hogy Isten csodát tesz. Már csak 5 perc volt, és itt a halál. Az uram a másik szobában térden állva imádkozott, a nép még egyszer látni akart. Őrt kellett az ajtóba állítani és táblát kitenni, hogy tilos a beteg látogatása. Volt, aki erővel berohant, csókolta a kezemet. Mindenki sírt,

zokogott. És én nyugodtan, nagy nehéz csuklás közben biztattam az orvosokat, ne sajnáljanak, bátran vágjanak, csak a lelkemet mentsék meg, azt nem engedem vágni. Sírt mindenki, de az én titkom édes volt, és mire a szentmiséről kijöttek, azt mondták, az anya megmarad, de a baba halott. Erre én feljajgattam. Édes Jézusom, hát mégsem adtál élő babát? Az orvosok megszántak, felvették a padlóról, és mesterségesen élesztgették sokáig. És íme, a baba még ma is él, és rendkívül okos fiúcska. Pap akar lenni. Első áldozása óta minden elsőpénteken megy. Az iskolában csupa ötöst kap, és tanítói azt mondják, arcán látni át oly okos fiú. Első gimnáziumba megy. Én mindig kértem az édes Jézustól csak egy morzsát a szent püspök lelkéből és okosságából.

A gyermek születése után sokan akartak látni bennünket. Egy pesti orvos is eljött, és azt mondta, csoda, mert ilyen esetben biztos a halál, nincs mentség. És az én orvosaim más vallásúak voltak, és azt mondták, ilyen ideálisan viselkedni ennyi kín között még nem láttak anyát, csak Isten segített itt, nem hiába áldoztam naponta.

[321] Elmúlt pár év, és az adósságot nem bírtuk kifizetni, amit a baba végett csináltunk, mert jó pár ezres dinárba jött. Én beteges, gyenge voltam, az uram nyugdíj és állás nélkül maradt, egy évig sehol semmi. Én a nyomortól mellhártyagyulladást kaptam. Fáztunk, éhezünk, és az uram idegességében engem kínozott mindig, és én már nem bírtam ki. Elfelejtettem, hogy a szent püspök azt mondta: kenyerem sem lesz. Bizony úgy volt. Titokban kértem maradék darabokat a gyerekeimnek, de oly kétségbeejtő volt a sorsom, hogy meghalni készültem. Az utolsó este, gondoltam, holnap már nem fog szidni az uram, és kimerülve elaludtam. Láttam egy rémes mélységet, ahová én lefelé csúsztam és ott lenn kiabáltak felém és le akartak húzni. Én egy hegy oldalán voltam, és izzadtam a rémülettől, mily szörnyűség van ott lenn. Kínomban felnéztem, és a hegy szélén ott állt a püspök fehér karingben és nyújtotta a kezét felém. Én könyörögtem neki, hogy vegyen egy fehér tiszta ruhát a kezére, hogy be ne mocskoljam. Úgy adta a kezét és nagy nehézséggel felhúzott ugyanolyan gyönyörű zöld mezőre, mint eddig láttam. Másnap reggel sírva mentem gyónni, és megfogadtam, hogy soha többé nem gondolok ilyen bűnre, ha éhen is kell halni. De az irgalmas püspök látta az én szenvedésemet, ismét egy gyönyörű mezőn láttam, amint szótlan a jobb karjával Rómára mutat. Oly szépen látszott a Vatikán. Mintha csak odasütött volna a Nap, úgy ragyogott. Ő eltűnt. És töprengtem, mit jelentsen ez, hisz már meghalt.

Megint buzgón kértem a szentáldozáskor az édes Jézust, mit tegyek. Aztán egyszerre fogtam papírt és elpanaszoltam magyar nyelven a szentatyának a sorsomat, és feladtam postára a levelet. Jó pár hétre plébános urunk hivatott és felolvasta előttem a szentatyá üzenetét, és átadott egy nagy összeg pénzt, úgy hogy kifizethettem az adósságomat, és a nehéz napjaimra megmaradt, amit a gyóntatómnál hagytam megőrzés végett.

[322] Most három éve készültem a pünkösdi ünnepekre kilenceddel, és kértem a Szent Lelket, hogy ha oly kézzelfoghatóan segített a szent Püspök, én hiszem, hogy ő az Istennek kedves szentje, mutassa meg a jót nekem a valóságban, mert Istennél minden lehetséges, hogy egész biztos legyek.

Pünkösöd vasárnap az uram rém rosszkedvű volt és este is szidott. Én szépen kértem őt, ne bántson most, a szent napokon, szidjon inkább máskor duplán, csak most ne. De ő csúnyán folytatta, én pedig a párna alá rejtettem a fejem és sírtam csendesen. Fájt, hogy ilyen napon vétkezik. Bizony szidhatott ő, én már nem hallottam semmit, csak zokogtam, de az örömtől volt. Hiába rázott az uram, nem ébredtem fel. Ő meg volt rémülve, hogy azért sírok egész éjjel, mert ő szidott, pedig dehogy, én a boldogságtól sírtam, mert láttam őt, a szent püspököt. Én ott térdeltem sok más hívekkel együtt egy földalatti szobában és imádkoztunk. Egyszerre kinyíltott egy ajtó, és a püspök ott állt, és engem nevemen szólított és behívott, tőle balra egy üres koporsó volt. Ő szép fehér ruhában volt, és azt mondta nekem, édes leányom, ugye te

most csodálkozol, hogy itt látsz, mert én meghaltam. De én látom a te sok szenvedésedet és imádat. Imádkozzál sokat. Minden hó 21-én ott vagyok veletek.¹¹² Én térdre borulva előtte meg akartam a lábát csókolni, de ő távolabb ment tőlem. Nem bírtam megcsókolni a lábát. Sírtam a boldogságtól, mert meghallgatott az Isten, és én több napig hallottam a hangját, és lelki szemem előtt volt a szent alakja. Úgy őriztem e drága titkot, szinte féltem, csak egy lélek volt és van most is, akinek merem elárulni és aki megért, mert nagyon szereti az Úr Jézust, csak messze van tőlem, de lelkünk igen közel van, különösen a szentáldozáskor.

Pünkösöd után láttam őt egy világi pappal, egy plébános volt a püspök jobbján. Gyönyörű miseruha volt rajta. Ha a képét látnám, felismerném. Sokáig gondolkodtam, ki lehet az az egyházi személy, aki vele van.

[323] Mikor a püspök úr meghalt, előtte három nap oly nyugtalan voltam, és folyton kérdeztem az uramat, nem hallotta-e a rádióban, mi van Prohászka püspökkel. Az uram azt válaszolta, ő teljes erőben tartja a lelkigyakorlatot, anya ne félj, semmi baja. És mikor tényleg rosszul lett, kérdeztem megint remegve, mondja meg, mi van a püspökkel. Ekkor az uram nem tudta, mit feleljen. Azt hitte, én nem tudom, pedig senkitől sem hallottam, csak a lelkem érezte, hogy meghal. Azt felelte az uram, igen, kissé rosszul lett, de semmi baja.

Nem tehetek róla, nekem ilyen lelkem van. Sokat szenvedek, csak a hozzám hasonló lelkek értenek meg. A legnagyobb szenvedésben is víg vagyok, és másokat vigasztalok, mindent Isten dicsőségére.

[324] Kedves Valéria! Remélem megkapta lapomat, melyben ígértem, hogy karácsonyra elküldöm az iratokat, ha Isten is úgy akarja. Én sokat betegeskedem, a mellhártyagyulladás eléggé makacs, már hónapok óta kínoz. A napokban azt mondta a férjem, hogy miért nem kérem a szent püspököt, hogy engem is meggyógyítson, mire én ezt feleltem, hogy erre én még nem is gondoltam, most csak másokért könyörgöm. Ehhez a nagy munkához kellett egy segítőtárs, és imádkoztam és kértem Ottokár Atyámat, adjon egy megfelelőt, és meg is találtam egy lelkes világi személyében, aki a Szent Ferenc harmadrendnek a vezetője, egy úr, aki naponta áldozik és nagy Prohászka-tisztelő. Őt kértem, segítsen a nagy ügyben, amit ő készséggel elvállalt. Nem éppen könnyű dolog volt, a főorvost és az orvosokat nem lehet mindig megtalálni, mert privát szanatóriuma is van. Isten segítségével megkaptam minden iratot, imádkoztam sokat, különösen 21-én.¹¹³ Tehát boldogan küldöm őket, és dicsérjük az Istent, és köszönjük meg, hogy szentet adott nekünk. Éppen 21-ére esett a vizsgálat, az orvos azt mondta, nyoma sincs a betegségnek, és ő is hisz a csodában.

[325] Most pedig leírom a másik rákbeteg hogylétét. Érdeklődtem utána, és azt a választ kaptam, hogy talán már régen meghalt. Messze lakik tőlem, elküldtem oda egy nagy Prohászka-tisztelőt, és ez vígan hozta hírül, hogy az asszony egész jól érzi magát, nincs semmi fájdalma, sem vérzése hetek óta. Többször tartott kilencedet, és kérte Prohászkat, gyógyítsa meg őt. De közben adott egy orvos orvosságot neki. Annyi tény, hogy nincs fájdalma, és jókedvű az asszony. Ezt a nőt, mint gyógyíthatatlan méhrák beteget hazaküldték a kórházból, aki nagy kínjaiban felakasztotta magát, de megmentették. Utána küldték azt a levelet nékem, amit én később elküldtem k. Valériának. Az a levél világosan beszél. Az eddigi segítőtársam az ünnepek után ki fogja kutatni, milyen orvosságot kapott az asszony, és a kórházból kikéri az iratokat, mint a mostani meggyógyultnál. Ezentúl figyelni fogjuk a beteget, hogy a tiszta igazságot megtudjuk. Bízunk Isten irgalmában és imádkozunk sokat, és minden szenvedésemet érte ajánlom fel. Rendületlenül hú gyermeke leszek, amíg csak élek, és terjesztem tiszteletét, mert Ő így akarja. Szeressük Istent nagyon és a lelket. Kívánok nagyon boldog karácsonyt! Szeretettel:

Ackermann Gusztávné, Rózsika.

Dienes Valéria

[326] A mellékelt diagnózis, mely Paska Katicáról szól, egy csodálatos gyógyulás előzménye. A kérdéses beteg testét megnyitották s a reménytelen állapotot látva visszavarrták. A beteg kilencedet kezdett Ottokár püspökhöz, melynek folyamán táplálkozási képessége visszatért, és jelenleg teljesen egészséges, viruló állapotban van.

Írtam nekik, hogy a jelenlegi állapotáról is szükséges orvosi jelentés. Minthogy újabb választ nem kaptam, küldöm egyelőre ezt a dokumentumot. Talán erősíti értékét a ténynek, hogy orvosilag megnyitott s orvosi szemmel látott szervnek a gyógyulásáról van szó.

Egyházközségünk felvette a csodálatosan gyógyult ekcémás leányka esetét is, remélem, az írás régen odaérkezett.

Mély tisztelettel: dr. Dienes Valéria
Székesfehérvár, 1938. dec. 31. Boldog Újévet!

[327] Kedves Főnök Úr! Ez a levél még ahhoz a dokumentumhoz tartozik, amelyet beadtunk Kéry plébános úrhoz. Ebben írt nekem erről Ackermanné először. Én akkor azonnal kértem, hogy névvel ellátott adatokat küldjön. Minthogy válasza késett, gondoltam, legalább a tényről informálom plébános urat. Most azután itt vannak a kívánt adatok. Sőt kilátásban egy újabb tény. Ez az Ackermanné nagyon mély vallásos életet élő egyén és egész lelkével kapcsolódik Ottokár Atyánkhoz, kit földi életében nem látott többször, egyetlen egy gyónása alkalmával, és Atyánk oly kijelentéseket tett neki, amelyek az Ő egészen természetfeletti megvilágosításáról tanúskodtak.

Hálás köszönettel minden Ottokár-gyermekek nevében:
Dienes Valéria.

Bizonyítvány

[328] Alulírott dr. Jakovlyevics Vladimir úr, Novi Sad-i állami közkórház sebészeti osztályának főorvosa ezennel bizonyítja, hogy Paska Katicánál, ki 2935 főkönyvi felvételi szám alatt van bevezetve, és 1937. május 12-én 504/34 sorszám alatt én operáltam, a következő diagnózist állapítottam meg:

Ulcus ventriculi calles permegnum curvaturae mineris, partis fundicae ventriculi. Penetratis ulceris in hepate. Degeneratia carcinimata testis ulceris. Infiltracie, lymphoglandularum curvat min. et lig. gastrecalici. Status inoperabilis. Op. Laparetemin med. sup. expler.

Novi Sad 1938. december 21-én
Aláírás.

Magyarul: Igen nagy vaskos gyomorfekély a kis görbületen, mely a májba is behatolt már. A fekély rákos elfajulása. A gyomor környéki mirigyek beszűrődése. Nem operálható állapot.

Nyilatkozat

Dr. Jakovlyevics Vladimir úr, Novi Sad-i állami közkórház sebészeti osztályának főorvosa kijelentette, hogy a konkrét esetben egy régi idősült gyomorfekélyről van szó, mely behatolt a májba. A környéki mirigyek meg vannak duzzadva. A mirigy duzzadása és a fekély keménysége, valamint tapintása és a beteg elesettségre való tekintettel a fekély rákos elfajulását tételezte fel, de szövettani (mikroszkópikus) vizsgálatot nem végzett, mely

egyedül bizonyíthatta volna a feltételezett rákos elfajulást. Tekintettel a fekély magas lokalizációjára, a műtétet inoperabilisnak minősítette.

Az a körülmény, hogy a beteg jól van, bizonyítja, hogy rákos elfajulás nem volt. Továbbá bizonyítja, hogy az idősült gyomorfekély önmagától elmúlt, a beteg teljesen meggyógyult.

Novi Sad, 1938. december 21-én

Aláírás

Dr. Sima Alaksic

[329] Igazolvány

Ezennel igazolom, hogy Paska Katicát a mai nappal megvizsgáltam, és sem a tüdön, sem a gyomorban, sem a belekben semminemű patológiás elváltozást nem találtam.

Novi Sad, 21. XII. 1938.

Aláírás.

Az itt közölt iratokat Dr. Schütz Antal hagyatékában találtam, amelyek a piaristák múzeumában voltak elhelyezve egyéb, leginkább még ki nem adott Prohászka kéziratok között.

Parti Lajosné

[330] Igen Tisztelt Plébános Úr! Egy álmot szeretnék közölni Ottokár atyával kapcsolatban.

Parti Lajosné vagyok, ha jól emlékszem augusztusban találkoztunk Pesten, az Ugocsa utcában Jászéknál. A legjobb ismertetőjel talán: kisfiammal és kislánnyal voltam ott. Egész őszintén megmondom, hogy abban az időben még nem tudtam Ottokár atyához imádkozni, úgy hogy annak nevezni lehetett volna. Sőt még hónapok után sem. Emiatt szinte bűnösnek érzem magamat és háládatlannak tartottam személyemet a megtiszteltetéssel szemben, hogy én azon a szép órán ott lehetek, és nem tudom azt lélekben meghálálni. De hiába akartam, nem ment.

1954 december havában álmomban egy völgyben fekvő falut láttam alkonyatban, amely mögött hegyek voltak és a másik oldalról én is a magaslatról néztem a tájat. A falu vége felé láttam egy papot kiemelkedni, mint egy óriást, fekete galléros ruhában. Az arc homályos volt. Egy belső érzés azt mondta nekem: ez Ottokár atya. Ettől kezdve az álmomra sokat gondoltam, jelentőségét nem tudtam, de még mindig nem tudtam hozzá imádkozni.

Kisfiam VII. osztályos tanuló, amely mellett német nyelvre és hegedülni tanítottam. Ugyancsak decemberben hivatott engem a német tanára, ahol igen lesújtó véleményt kaptam róla. Viselkedése és tanulása ellen volt kifogás, sokszor szemtelen a felelete. A tanár jóindulatúlag kezelte a dolgot, tekintettel arra, hogy milyen küzdelemmel neveltem a gyermekeimet. Mikor mindezt hallottam, úgy éreztem, hogy a világ összedőlt fölöttem, fájdalom igen nagy volt. Ekkor értettem meg az álmot. Amint magamba roskadva ültem, elhatároztam, hogy Ottokár atyához kezdek kilencedet a fiamért, aki egyébként igen finom lelkiülettel bír, és kérem az ő segítségét fiam megjavításához.

Bánatomat sajnos erősítette az iskolai tanulásának lehanyaglása is, ahol egy kettes felelet is volt fizikából. Nagy szomorúságomban óriási hitet és bizalmat kaptam Ottokár atyával szemben, és azt nem tudtam elképzelni, hogy ne segítsen rajtam.

Bizodalmam nem volt hiába. A félévi bizonyítványa öt darab négyes volt, a többi ötös osztályzat. A német tanára is azt mondja, ki van cserélve úgy tanulásban, mint magaviseletben. Nekem erős a meggyőződés, hogy mindezt Ottokár atya segítségével értük el, akihez azóta is állandóan imádkozom a kilencedeket és úgy határoztam, hogy abba sem hagyom. A kilencedem kérése: alakítsa kisfiam lelkiületét az Ő lelkiületéhez, ébressze fel

benne a kötelességtudást, a jó tanulást és a finom modort, és segítse őt, hogy orvos lehessen. Ugyanis nagyon jó szíve van és tudom, hogy sokat segítene a szegény embereken.

Bámulatos Ottokár atya előzékenysége, már milyen előre készítette számomra az utat bánatomban hozzá.

És én bírom, hogy egykor a fiamból orvos lesz az Ő segítségével.

Úgy gondolom, hogy az álom és következménye érdekli Plébános urat, és azért írtam meg.

Budapest, 1955. III. 20.

Szívélyes üdvözlettel:

Parti Lajosné

Budapest, IX. Gát u 36. II. 16.

Rádai Irén, Laura nővér

[331] Én, Rádai Irén, Laura nővér a Szociális Misszió Társulat tagja, 1953 novemberében súlyosan megbetegedtem, és hosszas vizsgálat és tíz hónapi kezelés – amiből tíz hétig kórházban feküdtem – kiderítette, hogy rákos betegségben szenvedek, az epémen kezdődött, amely átment a gyomromra, beleimre. Eleinte idegfájásoknak gondolták, de amikor nyomatikus daganattal megoperáltak, győződtek meg a valóságról. Műtét után átment az ízületi fájásokkal az egész szervezetemre, úgy hogy karácsony előtti két hétig haldokoltam. Ekkor az engedelmesség erejénél fogva talpra álltam, és január 3-án újra munkába léptem. Jelenlegi munkaköröm a Május 1 Ruhagyár, hol először könnyebb beosztást kaptam. Ebben az időben még nagyon kellett vigyáznom, hogy túl ne feszítsem magam, mert akkor rosszul lettem. Mert közben epegörcsök, gyomorvérzés, bélrendellenességek és most utóbb a fejemben jelentkező fájások és daganatok, amik vérzéssel is jelentkeztek, mind külön-külön végzetessé válhattak volna, de mindannyiszor közbenjárására enyhültek. Ez év április 1-én pedig éjjel a fejemben tomboló betegség halálatát okozhatta volna. 1/2 2-kor rosszul lettem. Elállt egész szívverésem, mozdulni sem tudtam, s elkészültem a halálra. Ekkor 3 órakor éreztem, hogy valaki erővel visszahoz a földre. Utána elvesztettem az eszméletem. 1/4 5: Reggeli óracsőrgés térített magamhoz. Ekkor felkeltem és bementem munkahelyemre, ahonnan hazaküldött az üzemi orvos. Egész délelőtt rázott a hideg, de azért helyt álltam, mert a gyárvezető azt mondta, hogy évnegyedes munkazárás van, ne menjek haza, inkább holnap megkapom az évi két hetes szabadságom, így csak délben mentem haza, a villamoson még egyszer erőt vett rajtam a rosszullet, nem is tudom, hogy értem haza, azért este lementem a szentmisére, mert első péntek volt. A szentmise alatt még egyszer rosszul lettem, folyton elaludtam lábon állva, de a szentáldozás után egészen jól lettem. Éjjel jól aludtam és reggel frissen ébredtem. Most pedig magam hoztam el azt a koszorút püspökatya sírjára, amely nekem volt már szánva, hálám jeléül Isten dicsőségére.

Mindezeket esküvel és orvosi bizonyítvánnyal is igazolni tudom!

Székesfehérvár, 1955. április 2-án.

Aláírás

Lakásom: Budapest I. Leves út 4. földszint 1.

Dr. Rogács Ferenc pécsi segédpüspök

[332] Főtisztelendő Plébános Úr!

Szíves megkeresésére – kissé megkésve – válaszolva, sajnálattal értesítem, hogy I. b.¹¹⁴ Prohászka Ottokár püspökre vonatkozólag talán én vagyok a legszegényebb, s így semmit sem tudok szolgáltatni a folyamatban levő gyűjtéshez. Én közelebbi összeköttetésben nem voltam vele és nem leveleztem vele. Sokan őriznek tőle leveleket, én még csak egy

levelezőlapot sem. Közelebbi találkozásom annyiban állott, hogy bár nem voltam szerencsés őt hallgatni, de ő vizsgáztatott a dogmatikai szigorlatomon.

Kisap koromtól minden írása és szónoklata érdekelt, írásait szorgalmasan tanulmányoztam, s ha volt némi árnyéka a tanulmányozásnak, az legfeljebb abban nyilatkozott meg, hogy sokszor nem értettem meg. Halála után érdekelt az eucharisztikus élete. Azt igyekeztem összeállítani a műveiből cikksorozatban. Azt szerettem volna aztán könyv alakban kiadni, és szorgalmasan gyűjtöttem az adatokat, főleg Potyondy prelátus úr szíves közlései alapján, aki mégis csak legközelebb állott hozzá. Kaptam tőle pár fényképet, de azok úgyis megvannak ott. Legutóbb megtalálták a püspöki kápolna oltárának kis fényképét, amely engem azért érdekelt, mert azon volt az azóta megsemmisült szobor, melyet a pécsiek ajánlottak fel neki a felejthetetlen lelkigyakorlatok emlékére. Ezt legutóbb visszaadtam Püspök Úrnak, mert csak ez az egy példány van. Sajnos nem tudok róla sem fényképet, sem klisé csinálni, olyan kicsiny.

Isten áldása legyen Főtisztelendőséged buzgolkodására, hogy összegyűjti a nagy Püspök emlékének maradványait, s ezzel is hozzájárul annak megörökítéséhez, és szellemének terjesztéséhez. Talán az idők még kedvezőek lesznek a mű teljességének elérésére és alakjának megdicsőítésére.

Szívélyesen köszönti testvére

Pécs, 1954. június 8.

dr. Rogács Ferenc

[333] Főtisztelendő Plébános Úr!

Hálásan köszönöm szíves figyelmét, Ottokár püspök kápolnájának oltárképét, mellyel szíves volt engem megtisztelni. Ez az oltár nekem különösen kedves, ahol pár évvel ezelőtt meghatott szívvel miséztem. Ennek tabernákuluma előtt végezte a szentéletű Főpásztor adorációit és kapott ihletet páratlan eucharisztikus művéhez, isteni szeretetének hatyúdalához. A Szent Szív szoborhoz pedig helyi kegyeletes emlék fűződik. Olyan kár, hogy elpusztult, és így legalább megörökíti a fénykép és a hozzáfűződő reggeli ima.

Kitüntető hivatás az Ottokár-émléktemplom öréne lenni. Legyen sok öröme Főtisztelendőségednek ebben a hivatásában. Az Úr ihlesse lelkét a nagy Püspök szellemével és lelkipásztori buzgóságával.

Szívélyes üdvözlettel köszönti és áldja testvére

Pécs, 1955. augusztus 23.

dr. Rogács Ferenc

Prohászka Ottokár utolsó konferenciabeszédének kivonatos jegyzete

[334] A helyszínen lejegyezte Brückner János gimnáziumi tanár. 1927. március 28 – április 1.

Első nap (hétfő)

Egy spanyol filozóf évenként elvonult egy barátjával valamelyik hegyre. Nyolc napot töltöttek itten. Nézték a csillagos eget, a nappalos eget, a végtelen tengert. – Meg kell ismét találnunk irányunkat. Ez a pár nap erre szolgáljon, amikor ismét megtaláljuk önmagunkat. – Magamban szenvedem az Istent, aki oly messze van. Szenvedem Krisztust, szenvedem a nagy törvényeket és eszméket ... Ti is azért szenvedtek, hogy kialakuljon bennetek a mennyország! – Fölfelé kell, a csillagokba kell horgonyunkat vetni, ha megnyugodni akarunk. A magam kínját adom elő kegyeteknek!

Az ember szerezzon magának ismételtelen orientációt, hogy az élet harcaiban a belső egyensúlyt ismét helyreállítsa. Nekünk Krisztus-orientációra van szükségünk. Az én palotám

cölöpeit beleverem abba a nagy tudatba: az Isten. – Az én lelkem olyan mécs, amelynek lángjai fölcsapnak a csillagokon túlra. Nekem olyan lelkem van, amely a fészekből – ha az egész csillagrendszer is –, túlterjeszti szárnyait a végtelenbe. Ez az egy vigasz, hogy ilyen végtelen nagy vagyok. Orientáció a végtelenbe. Olyan fa vagyok, melynek gyökerei a végtelenbe nyúlnak. Én kis por, semmi ember, függvénye vagyok az Istennek, nem térnek, időnek. Jaj, de ostoba az, aki ezt kitörli önmagából. Hóhérbárdal sújt, aki mondja: föld vagy!

A fizikának van egy gondolata: A föld egy nagy delej. A mágneses hullámok körös-körül keringenek. Ennek szimbóluma nagyszerű. Az utolsó patkószeget magnetizálni lehet. Az a rongyos kis patkószeg a nagy világáramoknak enged utat. A sarkcsillag felé igazodhatik el. Ez az emberi lélek szimbóluma is. Orientálva vagyunk a sarkcsillag felé. Ez a végtelen Isten.

Mennyien hibázunk mi mindannyian, mikor ezen gondolatoknak ellenállni akarunk. A természet csodálatos prelúdiumokat zeng a szimbólumokban. Ébresszük fel magunkban, hogy tudom, hogy mily gyökérből fakadtam, hogy a halhatatlanság villamossága akar a sarkcsillag fényébe beleakasztani.

Orientáció minden környezetben. Igen Uram, ez a Te akaratod velem szemben. Megfogom ezt a természetemet, amelyből hál' Istennek nem szabadulhatok. Fejem koronáját nem szakítom le.

Ráeszmélés önmagamra. Csodálatos titok az ember. De ez még csak egy felkiáltó jel. Az igazi nagy titok még messze van. Kövesse az orientációt a nagy odaadás. Kivel szemben? Akit érzek, hogy igénylek. Azzal szemben, akit megérzek. Odaadás az életirány. Ezen nagy titok miatt, melyet birtokolok. Odaadás az igazi férfiú iránt: Krisztus iránt. Fogadjuk alázattal azt a tenger és őserdő gazdagságot, amelyet a keresztény vallás jelent. Ne kritizáljuk, ne kételkedjünk! Hogyan álljak én Krisztussal szemben kritikusan, fitymálólag? Aki nem teszi a vallást, az nem érti. Csak az akcióban értjük meg a vallásosságot. Az Evangéliumot csak akkor értem, ha teszem. Nem odaadás-értés, hanem odaadás! Nem fogalmat, hanem az áramot akarom, a tettet akarom, a pünkösdi tüzet. Boldogok azok az emberek, akik magukkal nincsenek telve, akik üres edények, hogy fogadják az életet; nincsenek tanokkal, filozófiákkal kitöltve. Lelki felvevőképesség, övék a mennyek országa. Aki kételkedik Krisztusban, próbáljon ne kételkedni! Ha valaki hegedülés közben kételkedik a hegedűszóban, az nem fog tudni játszani. Itt a kételkedés, az pusztít.

A hitet nem lehet rádisputálni. A hit az tett. Ezzel a tettel tiszteljük meg legjobban az Istent. Én megtisztulem Krisztust, ha azt mondom neki: Uram, add ide a kezedet, én követlek! Hívednek ajánlkozom!

Kellenek a radikális tettek. Egy férfit jellemző fundamentális tettek. Reformare!¹¹⁵ A fiatal lelkesülés formájába akarom átalakítani életemet.

Az ambícióm az élet, a meleg szív, az én ambícióm a szeretet, a kedves, a tartalmas, értékes élet. A nagy tartalmakat csak én tudom megteremteni. Belső irányokat én teremthetek az Isten inspirációjával. Ezt a művészetet tanuljuk. Hány van itt, aki töviskoszorús, ha nem is a homlokán, de a szívéen. Bármiképpen vagyunk, a krisztusi életet nem hagyom. Ha Krisztust követed, akkor nem rabkenyéren vagy, ne törődj, hogy kívül börtönben vagy!

Ez az öntudat, amely kiemelte a világot. Ez a gyökér, amely sziklát repeszt. Nem arra való vagyok, hogy nyomorultan éljek. Nem szabad koldusnak lennetek! Ebből nem szabad engednem! A világ nagyon is alkalmas arra, hogy elfásuljunk. Ne akarjatok ennek engedni. Milyen csodálatos a hegyek között lezúgó patak. Százados gyalukkal vágja át magát a sziklákon.

Krisztus mondja: Mikor majd engem felmagasztalnak, mindeneket magamhoz vonzok.

Olyan embernek kell lennem, aki vonzódik Krisztus szenvedéssel teli életéhez. El kell gondolnotok, hogy Krisztus érettetek szenvedett. Keresztetek van, de Krisztussal együtt szenvedjétek. Nekem lökő erő kell, amely az orientációba beállít. Úr Jézus! mozgasd meg a

szívemet! Uram! nem akarok kő, száraz koponya lenni, hanem egy szimpatikus lélek, a Te orgonád.

A ti lelketek orgona. Ha művész játszik rajta, mily fölséges játékokat hallunk akkor. Ha én csak olyan harang vagyok, amely mindig a földön áll, nem a levegőben lóg, haj, az sohasem fog szólalni.¹¹⁶ Az embert csillagmagasságba kell emelni. Krisztus szenvedése a csillag magasság. Minél alázatosabb lelkű vagyok, annál csodálatosabban szólalok meg.

Fel kell emelni a harangot!

(Éppen ekkor lett 8 óra, és valami csodálatos szimbólumként megszólaltak a templom Angelusra hívó harangjai.)

Második nap (kedd)

Az én személyes viszonyom az Urammal, Istenemmel szemben: az a vallás. – Én Uram és én Istenem! Ebben a fölkiáltásban benne van az egész teológia.

a) Az én függésem mélysége átérzése.

Fölöttünk van egy hatalom, mely engem megfogott, akinek valakije vagyok, aki boldogítani akar. A fizikai világban van egy középpont, amelyből kiszakítani valakit lehetetlenség. A szellemi világban is van egy ilyen pont. Ebbe bele vagyok kapcsolva én is kiszakíthatatlanul. Ezt az embernek alázattal kell elfogadnia. Én nem akarom ebből magamat, ebből a középpontból kiszakítani.

Az én lelkiségem az imádás. Legyen bennünk mélységes ragaszkodás. Érezzük át, hogy kis függvényei vagyunk az Istennek. Azt a függést applikáljam át erkölcsi életemre. Dacára annak, hogy a sors dobál, hogy labda vagyok, de olyan legyek, melyet, ha nagyon is földhöz csapnak, annál rugalmasabban visszapattanjak. Azért vagyok én küzdő ember, hogy diadalmaskodjam. A mi szeretetünk láncát, mely Istenhez köt, el nem szakíthatjuk!

Ez a világ tele van etikai kompromisszumokkal és elfajulásokkal. Mi bénák, gyöngék vagyunk. Nem arról van szó, hogy az én gyarlóságom mit tehet, hanem hogy az Úr Isten mit tehet. Istennek van ereje. Te tőled függ, hogy erősen fogd. Uram! azt az egyet akarom, hogy Tőled el ne szakadjak!. Ahogy függök, Tőled függök. Hisz Te és én rokonok vagyunk. Én Belőled szakadtam ki. Az emberiség gyökerezik ide bele.

b) Mélységes tisztelet a második vonás, mely a vallásos lelkületből következik.

Mélységes, feneketlen feneket kereső tisztelet! Gondolj arra a sok dómra, templomra, melyet a tisztelet emelt. Van még föld, amelyik szent. Képzeljük el Szent Pált, mily mélységes tisztelettel eltelt volt a damaszkuszi úton. Az ember csak azt látja meg igazán, amit tisztel. A fiatal ember csak azt a leányt szereti igazán, akit tisztel. Minden igazi művészet tiszteletből fakad.

c.) **Nagy megnyugvás** a harmadik vonás, mely a vallásos lelkületből következik. Nekem Isten kell, aki nemcsak középpontban van, hanem vonz is, vigasztal, segít, erősít. Ha kivetkőzöm sok hiúságomból, ha meglátom, mi kell nekem, harmonikus megnyugvás támad bennem. Bennem oly hit és bizalom éljen, mely minden bajon és mocsáron keresztülvezet. Dicsőség Neki, nekem békesség!

Harmadik nap (szerda)

A világ folyása folyton új értékeket termel ki. A szellemi világban sok csodálatos érték van. Az Evangéliumban mennyi az érték! Nekem az Evangélium miféle értéket jelent? Vajon nekem ez szimbólum, fáradt szavak ledarálása, vagy erőt jelent? Fogjuk le számunkra az értékeket, melyek itt vannak.

Az Evangélium egy fontos szava: Az Isten Fia eljött a világra, egy nagy diagnózist tartani, a világból kinézni az értéket, a tartalmat kiemelni. Szeretném megtudni Tőle, hogy mi az értékelése. Mit használna az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkének pedig kárát vallja? Képzeljük el Krisztust egy mérleggel. Az egyik serpenyőben a világ, a másikban a

lélek van. Jaj, és baj, ha az ember megvan, de a lelke nincs! A krisztusi értékelés: Ember a lelkedet! Az én küldetésem, hogy ezt a te lelkedet belőled kinézzem. Mit jelent ez a nagy mondás: Mit használ ... Erre hallgassuk meg az Úr Jézus fölséges paraboláit: „Hasonló a mennyek országa az elrejtett kincshez”. Mi ez a kincs? A lélek! Mibe kerül? Mindenbe! Az embernek le kell mondania érte mindenről. Hasonló a mennyek országa a talentumokhoz ... Krisztus drága gyöngynek, elásott kincsnek nézi a lelket. Ez az értékelése. Elfogadom azt. Szent szocializmus van a szavában: Minden lélek egy drága kincs, ezek a drága gyöngyök arany keretet várnak. Emberek annyiban vagytok, amennyiben lelketek van. Én hiszem Uram! Krisztus szól, én elfogadom.

Milyen értékeket hozott Krisztus? Nagy igazságokat. Az igazságok nem fogalmak, azok javak! Az igazság valóság, nem szó. A nagy szavak nagy üres súlyozók. Ezeket a javakat fogadnom kell. Ez több, mint arany, szépség, hatalom. Szofistának nincs ilyen java. Iparkodnom kell, hogy ezeket a javakat magamévá tegyem. A krisztusi realitásokat felveszem és magamat azokra átalakítom.

a.) Van egy providencia: **Gondviselés.**

„Hajatok szála sem görbül meg Atyátok tudta nélkül” (Lk 12,7). Én a Gondviselésnek alázasos hívője vagyok.

Előttünk ezer és ezer vértanúja volt a vallásnak, akiket Krisztus szenvedésükből nem szabadított meg, de ők hittek. Azok a nagy javak, amelyek az embereket kitöltik, erőt adnak. Hogy ezeket elfogadom, az az én nagy tettem. Én magam szabadítok fel hatalmas erőket. Nektek vértanúknak kell lennetek, anélkül hogy kételkedtek!

b.) Ezek az értékek **óriási erő.**

Ha krisztusi erő kell egy ilyen világban, hogy győzzenek, hogy magamat inficiálni se engedjem. Miért óriási erő? Mert engem Krisztus éltet! Ezért a fölséges azonosulás Krisztussal, mely engem erősít. Ez a fölséges hit, hogy én győzők, mert Krisztus erősít. Az erkölcsi világban maga az ember köti a koszorút. Jézus édes szíve, add, hogy Téged minél jobban szeresselek. Ha én ezt lassan, megfontoltan, hittel elmondom, csodálatos erő száll a szívembe.

c.) **Szent öröm**, melyet a krisztusi javak nekem adnak.

Nagy élethez öröm kell. Az én örömöm az én talentumom. *Fluente flumine.*¹¹⁷

Jaj de szép a hegyről lezúgó patak. Fáradt víz nincs, csak a pocsolyában.

Az életbe nem fognak kifáradni, ha így élnek a javakat!

Negyedik nap (csütörtök)

Ha én magamban érzek erőt, az nekem egész más távlatokat nyit. Az Evangélium ad nekem egy nagyon nagy hitet magunkról. Nemcsak Istenről gondolunk nagyot, hanem magunkról is. Aki elhiszi, hogy Krisztus eljött megváltani őt, akkor az megtudja, hogy neki nagy értéke van. Bennem mélységek vannak. Krisztus ennek a mélységnek a bűvára. Innen gyöngyöket akar kihozni.

A hit az valamiképpen megalázó, mert nem olyan, mint a $2 \times 2 = 4$. De ha meggondolom, hogy micsoda értékeket állít be, akkor bámulattal hajlok meg. Hogyan változik el ebben a megvilágításban mindaz, amit életnek, kötelességnek nevezünk?

a.) Nekem hinnem kell, hogy nagy hivatásom van. Nem beszélek félre, hanem nagyot mondok, istenit! A hivatás az hívás felülről, mely lefelé címződik hozzám. Ez engem biztat. Nekünk van attrakciónk fölfelé.

Képzeljünk egy szegény, nyomorult embert, akinek Krisztus megmagyarázza, hogy őt meg fogja segíteni. Ez a mi hitünk szilárd alapja. Nagy hivatásom van. Ez Krisztus. Erre a hitre, hogy nagy hivatásom van, reá kell magamat kényszerítenem. Higgyük, hogy nekünk missziónk van! Mire? Üdvösségre! Krisztusi hasonlatosság magunkra ültetésére.

A külső hitvallás, a Credo, az még a kirakat csak. De milyen rendetlen, üres lehet maga a bolt. Milyen messze vagyunk még a belső tartalomtól. Ne kételkedjünk, hogy hivatásunk van. Ne nézzük a mozit, az utcát. Az mind csak folt, betegség. Ez nem törölheti el az én hitemet. Nézd az emberben a fajsúlyt! A mi fajsúlyunk a lelkiség, szellemiség, erkölcsiség!

Minden fűszálnak köze van a naphoz. Hinnie kell, hogy szépségéhez az erőt, a segélyt a 140 millió kilométer távolságban levő Naptól kapja. Pedig ezt letapossa az ember és megeszi az ökör. És íme, a jelentéktelen fűszál bekapcsolódik a végtelen távolságokba.

Ez a tudat engem egészen átformál. A természettudomány mondja, hogy a patkószegnek köze van a végtelen távolságban levő sarkcsillaghoz. Ne akarj lenn maradni, mikor ilyen fontos nagy titok, érték tulajdonosa vagy, ilyen nagyra vagy hivatva!

Imádkozni annyit jelent, mint úszni, kapaszkodni, Istennel töltekezni. Merjék azt, amivel önmaguknak tartoznak! Nekem talentumom van. Talentum, hogy az örökkévalóságba kell jutnom! Keresztény emberek, katolikus férfiak legyünk, erre van talentumunk. Evvel a talentummal bocsátott ki az Úr Isten. Ki az, aki ezt a talentumot nem használja? Jaj de kár, hogy az emberek a bizalomnak, a boldogságnak forrásait betömik. Fiatal emberek, eszméljete magatokra!

Járjon át minket a nagy felelősségérzet. Ezen talentumokért felelnem kell. Nagy veszedelem, nagy küzdelem, mindegy. Segít engem az Isten? Biztosak lehetünk ebben, hogy megsegít. Én építék. Ebben az Isten a tervrajzoló, segítő! Küzdelem! Az életünk ne macskazene, elégia legyen, hanem himnusz!

Használjuk fel természetünket. Nemesítsük azt. Szenvedjük az erkölcsi nemességet. Nekünk szenvedni kell az eszményeinkért. Fizetni kell értük. Az igazi szabadságért vérrel kell fizetni. Győződjünk meg, hogy a mi katolikus vallásunk gazdagság, öröm!

Ötödik nap (péntek)

Ezen a napon Prohászka püspök úr a beszéde kezdetén a bűnről szólott. Egyszerre csak hangja kezdett halkabb, színtelenebbé válni. Mereven, gépiesen egy irányba nézve folytak ajkáról a szavak. Rosszul lett. A szószéken agyvérzést kapott. Még ekkor is, félig eszméletlenül folytatta előadását. Ekkor már mindjobban eltért a tárgytól. Egy-két mondat az utolsó szavaiból a következő:

A bűn büntetése a pokol ... Rettenetes a pokol!

A bűn nem szenvedély, a bűn csak az akaraton múlik.

A gyónásban legfontosabb a bánat!

Az Úr Isten leveszi a vándor válláról a terhet.

Amikor már alig bírt megállni a szószéken és a hozzá felsietett Némethy káplán úr aggódó kérésére lejönni készült, onnan utoljára az őt támogató főtisztelendő urak karjai között megáldotta a templomban egybegyűlt sokaságot.

Amikor lehozták a szószékről, épp 7 óra lett, és megszólalt az Angelusra hívó harangszó! Prohászka Ottokár püspök úr meghalt másnap, 1927. április 2-án (szombaton).

Kovács János pápai prelátus

[335] Herbst perbáli plébánost c. kanonokká történt kinevezése után meglátogatta Prohászka püspök úr. Az új c. kanonok úr beszédjét így kezdte:

– Amikor a püspök úr engem kanonokká kinevezett...

– Téved – szakította félbe Prohászka Ottokár – címzetes kanonokká!

Szellemesen felelt rá a c. kanonok:

– A kegyelmes úr tévedett, amikor csak címzetes kanonokká nevezett ki.

A szellemesség annyira tetszett Prohászka püspök úrnak, hogy kinevezte tényleges kanonoknak.

[336] Rácz Endre csákvári plébánosnak a káplánja igen szerette a bort. A plébánost ez igen bántotta, és mindenképpen meg akarta alakítani az antialkoholista egyesületet. Tervét nagy hévvel és szónoklattal magyarázta Prohászka püspök úrnak. Prohászka püspök úr, aki a túlzásokat sohasem szerette, türelemmel és jóságosan hallgatta az előadást. Amikor megunt, kezébe vette poharát, rámosolygott a plébánosra és felemelte mosolyogva ezekkel a szavakkal:

– Egészségére plébános úr!¹¹⁸

[337] Dr. Steiner Fülöp megyéspüspök úr V. gimnáziumra felvett növendék papnak. Tanulmányaim folytatására elküldött Esztergomba. Húsvétkor lelkigyakorlatot tartottunk. Dr. Prohászka Ottokár spirituális úrnál végeztem általános gyónásomat. Lepedőnagyságú papírra írtam össze gyermekkori bűneimet, gyarlóságaimat. Olyan türelemmel hallgatta végig felolvasásomat és még nagyobb szeretettel adta meg intelmeit.

[338] A teológusok spirituális volt, de vasárnaponként mi is, gimnazisták, többször az ő beszédét hallgattuk meg. Úgy gondolom, hogy a beszédek hatása alatt érlelődött meg bennem a következő naiv, de kedves gondolat: A német tanár a stilsztikát német nyelven követelte meg tőlünk. Nekem mint Győr megyei törzsgyökeres magyar fiúnak nagyon nehezemre esett ez. A folyosón, a szemináriumban fel-alá járva bifláztam a keménystílusú feladatot. Elkeseredésemben a következő mentőgondolat lopakodott kis agyamba. Csak jönne el velem holnap az iskolába Prohászka spirituális úr majd kisegíteni. Másnap feleltem, persze törzsgyökeres magyarsággal, meg-megbotolva, akadva mondtam el a feladatot. A német tanár megdicsért érte, nem a tudásért, de az igyekezetért.

[339] Csákvárott voltam káplán. Megbetegedtem, felmentem hozzá, betegszabadságot kértem tőle. Szeretettel és részvétellel fogadott. Hová akarok menni – kérdezte.

– Még nem tudom – feleltem. Kissé gondolkozott.

– Írok dr. Zelenyák János lekéri plébánosnak, ahol jól fogja magát érezni, s Kneipp kúrával¹¹⁹ meg fogja gyógyítani. Írt a lekéri plébánosnak, akinek szeretetteljes meghívó levele hamarosan meg is érkezett.

A lekéri nyaralás után gróf Eszterházy Miklós Móríc elküldött Davosba téli kúrára. Mikor hazajöttem, két hónapra a Szt. György kórházba helyezett lelkésznek. Augusztus közepe táján magához hivatott, atyai szeretettel érdeklődött egészségem után.

– Jól érzem magamat – mondtam.

– Szeretném fiam a Konviktusba dr. Vass József igazgató mellé praefectusnak kinevezni. Egészségileg bírni fogja a munkát?

– Igen, örömmel megyek!

– Egyelőre más munkabeosztást nem adok.

[340] A Szent Imre Konviktust minden évben meglátogatta. Károly Ignác igazgató úr névnapjára egy kis ünnepélyt rendeztünk, több szülő bejött az ünnepélyre. Prohászka püspök úr egészen váratlanul megjelent. A szereplő nagyon ügyesen játszott a szerepet *Karcsi a minta diák*-ban. Öröm volt szemlélni, ahogyan püspök atyánk Karcsi diákcsínyeit élvezte.

[341] Az Urak Kongregációjának prézese voltam. Egyik gyűlésünkön megjelenik.

– Eljöttem – mondotta. – Tudom, sok dolga van. Megtartom ön helyett a gyűlést.

Közvetlen, kedves beszédet intézett a tagokhoz.

[342] A középiskolások, különösen a VIII. osztályosok hittan vizsgájára, amikor csak tehette, eljött. Élvezettel hallgatta feleleteiket és buzdította őket. Természetes, hogy a fiúk szorgalmasan készültek a vizsgára, mert büszkék voltak rá, hogy a nagy püspök hallgatja őket.

[343] A Sóstón voltam a konviktusi fiúkkal, játszottunk. Ő is arra jött, rendes sétáját tette. A fiúk játékát megnézte, aztán magához intett, elbeszélgetett velem, előhozta a Konviktust, mely akkor súlyos anyagi nehézségekkel küzdött. Az adósságok törlesztésére – mondotta – egy megüresedett kanonoki stallum jövedelmét fordítom. Látta, erre milyen jó a kanonoki stallum. Megköszöntem. Mint praefectusnak a fizetésemét sajátjából adta.

Lendvay Zoltán

[344] Valahol Prohászka Ottokár missziós beszédet hallgatott. A beszéd igen pesszimista hangú volt. Egymás után sorolta fel, hogy nincsen ez, nincsen az, ez is baj, az is baj, kevesen vagyunk stb. A beszéd igen nyomasztólag hatott. A beszéd végén felállott Prohászka Ottokár és nekitüzesedve ennyit mondott:

– Tizenketten voltak.

[345] Zichy Livia mondotta el Lendvay Zoltán adonyi plébánosnak, hogy nála volt Prohászka Ottokár. Mikor elment, hirtelen hidegre fordult az idő. Szaladt be, hogy meleg ruhákkal látta el a püspököt. Prohászka Ottokár ezekkel a szavakkal utasította el:

– Hogy gondolja, hogy én fázom, hiszen a Szentlélek tüzeit viszem!

Csontos Márton

[346] Hornig bíborosnál volt egyszer Prohászka Ottokár. Meglepődve pillantott a bíboros íróasztalára, amelyen nem volt semmi más, csak toll és tinta.

– Hogyan? – kérdezte Prohászka Ottokár.

– Csalódtam – válaszolta a bíboros. Az én egyházkormányzásom sem más már, mint toll és tinta.

Amikor kijöttek, ezt mondotta kísérlőjének:

– Arra vigyázzon, hogy ne csalódjon!

[347] A székesfehérvári ferences házfőnök egyszer elpanaszolta Prohászka Ottokárnak, hogy igen nehéz helyzetben van a ház, rengeteget kell cipelni. Egy lóra lenne feltétlenül szükségük, de nem tudják megvenni. Kérte Prohászka püspök úrtól a ló árát.

– Szent Ferenc sem járt lovon – válaszolta a püspök.

– Igaz – válaszolta a házfőnök, de Szent Péter sem járt autón.

– Igaza van! – válaszolta Prohászka Ottokár. Mennyire van szüksége?

Szabó József

[348] Szabó József villanyszerelő elmondotta, hogy ő szokott villanyt javítani a püspöki palotában. Egyszer nemcsak a dolgozó szobában, de Prohászka Ottokár íróasztalán sem égett a villany. Amint közelebből megnézte a lámpát, látta, hogy körülbelül fél méteres darabon elégett a drót. Kérdezte Prohászka Ottokár, hogy mi a baj? Elmondotta neki, és máris akart sietni, hogy az üzletéből megfelelő nagyságú darabot – drótot – hozzon.

– Várjon csak – mondotta Prohászka Ottokár –, legyen szíves megfogni az íróasztalom egyik sarkát. Ő megfogta a másik végét és fél métert közelebb tolták az íróasztalt a vezetékekhez.

– Így – mondotta Prohászka Ottokár –, most már ugye nem lesz szükség a fél méteres drótra.

[349] Amikor a gyűjtésben idáig jutottam, nem tudtam, helyes úton járok-e. A kötetet bevittem Lajos püspök atyának, és kértem, olvassa el. Később pihenőnapján, ágyban dolgozva fogadott.

– Nagyszerű – mondotta.

Ezután elmagyarázta, hogy íróasztala melyik fiókját húzzam ki, és amit ott találok, hozzam ágyához. Amikor odavittem, annyit mondott:

– A gépelésed csúnya, kapsz egy szebbet, és átnyújtott egy szépen gépelt, bekötött példányt az epizódokból. Több bérmaútjára elkísérhettem, örömmel hallottam, hogyan szövi bele beszédeibe az egyes epizódokat a püspökatya.

A gyűjtés pedig tovább folytatódott.

II. rész

Dr. Lutter János

[350] A Prohászka Ottokár és Csernoch János közötti kapcsolatról a következőket mondotta 1956. január 24-i beszélgetésünkkor:

Az indexre tétel után Prohászkát ellenfelei szerették volna püspöki székétől is megfosztani. Rómához fordultak. Róma Csernoch prímástól kért véleményt erre vonatkozólag. Csernoch röviden és határozottan azt válaszolta, hogy Róma arra ne is gondoljon, hogy Prohászkát püspöki székétől megfossa. Szent ember – írta – és eltávolításának beláthatatlan következményei lennének.

Amikor Prohászka Ottokár meghalt, Csernoch János Szerbiában feküdt egy zárdában már igen betegen. Az aula nem is merte jelteni neki a szomorú hírt. Ernszt Sándor és Türi Béla mentek le hozzá. Amikor a hírt tőlük megtudta, bevonult hálószobájába, és egy egész napon át nem érintkezett senkivel sem. Ezalatt írta meg cikkét a magyar katolicizmushoz, amelynek lényege a következő volt: A vezér meghalt, ne riadjunk meg, maradjunk acies bene ordinata.¹²⁰ Így ismerte el Csernoch János, hogy bár a prímási székben ő ült, a nemzet vezére mégis Prohászka Ottokár volt, mondotta Dr. Lutter János.

[351] Abban az időben, amikor Prohászka ellen az intrikák megindultak, mondotta Dr. Lutter János: gyakran megfordultam a külügyminisztériumban. Feltűnt, hogy Vass József autója igen gyakran órák hosszat áll a nunciatúra előtt. Elmondottam ezt Türi Bélának, és megjegyeztem, hogy az a gyanúm, hogy a támadások szerzője Vass József, aki Prohászka rovására akar püspök lenni. – Nem hiszem – mondotta –, nagy hálátlanság lenne. Türi Béla azonban nem tudott nyugodni és Ernszt Sándor lakásán pergőtűzbe vették Vass Józsefet. Ezt mondotta: Tudatában van annak, hogy csak mint aktív miniszter lehet püspök. Az eszközök nem számítanak – mondotta –, még ha Prohászka lesz is az áldozat.

Az intrikának meg is lett az eredménye. Amikor Fischer-Colbrie Prohászka érdekében szólott Gasparri bíboros államtitkárnak, az államtitkár a következőt válaszolta: Lehetetlen, amit kér, pontatlan, rendetlen az az ember. Állandóan csavarog. Még akták aláírására is alig tudják néha elfogni.

Turzó Antal csepeli plébános

[352] Dr. Staud Gábor kúriai bíró nagy hatással volt Prohászka Ottokárra. Osztálytársak voltak a szemináriumban, azonban Staud Gábornak egészségi okokból el kellett hagynia a szemináriumot. Még a szemináriumi években mondotta egyszer neki Prohászka Ottokár, hogy komolyan nekikezdett a külföldi klasszikusok olvasásának. Staud Gábor azt válaszolta neki, hogy ő addig nem megy külföldre, amíg a magyar írókat teljesen nem ismeri.

Később egyszer a parlamentben találkoztak össze. Ezt mondotta ekkor Prohászka Ottokárnak:

– Igen sajnálom, hogy ezt a nevet a napi politikával bemocskolja. Prohászka nagy hatással voltak ezek a szavak, és hamarosan búcsút is mondott a politikai szereplésnek.

[353] Dr. Staud Gábor halála után özvegye végzett egyszer szentgyónást Prohászka Ottokárnál. A szentgyónás után bemutatkozott a püspöknek. Lelkendezett Prohászka Ottokár. A beszélgetés közben ezután elmondotta, hogy milyen nagy hatással volt rá az egykori beszélgetés a külföldi és a magyar irodalomról, és hogy ennek eredménye lett, hogy érdeklődése a magyar irodalom felé fordult.

A családot ezután a találkozás után többször meglátogatta. Egyszer látta, hogy az arcokon mély szomorúság ül.

– Mi a baj? – kérdezte Prohászka Ottokár.

– A kis unoka, Évike, igen súlyos beteg – mondotta a nagymama. Prohászka bement a beteg gyermek szobájába. Széttárt karokkal, elmélyülve igen hosszan imádkozott. Amikor imáját befejezte, ezt mondotta:

– A gyermek meg fog gyógyulni!

A kis gyermek meg is gyógyult. Szülei hálából házuk előtt kő keresztet állíttattak. Minden este ez előtt a kereszt előtt köszönte meg az Istennek az egész család a kis Évike gyógyulását.

[354] Székesfehérváron élt Csathó Gyula, a híres írónak egy rokona. Testi fogyatékoságokban szenvedő, elhagyott ember volt. Prohászka Ottokár állandóan segítette. Egyszer a kongregációban kellett emlékbeszédet tartanom – mondotta Turzó Antal. Felkészültem alaposan Brisitsből és egyéb forrásokból. Útközben találkoztam Csathó Gyulával, aki koszorút vitt.

– Hová megy Csathó bácsi? – kérdeztem.

– Viszem a koszorút az én nagy jótevőmnek – mondotta.

– Ki a maga nagy jótevője?

– Prohászka püspök úr – mondotta. – Nézze, ezt a kabátot is tőle kaptam!

Kigombolta a télikabátját, amelyben benne volt a „P. O”.

– Úgy meghatott ez a jelenet – mondotta Turzó Antal, hogy elfelejtettem mindent, amire készültem. Erre a kis jelenetre építettem fel beszédemet, és ehhez fűztem minden mondanivalómat.

[355] Prohászka Ottokár és Ravasz László református püspök barátságáról a következőket mondotta el Turzó Antal:

Ravasz László íróasztalán dedikált Prohászka arckép volt ezen szavakkal:

– Legkedvesebb barátomnak, Prohászka Ottokár.

Amikor egyházmegyéjét vizitálta Ravasz László, papjait megkérdezte, hogy könyvtárukban megvan-e Prohászkanak *Elmélkedések az evangéliumról* c. könyve? Amikor ezen csodálkoztak, utasította őket, hogy vegyék meg, és kijelentette, hogy a következő alkalommal utánanéz, hogy megszerezték-e.

[356] Amikor a budapesti Prohászka szobor gondolata felmerült, Ravasz László gyönyörű beszédet mondott arról, hogy Prohászka Ottokár mennyire az egyetemes kereszténységé volt. Az első 100 pengőt is ő tette le a szobor létesítésére.

[357] Györgyi János polgári iskolai hittanár mesélte nekem, hogy mint kezdő káplán, nehéz helyre került, ahol a principálisa keményen bánt a káplánokkal. Ennek következtében mindenki igyekezett menekülni. Ő is bejött Fehérvárra és panaszkodott Prohászkanak. A főpásztor türelmesen végighallgatta a panaszt, amelyet már nem egyszer hallott. Végezetül így szólt Györgyihez:

– Kedves János, úgy látom, nem jól tanulta meg a fizikát!

– Kegyelmes Uram, mindig jó jegyem volt fizikából!

– Akkor sem tanulta meg jól – felelt a püspök –, mert ha jól megtanulta volna, akkor azt is tudná, hogy a felsőbb rétegek mindig nyomják az alsóbbakat!

A következő diszpozíció alkalmával nem feledkezett meg kedves káplánjáról és megfelelőbb helyre diszponálta.

[358] Úgy emlékszem, Scheirich Antal, mint szemináriumi rektor mesélte el, hogy amikor Prohászkat kinevezték fehérvári püspökké, az egyházmegye idősebb papjai közül nagyon sokan nem ismerték még személyesen. Köztudott, hogy Prohászka mindig

egyszerűen és III. osztályon utazott a vonaton. Nem sokkal a fehérvári székfoglalás után Pestre utaztában, a vasúti fölkében találkozott egy öreg pappal, aki rákérdezett a fiatal (fel nem ismert) püspökre:

– Rigorosumra,¹²¹ Öcsém, rigorosumra!

– Igen – felelte a Püspök, aki valóban az egyetemre ment, de nem azért, hogy Ő vizsgálják, hanem mint volt teológiai professzor, a szemeszter végén Ő vizsgáztassa le a hallgatókat.

Az öreg pap aztán elkedélyesedett Prohászkaival, sőt az új püspökről is ejtett néhány keresetlen, de nem éppen hízelgő szót. Valamelyik állomás előtt fékezett a vonat és a jó, öreg pap bácsi konstataulta, hogy ő már megérkezett. Búcsúzásul, leereszkedő stílusban nyújtja kezét Prohászkanak és mondja:

– Hát szerencsés szigorlatot kívánok, Öcsém! Én vagyok a ...-i pap.

A püspök tisztelettel elfogadván a parolát, szerényen bemutatkozott:

– Prohászka Ottokár vagyok!...

A többi az olvasó fantáziájára bízom!

A fiatal püspök pedig derült papjának viselkedésén.

Kormos Ottó márianosztrai plébános

[359] Prohászka Márianosztrán. – Kevés hegység kapta meg a székesfehérvári angyalnak a lelkét annyira, mint Márianosztra. Két önálló cikkben szól róla bővebben (vö. *Szent-hely*, ÖM. 8, 37–46 és *Márianosztra*, ÖM 8, 47–51), sokszor említi másutt is, *Soliloquiá*-jában pedig számtalanszor tesz említést Márianosztráról, de különösen 1883. január 1-én, 1887. január 11-én, 1911 májusában. Azután, mint püspök 1922 májusában is vezette a búcsújárást, melyet szintén a *Soliloquiá*-ból lehet megtudni.

Amiket itt leírok, csak az itteni hívektől hallottam, sajnos semmi írásbeli emlék a szentéletű püspök után nem maradt. Prohászka – mint említettem – igen fiatal korától már megszerette Nosztrát, és esztergomi tartózkodása alatt igen gyakran kijárt. Az akkori női fegyintézet orvosa, Büben László dr. jó barátja volt, és minden héten, valószínűleg a szemináriumi csütörtöki úgynevezett „villa-napot” felhasználva, meglátogatta. Az említett orvosnak két fiú gyermeke még él, az egyik dr. Kövesligethy Miklós, jelenleg is mint teljesen magatehetetlen és béna, Márianosztrán tartózkodik. Ő hosszú éveken át gyónó gyermeke volt a püspöknek és bizalmasa is. Miklós ugyanis részt vett a húszas évek katolikus mozgalmaiban és igen sok értékes eseményt mondott el, főleg Prohászka politikai szereplésére vonatkozólag. Dr. Büben László másik gyermeke, dr. Kövesligethy Iván, röntgenfőorvos, szintén jól ismerte a szentéletű főpapot, és sokszor meglátogatta egyetemi éve alatt a Horányszky utcai szállásán. Tőlük tudom azt is, hogy boldogult édesapjuk minden csütörtökön kártyapartit adott – tarokkoztak –, ezen részt vett Prohászka püspök is, de sohasem játszott, csak csendben figyelte a játékot. Igen jó humorúan mondta, hogy:

– Tudja a kibic kötelességét!

A legtöbbben azt állítják, hogy Prohászka gyalog jött ki Nosztrára. Ezt azonban nem tartom valószínűnek. Akkoriban propellerrel¹²² járt Esztergom és Kovácspatak között. Kovácspataktól pedig egy állomás csak vasúton Szob. Szobtól már mindig csak gyalog jött, már a szép táj miatt is.

[360] Egyszer az apácák biztosan tudták, hogy mikor érkezik Szobra, és a főfegyőr vezetésével hintót küldtek elébe. A püspök úr azt mondta:

– Izidor bácsi, maga csak menjen előttem lépésben, vagy ha akar, akkor utánam, de én majd csak a Pipiske előtt fogok felszállni.

Pipiske a Márianosztrát eltakaró domb Szob felől. Ott tényleg felült, és a jó nővérek örültek, hogy felhasználta kocsijukat. Csak évek múlva mondta el a főfegyőr, Mészáros Izidor, hogy gyalog jött a püspök.

Hogy ez melyik évben történt, nem tudom, de valószínűleg még püspökké szentelése előtt.

[361] Általában sohasem tudták, hogy mikor érkezik. Az itteni hívek mesélik, hogy csak onnan tudták, hogy Prohászka Nosztrán van, mert olyankor reggel égett a gyertya a gyóntatószékben, ami pedig akkor még ritkaság volt, hiszen a nagybőjtön kívül ritkán gyóntak a világiak. Úgy vélem, már az apácák miatt is gyóntatott, de erre nézve nem tudok adattal szolgálni. Még a plébános is csak akkor tudta meg, hogy Prohászka megérkezett, mikor észrevette gyóntatószékében a gyertyavilágot. Egyszer dühösen is ment oda, mert azt hitte, hogy a gyermekek akartak valami tréfát csinálni, és akkor látja meglepetten, hogy a „Tanár Úr” – ahogy itt nevezték és nevezik – ül a gyóntatószékben.

Abban a gyóntatószékben ült, amelyben én is gyóntatok ma is. Ez a templom külső falánál van, a Szent András oltárral szemben. Bizony téli időben elég huzatos és hideg. Kényelmetlen az ülés is benne, hiszen még a pálos atyák faragták, vagy faragtatták 250 éve. Ha az ember hosszú ideig ül benne, bizony minden tagja meggémberedik. Ő valószínűleg sokat használta. Idősebbek többször gyóntak nála, tótul is szívesen gyóntatott. Általában nem beszélt sokat, rátért egy-két főhibára és abban adott eligazítást. Prédikálni is sokszor hallották. Egy időben minden nosztrai búcsún – főleg május 3-án – Szent Kereszt napján – Ő beszélt a kegytemplomban. Augusztus 15-én nem sokszor, mert akkor Esztergomban volt búcsú. Május másodikán mindig ünnepélyes litánia van, és ilyenkor hirdeti ki a plébános a búcsú programját. Régen is ilyenkor tették meg a plébánosok, és így akkor este tudták meg, hogy Prohászka beszél holnap.

Igen örültek, ha ő beszélt. Beszédrészekre nem emlékeznek. De arról is hallottam, hogy nemcsak magyarul, hanem több alkalommal tótul is prédikált. Azaz valami emlék mégis maradt. A jó öreg Juhász Pista bácsi beszéli, hogy néha egy óránál is tovább prédikált, de szívesen hallgatták. Akkoriban az volt a szokás, hogy a májusi búcsú alkalmával 1/2 10 órakor szentbeszéd volt a templomban, és utána vonultak ki a Kálvária-hegyre szentmisére. Ekkor mind a szentbeszédet Ő tartotta, mind a körmenetet Ő vezette. Még püspök korában is megtette, 1922-ben.

[362] Még több emlék mesélne a fegyházzal való kapcsolatáról. Sajnos ezek teljesen elmosódtak és feledésbe mentek. Pedig tudjuk, hogy a rabnőknek is prédikált. Szép templomuk volt a raboknak, oda jártak misére. Prohászka felhasználta ottilétét arra is, hogy ezeket vigasztalja, gyóntassa. Főleg szép lehetett, amikor a beteg plébánosokat kíségette ezekben a munkákban.¹²³

[363] Sokat kérdezősködtem, hogy hol lakott ittléte alatt. Többször az említett orvos családnál, azután a plébánián is. Azt azonban már nem tudom kideríteni, vajon melyik szobában? Minden valószínűség szerint a plébános akkori „szalon”-ját, a mai irodát rendezgették be számára, ami a plébániaház legnaposabb, legszebb szobája.

[364] A hívekkel szemben igen kedvesen, barátságosan viselkedett. Ha az alkalom úgy hozta magával, szívesen elbeszélgetett velük. Sőt nem egy alkalommal részt vett ünnepségeiken is, főleg esküvőkön. Ez különösen akkor fordult elő, amikor csütörtöki kirándulásai alkalmával vendéglátói magukkal vitték esküvőbe. Erről mesélnek egy érdekes történetet.

A falu bírójának a leánya ment férjhez, aki az akkori szokás szerint a „doktoréknál szolgált”. Természetesen az egész család hivatalos volt az esküvőre. Nemrég volt éppen aranylakodalmas ez a házaspár. Már éppen a lagziba készülődött az egész orvos család, mikor Prohászka megérkezett.

– Kedves Ottokár, most ugyan nem leszünk itthon, de tartson velünk, nagyon szívesen fogják látni –, hívta dr. Büben a betoppánót.

Prohászka velük tartott, és végig jókedvűen érezte magát a falusi lakodalmos kedves perceiben. Amikor a levest megették, a vőfély hatalmas tálon a szárnyast hozta be, és itteni szokás szerint szép verset mondott hozzá. Azután egyet lépett – megbotlott a küszöbön. A szép combok és mellek kiborultak a tálból, le a földre, Prohászka háta mögé. (Az itteni szokás szerint ugyanis a pap szemben ül a fiatal párral, tehát többnyire háttal az ajtónak.) A vidámkedélyű pap azonban nem vesztette el higgadságát és mosolyát, hanem a plébánossal együtt és a nagyon sopánkodó és fülig piruló, szégyenkező vőfélyel együtt villájukkal szedték fel a földről a jobb sorsra érdemes darabokat. Még évek múltán is nevetve említette, hogy soha nem nevetett olyan jót és nem is evett olyan „jót”, mint amikor a földről kellett felszednie a lakodalmos ebédet.

A 70 éven túl járó Szilágyi néni, az akkori viruló menyasszony még ma is szeretettel meséli el ezt a kedves eseményt.

[365] Nagyokat kirándult a szentéletű „Tanár Úr”. Nosztra környéke igen vadregényes természettel rendelkezik. A természetet nagyon szerető lelke bizonyára igen jól érezte magát ezen a gyönyörű vidéken. Egyedül vagy társaságban megmászta az összes környező hegyeket, átrándultak a szomszédos Kóspallagra is. Itt volt akkor plébános a „fekete barát”, Felicián atya, aki a ferences rend reformja után lett világi pap, és mint ilyen, az akkori legszegényebb egyházmegyei plébániát kapta meg. (Kóspallag azóta fakitermelésből igen szépen felépült és a környék egyik leggazdagabb községe.)

Nos, egy alkalommal is felkeresték Kóspallagot, és éppen a vasárnapi prédikáció idejére érkeztek oda. A jó Felicián atya éppen a halálról beszélt, és azt mondta, hogy bizony mindenkinek meg kell halnia, még a királyoknak is, de még a nápolyi királynak is. Ez a kitétel igen megtetszett Prohászkanak és a szentmise után megkérdezte Feliciánt, hogy jutott eszébe a nápolyi király? Felicián azután röstelkedve vallotta be, hogy a közelmúltban Esztergomban volt, és miután ebédre nem tellett, a hentesnél vett újságpapírba csomagolt töpörtyűt. Az újságpapíron olvasta azután a nápolyi király akkori, tragikus halálát, és azt illesztette be beszédébe. Prohászka sokáig emlegette a koldusszegénységű Felicián atyára jellemző történetkét.

[366] A lánglelkű apostol szelleme ma is itt él Nosztrán. Az esztergomi teológusok ma is minden esztendőben kizarándokolnak ide, hogy lánglelkű példaképüktől ihletést nyerjenek ezen a szent helyen. Olyankor megilletődve nézik a gazdag díszítésű szószerket, ahonnan szállva-szállt a hívek felé beszéde; betérdelnek és beülnek a prohászkás gyóntatószékbe, körüljárnak a plébánián, és kérdezősködnék Prohászka felől. Bár az lenne tőle a legszebb emlék, hogy géniusza valódi, igazi „homo Ecclesiae”-t¹²⁴ nevel belőlük.

Beke József

[367] Beke József maroshegyi gazdálkodó mondotta el egy lakodalmi beszélgetéskor Prohászka Ottokárral kapcsolatos következő élményét 1956. február 12-én.

Prohászka püspök urat sokszor látta sétálni a maroshegyi réten és szőlők között fiatal legény korában. Legtöbbször a titkárával jött.

Az én szőlőm a rét mellett van, meséli Beke József. Egyszer, amikor a réthez érkeztek, látta Prohászka püspök úr, hogy a fű tele van virágzó tüskés szárú mérges növényvel.

– Nézze – mondotta titkáranak –, ez igen sok kellemetlenséget és fájdalmat okoz az állatoknak. Pusztítsuk el!

Erre nekiállt az esernyőjével és az összes szúrós virágnak leverte a fejét esernyőjével. Amikor végzett, odamentem hozzá és mondtam:

– Bizonyára elfáradt a nagy munkában, jöjjön be a pincémbe egy pohár borra. Be is jött. Szívtam egy lopó bort és soká elbeszélgettünk. Érdeklődött családom iránt. Megkérdezte, hogy miért egyedül dolgozom mindig. Mondtam, hogy édesapám a másik szőlőt gondozza, azért vagyok egyedül. Amikor elment, azt mondtam:

– Püspök úr, a következő alkalommal ne fél munkát tessen végezni. Nem elég annak a mérges növénynek a virágját leverni, ki kell azt gyökerestől húzni!

Mosolyogva fogott kezét, amikor eltávozott.

[368] 1956. március 7.

Aquinói Szent Tamás ünnepén temettük el a Szentháromság temetőben az Egyház nagy tudósát, Horváth Sándort. Elhangzottak a szép méltató beszédek az ő nagy, világviszonylatban jelentős tudományos munkásságáról. Nekem egészen más dolgokon járt az eszem. Visszaemlékeztem Géfin Gyula szombathelyi kanonok levelére, amelyet 1954. május 16-án írt, és amelyben többek között a következőket írja:

„Tudtommal a canonisatio fő akadály a index. Öminenciája 1947-ben kérelmet intézett Rómába, vegyék le az indexről (erről Z. A.¹²⁵ tudna többet). Tudtommal nem érkezett válasz. Nagyon fontosnak találnám, hogy P. Horváth Sándor O. P.-t, az európai híré tudóst felkérjék arra hivatalosan, adjon teológiai szakvéleményt arra vonatkozólag, hogy Prohászka Ottokár írásai mennyire orthodoxok. Neki Rómában is nagy a tekintélye! *Ne késlekedjenek ezzel nagyon kérem!* H. S. kijelentette előttem évekkkel ezelőtt, hogy ha hivatalosan felkéri a canonisatióra alakult bizottság, készséggel meg fogja tenni. A professzor úr sokat betegeskedik, ne késlekedjenek, nagyon kérem”.

Mivel a nevezett bizottság nem létezik, az Egyházmegyei Hatóság kérte fel Horváth Sándort. Sajnos azt válaszolta, hogy ő már erre betegsége miatt képtelen.

Ezután személyesen is felkerestem Budapesten, és kértem, hogy írja meg a kért tanulmányt. Kettő választ kaptam:

1. Rómában szóba sem állnak velünk.
2. Én már erre képtelen vagyok – mondotta.

Kezével egy olyan mozdulatot tett, amely azt jelezte, hogy ő már szellemileg nem beszámítható. Még ennyit tett hozzá:

– Voltak terveim ezen a téren, a kispapokkal ki akartam dolgoztatni különböző szempontok szerint Prohászkaót, de most már nem megy.

Fehérvári életében pedig már még úgy sem ment. – Kár, hogy magával vitte a sírba.

Jandik József pápai kamarás

[369] Prohászka püspök urat a Regnumból ismertem már kisfiú koromban. Diáktársaimmal együtt eljártunk a katolikus nagygyűlésekre, amelyeknek Prohászka Ottokár volt a lelke. Kimondhatatlanul lelkesedtünk érte, tüntettünk mellette. Minden megmozduláson részt vettünk.

– Maguk fiatalok – mondotta –, ma már sok mindent természetesnek vesznek, ami a mi fiatal éveinkben újszerű és hallatlanul nagy dolog volt. Maguk a régi Egyházat meg sem tudják már érteni. Akkor természetes volt, hogy a kanonokok gyönyörű fogatokon mentek a zsolozsmát elmondani. A reformtörekvés megvolt és mi ifjak lángoltunk a reformoktól.

Az Egyházban nagy nyugtalanság volt a modernizmus miatt abban az időben, amikor az *Intellectualizmus túlhajtásai* című művét megírta Prohászka Ottokár. Nem azt akarta mondani ebben a munkájában, hogy az értelem argumentumai nem érnek semmit, hanem azt, hogy nem elegendők. Igaz viszont az is, hogy borotvaélen járt.

A Regnumba sokszor eljött. Többször étkezett is velünk. Nagyszerű volt ilyenkor a társalgás.

– Mi a Regnum? – tette fel egyszer a kérdést ebéd közben. – Nem lehet megmondani. Amint ezt a kompótot sem lehet megmondani, hogy milyen vegyület, hanem meg kell enni. A Regnumot is meg kell élni.

Ha beszélt, először kicsit kellemetlen volt a kiejtése. Azonban hamarosan magával ragadott. Nem is az volt a fontos, hogy mit mondott, hanem ahogyan mondotta. Nem az intellektuális megértésre törekedett, hanem az élményre. Sohasem tudom elfelejteni azt, amit a nagy port vert Izsóf Alajosnak a *Zászlónk* szerkesztőjének aposztáziájával¹²⁶ kapcsolatban mondott. Izsóf Alajos a gépirónőjébe szeretett bele. Természetesen magatartását ki szeretne volna magyarázni. Hirdette, hogy ez nem bűn. A régi világ elsüllyedt, hirdette az akkori zavaros időkben, és egy új jön.

– Hiszek az Istenben – mondotta –, és az édesanyának, az Egyháznak hálás, de már felnőtt gyermeke vagyok.

Prohászka Ottokárral együtt került indexre *A mindennapi szentáldozás pszichológiája* című munkája miatt. Ennek a munkának a következő volt a tartalma: Ne gondoljuk, hogy a szentáldozásban Krisztus ex opere operato¹²⁷ működik, tehát ne menjünk készületlenül a szentáldozáshoz és ne fussunk el. Prohászkanak az igazi nagysága mutatkozott meg az indexre tételkor, Izsóf Alajos azonban ezt nem bírta el.

Ellenfelei igen gorombán bántak el vele. Esztergomban is abban az időben igen nehéz viszonyok voltak a primás betegsége miatt. Például én is mint kispap egyszer sem láttam legfőbb előjárómat, a primást. Így az aulában is egyesek ragadták magukhoz a hatalmat, akik kegyetlenül bántak el vele. Nem lehet úgy emberekkel bánni, ahogyan őt elintézték. Arra a megállapításra jutottam, hogy nemcsak ő hibás, hanem azok is, akik elbántak vele.

Nekem mondott el mindent először Izsóf Alajos, és én védtem és igyekeztem a veszedelemtől megmenteni. Sokan azt is gondolták, hogy én is aposztata leszek.

Ekkor hivatott Prohászka Ottokár és a következőt mondotta: Látja, a teóriák világában élünk. A világ fejlődésével való foglalkozás is mindig újabb teóriákat hoz létre. Mi azt hisszük, hogy a teóriákkal megoldjuk a problémákat. Maga is így van. Azt hiszi, hogy a teória megváltja a világot. Az Egyház törvényei a Szentlélek Isten alkotásai. Vannak az Egyházon emberi vonások, de a Szentlélek irányít. Ne higgye, hogy ebből az esetből kifolyólag az Egyház törvényei megváltoznak. Az emberek tévedhetnek, de az Egyházban a Szentlélek az, aki irányít.

Csodálattal láttam, hogy az indexre tétel után is ilyen tisztelettel tud Prohászka Ottokár beszélni az Egyház törvényeiről.

Dr. Marczell Mihály egyetemi tanár

[370] Ötödikes gimnazista voltam, amikor mint kisszeminarista találkoztam először Prohászka püspök atyával. A teológusok gyóntatója volt, de bennünket apró embereket is elfogadott lelki gyermekéül.

Lelki gyakorlatot tartott nekünk. Beszédei rendkívüli hatással voltak rám. A hangja valahogyan melegebben csengett, mint Krammeré, a mi spirituálisunké. Valami vonzó volt a hangjában. Elhatároztam, hogy elmegyek hozzá. Mint egyszerű gyermeket fogadott. Gyónni jött tisztelendő úr? Letérdeltem. Egy-két kedves szót mondott, de megint a melódia volt az, amitől nem tudtam szabadulnia. Ezután mindig hozzá mentem.

Pályatételt tűztek ki számunkra: Igaz-e, hogy sötét a középkor? címmel. Elmentem hozzá anyagot kérni. Tetszett neki a dolog. Ilyen kis ember és már pályázik? Adott könyveket. A pályázatot megnyertem, aminek igen megörültem. Ezután állandóan biztatott. A többieket is állandóan buzdította. Mindent megpróbálni! – szokta mondani.

Nem akart spirituálisunktól elvonni bennünket. Soha hosszabban nem beszélt velünk, de a hangjától nem tudtunk szabadulni.

[371] Egy egész és két különálló félévig volt a tanárom. Mint tanár, két szempontból tett rám mély benyomást.

1. Mint előadó. Ebből a szempontból fulmináns volt. A gondolatok oly magas vonalát vitte, hogy mindenkit magával ragadott. Csak tizenhárom hallgatója volt hivatalosan, de állandóan zsúfolt volt a terem. Mindig latinul magyarázott, de ha sok volt a civil hallgató, megismételte magyarul is. Egyszer de materia baptismi, de aqua,¹²⁸ tartotta az előadást. Elmondotta a dogmát és utána olyan csodálatos beszédet mondott a vízről, hogy mindenki tele lett ámulattal. Egy másik alkalommal a requiem szót ragadta ki. Requiem? Ha valaki nyugvásnak, tétlenségnek gondolja, oratio hindustana. Hogy vita, így oratio christina.¹²⁹

2. Az előadás oly magával ragadó volt, hogy nem lehetett nem odafigyelni. Életem legelegánsabb tanára volt. Ura érzelmeinek. Ha már igen indulatos volt valami miatt, kétszer megpöckölte mutatóujjával reverendájának a gombját.¹³⁰ Az illetőre ez volt a leglesújtóbb véleménynyilvánítás. Ha feleltetett, nem a könyvet kérdezte vissza, hanem azt kutatta, hogy érti-e a felelő az anyagot, gondolkodik-e, vagy sem? Egyszer ezt kérdezte például:

– Eucharistia quod, vel qui?¹³¹ Más ugyanis a jelző a szempont miatt (sacramentum, signum praesentiae¹³²). Kutatta továbbá, hogy az illető dolgozott-e, vagy sem. Nem dekázott 1/2-del és 2/3-dal.

[372] Végig ő volt a gyóntatóm. Elve volt a gyóntatásnál, per epigrammata¹³³ válaszolni, sohasem hosszan.

Halála után jelentkezett nálam valaki, és kérte, hogy vegyem át lelkének vezetését. Elmondotta, hogy hogyan vezette eddig Ottokár püspök atyánk. A lényeg itt is a rövid és alapos válasz volt. Amikor először mentem hozzá – mondja tovább –, megkérdezte a nevemet. Margit a neve? Legyen egy életen át Margaretta Christi.¹³⁴ Csak ennyit mondott, de egy életen át nem tudok tőle szabadulni. Minket is így nevezett.

[373] Mint ember, daloló ember volt. Legjobban jellemzi őt az, amit Glattfelder Gyula mondott róla búcsúbeszédében: Az úr dalnoka eldalolta utolsó dalát.¹³⁵ Mindig bántott az a prózai szöveg, amit bronzba véstek az Egyetemi templomban a szószék alatt.¹³⁶ Rektorságom alatt ki is akartam cseréltetni, de nem lehetett akkor bronzhoz jutni. Ezeket a szavakat kell oda bevésni. Figyelmeztetek is minden utódomat, hogy erről meg ne feledkezzenek.

[374] A spirituális munkakörben utódja voltam. Csodálatosak azok az útmutatások, amelyeket spirituális utódainak írt távozáskor. (Megjelent a Papi Lelkiségekben.¹³⁷) Ha egy percre is, de beszaladt hozzám. A rektornak rosszul is esett, hogy hozzá nem megy be, de hozzám mindig beszalad. Mondja meg a rektornak, mondotta ilyenkor, hozzá nem tudtam bemenni, magához is csak egy percre jöttem. Állandó búcsúszava volt ilyenkor: A szellemet vinni fiam!

[375] Mint protektor, eszményképe volt a protektoroknak. A hozzá érkezett kérő levelekre azonnal ráírta a maga ajánlását. Például: Carissime, itt ez a Gabi, úgy látszik jó gyerek, vegye fel, a számla havonta hozzám küldendő. P. O. (Megtörtént eset.) Pártfogoltjai után állandóan érdeklődött. Derék gyerek? – szokta kérdezni.

[376] Indulatosan csak egyszer láttam. Kihirdette, hogy a folyosónak a kápolna felé eső részén *silentium religiosum*¹³⁸ van. Az egyik közülünk egy szót szólt. Indulatosan dobbantott egyet és ennyit mondott: Taknyosok vagyunk vagy férfiak? Kemény szavak voltak, de többet nem kellett figyelmeztetni egyszer sem.

[377] A gimnazista kis papoknak évente egyszer beszélt – nagypénteken. Úgy várták, mint az esőt a szárazság után. Egyik ilyen beszédének a témája volt: *Verbum Crucis: Verbum sacrificii et caritatis*.¹³⁹ Gimnazista koromban hallottam, de ma, öreg fejjel sem tudom elfelejteni. Litografált füzetekben sok megjelent ezekből a beszédekből. Bennük van az Ő drága lelke.

[378] *Vivere cum Christo!*¹⁴⁰ – ez volt a jelszava. A parancsok megtartásáról beszélni és arra buzdítani, kufár dolognak tartotta. Sohasem hallottunk tőle olyan buzdítást, hogy tartsuk meg a parancsolatokat. Ezt természetesnek vette. Annál többet beszélt a belső lendületről.

[379] Szeretett sétálni, kirándulni. Velünk is eljött. Nem jámborkodott ilyenkor. A derű embere volt ilyenkor is. Körülvettük. Eldalolgotott velünk. Dalos ember volt.

[380] Az imában szeráfi ember volt. Úgy térdelt, mint a mozdulatlan márvány. Lehajtotta a fejét. Nem mozdult. Amikor velünk elmélkedett, egy idő után felült, nehogy azt higgyük, hogy másképpen nem lehet elmélkedni. Később mindig visszatért. A kápolnában mindig ott találtuk. Szentmiséje után mindig negyedórát adorált. A *praesentia Christi*¹⁴¹ töltötte el a lelkét. Megérezтік, hogy életének tartalma: a legszorosabb kapcsolatban lenni Krisztussal.

[381] Miséje nem gépies, nem is lassú, hanem ütemes. Misézni ő tanított bennünket. Figyelmeztetett bennünket, hogy a Szentostya és a kehely fölött mindig egyenletesen és egy vonalban rajzoljuk a kereszteket.

[382] Nemcsak saját magát képezte irodalmilag, hanem súlyt fektetett arra, hogy a kispapok is olvassanak.

[383] A meditációt ő vezette be a szemináriumba. Természetesen tanított bennünket a meditáció különböző módjaira is. Egyszer a klasszikus meditációs formát magyarázta el: *Quis, quid, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando*.¹⁴² A következő meditáció Keresztelő Szent Jánosról volt. Rábízta mindenki, hogy a jelzett módon ki-ki készítse el az elmélkedését. Az egyik társunknak sehogy sem akart menni az elmélkedés. Most is kifakadt. Elmondotta, hogy miként elmélkedett. *Quis? Keresztelő János. A Jordánnál volt és sáskát evett.*

[384] Ő vezette be a gyakori szentáldozást is. Amíg Prohászka Ottokár át nem vette a szeminárium lelkivezetését, csupán egy napi áldozó volt a szemináriumban. Annyira szokatlan dolog volt ez, hogy úgy nézett rá mindenki, mint egy bolondra. Amikor elment Esztergomból, már minden kispap napi áldozó volt. A *Laudetur* köszöntés¹⁴³ ismeretlen volt a szemináriumban. *Nos commendamus gratiis!*¹⁴⁴ – köszöntöttük az előljárókat. Csak 1896-ban köszöntöttük *Laudetur*-ral.

[385] Püspöki életéről csak azt mondhatom, hogy ember maradt úgy, ahogy eddig is volt. Nevelőm volt. Mint püspök is úgy szeretett továbbra is, mint gyermeket. Naggyá nőtt, de nem lett mellette kicsi az ember.

Pálos Lajosné Székesfehérvár

[386] A Vasútvidéki Egyházközség¹⁴⁵ alakulásakor leányom köszöntötte egy gyönyörű tavaszi vasárnapon Prohászka püspök urat. Nagy fehér rózsacsokkal a kezében mondotta el apró mondókáját. Látszott Prohászka püspök úron, hogy visszafojtja a mosolyát. Amikor befejezte kisleányom a köszöntést, ezt mondta neki:

– Olyan voltál most ezen a gyönyörű tavaszi reggelen, mint a kis pacsirta, amely énekelt nekem. Kisleányom igen boldog volt ezek miatt a kedves szavak miatt, és idehaza így szólt hozzám: Anya, ugye láttad, hogyan mozgott a szája? Ugye akkor próbálta a beszédet, amit nekem mondott?

[387] A következő év, 1925 októberére készült el a Déli vasút műhelyében az egyházközség kis harangja. A harang Pogány Sándor ajándéka volt. Ezért a püspök úr Sándorra akarta keresztelni. Pogány Sándornak sok kérésébe került, amíg megengedte, hogy a harangnak Ottokár legyen a neve. A szentelési ünnepélyen ismét leányom köszöntötte a püspök atyát. Megismerte.

– Te köszöntöttél tavaly is! – mondotta neki. Akkor pacsirta voltál, most kis cinege!

A szentelési szertartás után megrendítő beszédet mondott az elnémított és elsüllyedt harangról.¹⁴⁶

[388] Egyszer Budapestről jöttünk haza. Az egyik fülkében ugyanakkor jött Prohászka püspök úr is. A kalauz is megismerte, és úgy irányította az utasokat, hogy ne zavarja senki a magányában. Figyeltem a fülkét, és láttam egyszer csak, hogy tojást eszik. Elmondottam ezt később nővérenek.¹⁴⁷

– Igen takarékos – mondotta Prohászka Irma. Ha utazik, mindig két tojást főzök neki. Amíg haza érkezik, mindig el is fogyasztja.

[389] Fehérváron még ismeretlen, olcsó sósperec receptem volt. Egyébként igen ízletes is volt a recept. Amikor elment tőlünk, elkérte.

– Hogy fog ennek örülni Irma – mondotta.

[390] Szélesné, Sárkány Mária családját többször meglátogatta. A nevezett ekkor elég kövér volt.

– Így nem szabad elhízni – mondotta neki. Így nem tud férjhez menni! Szokott-e tornázni? A tagadó válasza azonnal odaállt és mutatta neki a torna gyakorlatokat, amit neki vele együtt kellett csinálni. Megígértette vele, hogy ezután mindennap tornázni fog.

[391] Személy Kálmán szegedi tanár felesége dicsekedett egyszer, hogy neki öt levele van Prohászka püspök úrtól. Megnéztem a leveleket. Ebben az esztendőben volt a római szentévi zárandoklat. Az asszony mindenképpen részt akart venni a zárandoklaton. Ez nagy anyagi megterhelést jelentett volna egyrészt a családnak, másrészt gondozás nélkül maradt volna négy gyermeke. Prohászka püspök úrnak öt levelébe került, amíg az asszonyt meggyőzte, hogy neki odahaza, a gyermekei mellett a helye, ebben az esetben.

[392] A Vásárhelyi belügyi államtitkárok mondották el, hogy az egyik bérma útján Prohászka püspök úr náluk szállt meg. Kérték, tegye ki a cipőjét, hogy az inas kitisztíthassa. Kora reggel azonban, amikor a cipőt keresték, már a püspök urat sem találták sehol. A kertész mondotta el, hogy már kora hajnalban kiment a temetőbe imádkozni. A temetőbe minden ilyen alkalommal ki szokott menni, és a temetőnek a gondozottságából vagy gondozatlanságából következtetett a falu lelkiületére.

[393] Hörbiger a bécsi egyetemnek volt őstörténeti tanára. A ciszterciek dísztermében tartott előadást jégelméletéről. A nehéz szakelőadásra alig mentek el többen tíznél. Prohászka püspök úr azonban ott volt. Egyszerre bele élte magát az előadás világába, együtt magyarázott az előadóval, rajzolt a tábláról, szavain mindvégig látszott nagy szaktudása. Az előadás után pedig meghívta a professzort vacsorára.¹⁴⁸

[394] Az volt mindig a benyomásom – mondotta visszaemlékezései befejezésekor özv. Pálos Lajosné –, hogy Prohászka Ottokárban székvárosa nem látta eléggé a nagyot. Inkább a főpásztort, a főpapot látták és tisztelték benne. Az ország az ő igazi nagyságát inkább megsejtette, mint Székesfehérvár. Hiába, senki sem próféta a hazájában. Úgy látom Prohászka püspök úr életében is beigazolódott a közmondás.

[395] Az egyik verőfényes nyári napon Budapestre utaztam. A budapesti utcákon előttem ment Prohászka püspök úr kicsi inasával. Láttam, hogy a püspök úr nagy lendülettel magyaráz. Kíváncsi voltam, hogy miről beszélhet olyan nagy hévvel, és nyomába szegődtem. A napsugárról, az életről és a napsugárnak éltető erejéről magyarázott kis inasának. A legszebb a dologban az volt, hogy Prohászka püspök úr vitte a nagy bőröndöt és a kis inas az aktatáskát.

[396] Az egyik rokonom a húszas évek nagy lakásínségében lakás nélkül maradt. Prohászka püspök úr a szemináriumban adott neki ideiglenes lakást. Egyszer összetalálkoztak a szeminárium folyosóján, amint vitte a kenyeret a pékhez.

– Hogy érzi magát az új lakásban? – kérdezte Prohászka püspök úr.

– Jól! – válaszolta rokonom. Csak azt sajnálom, hogy itt lakom a templom közelében és nem mehetek templomba annyiszor, ahányszor szeretnék, mivel a két gyermek és a háztartás oly sok munkát ad.

– Higgye el Mancika – válaszolta Prohászka püspök úr –, ez a maga legszebb imádsága, amikor így viszi a kenyeret a pékhez!

Ami a Soliloquiá-ból kimaradt I.

[397] Prohászka püspök úrnak érdekes tulajdonsága volt, hogy kéziratának nem tulajdonított különösebb jelentőséget. Kéziratait mind a hozzá érkezett leveleknek a másik oldalán vannak. Gyászjelentést, meghívókat, hozzá érkezett leveleket egyszerűen csak megfordította és a másik oldalára, vagy a sorok közé írta beszédeit, előadásait, könyveit. A legelső kérőnek pedig oda is adta. Postán nem igen küldte leveleit. A vasutasok vitték magukkal Budapestre, ahol már várták a jó lelkek és széjjel hordták. A papíron és postán megtakarított összeget az árvaház kapta meg.

[398] Prohászka püspök úrnak kedves lelki gyermeke és szinte budapesti titkára és állandó kísérője volt Némethy Ernő pápai kamarás. Őreá hagyta Prohászka püspök úr szellemi hagyatékát. Egész lakását megtöltik a Prohászka-reliquiák, kéziratok, emlékek, a reá várakozó irodalom. Évek óta dolgozik egy Prohászka életrajzon is. Hatalmas anyagot gyűjtött össze hozzá. Lassan adogatja át az emlékeket. Érezni lehet minden alkalommal, hogy nehezen válik meg tőlük. A *Soliloquiá*-nak a hat füzetnyi kézírata is nála van. Ebből két füzetet már átadott Székesfehérvárnak, és megígérte, hogy a többi is hamarosan átadja. Amikor a füzeteket nézegettem, láttam, hogy áthúzás és néhány helyen kivágás van a füzetben. Megkérdeztem, hogy ezek mik. A válasz az volt, hogy olyan lényegtelen részletek, amelyek fölöslegesek arra, hogy a nyilvánosságra kerüljenek. Hibáztatta Schütz Antalt is, aki

– szerinte – többet hozott nyilvánosságra, mint kellett volna. Állítása szerint Széchenyi István is adott utasításokat, hogy mely részek maradjanak ki naplójából. Reám hagyta az egész hagyatékot – mondotta Némethy Ernő –, tehát nekem kell eldöntennem, hogy mi az, ami nem a nyilvánosság számára való. Kértem, hogy ezeket a részeket se semmisítse meg. – Egy másik alkalommal Shvoy Lajos megyéspüspök úr látogatta meg Némethy Ernőt, és jelenlétemben kérte, hogy ne semmisítse meg ezeket a részleteket. Néhány helyen csípős megjegyzéseket tesz, főleg politikai vonalon – válaszolta Némethy Ernő – és felesleges, hogy ezeket a részeket nyilvánosságra hozzuk. Shvoy püspök úr azt válaszolta, hogy ha Prohászka csíp, az is szellemes. Eredményt azonban mégsem értünk el. Azonban mégis nyugtalanította Némethy Ernőt állásfoglalásunk, és egy következő látogatás alkalmával elővette a kivágott kis szeleteket és felolvasta őket azzal a gondolattal, hogy én is látni fogom, hogy ezek teljesen fölöslegesek, és hogy mégis helyesen járt el. Utána jelenlétemben el is tüzelte ezeket a részleteket. Nem sok volt az egész, mindössze pár oldalnyi terjedelmet tenne ki.

Idehaza lejegyeztem, ami az eszembe jutott:

[399] Parlamenti élményeiről számol be Prohászka Ottokár: Horthyról és társairól ezeket írja: – Itt ülnek előttem ezek az üres fejűek, ezek a pöffeteg gombák ...

[400] A káptalanokról írja: – Vannak emberek, akik egész nap a napot lopják és az imádságért pénzt kapnak. Nem abszurdum ez a 20. században?

[401] Az egyik Prohászka által jól ismert kis gyermeknek a lelkében ez maradt meg az úrnapi körmenetről. Odahaza így számolt be szüleinek: – A püspök bácsi hintón jött és egész idő alatt egy fényes tükörben nézegette magát.

[402] Az egyik felvidéki öreg kanonok a piacon bevásárolt sült kacsából. Papírba csomagolta és betette a zsebébe. Mire haza érkezett, már el is felejtette az egész dolgot. Megromlott a zsebében, és mindig kellemetlenebb lett a szaga. Megijedt az öreg főpap, hogy itt a végzet. Kérte kanonok társait, hogy imádkozzanak érte, mert iam foetet¹⁴⁹ ...

Napok múlva megtalálta a zsebében a megromlott kacsá darabokat, és reggel boldogan adta tudtára kanonok társainak, hogy már nem szükséges imádkozni, mert a kellemetlen szag a romlott kacsá daraboktól volt.

[403] A földbirtokkérdésről így ír egyik helyen a *Soliloquiá*-ban: – Lesz még itt számadás. Kivágta Némethy Ernő ezt a mondatot: – Lesz még itt fejbe verés.

[404] Az egyik felsőházi szavazás után írja a következőket: – Janó primás¹⁵⁰ a király iránti tiszteletből Tiszára szavazott.

Shvoy püspök úr szerint az erős kifejezésnek a háttere a következő, amit Prohászka püspök úr mondott el neki:

József főherceg járt Prohászka püspök úrnál és felkínálta neki a primási széket. Az ára azonban az lett volna a kinevezésnek, hogy Tisza mellett kellett volna elmondani egy beszédet a Felsőházban. A következőt válaszolta Prohászka Ottokár a főhercegnek:

– Ezt magyar ember nem teheti meg! – A tót, a „Janó primás” megtette.¹⁵¹

Apponyiról: ... „Itt ül előttem (a parlamentben) hazánk nagy fia, Apponyi Albert gróf. Olyan, mint egy megkopott golya”.

Dr. Miklós Antal vasútvidéki káplán

[405] Az egyik egyetemi előadáson kedvesen emlékezett vissza Prohászka Ottokárra Dr. Trikál József professzor.

– Gimnazista kispap voltam, amikor egyszer a folyosón összetalálkoztunk. Kedvesen rám mosolygott, majd elkezdett velem ringlispilezni. Tíz-tizenkettőt is fordult velem nagy nevetve, úgyhogy egészen beleszédültem.

Némethy Ernő pápai kamarás

[406] Legutóbbi beszélgetésünk alkalmával mondotta nekem a Prohászka és Csernoch viszonyról a következő érdekes epizódot Némethy Ernő:

Egyik szentbeszédéről kísértem püspök atyánkat. Váratlanul ezt mondja nekem:

– Ugye kedves Ernő, maga tudja azt, hogy én a primást nagyon szeretem?

– Igen – válaszoltam.

– Tudja, a primást sokan félreismerik és azt gondolják, hogy neki nincsenek érzései, nincsen szíve. Pedig nem így van! – Asszisztáltam neki az arany miséjén. Azt mondotta: Meg kell markolnom a szívemet, nehogy elsírjam magamat.

Lendvay Zoltán adonyi plébános

[407] Az egyik protestáns gyógyszerésznek meghalt a gyermeke. Nem tudott sehogy sem megvigasztalódni. Prohászka Ottokárt kérték, hogy beszéljen vele. Meglátogatta, és a következőt mondotta az elkeseredett embernek:

– Nem úgy kell felfogni a halált, ahogy maga teszi. A halál tulajdonképpen nem más, mint valaki elmegy és mi utána megyünk.

Kuthy István rektor, prépost-kanonok

[408] Prohászka Ottokár igen szerette a cserkészmozgalmat. Tulajdonképpen Magyarországon keresztelték meg ezt, az ifjúság nevelésének oly nagyszerű mozgalmát. Megkeresztelésében viszont óriási része volt Prohászka Ottokárnak. Ő maga tevékenyen nem vett részt a mozgalomban, de rengeteg tanítványa és lelki gyermeke, jó embere volt a mozgalomban, akiken keresztül óriási hatást gyakorolt. Ezeket állandóan biztatta, lelkesítette, ellátta utasításokkal. Ha hazajött útjairól, kimentünk elébe az állomásra a fogattal.

Legtöbbször én mentem ki eléje. Kis táskájával utazott. Sohasem engedte, hogy vigyük.

Általában csak annyiban engedte kiszolgáltatni magát, amennyiben ezt püspöki méltósága megkívánta. Ilyenformán majdnem mindig az első kérdése volt: Mit csinálnak a cserkészek?

– Ha valami nagyon lekötötte, még aznap biztosan feltette ezt a kérdést. Tudatában volt, hogy mekkora erő a hazának ez a mozgalom.

Táborba maga nem ment. Viszont ha mi készültünk a táborba, már hónapokkal előbb tudott a készülletekről. Segítségét mindig kértem ilyenkor. Ilyen alkalommal szívesen mindig meg is adta egy-egy birka, táborhely és más formában. Meg is kérdezte:

– Megkapták-e Pista úr?

Egyet azonban mindig kért, néha valósággal könyörgött, hogy ne menjünk víz mellé!

– Ne terhelje lelküket – szokta mondani –, hogy szerencsétlenség érje valamelyik gyermeket.

[409] Törökbálinti káplán voltam, amikor kinevezett az aulába. Elmentem hozzá bemutatkozó látogatásra. Olyan hivatalos képpel fogadott, amilyenek sem előtte, se utána nem láttam.

– Jegyezze meg magának – mondotta –, hogy az aula nem kanonok-gyár.

Megütődtem, és ezt ő is észrevette.

– Ilyen gondolataim nincsenek – válaszoltam. Minden örömöm eddig az ifjúság nevelése volt, és ezután is ennek szeretném az életemet szentelni.

Egyszerre kedves lett.

– Ne búsuljon, gondoskodom róla, hogy ezután is legyen erre alkalma – mondotta.

Érdekes vonása, hogy az ő finom pszichológiai érzékével megérezte, hogy az aula, a kizárólag aulának élő pap mennyire káros hatással lehet a papságra és mennyire ferde, egyoldalú embert formál az illetőkből is. Előttünk egészen kiváló emberek voltak az aulában, akiket Prohászka püspök úr tisztelt és megbecsült, de észrevette bennük ezt az egyoldalú embert. Ezért törekedett arra, hogy olyan aulistái legyenek, akik nem tekintik ezt élethivatásuknak. Ezért akarta, hogy aulistái lelkipásztori munkát is végezzenek. Magam végig a kereskedelmi iskolában tanítottam. Állandóan érdeklődött, hogy hogyan és mit tanítunk. Sokszor mondotta, hogy az aulistának olyan munkát is kell végeznie, amely a lelket fenntartja az emberben. Az aula, a püspök körüli táncolás erre nem alkalmas, szokta mondani.

[410] Ha egyéniségét akarom jellemezni, azt kell mondanom, hogy mindinkább elmélyedő, imádságos ember volt. Vacsora után mindig bejött velünk a kápolnába, amíg mi másnapra kikészítettük a szent ruhákat. Nyári estéken sokszor nyitva maradt az ajtaja és ablaka. Számtalanszor láttam, hogy ott térdel az ablak előtt és a csillagokra szegezve tekintetét imádkozik. Óriási hatással volt ez rám. Nem tudom elfelejteni.

[411] Amikor kinevezett spirituálisnak, felmentem hozzá, és mosakodtam előtte. Kifejezést adtam félelmemnek, hogy ebben a tisztségben nem tudok megállni, hiszen erre nem is készültem, hiszen a világi ifjúság nevelése lebegett mindig szemem előtt.

– Nézze kedves Pista úr – mondotta Prohászka Ottokár –, magától nem várok mást, csak azt, hogy nevelje ezeket a kis papokat, mint a cserkészeket. Akkor nagyon meg leszek elégedve.

[412] Vizsgákra szívesen jött. Az első vizsgán az újra megnyitott szemináriumban ő elnökölt. A feleleteket figyelmesen hallgatta. Szinte döbbenetesen szerény módon megdicsérte a tanárnak a fáradozását, akinél elnökölt. A kispapokhoz mindig kedvesen beszélt és bátorította őket a további tanulásra.

[413] A liturgiát én tanítottam. Tudtam, hogy nem feltétlen híve a latin liturgikus nyelvnek. Feltettem a kérdést az egyik kispapnak, bizonyítsa be, hogy miért van szükség az egységes latin liturgikus nyelvre. A felelő felsorolta. Ekkor így szólt Prohászka Ottokár:

– Na és kedves, maga mindezt el is hiszi?

– Igen! – hallatszott a határozott válasz.

– Na, akkor jól van, mondotta Prohászka Ottokár.

Csak én tudtam, hogy mi az érdekessége a kérdésnek.¹⁵²

[414] Mint püspök, papjait igen szerette. Nem járt azonban a nyakukra. Általában megbízott azokban, akiket valamivel megbízott. Nem volt szokása, hogy utánanézzon.

Szerette, de várta is, hogy papjai felkeressék. Aki ezt nem tette meg, figyelmeztette. Örült, ha papjai bizalmasan elmondották problémáikat. Érdekes vonása volt, hogy ha jóakaratot és lelkesedést látott, külön utasítást nem adott. Tessék, csak csinálja. Irtózott viszont azoktól, akiket nógatni kellett, vagy akik anyagi haszonra mentek, általában akik messze állottak a papi szemlélettől, szellemtől.

[415] Az egyik plébánost például igen szívesen látta asztalánál, főképpen azért, mert nagy vicc-mester volt. Bértálásra mentünk hozzá. Az egész falu izgult, ismerve a plébános rendetlen természetét. Az asszonyok előző nap titokban a templomot rendbe tették. Ott maradt azonban az irodai rendtelenség és a templomnak a rendetlen fiókjai. Átszaladtam a sekrestyébe, és láttam a nagy rendtelenséget, de már segíteni nem tudtam, mert jól tudtam, hogy pár perc múlva már itt is lesz és még szentbeszéde előtt megtartja a vizitációt. Így is lett. Kinyitotta a fiókot. Arca mindinkább elborult. Amikor a tabernákulum ajtót is kinyitotta, arca egészen elborult. Elmondotta a szentbeszédet, majd bértált. Bértálás után átmentünk a plébániára. A két veszprémi kegyúr-kanonok is ott volt. Plébános úr, jöjjön velem a kertbe. Azt hiszem, nagyon megmosta a fejét. A vacsoránál egy szót sem szólt. Vacsora után kocsira ült és elhagyta a falut. Az ebédnél eddig gyakori vendéget ezután sohasem hívta meg asztalához.

[416] Az egyházkormányzatban a friss elintézést szerette. Semmit sem húzni – ez volt az elve. Mindent hamar és életszerűen elintézni – szokta mondani. A problémákat gyorsan megoldani, semmit bürokratikusán húzni, vagy összekeverni. Sok-sok levelezőlapot vittem a postára, amelyeken maga válaszolt a problémákra és oldotta meg azokat. Sok dologról az aulisták nem is tudtak. A posta elintézési módja a következő volt. Elmentem a postára, és a szekrényből elhoztam a postát. Felvittem hozzá, és ő maga bontotta fel. Amit maga akart elintézni, azt félretette. Ezek nem is kerültek a kezünkbe. Mire délben felmentünk, már meg is válaszolta lapon vagy levélben. Ha levelet írt, a borítékot kifordította és újra felhasználta, majd maga meg is címezte. Ezek főképpen olyan levelek és lapok voltak, amelyeknek személyes íze volt, vagy amit nem akart az aulistákkal közölni. Félt az aulista uralomtól. Az ilyen levelek természetesen csak fiktív számot kaphattak. A többit átadta nekünk. Ezeknek az elintézése volt a délutáni munkánk.

Az irodába ritkán jött le. Ha le is jött, hamar elintézte amit akart és eltávozott.

Abban az időben mindketten erősen dohányoztunk. Egyszer benézett az ajtón. A nagy füsttől alig látott. Es stinkt,¹⁵³ mondotta. Kihívta, akit keresett, majd eltávozott.

Az ebédnél olvasmányairól beszélt. Igen szerette azonban a tréfákat. Ezenkívül az irodaigazgatóval ilyenkor beszélte meg mindig a problémákat.

[417] Igen szeretett eljárni az iskolákba. A nyolcadik osztályosok vizsgáira mindig elment. A vizsga után mindig beszélt az ifjúsághoz. Egy életre szóló élmény volt ez számukra.

A gazdasági vezetést ráhagyta szakembereire. Igénye nem volt. Aki az ő szerény jövedelmét biztosította, annak rendkívül hálás volt. Gazdasági dolgokkal nem is akart foglalkozni.

[418] Igen meleg szíve volt. Se szeri se száma jócselekedeteinek. Annyira titokban tartotta azonban a jótékonykodását, hogy erről sem a nővére, sem az aulisták nem tudtak. Csak kívülről hallottunk jócselekedeteiről. Igazi szent István módjára tette ezt: Ne tudja jobb kezed, amit tesz a bal kezed.¹⁵⁴

[419] Elvi vonalon kérlelhetetlen volt. Egy volt pap tanárt választottak meg az egyik iskolához. Először engem küldött többszörösen a dolgot elintézni. Mikor nem sikerült, maga szerzett neki ugyanilyen állást az egyik városban, ahol nem ismerték.

Másik alkalommal olyan igazgató került volna az egyik iskolához, aki polgári kötésben élt. Neki is igazgatói állást szerzett egy olyan városban, ahol erről nem tudtak. Később mindkettő igen hálás volt ezért Prohászka Ottokárnak.

[420] A kerti munkát igen szerette. Még inkább a gyermekeket. Egyszer aulista koromban húgom keresett két kis rokon gyermekkel. Akkor is a kertben dolgozott Prohászka Ottokár. A két gyermek csodálkozva nézte. Ő viszont nem vette észre őket. Amikor meglátta a gyermekeket és tekintetük találkozott, a két gyermek megrémült, hogy kilesték a püspököt, és elkezdtek szaladni a kapu felé. Kitárta karját, gyertek, gyertek, kiabálta, de a két gyermek már elmenekült.

[421] Karácsony délutáni programja volt a laktanyák meglátogatása minden esztendőben. Délután két órától ötig jártuk a laktanyákat. A karácsonyfa alatt beszédet intézett hozzájuk. Szép, férfias, megleghangú, egyszerű beszédek voltak ezek. Látszott a katonákon, hogy hálások érte.

[422] Május elsején rendszerint kirándult Tésre. Nyáron már Tésre nem ment. A Pilisben szokott nyáron pihenni. Párszor én is elkísértem a május elsejei tési kirándulásra. Várpalotáig kocsin mentünk ilyenkor és onnan gyalog a tési erdőbe. Azonban nem az utakon mentünk, hanem neki az erdőnek, hegyen föl, völgyön le. A kosztot az aulista vitte a hátizsákban. Mindig volt benne egy kis tej termoszban. Néha bizony elég nehéz volt a hátizsák. Állandóan érdeklődött, hogy nem nehéz-e? Álljunk meg pihenni, javasolta máskor. Akkor még nem mérnök, hanem vadász lakott az erdőben. A vadász tudta, hogy jön Prohászka püspök úr, de azt is tudta, hogy ebédre nem megy be hozzá. Az erdőben megfálatoztunk, majd azt mondotta, hogy most fáradt és alszik. Lepihent a fűbe és jóízűen aludt. Egyik alkalommal emberek körvonalai jelentek meg a völgy túlsó végén. Lassan közeledtek. Öreg asszonyok, gyermekek voltak, akik fát szedegettek. Akaratlanul elkiáltottam magamat. Prohászka püspök úr felébredt, lefogta a kezemet és azt mondta: Hagyja, szegény emberek, nem sajnálom tőlük.¹⁵⁵

A pihenő után bementünk a vadászházhoz. Egy pohár tejet kért. Láttam, hogy fáradt vagyok. Ezért megváltoztatta a programot. Nem gyalogoltunk tovább. Befogatott és kocsin mentünk Várpalotára, ahol már úgyis várt bennünket a kocsis.

[423] Esztergomi élményeiből mondotta egyszer a következőt: Krammer spirituális társa Szent József ünnepén szentbeszédet mondott a kispapoknak. A beszéd előtt minden gyertyát kigyújtottak. Kedves tisztelendő urak, miért ég ez a sok gyertya? – kérdezte Prohászka. Erre a sekrestyés odalépett, és az összes gyertyát eloltotta. A szónok a nem várt hatásra igen meglepődött.

[424] Ha az ember ilyen nagy egyéniségnek az árnyékában él, eszébe sem jut, hogy annak is lejár az ideje. Két héttel halála előtt az utcán találkoztam vele. Olyan fekete, gutaütéses volt az arca. Megdöbbsentem. Amikor a halálát jelentve megszólalt a székesegyház harangja, majd az összes harangok, annyira hatással volt rám, hogy záponszerűen elkezdtek hullani a könnyeim.

[425] A püspökségen teljesített szolgálatot két szociális nővér. Velük együtt az aulistákat is meghívta egy kirándulásra a sárszentmihályi plébános. Elkocsiztunk. Kellemes délutánunk volt, amelyet jó vacsora fejezett be. Már indulnunk kellett volna haza. Prohászka püspök úr rendkívül pontos volt, és igen kényes volt a pontos napirendre. Siettettem az indulást. A házigazda viszont állandóan beszélt, és visszatartott bennünket. Amikor végül is indulhattunk, vágattunk Fehérvárig, hogy minél kisebb legyen a késés. A vacsorát még nem kezdték el. Halálos csend volt az egész házban. A két nővér el is tűnt, nem mert a püspök úr szeme elé kerülni. Irma néninél jelentkeztem. Elmúlt negyed óra, húsz perc, végre

megkérdeztem, hogy elkezdjük-e a vacsorát. Igen – mondotta Irma néni. Csengettem, és szorongó érzéssel jeleztem Prohászka püspök úrnak a vacsora kezdését. Nem szólt semmit. A vacsoránál imádkoztunk. Ima után ennyit mondott: Kedves uraim, én ezt nem tettem volna meg a püspökömmel. Egész vacsora alatt nem szólt semmit. Vacsora után, amikor a szokásos fél órai rokoni látogatásra ment, a két nővér leborult a folyosón, úgy kért bocsánatot. Nekik sem szólt semmit. A félóra leteltével pedig visszavonult. – Másnap Budapestre utazott Prohászka püspök úr. Nekem délelőtti óráim voltak a kereskedelmi iskolában, így az irodaigazgató kísért ki az állomásra. Örültem is, hogy a kellemetlen eset után nem kellett találkozoznunk.

Amikor az irodaigazgató jelentkezett nála, a legszívélyesebben fogadta. Elmondatta vele a kirándulás részleteit, érdeklődött, hogy hogyan éreztük magunkat. És Pista úr? – kérdezte. Neki ma órái vannak, így nem mehet ki az állomásra – mondotta az irodaigazgató. Neki is mondja meg – mondotta Prohászka Ottokár –, hogy sok szeretettel köszöntöm őt is és kívánok neki még sok ilyen kellemes kirándulást.

Az ügy ezzel le is lett zárva, és még csak említést sem tett róla később sem Prohászka püspök úr.

– Mindezt azért mondtam el – mondja Kuthy István –, mert látszik belőle, hogy milyen kemény akarattal fegyelmezte magát Prohászka Ottokár, és hogyan dolgozta ki magából azt, ami emberi volt benne.

[426] A következő kis eset érdekesen mutatja azt, hogy a nagy emberek is emberek, és hogy amíg foglalkoznak a nagy problémákkal, sokszor bizony elszakadnak a reális élettől.

Egyik alkalommal egy kis diák nyaralt a püspöki palotában. Édesapja meghalt, és nehéz körülmények közé került. Prohászka püspök úr meghívta magához nyári pihenőre. Megkért, hogy a fiúval tegyen nagyobb sétát a Donát kápolna és a bányató körül. Szívesen – válaszoltam –, így legalább lesz alkalmam arra, hogy megnyíljék a fiúnak a lelke, és tudok vele beszélni a problémáiról. Erre egész indulatba jött Prohászka püspök úr, látszott az arcán a felindulás. Erre semmi szükség nincsen, mondotta, mi lehet problémája egy ilyen fiatal diáknak.

Én a hittanár akkor nagyon megütköztem ezen a válaszon, ma már öreg fejjel látom azt, hogy milyen nagy a különbség a fiatal diák és az öreg ember világa között.

Györgyi János hittanár

[427] Legszebb vonása volt Prohászka Ottokárnak, hogy igen szerette papjait. A legkisebb káplánt is örömmel látta. Sőt, ha valakiről megtudta, hogy Fehérváron járt és nem látogatta meg, szemrehányást tett neki. Ebédre mindig meghívott. Mikor pedig külföldön gyógykezelték, édesanyámnál érdeklődött állandóan. A börtön és a gyermek-patronázs munkába állított be. Ez igen érdekelte. Amikor gyengeségem miatt Sukoróra mentem ki, nem örült neki. Pár év múlva, amikor megerősödtem, vissza is helyezett ebbe a munkakörbe.

[428] Igen szerette a polgári iskolát. Ő szervezte meg Székesfehérvárnak ezt az iskolatípust. A legszebb diszpozícióm ez a kinevezésem. Az iskola nehezen indult. Innen-onnan kellett a tanári kart is összeszedni. Rám bízta az egész iskolának a megszervezését.

A másik kedves intézete a hadiárva intézet volt. Sorsa után állandóan érdeklődött. Amikor ünnepélyt rendeztünk, meghívtuk, és el is jött hozzánk. Az egyik igazgató, bár jó ember volt, de vasárnapra mindig igénybe vette a gyermekeket. A szentmise hallgatás mindig kétséges volt hol a vadászat, hol egyéb elfoglaltság miatt. Jelentettem ezt Prohászka püspök úrnak.

– Ha kívánja, elhelyeztetem – mondotta.

– Azt ne! – válaszoltam, mert hátha rosszabbat kapunk.

– Ebben igaza van, – válaszolta. – Tudja mit, én majd beszélek vele.

Nem hívatta magához, hanem meglátogatta. Hogy mi történt, nem tudom, de ettől fogva sohasem volt nehézség a vasárnapi szentmise körül.

[429] Kedves volt, ahogyan törődött papjai anyagi ügyeivel. Vajtai káplán elődöm, nagy étkű ember, nem volt megelégedve a kosztal. Hogy van? – kérdezte az első alkalommal, amikor találkoztunk. Fűt a plébános, ad enni?

[430] Másik ilyen kedves eset Csúcs Istvánnak spirituális kinevezése.¹⁵⁶ Ő is sukorói plébános volt, amikor levelezőlapot kapott Prohászka Ottokártól. A levelezőlapon közli vele, hogy spirituálisnak szeretné kinevezni.

– Csak az az aggodalmam – írja a lapon –, hogy „in terrenis”¹⁵⁷ nem tudok annyit nyújtani, amennyivel most rendelkezik.

Kéri, hogy egy héten belül válaszoljon neki, hogy elfogadja-e a kinevezést. (Ez a levelezőlap a múzeumban található.)

[431] Egyszer három napot töltöttem káplán koromban Székesfehérváron. Megtudta Prohászka püspök úr.

– Ugye, hozzám is eljön ebédre?

– Mikor menjek? – kérdeztem.

– Határozza meg maga – válaszolta.

– Pénteken megyek – mondtam.

– Jó, gondoskodom majd róla, hogy jó ebéd legyen – válaszolta Prohászka Ottokár.

[432] Az újság elvétele után soká nem mentem fel hozzá.¹⁵⁸ Egy fél év múlva már ő is látta, hogy az újság átadásával félrevezették.

– A „szent hörcsögnek” volt igaza – mondotta az aulistáknak.

Kérte őket, hogy küldjenek fel Prohászka püspök úrhoz.

– Dehogyan megyek – mondtam az aulistáknak –, elég kellemetlen volt az újságvita, nem akarok veszekedni.

Nem is mentem fel. Állandóan érdeklődött továbbra is, hogy szóltak-e nekem. Végre is rábeszéltek az aulisták, és felmentem. A legnagyobb szeretettel fogadott. Soha olyan elérzékenyülten nem láttam. Kitárta a két karját és magához ölelt.

– Csakhogy végre láthatom! – mondotta. Leültetett és sokáig igen kedvesen elbeszélgetett velem.¹⁵⁹

Hell Ferenc ny. visegrádi esperes-plébános

[433] Hell Ferenc, akinek Shvoy Lajos megyéspüspök volt a főduktora¹⁶⁰ és Prohászka Ottokár a spirituális, meghatódva beszél emlékeiről.

Spirituálisom, családunknak pedig kedves barátja volt Prohászka Ottokár – mondja Hell Ferenc. Egyszer kora délelőtt kijött Nagymarosra.

– Nem jönne velem Pilisszentlászlóra? – kérdezte.

– Szívesen – válaszoltam.

Megindultunk a szokásos felszereléssel: breviárium, kis papírba csomagolt élelem és a szokásos esernyő. Délben érkeztünk a faluba.

– A szerénység azt kívánja, hogy most ne állítsunk be – mondotta Prohászka Ottokár.

Leültünk és megebedeltünk a kis papír csomagból. Ebéd után meglátogattuk a plébánost. Kedves öreg tót plébános volt.

– Miért nem írtak olyan cédulácskát (levelezőlapot)? – mondotta. – Olyan szívesen láttam volna ebédre mindkettőjüket.

Adoráltunk, majd visszaindultunk. Uzsonna után a Spitzkopfra¹⁶¹ hívott. Innen a másik oldalon Zebegény felé mentünk. Innen hazajöttünk.

– Én még Kovácspatakra megyek – mondotta Prohászka Ottokár. Itt felülök a propellerre és úgy megyek Esztergomba.

Ilyen hatalmas utakat könnyedén tett meg.

[434] Amikor a milleniumi kápolnát felszentelték Visegrádon, Prohászka Ottokár volt az ünnepi szónok. A szentmisét követő banketten azonban hiába keresték, nem találták sehol. Gyalog hazasétált. – Nem enni mentem – mondotta később, hanem hogy szentbeszédet mondjak.

[435] Az esti ima befejezése után még a kápolnában maradt. A zsámolyon térdelve adorált. Ha este bementünk még a kápolnába, akár éjjel 11 vagy 12 órakor, még mindig ugyanabban a helyzetben találtuk a kápolnában. Reggel fél hatkor mentünk reggeli imára a kápolnába. Ilyenkor már láttuk hazajönni reggeli sétájáról. Rejtély volt előttünk, hogy mikor dolgozik és mikor alszik?

Íróasztalánál állva dolgozott a szobájában. Bennünket is itt fogadott, amikor a havi beszámolóra mentünk hozzá. Egyszer megkérdezett, hogy mit tartok a legnagyobb emelő erőnek a lelkiekben.

– A napi szentáldozást – mondtam.

– Nagyon jó emelője van – válaszolta Prohászka püspök úr.

[436] A nem magyar anyanyelvűekkel szeretett az anyanyelvükön beszélni. Egyszer németül a következőket mondotta nekem: – Hell¹⁶² a neve. Vajon a fejében és a szívében is olyan, mint a neve?

[437] Indulatosnak csak néhányszor láttam. Tanítványai további élete rendkívül érdekelte. Ha kellemetlent hallott róluk, nyugtalanította, ha aposztázia volt, hónapokra szótlanná, komorrá tette. Egyik évben, amikor ősszel visszamentünk a szemináriumba, szokás szerint osztogatták az újmisések szentképeit. Buttykaiét is akarták kiosztani, azonban valaki leállította azzal, hogy még a nyáron aposztatált. Pár hónapra ezen esemény után Buttykai megjelent a szemináriumban. A portásnak elmondotta, hogy Prohászka spirituális úrral szeretne beszélni, menjen fel hozzá és kérdezze meg, hogy fogadja-e? Prohászka Ottokár lejött. Amikor Buttykai közeledni akart hozzá, elkiáltotta magát: ne közeledjen, csak három lépésről. Ezután odament hozzá és levette róla a reverendát. Haragja ezzel el is múlt. Beszélgetésük eredménye volt a harminc napos pozsonyi lelkigyakorlat, amely után Buttykai bent is maradt a rendben.¹⁶³

[438] Nagymarosnak öreg, jozefinista szellemben felnőtt plébánosa volt. Mivel a predikálás nehezére esett, sokszor helyettesítette Prohászka püspök úr. Sokat foglalkozott vele, megtanította breviáriumozni és lelkileg teljesen egyensúlyba hozta.

[439] Szerette a tréfát és maga is sok tréfás dolgot tett. Az egyik tanártársa igen érdekes ember volt. Egyszer együtt mentek kirándulásra a kispapokkal. Ugyanazon a patakon legalább tizenötyszer átvezette a nehezen járó embert.

[440] Érettségi után nagybátyám, Metzker József nyergesújfalusi plébános a jó érettségi jutalmaként elvitt a Tátrába. Nagy csodálkozásunkra Prohászka püspök úrral találkoztunk.

Elmondotta, hogy a legnagyobb csúcsokat bejárta egyedül. Nagybátyám figyelmeztette, hogy ez igen veszedelmes dolog és kérte, hogy vigyázzon magára, az életére, hiszen az nemcsak a sajátja, hanem az egész országé. Nem így van ez, mondotta mosolyogva Prohászka püspök úr, hiszen a legmagasabb csúcson vagyok, Istenhez a legközelebb. Ezeken a csúcsokon csak négykézláb lehet járni, tehát ebben a helyzetben hasonlítok legjobban Istenhez, akiről azt mondja a zsoltáros: *In manu eius omnes fines terrae.*¹⁶⁴ A *fines terrae*-t nem lehet másképpen érteni, mint a hegyeknek a csúcsai.

[441] Nagybátyám primiciájának¹⁶⁵ évfordulóján mindig felkerestük. Mi mindig vele voltunk, de megjött erre az alkalomra a gratuláló levél is Prohászka püspök úrtól. Akármelyik részét járta Európának, erről a levélről nem feledkezett meg. (A múzeumban vannak.)

[442] Amikor megjelent a 25 kötetnyi Prohászka munka, nagybátyám már öreg ember volt. Szegénysége miatt nem tudta megvenni a 25 kötetet. Káplánja azonban megvette. Amikor kicsomagolta és kezdte elrakni a polcra, lépett be éppen nagybátyám.

– Mit csinál káplán úr?

– Megjöttek Prohászka munkái – válaszolja – és azokat rendezem most el.

Erre nagybátyám odalépett és találmra kihúzott egyet a huszonötből. A *Soliloquia* volt. Kinyitotta. A 236. oldalon nyílt ki. Elkezdte olvasni: „1912. február 2. M. Józsi¹⁶⁶ írt, itt a levele. Kedves, derék barátom; van benne sok tehetség; problémái vannak s jó lelkipásztor, művelt, szellemes. Hej, de szép volt a primiciája 1888. július 15-én (vasárnap) Nagymaroson; mily meleg, érintetlen eszményiségben, melynek még nem volt sárguló levele, nem elvirágozott virága. Pünkösdi, erős, ép nyár! Én prédikáltam; délután átmentünk Visegrádra, ott Metzker, Koperniczky, Kereszty kvartettét énekeltek. Főnt jártunk a romok között. Másnap Zebegényben ültük a Kármeli Szűzet. Szimbóluma, a nap ragyogóan kelt fel a visegrádi erdőkúpok fölött. Mily kegyelem az ily papság, melyet ki nem kezd sem kétely, sem lanyhaság, s mely a lélek izzását a karakter egyöntetű erős vonalaival kommentálja. Világnézete oly szép, mint a kozmosz, s legsötétebb vonásai ennek is, annak is: az emberek; nem a virágok a koszorúban, hanem a kövek a hálóban; holt teher, mert kevés a lélek bennük. Sohase nézzük őket mint példákat, s forrásaink is lélek és szellem s energia tekintetében ne a millió legyen; a millió az igazi léleknek «*materia circa quam*». Ily hang cseng e levélből is felém!”

Remegve, reszkető kézzel vitte át a könyvet az ott tartózkodó Koperniczky pozsonyi nagyprépostnak a szomszéd szobába. Ő is meghatottan olvasta ezeket az elismerő szavakat.

– Nem véletlen, hogy éppen ott nyitottad ki – mondotta nagybátyámnak.

Ő pedig úgy fogadta, mint utolsó üzenetet, köszöntést Prohászka Ottokártól.

[443] Hell Ferenc Prohászka Ottokárnak a kispapoknak tartott elmélkedéseit mindennap leírta gyorsírással. Sajnos sok egyéni jelt használt, amit csak ő ismert. Ígérte, hogy nyugdíjban átteszi rendes írásba, felajánlottam segítségemet a gépelésben. Sajnos nem készült el.

Shvoy Lajos megyéspüspök

[444] Az esperesi vizitációval kapcsolatban a liturgikus előírásokról beszélgettünk.

– Arra különösen ügyelj – mondotta –, hogy az Eucharisziával kapcsolatos edények és helyek mindig a legméltóbbak legyenek az Eucharisziához. A kelyhek helye bélelt legyen. De van még egy másik előírás is – mondotta Shvoy Lajos megyéspüspök úr, – és ez talán nálatok sincs meg: Prohászka püspök úr minket úgy tanított, hogy a kelyhet az asztalra sem

szabad tenni, hanem amíg összeállítjuk és szétbontjuk, addig is korporáléra kell tenni az asztalon.

Prockl Gyula ny. igazgató tanító

[445] Prohászka Ottokárnak rendkívüli adottsága volt, hogy világosan és tisztán látott.

1915-ben tüdőbajjal voltam vizsgálaton az Erzsébet Szanatóriumban. Szanatóriumi kezelés kellett volna, de nem tudtak helyet biztosítani. Már el akartam menni, amikor a folyosón összetalálkoztam Prohászka Ottokárral, aki a főorvossal jött. Kedvesen hozzám jött, majd a következőt mondotta a főorvosnak: Ezt az embert gyógyítsák meg, mert nagy szükség van rá. – Megkaptam a szanatóriumi beutalást is.

Nemsokára ezek után kedves levelet kaptam Prohászka püspök úrtól. A levélben írja, hogy szeretne segíteni nehéz helyzetemben. Más módja azonban nincsen rá, mint a Szent Vince Egyesület pénztárából kiutal 100 koronát.

[446] Érdekes volt az egyik bicskei bérnyújtás. A falu nagy előkészületeket tett a püspök úr fogadására. Díszkapukat állítottak fel, és lovas bandériummal az élén az egész falu várta. A kitűzött idő előtt azonban fél órával Felcsút felől gyalog, esernyővel és táskával besétált Prohászka püspök úr a plébániára.

Szarka Géza leánygimnáziumi igazgató

[447] Nem éltem Prohászka közelében, talán annál mélyebben bevésődött lelkembe az a néhány találkozás, amikor közvetlen vonzási körébe kerültem.

Diákkoromban hallottam először beszélni. A fehérváriaknak megszokott dolog volt, hogy az ország apostolát életközélemből láthatják és hallhatják, de nekünk, soproni diákoknak ez ritka és egy egész életre szóló élményt jelentett. A vegyes vallású Sopron katolikussága akkoriban az élen haladt a katolikus mozgalmakban. Prohászka előadására természetesen zsúfolásig megtelt a Katolikus Kör előadóterme. Az én 16 esztendőm, korán érett fejem szívta-szívta magába a prohászkai gondolatokat, mint a szomszéd szivacs a vizet. A beszéd végén kiment a vér a fejemből, úgy támogattak ki, s csak a friss levegőn tértem magamhoz.

Másnap azonban félórás előadást tartottam a hittanórán Prohászka beszédéről.

– Gyorsírással jegyezte? – kérdezte boldogult Varga Sebestyén bencés atya.

– Nem kérem, csak megjegyeztem. Nagyon tetszett!

– Ezért érdemes volt elájulnia – mondotta jól értesült, kedves mosollyal. – Szokott?

– Soha!

Ma így fejezném ki Prohászkanak, a szónoknak hatását: Egyformán tudta foglalkoztatni az intellektust és az érzelmeket. Az *egész* embert foglyul ejtette, mert *egészen* odaadta magát az *egész* igazságért. Ez volt hatásának igazi titka.

[448] Prohászkat, az embert itt ismertem meg Fehérvárott. Kezdő tanár voltam a húszas években. Mögöttem volt az Eötvös Kollégium a maga sokrétű indításaival, szabadgondolkodású, antiklerikális szellemi hagyományával. Ketten jelentkeztünk Prohászkaéhoz bemutatkozó látogatásra. Kollégám, a reáliskola tanára, évfolyamtársam volt az Eötvösben. Meg kell jegyeznem, hogy nem volt divat akkoriban tanárembernek bemutatkozó látogatásra menni Prohászkaéhoz. Jómagam sem gondoltam volna rá, valahogy ösztönszerűen és kegyelettel tiszteltem a nagy ember kevés szabadidejét.

Barátom azonban, aki nagy diplomata volt, besodort hozzá. Öt percre fogadkoztunk, de háromnegyed óra lett belőle

[449] Eötvös mondja *Gondolataiban*: Népszerűen csak az tud igazán beszélni és írni, aki sokkal többet tud a tárgyról, mint amit közölni akar. Az ember ezt érezte Prohászkanál is. Rendkívüli szellemi fölénye azonban nem fajult fölényessé, mert a szeretet, a lelki alázat és a finom humor átmelegítette egyéniségét. Persze a fönségét, ami lényegéből kiáradt, nem tudta nem-létezővé tenni, még ha akarta volna is, de a megnevelt lélek emberivé, lebilincselően vonzóvá lett. Maga volt a természetes természetfölöttség.

És ez imponált nekünk, Eötvös kollégistáknak legjobban. Volt egy-két elriasztó példa előttünk a szellem önimádó részegeiről, – Prohászka fönséges egyszerűsége annál jobban hatott ránk. Ez ám a nagyszerű propaganda a kétezer éves Ige mellett. Minden prédikációnál ékebben szól... Ahogy Prohászka Fehérvár régi telepeseiről, különlegességeiről beszélt, ahogy tanári problémáink iránt érdeklődött, ahogy egy-egy humorszállal a beszélgetés szötteit tarkítani tudta, az egészen lebilincsel bennünket, ifjú óriásokat. Törpéknek éreztük magunkat mellette, de nem kevesbítettettek. Bizonyos vagyok abban, hogy az Eötvös Kollégium intellektualista egyoldalúsága idegen volt tőle, lúdbőrözött radikális szellemétől, mégis az *ember* felülemelkedett benne minden elfogultságon. A szellem tiszteletében mindig azt kereste, ami összeköt és nem, ami elválaszt. De azután karddal választotta el, ami elválasztandó!

[450] Szinte vallásos gyengédséggel szerette a gyermekeket és tisztelte az anyát. Hogy mennyit harcolt a leánykereskedelem, a prostitúció és a törvénytelen gyermeket sújtó méltánytalanságok ellen, annak itt volt a gyökere: az anyaság áhítatos tiszteletében és a gyermek szeretetében.

Hét évig voltam a székesfehérvári Anya- és Csecsemővédő Intézet titkára. Az egyesület gyámoltjai állandóan érezték a nagy emberbarát tevékeny támogatását. Nem alamizsnára gondolok itt, bár azt is adott a csecsemőknek, hanem a legnagyobbra: magára „Prohászka”, erkölcsi támogatására, szavainak forró, éltető energiájára. Jó néhány karácsonyfa ünnepségünkön mondott beszédet, és ezeket a beszédeket soha nem felejttem el. Állítom, hogy Prohászka soha, sehol úgy nem érezte magát *otthon*, mint a proletáranyc között. Betlehem ... jászol ... karácsonyfa ... kisgyermek karikára nyílt, Jézus-váró szeme ... szegény anyák, az otthontalan Máriák sorsvállaló szomorúságával... Micsoda távlatot tudott nyitni Prohászka ezeknek a szemeknek Betlehem örök tanítása felé! Még a nyüzsgő gyermekek sem nyikogtak a beszéd alatt!

[451] Ott úgy éreztük, valóban megszületett a szeretet. A gyermekáldást vállaló, szegény anyák könnyeinél sehol sem tudott nagyobb, mélyebb elismerést aratni a Szeretet apostola.

Minden előadását, beszédét előre leírta. Rögtönözni is csodálatosan tudott, de a *Soliloquiá*-ból tudjuk, hogy az alapos készüléket, a beszéd leírását a hatás és szónoki lendület elengedhetetlen feltételének tartotta, különösen fiatalabb korban. Ne higgyük azonban, hogy pontosan úgy is adta elő, ahogy leírta. A szemek kapcsolata, az újjáteremtés ihlete, az eszmék és érzelmek tűzvihara mindig alakította, módosította beszédét. Egyszer egyik legszebb, de legnehezebb beszédét mondotta el Dantéről a Szent István teremben. Lenyűgözve hallgattuk a súlyos gondolatokat. Bizony fárasztó nagy munka volt. Egyszer csak, amikor a modern szkeptikusok és egyéb lélekhervasztók szócsavarásait, farizeusi mellébeszéléseit állította szembe a dantei világszemlélet isteni logikájával, kicsúszott a száján a nagy hévben: „a fenét!”

Ez a szó bizonyosan nem volt benne a beszéd eredeti szövegében. Néhány kopasz, konzervatív fej ki is pirult tőle, de mireánk, a nagy többségre úgy hatott ez a „bemondás”, mint az ózondús levegő betörése a fülledt terembe. A mindenkire egyformán sütő bohós nap csókja volt ez a Mont Blanc havas fönségén.

És ezzel nem éreztem kisebbnek Prohászka génuszát, de közelebb éreztem magamhoz Prohászkát, az embert.

Dr. Potyondy Imre nagyprépost, püspöki helynök

[452] 1956 május elsején sok sürgető kérésre eljött Dr. Potyondy Imre püspöki helynök úr a Vasútvidéki Plébániára. Sokat vártam ettől a naptól, hiszen többet talán senki sem tudna mondani Prohászka püspök úrról. A napot Prohászka püspök úr emlékezetének szenteltük.

A helynök úr elhozta a múzeumnak egész Prohászka-anyagát, amit egy életen át gyűjtött és odaadta a Prohászka-múzeumnak. Ezenkívül felhívta a figyelmet sok eddig nem ismert forrásra is, így az *Élet* 1918. október 13-i számára, amely mint jubileumi szám jelent meg Prohászka Ottokár 60. születésnapja alkalmával.

[453] Az egész napos beszélgetést az alábbiakban igyekeztem feljegyezni:

Prohászka prózai költő volt. Költő prózában. A színek csodálatosan tudták hangolni költői Génuszát. Láttam, amint a ködben úszó Donáth-kápolnát figyelte. Máskor a Velencei tavat figyelte. Nézte, hogyan fodrosodik, milyen színeket ad a víz. Csodálta a Bakonyt, amikor a lenyugvó nap színeiben fürdött. Ilyenkor extázisban volt, amely imádságos hangulattal volt tele és Istent dicsőítő imává lett.

[454] Csapodi Csaba: *Társadalmi kérdések és katolicizmus Magyarországon* c. munkájában, amely 1941-ben jelent meg, külön fejezetet szentel a szociális Prohászkának. Nem méltató szavakat ír róla, hanem Prohászka idézetekkel mutatja be Prohászka szocializmusát.

Tanulmányát a következőkkel egészítem ki – mondotta Dr. Potyondy Imre. Prohászkát elsősorban a szíve tette szocialistává. Innen van az, hogy a Szent Vince Egyesületnek előbb volt elnöke, mint a munkásmozgalom szónoka.

A munkásmozgalomban Ketteler alapelvét követte (*Die Arbeiterfrage und das Christentum* c. műve 1864-ben, három esztendővel Marx *Tőke* c. munkája előtt jelent meg). Ezen elgondolás szerint megmaradnak az osztályok, de az egyes osztályok testvéreknek tekintik egymást és egymáson segíteni igyekeznek. Sokszor hallottuk tőle ezeket a gondolatokat a Keresztény Nők Szövetségének közgyűlésein. A Székesfehérvári Keresztény Nők Szövetsége keresztény feminista egyesületnek indult, és egy mindent átfogó, szakosztályokban dolgozó szociál-karitatív mozgalommá fejlődött. Prohászka inspirálta. Közgyűlésein mindig megjelent. Közgyűlési felszólalásai Székesfehérvár női társadalmának szociális iskolázását szolgálták. Néhány beszédtemára még emlékszem: 1. Foerster¹⁶⁷, Heimbildend in Weite Wirken. 2. Ruskin: A nő társadalmi hivatása: Kiterjesztett anyaság. 3. Rusten: Minden nő legyen a rend őre, a vigasz balzsamcseppje, a lelkeség tükre. 4. Az idősebb angol testvérmozgalomba kapcsolva: Minden nő legyen fiatalabb társának idősebb testvére. 5. Intelligencia nem az értelem kicsiszoltságát jelenti, intelligens ember az, akinek minden embertársához tökéletes a viszonya. Ezek és hasonlóak Prohászka közgyűlési témái. A Fehérmegeyi Naplóban egy alkalommal ismertettem őket.

[455] Prohászka Ottokár a közhiedelemmel ellentétben igen szerette a zenét és maga is tudott játszani. Zongorázni tanult. Zongorakönyve és húsz műdalt tartalmazó könyve kedves darabjai voltak (a múzeumban van).

A *Die Uhr* c. dal volt ezek közül a legkedvesebb dala. Halálának tíz éves évfordulóján Schwartzbach Flórával összeállítottuk kedves darabjainak a címét. A Rádió ebből külön műsorszámot adott, amelyet Koudela látott el kísérszöveggel.

Ha fáradt volt, lementünk Schwartzbach Flórához. Ilyenkor nem beszélt semmit. Schwartzbach Flóra játszott 1–1 1/2 órát Schubert, Chopin, Csajkovszkij műveiből. Ezalatt kipihente magát. Minden hangversenyen részt vett.

[456] Kuthy József és Lauschmann vezetésével megalakult a zenekedvelők egyesülete. Bátorította őket. Zenében a könnyű klasszikusokat szerette. Ezekben az időkben sokat szerepeltek Fehérváron a budapesti művészek. Más városba alig lehetett fogni közülük, de Fehérvárra lejöttek tiszteletdíj nélkül, csupán a vasúti költséget kérték. Lelkesítette őket, hogy Prohászkanak játszhatnak, aki minden esetben szeretetével halmozta el őket.

Mint kántor gyerek magam is játszottam. Ilyenkor szokta mondani:

– Most hallgassunk, mert az Imre úr játszik.

[457] Prohászka Ottokár igen szerette aulistáit és sokat törődött velük. Ez a szeretet azonban nem érzelmekben, szavakban és mosolyban nyilvánult meg. Úr volt, aki előtt feszes vigyázz-ban álltunk. Este a vacsoránál főleg délutáni olvasmányait mondotta el. Egy órát ültünk este az asztalnál. Úgy éreztem, hogy ez az instruktor óra számomra. Olvasmányaimat folyton ellenőrizte. Nevelt. Tudományos dolgokban személyi titkára voltam. Nem győzte olvasni a sok megjelent munkát, és odaadta nekem olvasásra. Most látom csak, hogy milyen céltudatosan nevelt. Azt olvastatta, amire szükségem volt. Nem egyszer a püspökkertben kivette a kezemből a könyvet, amit olvastam, és helyette jobbat adott. Például olvastam Sawitzky, *Der Sinn des Lebens* c. munkáját. Kivette kezemből és helyette Hilty, *Das Glück* c. munkáját hozta le.

– Ezt olvassa el, ebben többet talál a maga témáihoz.

[458] Szeretetét szavakkal sohasem mutatta ki. Nem volt édes. Egyszer Veszprémben volt. Az esetet csak hosszú évek múlva tudtam meg. Amikor az egyik aulista bemutatkozott neki, megkérdezte, hogy milyen beosztásban van. Az illető tréfásan azt válaszolta, hogy „ő a veszprémi Potyondy”.

– Ezzel sokat mondott – válaszolta Prohászka Ottokár.

Szemünkbe ilyet soha nem mondott. (Mint jellemző esetet, Potyondy helynök úr tilalma ellenére írtam ezt a kis epizódot le.)

[459] A felebaráti szeretet parancsáról hangoztatta, hogy annak népies fogalmazása csak az irgalmasság testi és lelki cselekedetei. Evangéliumi fogalmazás szerint az egymásrautaltság átérzése.

Példával illusztrálom. Többször elmondotta Prohászka Ottokár, hogy amíg öltözködik, imádkozik azokért, akik felöltöztették. A földművesekért, akik a földet megmunkálták, a menyecskéért, aki kinyüvi a lent és beáztatja; a daloló leányért, aki esténként kitilolja. A kocsisért, aki a gyárba viszi. A munkásért, aki a gépet megszerkesztette; a szövőért, aki a gépen dolgozik; a fuvarosért, aki az árut szállítja; a szabóért, aki kiszabja; az inasért, aki elhozza. A kondásgyermekért, aki őrzi az ökröt; a mészároslegényért, aki azt levágja; a cserzőért, aki bőrré dolgozza ki; a cipészért, aki megvarrja; az inasért, aki elhozza. A mozdonyvezetőért, hogy szerencsésen célba érjen. Így élte át Prohászka Ottokár az egymásrautaltságot, a felebaráti szeretet érzését. Ebből az átélésből származott kötelességérzete is embertársaival szemben.

[460] Prohászka Ottokár beleélte magát Székesfehérvár társadalmi életébe. Rendszeresen látogatta a betegeket és a gyónni nem akaró haldoklókat. Sokat vesződött az akkori liberális korból ránk maradt öreg intellektuális férfiakkal.

Egyik alkalommal egy öreg, gyónni nem akaró súlyos beteg ügyvédhez ment. Én az előszobában várakoztam. Amikor kijött, sétálni mentünk.

– Sikerült? – kérdeztem.

– Amennyiben használ, ha valakit a hátuljáról lökdösünk be a mennyországba, akkor sikerült – válaszolta.

[461] Hogy az intelligenciánál mit ért el Székesfehérváron, a következő adatok mutatják: 1907-ben tartotta az első konferenciáját. Ekkor 7 férfi gyönt meg a konferencia végén. Ezek a konferenciák évről-évre ismétlődtek. 1926-ban P. Bíró tartotta meg helyette. Ekkor 527 értelmiségi férfi gyönt meg. Gyakran meglátogatta a fehérvári értelmiségi családokat. Újévkor minden hivatalfőnököt megkeresett irodájában. Aki a kitett ívén boldog újévet kívánt, mindnek személyesen köszönte meg otthonában. 5-6-ot kerestünk fel egy délután. Egyik alkalommal nem nyitottak azonnal ajtót. Másodszor is akartam csengetni. Prohászka megfogta a kezemet és ezt mondotta:

– Meg kell tanulni várakozni! Várakozni tudni, a legnagyobb erények egyike.

[462] Prohászka Ottokár szerette a nagy sétákat. Délután 5 és 7 óra között a kertben dolgozott, fűrészelt, fát vágott, kis fűrészével nyesegetett. Ilyenkor viziteltünk vagy nagy sétára mentünk. Főleg, ha havazott, indultunk el nagy sétára. A következő útvonalakat sokszor megtettük: Halesz-Kisfaludi állomás – Csala-Lovasberényi úton vissza. Ez kb. 17 km. Egyenletesen járt, 12 perc alatt tett meg egy kilométert. A vasút mentén Komárom felé mentünk. Szeretett a síneken végignézni. Ilyenkor kért, hogy hagyjam magára. Meditációba merült, én hátul követtem.

Az egyik téli nagy kirándulásunk a következőképpen zajlott le. Várpalotáig kocsival mentünk. Innen hegynek fel, völgynek le, az utak mellőzésével a tési erdőbe. A falut kihagytuk és a Sötéthorog völgybe mentünk, majd egymásután másztuk meg a körülvevő dombokat. Nagyon sok zugban találtunk kivágott fát, ölbe rakva anélkül, hogy bevitték volna a depóba. Amikor a legmagasabb dombra értünk, elmaradtam.

– Na, gyatra új nemzedék, hallom a szíve dobogását – mondotta.

– Igaz, a számban ver a szívem, de a kegyelmes úr meg sántít – mondtam.

– Az igaz – válaszolta –, de mi köze hozzá?

Azonnal le is ültünk és megebédeltünk. A hátizsákban volt a száraz ebéd, egy üveg bor és tea. Leülve úgy etetett, mint az édesapa a fiát. Teát, tojást, sonkát és bort adott és csak azután kezdett ő enni. Ebéd után kiadta a jelszót:

– Egy órát pihenünk.

A bokr tövében elaludt. Én nem tudtam a fáradtságtól.

– Jól esett ez a kis alvás – mondotta, amikor felébredt.

Órájára néz:

– Jó alvás, egy óra volt. Maga miért nem aludt?

– Nem tudtam a fáradtságtól – válaszoltam.

– És maga akar Budafokra menni? Majd szépen itt marad!

Itt is maradtam. A faluban lábvizet hozatott. 9 kilométert mentünk még a kocsihoz és úgy jöttünk haza.

[463] Prohászka csodálatosan szerette Székesfehérvárt és érdekelte a város története. Gyakran felkereste azokat az öregeket, akik Fehérvár múltjáról tudtak neki mesélni. A jó Nagy Ignác és a pátriárkai kort megért Aujeckyné voltak a történelmi mesemondói. Gyakran üldögélt Nagy Ignáccal Sütő utcai házának udvarán a boróka bokor mellett és ilyenkor Nagy Ignácnak Fehérvár általa átélt éveit kellett elmesélnie: Ferenc József bevonulásáról, az utolsó várkapu lebontásáról. Aujecky nénit főleg a püspök-kút nagytakarításakor talált III. Béla és

felesége sírjának kiemeléséről kérdezte ki. Aujeckzyné Milánóban született, 2-3 éves korában került Fehérvárra. A nagymama kedves őszinteséggel mesélte el gyermekkori csínytevéseit a püspök kacagtatására, köztük iskolakerüléseit, mert neki mindig fontosabbak voltak az utcai események, mint az iskola. Egy ilyen iskolakerülésnek köszönhetjük tanúságtételét a koporsó kiemelésére vonatkozólag. Reggeltől délután 2 óráig állt a kút mellett, míg rá nem találtak és haza nem vitték. Jelen volt az első ásónyomtól, amely a koporsóban megakadt, egészen a koporsó nyitásáig. Prohászka a *Soliloquiá*-jában is megemlíti.¹⁶⁸

Diabella György ercsi patikus delizsánsz¹⁶⁹ vállalkozó volt. Vele erről a korról, a betyárokról, az akkori utazási viszonyokról szeretett beszélgetni.

[464] Nagyon sokszor meglátogatta Prohászka Ottokár a több éven át fekvő és az állandóan ágyhoz kötött betegeket és öregeket.

[465] Néhány szót kell mondanom Prohászkaról, az egyházkormányzóról. Fontos ez azért, mert ezen a ponton vannak az emberek a legnagyobb tévedésben. Szinte szólásmondás lett, hogy Prohászka az országé volt, és nem volt ideje arra, hogy egyházmegyéjét kormányozza.

Az *Élet* 1918. október 13-i számában a *Püspök* c. cikkében írja dr. Vass József a következőket: „Talán egyetlen részletmegfigyelés sem árulja el Prohászkaiban a szakadatlanul dolgozó embert olyan mélyen, mint az, amely őt a fogadóterembe belépéskor iparkodik elkapni és tanulmányozni. Dolgozószobájából lép ki, egyik világból a másikba. Még ott borong, vagy villog homlokán az elhagyott világ felhője, fénye, első lépése szinte öntudatlan, s csak azután foszlik szét a varázs, hogy odaadja Prohászka a látogató aprólékos ügyeinek, vagy egy-egy vergődő lélek tragikumának.

Az ő kezében az egyházmegye kormányzása is megegyeszerősödik. Tévednek, akik azt hiszik, hogy Prohászka különleges szellemi magaslatra vonja megyéje gondjaitól. Mindenkit és mindent ismer nemcsak átfogó pillantással, hanem részletesen, s a be nem avatottak el sem képzelik, mennyi hivatalos dolgot intéz el egymaga az írásbeli munkával együtt. Papjait szakadatlanul lendíti, igazítja, – nem az egyházi fegyelem súlyával, hanem a nagy lélek megértő, örvendő biztatásával.”

[466] Ugyanebben a számban a V. A. *Környezetéből* c. cikkben a következőket olvassuk: „A kegyelmes úr a legjobb, legegényesebb ember, akit valaha ismertem. A mindennapi érintkezésben lehet igazán megszeretni. Hivatalos ügyekben és egyéb dolgokban is odaadó figyelmet és szerető érdeklődést tanúsít. Mindent ő szokott elintézni. A napi postát ő bontja fel, a beérkezett iratokat átnézi, és vagy saját kezűleg intézkedik nyomban, vagy a részletekre is kiterjeszkedve utasítást ad az irodának. A figyelmét semmi sem kerüli el. Óriási levelezése van. Ezrek és ezrek keresik fel az országot minden részéből a legkülönbözőbb ügyekben. Minden levélre válaszol, mégpedig legtöbbször saját kezűleg írja meg a leveleket. A székesfehérvári püspököt mindenki megtalálhatja bármikor. Mindenkit fogad. Sokan is keresik fel. A hívekkel és idegenekkel is szívélyesen érintkezik, mindenki szívesen atyai szeretetet tanúsít.

[467] A mindennapi élete rendszerint a következő: reggel 1/2 6–6 órakor kel fel, lemegy a kápolnába, ott miséz, majd fél 8-kor bemegy reggelizni, azután dolgozik, elintézi a postát, az iroda jelentéseit meghallgatja, és 1/2 11-kor audienciát ad.

Az ebéd rendszerint 1 órakor van. Ebéd után, dolgozószobájában karosszékében átnézi a lapokat. Ez a pihenése tulajdonképpen. Utána újra dolgozik, majd késő délután dolgozni megy a kertbe vagy sétálni. Vacsora 8 óra körül van. Utána keveset elbeszélget, s aránylag korán visszavonul pihenni.

[468] Főpapi tevékenysége nem merül ki az egyházmegye szorosan vett kormányzásában, és a reprezentálásban, hanem a pasztorációból is részt kíván magának. A híveivel közvetlen, meleg érintkezést tart fenn. Állandóan látogatásokat tesz a városban, úgy az előkelő családoknál, mint a szegényeknél, kik főpapi támogatására és vigasztalására szorulnak. Ha tudomására jut, hogy valamelyik híve nehéz helyzetbe jutott, felkeresi otthonában, és szeretettel igyekszik segíteni rajta. Nagy szíve kincseit, anyagi támogatását egyaránt apostoli kézzel osztja szét a szenvedők között. Minden hónap első péntekén a barátoknál gyóntat, ahol nagyon sokan nyernek tőle lelki erőt”.

[469] Ezekhez az idézetekhez a következőket szeretném hozzáfűzni, mondotta dr. Potyondy Imre püspöki helynök.

Többet volt idehaza Prohászka Ottokár, mint többi püspökeink. Havonta egyszer ment Budapestre. Ezenkívül Adventben és Nagyböjtben volt távol, amikor lelkigyakorlatait tartotta, de még ekkor is két napot az egyházmegye kormányzásának szentelt. Nélküle semmit nem tehattünk. Az elintézésben hihetetlenül gyors volt. A 15–20 év előtti dolgokra is pontosan emlékezett. Tudta, hogy melyik plébániának rossz a fala, vagy hol van szükség istállóra.

Az elintézési formán azonban egyszerűsített. Mindig és mindenről referálni kellett. Püspöksége alatt a vikáriusnak semmi szerepe sem volt, semmiről nem tudott, csupán diszpenzációkat írt alá távolléte alatt. Egyéni stílusa volt a lelkipásztorkodásban és a papok nevelésében. Természete szerint individualista volt. Az elmélkedésben is az egyedi módszer híve volt. A papok egyedi lelkiéletével viszont sokat foglalkozott.

[470] Konferenciákat nem tartott a papságnak, de egyedileg beszélt velük. Többen megfordultak nála, mint gondolnánk. Dél előtt 10 órától 1 óráig bárki bemehetett hozzá. Ha valaki a városban volt és nem ment hozzá, zokon vette és rosszat gyanított. Aki feljött hozzá, azt mind meghívta ebédre. Röviden, de sokszor fogadta az embereket. Minden beszélgetésnél rátért a plébánia lelkipásztori problémáira.

[471] A levéltár a bizonyítéka, hogy mennyi ügyet intézett el egyedül. Ha távol volt Adventben és Nagyböjtben, csütörtökön akkor is hazajött és a hét három napján ekkor is az egyházmegye ügyeit intézte. A vonathoz mindig kimentünk, amint beült a kocsiba, a beszélgetés mindig így kezdődött: – No, kedves Imre úr, kezdje, mi van idehaza?

Egyházkormányzásában és egyéb tetteiben is az egyéniségét figyelembe kell venni. Volt néhány cselekedete, amit begyöpösödött aulista nem tudott megérteni, viszont ezekben is az idő Prohászkat igazolta. Ezek a cselekedetei adtak alapot az igazságtalan kritikáknak.

Bicskén például alapítványt tettek az elmaradt gyermekek óvodájára. Az összeg már felnőtt a háromszorosára, de még mindig kevés volt ahhoz, hogy az intézményt létre lehessen hozni belőle. Bicskén viszont a katolikus iskolát kellett megnagyítani. Prohászka úgy gondolkodott, hogy mindkettő iskolaügy, a gyógypedagógiai intézetet úgysem lehet megalapítani a kis összegből, tehát odaadta az összeget a katolikus iskolára.

A másik ilyen eset Bián volt. Jelentéktelen összeget ajándékoztak apácázárdára. Az összeg sehogy sem volt elég arra, hogy zárdát alapítsanak. Plébánia épületre volt szükség. Prohászka az alapítvány házából plébánia épületet csinált és a telket átíratva a plébánia nevére. Ehhez hasonló dolgokat fűjtak fel. Nem számoltak azzal, hogy zsenialitása egyházkormányzatát is egyénivé tette. Ahogy szociális vonalon az idő őt igazolta, ugyanúgy ezekben a dolgokban is.

[472] Érdekes volt a csókakői bérálás az első világháború után. A frontról hazakerült fiatal huszárok vették kezükbe a bérálás megrendezését, ők fogadták és üdvözölték is a püspököt. A bíró és az egyházközségi elnök háttérbe szorultak. Mórról jött Prohászka püspök úr. Piros huszárruhás bandérium fogadta. A vezető leugrott a lóról és belekezdett a köszöntő beszédbe.

– Kegyelmes püspök úr – mondotta nagy hangon.

Tovább nem jutott. Halkabban ismétli:

– Kegyelmes püspök úr ...

Utána csend. A tanítónő sügni próbált. A szónok hátraszól:

– Ne izéljen!

Prohászka ekkor a vállára tette a kezét a bennmaradt szónoknak és a következőt mondja:

– Látod, az öregek mindig szépen elmondották a köszöntő beszédet. Tanuljátok meg ti is tisztelni őket. – Majd így folytatja: – Láthatjátok ti is, hogy nem könnyű szónokolni, majd a templom ajtajában az egész hívő seregnek gyönyörű beszédet mondott a szellemi munka értékéről és nehézségéről. A hatás óriási volt.

[473] Igen kedves volt a bérálások között, ha azokra visszagondolok, a magyaralmási bérálás. A határba, az országútig a legények lovon, a leányok, 10–15, egy-egy kocsin jöttek a püspök elé magyar ruhában. Gyönyörű látvány volt. Olyanok voltak a leányok, mint a bokréta a zöld mezőben. Ez az üde leány-virágcsokor megkapta Prohászka lelkét, és a fogadás után nem a jegyzőhöz beszélt, aki köszöntötte, hanem a leányokhoz. A következőket mondotta:

– Falusi leányok vagytok, mezei virágok. Vigyázzatok, hogy el ne hervadjatok!

Vigyázzatok, hogy mindig üde szirmok legyetek a falu életében.

[474] A pilisszentlászlói béráláskor tótul kezdte a beszédét. Előtte Sós-kúton voltunk, ahol Grieger Miklósnál lakott, és onnan ment ki a környékre. Két este együtt tanulta Grieger Miklóssal a tót prédikációt. A hegytetőn levő pálos templom szószékéről beszélt.¹⁷⁰ Körülbelül öt percig beszélt tótul. Minden arc sugárzott az örömtől. Egyszerre csak nem jutott eszébe, hogy mit jelent a gyónás tótul. Kedvesen és közvetlenül megkérdezte a hívektől, hogy mit jelent a gyónás tótul? Az egész templom elkezdte hangosan mondogatni: Gyónás ... gyónás ... gyónás ..., de senki sem tudta. Prohászka ekkor elmosolyodott és magyarul beszélt tovább. Utána mondotta tréfásan:

– Ha az egész templom nem tudja, minek erőlködjem tovább?

Az a szokás, hogy a szertartás végeztével körmenetben jön vissza a nép, hatos sorokban. Az asszonyok szép népi viseletben voltak. Egységes tót imakönyvből imádkozott az egész falu. Prohászka elkérte az egyik imakönyvet, beállt közéjük és velük együtt énekelt, imádkozott. Érdekes volt látni az asszonyokat. Az egyik meghúzta a másik szoknyáját. Tud ám! Ez a másikat. Tud ám! És ez a szoknyahúzás és a „Tud ám!” végigment az egész körmeneten. Mikor visszaérkezett a körmenet a faluba, a kápolna elé, Prohászka felállott egy ott lévő kidöntött fatuskóra és ezt mondotta:

– Eddig anyanyelveteiken imádtátok az Istent, most édes hazánknak a nyelvén könyörögjünk hozzá – és maga kezdte el a Himnuszot.

Ebéd után négy ló húzta a rossz úton a hintót, amely elvitte a püspököt. De azok is csak lépésben tudtak haladni. Az összes gyermek felkapaszkodott a hintó hátrahajtott végére. Mint egy fiastyúk, olyan volt közöttük a püspök. Le akartam őket hessegetni.

– Ne bántsa őket – mondotta Prohászka Ottokár – ez a legszebb az egész bérálásban.

[475] Sokszor mondotta: – Imre úr, senki sem nélkülözhetetlen, se én, se maga, se az a harmadik, aki gondolja magáról.

[476] Teológiai vizsgára mentünk a szemináriumba. Egy ízben megállt az ebédlő ajtaja előtt, ahol a vizsga volt és mondta: – Imre úr, a tanárnak nagyon alázatosnak kell lennie. Nem szabad izgulnia, ha a kispap nem tud, és a tanárnak sem szabad arra törekedni, hogy a saját dicsőségére brillírozzon a gyerekekkel, megfelelő témát keresve, nem azért, hogy a kispapon könnyítsen, hanem azért, hogy a vizsga szépsége ne szenvedjen, ami a tanár dicsősége. – Plébános vizsgára indulva pedig ezzel bocsátott útnak: – Kívánok sok türelmet, mert életem legnagyobb türelempróbái voltak a plébánosi vizsgák.

[477] A szegények iránti részvét pátoosszá nőtt Prohászkaiban. Ez a pátosz vitte alázata dacára, amellyel minden feltűnést kerülni igyekezett, az irgalmasság heroikus cselekedeteire. A részvét érzése ragadta el, mikor az esztergomi hídnál téli hidegben megpillantotta a mezítlábas koldust, ott helyben leveti cipőjét és neki adja. Ez az érzés vitte, hogy 1918-ban a hozzá jövő menekülteknek összes fehérneműjét kiadja, hogy mikor szombaton fehérneműjét készíteni akarták, csak két darabot találtak nála az egyes ruhaneműkből, és pedig a leghasználtabbakat és a legfoltosabbakat.

[478] Prohászka egyik legnagyobb ihletője a természet volt. Mány községbe délután érkezett bérnyúlásra. Német ajkú község. A templomba egy madár tévedt be. Az orgona és ének hangjaira ijedt röptében hol az ablakhoz, hol a falhoz vágta magát a szegény madár. A püspök megpillantva, mintha elfelejtette volna, hogy szószéken van, hívei vannak előtte, egy pillanatig szótlánul nézte a madár vergődését, majd hívei helyett atyai kedvességgel a madárral kezdett beszélni:

– Mit félsz kicsikém, ne félj, itt Isten házában vagy, ki téged teremtett és táplál, kinek ének a te egyszerű csipogásod. Tudom kitől félsz, tőlünk, emberektől.

Ismét csend.

– Miért röpködsz olyan ijedten? Ugye, mert szeretnél elrepülni innen? Nem neked való ez a boltíves zárt hajlék, a napsugaras magasság a te világod. Ne félj tőlem! Én is így vagyok. Nehéz a föld alacsony porában járni ...

A püspök elhallgatott. Szánóan nézte a vergődő madarat. Gondolataiból feljévedve vette észre, hogy nincs egyedül. Híveihez fordul:

– Híveim, épp így van az ember is. Nem bírja ki az élet igáját, a megélhetés harcát, nem elég a megélhetés, a pénz, a vagyon, az élvezetnek nem elég a tudás, a család, a szerelem. Ha csak ezt adod meg magadnak, úgy fogsz vergődni, mint az ijedt madár. Az istenközelség végtelensége kell neked, hogy énekelve bírd járni az életet. A madár tovább vívódott, a püspök újból szótlánul nézte, majd Heben kedves versét idézte:

Jó neked, madárkám,

Mert hogy merre visz utad

Neked tudnod adta Istened,

De én, vak ember, sötétben keresgélek.

Ebből a gondolatból kiindulva az ember céljáról prédikált.

[479] Folyton sürgette a természet megismerését.

A Hosszúsétátér¹⁷¹ alatt levő hármass vasúti elágazásnál sétáltunk. A komáromi vonal mentén igyekeztünk Moha fele. Kért, hogy hagyjam kissé egyedül. Ez azt jelentette, hogy vagy imádkozni, vagy gondolkodni akar. Ilyenkor mindig 5–6 lépéssel hátrább követtem, rendszeren elővettem rózsafüzéremet, azt imádkoztam. Mereven a bakonyi hegyek felé nézve az őszi nap nyugtában gyönyörködött. Lépése mind ütemesebb lett. Lelkendező könnyedséggel járt. Én eltettem rózsafüzérem, hogy követni tudjam. A püspök egy kedves Schuman melódiát kezdett dúdolgatni, majd hátrafordult s azt kérde tőlem:

- Hogy tetszik az égbolt? Ismeri a német költeményt:
 Und willst du erlöst, geliebt sein und erkannt
 Dich fragt die Natur, ein Kind mit tausend Fragen.¹⁷²

A természet megismerésének sürgetése későbbi éveiben mind gyakoribb volt. Az utolsó őszi egyik napján történt. Sétára indultunk a szőlőhegy felé. Őszi délutánokon gyakran elment a Donáth-kápolnához, ahol a kápolna falához dőlve az őszi naplementében gyönyörködött. Az őszi színek csodálatosan felhangolták. Elmerülve a naplemente szépségében, elmélkedő lelkéből csodás költői színekben ömlöttek ajkáról az önfeláldozás örömeinek hangjai. Ilyenkor a természet hárfása volt ...

[480] A palotából kilépve, a püspökkútnál megállott. A víz apró erekben folyt szét a járda porában.

– Nézze – szólt –, így képzelem Bergson az életet: csak egy élet van, egy egységes, osztatlan, hatalmas erő, mely kisebb-nagyobb erekben folyik széjjel, mint a futó gyökér a föld alatt és különféle élet formájában hajt ki.

Ellentmondtam Bergson élet-fogalmának: – A sokféle növény, állat, emberélet nem lehet egy és ugyanazon életnek a megnyilatkozása, mert lehetetlen és nincs a növényi, állati és emberi életkategóriák között átfejlődés. – Minden élet-kategória számára külön élet-princípiumot kell feltételezni. – Bergson egyébként nem tudja megmondani, honnan származott az az egy osztatlan, ős életenergia, amely mint a futó gyökér, különféle életformákban kivirágzik. – Én sem tartom Bergson filozófiáját – mondotta Prohászka Ottokár –, nem a filozófia nyelvén beszélek most. Kegyed válasza mutatja, mi a különbség a fiatal és az öreg ember között. A fiatal azt keresi, hogy valami miből lesz, én azt keresem, mi lesz abból, ami van. Soknak az élete olyan, mint a porban futó víz, felszívja az élet pora és kiszárítja a nap, ti. az élet gondja, és nem marad utána semmi. Boldog az, kinek élete nem porban szétfolyó víz, hanem termékeny földben futó ibolyagyökér, amelyből száz új élet fakad.

[481] A tudósok keresik, hol a helye Prohászka Ottokárnak a szellemóriások, a filozófusok, természettudósok és szociológusok között. Nekünk, gyermekeinek, akik atyai szemébe nézhettünk, kik atyai ajkáról szívtuk a szót, ez nem probléma. – Odaállunk a bölcselők elé és válaszoljuk: Filozófusok, keressetek helyét a bölcselők között? Nézzétek, ott a helye, ahol az elme a logika határain túl az Isten-közelség végtelenségével töltekezik és így énekel: „Filozófusok, én kacagok rajtatok, én az örök élet vándora, prófétája és énekese vagyok.” – Odaállunk a természettudós elé és mondjuk: Keresed helyét a természettudósok között? Hallgasd meg akkor szavát, mikor Düllmen Szent Katalinról beszél, arról az egyszerű paraszt leányról, aki minden teremtményében Isten kezét látta, aki amikor a rét ösvényén járt, felfogta kicsi parasztlány-szoknyáját, hogy egyetlen harmatcsepp, Istennek gyöngyszemeit, le ne üssön vele! Olvasd el te tudós, sorait, melyeket a pilisi hegyekről írt, amik az ő szemében Isten oltárai, csúcsai, Isten gyertyatartói, hegyoldalának lankás erdei, Isten oltárszönyegek, ahová ő csak imádkozni járt! – Hallgasd meg tudós énekét, amelyre a Sárrét egyhangú világa hangolja, hallgasd meg imádságát, melyre a felhők fodrai ihletik, melyben ő az örök Tabernákulum fátyolát látta. Átélés volt nála az: Es geht Gott durch den Wald.¹⁷³ – Szívéből szakadt az ima. A rét, mielőtt lekaszálnák, és a hársfák, mielőtt virágoznának, Teveled van tele. Fenséges a *Soliloquia* 1921. május 18-i feljegyzése.¹⁷⁴ Lovasberényi bérmlás után jegyezte fel. A bérmlás után hosszan elmélkedett a Ciráky park 300 éves tölgye alatt. Hazajön, és imádságosan tör ki lelkéből a zsoltáros szava: „Melior est dies una in atriis tuis! ... praesentia!”¹⁷⁵ Isten-közelség, édes, simogató Isten-közelség – ezt a mézédességet meg tapasztalást szeretném szívetekbe csepegtetni, de ehhez alázatos hit, erkölcsös szív és

imádkozó áhítat kell ... Milyen más nekem Lovasberény, mióta Krisztus kezét látom a hársfában ...!

[482] Az emberszeretet ösztöne és mélységes átérzése uralta Prohászka beszédeit. „Prohászka – mondja Brisits – a szószéken sohasem uralkodott mint Bossuet, sohasem volt a hatalom és tekintély képviselője, mint Pázmány, nem volt ostor és tisztító vihar, mint Abraham a S. Clara, hanem testvér, akinek az érzése részvét, szava pedig olaj. Prohászka a XIII. századbeli franciskánus szónokok típusa volt, aki a szigorú Credót prédikálta, de credója mégis meleg volt. Prohászka szónoki programját maga így fogalmazta meg: «Testvérekém, én békét akarok köztetek és Isten között.» Prohászka szónok volt, akit a részvét ösztöne nemcsak vitt hallgatóihoz mint emberekhez, nemcsak megérezte hallgatói problémáit, de együtt is szenvedte velük, – és ezen compassio folytán sohasem a moralisták és apologeták iskolás ridegségével nyúlt problémájukhoz, hanem az emberi természet esettségének számbavételével tárgyalta azokat.

Prohászka a szeretet zsenije. Páter Bangha így kiált fel: «Prohászka szeretet nélkül?! Mi volna ő így? Talán lángész, talán irigyelt tudós, de – tizedrészét sem érte volna el annak, amit elért, mert szeretett!»

[483] Prohászka püspök az örök élet vándora, dalosa és prófétája volt, – de ugyanakkor prófétája volt a földi örömöknek is, – ha azok tiszta örömök, – életboldogító örömök voltak. – Brisits írja: Prohászka a természetes és természetfeletti öröm püspöke, aki a földi életet lélekkel és örömmel tudta koronázni. Prohászka püspök nem haragudott a földi életre. Már itt a földön ritmikus, örömteli életet sürgetett. Hirdette, hogy a szép, boldog, egészséges élet Isten akarata. Ezért az öröm Prohászka világnézetének alkotóeleme. A vallási világnézetet is csak azért ajánlja, mert ez teremt örömteli életet. A tízparancsolatot is azért sürgeti, mert a tízparancsolat a boldog földi élet egyedüli klímája. „Ha ideális a világnézet – mondotta itt Fehérváron 1922-ben –, akkor égboltunk kristályos kék olasz ég, amilyen Catania felett ragyog, ha szkeptikusnak, vagy pesszimistának csapunk fel, akkor égboltunk alacsony, felhős, ködös lesz, mely alatt elpusztul az ember éppúgy, mint Nietzsche *Schwarze Musik*-jének zenéje mellett, vagy a kancsukát¹⁷⁶ tartó és töviskoronát ígérő Tolsztoj sötét embere mellett.”

[484] Prohászka hivatásának tekintette, hogy az életöröm prófétája legyen. Az egész magyar lelkiség – írja – elfelejt örülni és az öröm olaja elszáradt homlokáról... a nagy vámszedő: a politika, blazírt irodalom és lelketlen közélet kifosztottak belőle mindent, és ő itt maradt védtelenül. – Prohászka a lendületet vesztett és örömtelen emberért jött: „Várjuk a remélő tavaszi földnek esdeklő illatával a fonséges magvető kezét, majd kihajt és kalásszá érik bennünk az öröm, s aranyos hullámozása fölött Isten arca mosolyog művére, – életünkre.” (ÖM 7,326)

[485] A *Föld és ég* c. munkája végső lapjain indokolja dogmatikailag az örömökre vonatkozó elméletét és hozzáteszi: „Ne tartsuk a gondolatmenetet költői ömlengésnek, valóban nincs ismeret, mely ennél igazabb s realisabb lenne.” (ÖM 3,245) – Az öröm elméletét legelőször ő maga élte. Váratlanul, inkognitóban ült be egyik zárandoklat alkalmával a bodajki gyóntatószékbe. A papság sem tudott róla, hogy ott van, csak a gyónók ajkán terjedt el suttogva a hír. Dolgát végezve, amely észrevétlenül jött, éppoly észrevétlenül tűnt el Bodajkról gyalogosan. Átbarangolta a Galya-völgye mentén a csurgói, isztiméri, iszkaszentgyörgyi erdőt. Késő esti szürkületben állított be az iszkaszentgyörgyi plébániára, hová kocsiját rendelte. A plébános nyugtalanul várta már az esti sötét miatt, és aggódva kérdezte tőle megérkeztek:

– Kegyelmes úr, nem félt egyedül az erdőben?
 – Félni? – volt a válasz. – Egész délután énekeltem, először gondolatban a visszatérő búcsúsokkal, azután a csipogó madarakkal s végül az angyalokkal.

[486] Utolsó teljes beszédét március 31-én este mondta a budapesti Egyetemi templomban. E konferenciabeszédében a következő példát hagyta ránk emlékül: III. Ince pápa, Assisi Szent Ferenc kortársa nagyon szerette a szegénység szentjét és sokat tartózkodott nála Assisiben. Egyik ilyen assisi tartózkodása alkalmával nagy levertség fogta el. Küldött Szent Ferencért, hogy megvigasztalja őt. Szent Ferenc az erdőben volt és elragadtatásában a madaraknak énekelt. A küldönc szava után újra elragadtatásba esett és csak a második küldönc hívására indult hazafelé. Az erdei ösvény, melyen hazafelé ment, két bokor között vezetett. A két bokor között pók kezdte szőni hálóját, friss fonalaival elzárva Szent Ferenc útját. Szent Ferenc mosolyogva állt meg a kis útonálló előtt. Újabb elragadtatás következett, amelyből a harmadik küldönc ébresztette fel.

– Ugyan Ferenc – fogadta a pápa –, nem tudnád megmondani mi a bajom? Nagyon nehéznek érzem az életet, segíts rajtam.

Szent Ferenc felelte:

– Atyám, téged bizonyára aranypalástod és hímzett köntösöd terhe nyom ... Tedd meg kedvemért, vesd le.

A pápa engedelmeskedett, mire Szent Ferenc levéve válláról kopott pelerinjét, a pápára terítette. Mosoly derült a pápa arcán s mondotta:

– Ejnye, Ferenc, különös, milyen könnyű ez!

Prohászka püspök is ránk hagyta egyszerű köpenyét és ez nem más, mint az örömök lelki édessége. Mindnyájan, kikre e köpenyét ráterítette, a múltó évek távlatából is mosolyogva mondjuk égre nézve: Különös, Atyánk, milyen könnyű így az élet!

[487] Prohászkanak nagy olvasottsága volt. Özv. Báthoryné *A lángész tüzeiben* c. munkájában a következőket írja: Óriási olvasottsága volt, emellett igen jó néven vette, ha valaki érdekesebb újdonságra hívta fel a figyelmét. Lett légyen az szépirodalmi, történelmi mű, vagy akár gyermekmese. Én például elvittem neki az *Appelschutt* c. könyvet, mely egy hatéves leányka történetét tartalmazza, valamint a híres *Maja méhecske* történetét. Mellette ülttem varrogatva, mikor ezeket olvasta. Ha valami nagyon tetszett neki, azt elmagyarázta nekem.

[488] Csodálatos volt a türelme a gyónókhoz. Ugyanaz a Báthoryné írja le: Mellettem ült, nem mertem szólni. Ő kezdte: Mi van a noteszban? Elmondtam, hogy áldozás előtt imádság helyett folyton az mozgott az eszemben, hogy Molière *Tudós nő* c. darabjában ki szerepelt. Áldozás után pedig imádság helyett az a gondolat kínozott, hogy Molière honnan vette a Philaminte nevet. Püspökötya csak mosolygott. Kérdeztem tőle:

– Püspököttyával nem esett meg ilyen?

– De igen, válaszolta.

– Mit csinál ilyenkor a jó Isten?

– Mosolyog – felelte a püspök.

[489] Misézik Rómában. A sekrestyés fráter rángatja Vízota kanonok úr ruháját és mutogat a püspökre:

– Ill Santo!¹⁷⁷

[490] Münchenben öltözködik az Apostelkirchében. A sekrestyés irgalmas testvér volt. Prohászka véletlen egyenesen hagyta a stólat. A sekrestyés fráter megütközve figyelmezteti,

hogy ez csak püspöknek jár. Prohászka mosolyogva tette keresztbe a stólát, mert az ő bizonylata¹⁷⁸ csak egyszerű székesfehérvári pap címre volt kiállítva.¹⁷⁹

[491] Régi germanikus társaival szokásuk volt, hogy Münchenből Milánóba küldték előre reverendáikat és ők mint turisták tették meg az utat Münchentől Milánóig. Egyik reggel hegyi faluba érnek. Betérdelnek a templomba. Ministráns nélkül jött ki az öreg pap. Prohászka odaáll az oltárhoz turista ruhában. Mise végén a sekrestyében megveregeti vállát az öreg pap: Gut, mein Alte!¹⁸⁰ Maga még egészen jól tudja a ministrációt!

[492] A Sárréten megyünk. Szénával megrakott szekérrel találkozunk. Fent ül a gazda, de a lova nem indul. Odaszól nekem a püspök: Dobjuk le a kabátot. Lódítsunk egyet a szekéren. Két löcsnek nekidülünk. A kocsi megindul, a Szellő egyszerre vágatva viszi tovább, a jó gazda ostorával integet visszafele: Isten áldja meg magukat plébános urak!

[493] A Kégl György utcában háttal akarja a kapun a lovakkal betolatni a kocsiját. Nem megy. A püspök parancsára ismét a löcsnek dülünk és a kocsi megy befelé. Mire az udvarra érünk, már tíz férfi is tolta a kocsit, akik addig, amíg a püspököt munkában nem látták, ablakból nézték a kocsi vergődését.

[494] Bicskén van bérmlás. A vértessacsi esperes is jelen van. A püspök rábízta a csomagokat, hogy hozza magával a vonaton és foglaljon helyet a másodosztályú fülkében. Ő maga gyalog nekiindult és mosolyogva várta az esperest a vértessacsi állomáson és ott ő maga ült be a csomagok mellé.

[495] Hosszúsétatéren megyünk. Csigabigát félrerúgtam a lábommal. A püspök rám szól: Gondoljon Düllmen Katalinra és lehajol és kezével teszi a gyepre a csigát.¹⁸¹

[496] Budapestről jön a püspök. Tréfásan fordul hozzám a kocsiban. Tudja mi a konkáv és a konvex között a különbség? Ez biztosan tréfa, mondtam, nem tudok rá válaszolni. Azt tudom, hogy a szemüvegeknél melyik a konkáv és melyik a konvex. Nem mondom meg, mondtotta a püspök, majd az asztalnál becsapjuk vele Viszota monsignore-t. Az asztalnál fel is teszi a kérdést, de Viszota úr, mint pesti háziúr a pesti vicceket, mind tudta. A tréfára tréfával válaszolt. A püspök kacagott.

[497] Az ebéd mindig kedélyes beszélgetés ideje volt. Este legtöbbször délutáni olvasmányait mondtotta el, főleg ha ketten voltunk. Egy órát ültünk este az asztalnál. Úgy éreztem mindig, hogy ez az instruktor óra számomra. Két esetben igen hosszúra nyúlt a beszélgetés. Az egyik, amikor Hörbiger bécsi egyetemi tanár jégelméletéről tartotta előadását a zirciek dísztermében.¹⁸² Órák hosszat tartott a vita. A másik, amikor az egyik orvos *Eugenetika* c. könyvéhez kért előszót. Ebédnél ismertették az egész kéziratot. Mit szól hozzá, fordult hozzám Prohászka Ottokár. Ehhez ne a fehérvári püspök, hanem X. Y. nőgyógyász professzor írjon előszót. Így is lett. Prohászka közbenjárt a professzornál és előszavával jelent meg a könyv. Mindkét eset mutatja a nagy szellemi változatosságot, amelyben Prohászka Ottokár élt.

[498] Az indexre tételkor még nem voltam az aulában, mondtotta dr. Potyondy Imre püspöki helynök. Prohászka Irmától, Prohászka Ottokár nővérétől¹⁸³ hallottam a következőket: Amikor tudomására jutott Prohászkanak az indexre tétel, igen indulatos lett. Hamarosan azonban megnyugodott. Bevonult a kápolnájába, minden gyertyát meggyújtott, és

az egész éjszakát szentségimádásban töltötte. Hogy mi történt ezen az éjszakán, nem tudjuk. Reggel jelentette Rómának, hogy engedelmeskedik.¹⁸⁴

[499] Egy alkalommal a moziban az analfabéta katonák záróünnepélyén vagyunk. Színjelenet végén harsányan kiáltja a katona: Szeresd a hazát! A püspök a pódiumra ugrik és mosolyogva szólítja meg: Igen, fiam, de ismerd is meg hazád földjét. Nem szeretném, ha amikor masíroztok, gondolat nélkül járnátok az utakat, mint az igavonó állat. Az országutak szélét a jó Isten gyöngyszemekkel szórta be. Gyöngyszemek vannak a lapulevelek alatt. Most természetórát tartok nektek. De nem úgy, ahogy a tanárok szoktak. Elmondom nektek, hogy a hármas híd felé masírozva található útszéli gazokból milyen orvosság készül, hogy lássátok, hogy porosan, a felszerelés alatt izzadva milyen kincseken tiportok. Düllmen Katalin követésére hívta fel őket. Ez a szentéletű parasztlány, ha reggel réti ösvényen ment, mindkét oldalt felemelte a szoknyáját, hogy véletlenül le ne üssön egy napfényben csillogó harmatcseppet, és énekelve imádta az Urat, hogy így telehintette ajándékaival a mezőt, hisz ez a harmatcsepp ajándék mind az embernek szól.

[500] Minden szomorú hír nagyon hatott Prohászka Ottokárra. Ha szomorú hír érkezett, rögtön eltűnt. Tudtam, hol kell keresni. Órák hosszat térdelt ilyenkor az Oltáriszentség előtt.

Nekem nagyon az idegeimre mentek és nyomták a lelkemet az egyházmegyében előforduló személyi bajok. Látva ezt rajtam, atyailag intett, hogy vigyázzak, mert a legnagyobb baj az, ha valaki elveszíti a bizalmát az emberekben. Az egyik kellemetlen hír után nem tudtam aludni. Reggel első percben észrevette rajtam. Kérdezte, hogy mi izgatott fel. Megmondtam. Prohászka a következő kérdéssel válaszolt: Tudja-e, hogy hány Oltáriszentség van Székesfehérváron? Nézze, én sem tudtam emiatt aludni, és végigjártam gondolatban az összes templomokat és kápolnákat. Kb. 25 volt akkor. – Először elmentem annak a szerencsétlen papnak a templomába, aki elhagyta az oltárt és ott az oltár előtt könyörögtem a szegény emberért. Ezután sorban imádtam az összes székesfehérvári tabernákulumokban jelenlevő Úr Jézust. Olyan jó volt, úgy felemelt, és biztatott az éjjeli csendben egyedül lenni az Úrral.

[501] A legitimizmus első virágzása idején, Károly király halála után üresedett meg a kalocsai érseki szék Várady L. Árpád halálával 1923-ban. Ennek betöltéséről nehéz tárgyalások folytak a Vatikán és a kormány között. A kormány, amelynek miniszterelnöke Bethlen volt, Prohászka akarta kalocsai érseknek. Prohászka érseki kinevezésének Apponyi volt a leglelkesebb szószólója. Viszont Zichy János, az akkori keresztény párt elnöke saját testvére, a pécsi püspök érdekében járt-kelt. Bethlen ellenezte Zichy püspök úr kinevezését, elismerte jámbor életét, de szerette volna a nemzet szempontjából Prohászka Ottokár szellemi nagyságát az érseki székbe ültetni.

Nagy ebédet rendeztek a fehérvárcsurgói kastélyban. Meghívták Prohászka is. Jelen volt Stefánia főhercegnő és férje, Lónyay herceg, Pallavicini örgróf, felesége, Zichy János stb. Csupa legitimista főúr. Prohászka szabadkirály-választó volt. Már az asztalnál szóba került, hogy a legitimizmus szempontjából megfelelő püspök kerüljön a kinevezendő kalocsai érsek helyére, Kalocsára való átvitele esetén. Grieger Miklós és Pehm József nevét emlegették. Grieger már eleve elutasította a gondolatot. Mondották, hogy ő Ottó trónörökös és Zita királyné előtt kijelentette, hogy nem akar politikai úton püspök lenni.

Ebéd után feketekává volt. Engem Zichy János és Pallavicini karon fogott és mintha sétálnánk, bevittek a könyvtárba és Prohászka kormányzásáról faggattak és velem akarták igazoltatni, hogy soha sincs odahaza. Mindkettőt téves állításnak nyilvánítottam és helyette szemükbe mondtam, hogy bármely püspök többet van távol püspökségétől, mint Prohászka. Abban hibáznak az urak, hogy nem veszik számba, hogy Prohászka beszédeire egyik vonattal

megy és még aznap visszajön. Adventet és nagyböjtöt kivéve, soha sincs távol egyházmegyéjétől, de akkor is a hét első napjaira mindig hazajött. Csakhogy amíg más püspök távollétéről nem írnak a lapok, Prohászka egy-két napos távolléte is újságba kerül beszédei és előadása ismertetése kapcsán.

Eseteket hoztak fel az ő leegyszerűsített kormányzati metódusára, de mindegyik eset¹⁸⁵ eltúlzott variáció volt. Például: levelezőlapon diszponál, hozták fel, napot, esetet részletezve. Az eset a következő: Prohászka megtartja havi konferenciáját Budapesten. Délután két órakor indult Budapestre, 5 órakor beszélt az Egyetemi templomban, majd a nyolcas gyorsal jött haza. Budapesten a Déli pályaudvaron beszállt hozzá az egyik közeli esperesünk, intézkedést kért: váratlanul operálták az egyik plébánost. Helyettesről az esperes nem tudott gondoskodni. Mialatt a gyorsvonat a Déli vasútról Kelenföldre ért, megírta Prohászka egy postai levelezőlapon az utasítást az egyik plébánosnak, hogy káplánját azonnal küldje a beteg kíségetésére. Ez lehet modern, amerikai stílus, ahol telefonon diszponálnak, de nem jogellenes. Még ki sem pakolta táskáját idehaza, már elrendelte, hogy intézkedését iktassák. Prohászka látva, hogy kellemetlen helyzetben lehetek, azért hamarosan indított és az inassal hivatott, hogy készüljek az indulásra.

Tehát itt egy politikai hajsza és a Zichy családi érdek mozgatták az ellenfeleket. Ha Prohászkanak alludáltunk¹⁸⁶ a kalocsai érseki kinevezésének megghiúsulására, lelki nyugalommal, tréfásan intézte el: – A monsignore-ok nem szeretnek engem!

[502] Ebben az időben más oldalról is támadták Prohászskát. Például a leánykereskedelem elleni gyűlésen való részvételét és beszédét hibáztatták Róma felé, hogy ugyanazon asztalnál a protestáns püspökkel egyszerre szerepelt. Állítólag a feljelentés Egerből ment.

Prohászka azzal kezdte beszédét, hogy a romlásnak indult leányok védelme nem érint dogmát, hanem csak a szeretet parancsának a teljesítése, ezért ne ütközzék meg senki, hogy együtt látja a három hitvallás püspökét. E kijelentést Rómába úgy juttatták el, hogy Prohászka azt mondta, hogy a szeretet parancsának teljesítése közben nincs köztünk vallási szempontból különbség.

[503] Zichy Kázmér zichyújfalusi földbirtokos kb. 24 évig élt a katolikus lelkész előtt kötött házasságban egy református vallású arisztokrata hölgygel (Odescalchi?). Ebből a házasságból, amely egyházilag érvénytelen volt, több gyermek született. Ekkor találkozott egy gazdag amerikai hölgygel a washingtoni magyar követségen. Elvált itthoni feleségétől, és elvette az amerikai hölgyet, aki elsősorban kifizette adósságait, tehermentesítette a birtokot, majd gazdagon investálta.

Minthogy első házassága egyházilag érvénytelen volt, és az amerikai hölgy szabad állapotú volt, egyházilag is meg akart esküdni. Prohászskát kérték fel az esketésre. Prohászka méltatlankodott, hogy csak 24 év után jutott érvénytelen házasságának tudatára, amikor már elhervadt az első asszony, és csak akkor akart jó katolikus lenni, amikor a második asszony mögött nagy vagyont sejtett. Vonakodott a házasságot saját személyében megáldani, mondván, hogy a természetes erkölcs szempontjából visszatetsző eset, olyan, amikor a jog nem fedi az erkölcsöt.

Végre is hosszabb könyörgés után a tervezett főúri esküvőből egy egyszerű, feltűnés nélküli megáldás lett a püspöki kápolnában.

[504] Prohászka Ottokár utolsó óráit a következőkben mondja el dr. Potyondy Imre püspöki helynök:

Prohászka püspök veszi az egyszerű karinget. Közben mondja a sekrestyésnek: – Milyen festékszag van itt! Most festenek a nagyhéten? – Nem volt itt festés – felelte az öreg Hugó bácsi. Orvosok szerint, ha valaki ok nélkül festékszagot érez, ez az agyvérzést jelenti.

Prohászka püspöknek tehát már a szószékre való fellépése előtt elkezdődött az agyvérzése. Koudela jelentkezik nála. Magának tartotta fenn, hogy Prohászka konferenciáit orgonajátékkal vezesse be. Kérdi a püspöktől:

– Mit parancsol játszani?

Ezt mondja:

– Maestro, a Titanic-koralt¹⁸⁷ (Közelebb, közelebb, hozzád, Istenem!).

És szólt az orgona és sírta, hogy bár nyughelyem kemény a föld rögén, Tenálad ébredek Bethel hegyén. És Prohászka felébredt az Úrnál! – Keményen ment fel a szószékre.

Körülbelül tíz percig beszélt. A lezüllött magyar családi életről kezdte.

– Jön hozzám egy asszony. Kilenc gyermeket nevelt fel. Milyen szép ez! – kiáltott fel Prohászka. – Volt nálam délután egy másik asszony, egy modern anya, ha ugyan lehet anyának nevezni. Milyen fájdalmas ez! – sóhajtott fel a halála perce előtt álló Prohászka.¹⁸⁸

A magyar családok bűnein sírt fel utoljára. Azután az ifjúsághoz fordult. Váratlanul. Akkor már megcsuklott a hangja. Bal keze élettelenül hanyatlott le a szószékről. Megtörtén hirdetette ki testamentumát:

– Fiatalemberek, hozzátok szólok, nincsen más kódex, csak az Evangélium!

Elnémult. Még egyszer tört ki hang belőle, hogy megújítsa örök hitvallását:

– Íme, az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit!

És elment.

[505] Dr. Némethy Ernő pápai kamarás volt az, aki lesegítette Prohászka Ottokárt a szószékről. Átkarolta a beteg püspököt. Igyekezett valahogy levinni. – Kapaszkodjék belém, kegyelmes uram! – mondotta neki. Ekkor Prohászka még egyszer megszólalt: – Kapaszkodnék, ha tudnék.

Kisteleki István apátkanonok

[506] Prohászka Ottokárra úgy tekintettem mindig, mint valami túlvilági lényre. Csodálatos lángész volt. Mellette rendkívüli szerénység és alázatosság jellemezte, öltözködése, életmódja, rendkívül egyszerű volt. A liturgiában is az egyszerűség volt a jellemző vonása. Lángelméjét beállította az Isten szolgálatába. Most öreg fejjel is, ahogy olvasom az *Ég és a Föld* és a többi apologetikus munkáit, bámulom azt a könnyedséget, ahogy a súlyos kérdéseket tudja kezelni. Fiatal koromban különösen nagy fejlődést vettek a természettudományok. Sokan az Egyház végét jósolták. Prohászka világosan kimutatja, hogy az egetverő újdonságok csak mind hipotézisek. Csodálom, hogy nagy szellemi harcát olyan finoman tudta megvívni. Ha támad is, mindig finom marad.

[507] Érdekes volt első találkozásom vele a belvárosi plébánosi kinevezésem után. Ketten pályáztunk, Bilkei Ferenc és én. Az volt az érzésem, hogy Bilkeit látta volna szívesebben Prohászka Ottokár a belvárosi plébánián. Kicsit féltem ezért az első tisztelgő látogatástól. Köszöntésem után a következőt kérdezte tőlem:

– Mondja, ki tud majd jönni a káptalannal?

– Nem tudom elgondolni – mondottam –, hogy miért ne tudnék kijönni. A káptalan a plébániától független testület, így nincs felület a súrlódáshoz.

– Helyes! – mondotta Prohászka Ottokár. A függetlenségét csak őrizze meg.

[508] Bértmálás volt az egyik faluban. Mivel a kerületemben volt, természetes, hogy ott kellett lennem. Streit Ferencsel együtt érkezünk meg.

– Na, maguk is megjöttek – mondotta Prohászka Ottokár. Valami finom éle volt szavainak. Bántott a dolog, és elhatároztam, hogy a többi bértmálásokra nem megyek el. A

következő bérnialáskor annyira rossz volt az idő, hogy még a szomszédok sem jöttek el. Prohászkát bántotta, hogy senki sem volt ott, még az esperes sem. Idehaza figyelmeztettek, hogy egyelőre ne menjek fel hozzá. Elmúlt pár hónap, a végén mégis csak fel kellett mennem. Amikor megpillantott a szobájában, megállt velem szemben és ujjaiával a port fricskázta reverendájáról.¹⁸⁹ Ez annak a jele volt, hogy indulatos. Hamarosan megszólalt:

- Mondja kedves, nem érezte, hogy már régebben fel kellett volna jönnie hozzám?
- Nem! – válaszoltam határozottan.
- Jó, jó – mondotta mosolyogva és többet sohasem hozta elő a dolgot.

[509] Papjait rendkívül szerette, munkájukat elismerte, de szemükbe nem szokta dicsérni az embereket. Az árvaházi karácsonyfa ünnepélyekre mindig én szoktam elkísérni. Ilyenkor pár mondatot szoktam mindig mondani. Ha rövid is volt a mondanivalóm, de mindig készültem rá. Egyszer a nővéreknek mondotta, csodálja, hogy milyen tartalmasak a beszédeim. Tőlük tudom, nekem sohasem mondotta.

Fejes István ny. igazgató

[510] Esztergomban nevelkedtem, így gyermekkorom óta ismertem Prohászka püspök urat. A Vörös Kereszt kórház mellett laktunk. Teológiai tanár korában ott misézett Prohászka püspök úr, én pedig a kápolnának a ministránsa voltam. Többször ministráltam neki. Szüleimet jól ismerte. Útközben sokszor megkérdezte tőlük:

- Felkelt a Pista?

Minden ministrálás után húsz fillért adott, ami öt-hat zsemle árának felelt meg.

Édesapám nyomdász volt. Ő sokszorosította a kispapoknak tartott előadásait. Én vittem mindig haza. Ilyenkor is adott mindig húsz fillért.

Tíz éves lehettem, amikor a következő eset történt: Kicsi, parlagos földünk volt a városon kívül Pilismarót felé, másfél órányira a várostól. Édesanyámmal dolgoztuk meg, és nehéz kosarakkal hordtuk haza a földről az élelmet. Nekem négykerekű kis kocsim volt, azon húztam haza a dolgokat. Júliusban nagy zivatar kapott el bennünket a Pilisekben. Édesanyám igen megijedt. Esernyőnk sem volt. Édesanyám az egyszerű asszonyok szokása szerint felső szoknyájával takarta be a fejét. Meghúzódtunk a feszület alatt, amelynek négy lábú bádog teteje volt. Igen féltem a rettenetes villámlásban. Imádkoztunk. Egyszer csak a távolban, felhajtott ruhával, esernyővel feltűnt egy pap. Prohászka Ottokár volt. Amikor hozzánk ért, édesanyám jajgatott félelmében. Prohászka püspök úr így nyugtatta:

- Ne féljen, a legjobb helyen vagyunk! Ha eláll a vihar, tovább megyünk.

Édesanyám ebben az időben már beteges volt. Az öt gyermeknek a gondját szinte egyedül viselte. Prohászka püspök úr jól tudta mindezt. A tüzelőt is úgy gyűjtöttük össze az erdőben. Most is ott volt mellettünk a nagy köteg fa. Amikor indulni akartunk, a nagy köteg fát szó nélkül a vállára vette. Nekem a breviáriumát és az esernyőjét nyomta a kezembe ezekkel a szavakkal:

– Te Pista, ezt fogod hozni. – A fát egészen a város széléig hozta a vállán anyám minden tiltakozása ellenére. Amikor a házakhoz értünk, így szólt:

– No, most már nem laknak messze. Rendbe hozta a reverendáját és bement a szemináriumba.

[511] Még fiatal tanító koromban is egészen csákvári kántori kinevezésemig segített rajtam. Sokszor hozta a posta a pénzajándékát.

1922-ben volt bérnialás Csákváron. Ekkor jöttem vissza a hadifogságból. A hívek éneke igen megromlott, hiszen a háború alatt nem foglalkozott senki a hívekkel. Plébánosom figyelmeztetett, hogy készüljünk a bérnialásra. Két hónapom volt. Örült az éneknek. – Ki az a

fiatal kántor? – kérdezte a plébánost. Bértől után mindig bement a kántorhoz, így hozzám is. Bútorzatom igen szegényes volt. Rossz asztal, négy szék és ideiglenes fekvőhely. A másik szobában a termények voltak elhelyezve, amit a hívektől kaptam. Még a fogságban szereztem meg a 22 világhírű zeneszerző képét. Ezek díszítették a szobám falát. Gyönyörködött bennük. Mind a huszonkettőt ismerte. Egyszerre csak kedvesen megszólalt:

- Te vagy az, aki Esztergomban ministráltál nekem?
 - Igen – válaszoltam.
 - Mondd csak, hova tetted a húsz filléret, amiket adtam? Nem cukrozta el?
 - Anyámnak adtam – válaszoltam. – Ennyi idő elteltével így emlékezett vissza rám.
- Később beszélgetés közben buzdított, hogy viseljem szíven a hívek énekkultúráját.
- Tudod – mondotta –, aki énekel, az boldog. Az igazi boldogság az éneklő szív.

Ekkor szerettem meg az egyházi éneket. A kegyúr jóvoltából bejárhattam a nagy liturgikus központokat: Rómát, Seckaut, Regensburgot. Megalakítottam az énekkart. Az egyházmegyei éneknapi megrendezése volt a következő lépés, amelyekre Koudela, Bárdos és Harmath is eljöttek. Ennek a munkának a betetőzése Prohászka püspök úr buzdítása nyomán az egyházmegyei kántorképzés megszervezése volt.

Ami a Soliloquiá-ból kimaradt II.

[512] Amikor püspökatyánk¹⁹⁰ látogatást tett dr. Némethy Ernőnél, szemrehányást tett neki azért, hogy a birtokában levő *Soliloquia* kéziratot megcsonkítja. A püspökatya ezt az eljárást barbárságnak minősítette, amihez nincsen joga – mondotta dr. Némethy Ernőnek. Dr. Némethy Ernő indulatosan válaszolt és Széchenyi naplójára hivatkozott, amelyből a már haldokló Széchenyinek az engedélyével szintén kihagytak részleteket. – Kéziratait reám hagyta Prohászka püspök úr, tehát ehhez nekem is jogom van. A következő látogatásaim alkalmával állandóan álláspontját védte, bár látszott rajta, hogy nem maradt nyom nélkül a figyelmeztetés. Hogy igazolja eljárását, felolvasott néhány kihagyott részt annak igazolására, hogy a kihagyott dolgok nem lényegbevágóak, másrészt fölöslegesek. – Néhány, amely megmaradt az emlékezetemben, a következőképpen hangzik:

[513] Több helyen ír Prohászka püspök naplójában Apponyi Albertről. Hol megdicséri, hol keményen megbírája. Ilyen a két következő feljegyzés is.

A mocsárból és szennyből kiáll magasan a nemzet nagy fia, Apponyi Albert. Olyan, mint egy megkopott gölya. És filozofál: hogy hol így, hol úgy.

[514] Apponyi Amerikába megy. Utinam?¹⁹¹ Azt gondolja, hogy mennie kell, mert idehaza rosszul megy a verklei.

[515] A K. S. V.-nél¹⁹² rosszul mennek a dolgok. A pater is hibás. Jaj, sok baj van ezekkel a megkeresztelt, de nem keresztény újságírókkal.

[516] A várban van egy öreg takarítónő. Nagyszerűen dolgozik. Van azonban egy ronda kandúrja, amit magával cipel mindig. Sokkal több munkát kapna, ha ezt a ronda kandúrt nem cipelné magával. A házbeliék kérték, hogy hagyja otthon, majd ők ellátják a kandúrt. Többen ígértek neki munkát, ha a kandúrt nem viszi magával. Ő azonban kijelentette, hogy a kandúrtól soha, semmiféle körülmények között meg nem válik.

[517] Gépelésben a következő három kivágott részt kaptam meg:

1913. november 4. folyt.: „Hát valahogy ez ránk is illik. Hihetetlen, hogy Majláth Gusztáv K. gróf, püspök, mennyit áldozott a R. M.-ra¹⁹³ –, hogy százezreket adott s gyűjtött s

nem nézte, hogy az ő diocézise¹⁹⁴ vagy nem, hanem lélek szerint az ő papjaival, a R. M. hitoktatóival az ifjúság lelki üdvét művelte. A lelkit összekötötte jó reggelikkel s vacsorákkal, azért egy fiú, amikor meghallotta, hogy holnap Majláth jön gyóntatni, kirohant társaihoz, mondván:

– Gyerekek, holnap virsli lesz! Isten áldja meg őt!”

[518] A budapesti szemináriumban egyszer ebéd közben, mikor a törökszentmiklósi (egri egyházmegyei) esperes plébános is jelen volt s szóba került valami egyházi kérdés, meginterpellálták a törökszentmiklósi is, hogy mi a nézet erről az egri főegyházmegyében, azt válaszolta: „Nálunk erről nem is gondolkoznak, mert ott a gondolkodást Őeminenciája sajátította ki”. Hát ez bizony török, mint szentmiklósi divat. – De így volt ez átlag az aulákban, amelyekről az én időmben hallottam s melyekbe betekintettem: Egy teljes emberistenítés bizánci stílusban, a balkáni népek öntudatlan és szolgálai gondolatlanságától és gerinctelenségétől környékezve. Csupa felfújott közepszerűség egy miliőbe átültetve, melyben nem fejlődhetik ki szellemi élet s evangéliumi szellem, s melyben a legjobbak is rendszeres izolációban vannak szolgáltatva alsóbbrangú basák, bégek és mandarinok csalafintaságainak. No, ezekről a nagyságokról csak csapra kell ütni az ilyen magyar-egyházi epigont, amilyen a vespérmi Rédey kanonok, mily csodás s bámész pietással tud anekdotázni a magyar egyház nagyjairól, Haynald, Simor, Bartakovics, Schlauch...”

[519] 1915. febr. 27.

A nyitrai székesegyház Szt. Emmeránnak van szentelve! Miféle fölséges kanonokegyedek táboroztak már bástyái alatt ... Nécsey, Marci, Gyurcsek ... Hát ez a jeles „Hornyák”, aki az apáti misére készülve, mialatt csizmáját lehúzták s a főpapi papucsot akarták lábára húzni, ájtatosan recitálta a „Quam dilecta tabernacula tua...” zsoltárt, közben nyögven s figyelmeztetvén a kispapokat: – „daju pozor, habeo enim oculos gallinaceos.” „Cor meum et caro mea exultaverunt...”, „Jaj, per amorem Dei, ale ved to boli.” „Melior est dies una in atriis tuis ...” „Ale nech mi daju pokoj, – sem ti cizmi!”¹⁹⁵ – s felhúzta a csizmát s rogyakodva énekelte:

Gla.....a.... aaria!¹⁹⁶

Angéla nővér

[520] Prohászka Ottokár zeneértésére és zeneszeretetére jellemző a következő eset:

Egyszer zárt körben lemezről lejátszották Beethoven IX. szimfóniáját. Prohászka püspök úr a következőképpen magyarázta meg a hallgatóknak a szimfóniát: – Hideg tél üli meg a természetet. Egyszerre csak a tavaszi szellő végigcsókolja a földet. Megindul az élet, a rügyek fejlődni kezdenek, majd egymásután feslenek ki a bimbók a tavasz leheletére.

Hajós József székesegyházi kanonok

[521] Mint az egyházmegyei lapnak a szerkesztője, nap-nap után találkoztam Prohászka Ottokárral. A lapnak az irányítását kezében tartotta és a fontosabb cikkeket mindig megbeszélte velem. Ilyenkor természetesen alkalom adódott arra is, hogy egyéb problémákról is beszélgessünk, amik éppen foglalkoztatták a nagy püspököt. Így sokszor beszélgetett bölcséleti, főleg ismerettani, kozmológiai és szociológiai problémákról.

Amikor a *Végtelen felé* című könyvemet írtam, a könyv tárgya állandó beszélgetés téma volt közöttünk. Amikor pedig a könyv elkészült, igen meleg ajánló sorokat írt hozzá a Szent István Társulathoz.

Ma előttem, az öreg ember előtt még csodálatosabban áll az ő rendkívüli meleg nagysága. Nem is erre akarok most visszaemlékezni, hanem életem néhány epizódjával arra szeretnék

rámutatni, hogy ő is ember volt, akiben ugyanúgy, mint minden emberben voltak emberi indulatok és érzések.

[522] Elődöm életével annyira kárára volt a híveknek, hogy el kellett mozdítani a plébániáról. Prohászka Ottokár felszólította a beiktatott plébánost, hogy mondjon le a plébániájáról. A válasz az volt, hogy: Nem! Prohászka magához hívatta. Az illető felvidéki – sárosi – volt. Amikor bement hozzá, ezt mondotta neki:

– Hallja maga, sárosi svihák, ha egy héten belül el nem jön, el fogom intézni. Mit képzelsz, nincs módod arra, hogy elmozdítsam?

[523] Egyik alkalommal, amikor egy cikket mentem fel hozzá megbeszélni, az egyik pap jött ki tőle. Arca sápadt volt, szemei akadoztak. Odaszóltam hozzá, hogy várjon meg. Amikor bementem, még láttam arcán a heves felindulást. De már egészen nyugodtan annyit mondott:

– Ilyen vacak ügyekkel jönnek hozzám, nem tudják maguk között elintézni.

Az illető megvárta és elmondotta, hogy főnökétől nem kap misebort. Azért jött most fel, hogy Prohászka Ottokár tegyen közöttük igazságot.

[524] A kövér embereket nem szerette Prohászka Ottokár. Maga is harcolt az elhízás ellen. Egyszer az utcán egy igen kövér, telt arcú emberrel találkoztunk. Ennyit mondott:

– Olyan sima kövér arca van ennek az embernek, hogy borotvát lehetne fenni rajta.

[525] Amikor Bicskére helyezett káplánnak, a plébános utasítása szerint leviziteltam a megjelölt családoknál. Az egyik helyen megkérdezték, hogy tudok-e tarokkozni.

– Nem – válaszoltam.

– Mi rendkívül tiszteljük a püspök urat – mondotta az illető –, de meg fogjuk kérni, hogy olyan káplánt küldjön, aki tarokkozni is tud.

Elmondottam Prohászka Ottokárnak. Ennyit mondott:

– Látja kedves Hajós, ezek a nyárspolgárok!

[526] 1919-ben szükségét érezte annak, hogy körlevélben leszögezze az Egyháznak szociális tanítását. Rendkívül szép körlevél volt. Átvittem cenzúrára a városházára. Teljes egészében jóváhagyták, csak egy mondatot kellett volna változtatni: „Addig, amíg nem” helyett „nem” kellett volna írni. Jelentettem Prohászka püspök úrnak.

– Vagy engedik úgy, ahogy megírtam, vagy nem lesz körlevél! – mondotta.

A körlevél nem jelent meg.

Az intellektualizmus túlhajtásai

Hajós József: Prohászka Ottokár nagy püspökünk *Az intellektualizmus túlhajtásai* című akadémiai értekezésének eredeti kéziratában a következő fogalmazások olvashatók.

[527] „Minden szisztéma emberi mű, objektívnak indul ugyan, de okvetlenül subjektív konstrukció: nemcsak látás, de vetítés, nemcsak belátás, de magyarázat ... fogalmainkkal ki nem merítjük a valóságot, s következőleg ne gondoljuk, hogy a világ fölértésével elkészültünk ...”

„Az intellektualizmus az emberi ész eredeti bűne, ez az a gőg és kevélység, hogy azt hiszi, hogy lát, hogy Isten, hogy megnyílt a szeme –, ez az a tévhit, mely hiszi, hogy építhet tornyot az égbe, s hogy feléri a létet”.

„A filozófiák éppoly formák, mint a kultúrák, ezek is, azok is művek, kifejezései gondolkodásunknak, érzéseinknek, s bizonyos idő múlva ezek is, azok is üres csigahéjai a belőlük kiköltözötteknek” (2–3. lap).

„Filozófia azért van, mert el kell gondolni a világot s e nélkül nem lehetünk. Elgondolni, semmi egyebet. Ez nem annyit jelent, hogy utolsó okaira visszavezetni. Nagy szó, mely inkább ijeszt, mint magyaráz.” (7. lap).

„Nem értünk in concreto, individuo semmit, a dolgok lényege hét pecsétet könyv s nincs hozzáférkezésünk ...” (13. lap).

„A fogalom, az idea az irreductibile quid. – Minden filozófia, mely az értelmi adatot, a fogalmat tagadja, nominalizmusba süllyed: csak szavakban, melyekkel a tárgyat jelzi, van meg az egység úgy, hogy egy szóval sok egynemű tárgyat jelezhetek, de egyet kifejező fogalmak nincsenek.” (14. lap).

„Mi tehát a mi ismeretünk? A valóságot sémákba foglaló ismeret, melynek nyitva kell tartania az utat a kiépítésre, lezárni az értelmi felfogást nem lehet.” (31. lap).

„A metafizika emberi ismeret. Istennek a dolgok lényegét felfogó ismerete nem metafizikai... Istennek a dolgokat lényegi vonatkozásai szerint nem formázó ismerete nem metafizikai ...” (40. lap).

„Akinek nincs érzéki, csak értelmi ismerete, annak nincs metafizikája, aki a dolgokat önmagában, lényegében látja mindenestül, annak nincs metafizikája.” (41. lap).

„A divat nemcsak a hölgyek kalapjain, hanem a nagy doktorkalapokon is töltögeti szeszélyét, a königsbergi és hallei kalapokra is ugyanaz a sors vár, amely a középkoriakra. Az élet nem fér el semmiféle vaskalap alá, amit lelkesülés, eredeti kiindulás, amit vállalkozás: szóval szellemi és élet terem, azt sablonokba szorítani nem lehet. – Ez nem annyit jelent, hogy nincs ismeret, nincs értelmi tartalom, nincs igazság, ez nem szkepszis és sötétség, hanem ez az a tekintet, melyet Assisi Szt. Ferenc vethetett Szt. Antal nagy doktorkalapjára. Hinni kell az ismeretben, bízni az ismeret valóságtartalmában, de a szisztémák régi eszmestílusát nem kell magunkra kényszerítenünk, a divatjukat múlt régi felfogások groteszk cseppköbarlangjaiba nem kell költözködnünk, hanem szoros, eleven összeköttetést kell fenntartani a valósággal. Istennel és a természettel, – az értelmi ismeretet és a tudományt az élet és a fejlődés funkciójának kell néznünk, s minden áron azon kell lennünk, hogy ne absztrakt fogalmak szakítsanak el minket az élettől, hanem, hogy mi is az absztrakción át érintkezzünk az élettől, hogy átéljük a gondolatot is, hogy érezzünk, éljünk, tegyünk épp a gondolat ingerében ...” (54–55. lap).

„Az élet, a tény, a valóság, a fogalom, a kép, az élet a kritérium a fogalmi teóriákra nézve. Az élet ontológiai érték, az ismeret logikai, ismeretfogalmi bemutatása a valóságnak a több életért ... ez is a lét miatt van, hogy összefogjuk, hogy bírjuk. – Az értelem szétszedi, megfogja a világot ... érthetővé teszi, lefoglalja ... bemutatja a realitást, mint viseletünk meghatározóját ..., hogy megtudjuk, mit kíván tőlünk többet ..., de ez egyrészt aktus, másrészt az élet sajátos aktivitása, alakító aktivitás” (58. lap).

„Nil dicitur univoce de Deo et creaturis¹⁹⁷. Még az ilyen kitételeknél is, hogy Isten van, és valóság, az a «van» és az a «valóság» csak távoli hasonlatosság, – a valóságban Isten és a világ végtelen messze esnek egymástól, mert az, hogy végtelenül messze van, az megint azt hozza magával, hogy itt nem fokozatos különbségekről van szó, mert semmiféle fokozással sem érünk át a végesből a végtelenbe” (75. lap). – „Vagyis Istent voltaképpen csak magunkra vonatkoztatva, hozzánk való viszonyában értjük, önmagában véve nem illik rá egyetlen fogalom sem” (76. lap).

„Talán nem is a materializmustól vagy spiritualizmustól kell félni, hanem a tévelytől, mely mindkét pártot fenyegeti, az intellektualizmustól, attól, hogy akár materialisták, akár spiritualisták vagyunk, kiterjesztjük az ész határait, megfélemlítjük korlátairól, meg akarunk

valamit érteni, amit nem lehet, – és egyáltalán az értelmi megismerésnek nagyobb tartalmat tulajdonítunk ...” (99. lap).

„Ahogy kell a gondolkodáshoz a szó, úgy kell a fogalom. – Az elvont fogalmak szükségeseek, hisz ki kell fejeznünk, másokkal megértetnünk, mintegy hordozható, átadó alakban. De nem kizárólagos, véglegesen befejezett alakban, van igazság, lehet több is belőle, és a több igazsághoz úgy jutunk, hogy a felfogásokat jobbakkal felváltjuk. Vajon ott tartana-e Szent Tamás a materiánál és a formánál, ha a mai tudomány világítaná meg gondolkodásának útjait? A példák, melyeket Aristoteles hoz egyik, másik tételének megokolására, mind hamisak, – fenntartaná-e maga a tétel? Nem valószínű, de annyi bizonyos, hogy új belátások megnyíltával az emberi ész új összetételeket, új szisztémákat csinál” (116. lap).

„A régi spiritualizmus terméketlensége minden filozófiára illik, termékenységük ki van merítve a szisztéma alakításában, tovább nem megy. Tartalmat, új alakítást a pozitív, új szempontok nem adnak. Például régen azt mondták: test és lélek különbözik, újabb szintézist e tan a fiziológia, az agypathológia adataiból nyert. Itt is két irány lesz: az egyik csak úgy nézi majd, hogy a lélek csak foszforenciája az anyagnak, a másik úgy, hogy a léleknek a test csak orgánuma, mellyel az belenyúl a világba. Az egyik konstatálja, hogy van két sora a tüneteknek, melyek testiek és lelkiek, de a lelkiek alatt utóvégre is valami megkettőzést, kettős sorát értik a testi életnek” (120. lap).

„Előttünk áll az ismeret a maga absztrakt formáival, izgat, ingerel, de valamint bizonyos, hogy a valóság azon az elvont fogalmakon túl áll, és ellenáll minden értelmi hódításunknak, értelmileg oda el nem hat, úgy másrészt azért áll ott, hogy az az elvont fogalom, az ismeret mögött álló valóságokat megragadjuk, – megtapasztalni nem lehet semmi gondolat, tehát cselekvéssel, meleg érzéssel, akarattal, és ez áll az egész értelmi ismeretre nézve ... És e munkát folytatja az egész emberiség. Az értelem ugyanis csak jár körülötte (a valóság lényege körül), sokszor megáll, más-más szempontból nézi, viszonyul hozzá, de en bloc áll, és nem enged sem érzéklés, sem értelem és a rajta épülő tudomány nem meríti ki a realitást. Az adaequatio képtelenség” (136. lap).

„Azért értünk, hogy éljünk, érezzünk, hogy tartalmasan érvényesüljünk ..., azért értünk, hogy tegyünk, az élet ereje és tartalma nem kontempláció, hanem az ismereten felépülő többi funkció, az érzések, az akarat az öntudatos benső világ ... Ez visz ki minket az új akcióba, új helyzetekbe, új tapasztalatokba és megtermékenyíti a felfogást” (139. lap).

„Tagadhatatlan: lehet arzenál a fejünk, és mégis szegények vagyunk. A tudományos teóriák kialakulása elkerülhetetlen, legalizálni, racionalizálni kell a világot, ezt teszik a természettudományok, főleg amikor a történeteket matematikai kifejezésekre hozzák. – Az intellektualizmust bajnak, betegségnek tartom és látom, hogy minden filozófia és minden kész, a világmagyarázattal elkészült szisztéma hamar azzá válik, mert helytelenül taksálja és túlbecsüli az értelmi ismeretet. Ez álláspontomat némelyek tán szkepszissé is magyarázhatnák és bizonytalanságot olvashatnának ki az ismeret reális értéke iránt, de ennek elszántan eléje vágok és kijelentem, hogy az értelmi ismeret reális értékében hiszek, azt védem és sürgetem, *nem az érték tagadása az én problémám*, és arra nézve állítom, hogy hibáz az intellektualizmus, és nem értékeli helyesen és állítja be a világba alkalmasan az értelmi ismeretet. – Mi is túl sokat tulajdonítunk az ismeretnek és tudásnak, és ezáltal eltoljuk az élet súlypontját az absztrakciók, a kontempláció felé. Nagy mondásaink közé tartoznak, hogy a dolgok lényegét ismerjük, hogy *a filozófia a dolognak végső okai*, a legmélyebb elvei szerint való ismerete, hogy *a fogalmak igazsága adaequatio intellectus et rei*, tehát valami kimerítés-, kiegyenlítésféle, és ami van még ehhez hasonló végzetes, mert félreértésekkel és túlzásokkal terhes kijelentés, az mind ludas abban, hogy az igaz filozófiának, mely inkább metódus, mint szisztéma, útjában áll és a szellemi világ helyes tájékozódását és irányítását gátolja” (144–145. lap).

Az Élet. „Az élet egy őseredeti energia, mely alakokat teremt magának, tele van akcióval, melynek komplikációi végre is egyet szolgálnak, az alakot fejlesztik, erősítik, védik, érvényesítik. Csupa mozgás, amely magából indul, és önmagáért folyik, önmagában végződik, a sürgő-forgó, feszülő, dolgozó önzés. – Az értelem e lélek funkciója, annak az érthetetlen, őseredeti energiának megnyilatkozása. Tele van akcióval ez a perceptív tevékenység, mint egy hullám...

Az életenergiának gyökerét hiába kutatjuk, mint nagy tény, elemezhetetlen tény áll előttünk, mint a végtelenbe nyúló gyökér, melynek három fakadása van: a növény, az állat, az ember, három sajátos világgal, három motívumával az életnek, mondjuk három ösztönnel: a vegetatív vagy organikus, az érzési vagy állati és az ész, az értelem a létben. Az akcióban célokat ismerő, kitűző, érvényesítő energiával. Lefelé ez mind megmagyarázhatatlan, a vegetatív ösztönt nem lehet megmagyarázni a kémiából, az érzést nem a vegetatív szervekből, az értelmet nem az ösztönből, megfordítva még ésszerűtlenebb, az ösztön nem megmerevedett, megaludt ésszerűség, a vegetáció nem megmerevedett, megdermedt ösztönzés” (157. lap).

„Az értelem teremtő erő. Nem arra van evidencia, hogy a lét, a valóság micsoda, hanem hogy mit tegyünk, tovább az irányra van evidencia: tenni. Felfogni abban az értelemben, hogy átlátni a dolgokat nem lehet, de megnyugodni, az egyensúlyt megtartani, azt igen. A világot nem értjük. Istent sem értjük, azt, hogy Isten teremti a világot, azt sem értjük, de az összefüggések... összeköttetések ezt a pontot, ezt a megnyugvást kívánják. Be van állítva az ész az egyensúlyába!!” (152. lap).

Mesterkelt és mérsékelt szisztémák. – „Sok szisztéma közt nevelkedünk, meggondolásunkat bénítja, szabadságunkat befolyásolja a szisztematizálás ... Egyik a másik után letörik, de az ész újat teremt. El kell gondolni a világot ... ez az elv..., de milyen vetítések, milyen camera obscurák... melyekben minden felfordítva áll. – Csak néhány nagy egyszerű elvet ..., főleg egyszerű gondolkodást ..., a legkevesebbet... és kizárni a szisztémákat. – El vagyunk gyötörve és az egyszerű élet nincs meg, észben sincs, ez kellene! Nem sok definíciót, hanem a gondolkodás vezessen, a gondolat folyama ... Az értelem nem foghatja fel a világot, valamint az értelem nem az élet, a gondolat nem a lélek, hanem az értelem a gondolat eszköze; eszköze a cselekvésnek, az életnek. – Ha eszköz, akkor irányítson, segítsen” (154. lap).

„Kant intellektualizmusában látni: az ember el van zárva, el van szigetelve a világtól, begubózta magát ... Azután legújabbán erős reakció támad az intellektualizmus ellen, be akarják ismét vezetni az ismeretet, mint gyakorlati hatalmat, melynek köze van a világhoz, beállítani a teóriákból a praktikus életbe, megint kritériumot adni neki. Ezt teszik James és ezt ismét más úton Mach. – Ki akarnak lépni a teóriákból és kapcsolatba lépni az élettel. A kérdés azonban itt is az lesz, mi az a kapcsolat, és miben áll, – mint üti át a szubjektívizmust, mily viszonyba helyez az objektummal, mily tartalmat ad az ismeretnek” (167. lap).

„Fölfogásom, hogy szellemi világunk páncélt kovácsolt magának, mely életének fejlődését akadályozza. – Ez nem új szisztéma, hanem szisztéma nélkül egy új, nagy belátás, egy új tájékozódás segít: belátása annak, hogy a tudást túlbecsüljük, hogy kívánunk belőle valamit, és tulajdonítjuk neki azt, amit nem tud, amire nem képes, ti. fölértetni a világot. Helytelen szerepet juttatunk neki az életben, és a szereptől maga is tönkremegy, és felbomlik a lélek egyensúlya. Azért intellektualizmusnak nézek nemcsak mindenféle szisztémát, hanem gyökerében intellektualizmusnak tartom a kiindulást, hogy többet tulajdonít az ismeretnek, mint amennyi van benne, így belebódítja magát egy képzel, egy csinált világba, ott azután ütközik, és bakokat lődöz következetesen az ősi hiba és tévely erejében. – Az ellenszenvet, vagy mondjuk a bizalmatlanságot az az eljárás idézte elő, hogy hamis, helytelen elvontságokat applikáltak a magyarázatokba” (158. lap).

„Az akció, az élet, a konkrét lélek, amelyben intelligencia, érzelem, akarat van, de tagadhatatlan, hogy a legvalóbb érzelem, az intelligencia szűken, elvontan, nem eléggé adja a valót. Irányít, világít, és ez a világosság a mi életünk, de ez mindig mint mást, mint heterogént, mint elérendőt, mint célt adja, tehát mint nem-ént, mint objektumot. A mi belső valónk, a mi gazdagságunk nem lehet az intellektualizmus, hiszen csak kezdet és út ...” (159. lap).

„Más ember a középkori, más az újkori, az nem azt jelenti, hogy az jámbor és ez istentelen, lehet valaki ma is kitűnő keresztény, de egészen más. Természetesen, mivel más a világ, a miliő, a környezet, a levegő. De nem is kívánja senki visszakívanni a régit, sem az újat visszaszófolni, hanem igenis ez az új törekvés, és szintézis is nagy erő, új erő, de csinálni kell belőle valamit. A régi, ősi élet új formája, amelyre a régi forma nem illik... új életformákkal kell kezelni” (160. lap).

„Értelmi leltárunk átmeneti, provizórikus jellegű. Fölértük ezt, ha saját fejlődésünkről van szó, de ha fiatalkori felfogásunkat tekintjük, mily más fogalmunk van a világról, Istenről, a dolgokról. Halad, fejlődik a fogalom, az ismeret. A gyermek, a felnőtt is használja a szavakat, összeköti, szétválasztja fogalmait, van logikája, de a tartalom alapos elváltozást szenved. Így áll ez a korok fogalmaival is” (161. lap).

„Mert a valót meg nem ragadjuk, az absztrakt gondolatban: a gondolat csak jelzi (chriffe). Az nem annyit tesz, hogy a gondolat tartalmatlan, hanem hogy az életet szolgálja. A misztikusok sem tagadják az ismeretet, hanem mondják, hogy mérhetetlenül több van benne és alatta (ti. mint amennyit felszínesen látunk benne).”

„Veritas = adaequatio!” Nagy szó. Honnan került elő itt az egyenlet, absztrakció és *res* között? Szemben áll az idea és a *res*, hogyan csináljuk meg az összehasonlítást a két terminus között, miután a dolgokat csak az ideán át ismerjük? A verifikáció másképp történik, ti. effektíve, az élet, a megélés és a megtapasztalás révén. – A dolgok elgondolhatók, de arról van szó, hogy ez az elgondolás mit jelent. Hát bizony nem jelent adaequatiót” (164. lap).

„A valóság hat reánk, és érzéseinkben csodálatos reakciókkal találkozunk. Az érzés és értelem, az értelem nem absztrakt, az érzés konkrét, az értelmi fogalom a lelki tükrözése a létnek, az érzés az ősi, eredeti konkrét élet. Az érzést érteni nem lehet ... fogalmakat alkotni lehet, aminthogy a vak alkot magának, de ahol elmarad a világosságtól, ott maradunk el mi is az érzésünktől. Érti-e valaki, aki nem éli az alkony szépségét?

A lélek mélyeiből való a művészet, az alakítás vágya. Elfogadom, hogy a tudás a maga új nézeteivel és világképeivel olyan, mint a jégkorszak jégáramai, ezek a kristály ekék, amelyek új kultúrák alá szántották fel a régi kőzeteket. Tudom, hogy ez az új fény és világosság, mely ránk ülepszik, hogy másképp lássuk, kimélyedjünk s azután alakítsunk.

Tudom, hogy tele van ingerekkel, és alakítási lázzal. Minden új tudásban és teóriában öntudatra ébred a fölényes én, és a világgal szemben áll” (166. lap).

„Rá akarok mutatni két fontos igazságra: először arra, hogy maga az élet töri át az absztrakciókat, és a valósággal való érintkezésbe állít bele. Másodszor arra, hogy az élet a fogalmak holdsugaras világa mellett a konkrét cselekvés, alakítás és akarási, mondjuk a való élet meleg áramával lép fel a lélekben, hogy elárasztja és elborítja azt fogalmaival, definícióival, teóriáival együtt, mint ahogy az árvíz nemcsak kilép a folyók partjaiból, és az öntöző csatornákból, hanem elborítja azokat gátjaikkal, zsilipeikkel együtt, és abba fekteti a lét és az öntudat súlypontját” (167. lap).

„Minden értelmi ismeret, legyen az egyszerű fogalom, vagy csodálatos teóriája annak, csak folyamánya a valóságnak, csak tartálya, hüvelye, absztrakt foglalhatja a magában irracionális világnak, és meg kell tapasztalnunk ezt és át kell élnünk” (176. lap).

„Mert a haladó tudomány egyre dönt, új szükségleteket teremt, új világokat sürget: azért van szükség egyéni tette, mely a személytelen, nem egyedi, tárgyi fejlődések tablójába az egyéni világot, a mi világunkat, otthont teremtsen” (177. lap).

[528] A nagy püspök értekezését olvasók meggyőződnek, hogy akadémiai székfoglaló művét sok előtanulmánnyal, rendkívüli elmélyedéssel és őszinte jószándékkal írta. Hívő lelkétől távol állott Egyházának Tanító Hivatala ellen tüntetni, vagy bármilyen eretnekséget kiagyalni és kárhozatos újat tanítani.

Indexre tételéről értesülve azonnal belátta, hogy tévedett, mert *félreérthető bölcséleti kifejezéseket használt*, lekicsinyelte az értelmi képességet az *élet és cselekvés* javára. Túlzottan sürgette az akciót.

A teológus dogmatanár tudta, hogy megváltoztathatatlan metafizikai elveket: Isten, Krisztus, Szentlélek nagy misztériumairól adott hivatalos tanokat, a bűnről és következményeiről szóló dogmákat, erkölcsi döntéseket nem egyes hittudósok véleménye, hanem a „sensus Ecclesiae”, az Egyház hivatalos tanítása határozza meg. Újabban minderről XII. Pius, szentéletű és bölcs pápánk az 1950-ben megjelent *Humani Generis* apostoli enciklikájában hivatalosan nyilatkoztatott, tiltakozva az úgynevezett „új teológia” ellen. A mélyen hívő püspök értekezésében nem kifejezetten teológiai, mint inkább bölcséleti félreérthetőségeket írt.

Tudjuk, hogy XIII. Leó pápa az *Aeterni Patris* kezdetű híres körlevelében így magasztalta a bölcséletet: nagy dicsősége a bölcsületnek, hogy a hit bástyájául és a vallásnak mintegy eredőjéül tekintendő. – A tudományok e legnemesebbjében mindenképpen oda kell törekedni, hogy az isteni tanok sok és különböző részei egy testté alakuljanak végre, hogy természetünknek megfelelő és cáfolhatatlan bizonyítékok támogatását nyerjék. A hívő tudásban a hit és a tudás a teológiai tudományban együttműködnek, a hitigazságok mély értésére, bár a tudás a hitet nem pótolhatja.

Érthető, hogy a katolikus Egyház kezdet óta örködött azon, hogy a kinyilatkoztatott hitigazságokhoz alkalmazható bölcsületet tanítsanak a katolikus főiskolákon. Ez természetesen nem zárja ki az ellentétes bölcséleti rendszerek tárgyilagos ismertetését, és a természettudományok, a technológia alapos tanítását, főleg a szociológiai ismereteket.

A bölcséleti rendszerek sokfélék. Áramlatai koronként változnak. Az emberi gondolkodás történelmében az eszmék harcát, a világnézetek változásait, a bölcslelettörténet művelői kutatják és írják le okulásul.

Aki ismeri az Egyházunk által a legutóbbi hatvan év óta jóváhagyott, katolikus szemináriumokban tankönyvül bevezetett bölcsületi könyveket, az tudja, hogy Prohászka főleg az ismerettani terminológiában tért el a hagyományos iskolai értelmezéstől. Főleg a fogalom mivoltát, az igazság kritériumát bírálta merészen, az „adaequatio rei et intellectus” ellen érvelt. Átélt és átérezte a magára hagyott emberi értelem gyengeségeit, a *materia et forma* tannál lelkére nehezült a *crux philosophorum*, a szubsztancia és *accidens* tanra vonatkozóan is kívánt több világosságot. Általában: sok-sok bölcsületi problémája volt, nem is akart nyárspolgár lenni!

Jelen ismertetés írója sokat beszélgetett bölcsületi, főleg ismerettani, kozmológiai és szociológiai problémákról.

Kiemelve megjegyzem, hogy a mélyen gondolkodó, meleg szívű püspök indexre tételre vonatkozóan több esetben is említette csekélységemnek, hogy könnyű volt belátnia bölcsületi tévedését, mert felvillant és fénylett lelkében a Vatikáni Zsinat első dogmatikai tézise, mely szerint Isten létét *a természetes emberi értelem biztosan felismerheti*. Thesis est de fide: szószerint idézem: „Si quis dixerit, Deum unum et verum creatorem et dominum nostrum per ea, quae facta sunt, naturali rationis humanae lumine certo cognosci non posse: anathema sit.” (S. III. de rev. can. I.)¹⁹⁸ A bölcselő püspök mélységes hitével „laudabiliter se subiecit”¹⁹⁹ a csatlakozhatatlan Magisteriumnak, a Pápának.

[529] Aki olvasta *Az intellektualizmus túlhajtásai* c. munkájának nyomtatásban megjelent füzetét, feltűnhetik alig negyven oldalas füzetéről van szó, Hajós József kanonok pedig az idézetekben 177. oldalra is hivatkozik.

A dolog magyarázata az, hogy a műnek csak kis része jelent meg nyomtatásban, tehát került indexre is.

Dr. Némethy Ernő, volt regnumi plébános igen sok Prohászka kéziratot őrzött magánál, így a *Soliloquia* füžeteit, a nevezett dolgozat kéziratát stb. Ezeket részben már életében átadta, részben pedig beírta végrendeletébe, hogy halála után Angéla nővér minden Prohászka kéziratot adjon át nekem.

Az Intellektualizmus túlhajtásai kéziratát még életében átadta azzal a megjegyzéssel, hogy örül, ha még valakit ma érdekel ilyesmi. A kézirat nagy köteg. Egy egész könyvet kitevő anyag. Látszik az egész kéziraton, hogy Prohászka mennyit viaskodott a problémával. Nagyon sok oldal egészen át van húzva. Egy-egy lapon írt vízszintesen, függőlegesen, keresztben, áthúzott stb.

Szarka Géza ny. leánygimnáziumi igazgató végezte el a munkának a kéziratból való átgépelését. Ő is sokat győtrődött vele, és több hónapi munkájába került az áttétel.

Kriegs-Au Mella

[530] A következőkben írja le Prohászka Ottokár utolsó napját:

„Korányi Saroltával üzenté:

– Hívjon a Mella, ne halassa a meghívást! – Mivel húsvét előtt volt, én előbb nagytakarítást szerettem volna csinálni. Csütörtökön vártuk, amikor készültem és terítettem a folyosón, kértem a jó Istent, csak ne itt haljon meg. – Holott teljes erőben volt és tartotta a férfiak lelkigyakorlatát. Nálunk létekor nagyon vidám volt drága püspök atyánk.

Amikor gyümölcsből szív alakú dísszel készített tortával kínáltam, azt mondtam:

– Ez az én szívem.

Mire ő huncutan nevetve válaszolta:

– Akkor bele vágok! – Amit meg is tett a torta késsel.

Azután Emillel feltűnően sokszor szótlanul néztek egymásra –, akkor olyan egyformák voltak. – Egyáltalában sokszor elgondolkodva hosszan elnézett. – Egy lapot aláírt az én arany tollammal, amit neki felajánlottam, azzal írta utolsó cikkét. – Edith visszaadta nekem a töltőtollat – amivel, vagyis általa sok-sok csoda történt. Most a székesfehérvári múzeumban van.

Mielőtt elment, nagyon hosszan áldott meg minket. – Másnap agyvérzést kapott. És én méltatlanul, egészen csodálatos módon halálos ágyánál a feje mellett álltam ... Mindez csoda ...”

Kicsindy Kálmán ny. igazgató-tanító, Süttő

[531] Képzős koromban többször ministráltam áhítatos miséjén, sőt gyóntam nála. Továbbá szerencsém volt részt venni már mint süttői tanító egy nyáron általa vezetett és Esztergomban a szemináriumban tartott két napos lelkigyakorlaton. Lelki felfrissülés volt, még mindig él bennem. Így indítatva érzem magam egy még gyermekkoromból maradt mély és élénk emlékem visszatérő eseményéről főtisztelendőségedet értesíteni az alábbiakról, annál is inkább, mivel egyedüli élő tanúként, nem akarom magammal vinni a sírba az átélt élményt.

Apró emberke voltam, 5 éves, amikor apám 1885–86 telén átment Esztergomból látogatóba a párkányi járáshoz tartozó Kicsind községbe, hol született, rokoni látogatásra. Állandó híd még nem volt, a hajó-híd a telelő helyen, csupán kompjárat közlekedett. A hideg elég nagy lehetett, mert zajlott a jég. A fokozódó hideg miatt két nap múlva beállt a Duna, és minden közlekedés megszűnt. Apám három napra tervezte látogatását. A harmadik nap

visszatérőben megdöbbenve látta, hogy lehetetlen hazatérni, annál is inkább, mivel szigorú csendőrzárörök visszazavarták a jégen átkelni szándékozókat.

Ilyen állapotban találkozott Párkányban dr. Prohászka Ottokárral, szemináriumi tanárral. Együtt keseregtek, mert ő kispapjaihoz, apám pedig családjához vágyódott. Sokan álltak tanácstalanul a Duna partján. A csendőrök szigorúan végezték őrzőfeladatukat, mindenkit beküldtek a községbe.

Valószínű, hogy a plébánián melegedtek fel, ott határozták el, hogy Párkánytól felfelé, Istenhegynél megkísérik a hazatérést. Két-három kilométert gyalogoltak a magas hóban. Mi otthon szinte kétségbe esve, szorongó szívvel vártuk apánkat.

Ők meg a hazatérés vágyától megerősödve szánták el magukat az átkelés veszélyes útjára. Ötödik napon érkezett meg apám. Ő mondotta el az életveszélyes átkelést.

A parton tapogatóztak a jéggel való veszély felől. Dr. Prohászka így szólt apámhoz:

– Ön családos ember, csak utánam jöjjön! Előbb elmondtak levett kalappal egy Miatyánkot, azután elől Prohászka, utána az apám nyolc lépésre követve rózsafüzért imádkozva megindultak. A jég itt-ott még hajladozott, ropogott. Áhítatos ima közben, a rózsafüzér ima végén átkeltek a Duna jégén. – Ott Prohászka megölelte apámat, és újabb Miatyánkba öntve hálájukat, elindultak hazafelé. – Apánkat mi, dr. Prohászka Ottokárt pedig a tanári kar és a kispapok fogadták a viszontagság után forrón.

Csemez Paula, Fót

[532] 1908 júniusában lettem 20 éves, és erre az alkalomra a püspökatya ez évben megjelent könyvét, az *Elmélkedések az evangéliumról* címűt kértem és kaptam szüleimtől. Nagyon élveztem és szerettem ezt a könyvet. Azon a nyáron ez volt minden szellemi táplálékom. Ettől fogva megvettem minden könyvét, elolvastam minden írását és meghallgattam konferenciáit.

1912. december 19-én az Erzsébet Nőiskola hívta meg a püspök atyát egy konferencia megtartására. Ezen, mint volt növendék, én is részt vettem. Magammal vittem a nagyon megviselt könyvét, az *Elmélkedéseket*. Mikor a beszéd véget ért, odamentem püspök atyához és megkértem, hogy írjon pár sort a könyvembe. Ezt írta: „Hogy annak a fölséges krisztusi életnek megőrzői és boldog alakítói legyünk.” A fenti dátum és P.O. aláírás. Boldogan vettem át kincsemet, a kedves könyv most már még szentebbé vált szememben.

[533] Ebben az évben ünnepelte a katolikus világ a püspökatya 30 éves írói jubileumát. A *Nagyasszonyunk* leánylapba egy cikket írtam. Így kezdtem: „A harmatcsepp sem méltatlan arra, hogy a nap sugarait visszaverje, így én is, egy kis cseppje a lélekóceánnak, nem vagyok méltatlan arra, hogy a püspökatya lelkéből kiáradó fényt visszaverjem ...” A lapból már nincs példányom. Az ő képe volt a lap közepén és az én kis írásom körülvette a képet.

[534] 1918 júniusában írtam egy levelet püspök atyának és arra a mellékelt levelet kaptam feleletül. Komoly eligazítás volt számomra ez a levél. 1920-ban írtam erről a lelki rendeződésről és válaszul a második levelet kaptam.

Mikor kint jártam Hollandiában, ezt is magammal vittem. A vasúton egy éjjel olyan nagy hőségre kapcsolódott a fűtést, hogy a csomagban levő írásaimat is átjárta a távolba helyezett, elolvadó gyertya. Ilyen zsírfoltosan őriztem a mai napig.

1922. november 22-én audienciára jelentkeztem püspök atyánál. Akkor a belvárosban Mellerék lakásán fogadott. Az előszobában egy szociális missziós nővér fogadott.

Tudakozódott, hogy milyen ügyben keresem a püspök atyát?

– Egészen magánügy, lelki megbeszélés miatt – feleltem.

De ő nem tágitott:

– De hát mégis miért? Azt feleltem, majd a püspök atyának megmondom. – Így nagy nehezen beengedett. Atyánk a nagy terem közepén ült egy asztalnál. Mikor odaértem, egészen közel vont magához és ezt mondta:

– Beszéljünk egészen halkán, mert itt mindent kihallgatnak! – Mikor ezt mondta, az ajtókat takaró nehéz függöny meglebbent, mintha valaki ott lett volna mögötte.

– Látja! – szólt az atya.

Mikor elmondtam lelki gondjaimat, csodálatos, szinte világító, fényes szemével figyelt rám. Aztán úgy megvigasztalt, úgy rendbe hozott, hogy minden gondom és bajom egyszerre elmúlt a szavai hatása alatt. Mikor elbúcsúzott, így küldött el:

– Ezt a tanácsot másnak nem adnám, de Cs. P.-nak nyugodtan mondhatom!

[535] Ezután eltelt három év. 1925 őszén, októberben a Regnum Marianum egyházközség búcsújára meghívták püspök atyát ünnepi szentmise bemutatására. A szentmise után az udvaron vártuk püspök atyát. A plébánosunk és a vezetőség álltak együtt, rá várakozva. Mikor a püspök atya kijött, plébánosunk eléje sietett és készült bemutatni a jelenlevőket. A püspök atya észrevett, és mindenkit megelőzve hozzám jött. A szemében az a csodálatos fénylő felcsillanás jelezte, hogy a három év előtti lelki problémám eszébe jutott, és ottlétemből kitalálta, hogy megfogadtam a tanácsát – jó helyen vagyok –, örült neki, és ezt meleg és kitüntető kézfogása és mosolygó öröme is elárulta. Csak ezután fordult a többi jelenlevőhöz.

[536] Ez volt vele utolsó találkozásom. Mikor már utolérte a halál, és ott feküdt a pesti szeminárium egyik szobájában, elmentem köszönteni a nagy halottat. Hosszú négyes sor állt kint az utcán a szeminárium előtt. Lassú menetben értünk be a házba, a lépcsőre, a folyosóra. Akik csak ott voltak, némán, meghatódva, imádkozva lépegettek a sorban. Látszott, hogy mindenkinek volt köszönni valója a drága püspök atyának. Meg kellett győződnünk, hogy valóban elnémult a mi nagy apostolunk, a „Szentlélek Hárfája”. A pesti temetésen sajnos nem lehettem jelen. Tanítási időben nem tudtam elszabadulni. (Valami mintatanítás volt az akadály.)

[537] A fehérvári Hosszú temetőben sokszor jártam a sírnál. Mennyi gondot, megbeszéltnivalót vittem oda hozzá, és mennyire megnyugtató, vigasztalt még ott is a csendes kriptában. Valóban hiszem, hogy az ő nagy lelke még az örökkévalóságban is segítette a kis lelkeket, akik kérték a segítségét. Mikor a hamvait átszállították az emléktemplomba, ott lehettem én is. Nagy tömegben kísértük a koporsót egészen a templomig. Jó távol voltam, és mikor a menet megállt, megpróbáltam kissé közelebb jutni a koporsóhoz. Mindenki előre engedett, szinte tessékeltek előre. Magam sem tudom hogyan történt, de egészen könnyen előre jutottam, annyira, hogy mikor az asszisztencia a templomba ért, majdnem elsők között léptem át a templom küszöbét, a sok világi méltóság között. Ez nem az én akaratomból történt, valami erő vitt előre, talán a jóságos atya engedte, hogy az ő kis leánya kísérje be a sok-sok ember között végső pihenőhelyére.

[538] 1938. október 16–28-ig zarándoklat indult Rómába Shvoy Lajos püspök úr vezetésével. Útirányuk: Velence–Nápoly–Róma–Firenze és onnan haza. Részt vettek ezen a Fehéregyházmegye több papja, néhányan a fehérvári nők közül, a régi regnumi munkatársak közül páran, közöttük én is.

Mikor Rómába érkeztünk 23-án, vasárnap délután, ki-ki tetszése szerint tölthette idejét. Néhányan a Szent Antal templomba mentünk Schrotty Pál ferences atya látogatására. Sötétedő este volt, mikor leléptem a templom kocsifelhajtójáról, nem figyeltem a mélységre, és erősen megrándítottam a bokámat. Alig tudtam hazavánszorogni nővérkém zárdájába,

szállásomra. Mikor orvos nővérkém meglátta a dagadt és fekete véraláfutásos lábamat, amiről alig tudtuk cipőmet lehúzni, kijelentette, hogy az ilyen bokaficamodás legjobb esetben két hét alatt gyógyul. Addig borogatni kell és tökéletes pihenés fogja csak meggyógyítani. Jól nézünk ki! Alig egy hét volt még vissza a hazautazásig, közös útlevéllal voltunk, egyedül nem is mehettem volna haza. No és Róma! Hogy én itt feküdjek és ne mehessek Rómát látni! Nagyon elszomorodtam. Nővérkém megtette a szükséges intézkedéseket, és aztán magamra hagyott. Fájó, dagadt bokámmal tépelődtem, és nagyon szomorú voltam. A nagy fájdalom igazolta nővérkém diagnózisát: ez bizony nagyon komoly baj. Így vergődtem át a fél éjszakát sírdogálva és szomorkodva. Egyszer csak eszembe jutott Prohászka püspök, és hirtelen támadt gondolatom imába simult, hozzá könyörögtem: – „Jóságos Atyám! Te úgy szeretted Rómát, sokáig éltél itt, megérted az én nagy szomorúságomat, hogy most emiatt a baj miatt nem mehetek a holnapi Szent Péterben bemutatandó szentmisére, a pápai kihallgatásra és a többi gyönyörű program mind elvész a számomra. Kérlek Atyám, szánj meg engem, és segíts meg, hogy ne tartson olyan sokáig ez a baj, hogy részt vehessek a holnapi szentmisén ...” Így könyörögtem, imádkoztam, míg szép csendesen elaludtam, mintha már a bokám se fájt volna a könyörgő ima elmondása után. Reggel jön a nővérkém, borogatással, kötéssel. – No, mutasd a lábad! Hát ez meg mi? Mit csináltál vele? A fekete véraláfutás eltűnt, a daganat alig látszott, és nem is fájt. Mondom neki, hogy könyörögtem Prohászka püspök atyához, és úgy látszik, nem hiába! – Próbálj rá állni! És sikerült, a cipő felhúzása is egészen könnyen ment. Sok könyörgésre elengedett a Szent Péterbe a misére (pedig jó távol voltunk tőle): – Vigyél magaddal egy kis széket, hogy ne állj sokáig. Úgy is lett. Még a délutánt átpihentem, és minden baj nélkül végigjártam mindent, katakombákat, templomokat, castelgandolfói pápai kihallgatást és szépen csatlakozhattam a hazautazókhoz, mintha semmi baj sem történt volna. Bizony mélységes hálával köszöntem a drága jó atyának, hogy ilyen pompásan megsegített nagy bajomban.

Pótlólag még két találkozásról kell beszámolnom:

[539] 1919. június 21-én Fehérváron jártam és meglátogattam Prohászka püspök atyát a Streit házban. Kis veranda féle helyiségben fogadott, és egészen a régi vidám, teljesen harmonikus lelkülettel beszélt az eseményekről. Őrajta nem fogott ki a sok zagyvaság, ami körülvette. Örültem, hogy ebben a környezetben is teljes lelki frissességben és nagylelkűségben láthattam.

[540] 1921. május 7-én a Regnum Marianum hölgybizottsága küldött ki két tagot, egy méltóságos X. Y.-nét és engem. Őméltósága nagyon lekicsinylőleg nézett rám, de nem szólt ellene, hogy kísérője legyek.

Bejelentkeztünk a püspök atyánál. Őméltósága elől és én utána. Püspök atyánk leültetett és meghallgatta a ránk bízott mondókát. Aztán a jelenlévő őméltóságával egy szót sem váltott, és egyedül hozzám intézte kérdéseit. Kedvesen, melegen, ismerősként fogadott és bánt velem.

Mikor végeztünk és kint az előszobában magunkra maradtunk, kérdezte őméltósága: – Honnan ismer így téged a püspökatya? Nem is mondtad, hogy ennyire ismer téged! – Azt feleltem: – Régi kapcsolat ez már köztünk!

Azt láttam ebből, hogy a nagyszerű püspök atyának igazán nem jelentett semmit a méltóságos cím, a régi lelki kapcsolat több volt az ő szemében. Magamban csendesen mosolyogtam, hogy őméltósága nem így képzelte a közös kihallgatást ..., de mondhatom én sem reméltem.

[541] Még egy régen írt és azóta naponta elmondott imát csatolok. Ezt Shvoy püspökatya csak magánhasználatra engedélyezte. Talán nem kapok ki érte, ha ide írom.

Könyörgés Prohászka püspök közbenjárásáért.

Örökkévalóságba költözött jóságos Püspök Atyánk! Földi életedben oly nagy szeretettel és buzgósággal szolgáltad a lelkek ügyét, meghallgattál minden panaszt és megnyitottad szívedet minden kopogtató előtt, kérünk, hazatért lelked folytassa ezt az irgalmasságot, és hallgassa meg alázatos kérésünket.

Súlyos gondok és nehéz megpróbáltatások között folytatja megkezdett munkáját apostoli székedben utódod, jelenleg kormányzó püspök atyánk. Hűséges szeretettel őrzi örökségedet, és építi tovább az Isten országát a lelkekben, de az ő lelke felörlődik a gondok és terhek súlya alatt. Ugye nem nézed ezt tétlenül? Ugye közben jársz és segítesz, hogy a gondok és terhek enyhüljenek, az ügyek rendeződjenek?

Nem keres ő külső anyagi jólétet a maga számára, oly egyszerű és igénytelen az élete, mint a tiéd volt. Lelked neveltje, a te fiad, ugye megsegíted őt és hathatósan támogatom, hogy nyugodtan és zavartalanul folytathassa apostoli munkáját.

Ajánld, jó atyánk, kérésünket a Boldogságos Szűznek, egyházmegyéd pártfogójának és szent jegyesének, Szent Józsefnek pártfogásába, hogy a most még megoldhatatlannak látszó nehézségek elmúljanak, és atyánk sokáig nyugodtan kormányozhassa egyházmegyédet.

Légy atyánk közbenjárónk az égből és segítőnk földi bajainkban. Ámen.

Molnár Gyula pápai kamarás

[542] Prohászka Ottokár egyszer gyalog ment Budapest utcáin. A piaristák épülete előtt mentek el. Minden ablak sötét volt, csak Schütz Antal szobájának ablaka volt világos.

Prohászka megállt, felmutatott a szobára és ezt mondotta:

– Ebből a szobából még sok fény fog kiáradni!

Ravasz László református püspök

[543] Prohászka Ottokár 100. születési évfordulójával kapcsolatban megkértem Dr. Katona-Pusztai Sándor leányfalusi plébánost, hogy beszélgesse Ravasz Lászlóval Prohászka-élményeiről. Huszonkét éves barátság fűzi össze kettőjüket. A beszélgetésen jelen voltak: Uray Sándorné, Ravasz László leánya, Borzsák Sándor pócsmegyeri ref. lelkész és neje, Ecsedi Aladár ref. esperes Tahitófalurol és két másik ref. lelkész.

Kettőjük beszélgetését az egyik jelenlévő gépelte le.

Ravasz László: – Röviddel Duna-melléki püspökké választásom után, érdekes körülmények között találkoztam Prohászka Ottokárral. Mikor hivatalomat elfoglaltam, minden szomszédos egyházmegye főpásztoránál bejelentkeztem tisztelgésre. Egyik délután titkárom jelentette, hogy Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök úr van itt.

Megelőzött. Előzékenyen és örvendő siettem eléje, mire ő valami kifejezhetetlen eleganciával és udvariassággal szólt: – Méltóságos uram, minek győzködjünk mi hosszú várakozásban, mire hivatalos vizitre kerül sor. Eljöttem magához én. Szívélyesen elbeszélgettünk és egy teljes órán át élvezhettem magas szellemét.

Elmenetekor egy kedves epizód játszódott le. Az előszobában tévedésből összecsérélte kalapját titkároméval és szórakozottságában észre sem vette, hogy a magáé helyett azt vitte el. Titkárom igen sínylette a cserét, mert biz a székesfehérvári püspök kalapja sokkal kopottabb és silányabb volt, mint az övé ... De hát maradt valami relikviája.

[544] Pusztai Sándor: – És más alkalmakkor való találkozások?

Ravasz László: – Bár igen szívélyes volt a viszony mindvégig közöttünk, tulajdonképpen nem találkoztunk gyakran. Hogy is fejezzem ki magamat, nem voltunk összejáró viszonyban.

Ő nagyon elfoglalt és igen nagy intenzitású szellemi életet élt. Inkább azt mondhatnám el, hogyan találkoztam Prohászka szellemével.

Egyetemi hallgató koromban, otthon Hunyadon történt, hogy hazafelé igyekeztemben az úton egy nyomtatott papírlapot sodort előttem a szél. Már akkor is az volt az én bolond szokásom, hogy minden nyomtatott betűt elolvastam, bárhol találtam is fel. Egyik lábammal ráléptem a sarkára és botommal leszorítva olvasni kezdtem. Már az első mondatoknál belem nyilallott az új hangvétel, az a kényszerítő árammal teli lüktetés, mely csupa dinamika, és kiérződött, hogy aki e beszédet mondta, annak súlyos közölni valói vannak. De a papírlap csonka volt, nem volt rajta semmi e mondatokon kívül, s így nem tudtam ki írta, ki a szerzője.

Visszafordultam s a kaszinóban, ahol apám is az estén tartózkodott, kikértem az *Alkotmány*, vagy *Katolikus Híradó* – címére nem emlékszem pontosan – legfrissebb példányát és megtaláltam benne az én papírlapomat, mely hazafelé mentemben megállított. Egész este olvastam és gyönyörködtem benne, élveztem. Az első katolikus nagygyűlésen elhangzott beszéd volt, s alatta egy név: Prohászka Ottokár.

[545] Ravasz László: – Talán jobban fog érdekelni, mint költőt²⁰⁰, az, hogy én ajánlottam Prohászka Ottokárt a Kisfaludy Társaságba.

Pusztai Sándor: – Ez csakugyan érdekes, nem tudtam róla. Pedig a harmincas évek elején, püspöki aulista koromban, a püspöki könyvtárban kutatva – igen szerettem ott turkálni – én ástam ki avatag könyvek alól a Kisfaludy Társaság díszoklevelét, melyet rendes taggá választása alkalmából kapott.

Ravasz László: – Csakugyan érdekes volt. Sőt ... Több szempontból különös is, mert a katolikus Herczeg Ferencsel szemben nyújtottam be ajánlásomat.

Pusztai Sándor: – A katolikus Herczeg Ferenc nem akarta Prohászka-t a Kisfaludy Társaságba ajánlani?

Ravasz László: – Hát éppen ez a különös, és egyben érdekes is. A Kisfaludy Társaságba minden év december hó végéig kellett az elhunyt tag, vagy tagok helyébe ajánlani az alapszabályok értelmében. De ez évben csak egy tag halt meg. Erre az egy üresedett helyre pedig Herczeg Ferenc és baráti köre, Csathó Kálmán és a többiek már ajánlottak valakit, név szerint: Hevesi Sándort. Ráadásul igen hevesen, sőt elszántan, úgy tűnt, teljes eltökéltséggel. Az elhangzott ajánlásom után különös csönd lett, majd kiegyensúlyozatlan vita kerekedett. Tenni azonban már nem lehetett semmit, mert az ajánlás elhangzott. Az is igaz, hogy már időn túl voltunk, mert az ajánlások ideje lejárt. De az ügy egyre nehezült. Herczeg eljött hozzám, és felkért, hogy vonjam vissza az ajánlást.

Pusztai Sándor: És visszavontad?

Ravasz László: – Nem vontam vissza! Elmentem Kozma Andorhoz és közöltem vele dilemmámat. – Ne csodálkozz – mondta ő –, hát nem tudod, hogy ezek mind darabos emberek! Arra célzott, hogy színdarabokat írnak és Hevesi színigazgató. – Ne vondd vissza – biztatott.

A közgyűlés elérkezett. Berzeviczy az egészet a gyűlés elé terjesztette szavazásra és mivel közben az Ég is beleszólt, és januárban egy kisfaludista elhalálozott, a tagválasztó gyűlés a két ajánlatot: Prohászka Ottokárt és Hevesit is új tagokká választotta a Társaságba.

[546] Pusztai Sándor: – Bár kissé riportszerű és interjú színezetű – megbocsáss –, mégis szabadon megkérdezem, mikor találkoztatok utoljára?

Ravasz László: – Utoljára nem sokkal halála előtt, egy felsőházi ülésen voltunk együtt, és a hivatalos köszönésen túl ekkor is volt egy-két meleg szava hozzám. Ahogy élénken emlékeztetemben él, egy országos ankét volt, melynek egyik ülésén ő volt az egyik, én pedig a másik szónok.

Pusztai Sándor: – Ki rendezte az ankétot?

Ravasz László: – Országos egészségügyi ankét volt a minisztérium rendezésében és a házasság eugenikája,²⁰¹ leánykereskedelem, prostitúció, egyke és a házasság tisztasága szerepelt tárgysoron, mint égető kérdések. – Rám az ő előadása előtt került sor. Beszédem végén melegen gratulált, és leszögezte, hogy e sokfajta előadást felölelő tárgykör etikai gyökerű és mindig és végső fokon is etikai kérdés marad, még ha orvosi alapon tárgyalják is. Azt hiszem, mondanom sem kell, hogy az ő előadása prohászka volt.

Sikora Andrea főnöknő

[547] Prohászka püspök úr nagyon szerette a gyermekeket, különösen az elemi iskolásokat. Programján szerepelt minden évben a Ferenc József Nőnevelő intézet elemi iskoláinak meglátogatása, ősszel és tavasszal. A portán belépve lépteit egyenesen az I. osztályba irányította, ahol az egyszerűbb és szegényebb néposztály gyermekei tanultak.

Egy alkalommal szakadó esőben, szürke őszi napon lépett be az első osztályba. Lelkesülten köszöntötték a kicsikék a főpásztort. Állva maradtak, míg ő az osztály közepére állt. Ekkor fononimikával,²⁰² így üdvözöltük:

– Isten hozta a kegyelmes püspök urat!

Nagyon megtetszett neki a kicsinyek mozgékonyasága, és kérte a tanítónőt, hogy még fononimikáztasson valamit. Erre az meghatott zavarában nem tudott mást fononimikáztatni hirtelen, mint ezt: – Ma rossz idő van! – Nagyot kacagott a püspök úr, otthon pedig az ebédnél elmesélte ezt papjainak és nevetve jegyezte meg:

– Ma úgy látszik rossz napot szereztem Néria nővérnek látogatásommal.

[548] Egy másik évben a IV. elemiben beszéd- és értelemgyakorlat szerepelt az órarendben. Ismét látogatott a püspök úr. – Nyílik az osztály ajtaja és rajta derűs mosolyával belép az osztályba. – A gyermekek lelkesülten, mint régi jó ismerőst köszöntötték. Végignézte a padosorokban ülő leánykákat, majd hozzám fordult és azt mondta:

– Nézze kedves nővér, minden gyermek szemében mint a gyémánt ragyog a lélek.

Majd arra kért, hogy folytassam a tanítást. Éppen a kender és len tilolásról beszélgettünk. Erre ő kedvesen hozzám fordult és megkért, hogy ezt a témát ő taníthassa meg a gyermekeknek, mert ő rózsahegyfi fiú volt, és ott a szlovákoknál van a len és kender feldolgozásának az igazi hazája. Nagyon megörültem és készséggel átadtam a tanítás fonalát.

A kalapját és esernyőjét, amit ő soha le nem tett a kezéből, az én kezembe nyomta, és hozzáfogott a tanításhoz. Színesen, élvezetesen, szemléltetően tanította a len és kender feldolgozását. Mivel tilológép nem volt, a mutatópálcát léptette elő tilológéppé.

A gyermekek soha nem felejtették el ezt az élményt. Ha felnőtt korukban beszéltem velük, kérdezték tőlem, hogy emlékszem-e rá, mikor Prohászka püspök belepirosodott és -izzadt abba, hogy megértsük a len és kender feldolgozását.

[549] A kegyelmes püspök úr egy alkalommal fellépett képviselőnek. Valószínűleg azért, hogy segítse Székesfehérvár népét.²⁰³ Mint képviselőhöz és püspökhöz is szabad bejárata volt minden embernek, kinek valami ügyes-bajos dolga volt. Egy szegény, öreg, egyszerű néni, a Mari azért kopogtatott ajtaján, mert ellopták az egy szem libáját, és ezt bizalommal elmondta a püspök úrnak. Szeretettel és türelemmel meghallgatta az öreg nénit, megvigasztalta őt és kiadta sógornőjének a rendeletet, hogy azonnal egy libát adjanak ki a sajátjukból.

[550] A szomszédos fogorvosi rendelőből éppen a püspök kertjébe lehetett belátni (Koroncay fogorvos). A rendelőben várakozók gyakran tanúi voltak annak 1919 őszén, amint a püspök úr fűrészelt, vágta a száraz, vagy fölösleges bokorcserjéket, azután kis

kocsira rakta és a portással elküldte a Ferenc József Intézet nővéreinek, hogy főzzenek vele ebédet, akiknek egy időben annyi fájuk sem volt, hogy az ebédet megfőzhessék.

[551] Rengeteg elfoglaltsága között még arra is talált időt és alkalmat, hogy másoknak örömet szerezzen. Így a Ferenc József Intézet nővéreinek tudta, hogy látogatásával örömet szerez, azért minden évben egyszer, karácsony harmadnapján, evangélista Szent János napján meglátogatta őket lakosztályukban, amikor is négy óra tájban nyílt a nappali szoba ajtaja és hangos Laudetur köszöntéssel belépett kedves mosolygós arcával a püspökatya. Kivesz a zsebéből egy nagy doboz „Kugler”-t, kiteszi az asztalra, annak közepére e kedves, közvetlen kijelentéssel: – Ez a belépődíj!

Levette kabátját, kalapját és az asztalfőre ülve kb. két óra hosszat társalgott az apáca közösséggel. Mindenkihez volt egy kedves szava, meghallgatott minden valamirevaló eseményt, mely a nővérek életében vagy az iskolában előfordult. A különben komoly férfiú ilyenkor csupa derű és mosoly volt, sokszor jóízűen, hangosan felkacagott. Az egyik székesfehérvári születésű nővértől megkérdezte, hogy hol született. Az gyorsan felelte, minden gondolkodás nélkül, mint magától értetődő: „A sorompónál, kegyelmes püspök úr”. E kijelentésre hangosan felkacagott a püspök úr. A nővér azt gondolta, hogy tévesen értette a püspök úr és elkezdte magyarázni, hogy a sorompónál volt egy sarokház és annak az egyik szobájában született. Erre még jobban kacagott és ettől kezdve, ha találkozott vele, mindig megkérdezte tőle:

– Mondja kedves nővér, hol született itt Székesfehérváron?²⁰⁴

[552] Brunner bácsi özvegy ember volt. Jómódú, szerette a társaságot, a bort, szeretett jól élni. Templomba sohasem járt. Vallásos, buzgó leánya Fehérváron élt férjével és gyermekeivel. Az apa szívesen lejárt leányához és ennek rendezett életű házában mindig jól érezte magát. A buzgó fiatalasszony sokat imádkozott apjáért. Egyik nap elvitte magával a barátokhoz, ahol a sekrestyében szokott Prohászka püspök úr gyóntatni. A bácsi csak nem akart bemenni a gyóntatószékbe. Már nem volt gyónó. Kinéz a püspök úr és kérdi: – Mit csinál bácsi, kire vár? Erre Brunner bácsi azt mondja: – Nem merek én oda menni püspök úr, nagy bűnös vagyok, negyven éve nem gyóntam. A püspök úr kilépett a gyóntatószékből, kitérta karját: – Isten hozott, édes fiam! Brunner bácsi buzgó, imádságos, templomba járó ember lett. Öröm volt nézni!

Merényi Ferenc, Székesfehérvár

[553] A nagy lakásínség idején a püspökség földszintje lakóknak volt kiadva. Éjfél körül az egyik földszinti lakó ablakán zörgetett valaki. – Ki az? – kiáltották megriadva a lakók. – Én vagyok, a püspök! – szólt a hang. – Engedjenek be, nem tudják, hogy érkezem – mondotta püspök atyánk.

Abban az időben nem volt kapus, Kalauz bácsi meghalt. Volt szaladgálás. Végül is Irma néni, a kapukulcs őre engedte be bátyját, aki a parlamenti csatából jött haza késő éjszaka.

[554] Egyik nyári délutánon püspökatya a parkban sétált. A főúttól jobbra a gypszönyeg szélén egy kifűrészelt fa gyökér tuskója éktelenkedett. Ásót, kapát, csákányt, fejszét hozott és reverendáját feltűrve elkezdte a tuskó kitermelését. Hol a csákány, hol a fejsze csattogott a kemény fa gyökéren. Többször megpihent és megtörölte homlokán az izzadtságot. Kitaró, csaknem egy órai munka után kifordult a tuskó a földből.

Amikor elkészült a munkával, kihívta a kocsist és odaadta neki a tuskót, hogy tüzelje el. Közben többen akartak neki segíteni, megköszönte, de nem fogadta el.

A kocsi elgurította a tuskót, a püspökatyá pedig örülve a jó tornának, mosolyogva ment fel lakására.

Géber Ferenc, Székesfehérvár

[555] Férjem, Géber Ferenc, mint főkalauz teljesített szolgálatot a vasúton. Egy alkalommal vonaton utazott Prohászka püspök úr. Helyet készített neki, majd távozni akart. Prohászka püspök úr magához hívatta. Megkérdezte, hogy van-e családja? Amikor igent mondott, nagy tálca süteményt adott át neki, hogy vigye haza családjának és még egy üveg bort is, hogy azt közösen igyák meg a kollégákkal.

– Nézd, mi van a táskámban – mondotta férjem –, amikor haza érkezett.

Tudtam, hogy hozott valamit, mert ilyenkor szokta ezt mondani.

– Mit gondolsz, kitől kaptam? – mutatta fel a nagy tálca süteményt.

Azt feleltem, biztosan valamelyik vonaton utazó hölgytől. A legnagyobb meglepetésemre hallottam, hogy valóban a vonaton kapta, de Prohászka püspök úrtól.

Az emberi szeretetnek ezer, meg ezer megnyilvánulása mellett ez csak egy kicsinynek látszó, de részünkre olyan feledhetetlen megnyilvánulása volt, melyet soha nem lehet elfelejteni, s ezt a kis epizódot elmeséltem gyermekeimnek is, hogy ők se felejtsek el, s így minél tovább éljen az emlékezetekben a nemes lelkű püspök úr, az emberek nagy segítője és jótevője.

Merényi Ferenc, Székesfehérvár

[556] Erős hóvihárban teljesítettem a vasúton szolgálatot. A késő éjszakai vonattal alig jött valaki. Legnagyobb meglepetésemre a néhány utas között ott láttam Prohászka Ottokárt. Kocsi nem volt az állomáson. Tudtam, hogy gyalog nem tud bemenni a nagy hóvihárban, ezért hát hozzá siettem. Felajánlottam, hogy telefonálok a palotába kocsiért, és kértem, hogy amíg a kocsi megérkezik, várakozzon a főnöki szobában. Gyalog akart bemenni, és csak az erős rábeszélésnek engedett. Közben Vadász József már telefonált is kocsiért.

A kocsi megérkezéséig belém karolva sétált fel-alá a peronon. A sötét éjszakába bevilágított a sok-sok apró tarka jelzőlámpa, és ez felkeltette a figyelmét. Meg kellett magyaráznom, hogy a lámpák mit jelentenek.

– Ilyen a lelki élet is – mondotta. A piros szín a tilos cselekedetekre, és a többi is más és másra figyelmeztet: nem szabad, vagy szabad a lelkiéletünk tekervényes útvesztőjében cselekedni. Milyen érdekes ez a sok jelzőlámpa! Ilyen az ember lelkiéletében az Isten tíz- és az Anyaszentegyház öt parancsolata.

Majd arról beszélt, hogy lelkigyakorlatot tartott Budapesten. Elpanaszolta, hogy milyen kár, hogy csak este lehet szentbeszédet tartani.

– Több estére lenne szükségem, mint nappalra, hogy többször szólhatnék a katolikusokhoz.

Majd az isteni gondviselésről beszélt.

– Milyen tehetetlenek vagyunk a Gondviselés nyújtotta kegyelem nélkül – mondotta.

Közben a kocsi megérkezett. Kikísértem.

– Gratias agamus Domino Deo nostro²⁰⁵ – köszönte meg, és szívélyes búcsúzás közepette szállt be a hintóba.

Dr. Potyondy Imre püspöki helynök

[557] Az indexre tétellel kapcsolatban dr. Potyondy Imre a következőket mondotta:

Prohászka a hír vétele után kápolnájába ment és meggyújtotta az összes gyertyákat. Az éjszakát imádságban töltötte a kápolnában. Reggel, amikor kijött, megírta levelét, amelyben bejelentette, hogy aláveti magát a Szentszék döntésének.²⁰⁶

Az indexre tételkor gróf Majláth püspök Rómában tartózkodott. Meleg barátság fűzte az akkori pápához, X. Piushoz. Gyorsan lefordította az *Elmélkedések az evangéliumról* c. könyv legszebb részeit és bevitte a szentatyának. A szentatya hallgatta, és amikor a legnagyobb elismerésének adott kifejezést, Majláth püspök megjegyezte:

– Ezt az embert érte ez a nagy méltánytalanság!

A szentatya ekkor íróasztalához ment, letérdelt és térdelve dedikálta az íróasztalán levő képét, majd kérte a püspököt, hogy adja át Prohászka Ottokárnak. (A kép a Prohászka múzeumban van.)²⁰⁷

Dr. Halász Piusz

[558] Egyszer a kormányzót várták főpapi misére. Az egyik asszisztens izgatottságában a szenteltvizet oda akarta adni a kormányzónak. Prohászka odaszólt:

– Ne adja oda testvér, még megissza, nem tudja mire való!

[559] Prohászka az egyik faluba sétált be gyalog. A plébános kocsija pedig akkor fordult ki az udvarról. Nagy darab trágya leesett, amikor a kocsi belegurult az egyik gödörbe. A plébános lehajolt és a trágyát feltette a kocsira. Prohászka ekkor megszólalt:

– Addig nem lesz hitélet Magyarországon, amíg a papok a trágyában vájkálnak!

[560] Az esztergomi szemináriumban volt egy kispap, akinek a magatartása nem volt a kispapokhoz méltó. Még a kápolnában is bántóan viselkedett. Prohászka egy darabig tűrte. Egy alkalommal, amikor szentbeszéd alatt nem tűrhette tovább a kihívó viselkedést, odahívatta a sekrestyés kispapot. Kérte, hogy gyűjtsa meg az oltáron a gyertyákat. Amikor már a gyertyák égtek, esküre emelte kezét és ezt mondotta: – Isten előtt itt megígérem azt, hogy magát nem fogják pappá szentelni! Az illetőt ki is tették a szemináriumból.

Szigeti Endre újságíró

[561] A fehérvári származású Kiss Ferenc színészmondotta el a következőt életéből.

Bár a család református volt, rendszeresen jártak Prohászka szentbeszédeit hallgatni. Édesanyja kezdetben húsz krajcárt adott, ha elment a prédikációra. Azonban nem soká kellett adni, mert olyan élmény volt számára, hogy semmiért el nem mulasztotta volna. Miután édesanyja bemutatta Prohászka Ottokárnak, első művészi próbálkozásait megmutatta Prohászkanak, aki állandóan buzdította a további munkára. Mikor eljött a pályaválasztás ideje, édesanyja ismét elment Prohászka-hoz tanácsot kérni, hogy milyen mesterségre adja a fiát. – Nem mestert, hanem actort²⁰⁸ kell a maga fiából faragni – válaszolta Prohászka Ottokár. Édesanyám nem értette a kifejezést – mondotta Kiss Ferenc –, én értettem, és a nagy püspöknek a szava döntően befolyásolta életemet.

Endrődy Sybill, Bécs

[562] A Prohászka centenárium²⁰⁹ után a következő levelet intézte Shvoy Lajos megyéspüspök úrhoz:

Wien, VII. Kandlgasse 16. II. 13. (Austria) 1958. nov. 29-én

Igen tisztelt Püspök Úr!

Nagyon régen volt, 50 év előtt, mikor találkoztunk Gyulafehérvárott Majláth püspök rezidenciájában. Én akkor szüleimmal voltam ott látogatóban még mint Sacré Coeur-beli kisleány, és ha nem csalódom, egy fiatal, vékony pap, kit Shvoynak hívtak, volt ott, talán mint a püspök titkára. Stimmel ez?

Azóta sok víz folyt le a Dunán. Én még fiatal leány koromban külföldre kerültem és csak távolból kísértem az otthoni eseményeket aggódó szívvel. Mert hiába lettem angol házasság révén, és kerültem oly messze Indiába – hol az uram mint tengerész teljesített szolgálatot 35 évig és mindig a Távol-Keleten állomásozva a tropikus klímában, – én azért sohasem tagadtam le magyar származásomat, mint azt oly sokan teszik, ha külföldön jól megy a soruk.

Mivel az uram 2 évvel ezelőtt hirtelen szívészélhűdés következtében elhalt Angliában, én – nem lévén gyermekünk – visszajöttem ide Bécsbe, abban a reményben, hogy innen több alkalmam lesz Pesten maradt fivéremet közben látni, és anyagilag is támogatni.

Most aztán rátérek arra, mi indított e levél írására. Ma egy újságcikket kaptam Pestről, mely leírja a Székesfehérváron történt templomszentelés ünnepségeit boldogult Prohászka püspök születése 100. évfordulóján, és hogy ott egy múzeumban gyűjtenek mindenféle rávonatkozó reliquiát.

A mi családunknak ő épp oly régi, meghitt barátja volt, mint Majláth püspök. Mindketten gyakran voltak szüleim vendégei Nagybányán és Pesten is, hol akkor a Zichy palotában laktunk, szemben a jezsuitákkal. Prohászka püspök még egyetemi tanár korában hetenként megfordult nálunk, és emlékszem, hogy édes húgom, ki akkor a Regnum Marianum egyik elnöknője volt, személyesen ment el oda hozzá a jó hírrel, hogy kinevezték püspöknek Székesfehérvárott, amit Majláth püspöktől tudott meg. Rákövetkező évben eljött ismét Nagybányára hozzánk a nyáron új házunkat ott fölszentelni. Ez alkalommal elkocsiztunk vele Koltóra a Teleki kastélyba, hol Petőfi Sándor Szendrey Júliával valaha a mézesheteit élte, és hol a *Szeptember végén* című csodaszép versét írta.

[563] Nemsokára egy remek nagy fényképet küldött szüleimnek Székesfehérvárról, aláírásával, mire én mint a Sacré Coeur-beli kis leány egy igen méltatlankodó levelet írtam neki, szemére hányva, hogy már hány fényképet és egyéb emléket adott szüleimnek, viszont én még soha semmit se kaptam tőle. Erre fel írt nekem egy levelet, amelyet most 50 év után is tudok kívülről, mert a szívemben hordtam azt mint egy ereklyét tőle, és egy kedves kis képet is küldött, a hátuljára írta: „Sybikének buzdításul minden jóra és nemesre P. O.”. Csak ennyit, de viszont a levélben egy egész életprogramot adott nekem, ami oly gyönyörű, mint egy imádság, és ezért vagyok bátor elküldeni a Prohászka múzeum számára, azaz azt a részét, mely közérdekű lehet, megjegyezve, hogy én akkor legföljebb 15 éves lehettem, mikor ezt nekem írta. „Adja Isten, hogy oly szerencsésen fejlődjék, ahogy megindult. Nevelje magában Istennel szemben a tisztalelkűséget, emberrel szemben az egyszerű, nyílt, de meleg lelket. Ne legyen lányosan lágy, de se dacosan kemény, hanem lelket, értést és érzést sűrűsessen mindenben. A formát arcban úgy, mint életben, csak akkor szeressen, ha tartalom van benne. Az erőtlen szépség álarc és nem valóság! Lelkiéletét gondosan kezelje, de maradjon mindig az élet reális talaján. Szóval kevesebb leányosságot e szó hagyományos és erőtlen értelmében és több lelket és erőt! Ez legyen a programja!”

[564] Még csak annyit, hogy egyszer bizalmas beszélgetésben édesanyámmal azt mondta, hogy csak arra kéri Istent, hogy ha meghal, úgy az ne legyen egy lassú, fokozatos folyamat, főként ne legyen egy szellemi dekadencia. Ettől óvja meg őt az Úr. És milyen boldogok voltunk, hogy kérése teljesült és hirtelen, papi hivatása közepette oly szép halállal távozott, nem mint szegény M.²¹⁰ püspök, ki nálunk betegeskedett, meg Bányán, onnan szállították fel a Vöröskeresztbe, és mily soká és szomorú módon végezte életét.

Igen sok üdvözetet küld: Mrs. Sybille Duthy, szül. Erdődy S.

Boér Jenő ker. isk. tanár

[565] Shvoy Lajos megyéspüspök úr kísérő levele:

„Boér Jenő egy erdélyi unitárius ny. kereskedelmi iskolai tanár. Majláth püspök úr lelki fia. Gyulafehérvárról ismerem. Mellékelem levelét, abból látod, hogy kicsoda, ő magát világi szerzetesnek mondja, miután felesége meghalt, s ő szigorú aszkéta életet él. Megjegyzése a körlevélre ezért érdekes”.

„... A Prohászka centenáriumi «Körlevelét» nagy élvezettel olvastam el, és közben kétszer is sírva fakadtam, pedig nem vagyok siránkozó természet. De nagyon meghatott püspök atyám felhívása Prohászka püspök atyánk születésének 100. évfordulója alkalmával. Ha Majláth püspök úr az Egyház szíve volt, úgy Prohászka püspök atyánk az esze. Mind a kettőt nagyon tiszteltem és szerettem ...”

Legyen jószágos személyén az Isten áldása!

Mély tisztelettel:

Frater Eugenius, világi szerzetes”.

Zámori Imre igazgató tanító

[566] Visszaemlékezéseimben 1911-ig megyek vissza. Arany Imre hitoktatóm ekkor mutatott be Prohászka püspök úrnak. 10–12 szegény diáknak adott ellátást a püspökségen Prohászka püspök úr.

A bemutatáskor a következőket kérdezte tőlem:

– Tudsz-e enni?

– Igen!

– Aludni?

– Igen – válaszoltam ismét.

– No, akkor tanulni is tudsz – mondotta Prohászka püspök úr.

[567] 1912-ben Sós-kúton bérált Prohászka Ottokár. Az énekkarban énekeltem és a béralkozók nevében köszöntöttem.

[568] 1921-ben kezdő tanító voltam Sós-kúton. A bérálás után behívott szobájába. Hívott a papi pályára. – Most ne döntsön azonnal – mondotta. Majd ha döntött, Fehérváron adja meg a választ. A választ a mostoha körülmények miatt nem adhattam meg. Három testvérem közül egyedül jöttem meg a világháborúból, és rám maradt beteg szüleimnek az ellátása.

[569] Sós-kúti béráláskor fogadtuk Prohászka püspök urat a falu határában. Bandérium és egyéb ünnepi dolgok mind együtt voltak. Többek között a káptalan díshintója is, amelynek még a kerekei is fel voltak díszítve. A lovak idegesek voltak a sok ünnepi díszről. Az üdvözlő beszéd után elindult a püspök úr a díszes kocsira, és egyszerre csak felszállt az egyik löcsös falusi kocsira. – Most csak hajtson – mondotta a meglepett kocsi tulajdonosnak. A díszes kocsi pedig üresen ment vissza.

[570] Kálmán Károly, az országosan ismert író volt a plébános. Igen érdekes ember volt. Egyszer a következőket mondotta a szószéken: – A király, az a nagy koldus, kinevezett nagyvárad kanonokká. Mit képzel! Azt hiszi, hogy Nagyváradért elhagyom Sós-kutat? És

összetépte a szószéken a kinevezési okmányt. A szentbeszéd után a szentmise következett. Amikor a királyról szóló megemlékezéshez ért, kitépte a misekönyvből és megtaposta.

1912-ben a szomszéd Tárnokon volt bérálás. A gróf átküldte a fogatát Kálmán Károlyért azzal az üzenettel, hogy jöjjön át, várja a püspök úr. A kocsis át is jött és elmondotta az üzenetet. Kálmán Károly a következőt válaszolta:

– Mondja meg a püspök úrnak, hogy Tárnokhoz ugyanolyan messze van Sós-kút, mint Sós-kúthoz Tárnok! A kocsis mindent elmondott Prohászka püspök úrnak. Prohászka püspök úr ekkor kocsiba ült és átjött Sós-kútra.

– Laudetur! – köszöntött a plébánosnak.

Majd a következőt mondotta:

– Átjöttem nagyságos uram! Valóban igaza van. Tárnoktól ugyanolyan messze van Sós-kút, mint Sós-kúttól Tárnok. Isten áldja!

– Isten vele! – mondotta Kálmán Károly.

És ment vissza Prohászka Ottokár.

[571] A következő eset 1928-ban történt. Szegedi Júlia volt a háztartási alkalmazottunk. Jeges Ferencnek volt a menyasszonya. Közeledett az esküvő ideje. Az esküvő előtt két héttel két oldali középfülgyulladásal megbetegedett Jeges Ferenc. Mindkét oldalt meglékeltek. Az operáció után az orvosok kijelentették, hogy megkésték az operációval és a legény menthetetlen. A kórház ajánlotta, hogy sürgősen vigyék haza, ha még életben akarják elvinni. A leány sírva jött haza ezt jelenteni. A következő napon haza is hozták. Eszméletlen volt. A kórházban még eszméletnél volt és ennyit mondott az ott levőknek:

– Meghalok, de előbb szeretnék a Juli hitére térni.

Odahaza meglátogattam. Szánalmas látvány volt. Önkívületi állapotban tépte az ágyneműt. Elmondották nekem utolsó kívánságát.

– A kórházban volt lelkész, miért nem szóltak a kórházlelkésznek? – kérdeztem.

– A nagy riadalomban megfeledkeztünk erről – mondták.

Elmondottam a dolgot a plébánosnak, Kmoskó Mihály professzornak. Tanakodtunk, hogy mit lehetne tenni. A plébánosnak az a gondolata támadt, hogy kihallgatja a kívánságnak a fültanúit, ezt jegyzőkönyvbe veszi, és ha meghal a fiú, eltemeti. Elmentünk a beteg ágyához. A plébános kérdéseket tett fel neki, de nem reagált semmire sem. Kihallgattuk a tanúkat, és aláírtuk a jegyzőkönyvet. Ez szombat este volt. Vasárnap a szentmise után kérte a plébános, hogy imádkozzunk a súlyos betegért, és arra szólította fel a híveket, hogy a megboldogult Prohászka püspök úrnak a közbenjárását kérjük. Közös imádkoztunk hozzá. A plébánossal együtt mentünk ki a templomból. Útközben egy asszony szalad.

– Plébános úr, a Feri észre tért – mondotta lihegve – és kéri, hogy jöjjön el hozzá.

Visszament a plébános az Oltáriszentségért, és együtt elmentünk a beteghez.

– Akar gyónni? – kérdezte a plébános.

– Igen! – volt a válasz.

Kimentünk. Az áldoztatáshoz mentünk be újra. A fiú kijelentette, hogy katolikus akar lenni. Erről pótjegyzőkönyvet vettünk fel. Az utolsókenet felvétele alatt újra elveszítette az eszméletét. Három napig haldoklott az általános szépszissel elbocsátott gyógyíthatatlan beteg. A harmadik nap jött menyasszonya és örvendezve mondotta, hogy a Feri magához tért és beszél. Elmentem hozzá.

– Igazgató úr, úgy érzem, hogy meggyógyulok és megmaradok – mondotta. Ma is él. A leányt elvette feleségül. Etyeken, az Ödön majorban lett kocsis a bérlőnél.

Egyszer a fiatal asszony jött hozzám, és elmondotta, hogy baj van. A Feri nem hall jól – mondotta. Jött a bérlő, és nem látta, sem nem hallotta, hogy jön. A bérlő felelősségre vonta, hogy miért nem köszön neki. Olyan nagy pofont adott neki, hogy a füle újra vérezni kezdett. Elmentek az orvoshoz, de az nem mert írást kiadni az uraság ellen. Az etyeki orvossal

vizsgáltattam meg, aki azonnal kórházba utalta. Amikor a nővérek meglátták, igen megrémültek. Biztosra vették, hogy már régen meghalt és féltek tőle. A kórházi igazolást is úgy adta ki az orvos, hogy ez a Jeges Ferenc nem azonos azzal, akit ők teljes szépséggel elküldték, mert az olyan állapotban volt, hogy meg kellett halnia.

A fiú ezzel az írással perelte be a bérletet. Ma Nagytétényben él. Formálisan is áttért a katolikus hitre és menyasszonyát már mint katolikus vette feleségül. Magam is és az egész falu is érezte, hogy ez a csodálatos gyógyulás Prohászka püspök úr közbenjárására történt.

[572] Az egyik sósokúti bérletnél történt a következő eset. Reggel 4 órakor kiosont a plébániáról Prohászka püspök úr. A leány rettenetesen megrémült, amikor a folyosón végigcsoszogó alakot meglátta. Prohászka püspök úr kedvesen odament hozzá, ránézett és megkérdezte:

– Kegyed Vas Ila?

A leány boldogan szaladt Grieger mamához.

– Milyen okos a püspök úr – mondotta –, megkérdezte, hogy én vagyok-e a Vas Ila.

A nevet nem volt nehéz kitalálni, mert a leányon himzett kötetény volt, amelyre a neve ki volt hímezve.

[573] Jirka Ferenc sósokúti iskola igazgató egyik legkiválóbb tanítónk volt. Majláth püspök úr nevelte. Legény ember volt, és életét annak szentelte, hogy papokat, tanítókat nevelt a hazának és az Egyháznak. Harminc körüli volt azoknak a száma, akiket ő nevelt tanítónak, pappá.

Én is az ő neveltje vagyok. Prohászka püspök úr igen megbecsülte. Asztalánál állandó vendége volt.

Jirka Ferenchez intézett utolsó levelében ezt írta neki Prohászka püspök úr:

– Boldog vagyok, hogy adósának vallhatom magamat. Krisztusban atyja Prohászka Ottokár.

Skorka Károly újságszerkesztő

[574] Édesatyám Déli vasúti bognár volt a székesfehérvári műhelyben. Erdélyi származású. Tordán született, ahol a lakosság zöme unitárius. Édesanyám Gárdonyba való és római katolikus. Annak idején egyik sem akarta a másik kedvéért elhagyni a hitét s így vegyes házasságban éltek. Így történt, hogy hat testvérem közül mi fiúk hárman unitáriusként, a három leány pedig katolikusként anyakönyveztettek. Benn a családban soha sem volt egyenlőtlenség a kétféle vallás miatt, de ennek is megvolt a magyarázata, s ez a magyarázat: Prohászka Ottokár.

Azt hiszem tíz éves lehettem, amikor egy ízben édesapám a szokottnál sokkal később jött haza, s otthon elmesélte, hogy a nagy templomban volt, ahol Prohászka Ottokárt hallgatta, aki ott tartotta konferenciabeszédét. Első ízben történt meg, hogy édesapám, aki eléggé szűkszavú és magának való ember volt, valami különös áradozással beszélt a püspökről, aki a szociális igazságoknak olyan mélységeiről szólt, hogy – amint ő maga mondta – nemcsak apámat, de mindenkit, aki a konferenciabeszédeit hallgatta, egy egészen rendkívüli élménygazdagsággal ajándékozta meg. – Bámulatos ember Prohászka Ottokár – mondotta akkor apám –, és én úgy határoztam, hogy te is fiam lelkiileg föltétlenül az ő forrásából táplálkozzál: éppen úgy járj rendszeresen katolikus hittanra, mintha római katolikus volnál. Szeretném is, hogy forma szerint katolikus légy, bár a püspök maga mondta, hogy kevésbé fontos a forma, mint a lényeg. Én valóban leérettségizésemig katolikus hittanra jártam, s az unitárius vallást, amelyben születtem, valójában ma sem ismerem.

[575] Otthon sokszor szó esett Prohászka Ottokárról. Édesapám gyakran idézett is belőle. Nem tudom melyik, de egyik könyve megvolt otthon, s olyan becsben állt, mint édesanyám imakönyve, amit még nagyanyjától kapott. (Ez az imakönyv ma tizenegy évvel édesanyám halála után, mint becses ereklye őrizetemben megvan.) Rendkívül kíváncsi voltam Prohászka Ottokárra, arra a férfúra, aki ilyen rendkívüli hatású volt az én apámra. A gyermek számára a legkiválóbb férfiú mindig az édesapa. Először éreztem, hogy van nála kiválóbb is, és ez nem lehet más, mint Prohászka Ottokár. Talán tizennégy éves lehettem, amikor első alkalommal magam is hallottam őt a székesfehérvári nagytemplom szószekéről, de vagy a téma magasröptűsége, vagy az az elfogódottság, amely akkor egész valómat elöntötte, emlékezetem szerint nem gyakorolt rám maga a beszéd különösebb hatást. Úgy gondolom, kevéssel az érettségi előtt ért az a szerencse, hogy első ízben személyesen beszélhettem vele. A Seregélyesi úton laktunk, s egyik délután az utcabeli pajtások lelkendezve rohantak be az udvarra, hogy itt sétál a Rácbánya felé Prohászka püspök. Azonnal kisiettem, s a lassan sétáló püspököt, aki teljesen egyedül haladt a bányához vezető úton, hamarosan beértem. Tisztességtudóan köszöntem neki, és két lépéssel mögötte maradtam. Jó harminc-negyven lépés után visszafordulva megkérdezte tőlem:

– Errefelé laktok, fiam?

Azt feleltem:

– Igen! Tanulás után úgy gondolom, sétálok egy kicsit.

– Igen – felelte –, az itteni gyermekeknek nagyon jó ez a vadregényes bánya. Aztán mi szeretnél lenni?

Ezen még nem gondolkoztam. Valóban sohasem foglalkoztatott az a gondolat, hogy mi is legyen belőlem. A kérdés, amit fölött Prohászka Ottokár, és ahogyan fölött, volt az első indítás bennem, hogy igen, mindenki valamiképpen keresi a kenyerét, s eljön az idő, amikor nekem is magamnak kell gondoskodnom a létfenntartásról.

– De elhallgattál! Vajon mire gondolsz most – nézett rám a püspök, s ekkor már a bánya bejáratához kaptattunk fölfelé s az orgonabokrok alatt egy csomó sárga kikirics virágzott. A püspök megáll, botjával megpiszkálta a bokor alját, s azt mondta:

– Tépj csak egyet ebből a szép sárga virágból!

Lehajoltam s négy-öt szálát leszakítottam a sárga kikiricsből, átnyújtva azokat a püspöknek. Ő a botját a karjára fűzve egy ideig nézte a virágokat, azután az egyiknek a szirmai lassan tépdésni kezdte.

– Nézd csak ezt a virágot, milyen tökéletes konstrukció ez! Majd otthon szedjed szét, meglátod milyen bámulatos teremtkészséggel van ez megalkotva! És folyton gondolkozzál: magától van ez vajon? Mindent, amit látunk, a parányi hangya, önmagában egy tökéletes egész. Amit nem is látunk, olyan parányi, az is tökéletes organizmus. Ugye, nem is kell tanulni arról, hogy van Isten, elég ha egy virágot széttépdés az ember és közben gondolkodik!?

Úgy emlékezem rá, a következő napokban otthon virágos kertünk hulló rózsáinak finoman erezett leveleit vizsgálgattam, s a tátika kis öblös virágát nézegettem, közben szakadatlanul a püspök szavai jártak eszemben. Azt hittem, az a pár perces találkozás Prohászka Ottokárral elindítója volt annak a folyamatnak, hogy egészen más szemmel nézzem és lássam a teremtett világot, mint korábban. Töprengővé váltam, arra nem is gondolva, hogy más magyarázatot is lehet esetleg keresni arra a sokféle szépségre, a tökéletes alkotásokkal gazdag világra, minthogy van Isten, van valami emberi ésszel fölfoghatatlan természetfeletti erő, amely mindezt nemcsak létrehozta, hanem fönntartja és igazgatja is.

[576] Életem további során, amikor az iskolát elvégezve, az egyházmegyei lap riportere lettem, igen érdekes körülmények között adódott alkalom arra, hogy szemtől-szembe álljak Prohászka Ottokárral. Az 1919-es kommün idejét követő fajvédő politika erőteljes

hullámveréseket okozott Székesfehérvárott is. Megalakult az Ébredő Magyarok Egyesülete, és ezen belül időnként a zsidókkal szemben komolyabb kritikai megnyilvánulások mutatkoztak. Ez szükségképpen hatott rám is, mint fiatal emberre, aki nem sokkal előbb igen nagy örömmel vettem tudomásul, hogy a lap akkori szerkesztője, Hajós József többek között a színházi kritika ellátását is rám bízta. Akkor Alapi Nándor, a későbbi országos híró kamaratársulat igazgatója működött a városban, elég komoly erőkből összeverbuvált társulatával. Többek között *Az asszony és a bábu* c. színművet²¹¹ is műsorán tartotta, azt, amelynek egyik jelenetében a híres piktor aktot fest a darab hősnőjéről. Ez a hősnő véletlenül éppen zsidó volt, Mezei Máriának hívták. Ez a darab az én megítélésem szerint kevésbé volt beleilleszthető a forradalmi nehézségek után megújuló magyar élet erkölcsi rendjébe, hiszen a meztelenség illúzióját keltve kellett kiállani a színpadra a hősnőnek, amikor a modell szerepét játszotta. Ugyanakkor, amikor az ifjúság tekintélyes része erélyesen tiltakozott a darab műsorán tartása ellen, az újságban én magam is hangot adtam ennek a közfelfogásnak. Alapi Nándor felesége az akkori plébános, Csúcs István – jelenleg székesegyházi kanonok – nővére volt, s nyilván anyagi érdekeik védelmében fölkeresték Prohászka Ottokárt, hogy a darab ellen az újságban is megmutatkozó támadást állítsa le.

Egyik napon a déli órákban arra lettem figyelmes, hogy Hajós József főszerkesztő – aki az enyémmel szemben álló íróasztalnál dolgozott – felugrik az asztaltól, s térdet hajtva köszönti a belépő főpapot. Feltekintve munkámból akkor eszméltem rá, hogy maga Prohászka Ottokár lépett be a szerkesztőségbe. – Mélyen meghajolva azonnal távoztam a nyomda felé vezető ajtón át, gondolva, hogy a püspöknek és a lap főszerkesztőjének valószínűleg olyan megbeszéltnivalójuk van, ami rám nem tartozik.

Ám percek múlva kiszólt értem Hajós József, hogy jöjjenek csak be, mert a színházról van szó, és ennek ügyeit én intézem.

– Miért bántják kegyetek olyan szenvedélyesen Alapi Nándor színházát? – mondotta nekem a püspök. – Hiszen Alapi Nándor igen rendes katolikus ember! Örülni kell, hogy vannak ilyen férfiak, akik katolikusok és a színpadon, sőt a színpadi vezetés területén is helyt tudnak állni.

Akkor én röviden vázoltam a kifogásolt darab tartalmát, a szereplő színész kosztümjét, amely a meztelenség tökéletes illúzióját kelti, és megemlítettem, hogy a darab mondanivalója e jelenet nélkül sem sikkadna el. Maga a mondanivaló nem destruáló hatású.

– Kegyed ezt, amit most nekem mondott, közölte már Alapival is? – kérdezte most a püspök.

– Nem! – feleltem –, Alapival én egyáltalán nem beszéltem!

– Helyes, akkor majd megmondom neki én, mert ilyen szempontokat nem szabad figyelmen kívül hagyni! Maga csak végezze a dolgát rendesen és bátran! – A püspök ezután eltávozott. Erre a kérdésre soha senki vissza nem tért. A darabot, amit akkor a közönség kifogásolt, többé nem adták elő.

[577] A harmadik és utolsó emlékem Prohászka Ottokárról a legmegrendítőbb és mindörökre felejthetetlen.

Április másodikán, 1927-ben, kb. a déli háromnegyed egy és egy óra között, amikor az újság már teljesen kész volt, s a szerkesztőség már nem is tartózkodott benn, csak egyedül én, akinek az utolsó oldalak korrigálását kellett elvégeznem, hirtelen megszólalt a telefon, valami különös, riadt hosszú csengetéssel. Ma sem tudom miért, de ebben a pillanatban átfutott rajtam az érzés, hogy igen rendkívüli telefonüzenetről van szó. Emlékszem rá: vagy fél percig tartottam fülel a kagylót, s hallgattam a hívó állomás három-négyszeres hallózását, mire képes voltam arra, hogy hangot is adjak, és visszaszóljak, hogy:

– Halló, itt Új Fehérvár, Székesfehérvár.

A lap első és második oldala azzal a szomorú szenzációval volt tele, amely akkor az egész ország sajtóját foglalkoztatta, hogy Prohászka Ottokár hirtelen rosszul lett konferenciabeszéde közben a budapesti Egyetemi templom szószékén, és súlyos agyvérzéssel a központi szemináriumban fekszik.

Valamiképpen tudat alatt biztosan éreztem, hogy most a püspökről van szó, róla kíván mondani valamit az ismeretlen telefonáló. Szinte szuggerálni próbáltam, hogy ne még, ne még, ne szóljon még, mert az én számomra a nagy püspök addig él, amíg haláláról a hírt meg nem tudom. De már mondta is a hang a vezeték túlsó végén:

– Miután a püspökségen telefon nincs, az újságnak erre a megadott számára telefonálunk. Kérem közölje az aulával, hogy Prohászka Ottokár püspök úr elköltözött ... elköltözött.

Nem emlékszem rá, hogy tettem le a hallgatót, hogyan rohantam kifelé végig a Petőfi utcán, de azt tudtam, hogy szakadatlanul ez a szó dobolt az agyamban: elköltözött ... elköltözött! A posta előtt felrémlt bennem a gondolat, hogy mindenk előtt az újságot kell leállítani. Visszaszaladtam a szerkesztőségbe, illetve a nyomdába, s ott Teszák Sándor, akkori mettorrel²¹² közöltem, hogy a lap egész első oldalát töröljék, tördeljék át második oldallá, mert az első oldal egészen új anyagot kap.

– Szent Isten, csak nem halt meg a püspök? – kiáltották a nyomdászok, mintegy kórusban.

– De igen – feleltem én, s még odarohantam a telefonhoz s felcsengetve Bilkei Ferenc akkori felsővárosi plébánost, őt kértem meg, hogy a megrendítő esemény leírása elé vezércikket írjon. Bilkei Ferenc egy szót sem tudott szólni a hír hallatára, ezt én meg sem vártam, letettem a hallgatót s amúgy hajadonfőt futottam át a püspökségre. Már Mihály bácsi, a portás – mintha az arcomra lett volna írva a szomorú hír –, azzal fogadott:

– Meghalt ugye, meghalt? Kinyitotta az emeletre vezető ajtót, s az első ember, akivel a lépcsőházban közöltem a hírt, dr. Potyondy Imre volt. Éppen jött lefelé, s találkozásunk helyén pillanatok alatt zokogó apácák s az aulista papok serege gyűlt egybe.

Mikor kifelé mentem, az áprilisi szél a belvárosi házakon fekete lobogókat lengetett és zúgtak-zengtek a város összes harangjai. Alig tudtam eljutni a szerkesztőségig, ismeretlen emberek állítottak meg, hogy élő szóval is hallják a hihetlent: valóban nincs többé Prohászka Ottokár.

Egy kicsit mintha bántotta volna hiúságomat, hogy a nagy esemény hírét bár velem egy időben, de mások is tudták már. Később értesültem róla, hogy a postahivatalok útján spontán elhatározásból az ország legkisebb falujában is egyszerre futott szét a hír:

– A nagy püspök meghalt!

Mire a szerkesztőségbe értem, már három munkatárs is dolgozott az első oldal „anyagán”, s a nyomdászok szedték Bilkei Ferenc vezércikkét:

– Leesett a mi fejünk koronája!

Oppenhauser Elvira ny. igazgató

[578] Először az Egyetemi templomban, a szószéken láttam Prohászka Ottokárt. De jó lenne gyónni nála – gondoltam. Félttem, hogy ehhez nagy összeköttetés kell. Kerestem a módot, hogy kapcsolatba kerülhessek vele. Egyik ismerősömhöz járt egyetemi tanár korában. A levelet otthagytam a címére. Másnap már meggyóntatott és megáldoztatott a kongregációs otthonban. Máskor is jöjjön – mondotta búcsúzásul. Ezután rendszeresen mentem.

[579] Többször meghívott Székesfehérvárra. Először akkor mentem le, amikor lábával feküdt. Nagyhét keddeje volt. A húsvéti szentgyónásomat mentem elvégezni. Íróasztalához mentem igazolványomat kiállítani. Ügyetlenségemben a tintát ráöntöttem az ott levő kéziratára. Később odajött, nem mertem szólni. Ő is észrevette, de nem szólt semmit.

[580] Utolsó látogatásom 1926 pünkösdi vigíliája volt. Ezen a napon kelt fel betegségéből. Másnap már bérált. Első útja egy elhagyott, szegény öreg emberhez vezetett. Mi nővérevel, Irmával ezalatt a reverendáját foltoztuk.

– Mit csináltak, amíg elvoltam? – kérdezte.

– A reverendát foltoztuk.

– Ez nagyon híres reverenda – mondotta –, ez az első püspöki reverenda. A királyhoz mentem, de elfelejtettem piros szegélyű reverendát vinni. Az úton eszembe jutott már. Majd Bécsben kérek – gondoltam. Az utolsó pillanatban azonban bedobták utánam a mozgó vonatba.

Közben egy egyetemista jelentkezett bérálásra. Irmának mondotta:

– Lelkiekért jött, de a testéről is gondoskodnunk kell. Megvendégelte, mielőtt a szentsége kiszolgáltatta.

[581] Rákospalotán kétszer volt nálam a javítóintézetben. Először 1925. május 11-én. Lelkigyakorlatot tartottunk ekkor. Autót akartam érette küldeni. Akkor nem is jön – üzente. Szolnokról jött. A kápolnában háromnapos litánia volt. Az akácról beszélt, arról, hogy hogyan kötik meg vele az alföldön a futó homokot. Litánia után bejött a szobámba.

– Tudnia kell kedves húgom – mondotta –, hogy itt maga az alfa és az ómega.

Intézetünket Horváth Mihály püspök ajándékozta. Szent Mihály napján jött másodszor. Kilenc órára vártuk, de már nyolc órákor megérkezett. A házban nagy lett a zűrzavar. Mosolyogva mondotta:

– Ma búcsúra jöttem. Miért? Mert Szent Mihály napja van, alapítójuk védőszentjének az ünnepe.

Egy fontos hivatal betöltése dőlt el ezen a napon a fővárosban. Az ajtónál így szólt:

– Imádkozunk, hogy a választás sikerüljön.

A kápolnába felvittem számára lakásomról a díszes imázsámolyomat. Nem térdelt rá. Beült a gyermekek helyére. Az oltárnál is a szőnyegre térdelt. Szentmise után a szobámba jött. A gyermekek ügyetlenkedtek, az egyik bekopogott és kérdezte, behozhatja-e az imázsámolyt? Elpirultam. Amikor meglátta Prohászka püspök úr a kápolnából hozott imázsámolyt, így szólt:

– Ezt nekem hozták, és én nem használtam!?

Később kihívtak a szobámból. Amikor visszajöttem, az imázsámolyon imádkozva találtam a püspök urat.

– Sietnem kell – mondotta imájából felkelve. Tizenkét órákor Jászai Marinak adom fel az utolsó kenetet.

[582] Amikor először meghívott Székesfehérvárra, mindent megmutatott. Végezetül ezt mondotta: – Semmi sem az enyém, minden a püspökségé. Búcsúzóul könyvet adott, Keplertől a *Több örömet*.

– Mást is olvasson, ne csak az enyémet – mondotta –, mert egyoldalú lesz.

Később *A diadalmas világnézettel* ajándékozott meg. A következőket írta bele: „Szép a diadalmas nézet, de mennyivel szebb, édesebb és értékesebb a diadalmas élet. Ezt élni és élvezni és Krisztussal telíteni a mi földi mennyországunk. A Szentlélek buzdít és hevít. Szeretettel lelkiatyja”. Odahívott, elolvasta.

– Jó lesz? – kérdezte.

[583] Egyszer, erősen a támadások tüzeiben mondotta: – Természetesen és szívesen veszem, ha támadnak, de az igaztalan rágalmak fájnak.

[584] Csobánkán lelkigyakorlat volt. Több százan vettünk részt. Az ebédet is a szabadban tálalták fel, mert nem fértünk volna el. Hol van Prohászka püspök úr? A fűben találtuk meg. Ő is úgy ette a pléh tányérból az egyszerű ebédet, mint mi.

Ezen alkalommal az egyik résztvevő elragadtatással nyilatkozott róla, és azt mondotta, hogy mindenkinél többre értékeli Prohászka Ottokárt. Vitába szálltam vele. Ő is ember, mondottam, benne is vannak hibák, gyarlóságok. Nézeteltérés lett a vége. Megírtam a dolgot Prohászka püspök úrnak. Lapon válaszolt: „K. E.! Megkaptam k. levelét. Addig is, míg személyesen beszélek, ne legyen rá gondja. Megbeszéljük pénteken *d. u.* a Szoc. Misszióban, bármely órában. Addio! Hiszek a szt. Szívben és szeretetében. Hiszek a lelkeknek szt. közösségében! Hiszek a szeretet végső győzelmében. Amen! Ezt is énekeljék. P. O. Sz. 1925. III. 17.” Erről a lapról kelt szárnya a kedves ének. Eredetije a múzeumban van.

[585] Egyszer új kalapot készíttettem. – Milyen szép – mondotta –, én is ilyet csináltatok!

[586] Más alkalommal pénzt kértek tőle, de nem volt neki. Tőlem kért kölcsön. Kamatot is számíthat, mondotta tréfálkozva, csak ne uzsorásat.

A pénzt később megküldte. (Szelvénye a múzeumban van.)

[587] Huszonöt éves halálévfordulójakor vonták meg a nyugdíjamat. Nem volt pénzem. Hús pengő kellett volna a leutazáshoz.²¹³ Kértem. Később belenéztem a levélszekrénybe. Hús pengő volt benne. Egy régi intézeti alkalmazott hozta, akivel tíz éve nem találkoztam. A kísérő sorok: Elvirám, Prohászka püspök atyánk meg fog bennünket segíteni. Ne búsulj, fogadd el, mint szegény asszony két fillérjét. Máskor Máriaremetéről kaptam ugyanígy.

[588] Egyszer megmutatta a fáit. Mindegyiket maga ojtotta.

[589] Amikor elmentem egyik alkalommal, nem csengetett a kocsisnak, hanem lement hozzá fájós lábával. Tréfálkozva mondotta neki, hogy én is halljam: – Ne hozza vissza a hölgyet! Később hozzá tette:

– Ha mégis lekésnének, mégis csak hozza vissza.

[590] Ha lementem Fehérvárra, gondja volt, hogy azt a terítőt tegyék fel, amit én adtam. Bármily keserű volt a lelkem, repültem, ha kijöttem tőle.

Dr. Dienes Valéria

[591] 1957 tavaszán ismét felkerestem dr. Dienes Valériát. Londonban élő fiához készült, és rendezgetve dolgait találtam. A nagy Prohászka képét, Prohászka mellszobrát, kéziratait, valamint a kis Mária szobrot, amely még a Szentháromság temetőben májusban és októberben díszítette Prohászka Ottokár sírját, odaadta a múzeumnak.

Még egy dolog van, amit szeretnék elintézni – mondotta. Annak idején dr. Schütz Antal megkért, hogy írjak tanulmányt Prohászka Ottokár női pasztorációjáról. – A tanulmány el is készült, azonban a háború alatt elveszett. Ha a londoni út nem sikerül, akkor sem tudom már megírni, mondotta dr. Dienes Valéria, nemcsak azért, mert 74 éves vagyok, de rám maradt unokáimnak a nevelése és a háztartás gondjai is.

Röviden így foglalnám össze az említett tanulmánynak a tartalmát: Prohászka Ottokár tudomásul vette az iránta megnyilvánuló vonzalmat, és nem utasította el. Más lelkivezető lebunkózza, elutasítja, ha ezt észre veszi. Prohászka Ottokár ezt nem tette. Kikereste, hogy mi az érték benne és ezt rávezette az Istenre.

Dr. Molnár Gyula pápai kamarás, váli plébános

[592] Mojzer Imre dr. törvényszéki elnök mondotta el dr. Molnár Gyulának a következőket:

– Amikor Prohászka Ottokár országgyűlési képviselő volt, megkérdeztem tőle, hogyan érzi magát a parlamentben?

Prohászka püspök úr ennyit válaszolt:

– Mint a pisztráng a moslékban.

Schnattner Szigfrid O. S. B.

[593] Prohászka Ottokár egy alkalommal vacsorán volt valamelyik plébánián. A plébános antialkoholista volt. Vacsora közben lelkes előadást tartott arról a hatalmas munkáról, amit kifejt az alkoholizmus ellen. Mikor már egészen tűzbe jött, Prohászka vette a boros üveget, töltött a káplánnak is, és mosolyogva koccintott vele ezekkel a szavakkal:

– Egészségére, káplán úr!²¹⁴

Sándor István, Budapest

[594] Sándor István, Prohászka Ottokár rokona, a következőkben számolt be élményeiről: Prohászka Ottokár édesanyját leány korában szülei hozzá akarták adni valakihez, akivel ő nem akart házasságra lépni. Egyszer bálban volt.²¹⁵ Arca csupa bánat. Táncos partnere észrevette, és megkérdezte, miért olyan szomorú? Elmondotta. Hozzám jönne-e? – kérdezte a partner. Édesanyja meglepődött, majd gondolkodási időt kért. Később beleegyezését adta. Így jött létre Prohászka Ottokár szüleinek házassága.

[595] Prohászka Ottokár soká foglalkozott a gondolattal, hogy jezsuita lesz. A jezsuita nevelés meg is látszott egyéniségén. Amikor Rómából hazajött, merev lett szüleivel szemben. Édesanyja többször elpanaszolta, hogy mióta hazajött Rómából, nem csókolta meg.²¹⁶

[596] Prohászka nevű rokona Ottokár püspöknek Magyarországon nem volt.²¹⁷ Az anyai, Fielberger ágon folytatódik a rokonság. A 18. században Svájcban jött Magyarországra a család. A régi okmányokban Pielperg vár szerepel. Nagyanyám felvidéki nyomdász családból származott. Ebből az ágból Skarnitz Ferenc állott közel Prohászka Ottokárhoz. Ő is nyomdász volt. Hahotán volt a fészük. Minden nyomdatörténet megemlékezik róla. Főképpen vallásos tárgyú nyomtatványokat adott ki. Nagyapám már magyar volt. Trencsénben szerkesztett és adott ki lapot. Mikszáth *Beszterce ostromában* állít neki emléket.

Skarnitz Ferenc nagyapánál dolgozott. Gimnázium után nem tanult tovább. Autodidakta polihisztor lett. Egyszer átutazóban Prohászka Ottokárnál ebédelt. Ebéd közben sok mindenről volt szó. Egyszer csak így kiáltott fel ebéd közben Ottokár püspök: – Te ember, még ezt is tudod?

A rokonságból Sándor (Skarnitz) Stefániával volt Prohászka Ottokár legbensőbb kapcsolatban. Ez a nagynéném és keresztanyám az Erzsébet Nőiskolában végzett és később ott is lett tanárnő. Az akkori liberális világban a soproni orsolyiták segítették kibontakoztatni vallásos hajlamait. Forradalmi szerepe volt a családban. A család igyekezett fölfelé törni. Nagy esemény volt, amikor nagyapám megszerezte a nemességet. Őt ez nem érdekelte. Ugyanekkor Prohászka Ottokár ihletésére a külvárosban pasztorált. Ottokár püspök úr többször nyaralt nála. Nemcsak szociális irányban ihlette, hanem ezeken a megbeszéléseken alakult ki a későbbi meleg kapcsolata is Prohászka Ottokárnak az Erzsébet Nőiskolával. Édesanyám és Stefánia igen jól megértették egymást. Ő volt a másik forradalmár a családban.

Az volt a szokás a falunkban, hogy az intelligencia gyermekei a zsidó iskolába jártak. Anyám szakított ezzel a szokással és beíratott a tót iskolába.

[597] Apám nehéz körülmények között volt. Stefánia néni segített anyagilag. Az ő gondolata volt, hogy Székesfehérváron Ottokár püspök úr bérálja meg. 1926 pünkösöd szombatján érkeztem Székesfehérvárra. Negyed órát beszélgettem vele családi dolgokról. Egyéb beszélgetésre nem volt a délután alkalmas. Budapesti vendégek is voltak. Közülük az egyik zongorázott is a pianínón, amely Irma néni jóságából családomhoz került. Másnap bérálásakor hallottam először beszélni. Akkor volt új a rádió. Róla vette a hasonlatot, amely megmaradt a lelkemben: Az ember feszítse ki a kegyelem felé a maga speciális szerveit a lelkében, amint a rádió a távoli országokat, úgy fogjuk fel a Szentlélek üzeneteit.

Bérmálás után Irma nénivel és Gusztival²¹⁸ ebédeltem. Délután Gusztit adta mellém, hogy megmutassa a szőlőhegyet. Hazajöttünk. Kávét ittam, amikor bejött. Igyam csak meg – mondotta, – majd a hallban találkozunk. Egy órát beszélgettünk. Két témáról volt szó. Eötvös kollégista voltam, a kollégium érdekelte és a szakmám, a filológia. Mindkettőről igen érdekes és eredeti volt a felfogása. Aggódott a kollégium liberális öröksége miatt. A filológiáról is érdekes volt a meglátása. Az irodalmi alkotások elemzésének túlhajtott módját, amely a németeket jellemezte, lesújtóan elítélte. – Virág volt előttünk az asztalon.

– Ez a virág – mondotta – milyen szép, ahogyan a természet megalkotta. Mennyi ingert ad a képzeletnek, de mit mond, ha metszeteket készítek belőle, a szirmaiból, a gyökereiből, a szárából és nézem a mikroszkóp alatt.

[598] 1900–1910 között egy irány jelentkezett Németországban, amely az irodalomtörténet tanítását ki akarta tiltani az iskolából. Utána az irodalom nagy fordulatot tett, és a szellemtörténeti vizsgálat lépett előtérbe, amely a maga egészében vizsgálta a problémákat. Prohászka ugyanígy közeledett az irodalmi alkotásokhoz.

Amikor Bleier Jakab az irodalomtörténet tanára lett, a német származás öntudatosítójaként lépett föl. Akkor még nem is sejtette, hogy politikája a hitlerizmushoz fog vezetni. Prohászka Ottokár viszont kezdettől fogva igen nagy ellenszenvvel volt Bleierrel és politikájával szemben is. Amikor sváb falvakban prédikált, állandóan figyelte, mik az utórezgések Bleier szereplésének, és mindig figyelmeztetően és tiltólag emelte föl a szavát.

[599] Megkérdezte végül, nincsenek-e lelki problémáim. A hit körül nem volt nehézségem, így kitérő választ adtam. Ma is sajnálom. Halála előtt láttam utoljára. Beszédeit hallgattam az Egyetemi templomban.

[600] A családra vonatkozólag megjegyzem még, hogy az anyai Fielberger ág Felekire magyarosított. A ma szereplő Felekiek azonban nem rokonai Prohászka Ottokárnak.

[601] Egyszer a rokonság meglátogatta Esztergomban. Negyed órát beszélgettek vele. Mennie kellett. Később visszajött egy pillanatra. Letett egy csomó süteményt az asztalra ezekkel a szavakkal:

– Nem érek rá, egyetek!

[602] Prohászka Ottokárt korának minden problémája érdekelte. Egyszer aktuális kérdésekről beszélgettek. Problémákról és arról, hogy mit kellene tenni. Prohászka megszólalt:

– A téma kényes, előadásokat kellene róla tartani, de hol veszünk hozzá közönséget?

[603] Mi tudjuk, hogy mit jelentett nekünk Prohászka Ottokár. De mit jelent azoknak, akik az Egyházon kívül állnak? Egy mezőkövesdi lap foglalkozott ezzel a kérdéssel 1910 táján. Azóta is sokat gondolkodom rajta. Korábban a születések 40 %-a törvénytelen volt. Amikor nagy szociális harcait vívta az emberért, egészen 1890-ig, nem volt vasárnapi munkaszünet. Ezeknek a problémáknak az átgondolásával is föl kellene mérni Prohászka Ottokárt.

Sipos Borbála szomolnoki élményei

[604] Szomolnokon volt egy kis villánk. Ott pihent beteg alapító anyánk és néhány nővér. Látogatásukra odaérkezett Ottokár atyánk és Schütz Antal. Szakács nővérünk nagy zavarban volt: nem volt otthon megfelelő ételkészlet. Este nagyon fohászkodott, honnan szerezze be a szükséges dolgokat. Reggel a villa földszinti verandája sarkában nagy, piaci kosár áll, tele mindennel, amire szüksége volt: friss vaj, tejföl, tojás, túró stb. Jó idő múlva jelentkezett a kosárért egy asszonyka.

– Egy reggel arra gondoltam: biztosan nincs ételkészletük, hát hoztam – mondotta magától értetődően.

Borbála nővér meg volt győződve, hogy Ottokár atyánkért hallgatta meg őt az Úr Jézus.²¹⁹

[605] Mint legidősebb nővér, Borbála ment már nagyon korán reggel az erdőörékhez tejért. Ugyancsak bátor, nyugodt természetű volt, mégis félt a magányos hosszú erdei úton. A legkisebb zajra ide-oda nézett. Egyszerre sietős lépteket hall maga mögött. Ottokár atyánk volt.

– Borbálácska, ugye maga fél egyedül?

– Nagyon – felelte a meglepődött nővér.

– Nohát amíg itt leszek, mindennap elkísérem, hiszen én ebben az időben már úgyis ezen az úton végzem reggeli imáimat.

És valóban minden reggel megvárta, követte a tejért menő, tejet hozó Borbálácskát.

[606] Ebben a szerény kis villában a verandán étkeztek. Ez a hely olyan keskeny és kicsiny volt, hogy az ebédlős terítés közben félretette Ottokár atyánk helyéről a széket. A sietségben elfelejtette visszatenni. Az ebédhez bejövő vendégek – Schütz Antal is – hamarosan helyet foglaltak a kitálatalt leves mellé.

Amint tisztelendő anyánk fölneéz, ijedten látja, hogy Ottokár atyánk térdelve ebédel. Alakja így is magasabb volt, mint az asztalnál ülőké. Mentegetődző, bocsánatot kérő mieinket a lehető legtermészetesebb hangon nyugtatta püspökatyánk:

– Higgyék el, pompásan lehet ebédelni térdelve is!²²⁰

Dr. Némethy Ernő pápai kamarás

[607] Dr. Potyondy Imre nagyprépost említette, hogy többször tett Prohászka Ottokár olyan kijelentést munkatársai előtt, hogy hetven éves korában nyugalomba vonul. Munkatársait is figyelmeztette rá, hogy idejében álljanak félre, mielőtt az öreg kor gyöngeségei jelentkeznének. Ugyanezt erősítette meg dr. Némethy Ernő is.

Amint mondja, halála előtt egy esztendővel már sokan siratták Prohászka Ottokárt, mert érezték, hogy az erőltetett munka miatt mi fog bekövetkezni.

– Fél évvel a halála előtt Balatonfüreden volt gyógykezelésen ... Prohászka Ottokár – mondja dr. Némethy Ernő.

A gyógykezelés jót tett neki, és utána ismét teljes erővel munkába lendült. Igen aggodtunk érte. Figyelmeztettem is.

– Nem megígérte azt püspökatya, hogy vigyázni fog és kímélni fogja magát! – mondottam neki.

Mosolyogva válaszolta:

– Kedves Ernő, majd, ha hetven éves leszek! Mindez fél évvel halála előtt történt.

Kéri Nándor prépost-plébános

[608] Az egyik plébános kihallgatást kért Prohászka Ottokártól. A kihallgatáson kérte, hogy helyezze el a plébániájáról, mert hírbe hozták az egyik asszonnyal. A nagy püspök ennyit válaszolt:

– És onnan hová helyezzem?

Bencsik József székesfehérvári gazdálkodó

[609] Egyszer a mezőn találkoztam Prohászka Ottokárral. A réten állt a fűben. Viszota a botjával, ő pedig az ernyőjével csapkodta teljes erővel a bökös, szúrós, az állatoknak ehetetlen növényeket.

– Mit csinál püspök úr? – kérdeztem.

– Elpusztítom a káros, ehetetlen növényeket!

– Ez rendben van – mondottam –, de közben úgy legázolják a rétet, hogy nem tudjuk majd lekaszálni!

– Erre nem gondoltam, bocsánatot kérek! Abbahagyta a csapkodást és kedvesen elbeszélgetett velünk.

Hoffer Ilona, Budapest

[610] Dr. Magdics Ignác mesélte el, hogy egyszer két plébános járt Prohászka Ottokárnál. Meghívta őket ebédre. Levest, majd főzeléket hoztak virslivel. Mindebből keveset ettek, azt gondolták, hogy ez az előétel. Az ebédnek vége is volt. Amikor elbúcsúztak, elmentek a legközelebbi vendéglőbe és megebédeltek.

[611] Az iskolákat igen szerette látogatni Prohászka Ottokár. Harmadik polgárba jártunk, amikor készültünk látogatására, azonban valami miatt nem jött el. Az anyagban is tovább mentünk, és hittanból a böjtöt állították be ismétlésre. Nehéz volt. Egyszer csak belépett a püspök úr. A kedves nővér fehér, mi pedig vörösek lettünk a nem várt látogatásra.

– Nos, kislányok milyen óra van? – kérdezte.

– Hittan – válaszoltuk.

– Mi az anyag?

– A böjt.

– Ki tudná megmondani, mi a vigília böjt? Senki sem tudta.

– Mi a vigília? – kérdezte tovább.

Végre az egyik megmondotta. Ő pedig szinte elfeledkezve mindenről, azonnal gyönyörű elmélkedést tartott a vigíliáról.

– Szeretitek-e a hittant? – kérdezte.

Majd rám mutatott:

– A hittan után mit szeretsz legjobban?

– A számtant – válaszoltam.

– Ah, de ritka hal vagy az óceán vizében! – mondotta mosolyogva.

[612] A Szent István utcában mentünk egyik barátnőmmel, aki a székesegyházban szokott hegedülni. Szembe jött velünk Prohászka Ottokár titkárával.

- Köszönjük neki – mondtam barátnőmnek. Ő azonban nem akart köszönni.
- Köszönjenek ők! – mondtam.
- A püspöknek kell! – válaszoltam.
- Úgysem ismer meg! – volt a válasz.

Közben odaértek, és a titkár megemelte a kalapját. Prohászka is. A kalapja alól kedvesen mosolygott ki, és a következőket mondotta:

- Ön a muzsikus ugye?

[613] Madaras Aurél, akinek spirituálisa volt Prohászka Ottokár, mesélte a következőket.

Amikor a gyertyákat leoltotta, ráesett egy csepp a terítőre, Prohászka Ottokár észrevette. Szelíden, de határozottan annyit mondott neki:

- Jegyezze meg, hogy az Úr Jézus csak egyszer akart istállóban születni!

[614] Horváth Imréné kedves gyónógyermeké volt Prohászka Ottokárnak. Sokat tudtak beszélni. Ő mondotta el Prohászka Ottokárral kapcsolatban a következőket:

Egyszer Budapestre utazott. Messziről látta, hogy Prohászka Ottokár is ugyanazzal a vonattal utazik. Messze elkerülte, azonban Prohászka Ottokár püspök úr észrevette, és elküldötte Viszota irodaigazgatót, hogy hozza a társaságukba. Breviáriumozott, mire odaért.

- Én breviáriumozok – mondtam. – Üljön le, de ne az én kalapomra!

Rettentő zavarba jött erre. Kápolnásnyéknél megszólalt Prohászka Ottokár:

- Margit, olvasta a Zalán futását?

- Mi az? – kérdeztem.

- Nem tudja, ki született Kápolnásnyéken?

Egészen Kelenföldig hagyta ebben a zavarban Prohászka püspök úr. Mikor befejezte imádságát, így folytatta:

- Egy magyar tanárral beszéltem, aki tanította, és mégsem olvasta végig. Horváth Imréné erre így szólt:

- Hogyan kívánhatja püspök úr akkor egy háziasszonytól, hogy olvassa?

[615] Ugyanennek a Horváth Imrénének különös álma volt egyszer Prohászka püspök úrral kapcsolatban. Nappal vele foglalkozott, és az a gondolata támadt, hogy mégsem volt olyan szent Prohászka Ottokár. Éjszaka érdekes álma volt. Hatalmas teremben találta magát, ahol az emberek kéréseiket írták össze. Maga is kért papírt és ceruzát. Egyszer csak megjelent ornátusban Prohászka Ottokár és helyet foglalt a trónuson.

- Maga ki kezébe tette a papírra leírt kéréseit? – kérdezte.

Később egyedül maradtak.

– Maga nem kér semmit? – kérdezte Horváth Imrénétől Prohászka Ottokár. Majd hozzá tette:

- Nem is kell, tudom, mi a bánata!

Később azt mondotta:

– Nagy vagyok, igen nagy idefenn, egy azonban hiányzik: a szenttéavatás! Ma erre a szándékra szentmisét mondanak a szemináriumban, menjen el!

Körülbelül 1/2 7-kor ébredt fel. Gyorsan felöltözött és még odaért a 7 órai szentmisére, mit valóban Prohászka Ottokárért, az ő boldogáavatásáért mutattak be.

[616] Manger Irén Prohászka halála után az általa kapott kegyelmekért hálából elmondotta a rózsafüzért. Éjjel megjelent neki Prohászka Ottokár, megfogta a kezét és ezt mondotta:

- Tudja Irén, nekem az a fehér rózsakoszorú nagyon jól esett!

[617] Mivel a kesztyűjét is elajándékozta Prohászka Ottokár és zsebre tett kézzel járta az utcákat, Horváth Imréné kötött neki szürke kesztyűt. Egyik reggel ablaknyitáskor látja, hogy a püspök úr utazik és megint zsebében a keze. Igen mérgesen nézhetett rá, arra gondolva, hogy Prohászka ígérete ellenére ezt a kesztyűt is elajándékozta. A püspök úr leolvasta gondolatát, kihúzta zsebéből a kezét és mosolyogva felmutatta, bizonyítva, hogy a kesztyű rajta van.

[618] Horváthné minden esztendőben Fábián és Sebestyén napján fel szokott menni a felsővárosi búcsúra, hogy meghallgassa Prohászka püspök úr szentbeszédét. Az ünnep előtt láza lett, és úgy látszott, hogy az idén nem tud elmenni. Barátnője volt özv. Némethné, akinek péküzlete volt a közelben. Magához hívatta és kérte, hogy menjen el a szentbeszédre, jól jegyezze meg és mondja el neki. – A láz nem engedett. Az ünnep előtti nap eljött Prohászka püspök úr. Viszota kísérté ismét. Leült a gyermekszékre a beteg ágya elé. Horváthné panaszkodott. Elmondotta, mennyire fáj neki, hogy olyan sok év után az idén nem tud elmenni a szentbeszédre.

– A péknét meg is kértem – folytatta –, hogy jól jegyezze meg a szentbeszédet.

– Tudtam, hogy fáj – válaszolta Prohászka Ottokár –, azért jöttem, hogy megvigasztaljam és elmondjam a szentbeszédet.

Ezután neki kezdett és a gyermekszékről nagy lendülettel, mintha az egész templomnak beszélne, az egész szentbeszédet elmondotta. Mikor végzett, fölkel és kedves malíciával hozzátette:

– Mindent elmondottam, hogyha a pékné majd kihagy valamit, ki tudja javítani.

[619] Egyik alkalommal, amikor eljött a vizsgánkra, a vizsga végén köszönetet mondott az intézet vezetőségének, a szülőknek. Már mindenki ment kifelé, amikor hirtelen visszafordult és hangosan felkiáltott:

– Kérem elfelejtettem valamit. Elfelejtettem megköszönni az osztályfőnök nővérnek a fáradságát és sok munkáját!

[620] Horváth Imréné fiának Andris nevű gyermek volt a pajtása. Édesapja igen sokat káromkodott. Amikor meghalt, Imre azt mondotta pajtásának:

– Édesapád igen káromkodós ember volt. Tartsunk érette kilencedet. Te a prágai kis Jézushoz menj, én Jézus Szívéhez megyek.

A tizedik napon Imi olyan mély álomba merült, hogy nem lehetett fölkelteni. Amikor fölébredt, a következőket mondotta:

– Itt volt Andris papája. Igen csúnya ruha volt rajta, majd felöltöztették szép ruhába. Azután a következőket mondotta a gyermeknek: – Mindezt neked köszönhetem.

Prohászka Ottokár az esetet elmondotta Budapesten, egyik szentbeszédében. Amikor hazafelé jött, bekopogtatott Horváth Imrénéhez ezekkel a szavakkal:

– Margit, kiprédikáltam a fiát odafönn.

[621] Egyszer álmomban az emléktemplomban láttam Prohászka Ottokárt. Prédikált, majd bérált. Odaszóltam anyámnak:

– Hogyan élhet, amikor meghalt?

Ekkor kerub jelent meg és a következőket mondotta:

– Így él most közöttetek könyveivel és tanít írásaival.

[622] Horváth Imréné egyszer Prohászka püspök úrnál volt. Irma nővére jött be, és átadott egy csomó levelet, majd tisztelettel meghajolt és kiment. Ekkor megszólalt Horváthné:

– Miért ilyen különös Irma?
– Így néz ki, amikor tisztel – mondotta Prohászka Ottokár. – Pedig már mondtam neki, hogy ne tiszteljen annyira.
– Én is tisztelem, püspökatya – mondotta Horváthné –, de nem tudnék ilyen arcot vágni.
– Ne is vágjon – válaszolta Prohászka Ottokár. – Maradjon mindig ilyen szerény. Ez legyen a tisztelete irántam!

[623] Horváth Imrénének egy másik érdekes álma:

Shvoy püspök urat láttam álmomban, amint hivatalában az akták tömkelege között ült gondterhes arccal. A püspök úr forgatta az aktákat s gondolkozott, fejét a kezébe hajtva, hogyan, mint intézkedjék. Egyszerre nyílt az iroda ajtaja, s bejött Prohászka püspök úr, s az üvegfal mögött kezet nyújtva Shvoy püspök úrnak, azt mondotta neki:

– Ugye, sok munkát hagytam vissza az egyházmegyében? Ne féljen, kérem, mindenben segíteni fogom, hogy mindent jól el tudjon intézni ...”

[624] Egy másik eset:

Egy Margit nevű protestáns nő sokat járt tanácsért lelki ügyben a püspök úrhoz. Szeretett volna katolizálni, de soká halogatta a dolgot. Az ügy később abba is maradt. A püspök úr halála után azt álmodta, hogy a püspöki palota ablakából látta őt kinézni az emeleten. A nő a palota előtt álldogált. A püspök úr intett neki, hogy jöjjön fel hozzá. A nő többször körüljárta a palotát, de nem talált sehol sem ajtót, s ekkor felkiáltott a püspök úrnak:

– Bemennék, püspök atyám, de nem találom a bejáratot!

A püspök úr visszaválaszolt neki:

– Margit, aki komoly elhatározással keresi ebbe a házba a bejáratot, az meg is fogja találni!

Ezzel a püspök úr alakja eltűnt. A nőnek álmában az a benyomása volt, hogy a palota az Anyaszentegyházat jelentette, s ez az álom adta meg neki az indítást a visszatérésre.

[625] Egy másik eset:

Dr. Bán János székesfehérvári állatorvos nagyon bensőséges, szép lelkiéletet élő férfi volt. Sokat betegeskedett. Mikor kórházban feküdt és súlyos operáció előtt állt, pár nappal a műtét előtt hosszan elimádkozott a betegágyán, amikor a betegszoba sarkában különös, természetfölötti fényességet látott, s egyben biztató sugallatot kapott a lelkében, hogy az operáció sikerül és meg fog gyógyulni. Mikor a püspök úr meglátogatta, megkérdezte tőle, miután elmondotta ezt a jelenetet, hihet-e ennek, Istentől jön-e ez a dolog? A püspök úr kedves, biztató hangon ezt mondotta:

– Nyugodtan adhat rá, kedves doktor úr!

Az operáció sikerült és a beteg még évekig élt és dolgozott, meggyógyult.

Később egyszer autón vitték ki vidékre egy műtéthez. Az autó megrekedt, ő megemelte és belső vérzésben meghalt. Halála után a nagy elfoglaltságú főpásztornak már a harmadik napon ott volt a kondoleáló levele az özvegyéhez. Az özvegy a temetés után fölment a palotába, hogy megköszönje a püspök úr részvétét. Ekkor a püspök úr egyik kezével melegen megfogta az özvegy kezét, a másik kezével az Ő jellegzetes gesztusával mellét verve ezt mondotta az özvegynek:

– Nagyságos asszonyom! én is oda akarok jutni, ahol kedves férje van, én is!

Bernáth Pál, Székesfehérvár

[626] 1920-ban Vasútvidéki Egyházközség néven új lelkestség alakult Székesfehérvárott. Első lelkésze dr. Büttner Ferenc volt. Nagy ügybuzgalommal fogott hozzá az erősen munkásjellegű városrész hitéletének a felvirágoztatásához.

Több hónapos alapozó munka után jól sikerült lelkigyakorlat volt az egyházközség közös szentáldozásával. Lelkészünk meghívta Ottokár püspökatyát a közös szentáldozásra, aki örömmel fogadta el a meghívást. A javítóintézet kápolnája, ahol az egyházközség ideiglenesen otthont talált, szűknek bizonyult. Öröm töltötte el a szíveket, a főpásztorét és a híveket egyaránt, a hitéletnek ilyen gyors virágba szökése láttán. A közel kétszáz áldozó közül a nőkön és a gyermekeken kívül negyvenhárom férfi áldozót számoltunk meg, ami abban az időben nagy eredménynek számított. A nagy püspök örömeinek nyilvánosan is kifejezést adott. Megdicsérte a lelkeszt és a híveket, mert ebben is a szunnyadó férfivilág ébredését látta, amelyért ő maga olyan sokat fáradozott.

[627] 1928-ban²²¹ a székesfehérvári belvárosi iskola növendékei elsőszentáldozáshoz járultak a székesegyházban. Közöttük voltam én is. Délutánra hivatalosak voltunk a püspökkertbe uzsonnára Ottokár püspökatyához. A sok szép látnivaló lenyűgözte lelkünket. Soha sem fogom elfelejteni azokat az áldó, jóságos kezeket, amelyek olyan nagy szeretettel simogatták arcunkat. Úgy éreztük akkor, hogy a püspökkertben a legszebb virágok mi voltunk, még püspökatyánk szemében is.

[628] Lajos bátyámat, aki életerős hentessegéd volt, tizennyolc éves korában tébécé támadta meg. Még a fél éves lussinpiccolói²²² tartózkodás sem használt neki. Huszonegy éves korában, 1911-ben fejezte be földi pályafutását. Az utolsó hetek a családnak már szinte kibírhatatlanok voltak. Ekkor Vízota püspöki titkár úr figyelmességéből eljött Prohászka püspök úr meglátogatni a beteget. Hosszan elbeszélgetett vele. A látogatás szemmel láthatólag nagy hatással volt a betegre. Sokkal türelmesebben viselte ezután a szenvedéseket és a halálküzdelem is könnyű lett számára.

[629] A vasutasokat nagyon szerette Prohászka püspök úr. 1920-ban, amikor a Déli vasút dalárdája 25 éves jubileumi ünnepségét tartotta, az ünnepség védnökségét is elvállalta.

Az ünnepséget szentmise előzte meg. Utána a Szent István teremben folytatódott az ünnepség, amelyen a püspök úr is beszédet mondott. Beszédét a dalárda jelígyével akarta befejezni, amelyet a Dalárda az ünnepség első számaként énekelt: „Dalunkat áldd meg Istenünk, Tied munkánk, Tied lelkünk.” A jelige egyik szava sehogy sem jutott eszébe. De nem jött zavarba. Mosolygós, kedves arccal mondotta: „Életemben most sütem bele először”. A vasutasság hatalmas táborra ezzel még inkább szívébe zárta a nagy püspököt.

[630] A Magyarországi Munkások Rokkant és Segélyező Egyesületének vezetősége túlnyomó részben szociáldemokratákból állott. A tagok között azonban igen sok hívő katolikus volt. Az egyesület humánus célkitűzése készítette Prohászka püspök urat arra, hogy elvállalja az egyesület székesfehérvári csoportjának díszelnökségét.

[631] Az első világháború alatt a székesfehérvári hadikórházakban karácsonyfa ünnepségeket rendeztek és a püspök urat kérték fel, hogy beszédet mondjon az ajándékok kiosztásánál. Az egyesület egyik szociáldemokrata vezetője is kísért Prohászka püspök urat. Ő mondotta el a csodálkozás hangján a következőket: Milyen nagy tudással kell, hogy rendelkezzen az, aki egy este öt, hat beszédet elmond, és nemhogy a mondatokat, de talán a szavakat sem ismételte meg.

[632] 1918-ban nagy lelkesedéssel fogott hozzá az ország népe a katolikus sajtó megteremtéséhez. Székesfehérvárott is voltak népes gyűlések, amelyeken több fővárosi kiválóság is megjelent. Az egyik ilyen gyűlésen a katolikus legényegyletben Kisteleki István, belvárosi plébános elnökölt. Beszédében rámutatott arra, hogy milyen kevesen érzik a felelősséget, ha katolikus ügyről van szó. Mindent mástól várnak. Egy kis önkritikát gyakorolva aposztrofálta Prohászka püspök urat, akinek ő egy mozgalmi ügyel kapcsolatban azt a kijelentést tette, hogy az eredmény nem éri meg a fáradságot. Erre a nagy püspök szerényen csak azt válaszolta:

– Úgy látom, mától fogva még többet kell dolgoznom, mint eddig.

[633] 1927. január végén zárt lelkigyakorlaton voltam a jezsuitáknál a Horánszky utcában. Itt szokott megszállni a püspök úr, ha több napos dolga volt Budapesten. – Az utolsóelőtti napon a lelkigyakorlatot vezető P. Csák megkért bennünket, lehetőleg nagyobb zajt ne csináljunk, mert közvetlenül mellettünk a székesfehérvári püspök van. Nagyot dobbant a szívem, mert az én szobám volt közvetlen az övé mellett. Füleltem is, hogy mikor nyílik vagy csukódik az ajtaja, de bizony azt nem lehetett hallani. Olyan csendben érkezett és távozott, mintha ott sem lett volna. Csak másnap reggel találkoztunk vele a szentmisén, ahol mi is mindnyájan megáldoztunk.

[634] Prohászka püspök úr szónoki nagyságát mutatja az a tény, hogy a szentbeszédeit sokan hallgatták a másvallásúak, sőt még a zsidók közül is. Amikor X. Pius halála után XV. Benedeket választották meg, az egyik zsidó csodálkozva kiáltott fel:

– Hát nem Prohászka lett az új pápa?

[635] A Voge²²³ zászlószentelésre készült 1925-ben. Már fél évvel előtte felkérték Prohászka püspököt a zászlószentelés elvégzésére. Közben megbetegedett és orvosai eltiltották minden izgalommal járó munkától és beszédétől. Szomorúan tudatta ezt a Voge vezetőivel. Megígérte azonban, hogy jelen lesz a szentelésen. Potyondy igazgató úr végezte el megbízásából a szentelést. Utána szólásra emelkedett és hatalmas beszédben fejtette ki a vasutaságot és a hazaszeretetet szimbolizáló zászló jelentőségét. Beszéd közben Potyondy igazgató úr többször figyelmeztette őt egészsége miatt.

Veszprémi Tibor piarista tanár, Kecskemét

[636] Veszprémi Tibor rendtársaitól gyűjtötte össze a következő Prohászka epizódokat. Sík Sándor egyszer villamoson utazott. Felszállott ugyanazon kocsiba Prohászka Ottokár. Formátlan, nagy papírcsomag volt a kezében.

– Mit visz püspökatyá? – kérdezte Sík Sándor mosolyogva.

– A cipőmet viszem a suszterhoz – válaszolta Prohászka Ottokár.

[637] Dr. Révai József, piarista tanár az első világháború után ünnepségen, majd uzsonnán volt együtt Prohászka Ottokárral. Révai úr, mikor már Prohászka megette a tányérjára szedett szalámit, előzékenyen kínálni kezdte. Amint nagy igyekezettel vitte feléje a tálat, a kés hatalmas csörömpöléssel leesett. Erre Prohászka mosolyogva mondotta:

– Meglátszik, hogy tanár a tanár úr, hogy ilyen ügyetlen!

[638] Evés után Radványi Kálmán szólalt fel. Meg kellene szervezni a keresztény írók körét, bizonyította. Prohászka nem tartotta ezt fontosnak. Ekkor Révai Foersterre hivatkozott,

aki szintén fontosnak tartotta ezt a szervezést és elmondotta Foerster érveit. Prohászka csak ennyit mondott:

– Ezek már komoly érvek! És a szervezés meg is indult.

[639] Másik epizódot Schütz Antaltól hallotta Révai.

Schütz többször nyaralt Prohászkaival együtt. Egyik ilyen alkalommal, mikor Farkas Edithék²²⁴ egyik (talán noviciátusi) házában voltak együtt, este megbeszélték a másnapi programot. Akkor mondotta Prohászka:

– Holnap egyszerű nap lesz, nem misézem! Hajnalban elmondjuk a breviáriumot, azután sietünk a hegyekbe.

[640] Egyik alkalommal Schütz Antallal beszélgetett Prohászka. Beszélgetés közben mondotta Schütz Antalnak:

– Bárcsak rá tudnám venni püspöktársaimat, hogy évente legalább egy könyvet elolvassanak!

Bernáth Pál

[641] Feltűnően sok katonatiszt hallgatta meg 1914-ben Szent István király ünnepén Ottokár püspök úr hatalmas beszédét. A világháborúnak még csak az első napjaiban voltunk, és a városunkban tartózkodó nagy létszámú tisztikarból sokan csak most hallották először Fejér egyházmegye lánglelkű püspökét, aki szentbeszédében Szent Istvánról, a vitéz harcosról és szent királyról beszélt.

Mint katolikus magyar fiúnak, öröm volt látni és hallani azt a meglepedést, melyet a püspök úr beszéde váltott ki nagyszámú hallgatójából.

[642] Még az első világháború előtt Korona²²⁵ volt Sárbogárdon. A hivatalos rész befejezése után ebédhez ültek. Beszélgetés közben kitűnt, hogy a társaság közül egyedül a nagybátyám, Kostyelik F. képviseli az ellenzéket, vagyis a Függetlenségi Pártot. A püspök úr kedvesen emelte poharát a nagybátyám felé, mondván:

– Éljen a Függetlenségi Párt!

Dr. Szántay Szémán István

[643] Dr. Szántay Szémán István archipresbyter, pápai prelátus, ált. helynök Nagyméltóságú és Főtisztelendő Pápai Trónálló, Püspök Úr!

Mélyen meghatódom lélekkel olvastam Excellenciádnak boldog emlékű Prohászka Ottokárról, a nagy püspökről és tanítóról szóló magasan szárnyaló főpásztori körlevelét, amely bennem egy hosszú életen át érzett hódoló tisztelet reminiscentiáját ébresztette fel.

Elokvastam az *Új Emberben* megjelent róla szóló emlékezést is. Ezek arra indítottak, hogy a nagy főpásztor emlékének a centrális ünnepség alkalmából én is néhány keresetlen szóval próbáljak áldozni, mert úgy érzem, hogy az én csekélységemnek és az ő egyre növekvő nagyságának egymás mellé állításából is kimagaslik lényének monumentalitása.

1902 nyarán, mint egészen fiatal nevelő egy növendékemet kísértem Tátrafüredre. A turisztaszállónak az emeletén érdeklődve nézegettem az ajtókon a névtáblákat. Nagy meglepetéssel láttam, hogy közvetlen szomszédom Prohászka Ottokár. Csak e két szó volt a táblácskán. Érthető izgalommal vártam az alkalmat, hogy hódoló tiszteletemet személyesen is kifejezhessem előtte. A szobák előterében sikerült is, mert egyébként őt nem igen lehetett másutt köszönteni. Már korán reggel kisietett a Tátra csodálatos világába, s ott gyűjtötte lelkébe azt a sok és Isten fönségét reveráló élményt, amelyeket az Alkotó iránt lángoló írásaiban ezer képben és utánozhatatlan bájjal rögzített le. Az Alkotó nagyságát zengő

himnuszai is a természet csodálatos összhangjának visszhangjai. Kevés nyaralónak jutott a találkozás szerencséje, mert a nyilvános termekben sohasem jelent meg. A természet ölen a Teremtő legszorgalmasabb méheként gyűjtögette az isteni Gondviselésnek csodás teremtményeiből csurgadozó örök-édes lelki mézet. Később az élet a találkozás szerencséjében máskor is részesített.

[644] 1904-ben, mint a Kat. Írók és Hírlapírók Orsz. Pázmány Egyesületének új tagja vettem részt a Vaszary Kolos hercegprímáshoz induló zarándoklatban. A Nyugati pályaudvaron elfogódva húzódtam meg egy sarokban. Nagy tanítónk észrevett, hozzám jött, szelíden vállamra tette a kezét és kérdezte:

– Miért ez az elkomorodás István?

Jóságos szavaira lelkem elfogódása feloldódott és boldogan vettem részt az esztergomi felemelő napon. A későbbi években többször lehettem közelében, sőt a kicsinyek iránt érző nagy szíve arra is kiterjedt, hogy nyári pihenőjéről képeslapon is megtisztelt, amelyen az üdvözlésen kívül csak az ő jellegzetes betűit tükröző P. O. állott. Múltak az évek, ő egyre nőtt s lelke az égi szférákból tanított mindnyájunkat. Mohón szívtuk magunkba az ő ezer csodás színű kaleidoszkópján átszűrődő Evangélium fonséges ígeit.

[645] Múltak az évek. Utoljára halála évében a Nemzeti Múzeum kertjében tartott Vasvári Pál emlékünnepeken élveztem izzó hazafiságának feledhetetlen revelációját. De meg is döbbsentem, mert szellemi fonségét sugárzó arca hirtelen erősen kigyúlt és prófétai ihletettséggű szava pillanatokra elakadt. Az áldozat tüze ezután még fel-fellobbant, majd nemsokára Isten katedrájának elhivatott tanítója befejezte nemzetoktató előadásait. Hálával világító tűoszlop eltűnt a magyar égről. Sírját áhítatos kegyelettel látogattam meg, s az Egyetemi templom szószékénél elhelyezett bronzkoszorút szemlélve egyre jobban érzem az ő időket álló nagyságát és tanításának sodró erejét.

Bocsássa meg Excellenciád, hogy megható főpásztori körlevelének halvány rezonanciájával felkerestem, de a Prohászka ünnepekbe lelkileg bekapcsolódva, hálás szívvel tettem.

Fiúi hódolattal és szentelő Jobbjának csókolásával vagyok,

Miskolc, 1958. október hó 4-én

Excellenciádnak alázatos híve:

Dr. Szántay Szémán István sk.
archipresbyter, pápai prelátus, ált. helynök

Prohászka Ottokár születésének 100. évfordulóján
A másolat hitelül: Székesfehérvár, 1958. október 30.

Angéla nővér

[646] Az árvaházban megkérdeztek egy kis négyéves kislányt, hogy kit szeret legjobban. Azt válaszolta:

– Prohászka püspök urat.

– Miért, mert cukrot ad?

A gyermek szavát azonban úgy lehetett érteni:

– Csókot ad!

A kérdező igen megbotránkozott ezen és elmondotta Prohászka püspök úrnak. Ő nagyot kacagott rajta és nevetve mondotta:

– Láss, láss, kedves nővér, vigyázni kell a nőkkel, még akkor is, ha kicsinyek!

[647] Amikor az árvaházban elterjedt a híre Prohászka Ottokár halálának, a gyermekek, akiket annyira szeretett, és akikkel annyi jót tett, mélyen megrendültek. A cipőjét nem merték elvinni, de kihúzták a cipőfűzőket cipőiből, s fogaikkal széjjelszedték és felosztották egymás között ezekkel a szavakkal:

– Ez a mi ereklyénk!

Grasselli Ilona, Norberta nővér

[648] „... Első kötelességemnek tartom, hogy Schütz Antal úrtól átvett nyilatkozatot Főtisztelendő Plébános Úrhoz eljuttassam. Ebben az ügyben voltam a nyáron Sík Sándor tartományfőnök úrnál, ő is sürgette ennek jelentését. Nemcsak szó szerinti, betű szerinti hűséggel másolom le a túloldalon. Azt a mélységes meggyőződést, megindultságot, amellyel azt Schütz tanár úr velem közölte, nem tudom leírni. Biztos dátumra nem emlékszem. Schütz Atya többször beszélt velem püspök atyánkról 1927. április 2-a után ...”

„Schütz Antal tanár úr mondta el nekem:

– Ott voltam Ottokár püspök úr halálánál. Mikor ott tudtam őt hagyni, hazasiettem, hogy otthon zavartalanul imádkozhassam érte. Az ágyam végén van imázsámolyom, erre térdelve próbáltam a lelkem összeszedni ... Ebben a pillanatban bal felől, jobb felé emelkedő, széles, izzó, narancs színű fénysávban suhant el előttem Ottokár püspök boldogságtól tündöklő arca! – A tanár úr mindkét karjával mutatta a balról jobbra suhanó fényt. – A hitemet teszem rá, hogy ő ebben a pillanatban üdvözült!”

Norberta nővér

Szerényi Margit, Angéla nővér

[649] Prohászka püspök úr egyszer a fehérvári határban sétált. Séta közben betért az egyik tanyára. Egy csomó szegényesen öltözött gyermek játszadozott a tanya körül. A püspök atyát hamarosan megismerték a gyermekek. Hozzá szaladtak és örvendezve körülvették.

– Jön a püspök bácsi! Jön a püspök bácsi! – kiabálták közben lelkesen.

A püspök úr a gyermekek között, velük beszélgetve ment be a tanyára. Egy kopott külsejű, sovány, agyondolgozott asszony jött elő a házból.

– Kinek a gyermekei ezek? – kérdezte a püspök.

– Az enyéme! – válaszolta az asszony.

– Mind?

– Igen, mind!

Mosolyogva folytatta a püspök:

Nem gondolja, hogy egy kicsit sok?

– Óh – válaszolta az asszony –, aki szeret, az nem számol!

A püspököt annyira meghatotta az asszony válasza, hogy a következő budapesti szentbeszédét az egyszerű asszony szavaira: aki szeret, nem számol! – építette fel.²²⁶

[650] Visszota kanonokkal ment Székesfehérvár utcáin egy alkalommal Prohászka Ottokár. Idős asszony jött velük szemben. A püspök úr jól ismerte. Elkecsereedett, pesszimista, mindig panaszkodó, mindent sötéten látó asszony volt. Most is megállt. Elkezdett keseregni. Hosszan mondogatta, hogy milyen rossz a világ, milyen gonoszak az emberek. Se vége, se hossza nem volt a panaszainak. Prohászka püspök úr hosszú ideig hallgatta, majd mosolyogva ennyit mondott:

– Igaza van méltóságos asszony! Ha a világot rostára tennénk, és megrostálnánk, nem maradna fenn a rostán más, csak méltóságos asszony és én!

Dr. Némethy Ernő pápai kamarás, ny. regnumi plébános

[651] Metzker írja, hogy a kilencvenes évek elején Prohászka Ottokár nagyon foglalkozott a gondolattal, hogy a Jézus Társaságába lép, és a külső missziókba megy. Tett is ez irányban lépéseket Romában kollégiumbeli volt tanárai útján. Mi, akik vele voltunk, és tudtunk szándékáról, nagyon ellene szoltunk. Megható volt, mikor egy májusi ájtatosság alkalmával, melynél ő tartotta a szentbeszédet, a vízivárosi zárda templomában, ahol jelen volt az agg Sujánszky nagyprépost és Csernoch János kanonok is, az ájtatosság végeztével a sekrestyében jobbról az egyik, balról a másik fogva kezét úgy kérték, hogy maradjon itt.

– Gondolja meg, hogy milyen nagy szüksége van az egyházmegyénknek Önre! Nem szabad, nem lehet, hogy itt hagyjon minket!

Nem feledem soha azt a mélyen meghatott szerény komolyságot, amely kiült a fiatal Prohászka arcán e könyörgő marasztalásra. Néhány nap múlva azt mondta nekem:

– No, már határoztam! Rómából írtak. Óhajtják, hogy maradjak.

– Hála Istennek! – feleltem – ugye, hogy azok is megéreztek azt, ami lelkünkben van!²²⁷

[652] Prohászka püspök halálakor egy egyszerű cselédlány összevásárolta az összes újságokat csak azért – amint azt úrnőjének magyarázta –, hogy ezekből készítsenek neki halotti párnát, ha majd meghal.

[653] P. Somhegyi Veremundus beszélte el nekem a következő esetet, melyet – miként mondotta – Károlyi József beszélt el neki, akinek viszont maga Prohászka Ottokár mondotta el:

A kormány kívánságára több alkalommal Ravasz és Raffay urakkal elmentünk a Duna–Tisza-közére, hogy a népet összefogásra buzdítsuk a nemzeti eszme mellett. Egy alkalommal szintén együtt utaztunk, a kormány szalonkocsit bocsátott rendelkezésünkre.

Mikor eljött a breviárium elmondásának ideje, én visszavonultam a kocsi másik szakaszába. Egyszerre csak megáll a vonat – valami akadály volt az útban – és én a vékony elválasztófalon keresztül hallom, amint az egyik külső útitárs a másiknak mondja:

– Ezt a jó urat is csak addig visszük magunkkal, míg mint a citromot, ki nem facsartuk!

Ez volt az utolsó alkalom, amikor Prohászka Ottokár a politikai társaságban volt.

[654] 1912-ben lehetett. A székesfehérvári püspöki rezidencia kertjében sétáltunk. Politikai, tudományos kérdésekről, szociális problémákról volt szó. Egyszer csak észre veszem, hogy a püspök lehajol, az útról egy csigát felemel és a gyepre helyezi. Nemsokára megint lehajol és megint egy kis csigát tett félre az útból. Tisztelettel hajolt meg az élet előtt, ha még oly szerény kiadásban is került eléje.²²⁸

[655] Amióta az egész országban levő tisztelői Csobánka mellett az Ottokár Hadiárvaházat létesítették, szeretett ott nyaralni. A főépületet hordozó domb alján, az országút mellett balra álló egy emeletes villában lakott. Szobám az övé alatt volt. Este tíz órákor feküdt. Reggel öt órákor kelt, percnyi pontossággal. Csakhamar hallottam fölöttem lépteit. Milyen friss, erőteljes lépések voltak ezek! Csupa erő és ritmus. Nemsokára egyedül indult az Oszoly-hegy szerpentinútjain, amelyek az intézet kertjének a szélétől húsz lépésnyire indulnak az erdőbe, hogy harmatos elmélkedését elvégezze. A reggel szépségeit páratlanul tudta élvezni. Misztikus, istenkereső lelke e pontban nem hasonlított a nagy Clairvaux-i apáthoz, akivel megtörtént, hogy egész napon át, más képektől elfoglalva, az alpesi tóvidék fősíves világát figyelemre sem méltatta. A reggel, a tettekre készség embere volt.

[656] Alig indultunk el a délelőtti sétára az erdőbe, máris megakadt a szeme a tennivalókon. A felülről az útra legördült köveket az út szélére helyezte, a földbe nyomta. Ha az út szélén töréseket vett észre, amelyeket a hegyről hanyatt-homlok leszaladó turisták okoztak, köveket hordott oda, azután száraz ágakat vagy töviseket, hogy a csorbát reparálja, az utat a további romlástól megóvja. Türelmesen hajolt le hússzor-harmincszor is, a köveket kisebbekkel alátámasztotta, kipróbálta, hogy nem gurul-e le a „védmű”? Szinte kötelességszerűen és passzióval végezte e munkát. – Útjavító volt.

[657] A sétákra többnyire kertészollóval indult. A kis fácskákat a mellékágaktól megtisztította, hogy erőteljesen fejlődhessenek.

– Segítsük meg őket – mondotta kísérőjének, aki ebben a munkában szívesen közreműködött.

És ha megsegítették a kis fákat, látható örömmel szemlélte a szabaddá tett törzset, vagy vezérhajtást.

– Majd meglátjuk jövőre – mondotta –, hogy milyen jót tett nekik, hogy levegőhöz jutottak.

Csoda-e ha az erdő magára hagyott ápolatlan fáinak megsegítője az ember-lelkeknek is oly nagyszerű kertésze volt?

[658] Ugyanígy szerette a fenyőfákat a gubacsdarázs csípése helyén támadt elkorcsosodott kinövésektől megszabadítani. A fákat fojtogató iszalag²²⁹ indáit különös vehemenciával vágta le ollóval vagy tépte le botjával. Az elnyomó, a más életét fojtogató erőkkal szemben a szabad fejlődést védte, a szabadsággal szemben megvetette a szabadosságot. A társadalmi igazságosságot egész lelke ékesszólásával hirdette, és a kapitalizmus elnyomásával szemben a keresztény szocializmust írta zászlajára.

[659] Megtörtént sokszor, hogy az olló otthon maradt. Ez nagyobb sétát jelentett. Többnyire a budai János hegyel egymagasságú Csikóvár felé. Többnyire a cserkészösvényeken haladtunk, nem akármerre, hanem lehetőleg ki a tetőre. Egyszer a Holdvilág-árok medrébe leereszkedve kerestük a víz eredetét. Az előző napokban sok eső volt. A felső folyásból alázúdult sok hatalmas kődarab egy kanyarodónál a partot öbölszerűen erősen aláásta.

– Néhány nagyobb kődarabbal meg lehetne javítani a partot és a vizet elterelni – mondotta, és máris repült az első kődarab a megvédendő helyre.

Kísérője sem hagyta magát, és hamarosan húsz-harminc egymásra hajított kőből álló torlasz védte a szakadó partot. A dicséret el nem maradt. Ezután a patak vizétől elhurcolt kőzetek koráról, vulkanikus vagy másfajta eredetéről adott néhány lendületes kommentárt.

Szerette az élet hatalmas élővizeit, tudta hogy a felhőszakadás áradatának is megvan a maga szerepe, de nem szerette a rombolást, az iszapos törmelékhalmazt. Jobban szerette a termőföldet, ahol az élet a lábát megvetheti. Amint szerette a hegyek közt az ősz-kezdetet, amelyen az erdő virul, ugyanúgy szerette a szellemiekben a fundamentumot, a hitet, a nagy tradíciókat, s a huszadik század romboló áradataival szemben védte a Credót. Szabályozó és mederjavító volt.

[660] 1925-ben történt, hogy kísérője nyári szabadságának ügye négy-öt nappal elhúzódtott és a püspökatya egyedül kezdte meg szabadságát. Egyedül indult neki az Oszolynak, s amint a Csobánkára vezető erdei úton a bokrokat megsegítette, egy felvidéki főtanító ment arrafelé, akit ő a szokott „Adj Isten! Dicsértessék”-kel köszöntött. Az megállt, s miután elmondotta, hogy Pomázról jött, a püspök foglalkozására célozva elköszönt azzal, hogy:

– Jó, ha valakinek annyi az ideje, hogy erre is ráér!

Amikor a püspök atyával sétálni arrafelé mentünk, megemlítette, hogy milyen nagy jötevője volt egy vidéknek az az erdész, aki minden vadkörtefát beoltott, és elmondotta azt is, hogy hogyan járt a főtanítóval.

– És mit felelt püspökatyánk a főtanítónak? – kérdeztem...

– Hát csak azt – mondotta –, hogy nem egészen azon fordul, hogy van-e valakinek ideje, hanem azon, hogy van-e a közjóhoz érzéke.

Másnap, amint a bokrokat nyesegetjük, arra jön a mi főtanítónk, amire a püspök odasúgja:

– Ez a főtanító! – Majd vidáman odakiált: – Adj Isten, jónapot kívánok!

A mi emberünk azonban egyenesen felénk tart, leveszi kalapját, és a püspökhöz lépve így szól:

– Bocsánatot kérek, hogy a múltkor azt mondtam ...

– Se baj barátom – vág közbe a püspök –, ne gondoljon vele többé!

– De már csak röstelkedem – mondja a főtanító –, hogy a nagy Prohászka püspököt megbántottam. Nem tudtam hogy övele beszélek!

– De csak látja főtanító uram, hogy a püspökatyá mily kedélyesen vette a dolgot – szóltam közbe, látván a püspök csendes derűjét –, emiatt nyugodt lehet, legfeljebb belátja, hogy valóban nem azon fordul ...

Erre a főtanító tisztelettel elköszönt és folytatta útját.²³⁰

[661] Nagyboldogasszony napja még rendesen beleesett a püspökatyá vakációjába. Ezen a napon van a Csobánka mellett fekvő erdőben rejtőző kis búcsújáróhelynek – amelyet a csobánkaiak röviden csak Prindlinek²³¹ neveznek – búcsúnapja. Ilyenkor reggel 8 órakor a hadiárvaház kápolnájában misézett, amely alatt a leánykák a *Fölvéetett magas mennyországba* c. fölséges éneket énekelték, majd az oltártól prédikált. Azután ritka kivételként – tekintettel a közeli falvakból jövő sok kocsira s a nagy porra –, hintón a kegyhelyre ment, ahol a templom előtt magyar, majd német, majd tót szentbeszédet mondott. Azután a mise alatt leült gyóntatni, és tizenkét óra után tért vissza az árvaházba. A hívő nép az erősen lejtős hegyoldalon jobbról-balról az erdő fái alatt helyezkedtek el. Minden évben többen jöttek el a huszadik századbeli Hegyi Beszédre.

[662] Ugyancsak Nagyboldogasszony napján van a hadiárvaház kápolnájának búcsúja is. A délelőtti ünnepélyes istentisztelet elmúltával megindul a készülődés a délutáni búcsúra. A nagy platánok alatti pázsiton sátrak készülnek, a szérűskert oldalán különféle bódék létesülnek. Van mézesbábos sátor, gyorsfényképészet, „néger- és indián-trupp”, és senki sem hálásabb publikum, mint püspök atyánk, akinek szívből fakadó, jókedvű kacagása mindenkit honorál az öt éves Terikétől, a nyolcvanéves tehenesig, Ambrus bácsiig, aki még ma is félig-meddig remeteéletet él.

Hat óra tájban a mézeskalácsos sátorhoz megy, előkerül a pénztárcája, vásárol annyi darabot, ahány tagból áll a ház, tehát száz darabot. Most megindul a gyermekek sora püspökatyánk felé, aki mindenkinek saját kezűleg adja át a mézesbábos figurát: szivart, pipát, szemüveget, a legtöbbnek szívet és mindenkihez van egy kedves szava.

Levél Prohászka Ottokárhoz

[663] 1912. december 22.

Ahol Ottokár püspököt köszöntik, én is ott állok pálmaággal. Nekem is pásztorom: a fejevári nyájba írtak be születésemkor. De ha nem oda írtak volna is, mikor Ottokár püspök tiszteletére zúgnak a harangok, nem foghatja el megyehatár azoknak a harangoknak hangját: túl zengenek rajta egész Magyarországra.

Köszöntöm Ottokár püspököt, akit Szent István király lelke vezetett kézen Alba Regia püspöki székébe. Szegény a püspökség – hiszen részben ma is Budáról kapja kenyerét –, de az igazi püspök sohasem szegény. Krisztus kincseit hordozza magával. És Ottokár püspök kezében századok óta nem látott új fényben ragyognak azok a kincsek.

Köszöntöm Ottokár püspököt, az újkor nagy papját, aki gondolattal ment fel a lépcsőn a püspöki székbe: Krisztusnak égő gyertyáját vitte fel oda s új fényre gyújtotta vele Betlehem kialudt csillagát – az embervezérlő csillagot, amely ma is minden élő léleknek útra-világító vezetője az örök Igazsághoz.

Köszöntöm Ottokár püspököt, a huszadik század apostolát.

Köszöntöm a Napba öltözött embert, kit Isten homlokon jelölt a kiválasztottság fényes jegyével.

Márk evangélista oroszlánja él az ő lelkében és János evangélista tolla ragyog a kezében. Mikor a szónoklásban elfárad, az a pihenése, hogy ír. Mikor az írásban elfárad, az a pihenése, hogy szónokol.

És az ő írása fényben úszó liliommező. És az ő szónoklása csillageső a sötétségben.

Boldog a templom, amelybe ő belép! A gyertyák maguktól meggyulladnak ott. S mikor ő megszólal a szószéken, elolvad a jég, s a virágok kinyillanak, merev-óriás kérdőjelek egyenkint fontyorodnak össze a templom ajtajában és változnak üres árnyékokká. Mert az ő igéje napfény és melegség és erő. Örömmel örvendezik hallatára a földi ember s amenje után az angyalok tapsolnak a Magasságban.

Gárdonyi Géza²³²

Levél Prohászka Ottokárhoz 1912. december 22. keltezéssel, amelyet abból az alkalomból írt Gárdonyi Géza, hogy Prohászka Ottokárt akkor ország-világ ünnepelte. Történelme van ennek a levélnek, amelyet ugyancsak előbb közölt *A Nép* egész terjedelmében. Köszöntőül szánta a poéta, meg is fogalmazta, borítékba tette, el is vitte a postaládáig, de mielőtt bedobta volna, meggondolta magát, amint később beszélt – azzal az ellenvetéssel: Ez a nagy ember nem értene meg, hízelgőnek tartana.

A püspök ilyenformán mindmáig nem szerezhett tudomást talán legméltóbb méltatásáról.

Ijjas József kalocsai érsek 1970. április 2-án mondott emlékbeszédéből

[664] A háborúban kórháznak kiürített gimnáziumból kerültem Kalocsára a jezsuita atyák gimnáziumába.. Itt háborúmentes, nyugodt légkört találtam. Félttem nagyon, hogyan állom meg a helyemet. Az atyák úgy vigasztaltak:

– Itt járt gimnáziumba Prohászka Ottokár is. Ő is több gimnáziumot megjárt, míg ide került, mégis a legkiválóbbak közé küzdötte magát fel.

Akkor még nem ismertem.

[665] A Központi Szemináriumban találkoztam Prohászka Ottokárral. A kórus díszei mögött hallgattuk csodálatos beszédeit. Egyszer, amikor a beszéd után mentem a folyosón, egy nyugalmazott katonatiszt szólított meg.

– Maguk a tanítványai? Nézze – mondotta –, én a maguk tudományát nem ismerem. Hittanból csak annyit tudok, amennyit a katekizmusban tanultam. De, ha ez az ember hisz, akkor én is hiszek!

Íme, a tanúságtétel Krisztus mellett!

[666] Mi voltunk az elsők, akiket már évközben szerepökké szenteltek. Egyik alkalommal a sekrestyében készültem szentbeszédemre. Felkötöttem a stólat diakónus módon a vállon keresztbe. Bejött Prohászka Ottokár. Megszólított:

– Kegyed diakónus?

– Igen! Már két hete.

Ekkor csodálatos hangsúllyal, ahogyan csak ő tudott hangsúlyozni, mondotta hangosan a szentelési szavakat:

– Accipe Spiritum, ad robur, et ad resistendum diabolo et tentationibus eius.²³³

Igen sokszor eszembe jutottak szavai.

Chay Antal váli plébános

[667] A Historia Domus-ban írja: „Mikor egy ízben Prohászka püspök úrnak a párbér²³⁴ fizetés körüli nehézségeimet felhoztam, egyszerűen azt felelte:

– Engedje el nekik!

Én követtem a főpásztori tanácsot.”

Prohászka Ottokár egyházkormányzási levelei

Prohászka Ottokár egyházkormányzását tükrözik a plébániai irattárakban található levelei. A második világháború nagy kárt tett ezekben az irattárakban, de azért maradtak meg több helyen értékes gyöngyszemek. – Néhány a váli (Fejér m.) irattárban található levelekből.

[668] Prohászka Ottokár levele az esperesekhez az egyházközségek megalapításáról, iskolai és egyházközségi teendőkre utasítások.

Váli plébániai irattár, I/1, 1919. április 10.

23. irattári szám. Másolatban. 1128/1919.

Esperes Úr!

Új és nehéz feladatok elé állít az idők járásában megnyilatkozó isteni Gondviselés. S mi Isten akaratát teljesíteni akarván, készséggel és buzgón állunk e feladatok teljesítésének munkájába. Biztat minket az Úr Jézus: Ne háborodjék meg szívetek és ne féljen (Ján 14,27). Ne féljünk hát, hanem szeressünk és dolgozzunk.

1. Első teendőnk. Az egyház az államtól elválasztatván elesik minden állami és községi segélytől s így híveinek áldozatkészségére van utalva. Mindenütt meg kell szervezni a hitközséget, ahol iskolaszék van, ott a hitközség szerve máris létezik, s mint eddig is, képviselte a hitközséget, úgy ezentúl még tágabb munkakör nyílik meg számára. S neve is ezentúl egyházközségi tanács lesz. Ez a tanács van hivatva az egyházközség érdekeit képviselni, a plébános és kántor díjazásáról, a hitoktatásról s az istentisztelet költségeinek fedezéséről gondoskodni. Az egyház ezentúl csak a hithű és öntudatos hívekre támaszkodhatik, akik kényszer és végrehajtó nélkül készségesen tudnak Isten-tiszteletükért, a hitoktatásért, s hitük fenntartásáért áldozatot hozni.

2. Az egyháztanács a plébánossal és világi elnökkel az élén megóvj a plébániai és kántori javadalmak érdekeit, biztosítja a kommunizált uradalmak, illetőleg a községi direktóriumoknál a patronátusi szolgáltatásokat, úgy a plébánosnak, és a kántornak javára, mint a templomnak s az egyházközségi fenntartásra és javítására nézve.

3. Állapítsa meg az egyháztanács a plébánossal s kántorral, nemkülönben a hívekkel egyetértve a plébános és kántor évi fizetését, a templom és egyházi épületek fenntartásának költségvetését, s gondoskodjék ezek fedezéséről.

4. Állapítsa meg az egyháztanács a díjlevelekből²³⁵, hogy a kántortanítók fizetéséből mi a tanítói javadalom, s mi a kántori, a kántortanítói javadalom földbirtoka – ahol a díjlevélben

külön kimondva nincs, hogy kántori-e, vagy iskolai –, felében kántori, felében tanítói. Ami kántori, az ki nem adható.

5. Bár az összes iskolák államosítottak, azért az egyháztanácsnak mégis folyósítani kell a tanítók fizetését, amíg a tanácsköztársaság a tanítók fizetése iránt egyöntetűen nem intézkedik.

6. *Tegyen nekem jelentést minden plébános*, hogy hol és milyen időben tervezi a hitoktatást, s mellékelje a hitoktatás órarendjét. A filiákról külön értesítést kérek.

7. Legyen gondja minden lelkipásztornak az iskolás gyermekek együttes húsvéti gyónására és az elsőáldozók jó előkészítésére s az elsőáldozás ünnepélyes megtartására.

8. Jelentsék, hogy hogyan állnak kántorság dolgában, s hogy ki vállalta a kántori teendőket.

9. Az új, Fundatioként²³⁶ tett pénzt további intézkedésig kezelje mindenki otthon.

10. A húsvéti körmenet tartása Fejér megye területén nincs engedélyezve.

Buzgó imáikba ajánlottan püspökatyai áldással vagyok,

Székesfehérvár, 1919. április 10-én

Sursum Corda!²³⁷

Krisztusban jóakaró atyjuk

Ottokár püspök

[669] Prohászka Ottokár levele Chay Antal váli plébánoshoz a tordasi orgona építése ügyében.

Saját kezű levél, 1907. január 7.

I/6. Irattári szám: 356.

219/190 Főtisztelendő Plébános Úr!

18/907 sz. levelére válaszolva szívesen megengedem, hogy a tordasi fiókegyház számára a templom ipartőkéjéből megfelelő, jó orgonát rendeljen, lelkére kötve, hogy hozzáértők tanácsa után lehetőleg magyar cégnél tegye meg a megrendelést.

Imáiba ajánlottan, maradok Kr-ban atyja

Székesfehérvár, 907. I. 26. Ottokár

Főtisztelendő Chay Antal plébános úrnak

Vál

[670] Prohászka Ottokár levele Chay Antal váli plébánoshoz a Rózsafüzér Társulat tárgyában

Kézírással. Csak az aláírás Prohászka Ottokártól. 1907. febr. 26.

II/2. Irattári szám: 5.

403/1907 Főtisztelendő Plébános Úr!

F. hó 18-ról 28. sz. a kelt előterjesztésére felhívom Tisztelendőségedet, nézzon utána, vajon kellő módon van-e szervezve Válon a Rózsafüzér Társulat, megvan-e az erre vonatkozó bizonylat vagy ünnepélyes nyilatkozat, s névre szól-e az igazgató kinevezése, vagy a plébános hivatalára. Ha megvan a szóban levő okmány s névre szól, erre hivatkozva kérje a felhatalmazást, ha pedig a Társulat nincs az előírt módon felállítva, járjon el Tisztelendőséged a t. Szentiványi Károly plébános úr által kiadott füzetben (*Hiteles oktatás a bold. Szűz Rózsafüzéréről*) foglalt utasítás szerint, vagy – ha jónak látja – forduljon tájékoztatásért nt. Rácz Endre csákvári plébános úrhoz.

Buzgó imáiba ajánlottan püspökatyai áldással vagyok

Székesfehérvárott, 1907. február 26.

Tisztelendőségednek Krisztusban jóakaró atyja

Ottokár püspök

Tisztelendő Chay Antal plébános úrnak
Vál.

[671] Prohászka Ottokár levele Chay Antal váli plébánoshoz a Bukó-Frizenhan házassági ügyben

A váli plébániai irattár I/3. 1908. február 16. 420. i. sz.

337/908 Főtisztelendő Plébános Úr!

28/908 sz. a. iratára válaszolva megnyugtatom Önt, hogy egészen helyesen járt el a Tabajdi s Alcsuti párnak esketési ügyében, most már csak arra legyen gondja, hogy az illetőket egyházilag összeeskesse minden hirdetés nélkül s ezt nekem később bejelentse.

Imáiba ajánlottan vagyok Kr-ban atyja
Székesfehérvár, 908. II. 16.

Ottokár

Tisztelendő Chay Antal plébános úrnak

Válban

Ívpapíron kézírással

[672] Prohászka Ottokár levele Chay Antal váli plébánoshoz

A diszpenzációt nem adja meg Németh Ferenc és Kalasek Katalin házasságához

A váli plébániai irattár, I/3. 1908. február 19., 422. irattári szám., 387/1908

Tisztelendő Plébános Úr!

Hivatkozva Tisztelendőségednek Németh Ferenc és Kalasek Katalin közérzületet és lelkiismeretet sértő házassági szándéka tárgyában f. hó 15-én 35. sz. a. kelt felterjesztésére, értesítem Tisztelendőségedet, miszerint ily csúf ügyben főpásztori gondosságom dacára sem tehetek egyebet, minthogy az illetőket kérelmükkel már a limine²³⁸ elutasítom. Mert kevésbé megbotrántkoztató és közlelkiismeretet sértő, ha nevezettek polgárilag kelnek egybe, mint hogy közreműködjünk abban, hogy ilyen emberek az oltárnál esküdjenek. Ha valamikor kérelmet el kell utasítani s a diszpenzációt megtagadni, úgy a jelen esetben kell tenni, sőt mozgasson meg minden követ, hogy a világi hatóságnál is elutasítsassanak s egybekelésük megakadályoztassék.

Ájtatos imáiba ajánlottan püspökatyai áldásommal vagyok Tisztelendőségednek
Krisztusban jóakaró atyja

Ottokár püspök

Tisztelendő Chay Antal plébános úrnak

Vál

Kézírással. Csak az aláírás Prohászka Ottokártól

[673] Prohászka Ottokár levele Chay Antal váli plébánoshoz, amelyben egy levél írójáról kér információt

Saját kezű levél. 1908. november 8. I/8. Irattári szám: 58.

Kedves Plébános Úr!

Visszakérőleg küldöm el az idecsatolt levelet s kérem, szíveskedjék fölvilágosítani, hogy ki a levél írója, s voltaképpen mit akar, s ugyancsak amennyiben fölvilágosításra s vigaszra szorul, segítségére lenni.

Kr-ban atyja

Prohászka Ottokár

Alba, 908.XI. 8.

[674] Prohászka Ottokár levele Chay Antal váli plébánoshoz Korona tételek²³⁹ tárgyában

Váli plébániai irattár I/1., 1908. november 30. 13 irattári szám. Ívpapíron. Kézi írás, csak az aláírás Prohászktól.

Tisztelendő Plébános Úr!

Felhívom Tisztelendőségedet, hogy a folyó évre kitűzött tételeket kellően kidolgozva f. é. december 15-ig okvetlenül terjessze be.

Buzgó imáiba ajánlottan, püspökatyai áldásommal vagyok

Székesfehérvár, 1908. november 30.

Tisztelendőségednek Krisztusban jóakaró atyja

Ottokár püspök

Tisztelendő Chay Antal plébános úrnak

Vál

[675] Prohászka Ottokár levele Chay Antal váli plébánoshoz, amelyben bérmlási utasításokat ad

Váli plébániai irattár I/1., 1910. április 22. 15. irattári szám. Ívpapíron, csak az aláírás Prohászktól

Főtisztelendő Plébános Úr!

Értesítem Tisztelendőségedet, hogy f. évi május 7-én este felé Verebről Válba érkezem, ott 8-án reggel 9 órakor sz. beszédet és sz. misét tartok és bérmllok.

A szükséges egyházi ruhákról Tisztelendőséged gondoskodik.

Délután tovább folytatom utamat Gyúróra.

Buzgó imáiba ajánlottan, püspökatyai áldásommal, vagyok,

Székesfehérvár, 1910. április 22.

Tisztelendőségednek Krisztusban jóakaró atyja

Ottokár püspök

Tisztelendő Chay Antal plébános úrnak

Vál

[676] Prohászka Ottokár levele Chay Antal váli plébánoshoz Grill kántor tanító jubileumával kapcsolatban

Prohászka kézírása. 1910. október 1. I/5., 9. irattári szám.

Kedves Plébános Úr!

Tavaszi Koronájuk jegyzőkönyvéből értesültem, hogy Grill K. kántortanító jubileumát üli majd. Legyen szíves e mellékelt levelet az ünnepélyen fölolvasni.

In St. Corde²⁴⁰ atyja

Alba, 1912. X. 1.

Ottokár

[677] Prohászka Ottokár leirata Chay Antal váli plébánoshoz Mohos Mária földadományozása tárgyában

Kézírás, csak az aláírás Prohászktól. 1910. október 19. I/4. Irattári szám: 47.

2011/1910.

Tisztelendő Plébános Úr!

A f. hó 15-én 193 sz. a. beterjesztett ajándékozási szerződést visszavárva, felhívom Tisztelendőségedet, hogy azt a szerződés 3-ik pontjában „elhalálozása után” helyett „elhalálozása napján” teendő módosítással három eredeti példányban: (az ajándékozó, a püspöki s a plébániai levéltár számára) a plébánia pecsétjével ellátva, terjessze be.

Buzgó imáiba ajánlottan, püspökatyai áldásommal vagyok,
Székesfehérvár, 1910. október 19.

Tisztelendőségednek Krisztusban jóakaró atyja
Ottokár püspök

Tisztelendő Chay Antal plébános úrnak

Vál

[678] Prohászka Ottokár 1914. május 4-re gyűlést hív össze Nr. 944. sz. nyomtatott rendelkezésével a papi nyugdíj ügyében. A papság véleményét és szavazását kéri a tárgybán.

Javaslat: Talán a kegyesalapítványban elhelyezett tőkék kamataival a két százalékos megadóztatás helyett a másfél százalékos is elég lesz. Ez évi 7650 korona.

I/5. Irattári szám: 12.

[679] Prohászka Ottokár levele Chay Antal váli plébánoshoz a böjt mérséklése tárgyában

Saját kezű levél. 1914. február 15. I/5. Irattári szám: 11.
305/1914.

Főtisztelendő Plébános Úr!

80/1914 sz. a. fölterjesztésében kért mérséklését a böjti parancsnak Tszséged s káplánja részére ezennel megadom. Pótolják ki buzgósággal s kötelességeik, főleg a gyóntatás lelkiismeretes elvégzésével.

Székesfehérvár, 1914. II. 15.

Imáiban ajánlottan Kr-ban atyja
Ottokár

Tisztelendő Chay Antal plébános úrnak

Vál

[680] Prohászka Ottokár bizalmas, nyomtatott levele, amelyben kéri, hogy a rokonság, házvezetőnők ne érdeklődjenek túlságosan a hívek ügyei iránt, amelyeket a plébános elé akarnak vinni

Váli plébániai irattár, I/1. 1914. december 16. 21. irattári szám. Nyomtatásban, ívpapíron
Bizalmas

Egy visszaélésre akarom figyelmeztetni a t. papságot, mely ellen nekik maguknak néha talán nehéz védekezniük, s mely mégis akadályul szolgál lelkipásztori tevékenységüknek, s épp ezért elhárítandó. Ez az a körülmény, hogy több helyen a plébános rokonsága vagy a házvezetőnő túlságosan érdeklődnek a hívek ügyei s bajai iránt, melyeket ezek lelkipásztoruk elé akarnak vinni, hogy tanáccsal szolgáljon nekik. A rokonság ugyanis ezeket előzetesen kikérdezi s kihallgatja, hogy mi járatban vannak, úgy hogy a hívek csak előljáró faggatás után jutnak lelkiatyjuk elé. Természetes, hogy ez ugyancsak rossz szokás; bántja a híveket, némelyeket meg annyira feszélyez, hogy inkább otthon maradnak, vagy ha végre rá is szánják magukat a plébános elé járulni, de tapasztalván e kellemetlenségeket, azután szóvá teszik azt. Mindez árt a plébános tekintélyének is, mert valamiképp illetéktelen befolyás alatt állónak sejteti őt, aki még hivatalos eljárásában sem szabad és független; árt a bizalomnak is, melynek fent kell állnia a hívek és a lelkipásztor között; végre lazítja a közvetlen kapcsolatot, s a lelkipásztori kihatást sokféleképp csökkenti. E visszás állapotra – ahol van – felhívom a t.

papság figyelmét, s akarom, hogy az esperes a szokásos látogatás alkalmával e körülményre is figyelemmel legyen. De ezt az ellenőrzést nem annyira fegyelmi tekintetből s azért, hogy erről nekem is beszámoljon, akarom gyakoroltatni, hanem inkább azért, hogy a látogató főesperes vagy esperes a plébánosnak e részben is segítségére legyen s ahol ilyesmit észrevesz, ott a házbelleket az egyházmegyei hatóság e rendelkezésére figyelmezteti s őket – s ennek a plébános örülhet elsősorban – diszkrétebb viselkedésre szorítsa.

Székesfehérvár, 1914. december 16.

Ottokár püspök

[681] Prohászka Ottokár levele Chay Antal váli plébánoshoz a házasságok érvényesítése tárgyában

Ívpapíron, saját kezű aláírással. I/3. 1921. VI. 12. 500 irattári szám.
1028/1921.

Tiszt. Plébános Úr!

415/1921. sz. a. előterjesztésére válaszolva szeretettel értesítem, hogy nagyon jól fogja föl az érvényesítendő házasságok ügyét, s adja ezt elő majd a Koronán is, hogy így járjanak el, sőt buzdítsák a híveket magánúton ily reparációra. Egyet nem tett jól, hogy az excommunicatio alól való feloldozásra nem kért jurisdictiót, melyet – ha alkalom lesz rá – most megadok.

In St. C. atyja

Ottokár

Székesfehérvár, 1921. VI. 12.

Tiszt. Chay Antal pléb. úrnak

Vál

[682] Prohászka Ottokár levele Chay Antal váli plébánoshoz, amelyben információt kér ... káplánról

Saját kezű írás. 1922. március 6. I/5. Váli irattári szám: 14.

Kedves Plébános Úr!

Megdöbbenéssel és elszomorodva hallottam ... káplánról nagyon rossz híreket, azt hogy parázna, azt hogy éjjel kijár a nők után, azt hogy rontja a leányokat. E hírek e szerencsétlen s éretlen emberről nem újak, hiszen ilyeneket mondogattak róla Vajtán s Pilisvörösváron. – Fölszólítom s kötelezem önt lelkiismeretében, hogy adja elő, amit tud róla, mert ugye az a minimum, hogy a pap legalább ne rontsa a híveket, s ha nem nemesíti, legalább ne gázoljon lelkeket.

Isten vele! Nagyon köszönöm, hogy a forradalomból való újságokat megküldötte, elteszem azokat a püspöki könyvtárba ... emlékül!

Imáiba ajánlottan Kr-ban atyja

Székesfehérvár, 1922. III. 6..

Prohászka Ottokár m. püspök.

[683] Prohászka Ottokár levele Chay Antalhoz diszpozíciók tárgyában

A váli plébánia irattár I/5. 1924. január 24. 15. szám. Saját kezű írással

Kedves Plébános Úr!

Köszönöm szíves sorait. Higgye el nekem, hogy minden derék pap s jó lelkipásztor iránt nemcsak tisztelettel, de hálával is viseltetem, s szívesen veszem, ha bajaikban hozzám fordulnak, s öröömöm telik benne, ha segíthetek rajtuk.

Így vagyok k. plébános urunkkal is. Képzelem, mily nagy baj az, ha plébános és káplán között olyan rossz a viszony, de nem gondolja K. Chay barátom, hogy a házban is lesz baj? Hallottam, hogy gazdaasszonya mily kifejezésekkel illette a kolduló budapesti apácákat, vagy ha talán nem is szembe mondta nekik, de miket mondott róluk. Sohasem venném tollamra e mosdatlan szájú kifejezéseket ... s ezt papi házban ... Csertőnek is volt rá panasza! Ha kegyed most káplánváltozást kér tőlem, ad-e nekem garanciát, hogy az ilyen szabad szájú asszonyság ki nem marja majd a harmadik káplánt is?

Szívesen vettem a háztartásra vonatkozó adatokat is, de Laczó pl. azt mondta itt, nem nekem, de az aulistáknak, hogy ő meg volna elégedve, ha azt kapná enni, amit a plébános s a gazdaasszony eszik, de hogy azok libát is esznek, mikor neki nem tudom milyen hurka jut! Biztosítom K. Plébános uram, hogy én az ilyen mendemondákra nem adok, de jónak láttam ezeket tudomására hozni.

Nem tudom, kit adjak Önnek, néhány hónap alatt 3. káplánul? Bukovits már volt Válon s Csákváron is jól van meg. Van-e valakije még, akivel háznépe kijönne?

Emlegette nekem Laczó a botrányos házi bálakat v. bált tavalyról, amelyet állítólag a váli intelligencia tartott, úgy hogy hamvazószerdán is táncoltak. Arra kérem, hogy az ilyeneket akadályozza meg, tekintsék a botrányt s az egyházi parancsot – no meg a nép gyűlöletét a léha mulatozás s mulatókkal szemben!!!

Türtőztesse magát s háza népét, míg valakit találok, ki nagy kiadások nélkül átmehetne.

Kegyed a Káplánnal levelemről ne tárgyaljon, szó se essék róla, de háza népét igenis intse tiszteletre és türelemre. – A főszolgabíró úr is kért engem ez érdekében s rá is akarok tekintettel lenni.

Isten vele! In St. Corde atyja
Székesfehérvár, 1924. I. 24.

Prohászka Ottokár

[684] Prohászka Ottokár levele Chay Antal váli plébánoshoz Krisits Béla házasságának rendezése ügyében

A püspök kézírása ívnagyságban. 1926. I. 12. I/3. 511. a váli irattári szám.
Tisz. Chay Antal, plébános úrnak

Váli

Krisits Béla, kajászsószentpéteri adójegyző hozzám fordult, előadta, hogy 1922. október 24-én a III. ker. reform. templomban Budapesten Tóth Gizella reform. leánnyal házasságot s reverzálist adott felesége javára. Most bánja bűnét s szeretné a dolgot rendezni. Ezt csak „sanatio in radice”²⁴¹ módján lehet. Hivassa el magához s magyarázza meg neki, hogy az egyház érvényesíteni fogja házasságát, állítson ki azonban titokban egy kötelező ígéretet, hogy a gyermekek kath. nevelését tőle telhetőleg előmozdítja. Ez az ígélet teljesen bizalmas, s hozzám küldendő. Mihelyt ezt megküldte (nem várva be az én külön rendelkezésemet) a házasság anyakönyvének utolsó lapján bejegyzni, hogy ez meg ez a házasság a püspök által revidiáltatott ekkor meg ekkor. Mondja meg neki, hogy ezután menjen gyónni és éljen buzgó ker. életet.

In St. Corde atyja
Székesfehérvár, 1926. I. 12.

Ottokár püspök

A váli plébániai irattárban 105 házassági felmentési ügy van Prohászka Ottokár idejéből. A 105 felmentési iratból nyolcvanötöt Prohászka Ottokár írt alá és csak húszat írt alá a vikáriusa²⁴².

[685] Prohászka Ottokár levele Chay Antal váli plébánoshoz zsinati tagsága ügyében

Saját kezűleg írt levél. 1924. febr. 5. I/5. Irrattári szám: 16.

Tiszt. Chay Antal pléb. úrnak

Vál

Levele nem hozott nekem jó hírt: a szavak ugyan édesek, de a tett, amelyről szól, férges. Ön köszöni jóindulatomat, de tesz kénye szerint. Ez nem engedelmesség.

Azért megbüntetem, s nem fogadom el zsinati küldöttnek a kerület részéről.

Obedientiam volo, et non... verba!²⁴³

In St. C. n.

Székesfehérvár, 1924. II. 5.

Ottokár püspök

III. rész

Áldott legyen az Isten!

1907–1927

Norberta nővér
csobánkai naplója

1907²⁴⁴**[686]** 1907. május

Édesanyám utolsó napjait élte. Általános sorvadásban, magas lázzal küzdve, önkívületében azt suttogta:

– Prohászka Ottokár püspök ...

Látta-e őt már? Hallotta is? Hiába kérdeztem volna. De a lelkembe horgonyt vetett e három szó:

– Prohászka Ottokár püspök...

1909**[687]** 1909. március

Prohászka Ottokár püspök Kassára érkezett, hogy háromnapos lelkigyakorlatot adjon délelőtt nőknek, este a férfiaknak (a Katolikus Legényegyletben). A lelkigyakorlat helye az Orsolya Rend ötszáz személyt befogadó díszterme.

1908–9-ben az Orsolya Rend Női Gazdasági Tanintézetének voltam növendéke.

Igazgatónk, a szentéletű Záhorszky István három napos szünetet adott, hogy részt vehessünk az elmélkedéseken.

A nagyterem oldalterméből, közvetlen közelből hallgathattuk a nagy püspököt, s láthattuk csodálatos profilját, alakját, gesztusait ...

A magyar értelmiségi nők hitéletét akarta a püspök úr új életre kelteni.

Csak egy gondolatát jegyeztem meg máig:

– Az igazság elől azért zárkózik el az ember, mert az igazság éppen úgy vág sebet az elszürkült, elsötétült életbe, mint a fölkelő Nap első sugara a sötét éjszakába ...

Ez volt az első sugár atyánk ragyogó lelkéből lelkünk, lelkem felé.

Mikor első délben (nevelőnőink kíséretében) a Gazdasági Akadémia melletti intézetünk felé igyekeztünk, megállít Mázy Engelbert O. S. B., a mi heti gyóntatónk. Jóságos lényre egyszerre szigorú tankerületi főigazgatóvá merevült:

– Tanévben ilyen szünet?

De a mi 16–19 éves lelkünk úgy tele volt tűzzel, hogy nem tudott lehűteni még a következő dorgálással sem.

– Különben is önök egy Prohászka püspök előadását nem tudhatják átérteni! – Így mondta: „átérteni”.

Egy kis eleven, talpraesett társunk (máris menyasszony): Sch. Kató mentett meg minket.

– Átérteni nem tudjuk, de átérezni: Igen!

És mint mindenképpen nyertesek és győztesek, telített lélekkel, vidáman elköszöntünk, s még két napig járulhattunk az Úr Jézus lelket gyújtogató, lánglelkű apostolához.

Tartozom Mázy Engelbert, később tihanyi apát úrnak nemcsak hálával, hanem annak megvallásával is, hogy már akkor, húsvétkor, Szikszóra akart vinni a szünidőre, hogy bemutasson – Farkas Edithnek.

Honnan vette ezt az indítást? Ki tudja? – Isten tudja!

[688] 1909 óta püspökatyánk *Elméltedéseiből*²⁴⁵ éltem.

1917

[689] 1917. április 17–20.

1915–1917-ig a kecskeméti Gazdasági Tanítóképzőben tanultam. Révész István prelátus úr meghívására április 17-től három napos lelkigyakorlatot tartott Prohászka püspök úr.

Csak a délutáni tanítás után kaptunk engedélyt a városba menetelre. Nagy sárban, majd a vasúti töltésen a sínek között futottunk a Katolikus Kör épületéig 4 kilométert 37 perc alatt. A terem már zsúfolva volt. Amint beléptünk, abban a pillanatban jelent meg az emelvényen Ottokár püspök úr.

Három elmélkedésének alap gondolata ez volt:

1. A földön álló, vagy lezuhant és ott felejtett harang néma, nem lehet megszólaltatni ... A lelket sem ... Tornytot, vagy legalábbis állványt kell előbb építenünk. – Ezt a hit kegyelme cselekszi bennünk.²⁴⁶

2. A remélni tudó lélek akarata ereje fölhúzza a harangot magasba ...

3. A szeretet lelke meglendíti, megszólaltatja a harangot, hogy glóriát, alleluját zengjen ...

A befejező elmélkedés után Révész prelátus úr mondott köszönetet a tengernyi kegyelemért. Elárulta, hogy mindnyájan zavarban vagyunk ... készületlen lelkünk nem győzte fogadni és megőrizni a ránk zúduló kegyelmet ... Valahogy úgy jártunk, mint a lelki életet, engedelmességet most tanuló tanítvány, akivel a szent Remete (Antal? Pál? nem emlékszem) napokon át a tengerből fűzfa kosárral hordatta a vizet ...

A fűzfa kosár közben ragyogó tisztává lett ...

A mi lelkünk, szívünk is tisztábbá lett.

A tökéletesedés vágya megvan bennünk, azért kértük ide püspök urunkat. Isten irgalmában bízva reméljük, hogy az a fény és meleg, amely apostoli lelkéből e napokban ránk sugárzott, megindította, kicsíráztatta lelkünkben az eddig szunnyadó hit, remény és szeretet virágait.

És bár a háború zivatarra tombol fölöttünk, hisszük, hogyha egyszer Isten nagy ajándékaként ismét egyházközségünk vendégeként, apostolaként üdvözölhetjük, lelkünk harangszavával megvallhatjuk:

– Püspökatyánk, bár azóta sokat szenvedtünk, sírtunk, áztunk, fáztunk, de a virágaidra jól vigyáztunk!

[690] 20-án délelőtt a gyóntatószékben atyánk elé térdelehettem: fölvételt kértem a Szociális Missziótársulatba. Jóságosan kérdezte:

– Nem kell-e szüleiről gondoskodnia?

– Nem! – feleltem a hála eddig ismeretlen örömével.

– Ah, ez nagy kegyelem! – mondta.

Hogy el bírtam-e sírni: nyolc éve várok erre a pillanatra! – nem emlékszem ... De elnyerem-e édesapám beleegyezését? E nyolc év szüntelen aggodalma elszánt. Bizalommal kezdtem novénát a Szűzanyához. Az utolsó napon feladtam fölvételt nyert lelkem egyetlen kérését édesapám címére.

A harmadik napon már olvashattam beleegyezését, áldását közlő fölséges levelét.

[691] 1917. szeptember

14-e óta jelölt vagyok Anyaházunkban. Édesapám hozott fel. Apám oly nagy hatással volt kedves főnöknő anyánkra, hogy ennek emlékére adta nekem másnap apám nevét: Norbert, Norberta.

Főnöknő anyánk névnapjára feljött püspökatyánk. Részt vett a déli imánkon, amely után mindnyájan nagy szilenciumban álltunk hosszú, keskeny ebédlőnk falánál ...

Püspökatyánk és anyánk jöttek ki utoljára a kápolnából. Atyánk szeme végigvillant a nővérsoron ... egy napos nővér voltam ... a sor végén megtalált engem, szegény kis jelöltkét ... Csodálatos hangján rám köszöntött:

– Isten hozta!

Jelöltségemben az első sugár.

[692] Mint portára beosztott jelölt (voltaképpen futár) úgyszólván percenként máshol voltam a telefonüzenetekkel, jelentésekkel, kedves főnöknő anyánktól a mosókonyháig le. Ismertem már mindenkit, a Szikszóról idehelyezett lányokat is, akik javítóintézetünkbe kikerülve mindaddig anyaházunkban találtak otthonra, míg ismerős, jólelkű családoknál elhelyeztük őket. A háztartás minden ágában, munkájában kiképezve segítettek nővéreinknek és szorgalmasak, megbízhatóak voltak. Egyik ilyen leány: Nyeznamko Mariska mondta el nekem a vásárcsarnokból hazaérkezve:

– Jaj Istenem! hát ilyet! Fölszálltam a villamosra a kosaraimmal, s mert a villamos tele volt, megálltam a peronon. Igen ám, de a villamoson volt a drága jó püspökatya! Észrevett engem! Fölállt, kijött értem, be kellett mennem a helyére! Ő kint állt a hidegben a peronon! Óh de resteltem!

[693] Régi anyaházunkban a konyhaudvarra nyíló kis irodánkba érkezett (karácsony előtt vagy után) özv. Báthory Nándorné (gazd. tanár, író), gondolom levelet hozott püspökatyánktól, mert Fehérvárról jött. Távozáskor én kísértem ki a portáig. Még Kecskemétről ismertem, nagyon tiszteltem.

Alig láttunk a szokatlanul ködös, sötét ég alatt. Ida néni megállt:

– Ugye milyen hideg és sötét van? De én most Ottokár atyánktól jöttem, három napon át lelkigyakorlatot tartott nekem! Úgy tele van a lelkem fénnel és meleggel, hogy szinte szeretném, ha még sötétebb és még hidegebb volna! Hidd el: föl tudnám melengetni ezt a sötét, hideg világot!

Az általa megszervezett kitűnő Kozma úti női gazdasági iskolának valóban élete végéig éltető napsugara lett. Atyánk többször is meglátogatta az intézetet.

1918

[694] 1918. március

Hamvazószerda óta a csobánkai Ottokár Árvaházban vagyok, mint újonc. Betegállományban volnék, de lázamnál nagyobb a régen áhított munka terén rám váró sok teendő láza ...

Az Ottokár Hadiárvaház létesítésének gondolata úgy tudom Rákosi Jenőé. Ez a terv országos mozgalommá szélesedett s az adományok összegéből vették meg alapítóink Pomáz és Csobánka határában a 45 kat. holdnyi kis birtokot. A valamikor remekül berendezett úgynevezett Margitligeti Szanatórium, tragikus halállal meghalt tulajdonosa: dr. Martin Sándor után gazdátlanul, kifosztottan állt tíz éven át. Ezt a tizennégy épületből álló intézetet kellett egy év alatt rendbe hoznunk, hogy 1918. október 10-én, püspökatyánk 60. születésnapján rendeltetésének átadhassuk.

Az egész belsőség, 12 hold: park fenyvessel, platánossal, régen ezer rózsatóvel beültetett terület, de termelésre szánt földje nem volt. A szántóföldje a dobogókői Kiskovácsi tanya mellett egy kis sziget a Teleki grófi uradalomtól körülvéve. A beruházásra pénzünk nem maradt ...

És mégis! mintha valami különös áldás áradt volna itt mindenkire és mindenre.

Mire fölkerült a tornyos főépület homlokzatára: „Ottokár Hadiárvaház” – nem volt itt elhanyagoltan semmi, nem volt itt árva senki ...

Itt mindenki fiatal, telve bizalommal, atyánk jeligéjének kétszeres átélésével:

Nemcsak: míg élek, remélek, hanem: amíg remélek, élek!

Mindenki telve a fészekrakás buzgalmával, találékonyságával...

[695] A tavasszal kiköltöztetett noviciátus: csupa tűz. A nővérek mindegyike: vállalkozó szellem. – A Németvölgyi úti Bethánia Gyermekotthonunk növendékei a tágas, gyönyörű telepen édesen, mindig vidáman mindenütt ott lábatlankodnak. – Angéla házfőnök nővérnek sikerült a Dera patak mentén, tözsomszedságunkban 2 1/4 kat. holdat megvennie: már megvan a konyhakert! Norfolkli forgóval be is osztva, be is vetve áprilisban! A környék legkitűnőbb orvosa: dr. v. Tiszolczynak szívügye az árvák egészsége. A főszolgabíró: Almássy Sándor mindenben segítőnk. Alkalmazottaink, kertészek, gépészek, mintha családunk tagjai volnának ...

Pomáz legjobb gazdája, Metzger János naponként tárgyal velem (ő még eddig okleveles gazdanőt nem ismert). Ő szánt, vet, olyan odaadással, mintha saját földjén dolgozna ... De kellene állandó férfigétség a gazdaságba! Novénát kezdünk, s már a novéna alatt megáll a konyhaudvarnál két orosz fogoly! Munkát, otthont kérnek. Az egyik traktor-erejű gazdalegény, a másik művelt (családja után szomorkodó) kitűnő műasztalos! Hozzá is kezd a nagy kápolna imazsámolyos székeinek készítéséhez a gyorsan berendezett asztalos műhelyben („Nefelejcs-villánkban”). Ő készíti a szép nagy szentélyajtót (összecsukható szárnyaival), hogy a tizediki ünnepély alatt a szentély zárható legyen, mert a 25 x 10 méteres kápolna sekrestyéje ugyanolyan, mint a szentély, tehát ezen az oldalon lesz a szónokok, szereplők, vendégek helye ...

A katonaságtól – „kölesön” – nagyon jó lovakat kaptunk! (Az egyik a „Holló” noniusz²⁴⁷). Az orosz legény a kocsisunk. Azt gondolom, onnan is lopott nekik abrakot, ahol semmi sem volt. Czettler Jenő a legszebb pecsenyemalacnak valót küldte el, ez lett az őse a későbbi években országos viszonylatban is elsőrangú, törzskönyvezett sertésállományunknak.

A szanatórium, régi napozóudvar ugyan baromfiteleppé aláztatik, de októberre tele van aranyérmes ajándéktörzsek nemzedékével ...

A telep vízmedencés kútjának törött szárnyú szélmotorát ingyen javítja meg a Clayton-Shuttleworth²⁴⁸ főmérnöke, sőt az ő találmányával modernizálja is: viharban önmagát csukja le a szárny és nem törhet össze (Rády Albert főmérnök).

Az egész telepet ellátó vízvezeték: rendben van!

[696] Elismeréssel, jóváhagyással megérkezik a Földművelésügyi Minisztériumtól a tantervünk, a hadiárva-gazdálányok kiképzésére, az októberben megnyitandó Gazdasági Nőiskolánk számára. Gazdasági szaktanítónőt is kaptunk.

Sűrűn érkeznek a hadiárvák, teljesen berendezett, szép fehér hálósobák, jó kályhák, kedves nagy ebédlő, nappali, iskolaterem várja a nyolcvan leánykát! Hogy a szeretetről ne is szóljak!

Ha mindezt nem láttam volna, el sem hinném ...

Itt talán gond sincs? Árny sincs?

De van árny is, de fényes árny.

Püspökatyánk egyik legkedvesebb követője, Beatrix nővérünk nagy beteg. Tizenkilenc éves korában már főnöknője a székesfehérvári Szent István díszteremben rögtönzött hadikórháznak! Éjjel-nappal helytállt. Minden haldoklónak ő fogta le a szemét ... A kórteremből Csobánkára hozta őt kedves főnöknő anyánk gyógyulni. Ő volt a mi szüntelen imádkozó, majd szent halállal elpihenő közbenjárónk, itt is és odaát is ...

Összekulcsolt két kezével, ki tudja mennyit lendített árvaházunk ügyén? ...

De kellett is!

Angéla házfőnök nővérünket ott éri az éjféli nagyobb tételű beszerzések idején – az asztalnál, az üres pénzesfiókba könyökölve ... A növendékek eltartási díja naponta 74 fillér!

De egyszer ráeszmél: az üres Wertheim-szekrény belső ajtajára rá kell tennünk Jézus Szíve képét! Azóta ez a szekrény nem üres!

[697] Így közeledtünk október 10-e felé ...²⁴⁹

Anyaházi nővéreink is kijöttek segíteni. Margit nővér volt a főszervező. Gyönyörű élményünk volt a köztünk hol itt, hol ott feltűnő püspökatyánk és főnöknő anyánk ezüstös feje, szépséges arca, biztató, elismerő szava ...

A nagy kápolna frissen festett, finom hamvasszürke fala, a ragyogó fehér székek, a püspöklila virágdíszben álló oltár: mintha tudatosan hódolt volna minden örömök, jubileumok örök Szerzőjének, a szentségi Úr Jézusnak.

Kertészünk még mindig hordta a finom fátyolvirágot az ünnepi díszbe öltöztetett sekrestyébe, a leleplezésre váró püspökatya portré elé ...

Ökrös szekerünk hozta az erdőből a lombot, a kápolna homlokzatára ...

A telefon jelzi Almássy főszolgabíró üzenetét: – Holnap hatvan fogat áll rendelkezésre a vendégek számára!

A filmező nem győzi a szépséges vidék, park, teraszok fölvételre kínálkozó részeit sorra venni.

És mindenütt ott van az átszellemült Némethy Ernő ft. úr, püspökatyánk leghívebb tanítványa, magántitkára, az Ottokár Árvaház Bizottságának lelke, oszlopa ...

Estére minden a helyén, ünnepi díszben ...

És mindenki holt fáradtan, de hajnalra feltámadottan ...

Késő este jut eszünkbe, hogy az ünnepélyhez vezető tér, a kápolna fű-tere nincsen átgerelyézve! Mikor reggel szentmisére megyünk, ámulva állunk meg: az egész főtér befödve a nagy platánok aranyszínű, lehullott leveleivel ... Ezt a szépséget nem tudtuk volna elgondolni ... Ezen az aranymozaikon lépkedett a megérkező rengeteg vendég, szinte áhítattal a kápolna felé ...

És mintha már többé felhő sem tornyosulna árvaházunk fölé, az azóta is minden októberben megcsodált olaszkek égbolt: püspökatyánk „barokk-mennyezete” ragyogott ránk ...

Délután mindenki a villa elé vonul. A rendezőbizottság: Némethy ft. úr, a csobánkai, pomázi plébános urak, Meller Rudolf, Czettler Jenő stb. Atyánk mögött csoportosulnak ... Várjuk a HÉV-vel egyszerre érkező vendégeket.

Amikor a gyönyörű jegenyefasorban feltűnik az első hintó, kápolnánk kis tornyából repesőn száll eléjük a harangszó...

Most érkezik Zichy Gyula érsek úr, megindultan öleli át atyánkat.

A fogatok hozzák Nagy-Magyarország minden részéből atyánk követőit, tisztelőit ...

Atyánk, anyánk vezetik át a vendégeket a kápolnába, ahonnan eléjük zeng énekkarunk lelkes éneke.

Püspökatyánk ezután visszajött a villába. Néhány perc múlva érte jött egy bizottság Czettlerrel az élen. Én még a villa közelében voltam. Láttam atyánkat áthaladni.

Az egyszerűség, az alázat, a fenség szintézise. A szünni nem akaró ünneplés után ez csendül majd meg köszönő beszédében.

Mindez nem egy életre, – örökéletre szóló élményem.

[698] A vendégek átvonulnak a Dera patak menti nővér-ebédlőbe, ahol kedves főnöknő anyánk várja őket elragadó vendégszeretettel. Majd sorra veszik a telep látnivalóit: az

internátust, remek két teraszával, a gyermekebédlőt, konyhákat, kamrákat, a gazdasági udvarokat.

Ezalatt a szentély szárnyas ajtaja feltárult s a kivilágított kápolna litániára és Te Deum-ra várja a lelkes vendégsereget.

Csillagos este van, mire az utolsó hintó kigördül a villa előtt. Püspökatyánk, kedves főnöknő anyánk kíséri ki minden távozót.

Ünnep másnapján így szólt püspökatyánk az akkori általános-helyettes Tóth Etelka nővérhez:

– Az én legnagyobb örömöm az, hogy látom a Társulatban a szeretet, az összetartozás, az egyet akarás nagy erejét.

A főépület előtti széles úton jöttek le, a villa felé menve. Atyánk megáll és súlyos komolyan így folytatta:

– Etelka! Ha angyal alakjában is jelenne meg kegyetek között valaki, hogy megtörje ezt az egységet, üzzék ki maguk közül!

[699] Az internátus előcsarnokában, a bejáratnál szép márványtáblát helyeztünk el ezzel a felirattal:

– Magaménak tekintem őket! – mondotta áldottemlékű püspökatyánk a nemzet árváiról.

Így lettünk mi az övéi és ő a miénk!

Köszönjük Istenünk, hogy ily atyát adott nekünk!

1918. október 10.

[700] Atyánk az internátust járta végig. Angéla nővér vezette szobáról-szobára. Hozzám is bejöttek. Angéla nővér kedvesen így mutatott rám:

– Drága püspökatyánk! Egy beteg, aki szomorú és mindig a halálra gondol.

Atyánk rám nézett és nagyon komolyan csak ennyit mondott:

– Az nem fontos, hogy meddig élünk, a lényeg az, hogy jól éljünk!

[701] Atyánk még 1917-ben tárgyalta Teleki gróffal, hogy az árvaház belsősege földet kapjon, amelyért viszont a Kiskovácsi dűlőben lévő kaszálónkat adtuk volna át az amúgy is mesgyés uradalomnak. A gróf válasza szinte megszégyenítő volt: minden hold földjéért nyolc hold rétet kívánt tőlünk.

[702] Mikor 1918 őszén az árvaház megnyitójára készültünk, atyánk hatvanadik születésnapjával kapcsolatban, a kápolnánk előtt váratlanul elém toppant püspökatyánk. A szeme rávillant a kezemben lévő szerény konyhakerti bokrétára, egy csomó vékony sárgaréparra. Zavaromban olyasmit mondtam, hogy nem tudjuk az internátust terménnyel ellátni. Atyánk erőteljesen mondta:

– Bizzék! termel maga még ott sárgarépat! – s hirtelen felemelt fejével, állával s kinyújtott kezével a főnöknő anyánk villája előtt lévő uradalmi földre mutatott.²⁵⁰

[703] Kérésünkre a Földbirtokrendező Bíróság sok huzavona után 1925-ben megszavazott nekünk tizenöt kat. hold földet, ebből tíz holdat az uradalomból. A gróft mélyen sértette a mi igényünk, s úgy akarta magát veszteségében kárpótolni, hogy messzeeső szélén mérette volna ki a mi kis táblánkat. A kiszálló Bíróság mért is hol itt, hol ott, de ez hol a grófnak fáj, hol nekünk nem kellett. 1925 őszén a szélmotor mellett mérték ki a részünket. Késő volt, hamar bevetettük a kavicsos, rossz földet. Ekkor a gróf hirtelen úgy találta, hogy téves helyen történt a parcella kimérése és nem adhatja azt a táblát. Melyiket hát? A Bíróság mérnöke a gróf kívánságára végre új táblát mért le számunkra: a főnöknő anyánk villája előtti tizenkét holdat.

Ugyanazt a táblát, amelyről évekkel előbb semmiért le nem mondott volna Teleki.
Ugyanazt a táblát, amelyre atyánk 1918. októberében oly biztos karral rámutatott.

[704] Atyánk páratlan gyöngédségét tükrözi ez a szerény kis jelenet:

Október 11-én mi, egyszerű fiatal nővérek álldogáltunk a főépület bejárója előtt. Közöttünk Borbála nővér is, aki a szemináriumból kijött, hogy az előző napi ünnepi főzésnél segítsen. Ő főzött atyánknak tegnap is, ma is. Amint ott álltunk, a fenyves felől feltűnik atyánk alakja. Jön. Megáll előttünk. A szeme felfedezi Borbála nővért:

– No, tudják – mondja jóságosan –, hogy micsoda levest főzött ma ez a Borbálácska! Ebben a pillanatban megpillantja a csobánkai szakácsnővért. Még nagyobb jósággal mondja:
– Ezzel nem azt mondom, hogy a kedves Verona nem tud ugyanolyan finom levest főzni! (Atyánk ekkor nem is evett gyomoridegessége miatt.)

1919

[705] Beatrix nővér sürgetésére atyánktól kihallgatást kértem. A csobánkai kápolnánk kis sekrestyéjében egy óra hosszáig beszélt velem atyánk. Elgondolkozva figyelt rám. Végezetül inkább önmagának, mint nekem csak ennyit mondott:

– Sajátságos, kettőnk lelkében mennyi közös vonás van!

Elutazása előtt feljött hozzám. Bátorított, vigasztalt a maga csodálatos módján. Elmenetele előtt ezt mondta:

– Búcsúzóra azt mondom magának, amit nekem mondott Z. Pater, mikor Rómából a Germanicumból hazajöttem: Ifjú barátom, önből lesz valami!

Az *Elmélkedésekbe* ugyanakkor ezt írta: „K. N.²⁵¹ Keresztje van elég, legyen lelke hozzá, mely szenved ugyan, de még inkább szeret!”

M., 1919. X. 29.

Prohászka Ottokár.

1920

[706] 1920-ból semmi emlékem nincs. Zürichben voltam kórházban.

1921

[707] Atyánk kijött Csobánkára főnöknő anyákkal. Késő délután érkeztek. Néhány perc múlva átmentem a nagy teraszra, hogy ujjongó örömben közelebb lehessenek a kápolnához. Amint lenézek, a telkünket átszelő országúton megpillantom atyánk nagyon siető alakját. Az utolsó heteit élő Beatrix nővérünkhöz sietett. Beatrix nővér ekkor már feloszló tüdejével nagyon fertőző volt. Atyánkat féltettük is. Felejthetetlen emlékem atyánk tovatűnő alakja, arca. Láttam rajta, hogy „meglépett”, s maga élvezi a legjobban, hogy titokban ilyen nagy jót tehet egyik legkedvesebb lelki leányával.

Úgy tudom, nem is találkoztak többet. Egy levelet írt még Beatrix nővérnek, aki nagyon félt a haláltól. Fölséges levél volt ez, egészen rövid, de benne volt atyánk egész lelke. Két mondatára emlékszem: „Beatrix, fogja erősen, magasan a hit lámpáját, lóbálja meg!” Majd a legvégén: „Kérem, ne feledjen el, – én sem felejttem el!”

A még hátralévő napokban ebből a levélből sugárzó biztatásból, melegből élt Beatrix nővérünk. Augusztus 31-én, az esti Úrangyalát még együtt mondtuk elszállni készülő szép lelkével ... Utána elkezdtem a Hiszekegyet ... A végét már egyedül sírtam el...

1922

[708] Július 18-án (kedden) érkezett atyánk Csobánkára. Másnap egy óra hosszáig volt nálam. 20-án 1 és 1/4 órát adott nekem. A nyugati teraszon feküdtem. Erősen odatűzött a Nap. Atyánk az esernyőjével jött. Ötnegyed óra hosszáig tartotta felhúzva, hogy a Nap ne süssön rám. Elmenőben a küszöbről hirtelen visszakérdez:

- No, és mi lesz most magával ilyen napsütésben ernyő nélkül?
- Semmi, drága püspökatyám, egy napot elbírok ernyő nélkül – feleltem nagy hirtelen. Mosolyogva szólt vissza:
- Maga nagy huncut!

[709] 22-én fél óra hosszáig volt nálam. Sokat beszélt a növény lelkéről, a plasztikus elvekről. 23-án 5 percig volt nálam. 24-én ismét fél óráig.

27-én egy óráig beszélt az önképzésről. Ajánlotta: olvassak életrajzokat. Hangsúlyozta, hogy ne csak szentekét. Olvassak útleírásokat, például: Stanley-től. – Beszélt még az állat lelkéről.

29-én 37 percig tanított nagy élénkséggel, egyre változtatva tárgyát: a pap mint pásztor. – Mesélt amerikai újtjáról: – Ah nem tudnék ott megmaradni! Az a csupa-gyár! A gyárak vérsajtok!

Majd szólt az áldozatról, az áldozó emberről, az ó- és újszövetségi áldozat közt lévő nagy különbségről.

Elmenőben beszélt még a hegyekről – talán mint nagyszerű oltárakról? – az Oszoly vízeredésű, a pilisi hegyek legújabb eredésű eruptív trachitok.

30-án 2 percig volt nálam.

[710] Augusztus 4-én 30 percig. Nagyon fájt a hátam, egyre elsírtam magam. Távozáskor soha nem hallott hangon kérdezte atyánk:

- Mondja, mit adjak magának az áldáson kívül?

Nem bírtam felelni (de mit is felelhettem volna?). Atyánk könnyezve állt az ajtóban, maga elé nézve. Majd fölsóhajtott:

- Oh, bárcsak mondhatnám: kelj fel és járj! Köszönés nélkül távozott ...

[711] Hogy vasárnapi szentmisém legyen, engedélyt kaptam, hogy a sekrestyében felállított fekvőszékben hallgassam atyánk szentmiséjét és prédikációját. (Minthogy ő az oltárnál öltözött, nem voltam útban.) Mise után senki sem volt már a kápolnában, csak atyánk imádkozott még sokáig az ő rendes helyén. Nagy csend volt. Végre feláll, térdet hajt. Nem nézett föl, nem akartam még köszönéssel sem magamra terelni a figyelmét. De atyánk a következő pillanatban már mellettem állt, s homlokomra szokásos nagy keresztet írva csak ennyit szólt:

- Néha még a sas is lerepül.

Minden további szó nélkül otthagyt, és azonnal kiment a kápolnából.

Délután 40 percig volt nálam. Bármint örültem is minden jöttén, az állandó fizikai gyötrődés s az ennél is nagyobb lelki nyomorúság csak kifejeződött, bár nem panaszkodtam soha atyánknak. Így segített rajtam az ő páratlan, közvetett módszerével:

– Mit gondol – kérdezte hosszan eltűnődve –, mit gondol: a boldogságos Szűz melankolikus volt? – Fürkészve nézett rám. – Vagy tele volt erővel és vidámsággal?

Nem feleltem, mert tudtam, hogy atyánk jobban olvas a szememből, mint a szóból. Atyánk sugárzó arccal, mennyei hangon válaszolta meg a saját kérdését:

– Nem! A szent Szűz nem úgy nézte a világot: ez az a világ, amely a Fiamat keresztre feszítette – nem, hanem így: ez az a világ, amelyet a Fiam megváltott!

Atyánk megérezte, hogy megértettem, bár egy hangot sem szóltam.

– Persze – folytatta halkán –, a megváltottságot ugyancsak nehéz a mai gonoszságban kiérezni, de ez azért van, mert ekkora a látóköre – a tenyerébe kis kört rajzolt a jobb keze ujjával –, s így nem látjuk a fejlődést.

Majd később így:

– Az ember olyan, mint a pók: a hitéből font szálát nyújtja-sodorja, ki aranyszálát, ki kenderkócot, s beleakasztja az istenségbe ... Ez az ő hálója, amelyen a lelke megpihen és előrehalad ...

Amit ezek után mondott atyánk, az olyan ismeretlen, csodás világból való volt, hogy nem tudtam ésszel felfogni. Mire föleszméltem, arról beszélt, hogy hogyan tágul, szélesedik a korral és kegyelemmel a világnézet.

– ... és egyszer csak érzi az ember, hogy nem fér el az eddigi keretek között, ... kinőtt belőlük, mint a csiga a házából, s önmagának kell még egy menetet kiverejtékezni a világnézet csigabiga házához, hogy megvonulhasson benne ...

[712] Augusztus 8-án a teraszon feküdtem, – idejött püspökatyánk. Rendkívül jókedvű volt.

– Norberta! Mondok, ajánlok magának valamit: vitatkozzék!

– Nem szeretek vitatkozni, de nem is tudok.

– De mégis vitatkozzék!

– Önmagammal? – kérdeztem.

– Azokkal, akik látogatják!

– Asszonyokkal nem lehet vitatkozni!

– Hát ez igaz! – felelte drága püspökatyánk felkacagva.

[713]

– Magának dalolgatnia kell! – mondta.

– Mit daloljak? – kérdeztem.

– Hát ezt ni! – S mindjárt nótával felelt. Valamilyen erdélyi régi bakanótát dalolt elragadóan kedvesen, a szemével hunyorgatva, népies kiejtéssel. A lelkemből élveztem, s ezt észrevette atyánk, s meg is ismételte, cifrázta, s láttam rajta, hogy maga is örül nagy irgalmassága eme eddig ismeretlen oldalának bemutatóján.

Nagy sikerén még jobban nekimelegedve más nótán gondolkodott. Már dalolta is bánatos arccal: „Füldik a holdvilág, az éj tengerében ...” Mikor a végére ért, így szólt:

– Figyelje csak meg milyen tökéletesen simul itt a dallam a szöveghez: „mért is adtam fejem tilalmas dolgokra ...”

És ezt a sort újból eldalolta, s a kezével és karjával páratlanul kifejezően mutatta, amit még mondott:

– Veszi észre, hogy a kérdéssel a dallam maga is függőben marad? s nagy kérdőjelet írt a levegőbe.

(Ezt a Petőfi-dalt ennek az emlékére tanította be Cecilia nővér, s ettől kezdve dalolták a növendékek esténként atyánk ablaka alatt.)

[714] Hogy azután elkomolyodtunk, kérdeztem:

– Hogyan lehetne megerősödnöm a remény erényében?
 – Olvassa Szent Pált, gondoljon a vértanúkra. Ne gondolja, hogy az élet készen van! Mindenkinek magának kell azt elkészítenie. Az akadályokat nincs módunkban elhárítani, a problémákat megfejtani, de ez nem is az én dolgom. Az én feladatom, hogy azok *főlé* emelkedjem, hogy azokat megkerüljem alázattal. Alázattal, mely nem zúzza magát agyon, mert nem akarja az érthetlent megérteni...! Jaj, csak meg nem akadni a kátyúkban!

[715] Augusztus 10. (hetvenöt perces látogatás).

Ismételten ajánlotta Szent Pál leveleinek olvasását (a Rómaiakhoz írt levél kivételével). Többek között így szólt:

– Szent Pál azért a legnagyobb, mert nem volt eszményképe: hogyan is kell Krisztust szeretni? A próféták? Nem elődök Krisztus szeretetére! Mibennünk már 1900 év szentjeinek szeretete, példája szövődött össze, – de Pál az első, Pál: prototípus! Csak figyelje meg azt az érzelmi világot, amely leveleiből kisugárzik!

Ezután egy óriási értekezést tartott nekem a germán faj jellegéről. Olyan komolyan, olyan összeszedetten beszélt atyánk, mintha nagy-nagy közönség előtt szólna. Azt is gondoltam, hátha tervbe vett hatalmas műnek a gerincét adja, de nem mertem kérdezni. Csak ezt tudtam az egészből megjegyezni: A germán nép a kereszténység és az egész európai kultúra hordozója, gerince. Kutassanak utána: Itáliában, Franciaországban, Spanyolországban stb., mindenütt a háborúk után ott maradt germánok vére nemesíti, gerincesíti az ott lakók jellemét.

Felső-Olaszország népe, ameddig a germán seregek lenyomultak, mennyivel nemesebb, értelmesebb, erkölcsibb! Mindennek nyoma sincs, nyoma is alig akad a délibb itáliai részekben!

Francia földön a gall vért Nagy Károly frankjai teszik értékessé, nemessé. A gall vér a francia forradalomban kerül túlsúlyra és azóta is túlsúlyban van. Úgy látszik ott már a frank vér nem dominál többé ...

[716] Augusztus 12. (35 perces látogatás).

Nagyon gyönyörködött atyánk a kis terasz virágaiban. Ezt a teraszt tavasztól nagy gondnal ápoltuk, mert atyánk rendszerint itt pihent, ha hozzám feljött. A pilisi hegyek szépsége minden alkalommal elragadta őt. Csaknem minden alkalommal megállt a terasz virágos párkánya előtt, hosszan nézte az eget, azután lejjebb siklott a tekintete a hegyekre, majd onnan visszaérkezett a muskátlis terasz szegélyre. Ekkor mosolyogva szemügyre vette őket, a száraz leveleket leszedte, s szépen a bal tenyerébe gyűjtötte, s végül nekem adta. Virágot sohasem tépett innen, még fonnyadtat sem. Minthogy ez a terasz egészen atyánkért volt, nagy kedvteléssel szakítottam le azt a szálat, amely neki a legjobban tetszett. Ilyenkor mindig „szívtelennek” nevezett, de a virágot nagy tetszéssel nézte, s néha elvitte magával és gondosan vízbe tette. (Matild nővértől tudom.)

Ma is sorra nézte az izzó-vörös muskátlikat, és sokáig nézett bele a feketében játszó lila petúniák kelyhébe. Letörtem a legsötétebbet, és odanyújtottam. Atyánk elfelejtett neheztelni, s a fejét csendesen regetve nézte hosszan a szépséges virágot. A terasz pazar virágkoszorújában, a nagy augusztusi sugárözönben ott állt atyánk elmerült tekintettel, kezében egy szál petúniával. A nagy csöndben egyszer csak felém fordul, s még mindig a virágot nézve halkán így szól:

– Azért lehet a virágban úgy gyönyörködni, mert az valahogyan nagyszerűen legyőzi az anyagot ... Nézzen csak ide! Ez csaknem teljesen szín, illat és forma!

Némán intettem atyánkra és a virágra. Atyánk suttogva, nagy nyomatékkal mondta:

– Csakhogy *ezt* nem érti meg az, aki *ami*.

[717] Augusztus 13-án vasárnapi szentbeszédében mondta:

– Aki azt hiszi, hogy ő már van, az sohasem lesz! Aki önmagával elégedett, az önmagával van tele, az olyan, mint a sárral telt bögre: nem lehet vele az élet forrásából meríteni.

[718] Augusztus 14-én (73 perces látogatás).

Hosszan beszélt a görög népről, de csak annyit tudtam magamnak megjegyezni:

– A görög nép az egyedüli, amely Krisztus előtt megőrizte az *ember*-arculatát. A zsidó: száraz és kemény volt ehhez. A görögnek sem sikerült ez, de mégis megközelítőleg. Még Krisztus után is mindig milyen mélyen, elrejtve marad az „ember” arca! Ugye, az evangélistákat is oroszán, sas, tulok képében ábrázolják, csak egyet emberi arccal! A három irányzatot is kifejezi ez: a tulok az indolenciát, a sas az intellektualizmust ... (a többit mind elfelejtettem).

[719] Atyánk mindig nagyon készült Nagyboldogasszony napra. Már a vigíliát megható módon, mély összeszedettséggel ünnepelte. Most is áttért a másnapi ünnepre.

– Gondolja el: a boldogságos Szent Szűz mennybevitelkor az égiek serege még milyen hiányos volt! Még nem voltak ott az apostolok és a szűzek. Hiányoztak a vértanúk, csak Keresztelő Szent János, István és Jakab apostolok voltak ott. Nem voltak ott a hitvallók sem!

(Mindaz, amit mondott és ahogyan mondta, olyan elragadó volt, hogy elmenetele után szinte kénytelen voltam tovább keresgélgni, kik voltak hát mégis odafönn? Így találtam meg Szent Józsefet és az Aprószenteket.)

[720]

– Hogy mi nevel alázatra? A legjobban ránevel az a tudat, hogy minden jó az Istentől van bennem!

– Az egyszerűsége? Erre pedig a nagy realitás. – Külön hangsúlyozta: „a nagy realitás”.

– Realitás: egyszerűség: igazság. Úgy is, hogy senkiben, tehát: egyesekben vagy közösségben vagy akár korszakokban, semmiféle pietásból nem látok mást és több jót, mint amennyi tényleg benne van. Mondok magának erre egy példát: El tudja képzelni, mi nekem a római hét év? És én megvallom magának, hogy még most is el-elgondolkodom azon – mondta befelé néző szemmel, a szavakat szinte megsóhajtva, – ha én például hosszabban, évekig lehettem volna még német egyetemeken! Mit adott volna az még nekem!

Atyánk maga elé nézve hallgatott. Majd erősen szemügyre vette az arcomat, és nagyon melegen, halkan így szólt:

– Hát látja: ez realitás: mert igazság ... Ennek a megvallása: egyszerűség.

A kis teraszon rekkenő hőség volt. A Nap odatűzött. Atyánk a terasz virágparkányában húzódott meg, az árnyékban. Ekkor is, mint Csobánkán mindig, az a reverenda volt rajta, melyet még 1916 nyarán Angéla házfőnök nővér varrt atyáknak. Drága püspökatyánk szerette ezt a puha, könnyű ruhát, mert jól tudott benne kertészkedni és hegyet mászni. De ma még ez is túl meleg volt, s az előző évek augusztusi melegétől vöröses színben játszott. Atyánk a halvány árnyékban ülve egyre rázogatta a karjához tapadt, átizzadt, vöröses ruhaujját. Az éves gyűrődéseket széjjel-széjjel simítja, sokáig nézi hol egyik karját, hol a másikat. Soha nem hallott hangon csak ennyit mondott:

– Nézze, Norberta, saját verejtékemben leszek bíborossá.

Atyánk észrevette, hogy nagyon is felfogtam, mit mondott. Alig bírtam a könnyeimet visszatartani. Nem is szólt atyánk, csak a szemével simogatott.

[721] Augusztus 15. Nagyboldogasszony napja. Délelőtt 2 percet, délután pedig 45 percet adott nekem atyánk.

– A bocsánatos bűnről szóljak? Ez kétféle: 1. Olyan, amely indulatból, valamely hirtelen hatásra, mint reakció, félálomban stb. elkövetett cselekedet lehet. 2. Olyan, amelyhez az akaratnak köze van. Ez ellen síkra kell szállni minden erővel. Ha mégis előfordul, a bűnnel ellenkező erénnyel engeszteljem az Urat.

[722] Ezen a napon nagyon sajnált engem atyánk, mert látta, hogy erősen fáj a csigolyám. Mélyen felfoháskodva mondta:

– Ha Elizeus volnék, meggyógyítanám magát! Elizeus! Hát látja, az ő élete olyan grandiózus, aminőhöz hasonlót Homeros sem sejt. Mikor a szegény özvegy kisfiát akarja föltámasztani, azt mondja Giesinek: „Ne nézz se jobbra, se balra, ne állj meg az úton!”²⁵² Mintha csak féltette volna, hogy az a szentséges erő valamiképpen minden legkisebb érintésre kisül, mint egy villamos battéria!²⁵³ De hát Elizeus botja nem támasztotta fel a gyermeket ... föltámasztotta azonban maga Elizeus, Isten erejével!

– Táplálni kell a lelket Norbertám! Olvasson sokat, szórakoztatót, regényeket, költeményeket (Schillert, a drámáit, Goethe dalait, Eckermannal folytatott beszélgetéseit, itáliai emlékiratait stb.). Az ember kedélyét folyton kell táplálni, a gondolatvilág feszültségét le kell vezetni, mégpedig nemes benyomások által, nemes irányba. Az olyan önmehtagadások, mint a maga elhatározása, hogy évekig nem olvasott semmit, nem teszi jobba az embert. Pedig ez a mi egyetlen feladatunk: *egyre jobba lenni!* Sohase olvassak csak azért, hogy többet tudjak mással közölni! Hogy mást taníthassak! Milyen szármalmas törekvése ez a mai „tudósoknak”, akik miközben tanulnak, minden ismeretet már azzal a szándékkal szednek fel, hogy ezt letanítsák, ebből könyvet írjanak stb. És így ők maguk nem gyarapodnak, mert hiszen ez nem is volt szándékuk!

– Nézze, minden az emberért van, minden értem van, önmagamért. Ez a szent egoizmus a legnagyobb szociális értékem! Mert én azzal teszem jobba a társadalmat, ami bennem *átélt jó* –, tehát nem szó, hanem élmény, cselekedet. Az ember arra törekedjék, hogy önmagát telítse kegyelemmel. A bennem levő jó közlésének módját, alkalmát megadja az Isten. Ez is az, ami „hozzáadatik”.

A plitvici vízesés fölségeesen illusztrálja ezt: egymásba vezető tavak, de mindegyik csak akkor ömlik át a másikba, csak akkor közli magát, amikor ő maga már telítve van.

Atyánk fölállt, megáldott, s így búcsúzott:

– Igyekeztek Norbertám a kapott kegyelmeket fölhasználni, el nem sötétedni... És a Fehérvárra jövő nővérekkel mindig üzenje meg nekem: nem szomorú-e?

[723] Másnap, augusztus 16-án, szerdán elutazott Csobánkáról.

Ebben az évben még egyszer meglátogatott püspökatyánk anyaházunkban. Mikor meghallotta, hogy édesapám meghalt, Fehérvárra utazása előtt korán reggel feljött hozzám. Alig jutott levegőhöz, annyira sietett a vonathoz. Nagyon jószágos volt, vigasztalt, megáldott.

Később hallottam, hogy másnap gyászmisét mondott (1922. november 22.).

1923

[724] Április 17. Este nálam volt Angéla nővér. Hét óra tájban nagy zajjal beront valamelyik nővér:

– Itt van drága püspökatyánk! A gyermekebédlnél áll, a gyerekekkel nem lehet bírni, úgy sikongatnak örömben! Angéla nővér repült lefelé, hogy mielőbb fogadhassa atyánkat.

– Adnak-e éjszakára szállást? – kérdezte atyánk. – Vacsorát nem kérek, hoztam magammal!

Fölfelé jöttében elmondta, hogy őeminenciájánál volt Esztergomban, s gondolta leszáll Pilisvörösváron, s onnan besétál hozzánk.

– Persze toronyirányban, földeken át, járatlan utakon jöttem, de így is rám esteledett – mondta nagy vidáman.

Angéla nővér egyenesen hozzám vezette atyánkat. Nálam maradt, míg a vacsora elkészült. Pompás kedvében volt, a négyórás fárasztó útnak nyoma sem látszott meg rajta. Hihetetlenül örültem, hogy láthatom, mert én egész éven át sohasem láttam, csak augusztusban.

– Püspökatyám, ennek a napnak nagyobb örömét álmodni sem mertem volna! Minden évben megünneplem április 17–20-ig a kecskeméti lelkigyakorlatot, mert 1917-ben ekkor vett fel engem atyánk a Társulatba!

– No, jó fogást csináltam! – felelte kacagva. De nehogy elszomorítson, máris keresgélt a zsebében. – Ennek a napnak az emlékére mit is adjak, no? Átadom ezt a vasúti jegyemet! (Ma is őrzöm.)²⁵⁴

Másnap nálunk misézett. Délelőtt sokáig volt nálam. Egyre vizsgáztatott:

– Miért bújik el a rák, ha páncélját kinötte és elvetette? Miből készül ez a páncél? Hát a csiga háza? stb. Meg volt velem elégedve. Én meg azon tűnődtem, ahogyan élénk, sok-sok kérdésével nagy fájdalomról figyelmemet elvonta.

Esztergomi útjának részleteiről is beszélt nekem: a kalocsai érseki szék betöltéséről. Elmondta, mit válaszolt őeminenciájának. (Emlékszem rá, de talán ezt nem írom le.²⁵⁵) Ebéd után nyomban elutazott.

Sokáig melegedtünk ennek a váratlan látogatásnak az emlékéen. Hogyan is jött? Mit is mondott?

Angéla nővér megnézte püspökatyánk kis útításkáját: hol is van az az emlegetett (püspöki!) vacsora? A táskában volt atyánk összehajtogatott hálóinge, s mellette a vacsorája: két szelet kenyér között két szelet sonka – az is amolyan rosszul pácolt, vörös sonkaszelet!²⁵⁶

[725] 1923-ban nyári pihenésére július 11-én (vagy 12-én délelőtt) érkezett meg püspökatyánk. Meglátogatott 12–18-ig minden nap, 20–25-ig is naponta és 27-én. 28-án pedig elutazott Csobánkáról.

Megérkezése után szabadságra küldte az árvaház lelkészét, s minden munkáját magára vállalta. Így jutottam én ahhoz a nagy kegyelemhez, hogy 21-én atyánk áldoztatott meg a szobámban. Ekkor történt, hogy a soha nem szűnő csigolyafájásom a Szentostya vételétől kezdve négy teljes óra hosszáig szünetelt!

Atyánk áldoztatott 22-én, 23-án (értem ajánlotta fel a szentmiséjét is) és 25-én. Ezen a nyáron annyira ment atyánk nagy irgalmasságában, hogy 22-én háromszor, 23-án kétszer látogatott meg. – Ekkor nem volt szabad lépcsőt járnom, s még vasárnap sem volt szentmisém. Jó időben az Oszolyra néző teraszról hallgattam a szentmisét, helyesebben mondván a ki-ki hallatszó gyermekéneket.

– Gondolja, hogy a Szent Péterben van – vigasztalt atyánk –, így még közelebb is van az oltárhoz, mintha ott volna!

De hát nemcsak a szentmisét nélkülöztem én, atyánk szentbeszédeit is ..., mégis megadott szívvel ültem a teraszon. Elhallgatott az énekszó: biztosan most kezd Atyánk beszélni! A csobánkai országút azonban vasárnap csupa szekérszörögés, a kápolna ablakai is zárva vannak féloldalt. De én csak figyeltem. Egyszer csak egy fölséges kiáltás zúg a teraszra, atyánk zengő hangja: – „fö!” Ezt a csodálatos, egyetlen szót mindenestül a magaménak sajátítottam ki. Szívből boldog voltam.

Mikor atyánk feljött hozzám, elmondtam: milyen sokat mondott nekem az ő egyszavas prédikációja! Milyen nagy jó a betegség, ha így ráneveli a lelket az igénytelenségre! „Fö!” – akarunk-e egyáltalában mást? – Atyánk arcán mély meghatottság tükröződött ...

Egész héten látogatott. Szombaton is feljött.

– Ma délelőtt Ernővel (Némethy) megmászta a Holdvilág-árkot (a pilisi hegyekben egy alig járható szakadék), s a holnapi evangéliumot gondoltam végig. Hogy ne kelljen magának holnap ismét „egy szóval” beérnie, már ma elmondom a vasárnapi prédikációm!

Atyánk kegyessége úgy meghatott, hogy én bizony *egy* szavára sem emlékszem. Ettől kezdve minden szombaton (vagy ha vendége volt, vasárnap délelőtt) elmondta nekem az egész szentbeszédét! Olyan odagondolással, lendülettel és kimondottan az én nagy nyomorúságaimhoz szabva, jóságosan, melegen, közvetlenül ... az adakozás tudatától mentesen.

Nem is jegyeztem én meg ezekből mást, mint az adni-tudás krisztusi módját.

[726] Szokatlan nagy szél volt egyik délután, de azért a teraszon feküdtem, atyánk odajött. A terasz jobb oldalán lévő nemesfűz hatalmas ősz fejével ide-oda hajlongott a szélben. Mondom atyáknak:

– Nem tetszik elképzelni, mit szenved ez a fűz még ilyenkor nyáron is, de mit tépázódik ez télen, az északi nagy viharokban!

Atyánk csodálatosan bensőségesen, szent erővel mondta:

– Hátha élvezi!

[727] Csöndben ültünk. Atyánk figyelte a főlhallatszó, nagy madárdalt. Arcjátékával kísérte a sokféle, szinte szöveggel bíró csicsérgést ... Azt kértem:

– Miért van olyan nagyra az ember az ő énekével? Hát a madárdal?

Atyánk megütközve nézett rám, s szinte keményen, megvetéssel mondta:

– Ugyan, ugyan, hol marad az ember énekétől a madárdal? Hiszen a madár csak a nemi élet idején énekel!

[728] Az Ürge-domb felől nagy csapat vetési varjú szállt föl, felénk repültek. A derült, nyári csöndben nagy zajt csaptak. Atyánk szokatlanul bosszúsan tekintett föl:

– Nem szeretem a varjakat, no, nem szeretem – mondta.

Gazda létemre magam is megvetem őket, mégis megpróbáltam védeni:

– Eléggé fájlalják, hiszen egyre mondják: kár... kár

– No, mégsem szeretem a varjút – erősködött atyánk.

– Nem lehet mindenki sas – mondtam, a magam nyomorúságára gondolva.

Atyánk nagyon szelíden tekintett rám és másról kezdett beszélni.

[729] Egy délután esőben jött fel hozzám atyánk. Alighogy megérkezett, nagy vihar tört ki. Atyáknak nem volt esernyője, de a szörnyű szélben, felhőszakadásban úgysem mozdulhatott volna az internátusból. Ez egyszer örültem is, meg nem is atyánk közelségének, mert eszembe jutott Szalézi Szent Ferenc mondása: „A villám csak a szenteket és a bűnösöket sújtja”. Most egyik villám a másik után nyilallt át nemcsak az égbolton, hanem szegény csigolyámban is. A házunk dübörgött a mennydörgéstől, a szobám fehérre meszelt fala minden villámlásra citromsárga fényben úszott. Azt gondoltam, itt a vég, mert ugyanazon a helyen van a szent is, meg a bűnös is...

Atyánk, aki máskor a legkisebb lélekrezzenést is észrevette, most karosszékét szembehúzta az ablakkal, és egész idő alatt le nem vette szemét a viharzó égről. Amikor a vihar a tetőpontján volt, egyszer csak kitárja atyánk a két karját, s kifeszített mellét szinte kidülesztve, félig fölemelkedve ülő helyzetéből, soha nem sejtett szenvedéllyel így kiáltott fel:

– Ah, hogy csapna ide! – s két karját isszonyú erővel vágta vissza a mellére.

Semmi másra nem emlékszem.

[730] Ezzel kapcsolatban jut eszembe, hogy amikor 1918 tavaszán Natália nővérrel Lomnicra készülődtünk, Natália nővér püspökatyánk áldását kérte. Atyánk ekkor ezt mondta:

– Kérem, gondoljanak Lomnicon reám, mert én egyszer a lomnici csúcson egy nagy viharban az Istennek fölséges közelségét éltem át!

Vallom, hogy a csobánkai viharban is Isten fölséges közelségét élte át atyánk.

[731]

– Van-e olyan Krisztust ábrázoló remekmű, amelyet drága püspökatyánk jónak tart? Annyira, hogy igazán Krisztusnak vallja? – kérdeztem.

– Óh igen! – válaszolta gyorsan és lelkes melegen – van: az utolsó vacsora Jézusa, és a Transfiguratio Jézusa!

[732] Egyszer F. W. Faberről volt szó. Tudtam, hogy atyánk esztergomi tanár korában évekig olvasta. Megemlítettem, hogy egyik művét több év óta olvasom, de nem haladok.

– Ne is siessen vele – mondta atyánk –, az nagy-nagy kegyelem, ha egy jó könyvvel nem tudunk elkészülni!

[733] Már nem emlékszem hogyan, szó került az orosz cárnéről. Atyánk így szólt:

– Meg vagyok győződve, hogy a cárné tisztalelkű asszony volt! Tudja: *germán* asszony volt!²⁵⁷

[734] Nagyon aggódtam szórakozott imádságaim miatt. Sokat gondolkoztam azon, vajon atyánk hogyan tud olyan mély áhítattal imádkozni? De nem mertem erről atyánkat kérdezni. Egyszer mégis nagy-ügyetlenül azt kértem:

– Hogyan kell imádkozni?

Atyánk idegenül nézett rám, s csak ennyit felelt:

– A pinty nem kérdi hogyan énekeljen!?

[735] 1923. augusztus 10-én (vagy 11-én?) visszajött atyánk Csobánkára. Meglátogatott 11-én (12-én Csepelen volt harangszentelésen) 13-án és 16-án. Másnap, vagyis 17-én Fehérvárra utazott.

[736] Atyánk lelkének elragadóan szép vonása a legapróbb dolgok iránt való érdeklődése. Minduntalan mondta:

– Ami kicsi, az kicsi, de a kicsiben hűnek lenni a legnagyobb nagyság.²⁵⁸

A legjelentéktelenebb körülmény sem kerülte el figyelmét. A rendet nemcsak általában, de parányi részletében is szerette, mondhatnám tisztelte. Megszámlálhatatlan pillanatfölvételeim közül csak néhányat:

Délutáni látogatása alatt gyakran hozták be az uzsonnás tálcámat. Minden alkalommal megkínált, természetesen nem kértem. Erre ő szinte anyai gondossággal letakarta a tálcámat a szalvétámmal. Közben mondogatta:

– Hogy meg ne hűljön, vagy meg ne melegedjék, vagy be ne porozódjék stb.

[737] Egy vasárnap délelőtt Némethy ft. úrral jött. A mellettem álló asztalkáról lefújta a szél a kis fehér terítőt. Némethy ft. úr felvette, s megható buzgósággal s ugyanakkora ügyetlenséggel igyekezett összehajtogatni. Atyánk mosolyogva nézte egy-két pillanatig, s élénk mozdulattal elkapta tőle.

– Adj ide Ernő barátom! – s míg ezt mondta, máris összehajtotta olyan gyakorlott kézzel, mint a legkitűnőbb vasalónő.

– Hajtásmentén, vasalás szerint kell az ilyesmit összetenni!

[738] Egyszer távozása után néhány pillanat múlva visszajött a teraszra:

– A széket a napon felejtettem, pedig ennek a Nap ugyancsak nem használ – mondta, s zajtalanul a párkány keskeny árnyék csíkjába tette. Lábujjhegyen távozott.

[739] Egyszer a varródobozomat nyitva találta. A tűpárnát kivette belőle, s a fejét rázogatva mondogatta:

– Micsoda rend, micsoda rend! (ugyanis nagyság szerint sorakoztak a varrótűk).

[740] A miseruhákon a legkisebb hibát, foszlást észrevette. A vörös kazulát az ő óhajára mindjárt munkába is vettük. A kikopott motívumot úgy visszavarázsoltuk, valósággal beleszőttük, hogy szinte keresni kellett, hol is volt? Atyánk talán három alkalommal is megköszönte.

[741] A folyosókon mindig suttogva beszélt. Megható jelenség volt fejedelmi alakja, amint nagy szöges, hegymászó cipőjében lábujjhegyen lépkedett. De páratlan gyöngédségének talán legragyogóbb ténye az, hogy Csobánkán minden reggel 5 óra tájban felkelt, s az Oszolyra sietett, amint nekem mondta: „elmélkedni”. Onnan jött le első harangszóra a szentmiséjére. A villa falépcsője a legkisebb zajra is erősen visszhangzik, minden lépésre recseg-ropog. Atyánk minden reggel harisnyában jött le az emeletről, s csak a földszinten húzta föl a kezében lehozott cipőjét! Nehogy fölébresszen valakit!²⁵⁹

[742] Kis gazdaságunk szántóföldjét Paflagóniának²⁶⁰ nevezte, de azért meghatotta a folytonosan emelkedő terméseredmény. Kellott is számára kis kimutatást készítenünk. Ő minket dicsért, mi meg úgy gondoltuk, azért olyan feltűnően jó a termés, mert atyánk oly gyakran jár-ke a földjeinken. Egyik nyáron, aratás után fél napig kalászt gyűjtött a tarlón Angéla nővérrel. Másik évben órákon át nagy buzgósággal irtotta az arankát a lucernásunkból. Egész halmot hordott össze a kitépett, veszedelmes gyomból. Mikor már maga is megelégedte az eredményt és a sok hajladozást is, abbahagyta a munkát. Pihenni fog? Még nem! Szedett előbb egy kis csokor szedret, s csak ezután ült le az útszéli bokor árnyékába, s ragyogó jókedvvel, szemenként csipegetve eszegette a szedret. – A lucernásunkat évek múlva is alig akartuk fölszántani: ontotta a szénát bőséggel.

[743] Nagyboldogasszony ünnepére készülődtünk. Atyánk a Boldogságos szent Szűz lelkéről beszélt nekem. A szent Szűz és szent Fia közötti kapcsolatról.

– A szent Szűz szeplőtlen szívének minden szeretete belefér ebbe az egy szoba: pietas. Pietas? – megmondom magának, hogy mi mindent fejez ez ki.

Atyánk sokáig magyarázott. Nagyon figyeltem, és láttam atyánk homlokán, hogy nem és nem találja azt a magyar szót, azt az egyetlen egyet, amelyben ő is megnyugodnék. Pedig csodálatosan belevitte a lelkét, szinte rátette a lelkét erre az elmélkedésre. Lelke feszültségét teljesen átvettem. Atyánk elhallgatott, éreztem: keresgél. Magam sem tudom, hogyan mertem megszólalni ebben a feszülő csöndben:

– Drága püspökatyám, valahol így tetszett ezt kifejezni: Pietas = átfogó szeretet.

Nem tudom megközelítően sem leírni azt az indulatot, amely atyánk lényén úrrá lett. Átszellemült arca izzó lett, ragyogott, s mindkét karját hatalmas lendülettel tárta felém, s megindultan mondta:

– Ah, kegyed jó tanítvány!

Ilyenkor áldást kaptam, egyiket a másik után.

[744] Atyánk egyik látogatása alatt megrikatott a csigolyám. Megrendülve hallgatott. Majd átfényesedett szemmel nézett rám, s így szólt:

– Norbertám, holnap reggel 7 órakor misézem, egyesüljön velem lélekben! Fehérváron is! Ott fél 7-kor misézem, csak ünnepeken 9-kor.
Azóta sokkal jobban vagyok.

[745] A kis terasz árnyékos oldalán álldogált atyánk. Egy feketébe játszó petúniát törtem le neki. Soká nézte...

– Nincs a világnak még egy ilyen vegykonyhája! Hogy mi mehet végbe a sejtekben, míg ebből a földből, napsugárból ez a csoda előáll! No, és hogy egyebet ne mondjak, például a nedv keringés! Egyik sejtéből a másikba! Ah, ah, micsoda „vízesések”!

Azt hittem, atyánk mindjárt elrepül.

[746] Valamilyen sikertelenségről volt szó. Püspökatyánk ragyogó jókedvvel vágott közbe:

– Mit, kudarc? Nem akkora, mint az én davosi litániám! Tudja, mikor Rómából jöttünk haza, útba ejtettük Davost. Csak úgy gyalogosan mentünk oda (egyik távoli állomástól), szombat vagy vasárnap estefelé érkezünk meg. Mindegyikünk csupa lelkesedés! Hogy itt nincs ilyenkor litánia? Lehetetlen! No, majd tartunk mi! Ellátunk mi mindent! Te mondd az oltárnál a litániát, te majd ministrálsz, én meg orgonálok! Föl a kórusra, kezdjük is már! No, megy is – úgy ahogy! – amíg a dallam csupa ismétlés. De én egyre nagyobb aggodalommal néztem a kotta aljára: a litánia vége félelmetesen közeledett! Melegem lesz, no már félnem kellene, hja, de nem találok a hangot ..., hogy is? Hibás regisztert húzok ki, az orgona fölvisít. Még egy elszánt akkord, isszonyú hangzavar, én a levegőbe markolok, villámgyorsan felállok, jaj, el innen, le innen a magasból –, s lerohanok a kórusról. Így maradtam én Davosban adós a litánia végével!

Ahogy ezt atyánk eljátszotta, az maga a legnagyobb művészet volt.

Mikor odáig jutott, hogy lemenekült a kórusról, szinte fáradtan dőlt hátra karosszékében, s nagy nevetésben tört ki. Felejthetetlen volt puha, meleg „á”-s hahotázása, miközben átnedvesült szemét a keze fejével törölgette ...

[747] Nem tudom pontosan, melyik napon, a teraszig szokatlan élesen verődött föl szélmotorunk zúgása. Püspökatyánk oda-odafigyelt, majd hirtelenül nagy vidáman azt kérdi tőlem:

– Mondja, ez a kerék a maguk hiányzó kereke, vagy az ötödik kereke?

– Ki tudja ezt, drága püspökatyám! – dadogtam a kérdésen is, a magunk tökéletlenségén is nevetve.

Lehet, hogy próbára akart tenni, de az biztos, hogy velem együtt derült a kérdésre adott kérdésen.

[748] Egyik délután atyánk breviáriumban a szentképeket nézegettük. A sok szép kép között volt egy, amelyet könyvjelzőnek használt évek óta. Különös gyöngédséggel nézte ezt a régi szentképet, amely atyánk verejtékes ujjától egészen áttetszővé ivódott, s megsárgult. Napokon át egyre arra gondoltam, hogyan juthatnék ehhez a képhez? Elhatároztam, ha atyánk még egyszer fölhozza hozzám a breviáriumát, akkor azt a képet nekem szánta az Úr!

Atyánk jön. A szobámban voltam. Nyomban leteszi a nagy hegymászó botját, s mellé szépen a breviáriumát. Mondom atyánknak az én nagy kérésemet:

– Egy képet kérek a könyvéből.

– Óh hogyne, most mindjárt, azt, amelyik tetszik – mondja csodás jószággal.

Mutatom:

– Ezt kérem, nagyon szépen kérem!

Elnézi hosszan, melegen, sokára adja ide, s csak ennyit szól:

– De hogy magának éppen ez kellett ... Ez a piszkos, régi kép?!

(Ez a kép Schumacher festménye után készült, Konrad von Parzham kapucinus frátert ábrázolja, amint a porta ajtóban három kis gyereknek kenyeret oszt. Ha nem tévedek, atyánk ismerte ezt a szentség hírében elköltözött frátert, Altöttingben.)

[749] Augusztus 16-án búcsúzni jött fel atyánk, kértem írjon a misszálémba. Mindjárt az asztalkámhoz ült. Az újság szélén akarta a tollat kipróbálni. Nem engedtem, hanem a jegyzetfüzetem egy lapját tettem elé. Úgy fogott ki rajtam, hogy ezt írta rá: „Norberta a makacs”. Ezután komolyan nézegette a szép új könyvet, édesapám utolsó ajándékát. És ezt írta bele:

„Teljesen osztom a nézetet, hogy a szentmise a kereszténység legfőbb erőforrása, s hogy meg lehetne reformálni az Egyházat a szentmise jó bemutatásával, s hallgatásával. Ha még nem érez így, akkor ez irányban keresse a fényeket s a vizeket s a lendületeket. Ez a könyv pedig és sémái nyújtsák a nagy lelki tartalmakat, – fakadjon belőlük a lélek, mint a sziklából az éltető víz, – szomjazzunk és igyunk, hogy frissek és bátrak legyünk, s azok maradjunk! Isten segítse erre K. N.! 1923. augusztus 10.

Prohászka Ottokár.”

[750] November 2-án kaptam atyántól ezt a csodálatos levelet:

„Kedves Norbertám!

Üdvözlöm melegen és kívánok sok-sok jót, főleg szent szeretetet és türelmet. Legyen az az őszi napsugár a melengetője, s ha ki is fogyunk majd belőle, akkor is az emléke kísérjen s biztasson, hogy lesz még tavasz.

Gondoljon kedves leányom arra, hogy mennyire kell szeretnünk s áldanunk az isteni Főnséget, s szinte megsemmisülnünk előtte, hogy valamiképpen kifejezzük azt a tiszteletet s szeretetet, mely Neki jár –, de amelyet mi csak úgy tudunk igazában adni Neki, ha szenvedünk, kiüresedünk, megsemmisülünk.

Kegyed ezt a liturgiát gyakorolja, tehát a legnagyobb istentiszteletet s a legkomolyabbat, mikor türelmesen szenved. Ez nagy földadat, mindnyájunkért végzi. Ez nagy tett, nagyobb nem lehet. Ah, ihlesse önt mindig a hit e szelleme.

Addio! Sok szeretettel:

1923. X. 28.

Prohászka Ottokár.”

[751] Karácsony táján nagyon beteg voltam. Nem bírtam belenyugodni, hogy úgy halok meg, hogy atyánk nagyra becsült. Hogyan is nem tudtam már nála életgyónásomat elvégezni. December 17-én írtam atyánknak: jöjjön, könyörüljön rajtam, gyóntasson meg. Atyánk 22-én délelőtt 1/2 11 órakor megérkezett. Kemény hideg nap volt. Atyánk hozta magával a hideget: valami szokatlan nagy fáradtság, hidegség áradt egész lényéből. Jaj, hogy is lehettem ilyen szerénytelen! Maradék lelki erőm odavolt: nem, én nem bírok most meggyónni.

Atyánk féloldalt állva, a kabátját vetette le, s annak zsebéből rakosgatta ki, amit hozott:

– Ezt küldi magának Denisz, ezt Micuka, ezt Schwester Ilona – mondotta. Nagy szomorú bizakodással szóltam közbe:

– ... és püspökatyánkat az Úr Jézus!

Hirtelen hátrafordult, arcán meleg csodálkozás ömlött el, minden sápadtsága, kimerültsége eltűnt, s szokott nyájasságával lépett felém:

– Miért akar életgyónást végezni?

Ezután mély áhítattal letérdelt, imádkozott. Kis zsámolyomra ülve gyónni kezdtem. Atyánk nagyon figyelt, tovább gyóntam, meggyóntam. Föloldozott. Ha nem tévedek, egy egész hétre szóló elégtételt adott föl. Majd egészen messziről hallottam a hangját, fölségesen, de csak a zengését fogtam föl, az értelmét nem. Most már meghalhatok – gondoltam iszonyú fáradtan. Atyánk tovább beszélt, kezdtem érteni: a lélek tragikumáról szólt, s arról az együttérzésről, amelyet az az ő lelkéből kivált. Éreztem, hogy ezt akarta velem elhitetni.

– Norberta, nagyon-nagyon örülök, hogy kijöttem! – mondta – Pedig fáradt voltam, mert a napokban sok munkám volt és sokat gyóntattam, s tudja, a gyóntató nem fölvevő gép! Ah, az a sok átélés!

Mondom atyáknak eléje térdelve:

– Most már megértem egy régebbi álmomat: püspökatyám egyszer a homlokomra az ujjával hét keresztet írt! Ugye ma a hét főbűn nyomát törölte le rólam?

E pillanatban atyánk hét keresztet írt egymás mellé a homlokomra.

– Hát hiszi-e már, hogy egyre jobban örülök, hogy itt vagyok!?

– S hogy nem tudtam a kérdésére szóhoz jutni, egyre ismételte mindig sürgetőbben:

– Hiszi-e? – Nyolc-tíz-szer is mondta. – Norberta, kérjen tőlem! No, kérjen tőlem valamit!

Mondja, mit kér?

– Ma mindenem megvan – feleltem –, mit kérhetnék?

– De mégis! – sürgetett atyánk.

– Kérem, ne hagyjon el!

Atyánk a szemével válaszolt, majd egész lelkével suttozta:

– Nem hagyom el, dehogy hagyom!

Fölállt, megsimogatta a beteg csigolyáimat, s nyakamnál átölelve járkált velem a szobában le és fel. Isten nagy jóságáról, irgalmasságáról beszélt, amellyel a bajok, bűnök kösziklájából is mézet fakaszt. Isten a lélek számára ...

– Püspökatyám! – mondom csodálkozva – Mikor ma délelőtt megláttam a kocsinkat, nagy izgalomban hirtelenül csak egy bátorító, vigasztaló gondolatot kértem az Úrtól. Fölnyitottam a zsoltáros könyvem, s ez a sor villant elém a 80. zsoltárból: „Kösziklából is mézzel tartanám jól!”

– Ugye, ugye – bólintott atyánk –, ez így igaz!

Kérdem tőle:

– Tudja-e, ki hozta ma őt ide?

– Szent János! – felelte gyorsan atyánk.

– Nem, hanem Szent Júdás – mondtam.

– Igen! – bólintott atyánk – Gondoltam rá is!

Atyánk meg-megrázogatta a fejét.

– De hogy én mennyire örülök, hogy kijöttem! De hát kérjen már tőlem. Hogy írjak valamit? Hogyne írnék! Erre a Szent Júdás képre? No, már írom is: „Kedves szentünk, te tudod, mi az, amit kérünk: add meg nekünk!”

– Még az *Elmélkedésekbe* is írjak? – kérdezte édes jósággal.

S a térdén tartva a könyvem, elképzелhetetlen kifejezéssel, oldalra dűlt fejjel írt, majd mosolyogva olvasta:

– Tüskebokor, tele lánggal, te vagy lelkünk képe, bár van sok tüskénk, de legyen a körül is tűzünk, a Te szereteted tüze! Norberta, neked mondom: égj!

Atyánk várakozva nézett rám.

– Püspökatyám, hiszen ez muzsikál!

Hogy nagy meghatottságomat levezesse, így szólt:

– A minap azt mondta nekem őeminenciája is: Rudi, maga költő!

– Még jókor vette észre őeminenciája – mondtam nagy hirtelen, szerénytelenül.

Atyánk hahotázva nevetett.

[752] Egy óra tájban érte jött Angéla nővér. Atyánk a közösségben ebédelt. Ebéd után visszajött hozzám. Ragyogott a jókedvtől és kedvességtől.

– No, de most már igazán mondom: rendkívül örülök, hogy itt lehettem!

Bizonyítgatta most már nem tudom hányadszor. És mintha lelkének minden szentséges erejét-derűjét itt akarná hagyni. Sugárzó tekintete végigjárta kis szobámat.

Előállt a kocsink. Angéla nővér jött ismét atyánkért. Fölállt. Megáldott ... a fejemet, a hátamat ... újra megáldott. Ezen a napon huszonhatodszor.

1924

[753] Székesfehérvár, 1924. január 6-i keltezéssel írta atyánk a következő sorokat Némethy Ernő ft. úrhoz intézett levelében:

„Ha Csobánkára megy, érdeklődjék Norberta állapota iránt, s referáljon nekem. Igen kedves Christkindlim volt az, hogy december 22-én kint lehettem.

Tiszteltetem Angélát s a nővéreket, s Norbertát különösen, kérem, ajánlja fel szenvedéseit a pogányok megtérítéséért, s egy steyli misszionárius háznak²⁶¹ Magyarországon megalapításáért!”

[754] 1924. június 6-án levelet kaptam atyántól. Ismerős, egyszerű kék borítékján atyánk írásával ez állt:

„Aki ezt a levelet viszi, vigye hívséggel!”

A levél így hangzott:

„Kedves Norberta!

Ebbe a papírba bele volt csavarva egy pápai levél, lent látni a pecsét nyomát, ha világosság fele tartja, látja baloldalon a fél tiarát s a kulcsot. Nohát ilyen előkelő papíron üdvözlöm neve napján az én kedves Norbertámat, s ezzel is szeretnék nyomatékot adni jókívánataimnak s róla s érte való gondomnak. Kívárat s gond egy húron pendül, s a gond fakasztja a kívánatot! Mindkettő beleillik a pünkösdre előkészítő Novénába s annak péntekébe! Gondom az, hogy derült-e még Norbertám lelke? Vannak-e napjai s reggelei, melyek húsvétok s feltámadások? Világít-e neki a szenvedés s a fájdalom sivárságába, abba a szürke s ésszerűtlen tompaságba egy más, szebb s mélyebb világ? Ah, azok a szürke napok, az a közönséges élet, az a rab-lét, az a lekötöttség s tehetetlenség ... az a buta lét?! Kedves Norbertám, ide kell, ugye, az a Lélek, aki teremőnek hívatik, Creator Spiritusnak! Aki a szürkeségre, tompaságra, a fájdalom ésszerűtlen kalapácsütéseire fényekkel, zenével, emelkedésekkel, szóval emelő érzésekkel felel s azokat bennünk, a lelkünkben ébreszti fel. Ezt kívánom Önnek s ezt a kegyelmet kérem Kegyednek a Szentlélektől! Sokszor gondolok Önre, s amint az évet megszenteltem, hogy a múlt év utolsó napjai egyikén Csobánkán voltam, úgy vezetem a kegyelem e szálait végig az egész évben!

Nem is kérdelem, hogy hogyan van? Ahogy van, úgy legyen Istené s Isten szerint. Ez ha nem is jólét, emberileg szólva, de nagy-lét keresztényileg gondolkozva.

Szeresse a Missziót s Csobánkát s ajánlja fel ezekért s mindazokért, kiket szeret a szenvedő szeretet tövises rózsáit.

Örülök, hogy nemsokára meglátom. – Szent Norbert napja elsöpéntek, – a szentmisét Önért s az Ön szándékai szerint ajánlom föl.

Isten segítse, vigasztalja s erősítse!

Sok szeretettel

Székesfehérvár, 1924. VI. 3. Prohászka Ottokár.”

[755] 1924. július 4-én este nyolc órakor érkezett Csobánkára püspökatyánk kedves főnöknő anyánkkal, hogy a Budapesten megtartott „Misszióhét” utolsó napján vendégül láthassák a Csobánkára kirándulókat.

5-én reggel a szentmise után megvártam atyánkat a kápolna teraszán. Komolyan nézett rám s ezt mondta:

– Írtam kegyednek ezelőtt négy héttel ... megkapta?

– Igenis – feleltem zakatoló szívvel. – Nem köszöntem meg levélben, mert úgy gondolom, egész életemnek kell köszönetté válnia.

Atyánk arca átmelegedett, jóságos megértéssel bólintott igent.

Nemsokára feljött hozzám, s nálam volt egy fél óráig. Innen az érkező vendégekhez ment a fenyvesbe, s velük volt estig. Velük ebédelt, a földre ülve beszélgetett (kb. 200 vendég volt), s rengeteg kártyát írtak meg vele a hölgyek. Egyik kis növendékünk mesélte nekem, hogy atyánk észrevette őt, amint mezítláb a fenyves táján ólálkodott. Nagy szeretettel vitte oda atyánk, s így szólt Annuska lábára mutatva:

– Nézze bárónő, mégiscsak ez a „saját-talpalású” cipő a leggazdaságosabb!

[756] Másnap vasárnap még itt misézett és prédikált: „Egész éjjel fáradozván semmit sem fogtunk, de a te igédre megvetem a hálót”. Ha nem tévedek, Matild nővér jegyezte ezt a csodálatos beszédet. Mindnyájan úgy hallgattuk, mintha valamilyen szent ígézet vett volna erőt rajtunk, mert atyánk mintha nem ennek az életnek partján állt s beszélt volna ... Legutolsó gondolatát kifejező hangja, arca nem ember hangja és ábrázata volt! Beszéde közben észrevétlenül a szentlecke oldalára hátrált. Két kitárt karjának mozdulata, mely e szavakat kísérte:

– Jer, az örök élet partja int feléd! – olyan fölséges volt, amilyen gesztusára életemben 3–4-szer emlékszem.

Szentmise után elutazott atyánk.

[757] Július 11-én este visszajött K. F.²⁶² anyánk Schütz Antal tanár úr kíséretében.

12-én délelőtt feljött a szobámba. Már nem emlékszem, mivel kapcsolatban kezdett drága püspökatyánk gyermekkoráról beszélni.

– Lényegesnek tartom, hogy a gyermek nemcsak a családbeliekkel érintkezzék, hanem idegenekkel is. Úgy gondolom, az ember szociális érzéke ezeken az első benyomásokon épül fel. Látja, szerencsémnek tartom, hogy az én szüleim Losoncon akkora házban laktak, hogy több lakó élt ott, nagy kert és udvar is volt. Engem valahogyan minden lakó szeretett, s így szüleim tudta nélkül is be-bejárogattam ide is, oda is ...

– Például emlékszem, hogy az egyik lakásban lutheránus család lakott, pékek voltak, nagyon szelíd, jó emberek voltak. Le is szögeztem magamban akkor: a lutheránusok jó emberek. Viszont ugyanabban a házban lakott egy református család is, nem emlékszem már, órák voltak-e vagy mik, hát kérem, onnan minduntalan a fiúk viszálykodása hallatszott ki. Az én gyermek fejem megállapította: a református emberek nyakasok. Lakott azután abban a házban egy nőtlen ember, aki igen gazdag volt, s az egész emeletet egyedül lakta. Nem tudom én azt magának elmondani, mennyit foglalkoztatott engem a vágy: látni a sok szobát! Azt hittem, az olyan szép lehet, mint a paradicsom.

– Ekkor 8–9 éves lehettem. Legnagyobb kedvtelésemm volt temetésen ministrálni. Nagyon érdekes volt minden, s még hozzá négy krajcárt kaptunk egy-egy ministrálásért. A halál gondolata egy ilyen temetésen markolt először az én kis lelkembe. A halottat nagyon siratták a hozzátartozók ... Ahogyan sírtak, az úgy megrázott engem, hogy alig vártam, hogy hazaérjek! A kertünk kapuján sietve mentem be, s midőn a kert útján ott láttam Édesanyámat és Atyámat, addig soha nem érzett ragaszkodás és hála töltött el, hogy még megvannak!

Milyen meleg, fényes szemmel mondta ezt el atyánk! De nem is mondta, élém élte!

– Volt vidámabb oldala is a ministrálásnak. Mondtam ugye, hogy négy krajcárt kaptam érte! Az „egészért” grógersajtot vásároltam s vittem nagy boldogan a templomkertbe. Ide be lehetett jutni, mert a kerítésből már csak a kőoszlopok voltak meg, de azok is beledültek a sok gaz közé, úgyhogy ki sem látszottak. (Nem emlékszem, laput vagy csalánt mondott-e atyánk.) No, hát egy ilyen kőre ültem a bozótban, s hallatlan élvezettel ettem meg a „grójert”, mondhatom: kevés volt!

– Egy mély benyomást szereztem ebben az időben még Losoncon. A tisztek akkor is a déli órákat a korzón töltötték. Ezek a tisztek szolid, derék emberek voltak, üldögéltek a sétány padjain. Arra ment a plébános – ma is belevirít az emlékembe a rikító-lila cingulusa, amint ott megy a korzón –, delet harangoznak. Azonnal leveszi a kalapját s áhítattal elmondja az Úrangyalát.

Itt atyánk elgondolkozott, s kis szünet után mély meggyőződéssel mondta:

– Az a plébános akkor ott a korzón oly jó példát adott, hogy hitem szerint az Úr Jézus ezért megrövidítette az ő tisztítótűzét!

Kegyelmes jó atyánk, mintha magának beszélt volna, halkán szólt:

– 65–69-ig prédikációkra nem emlékszem, szentáldozásra már igen!

Soha nem képzelt hangon, nagyon egyszerűen, valahogyan úgy, amint a miseszöveget olvassa magának, mondta:

– *Ebben az időben tettem én már fogadalmat ...*

Ekkor hirtelen bekopogtak, elhívták. Istenem, mit „mesélt” volna még nekem atyám ezen a napon! Szinte visszariadt atyánk ebbe a zajos, egyszerű kis életbe. Hogy meghatottságomat palástoljam, a zsebemben levő árvaházi ócska gyűjtőívre jegyezgettem a hallottakból évszámot s egy-egy kifejezést.

Atyánk felállt, de csak nem indult.

– Ebből – intett a fejével, alig látható kis ceruzámra –, ebből költemény lesz? – kérdezte.

– Ebből – költemény! – mondtam.

[758] Július 13-án vasárnapi szentmiséje közben prédikált atyánk. „Ha nem lesz igazságtok külön, mint a farizeusoké ...” Semmire sem emlékszem. Délelőtt meglátogatott. Schütz tanár úr is.

[759] 14-én délután ismét jött. Meggyóntatott. Elégedetlen volt és kemény. Már gyónás közben bekopogott Angéla nővér, vendéget jelentett be atyánknaál. Feloldozás után nyomban elment. Kimentem a teraszra. Estefelé feljött atyánk, gondolom azonnal, amint Sch. Ö. esperes elment. Érezte a lelkem, fájlalja atyánk, hogy oly erélyes volt délután. Nem szólt semmit az előző dolgokról, de sugárzott a jóságtól és irgalmas szeretettől, mintha már régen nem találkoztunk volna.

(Még csak meg sem köszönhettem eléggé, mert ezzel kifejeződött volna, hogy csakugyan fájt ez a mindenképpen megérdemelt szigorúság.)

Ahogy „ilyenkor” megáldott ...

[760] 15-én megint eljött. Elmondta, hogy kiskunfélegyházai beszédén gondolkozik. Nagyszerű volt, amint a beszéd vázát építgette. El-eltűnődött s majd itt, majd ott szötte tovább: „Mit adott a kereszténység az emberiségnek?”

[761] 16-án feljött hozzám a teraszra. Kedvetlen volt, mert akkor vette R. Gyula (O. M. G. E.) halálhírét.

– Mikor megtudtam, hogy bevitték a Pajor-szanatóriumba, meglátogattam. Csak vártam, vártam, hogy gyónni akar. Nem! ... Eljöttem. Csak nem tolhattam fel magamat gyóntatóul?

Most aztán ki tudja, mi lett a lelkével? Látja Norberta, az ilyen emberre, bármily jelentős közéleti helyet töltött is be, nekem csak egy jelzőm van: svihák!

Beszélt még atyánk a magyar közigazgatásról, nagyon elítélte ... Végül szólt a drámáról. Semmire sem emlékszem.

[762] 17-én ismét meglátogatott. Nagyon sokat járhatott délelőtt, mert láttam rajta, hogy fáradt. A teraszon ült le. Hogy ne is legyen alkalma beszélgetéssel is fáradni, letörtem egy nagyon sötét lila petúniát:

– Tessék nézni, csupa bánat – mondtam –, szinte lehetne vele jelképezni a bűnbánat szentségét.

– Igazán! – válaszolta atyánk, s előre hajolva nézett bele a petúnia kelyhébe.

Láttam, hogy ez üdítő gondolat, s hamar letéptem a legfehérebb, zsenge petúniát (mint egy nagy szentostya):

– Ez meg itt az Oltáriszentség!

Istenem, hogyan mosolygott bele ebbe a csodás fehérségbe! Mily gyöngéden fogta! és vigyázva tette le a térdére a fekete-lila petúnia mellé. Nekem csak ez kellett! Oh, hogy egyszer már én is felüdíthetem atyánk lelkét!

– Ezt tessék nézni: ez a keresztség! Hófehér, a sötét lila erezet benne az eredeti bűn.

Nagyon tetszett ez a gondolat is. Most a petúniák dicsőségére vágyott az égő vörös muskátli. Mondom:

– Itt a házasság szentsége! Atyánk gyönyörködve rázogatta a fejét:

– Ez a szín, ez az izzó vörösség! – és most már várta, mi lesz még.

Még két szépséges petúniát törtem le: egy leheletfinom orgonaszínűt: ez volt az egyházi rend, és egy rózsaszínűt: ez meg a bérmlás.

Atyánk szép sorjába rakosgatta őket a két térdén. Megkerült az „utolsó kenet” is: egy teljes gyönyörű vanília alakjában. Atyánk ennek a levelére mondta:

– Nézze, az ötvösművészet remeke!

Elmenetelek atyánk nekem adta ezt a hét szál virágot. Nyomban leprésem. Napok múlva jelentettem, hogyan őriztem meg a virágokat.

– Mind nagyon szép lett – mondtam –, csak az „egyházi rend” gyűrődött meg.

Püspökatyánk így szólt:

– Hát bizony, az elég gyakran meggyűrődik...

[763] Másnap, 18-án meglátogatott. Láttam rajta, hogy másnapi félegyházi beszédével foglalkozik. Ismét rá is tért, mint két nappal előbb: „Mit adott a keresztség az emberiségnek?” Rámutatott az egyén transzcendentális értékére.

Nagyszerű gondolatokat vetett föl, de nem tudtam figyelni. Félegyházi gyermekkoromra és elsőszentáldozásomra gondoltam. Búcsúzáskor kértem, emlékezzék meg rólam az „öreg templom” oltáránál. Megígérte.

[764] 19-én reggel atyánk elutazott.

21-én kedves főnöknő anyákkal együtt este fél 8-kor érkezett.

22-én már meglátogatott.

– Üdvözlét hoztam Félegyházáról! – mondta mindjárt megérkezésekor. Szótlan felfigyelésekre így válaszolt:

– Az öreg templomból!

Látva mély megfeszítettségomat, elgondolhatatlan hangon mondta:

– Nyugodt lehet, ott minden rendben van!

Hogy segítsen talajt találnom, a legtermészetesebb vidám hangján beszélt félegyházi benyomásairól: tetszik neki a város, megkapta őt az utcák és utak egyenes, nyílt arcúata. Az „őreg templomnál” sötétebbet soha életében nem látott.

– Gondolom – mondta –, mikor építették, akkor még nem gondoltak arra, hogy a hívek is olvasni fognak!

Hogy erre én is lenyeltem a könnyeimet, megkérdeztem:

– Jól utazott-e?

– Jól! – válaszolta –, igaz, hogy egész úton Félegyházaig nem volt hely, de azért így is odaértem – mondta nagyon jókedvűen.

– Csak nem állt püspökatyánk odáig?

– Persze hogy nem! Ültem, mégpedig a följárónál, a kalauz helyén!

– És a Nagyalföld első osztályú utasai között egy sem akadt, aki fölismerte volna Prohászka püspököt? – kérdeztem nagy szégyenkezéssel.

– Úgy látszik nem! – felelte rendíthetetlen vidáman.

Hogy megbékítsen, felejtethetlen édes derűvel dicsekvésbe kezdett:

– No, de most idefigyeljen: Félegyházán nagy küldötség várt. Ketten is üdvözöltek az állomáson, és én mindkét beszédre válaszoltam is, s míg beszéltem, a gyorsvonat állt.

És hogy végképp kielégítsen, kis szünet után még így szólt fölséges alázattal:

– No és akkor az utasok is fölismertek!

Azt hittem, aznap már nem tudok több benyomást fölvenni. Pedig még csak ezután kezdett drága püspökatyánk beszélni. (De semmilyen szó ez: beszélni! De nem is: ő hangosan gondolkodott.) Közben oda-odavetette:

– Elhiszi Norberta? – vagy: – El tudja képzelni?

S mikor látta, hogy még mindig nem bírok kapcsolódni, egyre tovább lendült. Gondolom, a közben behozott uzsonnás tálcám adta meg az indítást, mert hirtelen így kezdte:

– Elhiszi nekem, hogy egy csésze kávéba tett cukor olvadását csak konstatálni tudjuk, de megérteni nem? – és áradozva szólt a tudós alázatáról, az olvadás titka fölött.

– Ah, elhiszi Norberta, hogy elragadtatásba lehet esni egy csésze kávé előtt?

Ha eddig nem hittem volna, most már hinném, mert atyánk alig bírt magán uralkodni, legnagyobb szónoklatai alatt sem láttam jobban felindulva. Hogy mindezt hittem, s hogy ezt a váratlan lelkesedést az én fájós fejem és hátam bírja: leültem a padlóra. Talán ez adott újabb irányt drága püspökatyánknak, mert ekkor meg az ablakomból így láthatóvá lett kukoricavetésen lelkesedett. A grófi, konvenciócs cserefölde ihlette.

– Ah, hogy milyen titok egy ilyen tengeri föld! De milyen titok egyetlen, bajuszt hajtó zsenge tengeri csutka! És fölötte a virágporral permetező címer! És azok a sorok, amelyekben a magvak felsorakoznak! és hogy mindez a képesség öröklődik! No, és az ilyen földek, virágzó földek, például rozsföldek fölött hajnali pirkadáskor könnyű lila felhőben úszó virágpor!

Halkan, csaknem szótagolva, ragyogó arccal elmélkedett még sokáig. Ekkor bekopogtak az ajtón és elvitték.

Aki Őt így nem látta, az nem ismeri Őt.

[765] Július 24-én feljött hozzám kegyelmes Atyánk, ezen a napon alig tudtam mozdulni a hátfájástól.

– Sírnia is szabad Norbertám, de nem keserűen! – biztatgatott Atyánk.

Ma nem is beszélt semmi fárasztót. Anekdotalizált. De nem mondta, eljátszotta (a 90-es évekből?) a nógrádi választások egyik kortesének esetét, aki – miután a kortesek vacsoráján mindent meettek – megkóstolta a fagyaltos tálat. Ez véletlenül gipszből volt. Minél jobban rágtá, annál jobban kiszáradt tőle a torka. A szomszédja kérde: jó? „Jó – mondja megadással a sógor – csak győzze kend nyál-val!”

– Hát látja Norbertám, a maga esete is ilyen: győzni kell nyál-val! – De hát ugye győzzük?!

Mesélt nekem ekkor még a gmundeni²⁶³ madárkáról, de semmire sem emlékszem. Végül mondta:

– Olyan az ember élete, mint egy festőpaletta, rakva színekkel, adottságokkal... Ezek legtöbbje tőlünk függetlenül kerül oda. De a színekből mégis én kevergetek, én válogatok, és azt hozom ki, amit akarok!

[766] Július 25-én a szobámban talált, s itt ült le. A gazdaságáról beszélt. Ilyenkor mindig megemlítette a tési birtokának rossz talaját.

– Lóczy szerint egy része olyan, mint a Góbi sivatag. Ez a birtok hajdan erdőbirtok volt, lelkiismeretlen emberek kivágták az erdőt, s így, az amúgy is sekély feltalajt lemosta az eső. Ma szivacsos, művelhetetlen, nyomorult vidék. Ezt a mostohaságot csak a leghűségesebb fa, a kőris bírja ki.

Elmondta püspökatyánk földbirtoka területét (7.000 kat. hold erdősséggel együtt), fölosztását, állatállományát stb., de semmire sem emlékszem, mert a következő gondolatok mindent elfeledtetek velem:

– Nincs inasom, nincs huszárom, semmiféle naplopóm. Aki a konyhán van, sem értem van, hanem a vendégeimért, az egész házért.

Kis szünet után így folytatta:

– Én még nem készítettem végrendeletet ...

[767] Július 26-án a teraszon voltunk. A lelki buzgóságról beszélt atyánk.

– A bűnnek tudata a buzgóság megszerzésére a lehető legjobb eszköz. Ennek tudatában semmi sem nehéz.

Atyánk, ha a teraszon van, minduntalan az égre néz. Így most is. Úgy ült, hogy arccal délkelet felé látott. Most is hosszan, szótlanul figyelt föl az égre. A nagy kékségen úszott egy fehér felhő, erre mutatva mondta drága püspökatyánk:

– Nézze, Norbertám, milyen fészek, – milyen mély fészek!

Csakugyan, közepén besüllyedt szürke felhő mélyítette. Eszembe jutott egyik székfoglalója, s halkan így szóltam:

– Mekkora mélység egy üres madárfészek?

Atyánk melegen nézett le rám, s szinte hálás volt még az ilyen apró gyöngédségért is. És mert akkor figyelve nézett rám, megkérdeztem:

– Ugye ez az akadémiai székfoglaló volt?

– Nem – válaszolta –, a Petőfi Társaságbelié volt. Az akadémiai más volt, de azzal rosszul jártam.²⁶⁴

Tűnődve nézett rám, fájdalmasan mosolyogva, de nagyon egyszerűen, halkan így sóhajtott:

– Azt félreértették.

Atyánk lelke, tekintete messze siklott. Nem mertem egyetlen szóval sem zavarni.

[768] Július 27-én a szobámban telepedett le püspökatyánk.

– Hogy kik azok az írók, akik rám nagy hatással voltak? A legnagyobb hatással 1873–75-ig²⁶⁵ Alban Stolz. Az ő művét: *Spanischen für die gebildete Welt*²⁶⁶ elolvasva éreztem, hogy az a könyv... Itt nem használt ígét atyánk, hanem valamilyen rendkívüli kifejezésteljes kézmozdulattal (no és az arcjátéka hozzá) jelezte a lelkében elért hatást. Mint mikor valamit erővel összefog, összemarkol az ember, valamit, ami nagy, acélos-ruganyos valami, s összeszorított ököllel, két-három mozdulattal, erőszakkal lezár. – Így ő is. Nem is szólt akkor Stolzról többet.

– 1884-ben Fr. Lange: *Die Geschichte des Materialismus*.²⁶⁷ Ez ugyan az Egyháztól el nem fogadott könyv, – „ellenséges könyv” –, de az egész mű felépítése, a fejtegetések rendszere oly kitűnő, hogy abból sokat tanultam.

– Természetesen nagyon hatottak rám Szent Pál levelei. Nemcsak a múltban, még ma is állandóan hatnak. Az Evangélium után nincsen ehhez fogható kincs. Főleg az is növeli a levelek értékét, hogy azok nem értekezések, hanem az egyént közel hozó levél alakban szólnak hozzánk.

Azután igen nagy hatással volt rám Tilly élete²⁶⁸. Mostanában olvasom Newman kardinális munkáit.

Itt nagyon kedves mosollyal vette tudomásul csendes elszólásom:

– Mi is olvassuk Angéla nővérrel!

– Nagyon elismerem Newmant. De hát? látja Norbertám, az ő egyik nagy kegyelme, hogy jó időben élt, – s hogy a zseniális XIII. Leó pápa szeme őt felismerte.

Atyánk ilyenkor fürkészve nézett rám, azután nyugodt, meleg hangján folytatta:

– Azzal, hogy Newmant a pápa kardinálissá tette, Newman egész működését, műveit a kellő fényre, színvonalra emelte

Ezt betű szerint így mondta atyánk: Ha e szöveg dallamát is le lehetne valahogyan kottázní!

Nem is szólt ezek után atyánk, s az én szívem úgy dobogott, mintha most mindjárt megszakadna.

[769] Július 28-án atyánk bement Pestre a beteg Stréternét meglátogatni. Kedves főnöknő anyánk is beutazott. 29-én este fél 9-kor érkeztek vissza Csobánkára.

[770] 30-án ismét feljött atyánk. A teraszra mentünk. Valahányszor idejött, úgy lelkesedett, mintha először látná a vidéket. A pilisi hegyeken szinte végigsimított a szemével. Most is állva maradt, s a terasz virágos párkányát fogva beszélt:

– Hogy milyen gyönyörű ez a nagy mindenség, hogy milyen szerepe van benne a carboniumnak, oxigénnek, hidrogénnek és nitrogénnek. Egyáltalában: a szénvegyületek játszanak itt döntő szerepet. El sem tudjuk a világot képzelni, milyen volna, ha a szénvegyületek helyett ekkora fontosságra jutottak volna például a szilíciumvegyületek.

Csak ezt tudtam az egészből megtartani. Bármennyire figyeltem, hol egy-egy szépséges gesztusán, hol arcjátékán, a legtöbbször az orgánuma fölséges voltán olvadoztam, s így minduntalan el-elmaradtam. Ilyenkor panaszkodtam:

– Jaj, nem értem drága püspökatyám, nem értem!

De ő nem zavartatta magát:

– Ne búsuljon, a hallott ismeretek nem vesznek el, azok egy idő múlva visszatérnek, kiigazodnak, s a többi közé kapcsolódnak.

Hogy aztán nem magyarázott többet, hátrább vonultam.

[771] Még 1922-ben mondta ezt nekem először:

Az egész ház kiránduláson volt, egy-két nővér maradt ilyenkor itthon. Szokatlan mély csend hallgatott körülöttünk. Püspökatyánk a terasz párkányához lépve, magasra tartott, kissé oldalt fordított fejjel nézett, helyesebben mondva: hallgatózott Dobogókő felé ...

Majd nagy hosszan megpihent tekintete a Csikóvár nyugati lejtőjén, majd még közelebb a kiskovácsi lankáson, a Pilis patak mentén ... Így közeledett lassan önmaga felé, míg végre a terasz muskátli széléig érkezett. Ekkor visszafordult. Nagyon sóhajtott és suttogva mondta:

– Ahol szilencium nincs, ott lélek sincs!

[772] Július 31-én sokáig volt nálam atyánk (szobámban). Összes „bemutatkozása” között ez volt a legfölségebb eddig. Csütörtök volt. Az Oltáriszentségben élő Úr Jézusról, – hogyan mondjam? – imádkozott, elmélkedett? Ez sem oktatás, sem szónoklat, sem elmélkedés, sem pedig beszéd, emberi beszéd nem volt. Csak azt tudom, hogy sodort engem magával, mint az értelmetlen falevelet. Mi volt ehhez képest a július 22-i „olvadási” extázis!

Sokáig áradozott a szentségi Jézusról, de egy szót sem bírtam megjegyezni. Azután beszélt azokról, akik az Egyház életében valamelyest megközelítették Krisztust az Oltáriszentséghez írt imáikban, műveikben.

– Mondok magának valamit: én írok még egy könyvet. A szentségi Jézusról. De olyat, aminőt még nem írtam. Úgy értem, hogy nem olyat, amilyen már van. De ezzel soká tudok majd elkészülni, mert ezen a munkámon csak akkor fogok dolgozni, ha arra nagy indítást kapok.

És ezek után, hogy atyánk nagy alázatosságában felülmúlja önmagát, egyszerű, meleg hangon így szólt:

– Kérem, segítsen nekem Norbertám, ez lesz az én utolsó művem...²⁶⁹

[773] 1930-ban kedves főnöknő anyánk húsvéti emlékül Istenben boldogult Ottokár atyánk összes műveinek 24. kötetéből kivonatolt remekművét: az *Élet kenyere* című elmélkedést ajándékozta. Ámulva láttam, hogy az első fejezet – *Új ének a nagy titokról* – ugyanaz, amelyet nekem püspökatyánk 1923. július 31-én, szinte az elragadtatásig lelkesedve elmélkedett.

– Valami újat kellene már írni az Eucharistiáról ... Újat, nem mint fogalmat, s tant, azt nem lehet, hanem újat, mint meglátást, mint finom megérezésből s tapintatból inspirált élményt ...

Végezetül mondja:

– Ne búsuljon, hogy minden elkallódik az emlékezetében, kiigazodik az későbbben ...

Íme megint, mint mindig: Igaza volt!

[774] Augusztus 1-én ismét nálam volt püspökatyánk. Nagyon gyöngén voltam, s a tegnapi benyomások után ezen a napon egyetlen gondolatot sem tudtam felszedni.

2-án a kormányzó úrék voltak atyánk és anyánk vendégei.

3-án atyánk feljött hozzám, s kérdezte:

– Volt-e már nálam a villa mai vendége: Manninger tanár?

– Nem!

– Az lehetetlen – mondta méltatlankodva –, megyek és hamarosan felhozom őt!

És elszietett. Sokat lehetne arról a fölséges módról beszélni, ahogyan bekopogott, ajtót nyitott, betessékelte Manningert a szobámba; ahogyan engem biztatott, s amint vágyott a saját hangját, irgalmasságát átsugározni a hangos, kemény Manningerre. Atyánk halkan távozott. A kegyetlen látogatás Manninger tanár neheztelésével végződött (ugyanis ajánlotta csigolyám kivételét és bepótlását stb., amit én nem vállaltam). A látogatás csakhamar befejeződött. Mikor a tanár úr széles ajtónyitással távozott, megpillantotta atyánkat, aki csöndben, aggódva állt az ajtó közelében a folyosón!

Manningerék hazamenetele után ismét feljött hozzám. Ahogyan palástolni igyekezett aggodalmát, ahogyan biztatott inkább szemmel, mint szóval, azt nem lehet szóban beletördelni.

– Ne is engedje ezt a szörnyű operációt, igaza van. Nem magának való ez! – mondogatta jóságosan. – Megáldom ezután külön a csigolyáit édes Norbertám!

És ezután hol könnyezve, hol a legmélyebb imába merülve külön áldást kaptam a szünet nélkül fájó csigolyáimra ...

4-én azt kértem atyánktól: kihez tartsak novénát felgyógyulásomért?

– Nohát a Boldogságos Szűzhöz! – mondotta mély áhítattal.

– Nekem ez már régi ájtatosságom: még 18 éves koromban kaptam gróf Csáky Károly váci püspöktől egy kis könyvet *Salve Regina* címmel. Ebből készültem akkor augusztus 15-ére.

Azóta mindig megtartom a novénát Nagyboldogasszony előtt.

– Tudja mit? Magával együtt tartom most a novénát!

Istenem, milyen hálát éreztem atyánk iránt!

[775] Gyakran beszélt nekem a Dera patakunkról. Hogyne, az is valami a pilisi hegyekből!

– Képzeld el, árad a Dera! No, ugyancsak zavaros a „Gyera”!

Majd augusztusban kedvesen rémítgetett:

– Ah, kiszárad a Dera! Talán most is valamilyen hasonló gondolattal kapcsolatban, de most mélyen elgondolkozva mondta:

– Érthetetlen folyamat a víz munkája! Olvadóképessége! Én nagyon tisztelem a vizet! Gondolja el azt a készséget, szinte alázatot, amellyel mindent fölszed, mindent magával visz... de neki mindebből semmi sem kell, semmi... Mindaz, amit visz, az nem ő, nem ő –, ő csak viszi, viszi – s leteszi. Mint a lélek: veszi és viszi a világ sok benyomását ... Majd suttogva mondta: De ez nem ő!

Olyan aggodalom fogott el: apró iszapszem vagyok, mikor vet ki ez a hatalmas tenger engem magából, mint ami nem ő? Nagyon bizonytalanul mertem megszólalni:

– Assisi Ferenc is ennyire tisztelte a vizet. Rá nem lépett volna elöntött vízre. Erre atyánk:

– Ah! Assisi Ferenc! 33 éves koromban jártam Assisiben. Ha most mennék oda, másként látnék, mint akkor!

[776] Augusztus 5-én feljött atyánk a szobámba. Még nem láttam ilyen gyermekdeden jókedvűnek! Délelőtt 4 óra hosszáig járt Pilisszántó felé (Cecilia nővért kísérte Némethy Ernő ft. úrral). Hazafelé jövet virágot szedett Beatrix nővérünk sírjára. Föl is mentek a Círibarra (csobánkai temető), de nem találták meg a sírt, így egy idegen sírra tette le a csokrot.

Ma korábban kellett tölem elmennie, azért távozáskor így vigasztalt:

– Holnap jobban jövök! Nagyon tetszett neki ez a szövegezés: jobban – hamarabb – több időre.

[777] Augusztus 6-án még derültebb volt, mint tegnap. Manninger látogatása óta mindent elkövetett, hogy földerítsen. Fölséges módon beszélt a görög nép szép érzékéről.

[778] Augusztus 7. Ma megint a szobámban feküdtem, ide jött föl atyánk. Köszönés után azonnal elmélkedni kezdett. Az ő áhítatáról aligha lehet sejtelve annak, aki őt nem látta.

Első elmélkedés:

A szent Szűzet semmi sem kötötte a földhöz. Nála a természet már annyira beleolvadt a természetfölöttibe, hogy minden képességével oly feltartóztatlanul, oly fölséges, egységes ívben szakadt bele az Istenbe, mint egy kristályos vízesés a mélybe.

Fölséges nyugalommal siet át, és bizodalommal bízza az Isten művét az Istenre.

Nekünk könnyű: a diadalmas Egyház mégiscsak megvan! De a szent Szűz mit látott Szent Fia nagy művének eredményéül? Néhány egyszerű apostolt ... még csak magvacskákat, de ő nyugodt.

Az Úr ereje megvolt – és meglesz!

[779] Augusztus 8. *Második elmélkedés:*

Mint ami könnyebb fajsúlyú, mint az őt környező dolgok, s föléjük emelkedik, úgy emelkedett föl a teremtet dolgok közül a szent Szűz lelke Isten felé...

Nem etikai könnyűséget értek, hanem mindattól való mentességet, ami a fölfelé törtető lelket is lefelé húzza.

Gondolja el, hogy az Ő lelke úgy siet Teremtője elé, hogy az neki nem bírálja! Hogy neki nincs tartozása!

De erre figyeljek: minden elmélkedés központjában én állok. És így nekem a szent Szűz dicsőségének tudata is: alkalom, melyet magamra alkalmazok.

Az ember vallásossága a büntudattal kezdődik. És azzal arányban nő. Hogy tudja: van neki Teremtője, hogy szüksége van Megváltóra és pünkösdre. Hogy az Isten tételekkel dolgozó végtelen szentség!

(Azt, hogy vannak, akik katolikusok ugyan, de ezt csak a gyászjelentésükből tudjuk meg, és sok jószág, fegyelmezettség, kedvesség van bennük: nem köthetjük össze ezzel a naiv felfogással: „Ilyen ember nem kárhozhat el!”)

Az Istennek vallomás kell! E megvallás nélkül minden emberi ügyeskedés, kellem, szép szem ragyogása csak elképzelt képzetek bugyborékolása, mely a pocsolya felületén apró „kupolákat” emel, hogy a levegőben elpukkadjon.

Így szólt még püspökatyám arról a sokat vitatott evangéliumi kijelentésről: „... Mert nagyobb öröm lesz egy megtérő bűnösön, mint kilencvenkilenc igazon.”²⁷⁰

Tehát több öröm? Nem! *Más öröm* van az igaz lélek hazatérésén... Más öröm.

Hiszen csak a mi életünkben is hányféle öröm van! – tette hozzá elgondolkozva atyánk.

[780] Augusztus 9-én. *Harmadik elmélkedés:*

Az Evangélium semmit sem szól a szent Szűz megdicsőüléséről. A szent hagyomány a negyedik századig megy vissza. A most meglévő dogmák nem voltak meg minden időben, hanem idők múltával pattantak ki. A szent Szűzről szóló hagyomány szerint ez esetben is Szent Tamás képviselte a hitetlenséget. Ő ugyanis nem volt jelen a szent Szűz halálánál, s azért kívánta: nyissák fel a sírját. A sír – üres volt!

Nagyboldogasszony! Mélység, magasság, nagyság (itt néhány egyszerű gondolatot elvesztettem).

Elszászban az a két, ördögtől megszállott ember az Úr Jézusról „Puppe am Kreuz”²⁷¹ beszélt, a szent Szűzről soha semmit sem szóltak. Az Isten külön óvta, s nem engedte meg, hogy a teremtmények legkitűnőbbjét káromolják. Kinyújtotta és tartja a kezét a „Sértetlen” fölött ...

Minden az Istentől van. A világmindenségbe a teremtéskor csodálatos erőket adott, amelyek állandóan érvényesülnek, kifejeződnek. A lélek életében közvetlenül ad, ad ráhatás, sugalmazás, irányítás által.

A szent Szűz szeplőtlen fogantatása: Isten műve. A megtestesülés Szűztől: Isten műve. Hogy az érzéki erők a szent Szűzben át nem hullámoztak: Isten műve. Hogy a halál az ő emberi életének vége, de nem elmúlása (mert a halál, a sírgödör és a kukacok a bűnnek büntetése, – a szent Szűzben nincs bűn, következésképp nem éri el a büntetés): Isten műve. Hogy már a föltámadás előtt, Krisztus testének föltámadásához hasonló, dicsőséges mennybelfelvétele, megdicsőülése van: Isten műve.

Minden, mindez az Isten akaratából és erejéből.

Minél fölségesebb az adomány, annál biztosabb, hogy nem az ember adta azt önmagának, hanem Istentől van. És minél több van ebből, annál mélyebb ennek tudata, s ez annál nagyobb hálát vált ki a lélekből. Így érthető, hogy a legteljesebb kegyelmi állapot a legteljesebb alázatot váltja ki a szent Szűz lelkéből.

Münchenben a Liebfrauen Kirche fölséges szentélyében roppant magasságban van a szent Szűz szobra. Oly szerény, szinte félős, és a legerősebben ezt fejezi ki: „Engem az Isten tart!”

(Higgye el Norberta, a kicsiny dolgok is az Isten fönn tartó erejére utalnak, de a nagyok még sokkal-sokkal inkább!)

Mi a jeligéje ennek a csodálatos Szűznek? „Ecce ancilla Domini!”²⁷²

[781] Augusztus 10. *Negyedik elmélkedés:*

Mit visz magával a mennybe a szent Szűz? Nem a lelkében, a lelkén viszi a sivatag porát, ő a „bűnösök menedéke” – megérik a virágzó rét illata –, a szent Szűzön megérik, hogy bűnnel szaturált világból jön...

Az Evangélium szól 1-, 2- és 5 talentumos szolgáról. A csődre érdemes egy talentumos szolgáról ne is beszéljünk. De a 2- és 5 talentumosnál érdekes, hogy az Evangélium csak a végeredményről beszél, azonban elhallgatja, közben mennyit vesztek, amíg azt az eredményt fölmutathatták!

Talentumokkal teljes, közben nem veszett el egyet sem. Mondhatnám: az érdemek, a talentumok Mont Everestje ...

Alázat ... alázat ...

[782] Ezen a napon hallottam tőle a legszebb szentbeszédet. Nagyon pompás hangulata is volt ma (még nálam délután is). Szent Lőrincet szívből szerette. Ki tudja, mit elmélkedett reggel az Oszolyon? (Reggel 5 órakor már rendszerint fölkel, s nyomban fölment az Oszolyra napfölkeltében imádkozni. Rendszerint a mi reggeli imánk előtt érkezett le, üdén és sugárzó arccal, nagy léptekkel sietett a platánok alatt a kápolna felé.)

Csodálatosan jól állt kegyelmes atyánknak a csobánkai miseruha. Ma is felöltözött az oltárnál, s nagy áhítattal misézni kezdett. A lépcsőima, szentlecke alatt egyszer csak halkan besorakoztak a Csobánkán nyaraló, gyakorlatozó ludovikások, tele volt velük a kápolna. Atyánk erről mit sem tudott. Mikor kifordult evangélium olvasásra és szentbeszédre, szembetalálta magát ezzel a szép, fiatal, daliás sereggel. Ez úgy fölhangolta őt, hogy úgy beszélt, teljesen a „hadseregnek”, hogy aggódni kezdtünk: mindjárt elrepül. Ez a csodás lélekkiradás nem fér ebbe a kifejezésbe: szentbeszéd. Ez Szent Lőrinc életének utolsó magánjelenete volt. Atyánk fejedelmi alakjában állt előttünk Szent Lőrinc ...

[783] Atyánk még délután is ragyogó arccal beszélgetett. Egyre az Egyházért lelkesedett, s többek között ezeket mondta:

– 1904- vagy 1905-ben tartottam egy szentbeszédet Pesten, férfiaknak az Anyaszentegyházról. Mi az Egyház? Testvérület, közösség, egység, Krisztus helyettesének, a római püspöknek fősége alatt. Hogy *kik* a püspökök? Az másodrendű kérdés. Mondhatnám: telegráf oszlopok, korhadó, egyszer kihűlő oszlopok.

Ezalatt a két karját hirtelen fölemelve vízszintesen, mint a telegráf-drót feszült az oszloptól jobbra és balra.

– Feladatuk, hogy az eszmét vezessék...

Istenem, ez a mozdulat, mi volt ez megint! A bal kar, mintha vinné a dróton a száguldó eszmét, s a jobb kezével, karjával, mintha átvette volna, s fölséges ívben röpítette jobb felé, egy egész világ felé.

Mikor atyánk lelke önmagához visszalendült, az ő sajátos derűjével megjegyezte:

– Ezért a hasonlatért Schlauch érsek nagyon megneheztelt rám! A beszéd végeztével egy fővárosi tanító a templomból kijöve lelkesen mondta: Nem értettem meg mindent, de az Egyház: nagy valami!

– Hát kérem – mondta nekem atyánk –, ennél nagyobb eredmény nem kell!

Kérdeztem valamit még ezen a napon az aszkézis és higiénáival kapcsolatban. Erre ezt a választ kaptam:

– Mindaz, ami higiénikus, az Isten akarata.

[784] Augusztus 11. *Ötödik elmélkedés:*

Mit hoz magával a szent Szűz a mennybe?

1. Egész életet! Nem részletet az életből, nem maradékot, nem az utolsó percben Isten kegyelmével megmentett életet, hanem hoz egy életet a maga páratlan egészében, teljében, erejében.

2. Hoz fénnnyel átitatott, sugárzó lelket ... „Ki az, aki fölkel, mint a hajnal? Szép, mint a hold, kiválasztott, mint a nap, rettenetes, mint a jól rendezett hadsereg”.²⁷³

Vannak az életben is fényes lelkek és sötét lelkek, – fekete lelkek ... fényes lelkek, akik világítanak maguk körül, – akik nem gondolnak rosszat, nem reménytelenek ...

Hogyan lesznek fényes lelkekké?

Úgy, hogy negative is dolgozom magamon: nem követek el bűnt. Pozitíve: hogy gyakorlom magam a jóban. A harmadik módja, amelyet a szent Szűz is sürget, hogy hagyjam magam az Úrra, bízom magam az Ő kezére: alakítson, – nem állok ellent.

3. Szent Lukács szerint: „Ha mindent megcselekedtünk is, haszontalan szolgálak vagyunk.”²⁷⁴ Az Ószövetségben mondja az Úr: „És én az én szolgámban megdicsőítem magam”.²⁷⁵

Az Úr egyetlen szolgája az Úr Jézus Krisztus.

Az egyetlen „Ancilla Domini”: a szent Szűz, akiben páratlanul dicsőül meg az istenség.

[785] Augusztus 12. *Hatodik elmélkedés:*

Mit visz még magával a szent Szűz?

1. Nagy, hitben való átadást, odaadást. A katekizmus definiálja a hitet, de ez a hit definíciójának csak csontváza. Hogy az értelmem elfogadja az Istent, ez már maga a hit kegyelme.

A legfölségesebb viszony az én viszonyom az Istenhez, a teremtmény viszonya Teremtőjéhez. (Itt felejtethetlen mozdulattal, kitárt karral, odafordulással, s olyan csodálatos tekintettel mondta ezt atyánk, mintha a mennyei Atya előtt hódolna.) A mohamedán virradatkor kelet felé fordul és leborul, így a mi lelkünk a hitben.

Hogy hinni tudok, azt az Isten adja. Hogy adja, kérem kell. A hit az egész lelkiélet radixa²⁷⁶ és fundamentuma. A legfölségesebb erény a szeretet. Igaz. De ez is ebből a gyökérből, a hitből nő ki. És azt kell éreznem és mondanom: én ehhez a gyökérhez szakadásig hű leszek, ebből nem engedek! Ez az én hitem, az én kötelékem, összeköt Istennel. Hiszek egy Istenben. Hiszem a dogmákat, ezek az én színes gyöngyeim, melyeket a hit szálára fűzök. (Itt atyánk ismét annyira elmerült, hogy bal kezével a szíve magasságában, mintha lehelet finom szálát tartott volna, s jobb kezével, két ujjával csodás gyöngéden gyöngyöt fűzne és volna föl jobb felé a végtelenbe emelt mozdulattal, újra meg újra megismételve, átszellemült tekintete a bal kezén figyelt, a láthatatlan szál másik végét Isten kezében éreztem még én is, hát még ő...)

– A hit szálára fűzött ... ezekből több vagy kevesebb: nem lényeg. A lényeg a szál, a kötelék ... (És mintha most eszmélne fel, szinte rettenve nézett rám: – Érti ezt Norbertám?! A lelkem, a szemem felelte: – Értem! Atyánk bölintott. Pillanatnyi csönd után egészen más hangon.)

2. Mi van a szent Szűz lelkében?

Nyugalom. A szent Szűz Jézus nyugalma volt életében. Legelőször frigyszekrénye, majd gondozója, nyugtatója ... A keresztről való levételkor megtört oltára.

... Most Ő megy, megy az Ő Jézusa nyugalmába.

Mi szükséges a lelki nyugalomhoz?

Szívtisztaság, szeretet, gyermeki bizalom. Amily szükség van a lelki élet kezdetén a serkentésre, ostromozásra, oly föltétlenül szükséges a lélek megállapodott viszonyában a béke, a nyugalom. Ezt megzavarhatja bennem a tökéletesedés vágyának a túlhajtása, kesergés, türelmetlenség vagy fizikai lehetetlenségek tervezése (például, ha maga most hegyet akarna

megmászni). Ha például az alma öntudattal bírna, s tudná, hogy ő éretlen és zöld, s efölötti elégedetlenségében leszakítaná magát az ágról.

Mennyivel bölcsőbb gondolni: én most érlelődöm ...

[786] Kegyelmes atyánk ma nem ment el elmélkedés után. Hallgatott. Így hát elmondtam egy akkor érkezett levél tartalmát. Egy kolozsvári asszonyka, volt kassai intézeti társam írta, hogy irántam érzett szeretetét és részvétét úgy igazolja, hogy keresett egy hozzám hasonló csigolya-gyulladásos szegény nőt, s őt ápolja, pénzzel segíti, tartja benne a lelket, lelki olvasást tart neki másfél éve. És nehogy önérzetében ez a sok alamizsna őt sértse, egyszerű kézimunkákra „megrendeléseket” szerzett számára (gondolom, a legtöbbjét ő vette meg!) s oly jól fizették, hogy tudtak rajta készíteni egy gépezetet, amellyel annyi évi fekvés után fönn járhat, varrogat és eltarthatja magát, sőt a háta javulóban van, lelke pedig a megszentelődés útján.

Atyánk nagy figyelemmel hallgatta. Hát így tud a szeretet és hála Kolozsváron ápolni egy Csobánkán fekvő kedves iskolatársat. De mindezt azért mondtam el, ami e mögött van.

Ez az irgalmas asszonyka egy nagyon előkelő, gazdag család sarja volt. 16 éves korában került Kassára az Orsolyákhoz egy kis utónevelésre, miután eddig még nem kapott nevelést a sok nyelvmesternőjétől. Például: iskolába soha nem járt, egyetlen hittanórát sem kapott még, soha nem vizsgázott, nem tanult csak idegen nyelvet és zenét. Szépséges, gazdag, könnyelmű, és teljesen saját ítélete szerint: sárban hentergő lélek volt. Sejtelve sem volt Istenről, szentségről, tisztaságról! Majd belehalt az intézeti élet magaslati levegőjének tiszta hűvösébe. És ekkor? 1909 márciusában az Orsolya-rend anyaházában részt vettünk egy lelkigyakorlaton, amelyet a kassai úrinőknek tartott drága püspökatyánk! Mindnyájunkat megnyert nemcsak erre az életre, hanem az örök életre is! De talán a legnagyobb hatást ebből a kis lélekből váltotta ki. Akkor nyáron már katolizált (protestáns volt) első szentáldozása után egész lényé angyali széppé lett. Azóta heti gyónó, napi áldozó, a legszebb életet élők egyike, akit valaha ismertem. Protestáns családjában szilárdan állt, majd mindenkit, urát is elveszítve, vagyonából kifosztva (a román megszállás következtében) áll, mint a szikla. De a kezéből le nem teszi atyánk *Elmélkedéseit*. Ma már nagy műveltségű, Szent Ágoston lelkében is otthonos lélek, tagja Szent Ferenc harmadrendjének,²⁷⁷ amolyan Szent Erzsébetes derűvel, bájjal, Jézus Szívében elmerülten.

Mindez abból a szent hatásból, amelyet neki 16 évvel ezelőtt Prohászka püspök közvetített Isten kegyelméből ...

Atyánk komolyan, átfényesedett szemmel hallgatott. Majd így szólt:

– Kérem, írja meg annak a kedves Paulának, hogy szeretettel emlegettük, s nagyon-nagyon köszönöm ezt az örömet! De írja meg neki: nagyon köszönöm!

[787] Augusztus 13. *Hetedik elmélkedés:*

Isten páratlan úton vezette a szent Szület. S ő haladt ezen az úton rózsás lábbal. Isten nem úgy szerette a szent Szület, hogy perzsaszőnyegen vagy tenger-fövényen vezette volna! De bármint, s bármerre vitte, az alázat s a szeretet rózsáival ékes lábbal járt, akár Hebronba siet szolgálni, akár a Golgotára megy szenvedni...

Ha volna térképünk arról, hogy Isten a lelkeket – mondjuk csak itt a nővéreket – milyen sajátos utakon vezette (püspökatyánk a tenyerébe zegzugos vonalakat rajzolva beszélt), meglátnók, hogy nincs két út egyforma. Ezért mindenki elmondhatja az ő útjáról: páratlan! De a szent Szűz útjához hasonló sincs!

A Szent Szűz meg volt gyökeresedve az Isten útján. Itt nem azt akarom ezzel mondani, hogy „helyben állt” az úton, hanem amit a gyökér jelent: erőt, biztonságot.

A legjobb ember élete is olyan, hogy az előző cselekedet, jócselekedet nem biztosítja szükségképpen a rákövetkező cselekedet jóságát. Egy jócselekedetet a legjobb ember életében is követheti nyomban egy halálos bűn.

Nem így a Szent Szűz életében! Nála bűnről szó sem lehet! Milyen biztonság ez! Az erő, amely az Istenbe gyökerezett, s ezért csak jót tud tenni, s tesz is!

Paray híres munkája: *Akiknek nincsen gyökerük*. Ezek között első helyen Ahasverus s vele együtt az egész zsidóság.²⁷⁸ Hit, törvény, haza, áldozat nélkül, szenvedélytől és pénztől ide-oda sodorva ...: nincs gyökerük ...

[788] Augusztus 14. *Nyolcadik elmélkedés:*

1. Az esztergomi bazilika hibájának tartják, hogy a kupola alatti tér túlságosan nagy. Mióta renoválták, rengeteg aranyozás van a kupola belső falán, s a csupa-ablak úgy ragyogja be a templomot, hogy ez a fény muzsikál ... Ha az ember erre a csodás fényözönre föltekint, a dob szegélyeként körülfutó írást olvassa: „Assumpta est Maria in coelum, gaudet Angeli”.²⁷⁹ Gondolja el Norbertám, milyen érzés ez ebben a ragyogó magasságban tündökölni: „Mária fölvetetett a mennybe, örvendeznek az angyalok!”

2. Az ősegyház legrégebbi temploma a Laterán.²⁸⁰ Itt remek keresztelő kápolna van. (Régen külön építettek kápolnát a keresztelésre, így a pisai, florenci stb.). Ebben a lateráni keresztelő kápolnában van egy kapu, gondolom Michelangelo műve, bronzból verve, olyan csodás szépségű, hogy a műértők szerint szebb már nem lehet.

A „Janua Coeli”²⁸¹ a Boldogságos Szent Szűz. Tény, hogy a mennyország kapuját a halottaiból feltámadó Krisztus nyitotta meg, de a Boldogságos Szent Szűz tárta és szélesítette ki.

Ehhez a nagyhatalmú, csodálatos Szent Szűzhez kell szegődnünk, ehhez a „hajnali szép csillaghoz”.

Ez a Csillag hazavezet engem ...

[789] Atyánk nagyon fáradt volt: vigílián rendszerint egész délután gyóntatta a nagykápolna kis sekrestyéjében a gyerekeket, nővéreket, alkalmazottakat a másnapi ünnepi szentáldozáshoz. Feljöveteleig gyóntatott, s megkérdeztem: nagyon fáradt-e? Nem vallotta be, hanem ezzel akarta „elűtni”:

– Ezt a gyóntatást maga soknak tartja? Ez semmi! Most húsz éve Észak-Amerikában 13 óra hosszáig gyóntattam reggel 5 órától egyfolytában. No, természetesen kivéve azt a két megszakítást, amíg miséztem és délben megebédeltem. Késő este volt, mire a szállásomra értem. Ilyen rendkívüli esetben nem kötelező a papi zsoltosma, de hát tudja, én nem jöttem zavarba, mert mindig elmondtam még az előző napon.

[790] Elmélkedés után meggyóntatott. Utána így szólt:

– Egy bizonyos: mához egy évre maga nem fekszik itt!

– Hanem a Ciribáron? (ott van a temető) – kérdeztem.

Atyánk oly jóságosan dorgált, hogy egyetlen kifejezésére sem emlékszem. Nagyon búsultam: másnap elutazik.

[791] Augusztus 15. *Kilencedik elmélkedés:* Ottokár Árvaházunk kápolnájában.

A mai szentmise így kezdődik: Örvendezzünk mindnyájan az Úrban, mert fölmagasztaltatott a Szent Szűz mindenek fölé. Valóban a mai ünnep nemcsak földi, hanem túlvilági fölmagasztaltatása is a Boldogságos Szűznek, mert az Anyaszentegyház úgy hiszi, hogy amint Krisztus föltámadt és fölment, üli a húsvétot és áldozócsütörtököt, úgy a Boldogságos Szűz, az ő legfölségebbi teremtménye és hasonmása, Édesanyja és Leánya föltámadott és mennybe vitetett.

Ahogy az ember húsvétkor, különösen a nagypéntek borzalmái után megnyugszik, és azt mondja: Hát Uram, a keresztút és földi nyomorúság után lesz a léleknek kielégülése, föltámadása, örök dicsősége, éppen úgy az ember Nagyboldogasszony napján – szinte azt mondanám, miután körülnézett a földön, ölbe teszi a kezét, fölnéz az égre és – azt mondja: A test és vér mulandó, de ott túl van örök élet, örök dicsőség... Az Úr Jézus húsvétja után milyen lesz a Szent Szűz húsvétja? Ah, nemcsak húsvétja, hanem mennybemenetele, koronázása lesz! Ünnepe, amelyen örvendeznek az angyalok!

Milyen volna a világ, ha nem volna virág, erdő, bokor? Nem volna nekünk való világ! Éppen így, milyen volna a szellemi világ, ha az ember csak száraz fogalmakkal élne?! Milyen volna a világ, ha csak önzés, küzdelem, győtrelem telítene? A Boldogságos Szűz mai ünnepe ezt a gyönyörű megemlékezést mondja:

Jaj, de jó, hogy van virág, dicsőség, felsőbb szépség! Azért kedves, édes leányaim, ez igazán fölemel minket.

Ebbe az örömbé és szent reménységbe, hogy úgy mondjam, belemártja az ember a lelkét, mint csávázó, tisztító oldatba a gabonát, s két gondolatot emel ki belőle:

1. Az egyik: a Boldogságos Szűz feltámadása az örök szépségnek nemcsak küzdelme, hanem győzelme is. A Boldogságos Szűz gyönyörű teremtménye az Istennek! De mikor én most „gyönyörűt” mondok, nem termetet értek csak, nem márványhomlokot, nem mosolygó ajkat, omló hajkoronát, hanem értem lelkének fölséges szépségét, ruganyosságát, nemcsak jellemének acélosságát, hanem lelkének erényességét...

A Boldogságos Szűz: az ideális szellemi, eszményi szépségnek diadala a földön!

Mikor Szent István diakónus beszélt a zsidók előtt, fénylett az arca, mint az angyalé. Mikor az Úr Jézus színében elváltozott, arca fénylett, mint a Nap, s ruhája, mint a hó, vagyis csupa fény és szépség, mert belső szépsége kiragyogott, áttüzesedett és kivillant.

Krisztus megmutatta milyen nap-lelke, milyen hőérzlete van!

Az kell nekem, hogy amikor ma a Szent Szűzre nézek, azt suttogjam: ah, ha az én lelkem is ilyen napfényes, ha az erkölcsöm is ilyen hó-sugaras, ha az én lelkivilágom is ilyen tiszta lenne!

Akarnom kell, hogy a mai ünnep lelkem áttüzesedésére indítás legyen! A drágakő is sötét éjszakában: földben az születik... ki kell ásni, hogy szentségtartóba, koronába foglaltassák... Isten látja, tudja... Ő tud a drágakövekről a földben, a szürkességben..., az élet igénytelenségében...

Föl a szívekkel! Bennünk valami ilyesmi él, bennünk gyémántos lélek lakik!

Boldogságos Szűz, segíts meg engem!

2. A második gondolat: Krisztus meghalt értem. Meg vagyok váltva! Engem is fölvesz! A mai ünnep is ennek a szent reménynek az ünnepe.

Testvérem, közönséges az életed? Töltsd meg szent reménnyel.

Talán fájdalmas? Talán aggodalmakkal teljes? Töltsd meg szent reménnyel, szent halhatatlansággal! Az élet csak úgy keresztény, ha a halhatatlanság reményével van tele! A halhatatlanság isteni erő, mely mindenben keresztültör.

A mai ünnep a keresztény reménységnek nyomatékozása.

A gőzkazán azért mozog és mozgat, mert tele van gőzzel.

Az ember akkor győzi az életet, ha telve van halhatatlansággal. Mindegy, akárhol dolgozol: gazdasági udvarban, iskolában, bárhol, fűtsön halhatatlanságod tudata. Csak így vagy keresztény!

Fölnézek a Boldogságos Szűzre, Ő int nekem:

„Ne oltsd ki a halhatatlanság hitét! Nézz rám! Előttem, melletted vagyok, szeretlek!”

Dicsőséges Boldogasszony! Fogadj minket gyermekeiddé, és mutasd meg, hogy Anyánk vagy! És segíts minket, hogy meglássák rajtunk, hogy gyermekeid vagyunk. Ámen.

[792] Délután meglátogatott. Atyánk erősen bízott a Boldogságos Szűz közbenjárásában, és nagyon remélte, hogy meggyógyulok. Óh, hogy áldoztatott meg szentmise alatt! De hát a hátam kegyetlenül fájt. Belépve hozzám szomorúan mondta:

– Látja, nem kooperált velem! Miért nem kooperált jobban velem?

Ez a búcsulátogatás volt a nyáron a harmincadik látogatása.

Délután hat órakor kedves főnöknő anyákkal együtt elutaztak.

Hogy drága püspökatyánk milyen lelkéből végezte velem, értem a novénát, azt még jobban megvilágította Lujza nővér, aki elmondta nekem, hogy mostanában, mielőtt hozzám feljön, püspökatyánk mindig nagy áhítattal, hosszan imádkozik a kápolnában. (Lujza nővér nem tudott a novénáról.)

1925

[793] Püspökatyánk első aggasztó orrvérzése május 23-án volt. Manninger V. tanár rendeletére Balatonfüredre kellett mennie gyógykezelésre. Ezért nagy késéssel csak augusztus 8-án este 1/4 8 órakor érkezett Csobánkára kedves főnöknő anyákkal és Matild nővérral.

[794] 10-én látogatott meg a teraszon.

– Látja, ha az ember be nem tartja a maga elé kitűzött órát, hát nem lemarad? Így jártam én tegnap, s ezért nem tudtam feljönni. (Egy óra hosszáig volt nálam.)

A *Magyar Jövő*²⁸² gondja nyomta, de nem tett róla említést, hanem a közben bejövő Stoffer Mici néninek mondta:

– Micuka, elhiszi-e, hogy végtére még a missziós nővérek kezébe kerülök a „Pestvidéki Fogházba!”? (Még a lelkem is dobogott bennem...)

De a terasz most is nagy hatással volt rá.

– Ugye, ekkora szépség láttán az ember mindent elfelejt? – kérdezte tőlünk.

– Vagy minden eszébe jut – feleltem nagyon halkán.

– De milyen igaza van! – válaszolta rám csodálkozva atyánk.

Ha nem tévedek, e látogatás egyikén mondta atyánk a mesés szépségű terasz-párkányra mutatva:

– Hanem, hogy magának már életében milyen gyönyörű koszorúja van!

De semmire sem emlékszem, mert nagyon megviselt annak a nagyszerű benyomásnak a fölszedése, amely atyánk fölséges lelkéből, egyensúlyra törekvéséből ki-kivilágított. (A *Magyar Jövő* szégyenletes ügyének gondjára célozok.)

[795] 11-én feljött atyánk (szobámban voltunk), 3/4 óráig voltunk itt.

– Be kell mennem Pestre, s még az is meglehet, hogy el kell utaznom.

(Hát leszakadt az augusztusi égbolt! Mennyi lelkes tervem volt! Úgy akartam sietve tető alá hozni a lelkem! A Gizi sürgetésére (ura: Dessewffy dr. nagyon súlyos betegnek tartott) az idei nyáron minden keserűséget be akartam érlelni... hát nem lehet. Istenem! Az a *Magyar Jövő*, az a „jövő”, ó, nincs is jövő! Nekem nincs ... És az elmulasztott kegyelmes augusztusoknak vádja megbénított és megnémított. Nem bírtam szólni. Térdre borultam ... Atyánk lelkének is úgy kellett Csobánka! És most az Ő egész mivoltától oly idegen valami: a pénzkérdés mindent leront...)

– Püspökatyám! Jól tudom, hogy minden legkisebb szeretetre méltatlan vagyok, de azért mégis kérem: ha el is megy, ne hagyjon el engem!

– Az ember nem azért szeret valakit, mert a szeretetére méltónak tartja... Norberta, az ember szeret, mert szeret! – mondta.

Még egyszer kértem mély alázattal:

– Püspökatyám, ne hagyjon el engem! (Nem mertem megvallani: nekem senkim sincs, az árvák legárvábbja én vagyok!)

– Higgye el nekem – mondta atyánk nagyon komolyan –, maga a között a néhány, megmondom: öt lélek között van, akik egészen közel férkőztek a szívemhez!²⁸³

Ezt föl sem tudtam fogni. Ma kolduló napom van:

– Tessék hamar visszajönni!

Püspökatyánk a kezét nyújtotta felém. Nem! A szívét!

– Visszajövök! Már csak Érted is!

Megáldott. Azonnal elment.

[796] Augusztus 12. Reggel atyánk elhagyta Csobánkát.

12-én este visszajött (kimondhatatlan öröömre). 13-án feljött hozzám (szobámban voltam).

– Gyorsabban sikerült a dolgom, mint reméltem. Hát látja, megint itt vagyok!

Éreztem, hogy atyánk lelke valamiképpen melegszik az én mélységes öröömön. Ha jól emlékszem ma mondta:

– De hogy maga hogy tud örülni!

(Hogyne örültem volna, mikor egészen új oldaláról ismerhettem meg atyánk fölséges lelkét! Gondolom így csak Szent József tudott szenvedni, ilyen panasztalanul. De hát a beszélgetés most sehogyan sem ment. Én sose mertem „indítani”, mindig püspökatyánk kezdte, és én néha-néha kérdeztem valamit közbe. Így most is hallgattunk. Atyánk szeme kint járt valamerre a Mesélő-hegyen, Szentendre irányában).

– Tegnap voltam Vass miniszternél – szólt vontatottan...

Láttam rajta, hogy átkínlódja a tegnapi látogatást. Majd rám nézett, s mint aki unja valaminek a keresését, de azért mégis tovább keresgél, mondta:

– Emlékszik, Norberta, évekkkel ezelőtt kijött egyszer Vass hozzám, ide Csobánkára.

– Igen, egy este itt méltóztattak vacsorázni a nagy teraszon – mondtam.

– Hát emlékszik? Az kedves este volt – mondta atyánk, majd merően rám nézett (óh, reám? egy arcra, amely Őfelé fordulva figyelt), s tompa hangon ezt mondta:

– Vass miniszter *engem... akkor* még jobban kegyelt!²⁸⁴

[797] Augusztus 14. Istenem, de nehéz nap volt! Mert hogy a bánat falkástól jár: a tegnapi fájoan nagyszerű élmény, csigolyáim alig elviselhető fájása stb. Vigília! Augusztus 14! Kevésszer vágytam atyánk után ennyire. Vártam 6-ig, 7-ig, nem jött! A nővérek boldogan jöttek újságolni:

– Püspökatyánk egész délután gyóntat! Gyerekek, nővérek, alkalmazottak sorra gyónnak. Ott készülődik Magyar-Meyer tanár úr pesti mázoló mester is.

Beharangoztak litániára. Nem bírtam lemenni, hát átmentem a kápolnára néző nagy teraszra, hogy onnan hallhassam a fölhangzó éneket. Az internátusban egyedül voltam, minden lélek lenn a kápolnában.

Ebben a percben lépteket hallok a szobám felé halkulva... Benézek a folyosóra: atyánk megy, lábujjhegyen az „én” teraszom felé (ahol mindig fekszem)! Már nem tudom, hogyan jutottam elé?

– De hiszen a ház zárva van! – mondtam álmélkodva.

Atyánk felmutatta az internátus kulcsát:

– Megszereztem! Visszajöttünk a nagy teraszra (ez néz az Oszolyra, ez van közel a kápolnához).

– Figyelem a litániát, mert utána még meggyóntatom a festőt – mondta.

Soha nem láttam még ilyen fáradtnak. Augusztusi, fülledt meleg volt. Atyánk reverendája csapzott volt az izzadságtól. Az arca rákvörös és verejtékes. Le is tette a kollárját, s maga mellé tette. Fölfigyelő fejjel kísérte a litánia menetét, s közben felejtethetetlen kegyességgel mondta:

– Nem akartam, hogy ez a nap úgy múljon el, hogy föl ne jöjjenek, de ma már nem bírom meggyóntatni ...

– Majd holnap!

(Istenem – gondoltam –, milyen irgalmas lehetsz, ha atyánk irgalmas szeretete ekkora!)

Antifónánál már föláll, megáldotta a csigolyámat, és megengedte, hogy a lépcsőház ajtajáig lekísérjem.

Kulcsával kinyitotta az ajtót, sugárzó arccal visszanézett, és bezárva az ajtót, sietve ment lefelé. Vitte Krisztus megbocsátó szeretetét, kegyelmét a mázolómasternek.

(Ez a festő rövid idő múlva meghalt.)

[798] Augusztus 15. Nagyboldogasszony napja.

A szentbeszédre nem emlékszem. Szentmise után, mint minden évben, reggeli után azonnal kocsiba ült püspökatyánk. (A drága Schwestern Ilona kísérte őt minden alkalommal.) Kimentek a csobánkai Szentkúthoz. Itt rendes szokásához híven három szentbeszédet mondott: magyarul, németül és tótul. Ha óhajtották a zárandokok, a plébános úr szentmiséje alatt gyóntatott is, csak úgy a szabadban, egy kis széken ülve, előtte egy kis imazsámollyal. Dél is elmúlt, mikor hazaérkeztek.

Ebéd után felkeresett atyánk. Nagyboldogasszony napján mindig korán jött, mert 5 órától kezdve a gyerekek búcsúján vett részt. Ilyenkor estig föl-fölhallatszott szobámig is a platánok alól atyánk csengő kacagása. (Mert ott a remek mézeskalács szívtől kezdve – ezt atyánk osztogatta a gyermekeknek – volt minden evilági búcsú meglepetés: gyorsfényképezés, lepényevés, zsákban futás stb.)

Ma látogatását még az is megrövidítette, hogy ezen a napon fényképezte le atyánkat Hackauf fényképész. Tőlem hívta el Angéla nővér. A nagy teraszra vitték ki tőlem a gyékonykaros széket, amelyben nálam mindig ül. Atyánk sehogy sem akarta ezt a fényképezést. Mikor átkísértem a déli teraszra, bal felől maga mellé mutatott egy székre:

– Maga ide üljön!

Természetesen nem vettem komolyan ezt a rendeletet, és még a teraszi is bejöttem. Angéla nővér azt hitte, én segítek Hackaufnak, s így nem jött oda, mert kedves főnöknő anyánk ugyanakkor a kis teraszon volt, ott tartott akkor tanítást.

Így magára hagyatva készült azután az utolsó csobánkai felvétel, olyanra, amilyen: atyánk arca szinte felismerhetetlen. Mintha dacolna a *Magyar Jövő* minden árnyával.

[799] Augusztus 16. Feljött hozzám és meggyóntatott.

Augusztus 17. A teraszon volt nálam.

Augusztus 18. A teraszon volt nálam délelőtt.

Augusztus 18. Délután 1/2 3-kor elutazott.

[800] 1925. szeptember 13-án kegyelmes atyánk és főnöknő anyánk délután 6 órakor gyalog megérkeztek (félreértés folytán nem várta őket kocsin).

[801] 14-én. Ők ketten Stoffer Mici nénivel d. e. 10 órakor kocsin kirándultak Dobogókőre. Este 7 órakor jöttek haza.

[802] 15-én délután meglátogatott atyánk. Derült és friss volt. Elmondta, hogy még tanár korában kispapjaival volt Dobogókőn, s a turisták könyvében hosszan írt „mégpedig hangulattal és meglehetősen jól” – mondotta, – most előkértem a vendégkönyvet, hát képzelje: az egész emléklap hiányzik! Milyen kár, hogy (nem emlékszem tisztán a kifejezésre: „minden” vagy „ez is”) elvész!

Atyánknak nem jutott eszébe, hogy ezt bizonyára kegyeletes kéz tépte ki, hogy el ne kallódjék.

Ezután elmesélte „élete legnagyobb mulatását”. 1925. szeptember 10-én Lukács Györgyék ezüst lakodalmát Nógrád megyében. Nagyon hangulatos volt az esküvőről hazavivő út: erdei út, ahol sűrűn álltak hatalmas fáklyát tartó örök. Otthon a nagy lakoma, pazar méretekben (de azért itt is, mint minden lakomán, a hal kemény volt).

Nem tudtam atyánk szavára figyelni, – vidám, szórakoztató „szövege” mögött a lelkét kerestem. Valahogy sajnáltam, hogy fárasztja magát értem, pedig még azt is eljátszotta, hogy a hatalmas ezüst evőszerszámmal hogyan akarta meggyőzni a kemény halkolosszust. Azonban azzal már megfosztott, mikor arról beszélt, hogy lakoma után a táncot Lukács Györgyné kezdte meg – a fiával!

– Mondhatom magának, amint ott állt mosolygósan, kecses méltósággal, igen szép nemes tartással az édesanya, s vele szemben a délcegtartású, csárdást táncoló fia, ez nagy élvezet volt részemre! Ilyet még nem láttam! Volt is ezután olyan tánc, hogy mikor egyszer eszembe jutott megnézni az órát, nem hittem a szememnek: hajnali két óra volt!

No, ekkorát sem „mulattam” életemben!

[803] Szeptember 16. Csodálatosan szépen, melegen köszöntötte kedves főnöknő anyánkat a szentmisében Evangélium után. (Névnapja volt.²⁸⁵)

Délután meglátogatott. Angéla nővér római zarándoklatával kapcsolatban kérdezte tőlem:

– Elhiszi-e, hogy a szentévet nagyszerűen lehet például itt Csobánkán is átélni?

– Igen – feleltem.

– Vagy szeretett volna Rómába eljutni? – kérdezte.

(Nem tudom, mit válaszoltam.)

Ekkor jött be Schütz tanár úr. Az asztalomon volt egy burzának²⁸⁶ szánt velencei csipke munkám. Ezt mindig megnézte atyánk ezen a nyáron, s nagyon élvezte. (Persze láttam rajta, hogy semmiképpen sem tudja, milyen is lesz készen, lefejtve az alsó mintarajzról.) Így most is megnézték mindketten egyforma „hozzáértéssel”.

– Már készen volna, ha nem volna annyi ünnep, de vasárnapokon nem dolgozhatom rajta – mondtam, hogy valamit mondjak.

– Ha könyveimet olvasná, nem mondana ilyeneket – mondta Schütz tanár úr, s összemosolyogtak püspökatyámmal a tudatlanságomon. (Nem árultam el P. Bírót,²⁸⁷ aki előzetesen eltiltotta az effajta „ünneprontást”.)

Atyánkat ekkor kedves főnöknő anyánk kérlette. Schütz tanár úr még maradt. Ekkor mondta drága püspökatyánkra ezt a nagyszerű jellemzést a rászakadt nagy gondokkal, a *Magyar Jövővel* kapcsolatban:

– Bámulom a püspök úr lelki erejét. Még ez a gond is javára szolgált. Valóban olyan az ő lelke, mint a zamatossá érett gyönyörű gyümölcs.

[804] 17-én. Elmondta, hogy ma sokat dolgozott délután: követ hordott le az Oszoly útjairól. Majd fölségesen beszélt a tridenti zsinatról és annak politikai háttéréről. Mit adtam volna máskor ezért! Most csak egyet tudtam: Atyánk néhány nap múlva elmegy.

Eszembe jutott, hogy talán még augusztusban (vagy szeptemberben?) mondta nekem:

– Ma azért késtem, mert képzelje csak, nyolc levelet írtam a Püspöki Karnak: segítsenek rajtam!

Ma, tudva, hogy azóta már kaphatott volna választ, a tridenti zsinati atyáinál jobban érdekelt a magyar püspöki kar irgalmassága. Hogy püspökatyánk hallgatott, szokásom ellenére „nagy bátran” megkérdeztem:

– Püspökatyám, a nyolc levél, – jött már a püspök uraktól rá válasz?

Atyánk hosszan nézett rám, s alig hallhatóan, mintha a hangjával is legyintett volna, suttozta:

– Azok nem sietnek...

[805] 18-án Dessewffy Aladárné (Gizi) volt vendég a villában. Ebéd után fölment atyánk Gizivel az Oszoly oldalára. Ezen a helyen szokta minden reggel (5 órától) a szentmiséje előtti imáit, elmélkedését végezni atyánk. Gizi mondta el nekem, hogy miután a pilisi hegyek kimagasló vonalait, csúcsait megnevezte, atyánk lehajolt, s nagy buzgalommal a közvetlen szikla-tisztáson gyomlálni kezdett. A hajolni nem tudó, beteges asszonyka zavartan kérdezte atyánktól:

– Ez most mire jó?

– Megjelöltem magának ezt a helyet! Itt egyszer templom épül! – válaszolta lelkesen atyánk.

Gizi feljött hozzám délután. Ezalatt a legkisebb árvákkal körülbelül egy óra hosszáig diót szedett püspökatyánk a szélmotor mellett.

[806] Szeptember 19. Délelőtt atyánk búcsúlátogatása. Egyszer sem búcsúzott így atyánk (talán még 1922-ben így?). Hosszan beszélt az Isten útjairól, módszeréről. Messze elnézve a hegyek felé (a szobám ablakával szemben ült) elmélkedett önmagának, s ha észre-észrevette a csendben pergő könnyeimet; akkor vette észre, hogy én is vagyok, ott vagyok... Beszélt az „Isten vargabetűiről”, bele is rajzolta a levegőbe. Beszélt az élet érthetetlen kerülőiről, kudarcairól.

– Gondolja csak el Szent Lajos szent lelkesedését, áldozatkészségét! És a hadjárat kudarcával végződik, odavész a sereg nagy része, dögvészbe pusztul bele a szent király, sőt a trónörökös is! Milyen érthetetlen! Mekkora hit kell ide! Milyen hitre van szükségünk a csődök nyomorúságaiban!

Nagyon kértem atyánkat, hogy vigyázzon magára, az egészségére.

– Ígérem, hogy gondolkodom magamra. Minden csütörtökön 4–5 órás sétát fogok tenni. Ezeken a sétákon mindent ki akarok a lelkemből küszöbölni, ami letör!

Most eléje tettem az *Elméltedéseket*. Ezt írta bele:

„K. N! Az ember ésszel és szóval nem győzi, de az élet árama s a folyama s az irama megérteti azzal, kit tisztel és szeret, hogy mit érez s mi gyötri s mi vigasztalja őt magát s örül a közönségnek s a közelségnek s merít belőle életvigaszt és életkedvet. Találjon ezekből annyit, amennyire szüksége van!

– Isten vele!

1925. IX. 19.

P. O.”

Kétszer is elolvasta (csak magában), majd fölállt, s hosszan nézett kifelé. Az ablaklába tele volt muskátlival és petúniával. Atyánk utolsó szavai ezek voltak:

– Isten áldja meg Norbertám! Éljen úgy, mint aki muskátlik fölött néz el.

(Még délelőtt 3/4 11-kor elutazott.)

[807] Az egész ház tanúm: késő ősszel minden ablakról leszedte az öreg kertészünk (Oborzil Ferenc) a virágládákat. Az enyémet saját jószántából fönnhagyta, mert még tele volt virággal. Mikor decemberben a karácsonyi ajándékokat készítettük, még virágzó petúniákkal

üde zölddel volt tele az ablak. Gondolom: 15–20 táján behozta Angéla házfőnök nővér Némethy Ernő főtisztelendő urat hozzám:

– Nézze meg a növendékek részére készített karácsonyi játékokat.

A főtisztelendő úr finom lelke melegen így szólalt meg:

– Milyen hangulatos kép ez: az ablakban hó alatt is virág, s bent karácsonyra készülődnek!

Nem mondtam el, hogy ezek a virágok atyánk szeptemberi utolsó áldását kapták.

[808] 1925 szeptemberében Manninger kívánságára be kellett mennem Anyaházunkba. A professzor a szívemen át röntgeneztette a hátamat. Másnapra mozdulatlaná tett csontjaim megduzzadása. Az Anyaház kis, kerti betegszobájában feküdtem. Atyánk megtudta, hogy ott vagyok, s meglátogatott 24-én. Látva, hogy mennyire beteg vagyok, mókás dolgokat mesélt a Kőnyomatosról, egy malaclopó ember históriájáról (sőt, hogyhogy nem – Rakovszkyról is).

A nyitott ablakon behallatszott az érett vadgesztenyék le-lehullása, koppanása... Most is, hogy csöndben voltunk, egy szép, nagy gesztenye éles koppanással a cementjárdáról az ablakpárkányra ugrott, ő fölvette, a tenyerével tisztára törülgette, a térdén a reverendáján fényesítgette, s így szólt:

– Nézze ezt a remekművet!

Majd halkán, nagyszerűen, mélységesen mondta:

– Nem érdekes? Érett, és mégis keserű!

És sugárzó, szentséges fejét felém fordítva csöndesen suttogetta:

– ... mi nem így!

Nagy csönd következett. Majd így szólt:

– Tegnap nehéz napom volt: fölvettem egy milliárdot ...

Nem mertem egy szót sem szólni.

– A napokban megnézte az uradalmat valami Kohn – mondta atyánk nagyon vontatottan.

– Persze azt mondta, az uradalom háromszor annyit produkálhatna, mint amennyit eddig termelt.

– Ezt mi magunktól is tudjuk, ti. háromszoros forgótőkével! – válaszoltam nagy hirtelen.

Érdekes volt látnom, hogy mennyire jól hatott atyánkra, mert a hangjából éreztem, hogy bántja a zsidó véleménye. Fölbátorodva mondtam püspökatyánknak, hogy amióta erről a „csődről” tudok, azóta nekem minden könnyű, hogy valahogyan van mire rátenni a saját nyomorúságommal járó nehézségeket. Atyánk kedves-kegyelmesen rám mosolygott.

Ekkor a kertből behallatszott kedves főnöknő anyánk hangja, várta már atyánkat, s kerestette. Atyánk még ülve maradt, s nagyon melegen így szólt:

– Hát, örülök, hogy van, hogy itt van, hogy örül, és hogy a csődből haszna van ...

Ment is már. A kertből bekukucskált a kis alacsony ablakomon áldott mosolygós ábrázatával.

[809] Szeptember 29-én még az Anyaházban voltam, de már föl tudtam kelni. Atyánk ismét meglátogatott kis szobámban.

(Szerettem itt lenni, mert itt halt meg 1918. október 25-én a mi húszéves Natália nővérünk. Erre a mindenképpen hamar „beérkezett” szépséges, szentségre törekvő testvérünkre mondta nekem atyánk:

– Natália? Hát látja, ő valóban elegáns lélek volt.)

Tehát ismét jött atyánk! Abban a pillanatban, amikor az ajtómon bekopogott, a Krisztina téri templomban kezdtek delet harangozni. Atyánk köszönés nélkül így szólt:

– Maga is térdeljen le!

Térden állva, szótlanul odanyújtottam a rózsafüzéremet. Átvette, és azon imádkozta az Úrangyalát (magában). Lassú imádkozó lévén, sietve mondtam el, nehogy megvárakoztassam Atyánkat. Most tehát feléje fordultam, hogy köszönthessem.

Még térdelt az ajtó mellett a szoba sarkában. Soha-soha ilyen arccal nem láttam őt! Csodálatos, fejedelmi alakja úgy összeomlott, mintha csontja sem volna. Az egész alakja alig volt magasabb, mint a dívány. A feje jobb oldalra hanyatlott, a két keze a szíve fölött összekulcsolva... s az arca! Istenem, mit mondjak és hogyan mondjam?! Egy aggastyán, szent koldus arca – elragadtatásban! Olyan megdöbbenően fölségesen és mégis mosolygós, halottfehér, de elképzelhetetlenül melegen fényes...

Krisztusom! az az alázat!

Ijedtemben eltakartam az arcomat. Nem mertem fölnézni és megmozdulni, pedig a térdelést már alig bírtam... Így maradtam, míg Atyánk föl nem állt és le nem ült. Visszaadta rózsafüzéremet szótlanul.

– Ma másodszor tetszett rajta imádkozni – dadogtam nagy boldogságomban.

Mosolygott. Már a délceg, erőteljes püspök volt – és tudós. Hosszan fejtegette Szent Ignác lelkigyakorlatainak I–II. bekezdését. Amennyire az előző mélységes élmény engedte, figyeltem. Egyenleteket rajzolt a levegőbe és a két térdére, és mondta:

– Közömbösnek kell lennem Isten eszközeivel szemben! Egészség-betegség, tisztesség-gyalázat, szegénység-gazdagság közé nem tudom kitenni az egyenlőség jelét, mert csak egymás között nem egyenlők. Ha azonban Isten számomra a betegséget, gyalázatot választotta ki eszközül: szeretnem kell!

– Ha például szégyen-gyalázat ér, közönyösen kell elviselnem. Mert két eset lehetséges (itt Atyánk rendkívül komolyan nézett és szólt):

1.) vagy igaz a szégyen – és rendszerint igaz,

2.) vagy nem igaz – és akkor: eszköz.

És ekkor fölséges, felemelt hangon így folytatta:

– Aki keresztény, és annyi kegyelmet kapott, azért keresztény, hogy győzze!

Atyánk, mintha maga is érezte volna, hogy ma már ennél feljebb nem lehet szállni, közvetlen, jóságos hangon érdeklődött a beteg hátam iránt.

– Ah, ma jobban van, mint legutóbb! – mondta. Megnézte a velencei csipke burzámát. Gyönyörködve csettintgetett a nyelvével.

– Meddig marad itt? – kérdezte.

– Még három hétig.

– Még három hétig? No, akkor itt lesz még a születésnapomon!

Atyánk kedve felszökkent:

– Dalolok magának egy köszöntő dalt, a hatvanas évekből valót!

És dalolt vidáman, zengőn a remek hangjával, édesen hunyorgatva! Mókásan, iparosembert utánozva, bizonyára éppen úgy, amint hallotta... Felejthetetlen volt! Persze a nagy élvezettől a szövegre nem emlékszem. A dallama megkapóan naiv volt.

Vidáman búcsúzkodott ... Nem sejtettem, hogy ki kell mennem Csobánkára, s tíz hónapig nem láthatom.

1925-ben tizennégyszer látogatott meg.

1926

[810] Denisz nővérünk a szüleinél pihent hosszabb időn át. Otthonról belátogatott atyánkhoz. Onnan írta nekem, hogy nemsokára betoppan Anyaházunkba! Leveléhez püspökatyánk ezt a pár sort írta:

„Én ugyan nem ijesztek önökre, hanem melegen köszöntöm. A tavasz jelképezze a lelki fölbuzdulást, s ezt adja az Úr Isten! Adió!

Székesfehérvár, 1926. április 16.

P. O.”

[811] Június 29-én este megérkezett atyánk.

30-án volt dr. Némethy Ernő kamarás úr ezüstmiséje, amelyen „legkedvesebb tanítványának” kézvezetője volt. Atyánk mondta az ünnepi beszédet. Fölséges hangulatban volt. Beszéde bevezető részében rámutatott korunk szellemére, önteltségére, a papi hivatás útvesztőjére... Itt három gondolatot tudtam megjegyezni:

– Aki azt hiszi, hogy ő már van, az sohasem lesz!

– Aki telve van önmagával, az olyan, mint a sárral tele bögre: nem lehet vele a forrásból meríteni!²⁸⁸

– A kegyelemnek elvesztegetésével az élet estéjének legtökéletesebb árnya: hogy nem ütöttem meg a mértéket, hogy kisebb lettem önmagamnál!

Ekkor hirtelen a kegyelemmel, hűséggel együttműködő papi hivatás magasztosságát kezdte méltatni. A Szentlélek ilyen meghittje a mai nap ünnepeltje: Némethy Ernő.

Minthogy itt nem tudunk betelni sem a Mester szeretetével, sem a Tanítvány alázatos megindultságával, a szavak könnyes élményben oldódtak fel: nem emlékszem semmire ...

Pedig volt még egy fokozata csodálkozásunknak:

A szentmise végeztével nagy kápolnánk minden hívője, vendégek, növendékek, alkalmazottak és mi, nővérek, mind térden állva kértük az ezüstmisés-arany szívű Némethy atya áldását. Püspökatyánk is elindult az oltár lépcsője felé. Mikor már mindenkit megáldott, kocsisaink után, utolsónak eléje térdelt püspökatyánk is. Felejthetetlen élményünk volt, midőn a szentmise átéléstől szinte éterivé szellemült Némethy főtisztelendő úr remegő két karját püspökatyánk meghajtott fejére tette. Szinte megroskadt a lelkünk.

Püspökatyánk délután 3 órakor elutazott.

[812] Július 5-én megérkezett atyánk és kedves főnöknő anyánk.

6-án meglátogatott (5/4 óra hosszáig volt nálam). Kérdésemre: hogyan van? így válaszolt:

– Erre egy jó dologgal felelek. Volt Gödöllőn az udvarnál egy idős hölgy. Naponként megjelent a nővéreknél a szentmisén. Egyik reggel azt kérdi tőle a főnöknő: Hogy van kedves Mari kisasszony? Köszönöm kérdését! Olyan friss és erős vagyok, mintha 18 éves volnék – válaszolta. Másnap reggel hiányzott a szentmiséről. A főnöknő kérdezősködik: Ki tudja, hol van Mari kisasszony? – Mari kisasszony? Az éjjel meghalt ...

– Ez az én válaszom a maga érdeklődésére ... – mondta atyánk.

Tudtam, hogy készül közeli és hirtelen halálára –, de ennyire?...

Eszembe jutott, hogy már tavaly gyakran kérte a kis zsámolyomat, hogy azon jobb lábát pihentesse.

– Fáj? – kérdeztem. – Hogyan fáj?

– Ahogy az öreg fa ágán az elhaló gally fáj...! – felelte nagyon halkán.

Látva megrendülésemet, a lelki erősséget magasztalta.

– Nem szeretem a „küzdelem” szót – mondotta –, sokkal többet mond ez: „önállítás”! Lelki erősségen nemcsak a baj elviselését értem, hanem hogy nekimegyek a rossznak és letöröm!

– Mondok valamit: egyik évben nyári távollétem alatt a kápolnához vivő folyosón a kiszáradt szenteltvíz tartóba beköltözött egy fecskepár. Itt költötték ki fiókáikat. Egyik napon (június 21-én, Szent Alajos napján) megfigyeltem, hogyan tanítja az öreg fecske repülni a fiókáit. Úgyszólván a szárnyán vitte az ablakpárkányig, s ott leseperte. A fecskefióka csipogott, sikongott, verdesett a szárnyával, de vergődésében megtanult repülni. Így a lelkek is a csapások, a kegyelem szárnycsapásai alatt kényszerülnek arra, hogy megtanuljanak repülni!

[813] 8-án 3/4 óráig volt nálam püspökatyánk. A kegyelemről beszélt. Majd így szólt:

– Ismeri Végvári²⁸⁹ *Kegyelem* c. versét? Meg kell szereznie! Kegyelem nélkül semmire sem megyünk! Tehetetlenségében az ember szinte szeretné magát szétharapni.

De hirtelen átlátva szegény kis mivoltos tehetetlenségét, megenyhült, s az imádság hatalmáról taníttatott.

– Egy dolgozatom valahol eltűnt a többi között. Mindenütt kerestem, ahol találhatóak véltem... sehol sincs! De nekem ez most feltétlenül kell! Imádkozni kezdtem ... Nagyon imádkoztam ... És az irat váratlanul, teljesen elzárt helyen hirtelenül eléem került. Éreztem, hogy végtelenül messzelévő hatalom ereje lépett közbe!

[814] 9-én ismét feljött. Eszterházy Miklós hercegről beszélt nagy elismeréssel. Vele kapcsolatban a magyar katolicizmusról. Igen gyöngén voltam, semmire sem emlékszem. Elmenetele előtt atyánk anekdotázott. Tudta: semmi fájdalomcsillapítót nem szedek, anekdotáit orvosságul szánta.

[815] Július 10-én feljövele előtt a parkban püspökatyánk utat sarabolt és néhány vízlevezető kis árkot készített a villa előtt húzódó árok felé. Nagyon élvezte az ilyen munkát, s így igen vidáman kopogott be hozzám. Beszélt a kiskovácsi kondásról, semmilyen kis fizetéséről, a tanya-misszióról, amely ránk várna ... A tanyai gyermekeknek ide kellene járniuk az árvaház iskoláiba! Szüleiket egyszerre magunkhoz kapcsolhatnánk! Így? Élnek elhagyatva és elhanyagoltan.

Jelentettem atyáknak, hogy ez nekem is, nekünk is régebbi tervünk, de helyszűke s más nehézségek miatt maradt el ez a tanyai misszió. Amint lehet, megoldjuk. Hogy így „megegyeztünk”, ismét megvidámult, s dalolgatni kezdett olaszul, franciául, majd idéz-gette kedvelt legújabb mottóját:

– Enyém az árokszél a szent úton ...

– Sokféle út van! Annyi, mint ahány lélek van! Nincs annyiféle szövet a világon, amennyi féle a lélek szövete ... De hiszen például a fák szövetében is mennyi a különbség! Milyen a szövete például a vadkörtefának?

Itt hirtelen rám nézett s így szólt:

– Norberta, maga olyan, mint a vadkörtefa!

– Fanyar és kövecses termésű? – kérdeztem megalázottan.

– Nem, nem! Az érett vadkörte nagyon jó! Gyermekkorom óta szeretem. Mint gyermek, ha csak tehettem, vettem egy iccével! De kár, hogy olyan kevés fért bele!

Vajon mit mondott volna még, ha el nem kellett volna mennie?!

[816] 12-én a kis teraszon látogatott meg atyánk. Vasárnap (11-én) nem jöhetett föl, azért ma mondta el tegnapi szentbeszédét. Erre emlékszem:

– Van a fehérvári kertemben két kedves fám. Az egyik almafa. Minden tavasszal gyönyörű, tele van virággal, később gyümölccsel is, de beérés előtt minden gyümölcs lehullik. Olyan, mint a tervekkel, vágyakkal, ígéretekkel telített, akaratgyöngye ember ... Ezeket támogatni, gondozni, erősíteni kell.

– A másik fám egy barackfa. Két ágra volt metszve. A sok termés súlya alatt az egyik ága leszakadt. Nagy erővel összekötöttük, agyagborogatással hűsítettük, öntöttük, s tényleg, a fa él.²⁹⁰ De azért látszik, hogy beteg, bágyadt. Hasonlít azokhoz, akik lélekben meghasonlottak. Nagyon kell vigyázni, hogy akár az egyesek, akár az egész közösség lelkében ilyen szakadás, hasadás, meghasonlás be ne álljon!

– Gyümölcseről ismeritek meg a fát! – Igen, de nem szabad csodálkoznunk a gyümölcs éretlenségén. A lélek érése hosszú folyamat!

[817] A remek szentbeszéd után egy szál petúniát törtem le a párkányról. Meglepődött püspökatyám, midőn emlékeztettem, hogy mit is mondott még 1922 nyarán egy kis petúniával kapcsolatban:

– Azért lehet a virágban úgy gyönyörködni, mert az valahogyan nagyszerűen legyőzi az anyagot: csaknem teljesen szín, illat és forma! De hát ezt nem érti meg az, aki: ami!²⁹¹

Atyánknak láthatólag nagyon jól esett remek gondolatának idézése. Sokáig gondolkozott, majd így szólt:

– Látja, ezt le kellene írni!

– Megvan ez az én kincseim között – válaszoltam nagy boldogan.

– Hát kincsei is vannak? – kérdezte.

– Bizony, például az a vasúti jegy, amellyel 1923. április 17-én Esztergomból tetszett ide Csobánkára jönni.²⁹²

Atyánk a fejét csóválta és hallgatta dicsekvésemet. Közben még egy petúniát nyújtottam át. Mint mindig, most is rosszalta a virág letörését. Majdnem bosszúsán mondta:

– Nem is szép!

– A színe nem, de tessék megnézni, milyen könnyed!

– Hát ez igaz, hogy ami szép, az nem lehet nehézkes.

Milyen kolosszus a kölni dóm, de nem nehézkes!

[818] Július 14. Szent Ignác lelkigyakorlatairól beszélt (kedvelt témája volt).

– Gondolom – szólt – én megértettem Szent Ignác pszichéjét. Nagyon jól magyarázták nekünk Rómában, főleg az alázatosság három fokát, a két zászlóról és az Isten országáról szóló elmélkedéseket.

– Hogy az ember úgy egészen földolgozhassa a lelkigyakorlat anyagát, arra nagyszerűnek tartom a jezsuiták asketikus módszerét, például, hogy csak az előírt gondolatanyaggal lehet foglalkozni, hogy besötétített szobában kell elmélkedni stb.

– Mert tudja: a „megértés” nemcsak foglalatostkodás, nemcsak az értelem műve...

– Csodálatos valami bennünk a psziché!

– Vigyázni kell, hogy az ember félre ne csússzék a nagy igazságok értelmezésénél.

Például egészség – betegség, szegénység – gazdagság, tisztesség – gyalázat: eszközök, amelyekkel szemben közömbösnek kell lennem! De nem tehetem ki közéjük az egyenlőség jelét! Mert az érték nem egyenlő az értéktelenséggel, a betegség nem egyenlő az egészséggel, a gyalázat nem egyenlő a tisztességgel.²⁹³

– A legtöbbször nem is választhatok köztük, például ha beteg vagyok, nem választhatom az egészséget stb. Tehát hittől el kell fogadnom, hogy ekkor az Istentől részemre küldött eszköz: a betegség. Tehát ezzel az eszközzel szemben közömbös vagyok. No most:

– Ha azonban választhatok az eszközök között, akkor az alázat harmadik fokán tartva választhatom például a szegénységet, a gyalázatot, de sohasem elvből, hanem csak az én saját esetemben.

– Ha én meg a szomszédom, meg ennek a szomszédja mind, mind a szegénységet választanánk: hová jutna a kultúra? mivé lennének intézményeink? És még egy: ha mindenki elvből szegény, megszűnik a szegénység az lenni, ami.

– Ha az Egyház minden papja elvből választaná a megvettetést, mivé tennénk az Egyházat? A természet az Istené – s nem az ördögé!

– Tehát: az alázat harmadik fokán választhatom az egyéni, vagyis a magam számára a megaláztatást, de sohasem az intézmény számára. Például Szent Benedek apátságai, vagy az önmagához oly páratlanul szigorú Szent Bernát apátságai mily gazdagságot mutatnak csak gazdasági javakban!

– Mindezt meg kell érteni! Mindehhez kegyelem kell. A kegyelem akadály a bűn. Ne legyen bűnöm! Soha, szándékos bocsánatos bűnöm se!

[819] Július 16. Csaknem 36 órás szörnyű fájdalmakkal teljes fejfájásomat gyógyította meg atyánk: imádkozott és a kezét szegény homlokomra tette ... a fájás megszűnt. (Tudok arról, hogy imára összekulcsolt két kezén fölszentelt ujjait meg-megcsókolgatta végtelen tisztelettel...²⁹⁴ Talán ez is egyik komponense aszkéta-keze fölséges gesztusainak ...)

Atyánk a szerzetes rendekről beszélt. Csak erre emlékszem:

– Érdekes az, hogy mindennek megvan a maga ideje. A szerzetes rendek életében is. Megvan a virágzás ideje és megvan a hervadás, az elmúlás ideje is. Szerintem vannak idejét múlta intézmények (itt két rendet említett meg, de nem Assisi Szent Ferenc rendjét).

[820] Július 17.

– Mostanában egyik jubileum a másikat éri, ki nem fogyunk az ünneplésekből: Szent Ferenc, Szent Alajos – centenáriumok, és mégis, a hitélet terén semmi megmozdulás! Hol itt a keresztény lélek megmozdulása?

– Jó dolog egy ilyen „Szívhet”, amilyen most volt? – Szívgárda, Missziótársulat –, de az igazán nagy eszmék nyomában megmozdulás nincs, sem a hitéletben, sem a politikában, sem szociális téren, sem a művészetben. Igaz, hogy erre azt a választ kapnám: A nagy eszmék szolgáltatához szükséges előfeltétel, hogy a kis dolgok rendben legyenek. De hát vannak nekünk művészeink, s ott vannak, akik tehetnének, az arisztokratáink, de ezek élnek gond és felelősség nélkül ..., milyen más élet volt még a 90-es években! (Atyánk olyan magasan érvelt, hogy nem bírtam megjegyezni.)

[821] Ezután a másnapi, vasárnapi evangéliumról szólt. Jelentettem, hogy ezt az evangéliumi fejezetet nem értem. Így válaszolt:

– A parabola kép, s néha nem is fedi teljesen a hasonlatot..., hiányos, mint minden, ami le van írva ... De ebben az esetben az Úr nem is a hűtlen sáfár műveletét dicséri, hanem az élniakarás, a magát mindenáron biztosítani akaró életöszönt dicséri. Csak figyeljük meg a természetet: az a tömérdék ösztön, amely mind keresi a maga medrét, útját. Hát ilyen élniakarással kell nekünk az örök hajlékot keresnünk ...

– Van még a Szentírásnak egy másik homályos pontja: a házasságtörésről. Ezt az afrikai egyház félremagyarázta, s úgy értelmezte, hogy a házasságtörés minden esetben fölbontja a házasságot. Itt nem látott tisztán Szent Ágoston sem, s nem tudta, mit véljen? De az Egyháznak volt érzéke e kérdéshez is:

– A bűn, a házasságtörés nem töri szét a házasságot, mert az felbonthatatlan, de ok lehet a házastárs elbocsátására.

[822] Ma olyan napja volt atyánknak, mint régen, 1924 nyarán, mikor készülő, utolsó művéről, az Oltáriszentségről szóló művéről beszélt...²⁹⁵

Legvégül visszatért első gondolatához:

– Ah, ez az elszegényedett, elszürkült hitélet! Vannak Szentjeink, no jó, ezeknek szelleme kisebb sugarú, de például: egy Assisi Szent Ferenc az emberiségnek Krisztust-adó zsenije! Hol a hatása!?

[823] Július 19. Atyánk a fákról beszélt. Megkérdeztem:

– Minden fajta fát egyformán kedvel?

Határozottan mondta:

– Két fát szeretek: a diófát és a kőrist.

Ámulásomra így felelt:

– A diót szeretem a pompás alakja miatt, de elsősorban azért, mert tudja ... – s itt fejével bólintgatott – olyan nagyon tiszta. Azon ugyan meg nem él semmiféle féreg.

Nem magyarázta tovább, mert észrevette, hogy ugyancsak megértettem.

– No és a kőrist! Hát olyan fa nincs több! Norberta! A kőris kitart esőben, melegben, szárazságban, sivárságban. Tudja, a kőris a leghúságesebb fa.

Ezt még évekkel előbb mondta. Most, hogy ismét fákról beszélt, megkérdeztem:

– Méltóztassék mondani: nem három fát tetszett nekem említeni?

– Ha mindenáron hármat akar, akkor gondolja ki maga a harmadikat, de nekem csak két fám van: a dió meg a kőris!

Talán ugyanakkor szó került a borostyánról. Szinte élesen vágott közbe:

– Nem szeretem a borostyánt! – Sok féreg húzódik meg alatta.

Azonnal fölfogtam, mire is céloz. Atyánk, ha így el-elkaptam egy-egy hátsó gondolatát, hatalmas keresztet írt a homlokomra.

[824] Július 21. Atyánk a szentáldozás utáni imáról elmélkedett. Semmire sem emlékszem, nagyon fáradt voltam.

[825] Megszereztük Végvári: *Kegyelem* című versét, mert atyánk kívánta.

Először sírsz.

Azután átkozódsz.

Aztán imádkozol.

Aztán megfeszíted

Körömszakadtig maradék-erőd.

Akarsz, egetostromló akarattal –

S a lehetetlenség konok falán

Zúzod véresre koponyád.

Azután elalélsz.

S ha újra eszmélsz, mindent újra kezdesz.

Utoljára is tompa kábulattal,

Szótalanul, gondolattalanul

Mondod magadnak: mindegy, mindhiába:

A bűn, a betegség, a nyomorúság,

A mindennapi szörnyű szürkesség

Tömlöcéből nincsen, nincsen menekvés!

S akkor – magától – megnyílik az ég,

Mely nem tárult ki átokra, imára,

Erő, akarat, kétségbeesés,
 Bűnbánat – hasztalanul ostromolták.
 Akkor megnyílik magától az ég,
 S egy pici csillag sétál szembe véled,
 S olyan közel jön, szépen mosolyogva,
 Hogy azt hiszed: a tenyeredbe hull.

Akkor – magától – szűnik a vihar,
 Akkor – magától – minden elcsitul,
 Akkor – magától – éled a remény.
 Álomfáidnak minden aranyágán
 Csak úgy – magától – friss gyümölcs terem.

Ez a *magától*: ez a Kegyelem.

– Képzeld, azt kérde tőlem a múltkoriban valaki: Mit szólok ehhez a vershez? Hogy katolikusnak tartom-e? Azt mondom, amit akkor is mondtam:

– Hogy ez a vers katolikus-e? Ez a vers maga a Katolikum!
 Lelkendezve szólt atyánk.

[826] Július 22. Atyánk az elmélkedésben való lelki szabadságról beszélt. (Hogy honnan találta ki, nem tudom, de nagy nehézségem volt a közösségben élénk olvasott elmélkedési szöveg.)

Végezetül csodálatos hangján elénekelt nekem a Glóriát!
 Vajon hol zeng ez tovább a fényévek hullámain?

[827] Július 24. Felségesen derült, jóságos lelke sugárzott egész lényéből. A kegyelmi életről áradozott. De nem bírom elmondani, mit és hogyan beszélt!? Szegény kis értelmem elolvadt elmélkedésén, mikor magamhoz tértem, a hangja mérhetetlenül gazdag, színes zengése, majd gesztusainak kifejező ereje, szépsége ejtett ámulatba. Majd meg az, ahogyan atyánk örült az én szótlán gyönyörködésemmek.

De hát atyánk csak áradozott, szárnyalt:
 Hogy mi mindent jelent, közvetít kegyelmet?
 Hogy az hogyan hat reánk? stb.
 Hogy milyen elképzelhetetlen mindez emberi ésszel!

– Nem mondok magának most mást, csak azt: Áll az ilyen öreg ember, fölszentelt ember az oltár lépcsőjén. Lement. És meggörnyedve, „mea culpázva” mondja a Confiteort (hogyan mutatta ezt püspökatyánk!). És ekkor egy öklömnyi ministráns gyerek (mutatta: mekkora!) mondja nekem: „Misereatur tui omnipotens Deus, et dimissis peccatis tuis, perducatur te ad vitam aeternam...”²⁹⁶

[828] Július 25. Azt kérde drága püspökatyánk:

– Szereti Michelangelo művészetét?
 Sokat olvastam róla is, alkotásairól is.

– Ah, ez a termékenység! Ez a nagyszerűség! – lelkengett. – És tudja-e, hogy ez a génusz, amilyen nagy volt, éppen olyan tiszta is volt!

Majd elgondolkozva így folytatta:

– Nem is volt házas ember. Ha meg-megfáradt és pihenni akart, a testvére kisgyermekével játszott.

És úgy nézett föl Atyánk, a génusz, mintha a génuszt látná.

[829] Július 26. A teraszon látogatott meg. Jóságosan érdeklődött, hogyan vagyok. Egyszerre csak elhallgat, s a fenyvesünk felé néz, majd meg a pomázi országút felé, de nem is jól mondom: „néz”, hanem amint ő szokott: féloldalt magasabbra tartott arccal fölfelé figyel.

– Mondja meg nekem, mi muzsikál magasabban, a fenyves vagy a jegenye?

– A fenyves – mondtam – mert finomabb és rövidebb „levegőhúrokon” játszik.

Atyánk nagy meglepődéssel bólintott.

Talán ekkor történt, hogy föl-fölnézett a teraszról a fenyvesre. (Némethy Ernő ft. úr mindig kint volt Csobánkán, ha Atyánk itt volt, minden sétájára ő kísérte.) Most a főtisztelendő úr mit sem sejtve arról, hogy Atyánk a teraszon van, imájába (breviáriumba) elmerülten járt le-föl a fenyves árnyában. Püspökatyánk suttogva mondja nekem:

– Nézze azt a lilomot! – majd később:

– Ilyen műveltségű pap csak a francia klérusban van. Én évek óta nem költök könyvre, minden „műveltségemet” Ernőnek köszönhetem – mondotta atyánk mosolyogva.

[830] Július 27. Püspökatyám Rákosi Jenőről beszélt. Nem kedvelte őt. Említettem, hogy Ady miatt neheztelek Rákosira. Atyánk hirtelen figyelni kezdett. Úgy hallottam, hogy Ady Váradról feljött Rákosihoz, s nagy bizalommal adta át néhány versét. Rákosi elolvasta, majd egy pár sort írt, borítékba tette, így szólt Adyhoz:

– Menjen el ajánló soraimmal a Nyugat szerkesztőségébe! Ezt pedig fogadja el tőlem (5 korona volt)!

Ady kihátrált, és betette maga mögött az ajtót. Félóra múlva a Nyugat kitárta előtte ajtaját.

– Tessék mondani, püspökatyám, hol volt a Rákosi esze? Mi mindent bír el egyesek lelkiismerete!

– Ez eddig igaz – mondta atyánk.

– De mégis, hogyan mondhat ilyet? Hát mióta ok a félreértés, a közöny arra, hogy valaki önmagával megalkudjék?

– Rákosi az oka ennek a szerintem tragikus fordulónak!

Még édesapámtól hallottam Ady szüleiről, milyen derék, józan az apja, milyen finom, szelíd, aggódó az édesanyja stb.

– No-no – vágott közbe atyánk –, a férfi azért férfi, hogy maga döntsön élete fordulójánál.

– Püspökatyám kérem, de ilyen magára maradt, Váradon máris megkísértett, dacos kálvinista magyart így megalázni! Én Párizsban írt néhány versét ismerve, többé nem olvastam Adytól semmit, de hozzáértők szerint Petőfi óta a legnagyobb költőnk – vélekedtem már inkább csak magamban.

Atyánk megdöbbenve, szinte villámló szemmel nézett rám, s soha nem hallott hangon így kiáltott:

– Norberta! Hát lehet az nagy, aki nem tiszta?!

Atyánk lényének legsugárzóbb ereje az Ő lelki tisztasága, de ilyen félelmetesen kristálytisztának sohasem mutatkozott be.

Hallgatott. Megnézte kopott óráját, felállt. Elment.

[831] Július 28. Püspökatyánk Angéla házfőnök nővérrel, Felicitas nővérrel Pilisszentkeresztre ment, gyalogosan oda és vissza.

[832] Július 29. Atyánk feljött, de ugyanakkor jött egyik kedves elnöknőnk is. Semmire sem emlékszem.

[833] Július 30. Atyánk meggyóntatott, egy évről számoltam be. Hála Istennek!

[834] Július 31. Atyánk ismét a virágokról beszélt, a virág „karakteréről”.

– Mindegyik kész csoda. Ugyanabból a földből, az egyik izzó vörös, jubiláló színbe, formába perdül, a másik bánatos színében, alakjában, még az ágán való elhelyezkedésében is – és mindez öröklődik!

Kérdem atyánkat, ismeri-e a rododendront? Olyan, mint az azálea, de nagyobb a bokra is, a virága is. Mennyi napfényt, meleget kap, s mégis a virágában állandóan egy nagy „könnycsepp” van, egy édes nektárcsepp. Fényes és édes, de mégis: könny.

Atyánk hirtelen rám nézett:

– Oh, maga rododendron!

[835] Augusztus 2. Püspökatyánk búcsúlátogatása.

Azzal vigasztalt, hogy hamarosan visszajön, még augusztusban.

Délután 3 órakor elutazott.

Mikor nagy búsán fellapoztam a naptáramat, hogy eddigi látogatásait összeszámoljam, meglepetve látom Atyánk írását a VII. 19-i rovatban. Csak két szót írt:

„Szépséges türelem!”

[836] Augusztus 7. Meglátogatott kedves főnöknő anyánk vendége, Schütz Antal. Feljött hozzám délelőtt is, délután is.

[837] Augusztus 9. Püspökatyánk visszajött Csobánkára (este 1/4 7-kor).

[838] Augusztus 10. Meglátogatott. A könyveiről beszélt.

– Súlyt helyezek arra, hogy odaadással olvassa *A diadalmas világnézetet!*

– Tessék mondani: mégis melyik művét szereti a legjobban?

Atyánk arcát, hangját valami nagy melegség járta át.

– No hát, az *Elmélkedéseket!*

[839] Árvaházunk gazdasági iskolájában tanított Báthor Margit tanítónő társam. Kedves, szép lelke nagyon tisztelte Atyánkat, gyakran gyónt is nála.

Bekopogtatott hozzám. S aztán a szemével bekönyörögte magát. Gazdasági teendőkről volt szó. Margit hirtelen azt kérdi:

– Kegyelmes Uram, hová tegye az ember a lelkében azt a gazdakötelességet, hogy például a lepkéket, kártevő rovarokat pusztítani kell! (Margit az iskolában a növényvédelmet, rovarant is tanította.)

Atyánk érdeklődve hallgatta, s így szólt:

– Ez jó gondolat Margitka – de többet nem mondott.

Margit tudni vágyó, eleven lelke nem győzte a csendet:

– Tehát mit tegyek a lepkékkel, rovarokkal? Pusztítsam, irtassam őket?

Atyánk utolérhetetlen kedves megadással mondta:

– Hát... tudja: ha nagyon csúnyák.

Mínthogy mindketten, Margit is, én is csúnyák vagyunk, megpróbáltam ezt a feszültséget feloldani:

– Látod, Margitkám, még hernyóéknál is mi húznánk a rövidebbet!

Atyánk szívből felnevetett, s jóságos tekintetével simogatta meg arcunkat, lelkünket...

[840] Augusztus 11. Drága püspökatyánk, mintha felelős volna mindenért, ami árvaházunkban, kis gazdaságunkban történik, csaknem naponként végigjárta a gazdasági

udvarunkat, épületeinket. Ha beborult az ég és nagy esőt sejtetett közeledni, lesietett a szertárkamrába kapáért, hogy azzal gyorsan lefolyó kis árkokat húzzon a gyűjtőárok felé. Észrevette, hogy a zöldséges kertben dolgozó kertészünk szomjas, térült-fordult, vitt neki egy pohár vizet. Az öreg „csordásunk” és udvarseprő Ambrus bácsink seprűjét megdicsérte s figyelemmel hallgatta a kis öreg tanácsát a seprűkészítésről. Betette a nyitva felejtett kaput. Sokszor mondogatta nekem:

– Tudja, ami kicsi, az kicsi, de a kicsiben hűnek lenni a legnagyobb jószág!²⁹⁷

Hát egy ilyen körútja után jött fel hozzám. Igen vidám volt. Azonnal észrevettem, hogy a reverendája sáros. (Mindig ebben járt, mi varrtuk a varrodában, egyszerű, olcsó anyagból, évekkel ezelőtt.) Nem mertem megkérdezni, hogyan, mitől lett sáros. De Atyánk azonnal kezdte:

– El sem képzelem, micsoda lakomát rendeztem én ma a „Betyárék” tiszteletére! (Betyár és Csárdás sajátnevelésű, pompás, piros-tarka fiatal ökrök voltak.)

– Ma átmenve a gazdasági udvaron, benéztem az ökör istállóba is. Jöttöm zajára Betyárék visszanéztek. Látom, hogy nagyon mélabúsak. Nem vagyok rest, megnézem a jászolukat, hát az bizony üres! Kimegyek az udvarra s látok ott egy szekér répát! Nem sokáig tűnődtem, hordtam nekik, amíg csak győzték étvággyal!

Élvezet volt látnom, hallgatnom Atyánk eleven, vidám előadását. Szinte vitte a répát szekértől jászolig. Hát igen, Atyánk nem hagyja vigasz nélkül még a mélázó ökröt sem!

Alighogy elment tőlem, jön Angéla házfőnök nővér. Mindjárt mesélem is püspökatyánk örömszerző akcióját. Hallgatja, majd így szól nevetve:

– A vendéglés második jelenetét én mondom el. Képzeld, az a szekér répa nem a miénk volt. Egy idegen gazda nagy ügyel-bajjal ide húzatta be a szekérét az udvarunkba, hogy biztos helyen legyen, amíg visszajön a faluból a gyógykovácstól a lesántult lovával!

Atyánk sohasem tudta meg a „lakoma” második jelenetét, Angéla nővér meg szépen megegyezett a répáját ilyen jól biztosító gazdával.

[841] Augusztus 12. Püspökatyám ma igen halk volt. El-elgondolkozott. Nem mertem megszólalni. Nagy szünet után azt kérdi:

– Mondja, ki most az E. gyóntatója?

Sejtelmem sem volt róla, némaságom volt a feleletem.

– És azt sem tudja: D. most hol van?

Ezt sem tudtam, de ezt is szótlánul válaszoltam meg.

Atyánk sokára megszólalt:

– Wencze Róza is elhallgatott...

Összehúzott szemmel, ablakomon át messze nézett... Majd mélyen felsóhajtva, rám bólogatva mondta:

– De hát én mindezt értem.

Szinte megdermedve hallgattam. Egy idő múlva, talán árvaházunkkal kapcsolatban, valami terv vetődött fel. Három év is kell hozzá. Atyánk így szólt súlyos komolyan:

– Három év múlva? Én azt már nem érem meg ...

Istenem, ez a hang, ez a tekintet, – és ez a ránk szakadt csönd ...

[842] Augusztus 13. Atyánk ma nem jött föl.

„De én ezt értem...” (?)

[843] Augusztus 14. Püspökatyánk nálam volt! Hogy örömet szerezzek neki, eléje tettem az 1924-ben velem tartott novéna szövegét. Nem sejtette, hogy én azt emlékezetből leírtam. Láttam atyánkon, hogy örül, hiszen egész életében mindenkit és mindent megmenteni akart.

Felolvastatta velem főbb vonásokban az egész novéna szövegét. A nyolcadik elmélkedésben hiányzott a latin felírás, azt rögtön beleírta:

„Assumpta est Maria in coelum, gaudent Angeli.”²⁹⁸

Zakatóló beteg szívemmel itt-ott elakadtam az olvasásban, ott, ahol rólam volt szó. (A Szentlélek Hárfájában éppen ezért a rövidebb szöveg került.²⁹⁹) Egy helynél mondtam is:

– Méltóztatik látni, erre a gondolatra én itt nagyon fölfigyeltem, s ezt azonnal észre tettszett venni, s miattam elkanyarodott az elmélkedés vonala.

Bólintott s drága lelkével így felelt:

– Hát hiába: maga az én legjobb értelmezőm!

Ilyeneket azért mert atyánk mondani, mert jól tudta: nem hiszem, s a magam részére csak a szavaiból sugárzó irgalmas szeretete kell nekem, s azt őrzöm meg.

[844] Augusztus 15. Nagyboldogasszony ünnepe!

Püspökatyánk régi napirendje: itthon szentmise, szentbeszéd, szentmise után a csobánkai Szentkútnál három szentbeszéd, mint mindig: magyar, német és tót nyelven, a szentmise végéig még gyóntatás ... (kísérője mindig Schwester Ilona.)

Ebéd után növendékeink között csaknem litániáig.

Nem gondoltuk, hogy ez az utolsó búcsúünnep, amelyen drága püspökatyánk részt vesz. Vagy nem mertük gondolni?

[845] Augusztus 16. Püspökatyánk búcsúlátogatása. Kétszeres bánat: Atyánk elmegy! A második: kedves főnöknő anyánk áthelyez Csobánkáról az Anyaházba. Ilyen betegen kell vállalnom a Vikária és Novicmester³⁰⁰ egész embert föltételező munkakörét. Egy Camilla nővér után! Hiába biztatott püspökatyám, kifejezhetetlenül elégtelennek tartottam magam. Atyám azt gondolta, hogy minden gyengeségem mellett is Anyaházunkban hamarosan „szereplő” nővér leszek, s megható jóságában így szólt:

– Norbertám, minthogy annyira ismer engem, hogy mindenre tudja mit írtam, nehogy megemlítsé, hogy belőlem idéz! Kérem, csak mondja, mondja, amit tud, mintha a sajátja volna!

– És a novicmesterség! Drága püspökatyám, hiszen én természetből olyan szelíd és alkalmazkodó vagyok, nem tudok erélyeskedni, parancsolni, büntetni. Tessék elhinni, mimózákat fogok nevelni!

Atyánk soha melegebben, biztatóbban nem mosolygott:

– Óh, csak neveljen belőlük – egy egész erdőt!

Indult is már. Nem tudtam megköszönni a csobánkai kegyelmeket. Szótlanul rajzolta a homlokomra Atyánk szokásos áldó, áldott keresztjét. Ez a kereszt most lehúzódott a szívembe.

[846] Az egész intézet lent ünnepel a kápolna téren. Itt fönn senki sincs, csak én. (Ünnepek előtt nálunk minden beteg leányka meggyógyul.) De a folyosón, a kis kápolnában van Valaki, a szentségi Jézus. Ő kibírja a magányt, de rólam most is gondoskodott.

Halkan nyílik az ajtó: Schwester Ilona lép be. Nagyboldogasszony vendége itt nálunk minden évben. Sápadt, finom arcán az őt jellemző mosoly sugárzik.

– Már egy félórája itt álldogálok a kis teraszon, nem akartalak előbb zavarni, pedig püspökatyánk, amint lejött téled, megkeresett engem s így szólt: „Kérem, menjen föl Norbertához, próbálja őt megvigasztalni.”

Megnyugtattam Schwester Ilonát, ha a keresztet nem kérdőjelezzük meg, el tudjuk viselni.

Erre édes közvetlenséggel mulattatni kezdett:

– Ugye, te nem is tudod, hogy én püspökatyánk postása vagyok? Nem tudom az Ő apostoli munkáját másképp szolgálni, hát fölcaptam levélkézbesítőnek! Tudod, mennyi levelet ír? Hát ő bélyegre nem költ, mert így is többet jótékonykodhat. De van egy kiváló, derék gyónója, a grázi-budapesti gyorsnak a mozdonyvezetője, ez hozza naponként püspökatyánk leveleit, cikkeit. Ezt a vonatot naponként én várom az állomáson, s a mozdonynál mindjárt táskát cserélünk. Sietek vele haza, átcsoportosítom, s már indulok is, néha a négy világtáj felé. El tudod képzelni, mennyire élveztem ezt a megbízatásomat? A legjobban azt, mikor előkelő helyre kell vinnem a postát. Az inas alig akar beengedni az előszobába! Ott álldogálok néha sokáig, amíg a felébresztett vagy megzavart előkelőség nyugtázza a levél átvételét. De ezt meg ne mondd püspökatyánknak!

Ehhez hasonló vidám élményeit mesélte el a falujáról, birtokáról.

Lemenve biztosan jelentette: Püspökatyám, nincs fönn semmi baj!

Igaza volt, Faber mondja valahol: „Amíg keresztünkkel fölfelé kapaszkodunk, addig nincs veszélyben a lelkünk...”

(Ki ez a mi Schwester Ilonánk? Gaiger Miklós kúriai bíró özvegye, dunántúli (zalai) földbirtokosnő, nagy műveltségű, lélekkel teli, csupa bensőség. Kívülről igénytelenebb, mint a szobalánya, mindig feketében járó, nyáron kartonruhás egyszerűség. Atyánk lélekformáló kegyelmének egyik remeke: eszményi kultag.)

[847] Augusztus 17. (kedd). Drága püspökatyánk, kedves főnöknő anyánk reggel nyolc órakor elhagyták árvaházunkat. (Cecilia nővér is velük ment.)

Atyánk elindulásakor mindig ott szorong a villa körül az egész telep: nővérek, gyerekek, alkalmazottak, hogy még egyszer elkaphassák Atyánk kezét, áldásában közvetlen közelben részesülhessenek. Titokban mindenki a zsebkendőjét vagy a köténye csücskét szorongatja, az apróságok kis tenyerükkel intézik el könnyeiket. Amint megjelenik Atyánk alakja a villa küszöbén, Cecilia nővérünk remek növendékkórusa halkan énekelni kezd. Minden évben ugyanazt, minden évben egyre bensőségesebben, tavaly óta aggodalmasabban:

Tudod-e, hol várnak mindig?

Hol vagy igazán otthon?

Itt, ahol a hegyi szellő

Szent legendákat dalol...

Itt a pilisi hegyek közt,

Hol minden fű, fa, virág

Azt suttogja: csak Istenben

Van az igaz boldogság.

Itt vár néhány lobogó láng,

Sok kis szentjánosbogár,

Érzed-e hogy jönnek feléd?

Érzed: szívük miként vár?

Mai napon szebben ragyog

Minden apró kis szárnya,

„Gyere vissza Püspökatyánk!”

Szívünk csak ezt kiáltja!

Atyánk maga elé suttogja:

– Csak ne kellene folyton búcsúzni...

(Ha nem tévedek, ezt k. Verona nővérünk hallotta.)

Atyánk ekkor volt utoljára Csobánkán.

[848] Szeptember 3. Schütz Antal látogatása.

Szeptember 6. Beköltöztem Anyaházunkba.

Szeptember 8. Első elmélkedésem a noviciátusban.

Valamelyik napon a földszintre igyekeztem. Éppen akkor érkezett drága püspökatyánk az Országos Szervezet aijtaja elé. Meglátott a lépcsőn s fölkiáltotta:

– Üdvözlöm, „fedett kút”! – s nagy jóssággal, biztató mosollyal nyújtotta felém a kezét...

[849] Szeptember 16-án, kedves főnökő anyánk névnapján áldotta meg püspökatyánk újjáépített anyaházunkat. A tágas, szép homlokzatú új otthon minden egyszerűsége mellett is súlyos gondot, áldozatot jelentett Atyánknek. Azt főnökő anyánktól tudtam meg. Atyánk hallgatott róla.

Az ünnepi szentmisét püspökatyánk mutatta be. Evangéliumkor méltatta e napnak kettős szépségét: névnap és házszentelés. Isten gondviselő szeretetének ajándéka erre a dátumra megújított anyaházunk felépülése.

– Kedves leányaimnak is megújulva kell majd folytatniuk a ma fölszentelt falak között intenzív lelki életüket befelé és szociális működésüket kifelé. (Sajnos, a kb. harminc perces szentbeszédből csak ennyit jegyeztünk meg!)

Szentmise után elsőnek alapító anyánk lakosztályát benedikálta³⁰¹. Ekkor elénekeltük: „Isten, jósságod végtelen...” Püspökatyánk itt gratulálta meg mindnyájunk nevében „Mamácskánkat.”

A Magnificat éneklésével vonultunk át a nagy előadóterembe, onnan a nappaliba, majd a II. emelet összes nővérszobáiba, végül az ebédlőbe.

A reggeli is, az ebéd is alapítóink jelenlétében vált felejthetetlen élményünké.

[850] Október 10. Fogadalomtétel.

Püspökatyánk misézett, vette át a fogadalmakat, amelyek előtt így szólt hozzánk:

– Kedves Leányaim! A mai Evangélium szól arról, hogy az a kafarnaumi ember, mint a Szentírás mondja „kis-király”, elment Krisztushoz, mert a fia beteg. És Krisztus így fogadja: „Ha csak csodákat és jeleket nem láttok, nem hisztek!” (Jn 4,48) Mintha semmit sem reflektálna arra, hogy az mit kér! De a kafarnaumi kis-király egyre hajtogatja: A fiam beteg! Itt két világ találkozik. A kis-királynak teljesen idegen a másik világ. A nagy szomorúságú atyának csak egy gondja van, kis családi körének gondja, vágya, gyötrelme foglalkoztatja. Vele szemben áll az a másik, a nagy, krisztusi világ.

– Hiszen látja Krisztus az embert, az embereket, ezeket a kis szöcskéket, amint ugrálnak a világ rétjein, és hallja az ürgéket is, amint panaszaikat elcincogják, de hát az Ő szeme másutt van... Az embernek szinte azt kell gondolnia: az isteni Megváltó kis és nagy gondok, fájdalmak fölött el ... szellemünket és figyelmünket azokra az óriási feladatokra irányítja, igazgatja, amelyek az ő gondjai!

– Krisztus nagy gondja, hogy a világot emelje, hogy a világot odaadásra serkentse. Ez az odaadás: a Hit! Tehát emberek! Betegek vagytok? Haldokoltok? Ti magatok nézzétek, ha csodákat nem láttok! Ti ezek után kapkodtok, és nem hisztek! Pedig nektek a nagy odaadás kell! Akiben a nagy odaadás megvan, majd elviseli a kisebb dolgokat, gondokat... vagyis, ha sírva is, de eligazodik közöttük, és megtalálja a maga útját.

– A másik pedig tényleg az a csodálatos valami, hogy az a Krisztus azért mégiscsak rátér a könyörgő atya gondjára, és azt mondja: Hát menj haza! Amit kértél, meglesz! Ezt kell úgy kiéreznünk: Majd ez is meglesz! Menj csak haza, ez is meglesz! Ezt nem mondja ugyan így a Szentírás, de az embernek ezt ki kell éreznie...

– Az ember azt mondja: Édes Jézusom, nekem van egy kis fészke, ez az én kis világom! Én azt féltem, legyen Neked arra is gondod! Erre én most Önöknek azt mondom: Mikor az a

nagy hegy a Zürichi-tó fölött leomlott, a madarak mind fölrepültek, fészkeiket mind otthagyták... Miért? Mert a hegy rettenetes, rémes omlással útjában mindent eltemetett. Ha az a kismadár csak arra gondolt volna: jaj! a fészket mentse meg! Mondják meg nekem, hogyan lehet világozlásban egy kis fészket mindenáron menteni akarni!? Ha ez a világ úgys lehull, a mi kis fészkünket elviszi a mulandóság.

– Krisztus pedig mindezek fölött felállítja azokat a nagy, fölséges irányokat, amelyek minket akkor is megmentenek, ha a föld leomlik...

– S ha a virág fölött egy kis pillangó röpköd, és csak arra van gondja, hogy azt a kis virágot ne temesse el a világozás! Hogyan maradjon meg egy virágszál, mikor hegyek omlanak le?! Nekem is vannak kis virágaim... ragaszkodásaim... kis érdekeim... de mikor a világ omlik!?

– Hát látják, az az a nagy, fölséges krisztusi irányítás, hogy úgy ki akar mindenkit emelni a világ romlásából, hegyek omlásából, karikázó lepkék, fészkeket féltő madarak fölé...

– „Ha csodákat nem láttok, nem hisztek!”

– Neked, kismadár az kell, hogy a fészket megmentsem, neked, kis lepkének, hogy a virágot megmentsem, neked, hogy a fiadat meggyógyítsam... És mondhatja mindenki, hogy neki mi kellene?

– Nincs megtiltva a könyörgés! Csak imádkozzunk, és kérjünk és ciripeljünk az Isten szentséges színe előtt! De ugyanakkor nagy odaadásban, hitben átfogni azt a nagyobb látókört! Ez minket olyan alapra állít, mely nem bomlik, mert olyan szikla, amely le nem törik. Így, hogyha az Atlanti-óceán emelkedné is fel, hogy elsöpörje a világot, akkor is megtalálnánk magunkat...

– Ugye, ez a kegyetek fogadalmában is a nagy odaadás! De nekünk mindnyájunknak is ez válik lelki üdvünkre: ez a nagy átadottság. Én is olyan kis fészkező madár vagyok, én is olyan kis karikázó lepke vagyok egy virág körül, mikor a világ omlik. Ah, hogy örülök, Jézusom, hogy a szívemet-lelkemet minden világozás fölé helyezted, emelted!

– Én Tőled, Uram, nem sokat kérek! Azt sem kérem: gyógyítsd meg ezt vagy azt, de azt kérem, ami a fő dolog: Uram, emeld ki úgy a szívemet és foglald le úgy, hogy azt mondhasam, valóban a Tiéd vagyok!

– Érezzük mi mindnyájan azt a hatalmas lelki erőt, amely az átadottságban van. Azt a világfölényt, világgyőző irányt, s mikor mi most ennek átadjuk magunkat, ne is gondoljunk arra, hogy áldozatot hozunk, hiszen ez is igaz, de a fő dolog itt nem az áldozat, mert amikor életről, örök üdvösségről, szeretetről, boldogságról van szó, akkor a mi áldozatunk egy-egy grammnyi súly mázsákkal szemben.

– Azt akarjuk, hogy szent engedelmisségben éljünk, azt akarjuk, hogy a szabályzatunkat igazán megtartsuk, s életünket arra a mértékre mérjük. Minden szépség csupa mérték. A görög szó: ritmus, annyit jelent, mint mérték. A zene, azután a másik zene, a hangok zenéje és a szív zenéje nincsen mérték nélkül: ritmus.

– Én azt kérem, és azt kívánom, hogy kegyetek ezt a ritmust, amelyet a Regula ad, fogadják el! Ez mérték. És most erre a mértékre szabom a lelkemet. Bízom a mértékben, mert ez isteni mérték. Bízom abban a ritmusban, mert ez a szent életnek a lendületes mértéke. Bízom ebben a nagy eligazításban, mert ez nem útvesztő, nem nyaktörő út. Biztos, nagy és szent út, mely célhoz vezet.

– Még egyet! Jegyezzék meg azt, hogy úgy kell átmenni ezen az úton, ezen az életen, hogy minél kevesebb ember ütközhesse belénk! Úgy tartani a csendet, hogy az a másik csendjét meg ne zavarja! Én azt gondolom, hogy egy közösségben főleg arra kell néznom, hogy ne vegyenek észre. A közösség mindig egy bizonyos korlátolt szabadság, a másik jelenlétében, jelenlététől korlátolt szabadság. Én úgy akarok itt lenni, itt élni, hogy még az ajtót se nyikorgassam, nehogy másoknak terhére legyek, a magatartásommal, viselkedésemmel zavart, kellemetlenséget ne okozzak.

– Az én tendenciám a közös életben: kiterjeszkedni mindazokra a finomságokra, amelyekre a lélek sürget és hangol, hogy életem mások életében ne legyen disszonáns akkord, hanem legyen másoknak, a közösségnek öröme és ünnepi zenéje!

– Ezt adja meg nekünk az Úr!

(Ez volt az utolsó fogadalomtétel püspökatyánk földi életében.)

[851] 1926. november 14. Püspökatyánk ma kétszer is volt nálam. Szomorú hivatalos ügyben: Az örökfogadalmas Sz. G. nővérünk kérte elbocsátását. Sajnáltuk a lelket, a fogház-missziót, amelyet nemcsak tehetségével, hanem sajátos, kedves módszerével, szorgalmával olyan sikeresen szolgált. Minthogy őt nagyon sokan ismerték, említettem Atyánknek azt a sokszorosan megütközésre szolgáló körülményt, amelyet kilépésével például volt munkahelyén okoz.

Atyánk így válaszolt:

– Elöttem minden dologban – hát még egy ilyen súlyos ügyben – csak egy szempont van: mit szól ehhez az Úr Jézus?

[852] G. N. személyesen ismerte F. W. Foerstert. „A mentő munkában a teljesen ki nem forrott jellem legmeredekebb lejtője: a részvét.” Foersternek itt is igaza volt...

De a hűtlenül elhagyott fogházmissziót M. W. vette át s még nagyobb tehetséggel és áldozatkészséggel, s az engesztelés szellemében eddig nem képzelt színvonalra emelte...

1945 januárig állt helyt püspökatyánknak ez a hűséges leánya a fogházban.

[853] Egy másik testvérpárral kapcsolatban jut most eszembe püspökatyánk atyai szívének megrázó megnyilatkozása 1925-ben, M. L. elbocsátásakor:

– Mikor első missziós nővérünket, Natáliát temettük, azt gondoltam, a legmélyebb örvény a nyitott sir...

Nos, nővére esetében látom, hogy L. n. mélyebbre került...

[854] November 20-án meghallgathattam Atyánk novemberi konferenciáját.

Hozzám nem tudott bejönni.

Lehet, hogy már följegyeztem, de akkor fölösleges fölidéznem egyik régi élményemet:

Atyánk talán minden nap lement a gazdasági udvarba. Innen hozzám jöve, egyszer egy kis, 8 x 1 cm-es acéldarabkát adott nekem:

– A Missziótársulatnak olyan nővéreket kívánok, akiknek a kezén ennyi érték sem veszhet el!

[855] Minthogy most Atyánkat valósággal elnyelte a sok gondja, munkája, s nem tud meglátogatni, csobánkai időtálló értékeimet, még le nem írt emlékeimet, naptáram lapjai közt talált kis gyöngyszemeimet fűzöm ide bátorításomra, vigaszul...

[856] Talán Denisz nővér kérdezte Atyánktól:

– Pestre jöve tele, hazautazása alatt olvas-e az úton?

– Buda és Fehérvár között tizennégy állomás mellett halad el a vonat: mindegyik egy-egy stáció! Így elvégzem a keresztutat.

[857] Érdekes, hogy mennyire kedvelte Matthäs Schiestl képeit!

– Nézze ezt az egyszerűséget! – mondogatta.

Egyik képen a kis Jézus nagy, égő gyertyával a kezében gázol át a nagy, havas hegy meredek oldalán:

– Nézze, új utat mutat, amelyen még nem járt senki.

Egyiken erdőszélén egy kis templom, háttérében egyszerű kis ház. Sokáig nézi és csöndesen így szól:

– Ide nézzen, milyen boldogan lehet itt élni!

[858]

– Szereti Grieget? És Solvejg dalát?³⁰² – kérdezte tőlem.

– Nagyon? Hát akkor eldalolom magának.

És dalolta is már. Hol szöveggel, hol zümmögve, nagyon elmerülten.

[859] A sok munkáról volt szó. Hallgatta, majd így szólt:

– Spirituális koromban X. kanonokot kísértem egy délután szokásos sétáján. Sötétedő este volt már, mikor a város széléről visszafordultunk. Egy szőlőtábla mellett haladtunk el. Még mindig dolgozott benne egy parasztember. A kanonok megszólította. Az öreg abbahagyta a munkát s közel jött. Nagy tisztelettel köszönt, fáradt két karját a kapája nyelére téve hallgatta a kanonok úr szavait:

– Úgy van, amint az Írás mondja: Verejtékkel kell megkeresnünk a kenyerünket... Szép példa az, amikor az öreg ember ilyen szorgalmas! A családra, a hazára mennyi áldást hoz a jó munka!

Az öreg ember szelíden emelte meg fáradt fejét, hogy ingujjával a verejtéket letörölje...

– Igenis kérem – mondta alig hallhatóan – csak ne volna belőle annyi.

Ahogy mindezt Atyánk megjátszotta hanggal és arcjátékkal: az leírhatatlan.

[860] Az 1919–20-as évekre gondolva mondta el Atyánk, hogy 1920 januárjában az akkor még fővezér Horthy Miklós az autóján hozatta fel őt Budára. A fővezér mindenáron azt akarta, hogy legyen miniszterelnök. Soká tartott, míg sikerült a fővezért meggyőzni, óhajának teljesíthetetlen voltáról. Mikor Atyánk elköszönt, Horthy megkérdezte: melyik autón akar Fehérvárra menni, nyitott vagy csukott autón?

– Teljesen mindegy – felelte –, csak azt kérem, hogy az autót ugyanaz a sofőr vezesse, aki felhozott.

A fővezér kérdő tekintetére így feleltem:

– Idejövet... lelki beszélgetésbe kezdtünk, szeretném azt befejezni.

Így is történt.³⁰³

[861] A nyáron jelentettem Atyánknak, hogy P. Bangha szeme nagyon súlyosan megbetegedett, talán meg is vakul. Megdöbbenve hallgatta.

– Nagyon imádkozom érte!

És látogatása alatt többször főlshajtott:

– Szegény Pater!

Atyánk, aki soha nem szorult szemüveg használatára, egy pillanat alatt magáévá tette a Pater szembajának gyötrő lehetőségét. Elmenetelekor ismét így szólt:

– Nagyon-nagyon fogok imádkozni a Paterért!

Meg is gyógyult teljesen, hamarosan.

[862] Atyánk néha magával hozta breviáriumát.

– Nagyszerű munka volna a breviárium átdolgozása. Van abban olyasmi, ami fölösleges. Nemcsak fölösleges, hanem évente 3–4-szer föl is forralhatja a fiatal papság vérért.

[863] Püspökatyánk a Szent Alajos ünnepségekkel kapcsolatban a tisztaságról beszélt. Elgondolkodott, majd szinte fölcattanó hangon mondta:

– Hallatlan dolgokat tudnak az emberek kitalálni és firkálni! Norberta, olvasom, hogy Szent Alajos szemének fékezésében annyira ment, hogy soha nem nézett az édesanyjára! Hát kérem!...³⁰⁴

És a fejét csóválva sokáig hallgatott.

[864] Báthor Margit (gazdasági szaktanító társam) sietett föl hozzám egyik napon. Mindig sápadt arca valami nagy élménytől izzott.

– Hadd mondjam el, mit kaptam most a Kegyelmes Úrtól! – Így nevezte Atyánkat. – Még tavaly, mielőtt innen elment, kértem, gyóntasson meg. Roppant szégyenkezéssel vádoltam magamat arról, hogy egyszer loptam.

A Kegyelmes úr kételkedve kérdezte:

– Lopott? Nagy érték volt? Mit lopott?

– Egy picike ceruzavéget...

– Honnan lopta és miért...?

– A Kegyelmes úr itteni íróasztaláról... hogy legyen ...emlékem.

Most, amint a fő úton fölfelé jövök, látom, hogy az óvodásokkal a kegyelmes atya a földről diót szed. A korai fajta már kezd itt-ott hullani a kicsik örömére. A kegyelmes úr ott hajladozik, szedeget s osztogatja jobbra-balra ...

Meglát engem, odahív, s a markomba nyomja ezt ni: egy mogyorónyi, gyönyörű diót!

Csak ennyit mondott:

– Margitka! Ezt azért adom magának, hogy legyen ... tőlem ... emléke!

[865] Árvaházunk egyik legkisebb növendéke (5–6 éves) Krieger Terézke megneszelte, hogy a reggeli-uzsonna tálcámon mindig van valami gyümölcs vagy sütemény. Azóta ő a tálcakísérő... Egy reggel jön, s hoz két szál virágot ajándékba, két napraforgót. Látom, hogy a ruháskáját nem lehet begombolni, nyaknál lefityeg és rongyos. Egy pillanat alatt eszembe jut a tegnapi gyereklárma, verekedés zaja a kis kápolna „szilenciumos” folyosón.

– Terézkém, köszönöm a virágot, de mondd, jó vagy-e mindig?

Hogy erre nem szól, tovább kérdelem:

– Tegnap nem te lármáztál? Még mintha verekedést is hallottam volna!?

– Az egyik én voltam – vallja be, a tálcámon levő szilvára lemondással nézve...

– Óh, hogy épp most vagytok ilyen rosszak!

Mi lett volna, ha akkor jött volna föl püspökatyánk, s meglát!?

Terézke kék szeme csodálkozó fölénnyel néz rám, s a gyönyörű rongyos kis csöppség kövérke kezével legyintve mondja:

– Így is látta! – S komolyan magyarázza: – Hisz ő a lélekbe lát! (1925-ből.)

Nem emlékszem biztosan, de nagyon valószínű: odaadtam Terézkének a szilvát – mindet!

[866] Egyik nap nagyon fáradtnak látszott.

– Alig aludtam az éjjel – mondta –, szél volt és nagyon zizegtek, suhogtak a nyárfák.

A kápolna terén hatalmas jegenyéink voltak.

Kimondhatatlan finom hallása volt. Zenei is.

[867] Egyszer hirtelen azt kérdi tőlem atyánk (egész látogatása alatt elgondolkozó, szinte levért volt):

– Mondja nekem Norbertám: meglátszik az, hogy én éltem?

Csak az ámuló szememmel feleltem:

– Meglátszik!

– De hol? És mikor?

– Majd, ha nem lesz itt...

Csend.

Vajon a zenében is ennyit mondanak a szünetjelek?

[868] Délelőttönként Stoffer Mici néni, kedves főnöknő anyáknak gyermekkori hűséges kísérője, barátja kedvesen segített hol anyáknál, hol a titkári irodában. Ő „mesélte” el azt a két nagyszerű jellemző epizódot.

Egyik nyáron Tirolban voltak kedves főnöknő anyákkal. Látogatásukra odaérkezett püspökatyánk. Mint mindig, egyszerű reverendát viselt. Így ment misézni a kis falu kápolnájába. Imádkozva öltötte fel az albát, s a stólat, szokásához híven, püspök módra vette föl. A sekrestyés megszólalt:

– Tessék azt csak rendesen keresztbe tenni! Így csak a püspökök teszik a stólat!

Atyánk gyorsan eloldotta a kordát és keresztbe téve igazította „helyre” a stólat a sekrestyés helyeslő bólogatása közben.³⁰⁵

[869] Ezt is Mici néni mesélte: Püspökatyánk ott is járta a hegyeket, szép időben is, esőben is. Egyik napon a cipőtalpa széjjelszakadt. Mici néni szaladt vele a suszterhez. Míg a talpalás elkészült, egyetlen-cipőjű püspökatyánk a szobájában ült, gondolom a vendéglőtől kölcsönkért papucsban.

[870] Még nyári emlékem:

Szobám ablakából látható volt a Teleki uradalom konvenciósi földje is. A rosszul művelt, sovány földben még a tengeri szára is egy-két arasznyi maradt, termés alig mutatkozott.

Atyánk nézi-nézi ...

– No, ha ezt az eredményt analizáló ember szemléli, az végképpen elkeseredik, akkor is, ha ez a tábla nem az ő földje...

De látja, a szintézis embere így gondolkodik:

Az idén nincs tengeri termés, tehát nem lesz zsír, de van gabonánk, tehát lesz kenyérünk.

[871] Gondolom minden emberrel megtörténik, hogy életútja ingoványhoz ér.

Jaj annak, aki vakmerően nekivág!

Csak egy menekülési mód van. Ha meghátrál, megkeresi azt az átjárót, amelynek útjelzőjén az *Egyház* táblája int felé: *ERRE MENJ!*

[872] 1926. november 20-án konferencia az Egyetemi templomban.

21-én a Pesti Vigadóban, a Szent István Akadémia rendezésében *Hűlő világ* címén, a Szent Ferenc ünnepségen mondott ragyogó, nagyszerű beszédet.

[873] 1926. december 12.

A nyolc boldogság misztériumának³⁰⁶ előadásáról hazatérve, déli imánk előtt a szobámban meglátogatott püspökatyánk. Megköszöntem remek beszédét, amelyet a színpadon a misztérium kezdete előtt mondott. Püspökatyánk még mindig a csodálatosan nagyszerű előadás hatása alatt állt. Így lelkendezett:

– Micsoda élmény volt részünkre az a mai délelőtt! Valóban minden elismerést megérdemel Valéria³⁰⁷. Mondhatom, nagyobb szellemképességgel bíró női lelket még nem ismertem eddig. Akarom, hogy tudja Norbertám: Nagy kanyarodással érte el az ő hite azt a magaslatot, amelyen ma áll.

Elhallgatott. Szokása szerint kis szobám falát nézte, mintha Vali megtett távoli útját szemlélné, majd hirtelen, súlyos komolysággal így szólt:

– Norberta! Nehogy azt higgye, hogy Valéria valami „Bűnbánó Magdolna!” Az ő tiszta lelke őszintén kereste az Istent, s meg is találta!

Majd így folytatta:

– Az egyedüli valóság átéléséből származott ez a mai *nyolc boldogság* is.

(A *nyolc boldogság* misztériumjátéka bemutatásra került Budapesten a Városmajori Egyházközség vallásos matinéján, a Belvárosi Színházban 1926. december 12-én a városmajori Jézus Szíve templom megnagyobbításának javára.)

– De hadd mondjak magának valamit Irmáról is. (Irma néni atyánk egyetlen húga, özv. Nagy Alfonzné.)

– Gondolja el –, de hiszen ismeri őt! –, hogy valaki csöndben (hogy úgy mondjam portörölővel a kezében) egy életen át szüntelenül a házanépe javát szolgálja! Hogy neki egyetlen igénye, hogy körülötte mi, mindnyájan megelégedettek legyünk... És mindezt fáradtan is, törekény fizikumával nem törődve, finom derűvel, konyhában és szalonban egyformán kedvesen oldja meg!

– Mondom magának: Irma szent!

1927

[874] Január

Munkatársainknak Újév első hetében tea délutánt rendeztünk. Ez az együttes most ünnepélyesebb, mint máskor, a közeledő február 16. miatt. Ekkor lesz alapító anyánk ötven éves. A nagy teremben 3–4 személyes asztaloknál foglaltak helyet a vendégek. Mindnyájunk örömeire megjelent köztünk püspökatyánk is! Anyánk asztalánál csak néhány percig időzött, majd fölállt, hogy minden asztalt sorra látogasson. Én voltam a kísérője.

Az egyik asztalnál, idős dámák mellett ült egy fiatal asszonyka is. Bájos zavarral sietve állt fel, s így szólt:

– Kegyelmes püspökatyá! – én egész méltatlanul élvezem a munkatársak közösségét, én most vagyok a Misszióban először. Eddig nem végezhettem szociális munkát, mert négy kis gyermekem van...

– Négy kis gyermeke van!? – kérdezte atyánk nagy melegséggel – s ebben a pillanatban lehajolt, és a mit sem sejtő kis asszonykának kezét csókolta! Ez szinte dermedten tartotta ily módon, szociális munkára felavatott *jobb* kezét.

Ez a kedves lélek egyik legbuzgóbb kültagunk lett. Megözvegyült, de szépen felnevelte, diplomához juttatta mind a négy gyermekét.

Szétszóratásunk óta szemben laktam vele a Böszörményi úton, ahol ő egyik leányának háztartását vezette. Gyakran találkoztunk. Nagyon fáradt volt, szüntelenül dolgozott és imádkozott. Atyánk lelkéből élt. Egy alkalommal mondta nekem, dolgoz, fáradt *jobbját* felém mutatva:

– Nézd! Ezt a kezemet „azóta” nem csókolhatta meg senki!

1959 nyarán a Krisztina téri templom áldoztató rácsánál agyvérzés érte. Beatrix és Kinga nővérünk szállították haza. Halála előtt néhány nappal meglátogattam. Eszméletlen volt. Mikor megismerte a hangom, megemelte a *jobbját* (özv. Teszák Béláné).

[875] Denisz nővérünk atyánknál volt látogatóban. Úgy látszik elmondta, mennyire lesújtanak új feladatom körülményei, mert ezt írta nekem atyánk:

„K. Norberta!

Én is osztom az okos és a nép vénei közé gravitáló Denisz nővér nézetét.

Nemcsak, de nyomósítom azzal, hogy engem is megválasztottak, s én is elfogadom. – Különben mi újság Magánál? Az élet mindig új, mert keringő vér s kigyulladó lélek, érzés és szeretet –, ne gyúrjuk ezeket fogalmi skatulyákba, vagy szokásos kereteibe. Rajta, bátran

előre! Ha orra esünk, fölkelünk, – de úgylis előre tartunk! Ki magunkból, megöregedett, fásult, száradó bőrünkől! Így illik is, kiugrani bőrünkől! Isten vele! Sok szeretettel:

A. 1927. január 16.

Prohászka Ottokár.”

Ezen a levélen megérzik Denisz nővérünk mindig kötekedő, vidám lelkének hatása. Mint kislány, mikor először hallotta püspökatyánkat, valahol Dunántúlt, bement a sekrestyébe, s nagy bátran ezt kérdezte a híres szónoktól:

– Tisztelendő Bácsi! Maga úgy is él, amint beszél?!

Nemcsak „él”, hanem éltet is! Denisz nővérünknel ez ragyogóan sikerült.

[876] Január 20. Atyánk konferenciája.

Meglátogatott.

– Ne tessék bejönni drága Püspökatyám, influenzás vagyok! – kértem ijedten.

– Mert maga azt gondolja, hogy nekem holmi influenza árthat? – kérdezte ragyogó, vidám erővel, de azért megnyugtatómra hamarosan elment.

Az én kis szobám nem is látta Őt többé...

[877] 1927. február 16-ig kedves főnöknő anyánk ötvenedik születésnapjára készültünk. Ez a nap nagyobb arányúvá szélesült, a minisztériumok, a főváros, a hatóságok stb. bekapcsolódása folytán. De a fénypont ismét atyánk beszéde volt. Misszióink minden munkájának, érdemének, szellemének forrása: a főnöknő anya lelke.

Ekkor szerepelt atyánk nálunk utoljára közönség előtt.

[878] Február 20-án konferencia az Egyetemi templomban. Március első hetében Anyaházunk vendége.

7-én reggel a kápolnában elmélkedett nővéreinknek Aquinói Szent Tamásról. Mondják: csodálatos volt. Betegségem miatt nem hallhattam, de tudom, egyre nagyobb tisztelőjévé lett Szent Tamásnak.

[879] 26-án, vasárnap nálunk misézett atyánk. Pécsről jött, ahol lelkigyakorlatot tartott az Egyetemen. Itt, ez már a harmadik lelkigyakorlat (Pécs előtt Papán³⁰⁸). A pécsin részt vett Lea nővérünk is. Azóta Lea nővér tele van aggodalommal:

– Tessék elhinni, püspökatyánk nem el sokáig! Olyan lángoló, olyan önmaga-fölötti. Úgy ég, mint a kialvásra készülő óriási fáklya!

Ezt én már 1925 óta érzem, de mit tegyünk? Hajnalban már a kápolnában breviáriumbozok. Hallom, amint lábujjhegyen megy el betegszobám előtt a sekrestye felé. Ilona nővér mondja, mikor ő megy kikészíteni, atyánk már kinyitotta a kápolna külső, nehéz ajtaját, ki is kapcsolta, s elmerülten imádkozik. Lám, amint most pénteken befejezi a férfiak lelkigyakorlatát, szombaton már kezdi a nekünk szánt női lelkigyakorlatot. Esténként az Egyetemi sekrestyébe kihevülten érkezik. De hát mit tegyünk?

Így lamentálgattunk. Óh, bárcsak e felfokozott Tűz közelében mindnyájan tüzet fogtunk volna. De hát a könnyező fa nehezen gyullad.

Tehát 26-án, vasárnap nekünk mond szentbeszédet. Laetare vasárnap³⁰⁹ van. Olvassa Szent János evangéliumából a 6. fejezetet, az 1–15 versig. Mintha mi nem is volnánk. Az utolsó mondatot a könyv fölött elnézve önmagának mondja? „A Hegyre... futa... maga... egyedül...”

Már javában elmélkedett (nem is jól mondtam az előbb, ez nem szentbeszéd volt), mikor figyelni tudtam. Éppen ekkor lendült lelke a nagy Poverelló³¹⁰ felé, aki minden darab kenyérben Isten csodatevő szeretetét érezte. Atyánk így suttogetta maga elé: „...és a kezében tart egy darab száraz kenyeret...”

Atyánk e szavaknál maga elé tartotta jobb kezét, mosolyogva belegyönyörködött a tenyerébe...

Lelkibb szemmel láthattam volna ott a darabka száraz kenyeret.

(Milyen igaza van Eglis Istvánnak: – Aki ismerte Ottokár püspököt, annak van fogalma Krisztus Urunkról! – mondta 1949. október 10-én.)³¹¹

[880] Március 29. vagy 30. Nővérközösségünkben ebédelték alapítóink. Máskor zajosabban tudtunk örülni, most valahogy csöndesek voltunk. Atyánk jóságosan üdvözölt minden (munkája miatt) későbben érkező nővért. A nagyon magas, vékonyka Ancillát így:

– Üdvözlöm kedves schlanke Linie!³¹² És mosolyogva méltatta a hosszú, nagy asztal tavaszi díszét, a sok csokor „mocsári gólyahírt”.

Ekkor étkezett velünk utoljára ...

[881] 29-én vagy 30-án voltak-e velünk vagy e két nap cseréjén, nem tudom már: Kriegs-Au Emil plébánosnál voltak ebéden. Emil atya nővére: Mella. Ők ketten mindenképpen felülmúlhatatlan figyelmükkel, szeretetükkel halmozták el vendégeiket. Az amúgy is remek, antik bútorzatú lakásban megtetszett atyánknak az ebédlőasztal fölötti lámpa, eredeti formája, anyaga miatt. E látogatás emlékére Mellának leszerelték a lámpát s a Misszióknak ajándékozták. Anyánk a dunaföldvári kápolnának adta. Az ostrom alatt az egész kápolnával, házzal együtt elpusztult.³¹³

[882] 31-én csodálatosan szép nagyvirágú mandulaágakkal díszítettük az oltárt, másnap elsöpéntek.

[883] Április 1. Püspökatyánk misézni kezd. Feltűnően másként: fáradtan mozdul. És bal térdrel hódol. Denisz nővér ministrál. Atyánk nagyon soká adorál áldozása után. Mi már állnánk, sorakoznánk, Denisz nővér kezében tartja a csengőt, de atyánk még mindig meghajoltan áll... Mit élt át? Az áldoztató kehely előtt ismét bal lábbal hajt térdet...

Megáldoztat mindnyájunkat úgy, ahogy nem áldoztat senki... Ennek a látásától is meg lehetne térni...³¹⁴

[884] Délig sok sürgős munkája van a Várban. Beteget látogat (gyalog megy föl és le), itthon fogad egy író, utána hosszan beszél Cecilia nővérről, de még előbb (?) személyesen jár el Anyaházunk építkezése ügyében: az utolsó részlet súlyos összegének kifizetése miatt... Ez, amint Ceciliának mondta, nagyon megfárasztotta. – Délutánra még az Egyetemi lelkigyakorlatozók gyóntatása mellett befejező beszédre készülődés (hangolódás)... Amíg C. nővérről beszélt, ismételten a bal karjához kapott, s halkan fölzsizszent... Ki gondolta volna, hogy ez az áldott kar ma este már rámerevül a szószék párkányára.

De hát tegnap első csütörtök volt... Éjfél után péntek virradóig atyánk mindig virrasztott... Szerény kis vendégszobánk egyetlen díszét, az ágya előtti vastag szmirna szőnyeget összegöngyölve félretette, hogy ne kopják..., ezt elfelejtette ma reggel a helyére teríteni, – így tudtuk meg, hogy nem szokta használni.³¹⁵

Mi ketten: Camilla nővérről, anyánk megbízásából egész délelőtt a nunciátúrán voltunk, hogy le ne késsünk a kijelölt fogadási óráról.

Hazaérkezve jelentkezni akartunk anyánknál. De ő nem akarta, hogy ezzel atyánkat fárasszuk, s ezért anyánk jött ki a titkári irodába hozzánk.

Nála ebédelt püspökatyánk. Ha akkor bejuthattunk volna...! Vajon mondhatott volna-e többet, jobbat, mint eddig?

De a délelőtti ügy (a nuncius úrnál), s a délig felhalmozódott, elintézetlen postahalmaz, az itthoni esti litániára készülődés, szégyenszemre úgy elnyelt minket, hogy drága

püspökatyánkat nem kísértük le a portáig, mikor öt óra tájban távozott. Kis őre Notburga kültag testvérünk nyitotta ki atyánk előtt a portaaajtót. – Notburgánk ott maradt nagy tisztelettel.

– Kétszer is megállt püspökatyánk – és hosszan visszanézett! – mondta nekem a kis öreg.

Az ünnepi litániát és szentbeszédet Breyer István prelátus úr tartotta. Hirtelen atyánkra gondoltam: Óh, nem imádkoztam Érte a befejező beszéde alatt! Vigyázva, a pad alatt, megnéztem az órám: rögtön hét óra! Óh, már befejezte! – mondtam magamban. Csakugyan, ekkor vitték le Atyánkat az Egyetemi szószékről...

Vacsoránk alatt telefonhoz hívnak. Főnöknő anyánk telefonáltatja: Püspökatyánkat baloldali agyvérzés érte! Amíg haza nem érkeznek (anyánkék), nem szabad ezt a nővérekkel tudatni!

Visszamentem a Közösségbe, a helyemre. – Istenem! – ezért az agyonfegyelmezett szívemért irgalmazz majd nekem...

Kedves főnöknő anyánk hazaérkezett Atyánktól. Közölte nővéreinkkel: Püspökatyánkat agyvérzés érte, állapota válságos...

Megengedte, hogy könyörgő imaórát tartsunk, s egy-egy évet ajánlhatunk fel életünkéből életéért...

[885] Szombat, április 2.

Szentmise után Denisz nővérral siettünk atyánkhoz. Márvány fehéren, majdnem ülő helyzetben, erősen föltámasztva feküdt. A fején nagy jégtömlő. Arca csodálatosan nyugodt. Karján nagy kötés a vérvétel óta... Kedves főnöknő anyánk, Camilla n. Atyánk fejénél állnak, és a másik oldalon a lábához térdelek.

Az orvos a lábfejeket kitakarta bokáig, így is hagyja... Óh, hát ezek a remek finom lábak jártak egy életen át ormótlan, nehéz cipőkben...

Ami fogva tartja a lelkem: Atyánk lélegzetvétele. Olyan, mint mikor valaki kimerült a sírásban s hangtalanul befelé zokog...

Némán hallgatóztunk. Sokan voltunk. Kik? Nem tudom ...

Egyszer csak Camilla nővér kihív kettőnket a folyosóra:

– Ti betegek vagytok, menjetek haza: Denisz és Norberta!

Miért nem fellebbeztünk kedves főnöknő anyánkhoz? Nem tudom. Visszamentünk egy pillanatra, hogy még egyszer némán elköszönjünk. Püspökatyánk jobb szeméből ekkor egy nagy könnycsepp csordult ki.

(Ezen az egyetlen igazgyöngyön sokáig osztozkodtunk Denisz nővérral. Örökösödési szelíd perünk ma is eldöntetlen...)

Otthon Denisz nővér rögtön lepihent (ő is „csigolyás”). Én a kápolnába mentem. Az oltáron még azok a mandulavirág ágak vannak, amelyek tegnap látták Atyánkat misézni, áldozni.

Kis szobájában még ott van az íróasztalon egy cserép ibolya, az első virágzó tő a kertünkéből. Ezekkel együtt virrasztotta át utolsó „elsőpéntekét”.

[886] Hirtelen megcsendül az ebédlői telefon:

– Püspökatyánk haldoklik!

Néhány perc múlva Denisz nővérral már autón rohantunk. A Lánchíd pesti végén már zúgott az Egyetemi templom harangja...

A szoba zsúfolva papsággal, orvosokkal ... A halálos csöndben csak Irma néni zokog keservesen (ő csak röviddel előbb érkezett meg).

Sokára juthatok Atyánk közelébe. Összekulcsolt kezébe rejtem a jól ismert feszületemet, meg a rózsafüzéremet, amelyen Ő is imádkozott. Eltérdelnék Mellette halálomig...

De jön Bory Jenő szobrászművész, hogy elkészítse a halotti maszkot (irtózatosszó ez!).

Mikor napok múlva, a temetés után kedves főnöknő anyánk átadta nekem, a kegyetlen átélést tetézte az, hogy látnom kellett: a gipszöntvény súlya mennyi kárt tett a gyönyörű arc vonásaiban. A később készült, többé-kevésbé – inkább kevésbé – sikerült szobrokon fájdalommal látom a gipszminta hatását.

Térden állva, sírva szedegettem le az öntvényről Atyánk 27 szempilláját: egy mindig Istenre néző szempárral egyszerre rezdülő selyemcsodát – én őrzöm ma is.

A rádió szétsugározza Magyarország gyászatát... Az Egyetemi templom, majd a Papnövelde folyosói megtelnek a halottas szoba felé igyekvő tisztelgőkkel.

A szoba közepére áthelyezett ágyra a nyitott ajtón át jól beláthat a lassan, némán áthaladók könnyes tekintete. Atyánk fehér miseruhás alakját, ágyát egyre több virág borítja. Szótlanul, kérő szemmel nyújtják be rózsafüzéreiket, szentképeiket férfiak, nők: érintsük Atyánkhoz.

Az ajtó belső oldalához állított nehéz, széles térdeplővel lehet a betódulni akarókat visszatartani. Karinges kispapok váltják egymást mint ajtónállók.

Így tart ez késő estig.

[887] Másnap reggeltől este 6-ig nagyobb tömeg vonul el Atyánk előtt, némán... mindenki hallotta volna Atyánk utolsó intelmét:

„Favete linguis!”³¹⁶

Mi ott térdeltünk félrehúzódva, csak a virágok átvételekor lépünk elő.

Istenem! csak még egyszer tiltakoznék Atyánk, hogy virágot tépünk le miatta!

Most jön Hollenzer fényképész, nagy kegyelettel készíti fölvételeit.

Az első koszorút Ravasz László református püspök küldi.

Majd valaki átnyújt az ajtóból egy szál gyönyörű liliomot, ezt én veszem át. Vigyázva úgy helyezem el, hogy a lilium kelyhe Atyánk szívére boruljon. Estére oda is lankadt szép szelíden.

Közben szinte szünet nélkül halljuk, amint a megilletődött betekintőket halkan kérleli az ajtónálló kispap (ha jól emlékszem: Közi Horváth):

– Itt nem lehet megállni, nem lehet megállni!

Ez nekünk is szól! Nem lehet megállni! Megállás nélkül kell Anyánk után indulni. Hogyan is tanított?

„Van veszteség nagyobb nyereségért..., van elsötétedés nagyobb fény kigyulladásáért..., van meghátrálás nagyobb lendületért!”

Hát igen! Mennyire szerette, ha idézgettem írásaiból, még akkor is, ha mélységes tisztelettel – cáfolni próbálkoztam!

Megállni nem lehet! Ma reggel óta tudom ezt. Menni, sietni kell, arrafelé, amerre Atyánk élete is, halála is mutat: Isten felé...

Kápolnánkban ma: elsőszombat, gyázmise volt. Megadással térdeltem Camilla nővér mellett, az úgynevezett előljárói padban. Ez az egyetlen pad, amelyben lépcsőn kell föllépni. Nem tudom, miért készült ilyen magasra, de az itt térdeplők feje egy magasságban van a tabernákulummal.

Szentmise alatt, egyszer csak nővéreink feje fölött el – a tabernákulumból, vagy tabernákulumtól? – felém iramlik valami, s bal felől Atyánk biztató, meleg hangja súgja nekem:

– Jobb nektek, hogy én elmegyek!

Atyánk hű maradt önmagához: *Jobb nektek, nektek jobb, hogy én elmegyek...*

Az árvaságra juttatásra úgy látszik, javunkra határozta el magát Jézus irgalmas, gondviselő Szíve...

Milyen kegyelem, hogy évek óta ismételve magam előtt (Atyánk előtt is): „Jó nekem, Uram, ami Neked jó: semmi sincs későn, semmi sincs korán!”

A Rektor úr úgy rendelkezik, hogy délután 6 órakor átviszik Atyánkat az Egyetemi templom ravatalára. Tudtuk ezt már reggel.

Óh, hogy akkor ez a közelség is a múlté lesz ...

Nagy szállító kosarakba kerül a rengeteg virág. A megbízottak féltő, nagy gonddal emelik át Atyánkat az egyszerű, barna fakoporsóba (diófa?). Ez olyan, amelyet még végrendeletében óhajtott: „Teljesen egyszerű legyen!”

Az asszisztencia fősorakozik a koporsó elé.

Nem is fogom föl: kik viszik a koporsót? Atyánk szelleme mintha itt is segítene terhet vinni. Itt lebeg mindenki fölött, magasan, úgy mint eddig mindig... és ezután is mindig...

Most megyek utána, közvetlenül a koporsója után... Tudnék menni ilyen betegen órákon át, de ez az út oly rövid, már ott is pihen a fejedelmi ravatal magasságában.

Sötét lesz kívül is, belül is. De mégsem! Atyánk másként akarta:

– Csak el nem sötétedni!

Otthon próbálkoznunk kellene szegény jó főnöknő anyánkat vigasztalni. Ott is vagyunk körülötte sokáig. Tétova, ügyetlen, nem is gondolatok, csak mondattöredékek esnek le a semmibe.

De anyánk az oka, csak a panaszkodó lelket lehet vigasztalni, de anyánk nem panaszkodik soha.

A fenyőóriások nem szokták megtépettségüket elsírni a törpefenyők előtt.

Pedig ezek is nagyobbak látszanának, ha állnának. De ezek térdepelnek...

[888] Atyánk temetését a hivatottak nagyszerűen leírták. Én csak egy mozzanatán tűnődöm még ma is: Glattfelder érsek úr gyászbeszédének bevezetőjén:

– Krisztus Dalnoka elzengte minden dalát.³¹⁷

Ezt éppen püspökatyánk cáfolta meg most: márciusi konferenciáján (Szent József tiszteletére a szokásos 20-a helyett 19-én).

Ott voltam, láttam, hallottam (a kóruson voltam, tehát a szószékkel egy magasságban), amint kis szünetet tartva, a szószék korlátján kissé áthajolva tette nagy vallomását beszéde vége felé:

„...mert kedves testvéreim, a belső életet nem lehet kinyilvánítani..., ha valaki költő vagy bármilyen nagy író vagy akármilyen szent, akármilyen próféta, az csak minimum, amit lelkének örvényléséből a világ megtud...”

De hát ezt csak magamnak jegyeztem meg akkor. Azóta mondogatom, de már nemcsak magamnak ... Mert Atyánk még csak ezután kezd dalolni!

– Akinek füle van a hallásra, hallja meg!

[889] A gyászmisén, a gyászmenetben ott voltunk mi, nővérek, csaknem mindnyájan. Mintha egy óriási missziós-kék szemfedő úszott volna Atyánk koporsója után...

Mentünk, mindenki gyalog... Egyszer, már a Krisztina körúton megáll az egész menet. Kinek a rendeletére? és miért?

A gyászkocsi néhány pillanatra megállt Anyaházunk portája előtt.

Az utolsó előtti stáció a Déli pályaudvar érkezési oldalán van. Atyánkat itt ravatal várja... körülálljuk valamennyien... Vass József zokogja el búcsúztatóját:

– ...és Te nem fogsz többé ide megérkezni...

Az indulási oldalon bent áll a rengeteg hosszú különvonat. Utolsó kocsija virágerdejével idevárja Atyánkat... A vonat zsúfolt lesz a temetésre utazókkal.

Tőlünk is megy mindenki, csak mi ketten maradunk itthon: Leona nővér, meg én.

Az Ottokár Árvaház növendékei szürke egyenruháikban mint fázós verébfiókák húzódnak megrettenve az Intézet zászlaját tartó nővér mellé...

A virágos vagon ajtaja bezárul... Letérdelünk...

A vonat lassan megindul... az utolsó stáció felé...

Midőn a lezárt ajtó elsiklik előttünk, meghajtjuk az árvák lobogóját... A kék keresztes zászló fehér selyme úgy omlik le a földre, mintha soha nem tudna többé felemelkedni.

Pedig Atyánk a távolodó vonat kerekeinek kattogásában üzeni:

– „Legyetek bátrak, szebbek, lobogóbbak!”

[890] Püspökatyánk temetése után sokan kerestek fel minket, özv. Báthory Nándorné – Ida néni – is jött. Ő mondta el ezt nekünk:

– Mint minden évben, az idén is, püspökatyánk tartott nekem lelkigyakorlatot. Három napon át voltam vendége. Az utolsó elmélkedése után bekopogtattam hozzá, hogy lelkigyakorlatomról beszámoljak és jószágát megköszönjem.

Amint így, nagy meghatottsággal küzdve, próbálom magam kifejezni, észreveszem, hogy püspökatyánk lehunyt szemmel ül. Elhallgattam. Ijedten tűnődtem, most mit tegyek? De mit is tehetnék? Sokára, még mindig lehunyt szemmel megszólal:

– A sírkövön lesz: „Élt 69 évet.”

Fölnézek. Püspökatyánk a saját hangjára eszmélt föl. Összerázkódott. Csodálkozva néz rám, de pillanatok alatt magára talál ... Végtelen jószágosan kérdi:

– Hát ... ugye, sok kegyelemmel végeztük ezt az idei lelkigyakorlatot is! Hála Istennek! El kellett most ezt nektek mondanom.

[891] Csomor Johanna nővérünk is ott volt az Egyetemi templomban püspökatyánk ravatalánál. Élményét így mondja el nekem:

– Csak álltam a ravatalnál, sokáig. Szótlanul. A tisztelgők sokasága vette körül a ravatalt. Egyszer csak jön egy egyszerű munkásember. Fölmegy a ravatal lépcsőjén, föl, s megáll püspökatyánk fejénél. Nézi hosszan, megindultan. Már mennie is kellene, hogy helyet adjon másoknak. És megszólal hangosan, szívéből:

– Szépen éltél, így nem élt senki, mint Te éltél. Szép halálod volt, megérdemelted!

IV. rész

Főtisztelendő Láng János városmajori plébános**[892]**

– Józsi bátyámnak Ottokár püspök úr volt a spirituális. A primiciája utáni este így szólt hozzá a Spirituális úr:

– Primiciás homlokon több derűnek kell ragyogni!

Meglepődve, restelkedve mondtam el, hogy nagy gond szomorít.

– Kezdtem csomagolni, de minden holmim kopott, szakadozik. És arra gondoltam, már nem tud az édesanyám úgy ellátni, mint mikor idejöttem. És most ilyen kopottan megyek ki első utamra káplánnak! Ezt tetszett rajtam észrevenni.

A Spirituális úr hirtelen azt kérdezte:

– ... De a bőröndje, ugye, megvan? Eddig nem kellett használni, ugye még egészen jó!?
Hozza csak azonnal!

Kiborítottam a már beledobált holmimat, s vittem a folyosón rám váró Spirituális úrnak. Elsietett.

Beálltam az ablakfülkébe. Nem kellett soká várnom, jött, csodálatos tekintetével engem keresve! Hóna alatt a le sem csukható, tömött bőröndömmel!

– Használja egészséggel és örömmel!

És visszasietett a szobájába.

A bőröndöm tele volt új, P. O. monogramos fehérneművel.

[893] Ezt is Józsi bátyám mondta el:

– Mesteremberek dolgoztak bent a Szemináriumban. Bizony a nevére már nem emlékszem annak, aki megszólított:

– De szerencsés emberek a kis tisztelendő urak, hogy olyan jó ember a nevelőjük! No, a Prohászka urat vélem!

– Ismeri őt? – kérdeztem.

– Láttam már őt, de meg az ősszel velünk is jót tett. Tetszik tudni, az úgy volt, hogy egy este arra mentem haza, hogy az asszony (a feleségem) ijedten mondja: No csak ezt tudja meg apád! Vacsorát főzött, osztán kihallatszott ez a nyitott ajtón... Hát elmondja nekem, hogy a Jóska azzal jött haza, hogy már nem fog fájni a télen, mert lesz cipője is, kabátja is, mert hogy mértek neki cipőt is, meg kabátot is!

– Nem szoktál te eddig hazudni Jóska! Mi igaz ebből?

Sorjába elmondta, hogy vadgesztenyét gyűjtött kint a réten, és egy tisztelendő úr is arra jött. Köszönt neki. „Erre a tisztelendő úr megkérdezte, nem fázom-e, mert hogy mezítláb vagyok! Mondtam, hogy elszakadt a cipőm, de majd veszünk, ha lesz rá pénzünk. Erre azt mondja a tisztelendő úr:

– No, gyere most velem, egészen kék a lábad, már úgy is nagyon hűvösödik az idő.

Megfogta a kezemet, úgy mentünk – olyan szép meleg keze volt. Egyszer csak azt kérdi tőlem:

– És kabátod sincs?

Mondtam, hogy van, de kinőttem, aztán most az öcsémé lett. Odaértünk Kovács bácsihoz, bementünk. Azt mondta a tisztelendő úr:

– Kérem, mérje meg ennek a kis magyarnak a lábát, és készítsen neki jó meleg cipőt! De minél hamarabb! Erre járok, bejövök, kifizetem.

Innen bementünk a Tóth bácsihoz, annál meg téli kabátot méretett nekem. Annak is azt mondta: Majd ő kifizeti! Csak látták volna édesapámék, milyen tisztelettel köszönt neki a Tóth bácsi!”

Hát így beszélt a Jóska. Gondolkoztam, és azt mondtam a fiúnak: No, vagy hiszem, vagy nem! Most pedig sokat dolgoztam ma kora reggeltől, elmegyek, velem jössz, a többit majd meglátjuk.

Mentünk a suszterhez. Azt mondta: igazat mond Jóska. Kérdeztem:

– Ki rendelte a cipőt?

– Hát ki más, mint a Prohászka úr, főntről a Szemináriumból!

Mentünk a szabóhoz: igaz bizony, szép, meleg kabátot kap a Jóska!

– És ki fizeti ki? – kérdeztem, de már nem olyan mérgesen, mint a suszternél.

– Aki rendelte: a Prohászka úr, a Spirituális!

Így kapott az én Jóska fiam egy nap cipőt is, meg kabátot is!

– Hát ezért mondtam, meg most is mondom a kis tisztelendő uraknak, szerencsések, mert hogy ilyen példaadó ember a tanítójuk...

Alexa nővér

[894] Ezt a valóban nem jelentéktelen emlékemet kedves főnöknő anyánk mondta el nekem:

Drága püspökatyánk 1902-ben nagy kézirat csomagjával kopogtatott be hozzám. *Két világnézet* c. cikksorozatát hozta. Ez a *Magyar Sionban* jelent meg ebben az évben. Most illetékesek sürgetésére újra rendezte, s Buzárovitshoz készült, hogy vele az első kiadást megbeszélje.

A csodálatos hatású irathalmazt papírba burkoltan tartotta. Valami szokatlan izgalom rezgett át a hangján:

– Még nem döntöttem a könyv címe fölött – mondta, majd így folytatta:

– Maradjon a cikkek eddigi címe? Két világnézet? Harmonikus világnézet? Vallásos világnézet?...

És tűnődve nézett maga elé!...

Honnan tudhatnám én ezt? – gondoltam elnémultan ... Hogy hogyan? nem tudom, hirtelen szólnom kellett, kérdezniem kellett:

– „Diadalmas világnézet?”

– Igaza van! Más címe nem is lehet! Köszönöm, köszönöm!

És már írta is, diadalmas, sugárzó örömmel a kézirat címlapján:

„A DIADALMAS VILÁGNÉZET!”³¹⁸

[895] Ottokár atyánk püspökké szentelésének nagy ünnepére emlékeztünk. Ekkor mondta el kedves alapító főnöknő anyánk ezt az élményét:

– Mint gyermekkorom óta mindig, római utamra is Stoffer Mici néni kísért el. Sokan utaztunk mi, boldog magyarok a három püspökjelölt hívei. Köztük üdvözöltem nagy zeneszerzőnket: Kacsoh Pongrácot. Komoly lelke máris csupa lelkesedés volt!

Rómában azután szétszórva szállásolódtunk el.

A püspökszentelés nagy napján már korán reggel indultunk Mici nénivel a Sixtina kápolna felé ...

Mindnyájunk kezében ott a belépőjegy.

Odaérve izgatottan jön felénk Kacsoh Pongrác: nem kapott jegyet. Hogyan segítsek rajta? – tűnődtem valóban lesújtó szomorúságán ...

Hirtelen átvillant lelkemen egy gondolat, de már idő nem volt azon tépelődnöm, nem lesz-e sértő mentő akció?

Kérdem is már tőle:

– Mondja: vállalná most az inas szerepét?

– Hogy vállalom-e? – kapott az ajánlaton a nagy művész!

– Kérem a felöltőket! – mondta majdnem parancsolóan!

Alig győztük elég gyorsan levetni köpenyeinket ...

Már indultunk, indulhattunk is! S jött utánunk a szolgálattevő „inasok” legboldogabbja!

A fölséges püspökké szentelés alatti kegyelmeim örömeiben az a tudat is bele-belefénylett, hogy ennek a mi nagy művészünknek sikerült egy egész életre szóló mély élményt szerezniem ... és már akkor: missziós módon ...

Tisztelendő Gabriella anyánk mondta el

[896] Balatonbogláron 1926 júniusában váratlanul hozzánk érkezett drága püspökatyánk. Régi kis táskája most is a kezében, így kopogtatott be. Leült, a térdére tette a táskát, kivett belőle 1,5 kg borjúhúst és egy zacskó rizskását.³¹⁹

– Nehogy váratlan jövevelemmel zavart okozzak! – mondta.

Az elősiető Szentiványi Róbert tanár úr azonnal értesítette Gaál Gasztont atyánk érkezéséről. Jött is. A szomszédasszony, látva hogy hozzánk nagy vendég érkezett, átfutott egy pár szép csirkével. Volt sürgés-forgás a kis konyhában, csirke-sütés stb., hogy jó ebéddel is igazoljuk nagy örömünket.

Püspökatyánk végigjárta kis hajlékunkat, meg is jegyezte:

– No, ez Evangélium feletti szegénység!

Ládából tákolt polcok, az elhasznált zsírszalonna bőre felfüstölten hét csikban felfüggesztve (főzelék ízesítésére szánva) lógott kis kamránk „mennyezetéről”. Püspökatyánk ámulva nézte, majd megkérdezte:

– Hogy van az, hogy ennyire üres ez a kamra, és mégis meg tudnak élni?

Azt feleltem:

– Nekünk nincs, de másnak van!

A jó ebéd megnyugtatta.

Az egész délutánt Szentiványi tanár úrnál töltötték mindhárman. Majd mindnyájan fölmentünk a Várdombra, hogy püspökatyánk lássa a naplementét. Jelöltjeink is velünk voltak.

Atyánk előbbre lépett ... imádkozva nézte az eget ... És egyszer csak kitárt karral elkezdett egy zsoltárt énekelni! Mi mindnyájan csendesen hátrahúzódtunk...

Gaál Gasztonnal, a tanár úrral szinte egyszerre sügtük egymásnak:

– Késleltessük le püspökatyánkat a vonatról!

– Töltse velünk az estét!

A naplemente, az a „balatoni naplemente” talán szebb volt ma, mint máskor ... Mire drága püspökatyánk föleszmélt szent révületéből, már elment a vonata ... Jóságosan vette tudomásul ezt is, meg a mi kifejezhetetlen nagy-nagy örömünket!³²⁰

[897] Estére, vacsorára, éjszakai szállásra Gaál Gaszton vendége volt. Mi, nővérek, jelöltek hazaérve azonnal hozzáláttunk kis otthonunk kápolnájának szánt apró szobánk rendbe hozásához! Cserépfödeles, szerény falusi házunk udvarra néző szobája volt ez, szépen kimeszelve, de még teljesen üresen ...

Egyikünk sem sejtette, hogy nálunk hamarosan kápolnaszentelés lesz! Cornélia jelölt, mint hármunk legerősebbje, súrolta fel a padlót (szinte gyúródeszka színűvé!), közben előkerült az oltárterítőnek, kápolnaablakra való függönynek szánt szép vászon, csipke, az oltárterítőnek vett finom vászon, minden, ami szükséges ...

Egész éjjel dolgoztunk sugárzó szemmel, egymással versenyezve, fáradtságot nem érezve ... Reggelre minden ragyog: a padló, a szép függönykéken átsugárzó ablak, a kis fehér oltár tele virággal, a gyertyatartókban nagy szál gyertyák (milyen türelmetlenül várhatták

rejtekhelyükön, hogy mielőbb felgyúlhassanak!), az oltárra kikészített ünnepi püspöki miseruha alatt az új oltárterítő patyolatfehér szépsége villan elő ...

Így vártuk dobogó szívvel püspökatyánkat! Fölszentelte csöpp kis kápolnánkat fölségesen áhítatos lelkével ...

Elmondta benne az első szentmisét, s a kaptárnyi tabernákulum állandó Lakójára bízta örömtől, hálától telített könnyező szívünket ...

[898] Reggeli után így szólt:

– Van nekem itt Bogláron egy régi ismerősöm, súlyos beteg a fia ... meglátogatom őket ...

Visszajöve, a kápolnában még imádkozott, megáldott itt mindenkit és mindent. Majd így szólt:

– Maradjanak mindig ilyen egyszerűek és szegények! Ne legyen másféle házuk sem, mint a falusi környezeté. A szerzetes rendeknek az a tragikuma, hogy kinőnek a környezetből, amelyben létesültek!...

Kikísértük a vonathoz ... Elutazott haza, Fehérvárra. Onnan biztosan, mint máskor, nyári pihenőre: Csobánkára ... Hozzánk nem jött többé ...

És mégis velünk maradt! ...

[899] Falusi szent misszióink feladata Bogláron is a beteglátogatás. Hivattak minket: egy fiatal férfi nagy beteg. Éjszakánként segítünk a szegény, nagyon aggódó édesanyának a virrasztásban ...

Az első éjjel én megyek. A beteg szobája mellett halkan beszélgetünk. Hosszas tünődés után rátér az édesanya arra, amiért voltaképpen segítségünket kérte. Fiáért aggódva legyőzi önmagát és mondja:

Fiatal korában hozzáértők sürgetésére énekesnő akart lenni. Sokat tanult, szépen haladt, szerepelt, sikerei voltak. Egy báró (házas ember) elcsábította. Ez a nagybeteg ifjú ember a báró fia. Gyermeke születése után irtózatosszégyenében 17 éves kora óta gyötrődött megrendülve, pályája vesztét is siratva. Mindezt meggyóna Prohászka püspök úrnak. A püspök úr megkérdezte: Megbízza-e őt ügyének elrendezésével?

– Nagyon, nagyon kértem – mondta, s megadta a báró nevét.

A püspök úr magához hivatta a bárót, s meggyőzte őt, hogy kötelessége a fiát felneveltetni, taníttatni! Így is volt, a báró vett két katasztrális hold földet, ezzel a két házzal, ebben öt szoba van. Nyáron vendégeknek adja ki, s ebből a jövedelemből nevelte, taníttatta a fiát, aki már kész mérnök. De fia nemcsak testileg beteg, hanem betegebb a lelke. A saját házvezetőnőjét csábította el, s tőle három gyermeke van. A házvezetőnőnek már volt egy törvénytelen gyermeke, mikor hozzájuk került, ez a kislány a másik három között a legidősebb. Az édesanya hosszas hallgatás után így folytatta:

Most, hogy a fia menthetetlenül beteg, rendezni kellene az ő ügyét: nevet kellene adni a gyermekeknek! Közben bekopogtat egy jó asszony, hogy segítsen virrasztani. Ő ismeri a helyzetet; tőlünk várja, mikor lehetne a beteggel erről beszélgetni? A beteg egyre gyengébb, hogyan bír a polgári házasságkötésről, örökbefogadásról, majd gyónásról, áldozásról, esküvőről gondolkozni, akaratát kifejezni? Ehhez egy jó óra is kevés! ... De megadta mindezt az Úr! A beteg, aki emberkerülő, keserű lélek volt, de eddig minden nap rendszeresen olvasott püspökatyánk *Elmélkedéseiből*, magához térve beleegyezett az ügy rendezésébe.

De ekkor éppen képviselőválasztás volt. Este tíz óra. A jegyző tüdőgyulladással fekszik, a segédjegyző valamelyik kocsmában agitál. Onnan előkerítve jön, s elvégzi a polgári kötést, majd az örökbefogadásra kerül sor, a sarokba húzódva imádkozom s aggódok a negyedik gyermekért (a más férfi gyermekéért) ... megkérjem-e? legyen annak is neve: vállalja már azt is! Hiszen olyan szeretettel szolgálta ki, amióta beteg! Közbenjáró kérésemre nem volt szükség, a leányka nevét elsőnek diktálta be, mint saját gyermekét!

A plébános, 39 fokos lázzal, felkelt és jött akkor éjjel (úgy ahogy súlyos influenzájában verejtékezett), meggyóntatta a beteget, megáldoztatta, megeskette.

A beteg másnap reggel meghalt ...

A püspökatyá nem feledkezett meg róla ...³²¹

[900] Hadd maradjon meg ez a kis vidám emlék is, amely még drága püspökatyánk spirituális korából való.

Édesapánk, amint mi neveztük: „Papáka” naponként estefelé együtt sétált Esztergom csendes utcáiban, a város szélén a Spirituális atyával. Ha Papákának késő délutánig volt órája a tanítóképzőben, akkor bejött hozzánk a Spirituális úr és nálunk várta meg Papákat.

Hárman voltunk apróságok: Jancsi, Márta, meg én, a legkisebb, mindössze három éves. Abban a kitüntetésben részesültem, hogy engem a jó Spirituális bácsi a térdére ültetett. Közben érdeklődve hallgatta Mamákát, aki időről-időre elmondta csínyeinket, s minden egyes cselünkre így szólt: „Pompás!” Ezért elneveztük őt: „Pompás bácsinak”. Így is szólítottuk!

Úgy 1912-ben, már Pesten, a Százados úton laktunk, mikor egyszer reggel 9 óra tájban csengettek. Édesanyám hátrakötött fejfel, seprűvel a kezében nyit ajtót. Hát! Püspökatyánk áll ott! (Akkoriban készült mellszobra a Kat. Nővédő kérésére Kallós Edénél, velünk szemben a művésztelepen, ahol nagy rábeszélésre volt hajlandó egyszer modelt ülni.)

Mamáka ragyogott az örömtől, de nagyon szabadkozott, hogy így kötényben, bekötött fejfel és seprűvel fogadja a püspökatyát. De ő, az ő végtelenül kedves mosolyával így szólt:

– Akkor szép a háziasszony, mikor dolgozik! Erre jártam, hát eljöttem megnézni, hogyan vannak?

És több kérdés között egyszer csak azt kérdi:

– És mit csinál a „kis Pompás”?³²²

Kedves Camilla anyánk emlékei

[901] 1918-ban vettem át a noviciátust, amelyet kedves főnöknő anyánk Csobánkára helyezett. A novicok között volt Rónai Petra és Paula nővéreink édesanyja: Zsuzsanna újonc. A központi szegényügyi irodánkba, az ott dolgozó nővérek ismételt kérésére, átmenetileg és csak rövid időre kedves főnöknő anyánk berendelte Zsuzsanna újoncot.

Azonnal beküldtem őt Anyaházunkba. De ugyanakkor jelentettem ezt püspökatyánkknak, mert sajnáltam a már idős Zsuzsanna újonc évének megszakítását és annak esetleg elvesztését.

Püspökatyánk fordulópóstával írt, anyaházi nővérrel küldte ki levelét ezzel a címmel:
„Camilla újoncmesternőnek

Csobánkán a Dera partján”.

A levél „csak” ez volt:

„Már intézkedtem: Zsuzsanna újonc azonnal vissza a noviciátusba!”

Így törődött atyánk belügyeinkkel is.

[902] Minden évben, nagy kegyelemképpen drága püspökatyánk vendége voltam Fehérváron, egy teljes hónapon át. Asztalánál étkezhettem, s ott jobbjánál volt a helyem, balján a titkára, vele szemben az irodaigazgató.

Egyik este vacsorára sonka volt. Püspökatyánk szavaira figyelve, minthogy nagyfokú gyomorsavhiányom volt, régi szokásom szerint, oda se nézve, a sonkaszelet széléről levágtam a zsíros részt. Püspökatyánk a tányéromra nézett, s a villájával egy pillanat alatt kivette a

levágott szalonnás darabot, – s megette! Nem szólt semmit – én sem –, de nagyon restelltem a dolgot!

A következő héten megismétlődött a sonkás vacsora. Régi szokásom szerint, oda sem gondolva, ismét körülvágtam a sonkaszeletet ... Atyánk szeme rávillant a tányérom szélén levő zsíros falatra, és parancsolón ezt súgta:

– Egye meg!

Nagy szégyenkezéssel azonnal megettem. Ennek már 45 éve! Azóta is megeszem a zsíros sonkát, – s bár most is alig van gyomorsavam –, de még soha meg nem ártott!

De ugyanakkor pihenésem szükségességét annyira komolyan vette, hogy délutánonként a folyosó ablakán le-leszólt az udvaron dolgozó kocsisoknak:

– Pszt! Csend legyen! A kedves nővér még pihen!

[903] A püspöki palota nagy háztartását atyánk nővére, Irma néni vezette, sógornőjének, Guszti bácsi feleségének segítségével. Ők soha nem étkeztek a püspöki asztalnál. De a mi étkezésünk végeztével, adorálás után, mindig bement hozzájuk püspökatyánk, s ottlétünk idején, vele mi is, én is. Felejthetetlen az a kedvesség és derű, amelyet atyánk magával bevitt! Mint akinek semmi gondja sincsen! ...

Egyik délelőtt bekopogtattam Irma nénihez. Éppen vasalta püspökatyánk reverendáját.

– Ugye, te nagyon boldog vagy, Irma néni?! – kérdeztem.

– Warum sagst du das?³²³

– Mert mint a Szűzanya ellátta, szolgálta az Úr Jézust, ugyanezt teszed te is püspökatyánkkal! – mondtam.

Kedves, szelíd arccal, könnyes szemmel így szólt magyarul:

– De szépeket tudsz te mondani, Camilla nővér!

[904] Püspökatyánk, ha otthon volt Fehérváron, naponta délután hat órától kertészkedett. Ahogyan ő a virágokat dédelgette, gondozhatta, élvezet volt látni!

Ha hat órára nem voltam lent a kertben, felszólt értem:

– Lelli! – Mindig csak így szólított: „Lelli”. (Lelli Szent Camillt nagyon tisztelte.)

Egy ilyen délután az én segítségemmel kötözte össze a törzséről letört barackfa ágat. Agyagból pépet készített, s azzal borogatást tett a „beteg fára”. Meg is gyógyította!³²⁴

[905] Érdekes, hogy 1930-ban, már püspökatyánk halála után, Hejácén, a püspöki parkban, egy gyümölcsfáról letört ágat (körtérről) hasonló módon kötöztem át, miközben így fohászkodtam: „Püspökatyám, segíts!”

[906] Említettem püspökatyáknak, hogy nővéreink között felvetődött az a gondolat: „Ne fekete legyen ruhánk színe”. Püspökatyánk nagyon határozottan így szólt:

– Amíg én élek, a nővérek feketében fognak járni, mint a papok!

[907] Kuthy István, püspökatyánk titkára cserkészparancsnok volt. Meglátogattam egyszer a táborban. Hazaérkezve mondom püspökatyáknak:

– Milyen kár, hogy Kuthy főtisztelendő úr reverendában oly nehezen tud mozogni cserkészei között!

Püspökatyánk keményen *csak* ezt felelte:

– Kuthy a cserkészek között is *pap*!

[908] Viszota kanonok úr beszélt nekem berlini útjukról:

– Püspökatyánk eskette 1911. november 25-én Szögyény-Marich nagykövetünk leányát. A fényes esküvőn már magával ragadta nagyszerű beszédével a jelenlevőket. Utána a

követségi ebéden elhangzott pohárköszöntője tetézte a násznép lelkesedését. Búcsúzáskor X. grófnő így szólt:

– Istenem, ha nekünk egy ilyen püspökünk volna!

[909] Nagyon őrzött fehérvári emlékem még ez:

Vacsora alatt, esti Angeluskor pillanatnyi pontossággal mondta el az imát püspökatyánk s vele együtt az aula papjai.

[910] Problémákról volt szó. Mondom püspökatyáknak:

– Püspökatyám, nekem nincsenek problémáim!

Rám nézett, így szólt:

– Non habentes problemata: sunt angeli, vel cucurbitae” – megismételte magyarul: –

Akinek nincsenek problémái, az vagy angyal, vagy tök!

Erre én így:

– Püspökatyám, én a tököt nem vállalom – és kitelt tőlem még az is, hogy így folytassam:

– Tehát én angyal vagyok!

Püspökatyánk nagyon nevetett.

[911] 1926-ban, Fehérváron töltött pihenési időm véget ért. Nem sejtettem, hogy a nagyfokú vérszegénységem, sápadtságom, gondot okoz drága püspökatyáknak. Az volt az érzésem, hogy én többé nem jutok el Fehérvárra!

Hazaérkezve, a Déli pályaudvarnál várt rám Izabella nővér azzal az üzenettel, hogy püspökatyánk Térfi miniszternél kieszközölte, hogy utópihenésre és gyógykezelésre Parádra mehessek! Az állomásról rögtön utazhattam Parádra. – De „fehérvári” pihenő nem adatott többé...

[912] Teréz nővérünkkel együtt Norberta nővérnél voltam 1961. január 17-én, midőn emlékeit tollba mondta. Most megismétlem azt, amit akkor vele együtt püspökatyánk mellett átéltünk (Teréz már a halott mellett).

„Drága Püspökatyánkat, aki már előző estétől (IV. 1-től), sok párnával megtámasztva haldoklott, déltől Petrányi doktor tartotta átölelve ... Egyik keze Atyánk pulzusát fogta ... 3/4 2-kor hirtelen felzokogott a doktor ... ömlő könnyei Püspökatyánk drága, halott arcán peregtek végig ...”

[913] 1929-ben bokaficamodással feküdnöm kellett, így nem tudtam lelkiatyámhoz: ft. P. Banghához eljutni rendszeres, havonkénti lelki beszámolóra. Írtam neki, ha sok munkája mellett teheti, a Manrézába menve szánjon nekem néhány percet!

Levelét betű szerint lemásolhatjuk, mert benne püspökatyánkról ír:

„K. K.

Hálás köszönet! Persze, nem jöhetek, bizony nagyon sok a dolog, s nem szabad az időt elaprózni. A Manrézába se járok – fél éve nem voltam ott. No, majd talpra áll!

Élvezem a *Soliloquiá*-t, nagyon értékes betekintések. De különös! Ennek a nagy embernek a teendők dolgában nem voltak problémái!

Isten segítse! Imádkozzék értünk!

In Xo

Bp. 29. X. 23.

B. B. S. J.”

[914] Kedves Camilla anyától hallottam:

– Drága püspökatyánk többször meglátogatta özv. Báthory Nándornét, a kedves Ida nénit. Ő volt az, akinek, mint vendégének, Székesfehérváron minden évben külön lelki gyakorlatot tartott püspökatyánk. (Még vagy 1926-ban, karácsony előtt, vagy 1927 januárjában is!)

Ida néni a földművelésügytől megbízást kapott, hogy a Kozma úti Gazdasági Nőiskolát megszervezze. Ennek a kitűnő iskolának volt ő (ha nem tévedek) egészen haláláig igazgatója.

Püspökatyánk annyira méltányolta ezt a remek, lelkes munkát, hogy ha idejéből telt, kiment Ida nénihez. Ilyen alkalommal volt atyánk kísérője kétszer is Camilla anyánk. Ida néni öröme ott is ebédelték.

Püspökatyánk halála után is be-benézett anyaházunkba Ida néni. Camilla anyánkhoz jött, neki mondta el ezt az öt jellemző akcióját (1929-ben).

Még püspökatyántól tanultam, hogy az embernek figyelnie kell, hol tehet valami jót. Kinek lehet a segítségére? És ha felismerte, keresztül kell vinnie azt, ami kötelessége!

– Igaz, tiszta barátság fűzött Rákosi Jenőhöz. Irogattam is a *Budapesti Hírlapba*. A múltkor hallottam, hogy súlyos beteg. Kimentem hozzá. De a família nem akart beengedni!

– Nem lehet a beteget izgatni, zavarni!

– Engem nem engednek be? – kérdeztem.

És bementem. Így szóltam:

– Kedves Jenő, látom, hogy szenved, hogy nagyon beteg. Az Istennel ki kell békülnie. Segítek rendbe hozni a lelkét. Ugye jó lesz, ha hívok gyóntatót?

Néhány pillanat múlva így válaszolt:

– Jó, de olyan gyóntatót hozzon, aki nem ... nagyon ... szigorú ...

– Nemes Antal püspökre gondolok – mondtam –, jó lesz?

– Igen – bólintott szegény.

Elsiettem, egyenesen a püspök úrhoz, aki rögtön vállalkozott. Indultunk is. Volt riadalom a környezetben! De minden ellenkezésük dacára bejutottunk!

Jenő meggyónt. Csöndesen, megbékülten halt meg (1929. február 8-án). A lelke meg volt mentve!

Ft. Folba János prelátus úr emlékei

[915] Valamikor 1899–1900-ban az iskolaév folyamán esett meg velem:

Úgynevezett „négy szemközi beszélgetés” alkalmával dogmatikai problémám megoldását kértem.

– Miért éppen akkora a kinyilatkoztatás terjedelme? Miért nem nagyobb, hogy minden fölmerülő kérdésre feleletet találjunk benne? Vagy miért nem szűkebb, hogy feleslegessé tegye a kérdést?

Egy pillanatig mosolyogva szemembe nézett, majd karonfogva a kertre nyíló ablakhoz vezetett. Akkor virágzott lent a mélyben egy terebélyes mandulafa.

– Nézze meg azt a gyönyörűséget! – mondta. – És mondja meg, miért van rajta ennyi virág, és se több, se kevesebb?

[916] Egy talmi „közéleti nagyság” jellemzésekor alkotta meg a következő mondatot (1902-ben):

– Szent Pál annak idején azt vallotta: „Aki nem dolgozik, ne is egyék!” (2Tessz 3,10) Ha a mai esetet ismerte volna – azt gondolom –, úgy fogalmazta volna meg, hogy: Aki sokat eszik, annak sokat is kellene dolgoznia!

[917] Egyik órájára titokzatos arckifejezéssel jött az előadóterembe. Miután letette a hóna alatt hozott kézikönyvét, felénk fordult, tekintetével végignézett, végigsiklott az osztályon, és komolyan megszólalt:

– Az isteni Gondviselés útjai kiszámíthatatlanok ... Most, hogy a *Föld és ég* című munkám a könyvpiacra is megjelent, különös helyről kaptam postát. Vészi József, a Sajtóiroda zsidó vallású főnöke megküldötte a *Pesti Napló* három számát, amelynek vezércikkét maga írta, és amelyekben a modern tudomány nevében üdvözölte könyvem megjelenését; csatolt levelében pedig gratulált, és a Sajtóiroda részéről újságíróknak járó I. osztályú szabadjegyet mellékelte az összes magyarországi vasutakra és hajókra. Nem feltűnési vágyból írtam és adtam ki könyvemet ... Vajon kísértésnek, vagy a kegyelem titokzatos működésének tekintsem-e levelét? Majd kitűnik ...!

[918] 1903-ban is megtartották a teológusok majálisát! A rektor, a spirituális stb. is kijött a Dömösről megközelíthető „Mexikói” völgybe a szeminárium 97 teológusával.

A bogrács gulyásos, túrósgaluskás ebédhez egy-egy pohár bort is adtak. A két fogás között ez alkalommal nem a rektor, hanem Prohászka Ottokár spirituális mondta el a pohár-felköszöntőt.

Felejtethetetlen volt a szónoknak és a spirituálisnak rögtönzése: markáns keresztmetszete a viszonyoknak és a teológusai lelkületének ...

Akkor kezdte működését az állami Kivándorló Iroda. Csak engedélyével volt szabad, elsősorban Amerika déli államaiba kivándorolni. Tényleg ő szállította 100 korona „részesedés” fejében a „munkaerőt”. Ezt kapcsolta össze utolérhetetlen szellemességgel a 97 teológus nevével, s fejtette ki mélyen járó felfogását, s vont le tanulságait.

Csak csonka részletekben bírom tolmácsolni:

– Tilosban járunk: „Mexikó” külföld, nincs rá engedélyünk. Azért hangfogót kell használnunk. De külföldön járni hasznos. Látókört tágit, mint a kilátó torony. S nekünk, különösen a mai bedeszkázott világban van rá szükségünk.

– Degenerálódás fenyeget, ha nem emel rajtunk a nagy lelkek látása. A nagy Ádámok helyén „Adameczék” járnak, a Keresztelő Jánosok „Jankókká” törpültek; vitézeink elfogytak, annál gyakoribb a „Gyenge”. Ne csodálkozzunk rajta! Kultúrvezetőnk nem Sas, aki eget kér, hanem a retrográd „Rák” (Krebs). Politikában csupa ellenmondásba ütközünk. Deákunk dühös negyvennyolcas; Graf-unk engesztelhetetlen demokrata. Az óriás Falath-ból „Apró” legény lett, s van köztünk olyan is, akit nevének már meg sem értünk ...

– De még nincs okunk kétségbeesni. „Mexikó” völgye tele van biztató reménnyel. A bennünket környező hatalmas fatörzsek teuton óriásokra emlékeztetnek. Azok árnyékában nőttek a „Gotschall”-ok. Köztünk még van belőlük: a mi Imrénk ...

[919] Utolsó meditációs pontok szentelésünk előtt:

1903. június 16-án kaptuk szemináriumunk kápolnájában.

Szótlanul ült le a székére, s pöckölte le talárisáról a porszemét,³²⁵ miközben elgondolkozva nézett el fejünk fölött ... Majd összeszedte magát, s e rövid, csonka mondattal kezdte:

– ... Nos, legyen! ...

– Ma utoljára ülök szemben Magukkal, mint spirituális. Joggal elvárják tőlem, hogy olyan útravalóval lássam el magukat, amelyből egész papi életükre teljék ... Hallgassanak mindig a lelkiismeretükben megszólaló Szentlélek szavára! Mert ha a Szentlélek sohasem kormányozta ezt az egyházmegyét, most bizonyosan kormányozza. Más ugyancsak nem törődik vele! ...

És ő is, mi is, lehajtottuk fejünket ...

[920] Ami itt következik, közös emlék. Prohászka Ottokár sokoldalúságának a másokra való hatásának epizódja.

1926-ra nyúlik vissza. Akkor ő díszelnőke a székesfehérvári Mansz-nak (Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége).

A Mansz tiltakozó díszgyűlést rendez a modern női divat kinövéséi ellen. Részt vesz rajta a város és a megye egész „hotvoléja”³²⁶. Ünnepi szónoka br. Krayér István miniszteri tanácsos, az utolsó pillanatban lemondja szereplését, s a beijedt elnökség úgy segít magán, hogy Prohászka püspök következő üzenetével az akkor Székesfehérvárra beosztott tanítványát ugratja be:

– Elvárom, hogy nem hagy bennünket a kátyúban!

Ottokár püspökatyá nem gondolta meg a végrehajtás elé tornyosuló nehézségeket. A felszólított: katona, aki csak miniszteri engedéllyel vállalhat polgári vonalon szereplést. Trianon miatt még kevésbé, mert rejtett szerv nyilvánosan nem szerepelhet. Témája: „A mai női divat és a magyar női lélek” sem a katonának, sem a papnak nem esik a gondolkörébe. Arra pedig, hogy elkészüljön, nincs idő, még kevésbé, hogy csak hivatalos úton beszerezze az engedélyt. Azért az első pillanatban tréfának vette az ügyet, s azt felelte a küldöttségnek (Szögyény-Marich Júliának és társainak): „Csak a katonai öltözködési szabályzatból volnék képes előadást tartani!”

Szerencsés véletlenből a nehézségek elhárultak; de a legnagyobb ott következett be, amikor Ottokár püspökatyá elnöki megnyitójában olyant cselekedett, ami teljes készületlenségbe döntötte a beugrót! Valóban prohászka filippikában³²⁷ merítette ki a programot.

Mentő szalmaszállal azt nyújtotta a kétségbeesett dísz szónoknak:

– Elfelejtettem bejelenteni, hogy Ön az előadó! Jelentse be!

A fél órai szerep négy kilogrammot izzasztott le a Prohászka Ottokár után beszélni merészkedetről... „Még ma is az a meggyőződésem, hogy csak azért nem mondtam csütörtököt, mert ő sugalmazta belém a gondolatokat, a szavakat. Ha több időm lett volna gondolkodásra, s nem álltam volna ígéző benyomása alatt, ez az epizód nem születhetett volna meg.” – emlékezett vissza a beugró szónok.

[921] Legemlékezetesebb és legemlegetettebb emlékem 1927-ben, Ottokár atyánk megdicsőülését követő hónapok egyikéhez fűződik:

Csak hírből ismert család hívott meg haldokló édesapjuk provideálására.³²⁸ Éppen a kapcsolathány miatt az volt a benyomásom, hogy pro forma történt, hogy a halotti jelentésbe fölvehető legyen: „Halotti szentségekkel ellátva”.

Odavezető utamon Ottokár püspök közbenjárásáért könyörögtem. Szükség volt reá, és én bíztam benne.

Azzal fogadtak: adjam fel az utolsó kenet szentségét, mert a beteg sem beszélni nem tud már, sem hallani nem hall ... De talán nem is juthatok hozzá, mert mindenkit visszautasít.

Míg így informáltak, megszólal a betegszoba csengője. Fia azzal jön vissza a betegtől:

– Apám kéreti!

Megrendítő jelenet tárult elém. A beteg arca maszkban volt. Az arcrák elpusztította ajkait, beszélő szerveit; keze, teste lesovadva, hallása állítólag nem működött ...

Mikor tanácstalanul magamra maradtam vele, s hozzá akartam fogni az utolsó kenet kiszolgáltatásához, a maszk megszólalt, a hallószerv működni kezdett, s én olyan életgyónásnak lettem tanúja, amelyhez hasonlót nem éltem meg azóta sem.

Azzal végezte:

– Ígérje meg, hogy eltemet!

Búcsúzáskor megígértem, hogy szombaton meg fogom látogatni. Addig hivatalos külföldi utam miatt nem tehetem.

– Akkor én már nem élek – suttogetta –, de megvárom, hogy eltemethessen ...

Szombat este érkeztem meg, ő szombat délben halt meg... Eltemettem, és megköszönhettem Ottokár atyánk égi közbenjárását.

[922] Alexa nővérünk hallotta a városmajori templomban 1962. júniusában ft. Pulai atyától a következőket. Az imádságról, s a nagy imádkozókról prédikált.

Az esztergomi szemináriumban egy kispapnak estére nagyon fájt a foga. Már késő éjjel volt, de a fájdalom nem enyhült; a folyosókon, lépcsőházban járkálva próbált enyhületet szerezni ... De hiába! Már éjfél felé, végre betámolygott a kápolnába. Ott belebotlott a padlón valamibe ...: Prohászka spirituális imádkozott leborulva ...

A kispap megrendülve, csendesen kilopakodott ...

[923] Ugyancsak a szemináriumból: Egy világi alkalmazott, társaságot kedvelő ember egyszer késő éjjel jött haza egy baráti együttesből ... Nem volt eléggé járatos a sötét lépcsőházban, azért égve hagyta a fordulón meggyújtott villanyt a másik villanyig ... Az egyik fordulónál egy Pietà-szobor volt, talpazatán ezzel a bevésett szöveggel: „Így halt meg, ennyit szenvedett érted Krisztus!” A szobor előtt a kövezetre roskadtan egy alak: a spirituális! ... A szobája felé igyekvő hirtelen eloltotta a villanyt, s mélyen meghatódott lélekkel, csöndben, sötétben tapogatódzva osont tovább...

Ezt az illető maga mondta el nagy tisztelettel.

Főtisztelendő Berta Lajos tábori főesperes úr emlékezése

[924] „A nádnak is eső kell...”

A trianoni Magyarországnak 30.000 főnyi, önkéntes jelentkezéssel toborozott katonasága volt. Ennek lelki gondozására a húszas évek elején felvettek 30–35 katolikus tábori lelkészt; szintén önkéntes jelentkezéssel, különféle egyházmegyékből és szerzetesrendekből. Többször részt vettek a világháborúban. A tábori püspökségnél, magasabb parancsnokságoknál, katonai nevelőintézeteknél és nagyobb honvéd kórházaknál voltak beosztva.

A legtöbben egymást sem ismerték.

Az első együttes, közös élményünk: az első közös lelkigyakorlatunk volt 1923-ban vagy 1924-ben.

Harminc idegen arc, idegen név ... fiatalon is: hosszú, kemény, fáradságos évek emlékeivel, egy még ismeretlen, sejtelmes jövő bizonytalanságával jöttünk össze ...

A közös hivatáson kívül csak egy kapocs volt még köztünk: az a szomjas várakozás, az az egyforma lelki élményeket sejtető bizonyosság, amelyet a lelkigyakorlatot oly spontán vállaló Prohászka püspökatyja egyszerű bevezető sorainak mind kincsesebbé duzzadó három napos lelkigyakorlatai jelentettek ...

A bevezető gondolat körülbelül ez volt:

Elmondotta, hogy ő először mindig a természettel ismerkedett – később az emberekkel ... Mert a környezet jobban alakítja az embert, mint az ember a környezetét ...

Mint mindig, nagy sétákat tesz most is. Legtöbbször a Velencei-tó nádas szélű, sás buckás partjain jár, pihen, nézelődik és medítál ...

A nádírigók, gémekek, tűzokok életét figyeli. A nádas és a csillogó fodros víznek sejtelmes csöndje érdekli ...

Egyik forró, nyári sétáján feltűnt, hogy a nád növése mintha megállt volna! Egy öreg, csónakból horgászó pákász vízi embert meg is kérdezett:

– Mondja Barátom, miért nem nő már hetek óta ez a nád? ... Hiszen nyakig áll a vízben!?

Az öreg vízi ember módosan az égre tekintett, s lassú szavakkal mondta:

– Tisztelendő Uram! Eső kellene neki!

– Kegyetek is a széplelkű ifjúság pasztorációjában, saját lelkiéletük tavában nyakig állnak a kegyelmekben, s mégis hiszem, hogy ez a lelkigyakorlatunk is egy kis növesztő, termékenyítő eső lesz!

És valóban: Ottokár püspök urunk kincses lelkén, mint égi csatornán keresztül az ő evangéliumi ízű és erejű szavaiban leáradó égi esőcseppek növelték a mi heterogén múltunk különálló nádszárait:

Közös célú, közös stílusú, egyöntetű lelkiületet növesztő kis nádassá.

[925] 1937 nagyhetének első három napján lelkigyakorlatot tartottam Dunapentelén a levente-ifjúság részére. E napokban Preiner István apátplébános vendége voltam. Egyik este a következő csodálatos eseményt mondotta el:

Ő az 1920-as években a Fejér megyei Csór községben volt plébános. Nála volt az édesapja, és a világháborúban elesett fivérének két leány-árvája, akiket ő a székesfehérvári zárdában neveltetett.

Boldogemlékezetű Prohászka Ottokár püspököttya gyakran kisétált hozzájuk. Főként az édesatyjával, a talpraesett öreg magyarral szeretett elbeszélgetni. Elüldögéltek órákon át a kis tornácon.

A püspököttya nagyon méltányolta a két árvalányka taníttatását, neveltetését, a csóri plébánia szűkös anyagi helyzete miatt is. A költségeket a kis gazdaságból kellett fedezni.

Az elmondandó esemény évében két sajátnevelésű tinóját szándékozott eladni a fenti célra.

A tinók a község csordájával jártak legelni. Azzal mentek, azzal jöttek. Azon a nyáron egy már lekaszált réten legelt a csorda. Ennek a rétnak voltak laza talajú, ingoványos részei, ahol már több ízben süllyedtek el állatok nyomtalanul.

Egyik este, amikor a csorda már hazajött, rémülten jelentette a csordás, hogy a két tinó egy ilyen földalatti örvényre tévedt és süllyedni kezdett. Ijedt bögésük hallatára az egész csorda szétfutott!

A szép két állatot percek alatt elnyelte a föld! Sem a csordás, sem a közvetlen közelben dolgozó emberek nem mertek a süllyedő tinók mentésére sietni, de ehhez idő sem volt!

Szegény plébánost nagyon lesújtotta a szép, gonddal nevelt tinók elpusztulása. Szobájában nyugtalanul föl-alá járva nem bírt megnyugodni. Az odaveszett jószággal odaveszett minden reménye is, hogy hűgait taníttathassa.

Töprengésében eszébe jutott a megboldogult Ottokár püspököttya, aki az árva leánykák sorsa iránt mindig olyan meleg szeretettel érdeklődött. S a régi megszokott, közvetlen hangon, nagy bizalommal kérte a segítségét, kilátástalan helyzetéből kivezető sugallatát.

Öreg édesapja kint a tornácon virrasztott, szótlanul tépelődve.

Egyszer csak mindketten hallják, hogy a bezárt kapu csikorogva nyílik! Az apa föláll, a plébános kisiet a szobájából! Csodálkozva látják, alig hisznek a szemüknek: a két sáros tinó nyugodtan betér a kapun, egyenesen be, az istálló felé, be egészen az istállóba!

A plébános kisiet az utcára: ki nyitotta ki a bezárt kaput? Az utca üres volt!

Ő és édesatyja a boldogemlékű püspököttya közbenjárásának tulajdonítják ezt a csodálatos eseményt.

Ezen nyilatkozatot legjobb emlékezetem szerint, az ő elbeszéléséhez híven állítottam ki.³²⁹

Rita nővér

[926] Egy másik plébános úr (szintén a Szolidaritásban³³⁰ dolgozó) beszélt el:

A Fejér egyházmegye egyik kis falujában, a hét közepén váratlanul megjelent Ottokár püspök úr. Nem találkozott senkivel; egyenesen a templomba ment. A templom nyitva volt:

üres, és feltűnően piszkos. A püspök úr megkereste a seprút a sekrestyében. Kisöpörte az egész templomot. A jelentős nagyságú szemétkupacra rátette – a névjegyét! És a plébánia megkerülésével gyalogosan eltávozott.

A plébános aznap átnézett a templomba. Meglátta a püspöke névjegyét!

Reggel az első vonattal rohan Fehérvárra! Amint lehet: elsőnek a püspökatyá elé!

Be is jut. Bocsánatot kér és kap.

Ennek a névjegykes püspöki látogatásnak valahogyan híre kelt...

Talán hallott róla Czapik veszprémi püspök úr is. Egyszer ő is ilyen váratlanul kereste fel egyik kis falu plébániáját, illetve ő is csak a templomot. Hétfői nap volt, délelőtt. A templom üres – és piszkos. A püspök úr is kitakarította a templomot, s a személtlapára ő is rátette a névjegyét. Nem tért be a plébániára ő sem.

A plébános másnap reggel így jelentkezett a püspök úr előtt:

– Kegyelmes Atyám! Ha egy templomban hétfőn ennyi szemetet sem lehet találni, akkor a plébános megérdemli, hogy felfüggeszék!

[927] Ottokár Árvaházunk lelkésze ft. Mattyasovszky Gergely ny. plébános úr volt. Jóságos, mindig pipázó öregúr.

Ha püspökatyánk nyári pihenőjére hozzánk érkezett, szabadságolta az ott levő lelkészt, s annak minden munkáját (gyóntatást, betegek áldoztatását) magára vállalta. Természetesen nem igen éltek ezzel az engedéllyel a ft. urak. Mattyasovszky plébános úr sem mozdult volna el most! Rendkívül szerette püspökatyánkat.

Nekem mondta el a következőket:

– Nem tegnapi keletű az én tisztelem és csodálkozásom! Tessék csak elképzelni: együtt jártam elemibe a kegyelmes püspökatyával! Akkor még osztatlan volt az iskola, négy osztály egy teremben!

A kis Ottokár gyönyörű gyermek volt. Egy fejjel volt magasabb minden első osztályosnál! Nagy, hullámos haja volt... és nagyon-nagyon szépen öltöztették...

Igen szerettük mindnyájan...

Hát elérkezett a vizsga napja. Első tárgy: a hittan.

Mikor a IV. osztályra kerül a sor, a felszólított fiú nem felel!

Ekkor hirtelen jelentkezik az első osztályos Ottokár!

Föláll, s felel a föltett kérdésre csengő hangon, nagy biztonsággal!

Higgye el K. N. nővér, csoda volt ő már akkor is!

[928] A jó plébános szép lelkére fényt vet egy kis, nekem mondott élménye:

– Oh de nagy szégyen ért engem tegnap este! Nem mondtam el idejében a rózsafüzért. Így nem térhetek pihenőre! A nagy karosszékbe ültem s így imádkoztam. De elaludtam... Egyszer csak fölijedek: parázs van a markomban! Nézem: hát csak a rózsafüzérem!

Rögtön megértettem: papi ember, ha már ilyen törődött, mint én, s nem bír térdelve imádkozni, legalább járkálva mondja az olvasóját! Mert így illik ez a Szűzanya iránti tisztelet miatt!

[929] Püspökatyánk nagyon élvezte az intézetben, gazdaságban történeteket.

Nővéreink rekreációin sorra kerültek a mókás élmények. Angéla házfonók nővér meséli, hogy egyik délután Ambrus bácsi is gyónni akart. A gyerekek már mind meggyóntak, de a kápolnában maradtak közös rózsafüzér imára. Angéla nővér vezette az imát. Ambrus bácsi előbb keresztutat akart végezni. El is kezdte... A plébános úr minduntalan megjelenik a sekrestye bejáratánál:

– Ambrus! Gyere már!

De Ambrus tovább csoszog... Végre elér a sekrestyéig... Felkövetkezik a nagy dobogóra, s elszántan belép, egyenesen a gyóntatószékig. Letérdel, s kezdi is nagy hangosan:

– A Márta nővére nem ad elég levest!

(Márta nővérünk szedte föl annak idején a kis eszméletlen öreget egy árokszálon, egyik pesti fuvarunk után!)

A plébános úr ugyanilyen hangosan:

– Sak a maga bűnét gyónja! – A plébános úr a cs-t s-nek mondta.

– De nem adnak itt eleget a kutyának sem!

A plébános úr még hangosabban:

– Sak a maga bűnét gyónja!

– És nyitva hagyják az istállót, és akkor fázok!

A plébános úr fortissimóval:

– Sak a maga bűnét gyónja!

Angéla házfőnök nővér még hangosabban mondatja az olvasót... Valóságos „hangverseny” fejlődik ki, amely végezetül a sekrestye felől mégis elcsendesedik.

Az „ájtatosság” után mondja Angéla nővér a plébános úrnak:

– Jaj, már alig győztük hanggal!

Az öregúr legyintett:

– Az eleje nem volt gyónás...³³¹

[930] Egy este váratlanul érkezett hozzánk püspökatyánk. Esztergomból jövet Pilisvörösváron leszállt a vonatról s gyalog jött Csobánka határán keresztül árvaházunkig. Volt öröm! A gyerekekkel nem lehetett bírni, úgy sikongattak örömükben a kis konyhaudvaron álló püspökatyánk körül. Összeszaladtak a nővérek! A konyha friss vacsorába kezdett! Terítették, püspökatyánk vacsorára a nővérközösségbe meghívta a plébános urat is.

Atyánk feljött az emeletre, a 25-os betegszobába. De csakhamar jelentette Angéla nővér: Minden készen van! Tálalhatnak-e? Indulnak lefelé.

Püspökatyánkkal szemben ül a plébános úr, ragyog az örömtől. Atyánk jobbjánál Angéla nővér.

A közösségnek készült egyszerű étel után hozzák a Verona nővér szakácsművészetének remekét, a püspökatyánknak készített rizskochot.

Püspökatyánk tetszéssel nézi a szépen tálalt hatalmas felfűjtat, és odaszól kedves jósággal Mattyasovszky plébános felé:

– Hogy milyen jó sora van itt plébános úrnak!

A plébános úr nagy boldogan bólogat igent... Angéla nővér kötekedve mondja:

– A plébános úr még sincs megelégedve!

Püspökatyánk könyökével is súlyt akar adni az intellemtnek Angéla nővér felé:

– Sak a maga bűnét gyónja!

Nehezen lehet elképzelni, hogy nagyon fejlett humorérzékű nővérközösségünk hogyan tudott elcsöndesedni, elkomolyodni az esti imáig.

Drága püspökatyánk másnap nálunk misézett, és délig a betegeket látogatta. A 25-os szobában ideadta a tegnap este Vörösvárig használt vasúti jegyét. (Most a múzeumban van.³³²)

A kedves Mattyasovszky plébános úr, minthogy a hitoktatást már nem bírta ellátni, tőlünk Dunabogdányba költözött át. Csak egy vágya volt, és ezt is mondogatta:

– Nagypénteken szeretnék meghalni!

Dunabogdányban halt meg – nagypénteken.

Dr. Kovács Gábor, volt váci szemináriumi spirituális

(most turai plébános) mondta el Genovéva nővérünknek (akinek ő unokabátyja):

[931]

– Életemben csak egyetlen egyszer láttam Ottokár püspök urat. Sikerült a közelébe kerülnöm, s föladhattam rá a kabátját. Ezt köszönve visszafordult, s rám nézett! Ezt a tekintetet nem lehet elfelejteni! Ma is látom csodálatos szemét!

Ft. Juhász Gergely O. S. B.

tanár úrtól kaptam a következő méltató emléksorokat Pannonhalmáról 1961. január 3-án:

[932] Ottokár püspökatyánk kincseihez legyen szabad nagybeteg Szívós Donát rendi testvérem emlékezéseiből az alábbival hozzájárulni:

1925-ben egyházi szónoklattani tanulmányokkal foglalkoztam. Gyakorlati készségem emeléséhez hol találhattam volna külön példát, mint Ottokár püspökatyánk megfigyelésében. Tárgyválasztás, szónoki beállítás és előadás tekintetében nem volt hozzá hasonlítható ideálunk.

Nevezett év márciusának végén tartott lelkigyakorlatokat férfiak részére az Egyetemi templomban. A legkedvezőbb feltételek között tehettem megfigyeléseimet. A tömött templomhajón a berendezés tagoltsága, a világítás temperált színfoltjai, az orgona nemes hangjai olyan környezetet nyújtottak a szónok fejedelmi megjelenésének, páratlan gesztusainak, amelyben minden maradék nélkül érvényesülhetett.

Az aznapi téma:

„Az életszüesség szent erénye”.

A zseni intuitív biztonságával állítja be és építi föl. Ez az erény az élet menedékhelye és őre... Sok csapás érheti a népeket, de addig, míg ez az erény szent és sérthetetlen, nincs okunk kétségbeesni. Végleg elborul azonban látóhatárunk, ha a tűzhely lángja már nem világít.

Tételét nem megszokott teológiai érvekkel, vagy ellenfelekkel való vitában bizonyítja, hanem a költő konkrét meglátásával. Az igazságot szépségbe és erőbe öltözteti úgy, amint azt az úr teszi a teremtésben... Hang, szív, drámai mozgalmasság az eszközei, és nem okoskodás. Elragadtatással győzi meg hallgatóit... Szívével hódít inkább, mint ragyogó értelmével.

A magát nehezen megadó vergődést felfogása szerint átvezeti Isten gondolataira, és elfogadtatja őket.

Záró következtetését már nem az elragadtató szónok dinamikus hangsúlyával vonja le, hanem a testvér bizalmas természetességével:

– *Az ember állapotbeli tisztasága az igazi, egyetlen boldogság.*

Ezeknek a gondolatoknak prohászka kifejtése után a püspökatyá megáll. Szárnyaló emelkedettségéből alászállva lehajol a templomban lévő férfitömeg fölé, és bizalmas hangnemben, halkan mondja:

– Ugye, férfitestvéreim, minderre ti azt felelitek: Mindez nagyon szép... De férfiember számára mindez lehetetlen... Férfiember ezt megtartani nem képes!

Egy pillanatnyi szünet. A püspökatyá fölegyenesedik, igazi prohászka gesztussal kifeszített mellkasára mutat és határozott hangon mondja:

– Az én hatvan évemmel állíthatom: képes rá!

A hallgatók tömege lélekben megrázottan, szótlan csöndben oszlik szét... viszi magával a szeráfi lélek-adta kincseket, hogy életébe állítsa őket ...

Hálából a szintén súlyos beteg Gergely atyánk iránt, óhajából idézem leveléből a következőket:

„Azért nevezem levelemben Donát Atyát «szegénynek», mert a legsúlyosabb idegbetegségben szenved 12–13 éve. Magával teljesen tehetetlen, nagyszerű hangja elveszett, csak suttog, alig lehet megérteni. Csak pár lépést csoszog, elesik. Szent Rendünk legsajnálatosabb tagja, élő roncs.

És mégis imádságos, szentséglátogató lelke, élete állandó figyelmeztetőnk, tanítónk, emelőnk...

Jó nővérem, ha jónak tetszik gondolni, szíveskedjék ezt a szegény jelzőt a «Bokrétában»³³³ megemlíteni!”

De hát ki meri ezt a rendkívüli tehetségekkel megáldott, életének romján is szüntelenül adoráló hőst „szegénynek” nevezni ...?

Aloysia nővérünk mondja

[933] Püspökatyánk nagyon szerette a vidám történeteket, eseteket ... Talán annál jobban élvezte, minél egyszerűbbek voltak.

Rekreációnkon ő is mesélt néha az ő élményeiből. Így mondta el, hogy még spirituális volt, s ki-ki járt a Bazilikával szemben lévő Szent Tamásról nevezett városrészbe. Nagyon sok család, szegény család lakott ott, azokat látogatta. Az egyik kis utcában keresett egy este felé egy ilyen családot. Csak a neveket tudta. Megszólított egy odavaló kislányt:

– Hol laknak Kovácsék? A leánya így felelt:

– Én tudom, hol laknak, de azok nem szegények! Óh, azok gazdagok: sok babjuk van!

Így aztán olyanoknak adhatta a magával hozott pénzt, akiknek babjuk sem volt...

Anna nővérünk szomolnoki élményei 1918-ból

[934] (Ő akkor még mint Erzsébet jelölt segített a háztartásban.)

A villában volt egy kis kápolnánk. Mindig volt, aki misézzen: volt ott drága püspökatyánk, Majláth püspök úr, Schütz tanár úr. Nem emlékszem miért, de egyik reggel nem volt ministráns. Püspökatyánk mondja nekem:

– Annácska, ministráljon maga!

Hát ahogy egy kis jelölt be tud ijedni! Hiába volt az én kezemben a Sík–Schütz imakönyv, izgalmamban nem bírtam semmit kiolvasni, de hát azért ministráltam, mindenre azt mondtam: Ámen! Ámen!

Nagyon restelltem magam, de én még sohasem ministráltam. Szentmise után bocsánatot kértem. Püspökatyánk jószágon vigasztalt:

– Nagyon szépen, nagyszerűen ministrált Annácska!

És hogy meggyőzőn, a kabátja zsebéből cukrot vett ki, s jutalmul egy csomót nyomott a tenyerembe...

[935] Szomolnok közelében van egy falu: Uhorna. Egyik napon egy odavaló asszony megszólított:

– Tessék mondani, ki az a magas, őszhajú tisztelendő úr, aki Maguknál vendég?

– Az a székesfehérvári püspök úr – mondtam.

– Ide figyeljen! Én még nem láttam ilyen papot! Én úgy képzeltem, hogy az Úr Jézus volt ilyen! Ahányszor jövök Szomolnokról, ő az erdőben imádkozik. A múlt nap megszólított: Megkérdezte, ismerem-e az olvasót? Mondtam, hogy nem. Ekkor a főtisztelendő úr elmondta nekem az olvasó titkait. És megígérte, hogy eljön hozzánk Uhornára, és megtanít olvasót imádkozni. Most én is olvasón imádkozom, mert azt is hozott nekem.

[936] Uhornáról szereztünk egy kacsát. Ezt hizlalhattuk a villa mögött egy kis kertben, hogy ha váratlanul vendég jön, tudjunk mit sütni.

Egyszer így jött Majláth püspök úr, vele a kassai püspök úr is (Fischer-Colbrie).

Borbála nővér sietve küld a kacsáért. De a kacska nincs sehol! A gyöngye ketrecajtó kinyílhatott s a kacska eltűnt.

Borbála nővér nem tudta, most mitévő legyen? Izgalmában nagyon haragudott rám, mert valahogy én voltam a kacsáért felelős, én etetgettem.

– Addig elő ne kerüljön – mondta –, amíg a kacska meg nem kerül!

Sírva indultam keresni. Az erdőben szembejön velem püspökatyánk, aggódva kérdi:

– Mi baj?

Mondom:

– Vendég van, kacska nincs!

– Majd én segítek, Annácskám, csak ne sírjon! Maga menjen lefelé a patak mentén, én meg a parton fölfelé.

Aki megtalálja, kiáltja: Halló, halló!

Elindultunk. Sok ott a sikló, nagyon féltem. Egyszerre csak visszhangzik az erdő:

– Halló, halló!

Futok a hang irányába, oda is érek, hát a patakban benn áll drága püspökatyánk. Magasra tartja nyakánál fogva a kacsát, s kiáltja felém:

– Megvan!

Vittük haza, most örömközlünk sírva.

[937] Szomolnokra érkezett kedves főnöknő anyánk helyettese: Tóth Etelka nővér. Beteg volt, engem osztottak be szolgálatra. Igyekeztem, de sehogyan sem tudtam semmit megelégedésére tenni. Akkor még nem tudtam, hogy így próbálja ki hivatásomat; nagyon bátortalanra, ügyetlenné lettem. Egyik nap azután arra gondoltam: legjobb volna hazamenni Nyitrára, az én jó édesanyámhoz. Otthon is szolgálhatok én az Úr Jézusnak. Munkám után az erdőbe akartam menni, s ott kisírni magam, mert hiszen én nővér akartam lenni.

Amint így csendesesen sírdogálva megyek a fenyők között, szembejön velem drága püspökatyánk! Kérdésére elmondtam, mit siratok. De hát talán mégis jobb lesz hazamenni. Püspökatyánk végtelen jósággal így szólt:

– Ne sírjon Annácskám! Minden kezdet nehéz. Imádkozom magáért! Majd meglátja, minden jóra fordul. Vállalja bátran, szeretettel a megpróbáltatásokat. Én bízom, hogy az én földimből nagyon jó missziós nővér lesz!

Megáldott. Imádságának ereje ma is megvan bennem.

[938] Ez már csobánkai emlékem:

Tüdőbajjal nagyon betegen állandóan feküdtem. Püspökatyánk meglátogatott. Kérdezte: Tudok-e éjjel aludni? Ha nem, bírok-e ilyenkor imádkozni?

– Kedves Leányom! Látogassa meg ilyenkor lélekben az elhagyott templomokat! Adoráljon az Oltáriszentség előtt! És szeresse a rózsafüzért! Imádkozzon elmélkedve! Olyan sokat lehet elmélkedni a titkokon. Például az örvendetes titkok mennyi mindent mondanak nekünk! Megy a szent Szűz a hegyeken át... Énekel... És próbáljon elmélkedni azon, hogyan menekül Egyiptomba... Hogyan öleli át Jézuskáját... Így az átvirrasztott éjszakák sok vigasztalást, kegyelmet közvetítenek.

[939] A fenyvesben feküdtem. Szép csendes, meleg idő volt. Kint maradhattam este is, amíg értem jöttek.

Kedves főnöknő anyánk és püspökatyánk feljöttek a fenyvesbe. Az Oszolyra néző fordulónál a régi pad volt anyánk kedvelt imádkozó-, pihenőhelye. Az idevezető utat nem is ismertük másként, mint főnöknő anyánk „olvasós útja”.

A nagy csöndben hallom: mindketten imádkoznak. Közelített, majd halkult a hangjuk, biztosan az úton imádkoznak.

Egyszer csak halkan énekelni kezdik mindketten:

– Imádlak nagy Istenség.

Meg sem mertem mozdulni. De így is odaláttam: a holdfényben ragyogott, világított két gyönyörű, ezüstfehér fej.

[940] Az *Elmélkedésekbe* ezt írta nekem püspökatyánk:

„K. A.

Ne akadályozza Önt semmi az Isten szeretetében, s a szent szeretet hevületéből való odaadásban, örüljünk, hogy szerethetünk, s még jobban, még lángolóbban szerethetünk.

Szeressünk, hogy még jobban szerethessünk!

Isten áldja meg!

1922. VIII. 7.

Prohászka Ottokár.”

[941] Nagyboldogasszony reggelén a kápolnától a villáig vezető úton kísértük ketten drága püspökatyánkat. Hirtelen Anna nővérhez fordul:

– Mondja csak, kedves Leányom, hogyan mondják tótul: És az Ige testté lőn!?

Anna nővér mondja nagy áhítattal.

– Köszönöm Annácska! Én ma a Szentkútnál tótul is prédikálok, s most nem jutott eszembe az Angelusnak ez a mondata...

[942] Gyógyulásom után gazdasági udvarban dolgoztam. Korán keltem, hogy a szentmiséig munkámmal elkészülhessek. Püspökatyámmal már 1/4 5 órakor találkoztam, ment imádkozni az Oszolyra...

Köszöntem neki. Így szólt:

– Hogy van kedves Annácskám? Ugye, milyen gyönyörű és könnyű itt szolgálni az Istent, ebben a madárdalos paradicsomban?!

[943] Az Oszoly tövében a Dera patak hirtelen fordul, a szép kőhíd alól sok földet sodor el, főként eső után. Ezért a főépületből a hamut stb. ide hordtuk le a híd alá. A nagyobb lányok beosztásához tartozott ez a munka. Két rúdra erősített láda volt a szállító tartály; két lányka vitte nagy örömmel, mert nem kis élvezet a telepen, ha csak egy lépéssel is – kint lenni!

A fenyves felől eléjük érkezett drága püspökatyánk. Hogy köszönhessenek, leteszik a hamus ládát.

Püspökatyánk hirtelen az első két rúd közé áll, a két leánykának egy-egy rudat utal ki, s már indulnak is a szemetes ládával – hárman... meg sem álltak a Deráig ...³³⁴

[944] Az árvaháznak volt egy öreg favágója: Schafrának bácsi. Nagyon asztmás, beteges ember. A napszámja mellett a konyha jó ebédet is adott neki. Ott dolgozott a konyha udvaron.

A telepen áthaladó országúton jött püspökatyánk. Betér a kis udvarra. Schafrának bácsi éppen egy vastag fatörzsszel bajlódik.

– Nehéz ez a munka egyedül – mondja püspökatyánk –, fogjuk meg ketten ezt a nagy fűrész, így könnyebb lesz!

És segített elfűrészelni a vastag törzset. Köszönt, s ment is már. Schafrának bácsi csak nézett utána nagy csodálkozással.

[945] A fenyvesben az egyik út mentén korán érett a cseresznye. Néhány kislány felszökött, s jól megszédíték magukat cseresznyével. Püspökatyánk nem látta a szüretet, de mert előle el akartak bújni, odaszólitotta maga elé a kis dézsmálókat:

– Jertek csak ide! Ti most rosszat tettetek!

A gyerekek előszedték a cseresznyét nagy bűnbánattal.

– Menjetek a beosztásokra! Többé ne lopjatok!

Ezt ők mondták el szégyenkezve az ügyeletes nővérnek.

[946] A nővérek és a gyerekek majdnem minden este énekeltek, daloltak a villánál, a veranda alatt; kedves főnöknő anyáék az emeleti kis verandán étkeztek. Néha minket kettőnk: Jozefin nővért és engem föl hívtak, külön is dalolgattunk. Nagyon élvezték, ha a búcsúasszonyokat utánoztuk ...

Egyik napon Jozefin nővérrel kieszeltük, hogy megnevettetjük drága püspökatyáikat. Úgyis annyi a gondjuk.

Jó előre felmentünk a fenyvesbe, közel a „pihenő padhoz”, s fölmásztunk a sűrű fenyőcsoport belsejébe egy nagy fenyőre.

Jöttek is már: kedves főnöknő anyánk és püspökatyánk. Alig foglaltak helyet, elkezdtek halkan, majd egyre hangosabban a kedvelt búcsú éneket:

– Kössünk szép koszorút Szűz Máriának... / ... Fehér, piros, zöld a levelei, / Szűz Mária ezt nagyon kedveli...

Jozefin nővér magas szoprán hangon, én vénasszonyos alt hangon, pontosan úgy, ahogyan a búcsún egymást túlharsogva énekelnek.

A fáról láttuk: mindketten felálltak, s a hangunk irányában megindultak. Mi rendületlenül énekelünk... Oda értek. Úgy nevettek, hogy püspökatyánk a könnyeit törülgette.

[947] Egyszer, talán 1925-ben kérdeztem drága püspökatyánkat:

– Jónak látja-e, ha valamelyik főtisztelendő urat föl kérem lelkiatyámul? Sokszor elfog a félelem: jó úton vagyok-e?

Így válaszolt:

– Ne kérjen lelkiatyát! Nincs magának arra szüksége! A maga lelkiatyja az Úr Jézus! Ha valamit nem tud, menjen el a tabernákulum elé, s mondja az Úr Jézusnak: Uram, én nem értem...! És figyeljen, figyeljen... Az Úr Jézus meg fogja sugni, hogy mit tegyen!

Engedelmeskedtem. Még eddig (1960) nem volt szükségem látható lelkiatyára.

[948] Augusztus 15-én alig fejeződött be a mi szép ünnepi szentmisénk, már ott állt a fogatunk, hogy vigye drága püspökatyánkat Szentkúthoz, Csobánkára. A nővérek közül is sokan mentek, mindjárt reggeli után. Kedves főnöknő anyánk úgy intézkedett, hogy a püspökatyánkat kísérő Schwester Ilona (Gaigerné) mellett öregebb vagy beteges nővér is a kocsin menjen. Így kellett a K. Celesztin nővérnek és nekem is a kocsira ülnöm, püspökatyánkkal egy kocsira!

El is indultunk így, kedves főnöknő anyánk óhaja szerint.

De a Dera hídnál, a Nefelejcs-villánk előtt püspökatyánk leszállt, s egyedül, gyalog tette meg a hosszú utat a nagy napsütésben, árnyék nélküli, nehezen járható, agyagos, feltört mesgyéken. Csobánka határában a libaúsztató pocsolyán át a belesodródott kövekre lépve, majd a szentkúti útra érve a búcsúsok között érkezett a kápolnához.

Otthon már mondott egy szentbeszédet, itt három ünnepi szentbeszédet mondott: magyarul, németül és tótul! Előtte is, utána is, csak úgy a szabad ég alatt, gyóntatta a hozzá tolongó híveket...

Megtörtént, hogy délben, hazafelé is, ugyanazon az úton jött haza gyalog, egyedül. Minket fölparancsolt a kocsira...

[949] 1926. augusztus 17. Kedd reggel. Drága püspökatyánk utolsó szentmiséje Csobánkán. Szentmise után a kis sekrestyében meggyóntam nála.

Gyónásom után püspökatyánk fölállt, s megkérdezte:

– Hol fáj a háta?

Súlyos tüdőcsúcshurutomat a lapockámon éreztem legerősebben; mindig lázas voltam, köhögtem.

Ekkor rátette a két kezét a két vállamra – lapockámra – imádkozott, utána ezt mondta:

– Kedves Leányom! Ha ezután a jó Isten nem gyógyítja meg, ne fájjon ez Magának! Mert akkor ezzel az Úrnak terve van!

Mikor a kápolnából távozott, kezdtem a miseruhát összehajtogatni, hogy a helyére tegyem. Sohasem éreztem azt, amit akkor. Püspökatyánk nem misézik itt többé soha! Sírva csókolgattam a kazulát, albát.

Ekkor éjjel azt álmodtam, hogy el kellett tennem a kelyhet. Látom: kicsorbult, s belőle vér folyik! Felébredve azt gondoltam: Csak nem fog meghalni püspökatyánk? De hát ő az Úr Jézus Kelyhe volt. Túlcserült belőle a vére! – Meghalt!

[950] Mikor kórházban voltam, névnapomra ezt a levelet írta nekem drága püspökatyánk: „K. Anna!

Én is gratulálok magának, K. A. – Nem csak így elkésve, hanem bizony gondoltam Önre júl. 26-án s ajánltem Istennek lelkét, s egészségét. Hát ilyen aranyszálak húzódnak a budai kórház s Csobánka között, s abból szőjük a szeretet erős fonalait s szétszakíthatatlan kötelékeit. Azok kötnek minket egybe egymás közt s azután mindnyájunkat Istennel. Éljen!

Isten vele!

Csobánkai paradicsom

1926. VII. 31.

Prohászka Ottokár.”

(Ezt a levelet püspökatyánk az internátus I. emeleti 25-ös számú szobában – nálam – írta az évek óta oltárkaul szolgáló kis íróasztalon, amelyen több mint ezerszer pihent áldoztatáskor a legméltóságosabb Oltáriszentség ... Norberta nővér.)

Istenben boldogult Ancilla nővérünk emlékét még 1930 óta Alexa nővérünk őrizte meg

[951] Anyaházunk portájára voltam beosztva. A porta melletti fogadószobában én voltam a takarító. Este takarítottunk, hogy már kora reggel fogadóképes legyen a szoba. Volt ott egy szék és jó pianínó. Egyik este hirtelen elhatározással leültem eleje.

– Milyen régen nem játszottam már magyar nótát! – gondoltam majdnem elszomorodva.

Most nincs is itt a tájékon senki. Játsszani kezdtem: „Sirassatok engem orgona virágok...”

S ekkor benyit a fogadó szobába: Püspökatyánk! Azt hittem ijedtemben, zavaromban elsüllyedek!

– Üljön csak vissza kedves Leányom! És játssza el nekem ezt a szép nótát még egyszer!

Szó nélkül engedelmeskedtem, de még ma sem tudom, hogyan is bírtam én ekkor ezt a nótát eljátszani. Pedig kápolnánkban akkor már évek óta kántorkodtam, drága püspökatyánk előtt is. De akkor úgy éreztem magam, mint a csínytevésen ért kisgyerek.

Bárcsak még egyszer játszhatnám előtte!

Pálosi Beatrix nővér mondta el

[952] Még jelölt sem voltam, mikor a városmajori missziósházban segítették k. Kriszta nővérek. A napköziben 90 kisgyermekünk volt. Ezekkel foglalkoztam, bajlódtam reggeltől estig.

Még kerítésünk sem volt a ház körül. Kitelepedtünk az egész „rajjal” a nagy fák alá, a fűbe.

Egyik napon váratlanul megjelennek: püspökatyánk, k. főnöknő anyánk. Kriszta nővér kalauzolja őket egyenesen felém! Én nem hagytam magukra a kicsiket, a helyemről köszöntem nagy örömmel. Kriszta nővér jelenti, milyen szeretettel vállaltam ezt a munkát, pedig még nem is vagyok kész óvónő.

Ekkor drága püspökatyánk meghajolt felém s így szól:

– Kalapot emelek kegyed előtt, mert három ember munkáját végzi!

[953] 1923-ban jelöltösködtem az Anyaházban. Egyszer déli ima és ebéd ideje alatt helyettesítettem a portás nővért. Ismét váratlanul érkezett püspökatyánk Székesfehérvárról. Schwester Ilona nem várta őt a Déli pályaudvarnál, hogy a szokásos postát átvegye, amelyet aztán ő kézbesít.

– Ebédelt-e már, kedves „Linia”?

– Még nem!

– No akkor menjen szépen sietve az ebédlőbe! – mondja drága püspökatyánk. – Én majd portáskodom!

– Nem mehetek, mert ilyenkor a porta zárva van! – mondom nem kis zavarral.

– Nem baj, én majd kinyitom a kaput, ha jön valaki!

És hogy végleg megnyugtasson, így szólt:

– Ezalatt átcsoportosítom a magammal hozott leveleket Schwester Ilona részére.

A jelölt-ebédlőben nagyot néztek, amikor megjelentem!

– A püspökatyánk a portás. Felküldött ebédelni!

Szaladt a jelölmesternőnk a „portást” föl váltani. Nem is szaladt, repült!

[954] Sokat is tanultam, érzékeny is voltam: el-elsírtam magam. Így talált egyszer drága püspökatyánk, mikor Anyaházunkból távozott. Ismét portás voltam. Hiába töröltem le a könnyeimet, mégis észrevette a nyomait. Mikor kezet csókoltam, megfogta a kezemet, nem kérdezett semmit.

Kimondhatatlan jószágosan mondta:

– Szeretettel imádkozom Magáért...!

Ugye, milyen valóság: „Boldogok, akik sírnak...” (Mt 5,4)

Kedves Borbála nővér mondta el

[955] Drága főnöknő anyánk engem vitt föl Szomolnokra szakácsnővérek. A nagy erdőszélen volt egy villa, messze minden beszerzési helytől. Lisztet, zsírt, cukrot, fűszert vittünk magunkkal, de friss élelmiszert nekünk kellett időnként Szomolnokról hoznunk.

Egy napon megérkezett püspökatyánk és Schütz tanár úr. Nagy zavarban voltam, vendégnek valónk semmi sem volt! Honnan szerezzek be valamit ilyen nagy vendégeknek? Foházkodva aludtam el. Nyugtalan voltam, nagyon korán keltem föl.

A villa küszöbére egy nagy kosár volt letéve! Telis-tele a legfrissebb élelmiszerekkel: tej, vaj, túró, tejfel, tojás! Napokra elegendő!

Azt gondoltam álmodom!

Talán egy hét is elmúlt, mikor egy kedves asszonyka jelentkezett a kosárért.

– Azt gondoltam, szükség van itt az ilyesmikre, hát ide tettem! Igen korán volt, azért nem zörgettem be!³³⁵

[956] Ebben a szomolnoki villában, éppen úgy, mint a csobánkaiban, a csukott veranda volt az ebédlő. És éppen olyan kicsi és keskeny is volt, mint a csobánkai.

A kis Rozika (szobalány) terítés előtt félretette az útjában levő széket: az, amelyik drága püspökatyánk helyén volt. Sietségében azután lejjebb tette, egy másik téríték elé...

Az ebédlőbe bejőve a vendégek, püspökatyánk és Schütz tanár úr, kedves főnöknő anyánk, s a nővérek a helyükre álltak. Imádkoztak. Ezután főnöknő anyánk a kis tálaló asztalkánál kezdte a leves kiosztását: Atyánkét, a tanár úrét, és így tovább...

Mikor a helyére lépne, látja, hogy drága püspökatyánk térdelve ebédel. (Így is olyan magas volt, mint a széken ülő tanár úr.)

Kedves főnöknő anyánkat és a megdöbbsent ott levőket a lehető legtermészetesebb hangon így nyugtatta meg püspökatyánk:

– Higgyék el, pompásan lehet ebédelni térdepelve is!

A könnyekig meghatott közösségnek sikerült meggyőzni drága püspökatyánkat, hogy van a „pompás”-nak fokozata is!³³⁶

[957] Ez anyaházi emlékem:

Drága püspökatyánk igen becsülte a házimunkát, a főzést. Ha Pestre, vagyis Budára, hozzánk jött, a portáról a kis udvaron át a konyhaablakig jött, beköszönt!

Egyszer váratlanul érkezett ebéd táján. Eléje siettem nagy örömmel! Egy kis csomagot adott át:

– Tudom én, hogy a váratlan vendég zavart okoz a konyhán, hát hoztam egy kis húst! (A csomagban fél kilónyi hús volt.)³³⁷

[958] Nem is tudom, hogyan jutottam én ahhoz a nagy kitüntetéshez, hogy éveken át két hétig vendége lehettem drága püspökatyánknak!

Már az első délután megjelent nálam:

– Pihenjen jól, kedves Borbálácskám! És ha már nem fáradt, írjon Zalába, hadd örüljenek az otthoniak!

És átnyújtott egy csomó levélpapírt, fölbélyegzett borítékokkal.

Ez minden évben így volt.

[959] Ottokár püspökatyánk meghívta Borbála nővért pihenésre a székesfehérvári püspöki palotába, vizonzásul a sok munkáért, mert a nyáron a szomolnoki nyaralóban Ottokár püspökatyánknak, Majláth püspök úrnak stb. főzött. És mert a nyáron a munka miatt nem végezhetett lelkigyakorlatot, ezért pihenése idején egyedül neki adott ott a palotában ősszel lelkigyakorlatot. Püspökatyánk meghagyta, hogy minden nap reggel 7 óráig kell aludnia. De Borromei Szent Károly napján, püspökatyánk neve napján szeretett volna a püspöki szentmisén résztvenni. Este megkérte erre az engedélyt, de püspökatyánk így szólt:

– Tudom, miért akar korábban fölkelni! De elég ennyi: mondja most: Isten éltesse Püspökatyát! És aludjon csak tovább reggel!

[960] Ősszel a püspöki palota kertjében püspökatyánk a kocsissal együtt egy öreg fát akartak kidönteni. Mikor már észrevették, hogy lehetne dönteni, egy kötelet hurkoltak a fára és erőlködve ketten húzták. A kötél elszakadt, ők egymásra estek, püspökatyánk került alulra. Föltápáskodva püspökatyánk megszólalt:

– János, nem ütöttem meg nagyon?

– De kegyelmes Püspök úr, hiszen a Kegyelmes úr került alulra!

[961] Anyaházunkban nővér-ebédlőnkben velünk ebédelt püspökatyánk. Mellette ült kedves főnöknő anyánk. Egy légy pottyant főnöknő anyánk levesébe. Ő irtózva a légytől, kavargatta a levest, remélve, hogy valamelyik szolgáló nővér hívás nélkül is arra jön, s észrevétlenül odaadhatja tányérját a levessel és léggel együtt. Mint mindig, a felolvasó nővér akkor is olvasott.³³⁸

Püspökatyánk észrevette a kényes helyzetet, csöndben átnyúlt kanálával, kivette a legyet és szó nélkül megette.

[962] 1918 nyarán szomolnoki villánkban vendégünk volt Ottokár atyánk, Majláth püspök úr, Schütz Antal tanár úr, Fischer-Colbrie kassai püspök úr is. Minden reggelihez főtt tojást és vaját is tálaltunk. Egyik napon a vaj kifogyott és a tojás is. Este azon töprengett Borbála nővér, hogy még hajnalban elszalad a faluba ezeket beszerezni, mert Ottokár atyánk mindig hajnalban misézett és reggelizett. Amint másnap korán ajtót nyitott, a nyaraló verandája előtt egy kosár tojást, egy kilónyi vaját talált letéve. Jó hét múlva jött egy hutai asszony és így szólt:

– Kedves nővér! Egy héttel ezelőtt Szomolnokra mentem a gyárba, de nagyon jókor kellett ott lennem. A kosarat azért tettem az ajtó elé, mert tudtam, hogy az árát úgyis megkapom.³³⁹

[963] Püspökatyánk Szomolnokon mindig kora reggel megvágta az aznapra szükséges tüzelőfát.

[964] Csobánkai emlékei között többször említette előttünk püspökatyánk, hogy egyik nyáron, amint szokta, átment a gazdasági udvaron. Ott látta az első kocsist ténferegni. Megszólította barátságosan:

- No Ferenc, mit csinál?
- Hát semmit most, kegyelmes püspök úr.
- És János mit csinál? (Ez volt a második kocsis.)
- Ő – segít nekem! – felelte a kocsis.

„Dina néni” – Edina nővérünk emlékei

[965] Még kültag voltam, amikor drága püspökatyánk ezt írta számomra az *Elmélkedésekbe*:

„A szent szeretet heve vezesse és nevelje a lelkét gyakorlati erényekre”.
1916.

P. O.”

[966] Ez is 1916-ból való:

Kedves főnöknő anyánk Székesfehérvárra ment ott lévő nővéreink lelkigyakorlatára, újoncaink fogadalomtétele előtt. Elutazása előtt így szólt:

– A két legdrágábbat reád bízom: a tabernákulum kulcsot és drága püspökatyánk ellátását.

Én főzni siettem, a kulcsot Klotild nővér vette magához (én még csak jelölt voltam). Püspökatyánk azért volt a Szemináriumunkban, mert ide várta a gyóntatást kért Almássy Sándort. Meg is jött Almássy, meg is gyónt, s rögtön áldozni is szeretett volna. Igen ám, de a tabernákulum kulcsot Klotild nővér úgy elrejtette, hogy sehol semmit sem találtak! Drága püspökatyánk, látva szörnyű zavarunkat, nem szólt semmit, eltűnt.

Néhány perc múlva futva hozta a Krisztina téri templomból az Oltáriszentséget!

[967] Püspökatyánk anyaházunk kertjében ebédelt. Manninger tanár nagyon komolyba vette atyánk gyomorbadát (az indexre tétel izgalma okozta). Gonddal főztem diétás szerény ebédjét, s nagy izgalommal igyekeztem felszolgálni. Álltam a tállal a kezemben.

Püspökatyánk kedves jószággal szólt:

– Tegye le, kedves Elza azt a forró tálat! Ne legyen csendes mártír! Inkább beszéljessünk!

[968] De hogy püspökatyánk milyen szent ember volt! 1917-ben, mikor a Bethánia Gyermekotthon még nem költözött ki Csobánkára, meghívta a kütagokat, nézzék meg a leendő Hadiárvaház telepét. Néhány nappal előbb, néhány szikszói volt javító növendékkel kimentem takarítani. A későbbi nagy kápolnatermet kellett ebédlővé tenni, ablakokat tisztogatni. A tíz év óta zárt helyiség ablakait le kellett szedni, teknőben megmosni. Ez sikerült is, de a kereteket a nagy sietségben elfelejtettük megjelölni, így nem találtuk meg a helyüket a visszahelyezéskor. Segíteni akartam, de az alsó táblával leverődött a fölötte levő tábla, s a kitört ablak rázuhant a fejemre és súlyosan megsebesültem. Drága püspökatyánk, mint mindig, ott volt, ahol segíteni kellett. Ő törülgette vérző fejemet, gondosan bekötözte, majd kisietett az országútra, hogy kocsit szerezzen. Jött is Csobánka felől egy hentesnek szekere. Püspökatyánk megállította a kocsist, hogy vigyen gyorsan a pomázi állomásra, sőt tegyen is fel a vonatra! Az Új Szent János sebészetén varrták össze a sebeimet. Az anyaházban aludtam. Reggelre már úgy magamhoz tértem, hogy bevásároltam és siettem ki Csobánkára. Meg is főztem 16 vendég részére az ebédet! (Akkor még nem volt rendben a régi konyha, így a főkertészlak melletti öreg lakásban főztem.)

Püspökatyánk valami kis felfűjtat is sütöttem. De úgy látszik, a fejem mégsem lehetett rendben a tegnapi sérülés miatt, s a szép fölvert habba cukor helyett sót tettem!

Rónai Petra szolgált fel; nekem is asztalhoz kellett jönnöm. Láttam, viszi püspökatyánk a diétás kosztot! Püspökatyánk vett belőle, s megkínálta Schütz tanár urat, de ő, a maga sajátos módján „kulimásznak” mondta az én kochomat, köszönte, de nem kért belőle.

Püspökatyánk hozzálátott, amint Schütz tanár úrnak felelte:

– Ez kitüntetés!

És szótlánul kanalizgatta; majd a tálat átküldte nekem.

Megkóstoltam: hát csupa só!

Így sikerült nekem az elsősegélynyújtást meghálálnom!

[969] Minthogy Csobánkára még mindig nem költözhetek ki a nővérek (gondolom az iskolás gyermekek miatt), én főzöttem, ha kedves főnöknő anyáék kijöttek. Kijött drága püspökatyánk is.

Kora délelőtt beállított hozzám a konyhába.

– Hogy ne csak pusztítsak, hanem hasznat is hajtsak, hoztam fát!

És hozta, hordta a begyújtáshoz a rőzsét, a főzéshez a fát.

[970] A sok munkáról, gondról, talán öregedésről lehetett szó. Püspökatyánk végtelen kedvességgel így szólt:

– Ezentúl kegyedet Nymphának fogom nevezni, mert a nymphák ugyan nem voltak halhatatlanok, de sokáig nem öregedtek meg.

[971] Matild nővér mindig megsúgta nekem, mikor érkezik anyaházunkba püspökatyánk, és nálunk ebédel-e. Ilyenkor feldíszítettem püspökatyánk terítékét, virággal, szalaggal vettem körül biedermyer stílusban.

Egyszer – már nem emlékszem, hogy délelőtt otthon voltam-e – püspökatyánk velünk étkezett, de a díszítés elmaradt. Mikor késve asztalhoz érkeztem, drága püspökatyánk így szólt hozzám:

– Liebe Nympha, wo ist meine Liebesmasche?³⁴⁰

[972] A konyhában segítettem. Valamit keresgéltem a szakácskönyvben. Váratlanul belépett püspökatyánk! Látva a szakácskönyvet, végtelenül kedves, vidám ijedséggel mondta:

– Most tanulja? Akkor inkább ne készítse!

[973] Hallottam, hogy püspökatyánk a nappaliban van. Fölkaptam a hegedűmet, és így állítottam be!

– Tud-e hegedülni?

Válasz helyett már játszottam is: „Bokrétát kötöttem mezei virágból...”³⁴¹ Majd utána: „Fürdik a holdvilág az éj tengerében...”

Jóságosan hallgatta, kedvenc dalai voltak... És amilyen bőkezű volt mindig az elismerésben, most sem fukarkodott: köszönte, dicsérte nótáimat...

[974] Egy alkalommal püspökatyánkat nővéreinkkel együtt a nappaliban találtam. A díványon ült. Odasiettem, hogy köszönhessek. Mindjárt azt kérdezte, rajta lévő kabátjára mutatva:

– Mondja liebe Nympha, nagyon csúnya ez a kabát?

Meghatódva néztem kopott, zöldre fakult kabátjára:

– Drága Püspökatyám! Szegény ember még hordhatja, de Püspök már nem! – feleltem.

– No, ha szegény ember hordhatja, akkor én is hordhatom! – mondta nagyon komolyan, meggyőződéssel... önmagának mondva... és mégis mindnyájunknak mondva...

[975] Kedves emlékem még diósdai kiküldetésünk. V. kerületi elnöknőnk: Holzspachné vendégei voltunk Cecilia és Teréz nővérrel. Püspökatyánk mondta a főpapi szentmisét. Csodálatosan szépen beszélt.

Ebédnél a hangulatot nagyon emelte Cecilia nővér fiatalos viselkedése: ő még életében ilyen fényes lakomán nem volt... Elszólásain drága püspökatyánk igen derült...

Ez 1926 augusztusában volt...³⁴²

Emília nővérünk emléke

[976] Az *Élő vizek forrásának* kiadásakor, 1927. március végén.

A könyv megjelenése előtt Anyaházunkban a könyvkiadó hivatalunknak voltam vezetője. Éppen a portán helyettesítettem, mikor püspökatyánk becsöngetett. Az automata zárat azonnal kinyitottam, de nem mentem ki, hogy köszöntsem atyánkat. Nagyon fáradt voltam, s restelltem volna, ha meglátja fáradt, lehangolt arcomat.

Minthogy nagy lépteivel mindig gyorsan járt püspökatyánk, biztos voltam, hogy már fönt is van az emeleten. De akkor hirtelen a porta szoba folyosó felőli ajtajában megjelent. Rögtön az *Élő vizek forrása* felől érdeklődött:

– Megjelent-e már?

– Igen!

– Mennyiért fogják adni?

– Pár nap múlva itt lesz – jelentettem –, drága püspökatyám, most jelent meg Tóth Tihamér egyik műve, annak 4 P az ára!

– Ugye, akkor az *Élő vizeket* is adhatjuk annyiért? – kérdeztem, fáradságomat egészen elfelejtve.

Atyánk elgondolkozott...

– Kedves Emiliám! Adják olcsóbban! Én majd inkább segítem magukat! – mondta csodálatos jósággal.

Hirtelen letérdeltem elé, hogy megcsókoljam a kezét. Mintha egy nagy hegynek a lábánál térdeltem volna.

Felicitas nővérünk

[977] A Váci Szociális Otthonban írta le legkedvesebb csobánkai emlékeit.

1919-től minden nyáron egy hónapot töltött püspökatyánk Csobánkán. Esős idő után az erdei úton a kiálló gallyakról a vesszőket metsző ollóval levagdosta. Egyszer egy vendégével, egy prelátussal sétálva is vesszőket metszett. A prelátus kérdésére így felelt:

– Szombatonként a részeges csobánkai munkások erre jönnek haza, ha meg-meginognak, a kiálló gallyak kiszúrhatnák a szemüket. Meg kell akadályozni a veszélyt!

[978] A nagyobb növendékek takarítás után saraglyán³⁴³ vitték le a szemetet a gazdasági udvar gyűjtomedencéjébe. Arra jött püspökatyánk. Kivette az egyik leányka kezéből a rudat, s odaküldte a másik leánykához segítségül, s velük vitte végig a telepen a szemetesládát.³⁴⁴

[979] A fenyves oldaláról az összegyűjtött szénát Stoffer Mici nénivel egy ponyvás saraglyán, ketten vitték le a gazdasági udvarba a szénapadlásra. A szénát ők gereblyézték össze! A tűző nap ellen fejükön nagy szalmakalap volt.

[980] Anyaházunk konyhájában az első időben egy nagy, öreg, kiégett tűzhely volt. Jónásnak neveztük; hasáb fákat égettünk el benne, mégsem melegedett át. (Még a szanatórium idejéből maradt ott.) Sok nehézségünk volt miatta. Egy alkalommal a megboldogult Verona nővérrel hasogattuk a főzéshez szükséges fát a kis konyhaudvaron. Püspökatyánk arra jött! Bejött, a baltát kivette a kezünkéből, és felhasogatta a fát.

A balta nyelébe tintaceruzával beírtam drága püspökatyánk nevét és a dátumot. Sokáig őriztük ezt a baltát, de aztán észrevétlenül eltűnt. Milyen kár!

[981] Püspökatyánk Pilisszentkeresztre ment. Körülbelül három óra járásnyi az út az erdőkön át. Kedves főnöknő anyánk nem engedte atyánkat egyedül menni, két kísérőt adott melléje: Angéla házfőnök nővért és engemet. A források árkat püspökatyánk könnyedén lépkedte át, de bizony Angéla nővér belelépett a patakba, pedig püspökatyánk a kezét nyújtotta! Igen jóízűen nevetett ezen atyánk.

Odaérkezve a plébános úr meghúzatta a harangot, pedig püspökatyánk inkognitóban akart ott lenni. A falu határából összefutottak a hívek! Püspökatyánk kézzszorítással nyugtatta meg a bírót:

– Nincs semmi baj, ezt csak a jó plébános úr műveltette így!

A tanítóéknál lettünk megvendégelve, szépen terített asztalnál. Az ebéd kezdetén észrevette püspökatyánk, hogy a nagy izgalommal, szeretettel, a terítésnél neki véletlenül a szalvétákkal együtt kiemelt – törülköző jutott! Titokban megmutatta Angéla nővérnek, s intett: ne hagyjon a kedves háziasszonynak! Kitűnő ebéd volt.

Ebéd után átment atyánk a plébános úrral a templomba. Mindent rendben talált. Indultunk is hazafelé. A plébános úr elkísért minket a falu határáig, a keresztig, ők ketten az úton latinul beszélgettek.

Püspökatyánk kedves jókedvében már odaérkezésünknel Angéla nővért mint „fejedelemasszonyt” mutatta be, engem pedig „főnővérnek”, így a plébános úr kezet akart nekünk búcsúzáskor is csókolni, amin püspökatyánk igen derült.³⁴⁵

[982] Voltunk mi még máskor is ilyen boldog kísérők. Egy kis hegyi faluba mentünk a plébános úrhoz, akit Pomáztól helyezett át drága püspökatyánk. Ez az út négy óra járásnyira volt az árvaházunktól. Velünk indult Némethy atya is, de ő nem bírta gyalogolni és visszafordult. Megérkeztünk. A plébános úr térdre ereszkedett, úgy sírt örömeiben. Atyánk őt megölelte és megcsókolta. Püspökatyánktól tudtuk, hogy nagyon szerény körülmények között él, s ezért mindnyájunk részére igen jó kész ebédet vittünk.

[983] Egyszer egy magas rangú vendége volt püspökatyánknak, itt Csobánkán. Behozta őt a konyhába is, bevezette a konyhához tartozó két éléskamrába. Az elsőben így szólt:

– Ugye, ez a sok üveg tele van paradicsommal?

Mire én azt feleltem:

– Már üresek mind! Ez nyáron volt. A második kamrában meg éppen nagyon szépen ki voltak sikálva a lisztes ládák, s a fedelük felnyitva, hogy száradjanak jól ki. Püspökatyánk mondta:

– Lisztjük csak van!?

Feleltem:

– Nincs egy csöpp sem! Drága jó püspökatyám, tessék megáldani ezeket a spájzokat, hogy ne legyenek üresek! Letérdeltem, a vendég pap is, és püspökatyánk a kamráknak mind a négy oldalát megáldotta, majd minket is. Szép csöndesen kimentek.

Másnap telefonáltak Pomáztól: négy zsák lisztet kapunk! Boldogan mentem érte szekérrel. Ezt csodának tartom, mert akkor jegyrendszer volt, s nagyon gyéren lehetett lisztet kapni, s az is olyan volt, hogy a kenyértészta megkelve lefolyt a sütőlapátról.

[984] Püspökatyánk egyik szombaton a hegyi úton, az erdő szélén lévő padon üldögélt kedves főnöknő anyáinkkal és Némethy Ernő ft. úrral. Hazafelé igyekezve, arrafelé ment egy részeg csobánkai ember, s meglátva a papokat, kezdte őket szidni és trágár módon átkozni. Hazaérve, a falu kocsmájába is betért, s hencegve mondta el, hogyan szidta ő a két papot Margitligeten (ahogyan ők telepünket a szanatóriumi idők óta nevezték). Az egyik jobb érzésű falusi ember felfigyelt arra, amit ez mondott, s mondja neki:

– Na, te nagy szégyent hoztál a falunkra! Ezt jóvá kell tenned!

A bírónak is fülébe jutott ez, s másnap, azaz vasárnap megparancsolta az embernek, hogy szedje magát tisztességesen rendbe, és menjen el a püspök úrtól bocsánatot kérni.

Vasárnap délután 3 órakor jött a paraszt a konyhánkba, éppen én voltam ott, s azt kérdi tőlem: beszélhetne ő a püspök úrral? – Kérdeztem: miért? – Ez egy nehéz dolog! – De három perc múlva már átmentem püspökatyánkhoz (a villába), bekopogtam, halk: Ave-ra benyitottam. Atyánk felállni nem tudott, mert az operált lábát kellett pihentetnie, így mentegette ülve-maradását. Elmondtam jövelelem okát.

– Igen, igen! Hozza csak ide őt! De hozzon egy üveg bort két pohárral és kis süteményt is hozzon magával, hogy megkínálhassam azt az embert!

Mindent így tettem, s átvezettem a csobánkait. Püspökatyánk jóságosan fogadta, leültette, elbeszélgetve borral megkínálta, koccintott vele, s talán legvégül még meg is gyóntatta. Sírva jött ki tőle, s hálálkodva ment haza.

A falu emberei várták, s kíváncsian kérdezték tőle:

– No, nem rúgott ki a püspök úr?

– Nem! Olyan jóságos volt, és meg is kínált borral, és szívből megbocsátott! Kezet fogott és a vállamat is megveregette.

Az egyik ember nem hitt neki, és azt mondta: majd én megkérdem a ligeti nővéreket, igazat beszélsz-e nekünk? Le is jött hozzánk, én beszéltem vele, megmondtam: Igen, igazat mondott!

Ilyen irgalmas volt püspökatyánk!

[985] Ha püspökatyánk itt volt, Hamel bácsi őrizte éjjel a villát. Tőle tudjuk, hogy püspökatyánk reggel 4 órakor kelt fel minden nap. Harisnyában jött le, hogy a villában lakókat fel ne ébressze.³⁴⁶ Minden reggel fölment az Oszolyra, ott elmélkedett, s 3/4 7 órakor jött le, s mondta el a szentmiséjét.

[986] Egyik évben az egész intézet nyolc napos tanulmányútra ment Bécsbe. Hazaérkezésünk előtt engem hivatott püspökatyánk s egy borítékot adott át azzal, hogy amint Angela nővérék leszállnak itthon a kocsiról (amely a szentendrei kikötőből hozza őket), azonnal nyomjam a kezébe Angéla nővérnek a pénzes borítékot! Úgy is tettem. Püspökatya és főnöknő anyánk nagyon élvezték a kis veranda ablakából ezt a pillanatot és Angéla nővér örömét, mert a zsebében néhány garassal tértek haza.

[987] 1918. október 10-én volt Ottokár Árvaházunk felavatása. Akkor én még csak jelölt voltam. Erről a nagy ünnepségről többet tudnak idősebb nővéreink beszélni és írni.

[988] 1927. április 2-án meghalt drága püspökatyánk. Ki tudna erről sírás nélkül beszélni?...

(Felicita nővérünk déli imára indulása előtt szívszélhűtésben meghalt Vácott, 1960. V. 16-án. Az utolsó percig dolgozott a Szociális Otthon kosárfonó műhelyében. – Norberta nővér)

Hedvig nővérünk így ír

[989] Én írjak Róla? Püspökatyánkról? Megpróbálom! Talán eddig nem ismert részletet világitok meg lelkem sugarán keresztül.

Missziótársulatunk megálmodója volt. Tervének megvalósításához nem találhatott volna méltóbbat, mint Farkas Edithet, alapító anyánkat.

Mikor a nagy Prohászka püspökre föleszméltem, én is olyan modern, fővárosi, 15–16 éves leány voltam, mint ti, mai fiatal leányok. Nem is voltam különösebben vallásos, bár az iskolai szentmiséken karban énekeltem a kóruson, a belvárosi templomban, amely nagyon hatott rám nemes, egyszerű szépségével.

Itt hallottam életemben először beszélni Prohászka Ottokárt!

Vendég voltam egy ismerős családnál. Az ablakból hosszan néztem a Dunát. Alkonyodott. Egyszerre csak megélnékült a tér: rengetegen iparkodtak a templom felé. Mi van itt? – kérdeztem. A szokásos havonkénti konferenciabeszédét tartja most itt Prohászka püspök, mert az Egyetemi templomot jelenleg renoválják – felelték vendéglátóim.

– Prohászka? Ki ő?

– Gyere le velünk most, majd megtudod!

Nem tartottam velük, de a dátumot megjegyeztem. De a téren láttam egy magas papi alakot, eléggé kopottas reverendában, de azt valami fölséges eleganciával viselve, gyors, ruganyos léptekkel haladt a sekrestye felé.

– Tehát már láttam! – gondoltam, de hazasiettem.

Azonban a következő hónapot alig bírtam kivárni. És mégis, a templom bejáratánál maradtam, hogy mindenkitől, mindentől függetlenül hallgathassam... és észrevétlenül távozhassam, amikor akarom... Elhatároztam, hogy nem fogok meghatódni.

Már a szószéken állt! Beszélni kezdett! Ezüstös fejével, csodálatos gesztusaival, felénk forduló fejedelmi alakjával ámulatba ejtett. Idegen akcentussal beszélt, de ahogyan ő szól, úgy még nem beszélt hozzánk magyarokhoz senki!

Dehogyan akart ő engem, kis haszontalan ott az utolsó jobboldali pad mögött meghódítani!

Azaz hogy mégis! Meg akart ő minket valamennyiünket nyerni Annak, Akivel annyira tele volt a szíve-lelke: Istennek akart megnyerni! Beszédének mottója: Emberszíveken át Isten felé!

Azt mondja ott fenn a szószéken: ...Jézus küldetésének virága: az Egyház szentsége.

Ilyeneket én még soha nem hallottam... Soha nem sejtett távlatot tárt föl előttem. Két gesztusával, 5–6 szavával megrajzolt előttünk egy kertet, tele virággal, ahová magával ragadott bennünket... rohanva követtük... nem bírtuk az iramot... ez már nem járás, ez már szárnyalás!

Szinte mintha megszánt volna a püspök bennünket: elhallgatott. Nagy csend támadt.

Ijedten néztem körül: mi ez? mi van velünk?

A virágos kert bezárult, de már a kezemben volt a kulcs! Hallgatagon mentem haza.

Pár hónap múlva meghívót kaptam a postán, a Szociális Missziótársulat Szent Erzsébet Leányklubjának megalakulására a Molnár utcai Fehér terembe.

Hát én oda el nem megyek!

– Mamuskám, elmenjek?

– Ahogy gondolod!

– Nem megyek! Férfiaknak való a Klub... De hát az a múlt havi konferencia megint!...

Igaz is: hol van a kiskulcsom a „kerthez”? – Mégis: elmegyek. De nem lépek be. –

Elmentem.

A kapuhoz érve látom, hogy valóságos fogadóbizottság vár minden lányt! Szinte kézzől-kézre adva kerültem a terem ajtajáig. A teremben boldog zsivajgás: nyári emlékek

Lillafüredről, ahol együtt nyaraltak. Csupa kérdés, mosoly, elevenség az egész együttes.

– Belépsz a Klubba? – kérdezték tőlem.

– Nem!

Körülnéztem. Minden tetszett: a lányok szépek, frissek, kipirultak, a legtöbbje ismerősként beszélgetett a körüljáró kékfátyolos missziós nővérekkel. Egyszerre eszembe jutott, hogy mindig ők tetszettek nekem a körmeneteken a legjobban! Bizalommal néztem most rájuk... Nagyjából ismertem is a munkaprogramjukat: segítő munkájuk minden népréteget és minden korosztályt felölel. Van Nővédelmi Hivataluk is, és ami 1925-ben szinte példa nélküli volt: fogadalmas nővér külső, szociális munkában! Már azt is tudtam, hogy a szép kék keresztjük belsőirata:

„Amit egynek tesztek a legkisebbek közül, nekem teszitek!” (Mt 25,40)

Itt is, most: nyájas közvetlenségük átsegített minket, vendégeket az idegenség zavarán...

Hirtelen mozgolódás után csend támadt, megjelent az elnöki pódiumon Prohászka Ottokár! Ő az én távoli és mégis közeli ismerősöm! Kezdttem egyszerre otthonosan érezni magam!

– A Klub – mondta utolérhetetlen szeretetreméltó módon – az első leányklub lesz Magyarországon. Korunk lelke buzdított arra a gondolatra, hogy összegyűjtsük az önként jelentkező fiatal leányokat, hogy együtt művelődjének szabadidejükben, a missziós nővérek felügyelete, irányítása mellett.

Már működésben van, hogy a világűrben zengő hangokat leadja: a rádióvevő, hogy a gondolat közkinccsé váljék...

A Leányklubnak is, mint Egyházunk fiókinézményének célja, értéke, ereje, hivatása: merő erkölcs. Ettől lesz virágos a föld. A klubtagnak sugározni kell, mint rádióleadónak a fentről kapott, összegyűjtött igazat, jót és szépet. Hogy ennek a hivatásnak megfelelhessen, magától értetődő, hogy intenzív lelki életet kell élnie.

És ekkor bemutatta a kiválasztott lelkivezetőt: Ft. Babics Endrét, akit Kaposvárról helyeztek a budapesti Szent Imre Kollégium élére; az órá bízott egyetemisták lesznek a klubleányok partnerei a közös szórakozásban, mert öröm és derű nélkül nem lehet mások vigasztalására nevelődni.

A Leányklub tagjának szociális missziója van.

Ezután a püspök úr bemutatta a klubvezető nővéreket, akik elmondták beszédüket, egy klub-leány beszámolt a közös nyaralásról. Utoljára beszélt Babics atya.

Az elnöklő püspök atya felszólított minket, akinek kedve van, iratkozzék fel a klub-listára!

Azon vettem észre magam, hogy a pódium felé tartok. Mégpedig önként és igen nagy örömmel!

A kezemben reszketett a toll...

A kertből beléptem az „előcsarnokba”.

Egyre beljebb kerültem Isten házába, és pedig önként, szabad akaratból, a segítő kegyelem révén...

[1990] Boldog és szépséges év telt el a Leányklubban.

– Megvallom – mondta Babics atya –, nagyon féltem vidéken a fővárosi leányoktól, és milyen kellemesen csalódtam!

De mi magunk is éreztük, hogy sok minden változott meg bennünk is, körülöttünk is. Megtanultunk látni...

Kimentünk az Ottokár Árvaházba Csobánkára, 1926-ban. Ekkor már a hadiárvák legtöbbje felnövekedett, kenyérrel a kezükben távoztak, hogy mint tanítónők, gazdaszónők, varrónők stb. állhassák meg a helyüket. A mostani árvák árvábbak voltak elődeiknél: ők a szüleiknek nem kellettek... Budapesti kis védeenceink, akiket „kistestvéreinknek” fogadtunk, milyen szomorú kis penészvirágok voltak az itteni pirospozsgás, nevetős apróságok mellett.

Egész életet kell a szociális munkának áldozni – villant át lelkemen a gondolat.

– Miért vagy itt? – kérdeztem egy pöttömnyi leánykától, aki a varrodai nagy asztal alól mosolygott felém.

Kérdésemre elgömbülő szájjal mondta:

– Anyutájék mindid tiabálnat és nem sejetnet endemet.

Legszívesebben szerettem volna fölkapni és hazairamodni vele, egyenesen az Édesanyámhoz! Istenem! Hat éves korom óta félárva vagyok, és milyen otthonom van gondokkal küzdő drága anyám mellett...

A gyerekek énekszóval kísérték le az autóbuszig, de én csak ezt hallottam: Anyutájék nem sejetnet endemet...

Következő tanulmányutunk egy Szeretet Otthonba vezetett. Egy nénikét vétettünk fel oda. „Nem szerettek a gyermekeim!” – panaszkolta szomorúan. Egy szegény leánykával beszéltem: Ő is a szereteten tűnődött ...

Püspök atyám! Hát ennyiféle szeretet és szeretetlenség van a világon? Hát ilyen kertet mutattál meg nekem? – keseregtem 16 éves koromban. – Szinte hallottam a hangját:

– Én a másik kertet mutattam meg, ahonnan át lehet jönni és át is kell jönni segíteni! Mert szociálisan kell szeretni! Emberszíveken át Isten felé!

A Szent Erzsébet Leányklub első éve letelt, 1926 őszén új klubévet kezdtünk. A klubterem szinte izzott a munkára váró leányok lelkesedésétől. A klubvezető nővér alig tudott csöndet parancsolni. Végre szólhatott:

– Közületek valaki búcsúzni akar! Kilép a klubból!

Megdöbbsen kiáltották:

– Ki az? És miért? – A nővér küzdött a könnyeivel:

– Nem veszítjük el! Fölvételt kért a Missziótársulatba, s Alapító Főnöknőnk fölvette jelöltjeink közé!

Az egész terem egyetlen nagy kiáltás volt! Mindenki ölelgetett, az egyik társam izgalomában felborította a széket:

– Megelőztél! – kiáltotta – én még nem tudtam dönteni!

– Ne erőltess magad! – mondtam neki. – Tudod, mi van a fölvételi lapon?

– „Nem ti választottatok engem! Én választottalak titeket!”

Október 2-a óta jelölt voltam az Anyaházban! Sokféle apró-cseprő megbízatást kaptam a munkaidő alatt. Akkoriban szedték le az állványokat a fölépült Anyaház frontja elől.

Kedvem szerinti beosztást kaptam: az Országos Nővédelmi Hivatal fogadószobáját kellett kitakarítanom, a bútorokat helyre raknom.

Egyszer csak rémülten hallok (a rémüldözés szervesen hozzátartozik a jelöltséghez!) a lépcsőn lejövő Ottokár püspökatyá jellegzetes hangját:

– Tehát itt lesz ezután az új birodalom, Ancilla nővér? És már nyílik is az ajtó.

Szerencsére sikerült nagy hamar bebújni az egyik kerek asztal alá!

– Ezt jól megúsztam! – gondoltam elégedetten. De nem úgy a huncut Ancilla nővér, aki rejtekhelyemen észrevett! Sorra mutogatta a nagy helyiség minden bútorát, majd hirtelen lehajolt, fölhajtotta az „én asztalom” hosszúrojtos terítőjét, s rám mutatva így szólt:

– Püspökatyám, bemutatom legfiatalabb jelöltünket, aki a Szent Erzsébet Leányklubból lépett be!

– Igen – mondotta élénken püspökatyánk, miközben én lángoló arccal előnégykézláboltam a fedezék alól – igen, hallottam róla: ő az első fecske!

– De csak ilyen szárnyam van! – mutattam a portörölőmet.

– Kezdetnek nagyon jó! – vigasztalt a drága püspökatyá és szeretettel nézett rám. – Milyen gyermek még!

Nagyon fájlalom, hogy „felőtt koromban” nem ismerhettem őt, de az „előbbi” és minden előbbi találkozásért is hálás vagyok a jó Istennek.

De akkor, szinte gyermekszívemmel csak örülni tudtam! Szinte káprázott a lelkem a szédítő arányú, sokféle munka között! Hogy mi mindent éltünk át októbertől karácsonyig, mi, kis jelöltek!

A fogadalmas nővérekhez beosztva mentünk ki a missziós utakra:

– a pestvidéki fogházba, ahol 1924 óta kápolna őrzi a szentségi Úr Jézust! Ottokár atyánk szentelte fel a kápolnát;

– menhelyekbe, szeretetotthonokba;

– gyermekcsoportokhoz, tanulatlan, egyszerű lányok egyesületeibe;

– kórházmissziókra...

Honnan veszik a nővérek, hűséges kültagjaink, munkatársaink mindehhez az időt, erőt, tudást, szeretetet? – tűnődtem magamban...

Mennyi tervszerűség, egységes szellem, irányítás a lelkek szolgálatában!

Reggeli elmélkedéseinkben villant föl bennem: Ottokár Atyánk megfelel két szóval:

– Onnan felülről! – A Szentlélektől inspirált két szíven át: Atyánk és Anyánk szíven át!

Anyaházunk karácsonyfáját ezüst fényű, gyöngyfüzerek díszítették. Ezek azok a könnyek – gondoltam –, amelyek a mi karácsony előtti munkánk nyomán felszáradtak.

De csakhamar a mi szemünkből friss, meleg könnyek peregtek: a jelöltescsoport felét áthelyezte kedves főnöknő anyánk Szikszóra! Hát lehet innen elmenni?

De hát mi ottokári tanácsokon nevelődtünk! És ő azt mondja:

„Az áldozat oly elválás, oly fájdalom, amelyet az akarat győzelme jellemez;
az áldozat veszteség, nagyobb nyereségért,

leszállás fölemelkedésért,
elborulás nagyobb fény kigyulladásáért...”

Megérti ezt a 17 éves szív?

A szilveszter esti ájtatosságunk Te Deumát sírva énekeltük mi, kis költöző madarak... A kórusvezető nővér ránk szólt halkán:

– Vidáman énekelni!

– De mi innen holnap elmegyünk! – súgtam vissza.

– Annál inkább! – bölintott kedves, biztató tekintettel.

Hát igen: „*Küldenek és megyünk!*

Hívna és jövünk!”

Szikszói árvaházunk tele volt boldog gyermekzajjal, kedves jó nővérekkel. A hetek, hónapok suhanva szálltak.

De egy reggel szinte az egész ház sikoltott:

Meghalt Püspökatyánk!

Az ország eltemette:

Mi nem! Itt él szelleme, életének szent példája.

Nem némult el!

A Szentlélek Hár fája tovább zeng... visszazeng!

Dobos Teréz Hermina szociális missziós nővér

[991] Pécsről Pestre kerültem Anyaházunkba. Nagyon fájt a hátam, orvossal megvizsgáltattuk, mert azt gondoltuk, hogy a tüdőm beteg. De a házi orvosunk nem találta a tüdőmet betegnek, így a többi nővérral együtt dolgoztam. Egyik napon, 1937 májusában K. Kolumba nővérhez kerültem, és együtt végeztük a nagytakarítást. Ekkor takarítottuk püspökatyánk szobáját is. Mikor az ágyneműjét az ágyból kivettem, egyedül voltam, a hátam fájt és akkor az egyik párnájára ráfeküdtem, és ezt mondtam:

– Drága Püspökatyánk, gyógyítsd meg a hátamat!

Bejött Kolumba nővér, de neki nem szóltam semmit. Tovább takarítottunk. Pár nap múlva arra eszméltem fel, hogy hiszen nekem nem fáj a hátam! Ezt néhány nap múlva elmondtam K. Matild nővérnek.

Azóta sem fáj a hátam, teljesen munkabíró vagyok. Jelenleg is háztartásban dolgozom, 61 éves vagyok és teljesen egészségesnek érzem magamat.

Áldott legyen az Isten ezért!

Hatvan, 1963. október 15.

Ilona nővér emlékei

[992] Hernádnémediben születtem. Négy éves koromban én már egészen árva voltam. A gyámom a bátyám lett, de ő kiment Amerikába, a felesége nem akart engem gondozni. A nagyobbik nővérem is kiment Amerikába. A kisebbik a plébánián szolgált. Ő elmondta a sorsomat. Az esperes úr odahozott engem is és a nővéremmel gondoztatott. De én csak folyton sírtam estétől reggelig és reggeltől estig. A jó postamesternő vigasztalt, ha a postáért átmentem. Az esperes úr nagyon jó ember volt. Benkő János volt a neve. Emlékszem, hogy megjavíttatta a templomot, iskolát építtetett, meg tanítói lakást is. 17 éves koromban átvitt Szikszóra, bemutatott kedves főnöknő anyáknak. Így lettem missziós nővér.

Püspökatyánk tudta, hogy nagyon vágyódom amerikai testvéreim után. Ha találkozott velem, így szólított meg:

– No, kedves amerikai virágszál, hogyan van? Nem adnak magának útlevelet? Azért, mert annyira szeretik magát, hogy nem akarják, hogy innen elmenjen! – így vigasztalt!

Egy ősszel egy hétig voltam K. Borbála nővérrel Székesfehérváron püspökatyánk vendége. Esténként bejött hozzánk, elbeszélgetett velünk, kérdezősködött, hogyan vagyunk? Borbála nővér elpanaszolta, hogy nagyon fáj a lába, a bütke. Elmenetelekor így szólt:

– Hát, Isten vele, kedves Bütökös!

Tőlünk még mindég átment Irma néniékhez.

Egy alkalommal repülőgépen való utazásról volt szó. Félős vagyok, s hirtelen azt mondtam: én nem mernék repülőgépre ülni!

– Én sem! – mondta drága püspökatyánk.

Ha az esti takarodó a kaszányából idehallatszott, rögtön így szólt:

– Most ide figyeljünk!

Mikor letelt a pihenésünk, köszönésre akartunk jelentkezni püspökatyánknál. Kerestük, de nem találtuk. De ő már az előcsarnokban várt minket. Ő rendelte a kocsit s az már elő is állt. Az inassal tétette fel a mi szegény kis motyónkat. Ekkor Borbála nővérnek pénzt adott a kocsis és az inas részére:

– Ezt adja majd oda nekik – mondta halkan –, mert ezek ezt elvárják!

Majd az inasnak adott pénzt, hogy ő váltsa meg a vasúti jegyünket és segítsen felszállni a vonatra.

Ilyen jóságos volt hozzánk püspökatyánk. Talán csak azért engedett el minket, mert másnap a szobánkba József főherceget szállásolták el.

Csomor Mária, Johanna nővérünk

[993] a jászberényi kórházban kapta egy betegőtől olvasásra Lévy Mihály pápai prelátus prépost úr 1934-ben egyházi jóváhagyással megjelent könyvét. Címe: *A Boldogságos Szűz Mária élete, tisztelete, szenthelyei, legendái*. A könyv utolsó fejezetét így vezeti be a prelátus úr:

És idézzük végül az apostoli lelkű Prohászka Ottokár püspök szavait:

„Mikor az olvasót mondom, akkor a titokban szemlélt képeket nem vásznok, hanem a Szent Szűz lelkében szemlélem; úgy látom azokat, ahogy ő látta: a Boldogságos Szűzanya szeme fényével; úgy nézem azokat, mint ahogy ő nézte, s kiemelte a kinyilatkoztatásból.

Legyen a szent olvasó a Szent Szűz lelkének és e lelken tükröző titkoknak, azoknak a remek képeknek ájtatos szemlélete.”

Jolanta nővérünk emlékei

[994] Hadd mondjam el még csobánkai emlékeimet is. Zsófiékkal játszottunk a fenyvesben. Észre sem vettük, hogy hirtelen beborult az ég, villámlott, mennydörögni kezdett. Rohantunk lefelé! Püspökatyánk ott állt, mit sem törődve a már nagy cseppekben zuhogó esővel. Megállított engem:

– Nézd, Juliska, milyen hatalmas az Isten! Milyen fölséges az Isten!

Mikor volt ez! És ma is látom őt, égre néző arccal!

[995] Egyik estefelé a mosókonyha mögött fölfedeztük, hogy az ott meghúzódó szilvafa tele van virággal! Mit sem késlekedve letördeltük virágos ágait, vittük a sekrestyébe oltárdísznek, és a kisebbeket püspökatyánk szobájába a vázákba.

Másnap a szentmise után az oltártól megdorgált minket püspökatyánk:

– Gyümölcsfát többé ne tördeljete!

A kápolna előtt azután azzal mentgettük magunkat, hogy az a szilvafa soha sem termett még szilvát!

[996] Hányszor láttuk, hogy püspökatyánk átvette Ambrus bácsitól a fűrész, és ő készítette el a tüzelőt a takarmány főzéséhez!

[997] – Gyerekek, ki jön gereblyézni az Oszolyra?! Ha turisták jönnek, a kövekbe botolva ne káromkodjanak! – mondta drága püspökatyánk.³⁴⁷

Persze, hogy el nem maradtunk volna tőle!

Lehúztuk a köveket az útról az Oszoly alá. Meg-megállt egy-egy nagyobb kő mellett, s így szólt (név szerint ismert minket):

– No, ez itt a Juliska emlékköve, ez meg itt a Mariskáé...

[998] 1923 vagy 1924-ben K. Bernadett nővér beosztott kedves főnöknő anyánk villájába a Pestre bement Mancsi helyettesítésére. A konyha épületből vittem a tálcat, föl kellett volna szolgálnom az ebédet. Püspökatyánk rögtön észrevette nagy zavaromat. Rám nézett, majd így szólt:

– Kedves Juliskám, tedd le a tálcat! Először neked tálalunk!

És egy kis tányérba tálalt, átadta, szinte anyás jósággal.

– No, most nyugodtan elmehetsz! Minden rendben van!

Ebéd végeztével mentem az edényekért, hogy elmosogassam. A lépcsőházban összetalálkoztam drága püspökatyánkkal: harisnyában jött lefelé, nehogy megzavarja a délutáni pihenőket.³⁴⁸

[999] Az intézetben ő bérálta a növendékeket. Mikor megtudta, hogy még nem vagyunk (mi ketten Zsófiával) katolikusok, így szólt:

– Nem baj, azért majd én foglak megbérálni! És kapsz tőlem valamit!

És kaptam tőle „valamit”! Elkerültem a győri tanítóképzőbe. Mikor 1927. április 2-án megtudtam, hogy meghalt, folyton sírtam. A képzős tanárok fel sem szólítottak felelni, én csak folyton sírtam. Már nem ő bérál engem – így keseregtem. Ekkor II. éves képzős voltam. – A kongregációnkban pályázatot hirdettek: „A tanítónő szociális tevékenysége az iskolában és az iskolán kívül.” – Aki tudja, hogy én Csobánkán folyton beteg voltam (tbc), majd tüdőszanatóriumban, elképzelheti, hogy milyen súlyos tétel volt ez! Igaz, hogy ezt csak az V. éveseknek kellett megírni, én pedig csak II. éves voltam. Az első díj: „Prohászka: *Elmélkedések az evangéliumról*”.

El-elbújtam, titokban fogalmazgattam. Úgy éreztem, nekem ezt a tételt ki kell dolgoznom! Nem a díjért! Püspökatyánkért! Úgy éreztem, a jutalomkönyvet ő küldi nekem. Jelégem ez volt: „A szeretet győz!”

Nem mertem a dolgozatomat beadni. De a társaim kikapták a kezemből, s bevitték a prézesnek. Bírálatra a szemináriumba adta be a pályázatokat, teológiai tanárok kezébe. Mentés tanár úr is bíralt! Ő ugyanakkor helyettesítette a hittanárunkat, s kitért a beadott pályamunkákra.

– A dolgozatok nem sikerültek. Csak egyetlenegy találtam, amelyben van mélység is, logika is!

Rá is írta erre a pályázatra ugyanezt a bírálatot: „Ebben van mélység is, logika is. Mentés M.”

A lelkemben éreztem valamit. Nem mertem bemenni a terembe, mikor az eredményt kihirdették. Az osztálytársaim mind bementek. Azt a dörömbölést, amit véghezvittek! Fölkaptak, székestül fölemeltek!

Dr. Kövér Lajos teológiai tanár úr megneheztelt rám, mert nem hitte el, hogy nem „forrásmunkákat” használtam fel. Én akkor nem is sejtettem, hogy úgynevezett forrásmunkák vannak, s forrásmunkákat szoktak felhasználni. Én csak írtam, ami a lelkemben volt! És nem

az én művem volt – ezt püspökatyánk diktálta. De a tanár úr nem hitt nekem. Ettől kezdve kezet sem nyújtott nekem.

Hogy itt elhallgatott a most is komoly beteg Jolánkánk, megkérdeztem:

– Megvan ez a dolgozatod, testvérkém?

Így felelt:

– Mikor a noviciátus befejeztével fogadalomra készültem, nehogy hiúságra késztessem ennek a megőrzése, elégettem.

A III–IV. évfolyamban Wrenkh Ede tanár úr volt a hitoktatónk és prézesünk. Ez idő alatt kissé felszabadultam. Ő is évente hirdetett pályázatokat, mindkét évben én nyertem meg. „Szent Ágnes mint az ifjúság példaképe”. Az V. évfolyamban: „Miért tanítom imádkozni a gyermekeket?” (Ezt a tételt a máriazelli búcsú után kaptuk.)

Az V.-ben Kövér ft. úr jött vissza. A kongregációban egyhangúlag választottak meg prefektának. Kövér ft. úr helytelenítette ezt a választást.

De én szüntelenül éreztem: püspökatyánk segít! Ezt meg is mondtam osztálytársaimnak.

A képzőből sohasem járhattak ki hétköznapi szentmisére az Orsolyitákhoz – mi: kijárhattunk!

Minden szentmisén mellettem éreztem püspökatyánkat.

Nem tudnám felsorolni, mennyi súlyos és mennyi látszólagos lényegtelen megpróbáltatásomban mindmáig hányszor éreztem s érzem: püspökatyánk mellettem áll megígért „bérmlási ajándékaival”.

Jozefin nővérünk így beszélt el

[1000] 1918-ban az Anyaház mosókonyhájából Csobánkára kerültem. Nem bírtam az erős hegyi levegőt, állandóan fájt a fejem. 1924-ben azt megtudta drága püspökatyánk. A baromfiudvar gondozója voltam, odajött. Kérdezte: hol fáj, hogyan fáj a fejem? Mutatom, mondom, hogy hol fáj...

Két keze közé fogta a fejem, majd homlokomra drága jobbjaival keresztet írt. Megáldott. Ebben a percben a hatodik év óta tartó fejfájásom megszűnt!

[1001] Püspökatyánk többször benézett a baromfiudvarra. Korai keltetésű aprójószágunk nyárra már mindig nagyon szép volt, sok is volt.

Éppen 110 kacsát etettem, mikor püspökatyánk megjelent. Sokáig nézte, figyelte az éhes pekingieket. Majd így szólt:

– Hát valóban falánk állat a kacska! De békés állat! Az egyetlen faj, amely nem veszekszik, amikor eszik.

De hogy is van az, hogy püspökatyánk mindent észrevett?

[1002] Egyik délelőtt besiet hozzám püspökatyánk: – Jozefinkém! Jöjjön velem gyorsan! Találtam egy bokor alatt egy egész fészekalja pulykatoját!

Mentünk is. Vittük nagy óvatosan a helyére. Nincs az a falusi szegény özvegyasszony, aki úgy örült volna ennek a néhány tojásnak, mint püspökatyánk!

[1003] Hogy olyan jól tudtam másokat utánozni, meg hogy az esti énekkarban én is szerepeltem kedves főnöknő anyánk villája előtt, többször felhívtak, hogy adjak elő valamit. Így volt ez 1918. október 10-én este is, a sok vendég távozása után. De még volt a villában néhány előkelőség. Új nővér voltam, majdnem zavarban is voltam, de hát engedelmességni kellett. Körülnéztem a szép nagy szobában:

– Ha zarándok és búcsús éneket kell énekelnem: kérem, hogy elbújhassak a spanyolfal mögé, mert én ilyenkor iszonyú nagy száját tátok!

El is rejtőzködtem, s hozzákezdtem. Nehezen tudtam komoly maradni, annyira nevettek rajtam. Ismételnem kellett, nem is tudom hányszor?

Így kerültem én azon a nagy ünnepnapon a „szereplők” közé.

Ettől kezdve drága püspökatyánk, ha meglátott, így kiáltott felém:

– Hogy van, kedves Zarándokasszony?

[1004] A déli órákban nyáron sok gondom volt az itatással, a rengeteg apró baromfi betelerelésével, hogy déli ima, ebéd, rekreáció alatt az udvarban legyenek. Ezért én a mi ebédünk után jutottam be a nagy kápolnába. A két nagy ajtó mindig tárva volt, a vastag kókusz szőnyegen nem hallatszott a lépésünk. Csöndesen mentem be a villa felőli oldalon.

Ott térdelt püspökatyánk a kápolnában a jobb oldalon. Elmerülten nézett a tabernákulumra... fölemelt karral.

Gyakran láttam őt ebben az időben: mindig ilyen átszellemülten, soha nem támaszkodva, csodálatos arccal az oltár felé fordulva.

Hogyan is mondjam?

Olyan volt, mint aki látja az Istent.

[1005] A növendékek szentnek tartották püspökatyánkat. Mezítláb lopakodtak be a nap különböző óráiban, hogy meglessék: hogyan imádkozik a püspökatya?

Meg is állapították, milyen mozdulatlan! Soha nem támaszkodik a térdeplőhöz! És milyen soká imádkozik! Mindig egy fél óráig! És napjában háromszor! Hát ő a mennyországba jut!

[1006] Már nem tudom, melyik évben, egy katolikus nagygyűlésen hallgattam drága püspökatyánkat.

Amint megjelent a szónoki emelvényen, az egész Vigadó zengett a tapstól és éljenzéstől!

Sokáig kellett várnia, amíg megszólalhatott... Összekulcsolt keze az előadóasztalon pihent. Maga elé nézett... Hála Istennek én egész közel voltam és nagyon figyeltem. Az arcáról ezt olvastam le:

– Uram, ami itt történik most, az mind a Tied!

(Ez 1926. október 10-én volt! Ez Atyánk utolsó nagygyűlési szereplése volt. Norberta nővér)

[1007] (Kinek az emléke?)

Atyánk az indexre tétel óta étvágytalan volt, még 1918-ban is beérte egy-egy pohár tejjel. Az index óta haláláig álmatlanságban szenvedett.³⁴⁹ Ezt nappal sem pótolta, nem szánt időt a pihenésre Csobánkán sem.

Étvágytalanságát oly ügyesen leplezte, hogy az asztalnál étkezők észre sem vették. Irma néni és Ilonka (Gusztai bácsi felesége) nagy gonddal és kitűnő képességgel készített ételeiből nagyon ritkán vett másodszor.

Tudtuk mi ezt csobánkaiak. (Verona nővérünk jelölt korában és újonc korában Székesfehérváron, a püspöki konyhában Irma nénitől tanult sütni-főzni.)

Egyik ünnepre remek krémes-bélest sütött atyánk tiszteletére. A villában felszolgáló nővér nagy örömmel hozta hírül a konyhába:

– Képzelve, kedves Verona nővér, püspökatyánk egyszerre két krémest vett ki a tányérjára! Ez aztán a siker!

A legközelebbi krémes sütéskor gondolt egy nagyot a jó Verona nővér: a szokásos méret helyett dupla méretre szeletelte föl a megint nagyszerűen sikerült süteményt.

De a cselfogás kudarccal végződött:

Püspökatyánk egy pillantást vetett a tálra – és egy krémest vett ki!

[1008] (Kitől való?)

1927 nagyhetében a Hajléktalanok Kerepesi úti menhelyén húsvét előtti missziót tartottunk. Az utolsó napon, a befejező tanítás után a főtisztelendő úr gyóntatott, mert a lelkigyakorlatot a másnapi közös szentáldozás fejezte be.

Megható volt az öreg férfiak igyekezete a gyóntatószék felé a szomszéd szoba küszöbe előtt.

De egy kedves öreg a helyén maradt. Már csaknem mindenki meggyónt, de ő nem mozdult. Elgondolkozva bólogatott maga elé.

Végre meg mertem kérdezni:

– Nem óhajt-e holnap áldozni? ... Mert akkor most kellene gyónni!

Komolyan nézett föl:

– Meggyóntam én kérem, Prohászka püspök úr halála napján, még másodikán, mert ő az én bérmaapám volt! Másnap áldoztam is.³⁵⁰

Józsa nővérünknek mondta el Verona nővérünk

[1009] Az első világháború alatt kedves főnöknő anyánk nővéreket lehelyezett Székesfehérvárra, ahol több kórházban mint önkéntes ápolónők dolgoztak. A noviciátussal én is oda kerültem. A jó Isten kegyelméből drága püspökatyánk nővérétől, Irma nénitől tanultam meg főzni. Korán reggel már bent voltam a püspöki palotában, mindig ott lehettem a kis kápolnában püspökatyánk szentmiséjén, hetenként ő gyóntatott, néha elmélkedett is nekem.

Egyik reggel szentmise után megszólított:

– Kedves Veronácskám, magának valami gondja van!

– Nagy zavarban vagyok drága püspökatyám... Nem tudom mit tegyek?

– No, csak mondja el egész egyszerűen – biztatott.

– Drága püspökatyám! néhány napja azt hallottam a konyhán az alkalmazottaktól, hogy ők nagyon fáradtak, sok a munka, korán kelnek, későn feketnek le, este 11-ig is alig jutnak a szobáikba... Hát ezen segíteni kellene! De hogyan? Irma néni is nagyon sokat dolgozik... nem merek neki szólni... félek, hogy megsértem vele...

Így dadogtam, nem is mertem fölnezní. Püspökatyánk a vállamra tette a kezét s így szólt:

– Kedves Leányom! Nézzen csak rám, Veronácskám! Kötelessége volt ezt nekem jelenteni! Most már legyen nyugodt! Megtette, amit tennie kellett! Én ezt az ügyet még ma, most, elintézem!

Keresztrel jelölte meg a homlokom. Felszabadult szívvel siettem a konyhába.

Irma néni jóval később jött le a konyhába, mint máskor. Szinte félve néztem rá, mikor köszönni eléje álltam. Olyan volt, mint mindig: szelíd, jóságos, talán még jobb, mint eddig!?

Attól a naptól kezdve, minden este kilenc órakor az alkalmazottak pihenni tértek.

Katalin nővérünk így emlékezik

[1010] Mint kis hadiárva a tokaji hadiárvaházba utaltak be. 12 éves lehettem. Igen nagy hajam volt, s hogy könnyebben fésülhessenek, levágták a copfomat, de a homlokom fölött frufrut hagytak.

Tokajból hamarosan áthelyeztek Csobánkára az Ottokár Árvaházba. Püspökatyánk odaérkezett! Egyik napon, amint fölfelé futottam, a főépület elé érve, majdnem nekiszaladtam püspökatyánknak! Ijedten néztem föl rá!

Ő a két kezébe fogta a fejemet, megsimogatott, s jóságosan mosolyogva mondta:

– No, no, no! Te kis párizsi divatom!

Régen volt, – de óh, az a csodálatosan zengő hangja.

Elvira nővérünk mondta el

[1011] Újonc koromban azon búsultam, hogy én nem ismerhettem püspökatyánkat. Csak legalább egyszer láthattam volna! És kezet csókolhattam volna! – mondogattam magamban is, a nővérek előtt is, akik oly szeretettel emlegették.

1940-ben álmodtam:

Az internátus folyosóján, a kiskápolna előtt mentem, hirtelen megjelent a kápolna ajtajánál püspökatyánk! Letérdeltem előtte s kezet csókoltam! Püspökatyánk ezután eltűnt.

Azóta én is örülhetek, mert én is láttam püspökatyánkat!

Elekes Klára nővér

[1012] Fiatal leány voltam, egy mondhatni teljesen liberális, közömbös családban és társadalomban éltem. 14 éves koromban egy intelligens, felnőtt leányismerősöm kezembe adta Prohászka Ottokár *Diadalmas világnézetét* s néhány szóval kedvet csinált nekem az elolvasásához. Olvasni nagyon szerettem, családi szenvedélyünk volt, emlékszem, bátyámnak is külön könyvtára volt – elvonatkoztatva a családtól – csupa ateista filozófiai könyvek. Jómagam inkább a szépirodalmat kedveltem. Mégis hozzáfogtam püspökatyánk könyvének az elolvasásához. S attól kezdve megszerettem a többi könyvét is, és állandó olvasmányom lett mindegyik, anélkül, hogy őt ismertem volna.

1926-ban, mint a Missziótársulat leányklubjának tagja Pestre jöttem, hogy a Missziótársulat Országos Ifjúsági Kongresszusán részt vegyek. Előzőleg már foglalkoztam azzal a gondolattal, hogy belépjek a Missziótársulatba, de nem kaptam meg szüleim beleegyezését. Most azonban hosszú imádság és vágyakozás után ezt a kongresszust használtam fel, hogy a hivatásom sorsát itt Pesten dűlőre vigyem, és azután, amint sikerül, szüleim beleegyezését is megnyerjem.

Szívszorongva indultam tehát nagy utamra. Első napon mindjárt összetalálkoztam kedves Mercedes nővérrel, akit már ismertem, és szándékomról tudott még a sasvári leányklubi nyaralásom alatt.

Alighogy beléptünk a Társulat Krisztina körúti nagytermébe, szinte észrevétlenül megjelent hátunk mögött drága püspökatyánk. Kedves Mercedes nővérünk nagy szeretettel vezetett oda hozzá, és bemutatott neki, megemlítve, hogy szándékomban van a Társulatba lépni, ha megnyerem szüleim beleegyezését. Kezét csókoltam... ő sokáig tartotta kezében a kezemet s mélyen a szemembe nézett... megremegetem, éreztem, hogy most a lelkembe lát... nézett a szemembe szótlanul és én bensőmben remegtem, hogy mi lesz a válasz? És ekkor megszólalt:

– Nagyon örvendek.

Még egyszer hosszan rám nézett és mondta:

– Isten vezesse hozzánk!

Még abban az évben megkaptam szüleim beleegyezését, és már novemberben mint jelölt vehettem részt az ő konferenciabeszédén.

[1013] Hosszú évek múltak el. 1948-ban kedvet kaptam arra, hogy hallgassam a Ward-kollégium évfolyamait. A szünetben megismerkedtem egy bájos fiatal lánnyal, néhány szót váltottunk, valahogy irodalomra került a beszélgetésünk sora. Megkérdeztem: mit olvas szívesen; az illető 1945-ben érettségizett, mint könyvelő dolgozott s csak az esti előadásokra jöhetett. Kérdésemre azt mondta, hogy Prohászka Ottokár műveit olvassa. Hirtelen feltettem neki a kérdést: Mit gondolsz, melyik könyvéből szerez bizonyosságot, hogy ő szent volt?

Csak két percig gondolkodott és azt mondta:

– A *Soliloquiá*-ból!

Teljesen igazat adtam neki!

(Megemlítésre méltónak vélem, hogy ez a Párizsban sok évet töltött fiatal leány püspökatyánk minden művét ismerte. Norberta nővér.)

[1014] Egy alkalommal dr. Tóth János vári plébános úrral beszélgettünk püspökatyánk könyveinek hatásáról. Akkor ő megemlítette nekem, hogy ő püspökatyánk által kapta hivatását.

1924-ben, hét éves korában édesanyjával egy templombúcsún vett részt Fejér egyházmegye valamelyik kis falujában. A szentmisét és a szentbeszédet püspökatyánk mondta. Olyan csodálatos hatással volt rá az egész egyéniségéből kisugárzó szentség és erő, hogy akkor elhatározta, hogy pap lesz.³⁵¹

Cornélia nővérünk két emléke

[1015] 1925. november 4-e volt. Néhánynapos jelölt voltam. Első beosztásom: takarítás. A régi keskeny nővér-ebédlőhöz vezető kis folyosót vikszeltem nagy igyekezettel. Ezt a szűk és nagyon forgalmas folyosót „roham utcának” neveztük. Egészen sötét volt, csak a nagy feszület előtt égő villanymécses világította meg valamennyire. Hogy minél jobban haladjak, lehúztam a cipőmet s mezítláb keféltam. Lépteket hallottam az ebédlő felé. Az árnyékot vető magas alak megállt, majd felém közeledett. Én nagy zavaromban (mezítlábas mivoltom miatt) behúzódtam az egyik ajtónyílásba... Püspökatyánk ott állt előttem!

– Én téged még nem láttalak! – mondta mosolygós arccal, hanggal. – Honnan jöttél? Békéscsabáról? Jól van gyermekem! Csak így tovább!

[1016] Kedves mély emlékem újonckoromból való. Mikor püspökatyánk 1926 őszén váratlanul meglátogatta balatonboglári kis házunkat, estefelé mindannyian felkísértük őt naplementét nézni. Mi, fiatalok kissé visszamaradtunk a „nagyok” csoportja mögött.

Püspökatyánkkal ment: Szentiványi Róbert plébános úr, Gabriella házfőnök nővérünk és Gaál Gaszton.

Atyánk a fölfelé vezető úton minduntalan visszalépett hozzánk. Valami csodálatos közvetlenséggel tette ezt. Nem tudom, megérezte-e, mennyire szívünkre vettük főlemelő jóságát.³⁵²

Ladiszla nővérünk őrizte meg ezt a két gyöngyszemet

[1017] Mamuskám az 1914-es háború idején a székesfehérvári püspöki kórházban főzött a sebesülteknek. Püspökatyánk naponként benézett a konyhába:

– Hogyan van Rózsika? – Ő így nevezte Róza helyett. – Van-e elég fája?

– Majd hoz fel Ferenc – a kórházi konyhaszolga.

Egy idő után megjelent püspökatyánk karján fával, amelyet a nyitva talált fáskamrában előbb felvágott. Behordta az egészet.

– Ettől kezdve eldugtam a fáskamra kulcsát – mondta nagy restelkedve Mamuska.

[1018] Az árvaház fenyvesében még a szanatórium megszűnése óta nőtt helyyel-közzel lucerna. A későbbi szép tejjgazdaság első úttörői: két-három kecskénk számára egészen szép kis boglya takarmány került így rendre.

Angéla házfőnök nővér Csobánkáról hivatott egy öreg napszámost, hogy kaszálja le a lucernát. Erre a hírré az éppen Csobánkán pihenő püspökatyánk fölment a fenyvesbe. Az internátus tetején dolgozott Papuska,³⁵³ a fenyvesre néző oldalon. Ő hallotta a következő párbeszédet:

– Megszomjaztam, tisztelendő úr, hozzon nekem egy kis vizet!

Püspökatyánk hamarosan hozta is a kis kancsót, poharat. Majd így szólt:

– Ha a gazdasági udvarban találok kaszát, segítek magának.

Talált is, az öreg sváb fent is rajta néhányat, s Atyánk kaszált.

Hogy így hamarabb végeztek, kérde atyánkat:

– Tisztelendő úr, mennyi a maga fizetése? Eleget adnak itt enni?

(A kis öreg úgy vélte, ő az árvaház papja.)

Atyánk megnyugtatta, hogy van mindenből elég. De az öreg bácsi így biztatta:

– Most lesz majd nálunk a búcsú, szent Anna napján. Majd meghívom magát hozzánk, egy jó ebédre!

Lejövet mondja a háztetőről szintén lekövetkező Papuskának:

– Elég jól dolgozott a pap!

De a Papuska nem szólt semmit. Majd úgyis minden kiderül a búcsún!

Elérkezik a búcsú napja. Ott ismeri fel a mi öregünk, hogy aki misézik, az a püspök, az a pap, aki vele kaszált az árvaházban!

Szentmise után átfurakodott a tömegben, térdre esve kért bocsánatot. Püspökatyánk alig győzte őt vigasztalni, megnyugtadni, hogy nincs semmi baj, igen jól kaszáltak együtt. És lám, ezen a szép búcsún ismét találkoztak!

Püspökatyánk nem lett volna „Ottokár püspök”, ha meg nem hívta volna egy kis „jó ebédre” az engesztelő kaszálótársát. Nagy tűnődés után el is fogadta a meghívást.

Majd a kisöreg a nagy sokadalomban megkereste Papuskát, rettenetes felindulásában majd megette őt.

– Azért néztem én magára már a szentmise alatt – mondta –, hogy miért nem mondta meg nekem akkor, ott mindjárt, hogy az a pap a püspök úr! Ilyen széken sem ért még engem! Egy ilyen nagy püspökkel így bántam el! De miért is nem kérdeztem meg tőle már akkor, mikor olyan jó szívvel hozta nekem a vizet, hogy mi a neve?

Papuska megörült ennek a kis kibúvónak, amelyre a kis öreg meginduló haragja elől meghátrálhatott:

– Hát, látja, itt a hiba! Maga is megmondhatta volna, magát hogy hívják, s akkor a püspök úr is megmondta volna, hogy ő meg a fehérvári püspök!

Így aztán mégiscsak kibékültek...

Lenke nővérünk írta 1960. augusztus 11-én, Kassáról

[1019] Drága püspökatyánkkal 1908 márciusában találkoztam először. 11 éves kispolgárista voltam az orsolyitáknál. Az egész intézet nagy izgalommal várta Prohászka püspök úr jövetelét: lelkigyakorlatot ad a kassai hölgyeknek! Nemcsak a nagy díszterem, hanem a gyorsan kiürített polgári iskola osztályai is várták a lelkigyakorlatozókat. Az én édesanyám is, beteg nagynéném is részt vettek. Mater Szaniszlától hallottuk, hogy milyen nagy és szentéletű szónok lesz a zárda vendége. Nagyon búsultam, hogy miért is nem vagyok én már felnőtt, hogy hallgathatnám! Csak legalább egyszer láthatnám! Még lelkiismereti kérdésem is volt, nem bűn-e ez a nagy vágyódás?

Édesanyámék elragadtatva beszéltek el nekem az elmélkedések egy-egy pontját, de mindig így fejezték be: „Te ezt még nem értheted!” Az én kis tizenegy éves lelkem azonban most már nemcsak látni, hanem hallani is akarta az „aranyoszavú” püspököt!

Mater Szaniszlá másnap a polgáristákkal még széket hordatott a nagyterembe s a rányíló oldalsó termekbe, mert olyan sokan voltak a hallgatók, hogy az első elrendezés kevésnek bizonyult. Kicsi és gyöngye voltam, de elsőnek jelentkeztem a székhordásra. Hordtuk szakadatlanul. „Lenke, te már elfáradtál!” – intett a jó Materka. De én csak rohantam egy újabb szállítmánnyal! A hosszú balkonon száguldottam végig a nagyterem felé, neki

szaladtam székkal együtt egy magas, földöntúli arcú papnak! Jóságosan megfog, átölel, s azt kérdi:

– Kislányom! Talán a tatárok kergetnek?!

Ahogy rám nézett, tudtam, hogy a jó Isten meghallgatta kérésemet: nemcsak láthattam és hallhattam a püspököt, hanem áldást is, a homlokomon kis keresztet is kaptam tőle!

[1020] A polgári iskola után elvégeztem az orsolyiták női gazdasági tanintézetének két évfolyamát. Utána is bejártam Mater Borgiához, aki lelki olvasmányokkal látott el. A könyvtár kulcsát át is adta: keressék magamnak való könyvet. Az intézet akkor kórház volt, a világháború második évét éltük. Segítettem a kórtermekben, irodában, konyhában. Jutalmul élvezhettem az intézeti könyvtár kincseit. Egyszer egy értesítő kerül a kezembe! Utána még néhány. Nézem, lapozom, az egyikből egy csodálatos arc tekint felém! Hol, mikor láttam ezt az arcot? Óh, Istenem, ez Ottokár püspök úr! Ugyanaz, aki 1908-ban kis keresztet rajzolt a homlokomra! E naptól kezdve ritka kivétellel naponta olvastam műveiből: mit mond, mit üzen nekem?

[1021] Hét év telt el így! 1923-ban, október 15-én már Társulatunk jelöltje voltam. És csaknem ugyanúgy találkoztam drága püspökatyánkkal, mint legelőször. Az irodából székeket vitettek velem a fogadószobába. A jelöltek jellegzetes izguló buzgóságával rohantam... és ekkor hallom:

– Édes leányom, hova, hova igyekszik?

Atyánk hangja volt!

A régi, 15 évvel ezelőtti találkozásnak köszönhetem, hogy itt vagyok – gondoltam, de szólni nem bírtam... letérdeltem, fölemelt, áldást, keresztet adott a homlokomra.

[1022] Negyedszer Csobánkán láthattam atyánkat Nagyboldogasszony napján, az intézeti búcsún. Mézeskalács szívet adott nekem! Őriztem mindaddig, míg el nem porladt.

[1023] Az ötödik találkozás 1927-ben volt. Hiszen valahányszor anyaházunkban volt, mindig láthattam-hallhattam, de találkozásnak mondom ezt a nagy kegyelmet, mikor velem beszélt! Könyvtáros voltam, a mi szép, nagy nővérkönyvtárunkat rendeztem a nappaliban, mikor drága püspökatyánk Denisz nővér kíséretében ott megjelent. Gondolom, a kápolnából jöttek. Kedves Denisz nővér (betegsége miatt sokat volt távol anyaházunkból, s hirtelen nem emlékezett: ismer-e engem atyánk?):

– Tetszik ismerni, a mi Lenke nővérünket? – kérdezte.

– Igen! – mondja drága püspökatyánk – ő a mi kis Lengicénk! (Így mondta: Lengicénk!) Olyan, mint egy nádszál, egy karcsú nádszál, de lélekben sohasem lesz nádszál, lenge, hanem erős tölgy!

Ezután még néhány kérdést intézett hozzám a könyvtárra vonatkozóan. Majd áldást, keresztet adott a homlokomra s elment.

[1024] Nemsokára, március 31-én este én nyitottam neki ajtót. Az Egyetemről jött haza.

– Gratias – mondta.

De nem sietett el mellettem! Megállt, ismét kis keresztet a homlokomra. Az utolsó kereszt! Másnap agyvérzés érte. Reggel, elsőpénteken ő áldoztatott... Április 2-án láttam utoljára: halottas ágyán... Áldást osztó kihült kezét csókolgatva köszöntem meg „végrendeletét”: „Sohasem lesz ingó nádszál, hanem erős tölgy lesz!”

Óh, azóta hányszor kellett küzdő magamat ezzel a végrendelettel erősítenem!

Segítségében bízva remélem, odaát boldogan találkozom még vele!

Hiszen állandóan segít most is!

Hogy oly sok nehézség után most, 1960-ban végre megkaptam a rokkantsági kegydíjat: nagy részben közbenjárásának köszönhetem.

Édesapám harminc évig nem gyónt. Minden vasárnap szentmisét hallgatott, minden böjtöt megtartott, minden évben lelkigyakorlatot tartott, kétértelmű szót vagy káromkodást sohasem hallottunk tőle, de harminc éven át egyszer sem gyónt, sem nem áldozott!

Püspökatyánk halála után édesapám íróasztalára tettem püspökatyánk: *Keresztény bűnbánat és bűnbocsánat* című remekművét. És kilencedet kezdtem segítségéért. Édesapám meggyónt, megáldozott.

[1025] Csodálatos atyai szeretete ismét megsegített most, 1960. júniusában. Ismét püspökatyánkhoz tartottam novénát sógoroméért, aki 15 év óta nem gyónt. Az idén ő is feljött hozzánk Kassára húgaimmal együtt. Az Úr Jézustól (Magdolna napra, névnapomra) püspökatyánk érdemeiért sógorom megtérését kértem.

Sógorom 15 év után névnapom reggelén meggyónt és megáldozott. – Így gratulált: „Ezt hoztam névnapi ajándékul!”

[1026] Most is van egy nagy lelki ügyem püspökatyánk előtt. Ha az eredményt pontosan megtudom: megírom.

Magdolna nővérünk

mindig mosolygós, vidám lelkével mondta el a következőket:

[1027] Anyaházunkban a nappaliban varrogattam az ablaknál. Drága püspökatyánk a kápolnába menve áthaladt a szobán.

– Ne rontsa a szemét, Magdolnácska!

– Látok még, drága püspökatyám!

– De már sötét van, s a maga szeme a Társulaté – intett jóságosan.

Néhány nap múlva nagy fogfájással teljesítettem szolgálatot a portán. A hideg miatt meleg kendővel felkötöttem az államot. Becsönget püspökatyánk:

– No, mi baj van, Magdolnácska? – kérdi.

– Fáj – a Társulat foga! – mondtam keserves derűvel...

Püspökatyánk arcán átvillant a legutóbbi „találkozásunk” emléke s bár sietett, visszafordult:

– No, no, Magdolnácska, maga nagy – lókötő!

[1028] Csobánkai árvaházunk fenyesében rekreációztunk az olajfák körül, az újoncokkal együtt. Püspökatyánk velünk volt. Hirtelen eléje áll C. újonc (nagyon tehetséges, öntudatos, sokoldalú testvérke) s így szólt:

– Méltóztassék nekem jeligét adni! Olyat, amelyet egész életemen át a cellám falán őrizzek, lássak!

– Jó, – feleli Atyánk – mindjárt meglesz!

Az újoncka sürgető tekintetére mondja is már:

– Írja kedves leányom az ágya fölé: „Én még nagyon zöld vagyok!”

[1029] Püspökatyánk egy szép derült napon árvaházunk két legjobb gyaloglójával: K. Angéla házfőnök nővérrel és K. Felicitás nővérrel átment Pilisszentkeresztre. Az ottani plébánost látogatták meg, akinek talán egyetlen gyöngéje az volt, hogy túl sokat adott a rangra.

Püspökatyánk hazatérve elmondta nekünk, hogy egész utón azon gondolkozott, hogyan mutassa be a nővéreket. Odaérkezve így szólt:

- Bemutatom a Társulat fejedelemasszonyát – és Angéla nővérre mutatott.
- ... és a közéleti miniszter titkárát (Felicita nővér: konyhafőnök).

A plébános úr nem győzött hajlongani. Házigazdai minőségben az ajtón háttal ment kifelé stb.

Püspökatyánk hazafelé jövet is azon derült, hogy ilyen előkelőségekkel ismertette meg kedves plébánosát, s viszont: nővéreink mennyi hódolathoz jutottak...³⁵⁴

[1030] Ezt az élményemet püspökatyánk kívánságára többször kellett rekreációban elmondanom:

– Tetszik tudni, az úgy volt, hogy az épületek szétszórtsága miatt nagyon sok cipőpaszta kellett a sok, mindig sáros kis gyermekcipőkre. Az első években pedig bizony szegények voltunk, – de ezt jobban tetszik tudni, mint mi.

– Hát az egyik pesti utamon bementem a Schmoll-paszta gyárba: hátha kapok ott néhány dobozt. Mondom:

- Hadiárvák részére adományt kérnék!
- Melyik árvaháznak? – kérdik az irodában.

Mondom:

- Az Ottokár Hadiárvaháznak!

Az üzemvezető felhorkan:

- De hiszen éppen tegnap szolt le minket, zsidókat a fehérvári püspök!

Néhány pillanatnyi csend után így szólt:

- Tudja mit? A püspök megdobott minket kővel, mi visszadobjuk – cipőpasztával!
- És tíz csomagot utalt ki, csomagonként 24 dobozzal!

Marcella nővér élménye (Székesfehérvár, 1938. VI. 1.)

[1031] Már mint gyermekleány egyre arra vágytam: bárcsak legalább egyszer láthatnám, hallhatnám Prohászka püspök urat! De ez a vágyam sohasem teljesedett; betegségek, családi ügyek, minden alkalomtól elmarasztaltak.

1932-ben kaptam fölvételt Társulatunkba. Mint fiatal fogadalmas nővér, a pestvidéki fogházmisszióba nyertem beosztást. Kedves Melitta nővér volt a főnöknőm. Nagyon-nagyon szerettem a fogházi munkát.

1938. május 30-án vitték át Istenben boldogult Ottokár atyánkat a székesfehérvári temetői kriptából a székesegyházba, ott ravatalozták fel az Ottokár templomba való átviteléig.

Melitta, Norberta és Matild nővérek másnap, 31-én zarándokoltak le püspökatyánk ravatalához.

Kedves főnöknő anyánk betegeskedése miatt szintén 31-én volt Fehérváron, mert a másnapi ünnepségen nem tudott résztvenni. Tíz vezető nővért jelölt ki a június elsejei nagy ünnepi szentmisén, a püspökkert alatti romtemplom terén álló ravatalnál s az átvitelnél való részvételre. A fogházmissziót Kinga nővér képviselte.

Én egész nap csak azért fohászkoztam: bárcsak lejuthatnék én is Fehérvárra! Ki-kimentem a fogház egyik emeletén lévő életnagyságú püspökatyánk-képhez, s bizalommal könyörögtem, lehessen ott én is! Láthassam legalább a koporsóját, mielőtt az Ottokár templom szarkofágjába helyezik!

És ekkor egy hangot hallottam (nem ismertem, mert sohasem hallottam az ő hangját!): „Ott lesz!”

Mikor estére hazaérkezett kedves Melitta nővér s elmondta felejthetetlen élményét a székesegyházban megnyilvánuló tiszteletéről, kegyeletről, a fejedelmi ravatal kegyelmet

sugárzó szépségéről, a virágözönről, – majd a már Atyánkat váró Ottokár-templom fehér márvány síremlékéről, a koporsót váró szarkofágról (amelybe mi fehér szegfűt tettünk be), látva megindultságomat, lelkesen így szólt:

– Marcella nővérkém, magának holnap ott kell lennie!

– Melitta nővér kérem, úgy tudom, csak tíz idős, rangos nővér megy le! Csupa munkafőnök és házfőnök!

– Írok Honoria nővérnek! Ossza be a nővérek csoportjába! – mondta az őt jellemző határozottsággal.

Alig bírtam a reggelt kivárni! Kinga nővérral nagyon korán siettünk az anyaházba. Honoria nővért nem találtuk! Melitta nővér levelét letettem az íróasztalára, indulásig csak megtalálja!? És az öröm és bizonytalanság hullámzó érzése között a már gyülekező főnöknők csoportja mögé álltam...

Általános csodálkozást, helyesebben megütközést váltottam ki megjelenéssel! Kérdések röpködtek felém: „Hát ez a kis nővér hogyan kerül ide? Velünk jön? Sokkal idősebbek is itthon maradnak! Csak tizen mehetünk!...”

Nem szóltam semmit, de nem mozdultam mellőlük...

Indultak – mögöttük én is... Kijutottunk a Déli pályaudvarig. Ott már nagyon sokan voltak. Mindenki a jegyét szorongatta s várta a különvonat betolását...

Istenem, nekem jegyem sincs, pénzem sincs! Ma is érthetetlen bizalommal gondoltam: majd csak lesz valahogy!

A különvonat beállt, beszállásra csengettek a váróterem ajtajából.

Ekkor, mint a szélvész, berohan egy ismeretlen hölgy, karját maga fölé emelve, a kezében jegyet szorongat! A főrendezéssel megbízott Judith nővérék fele kiáltja: X. hölgy betegsége miatt nem tud utazni! Itt küldi a jegyét!

Judith nővérék egyszerre kaptak a jegyért, de a hölgy határozott hangon, tiltakozva kiáltotta:

– Nem! Ezt a jegyet Ottokár püspökatyánk ennek a kedves nővérnek küldi!

Hozzám futva a kezembe nyomta a jegyet – és eltűnt!

Mire magamhoz tértem, azon vettem magamat észre, hogy csaknem egyedül állok a váróteremben. Rohantam ki, át a síneken, de a vonat már mozgott. Az utolsó vagon siklott elém. E pillanatban valaki hátulról megkap – és teljes erővel tol felfelé a lépcsőn!

A különvonat egyik kalauza volt!

A jó ember teljesítménye ugyancsak nagy volt, mert amúgy is ügyetlen vagyok, s ekkor ijedtemben teljesen tehetetlen voltam. Nem is szólva súlyosságomról... Megható módon örült annak, hogy fölsegített.

Indultam, hogy megkeressem nővéreinket. Mikor megtaláltam őket, elmerülten rózsafüzért imádkoztak valamennyien ... Észrevéve: nem akartak hinni a szemüknek!

Imádkozva érkezünk Fehérvárra.

A legrangosabb nővérek úgy döntöttek fölöttem, hogy kissé hátrább meneteljek, külön tőlük... Tehát visszamaradtam. Nem búsultam! Vitt a szívem és magával vitt a rengeteg tömeg csodálatos áhítata.

Néhány perc múlva mellém sodródott Alexa nővér:

– Engedéllyel jöttem, hogy ne legyen egyedül! – mondta kedvesen. – Menjünk ketten együtt!

De alig léptünk néhányat, a rendező főtisztelendő urak egyike hozzánk rohan:

– Hogyan képzelik, kedves nővérek, hogy itt maradhatnak?! Azonnal jöjjenek utánam!

Parancsszavára átküzdöttük magunkat a tömegen s ez bizony nehezen ment! Késve értük utol.

Megvárt, odamutatott a menetben haladó főhercegek felé:

– Itt a helyük!

Nem volt helye holmi szerénykedésnek, odaléptünk a fenségek mögé... Így vettünk részt a menetben, így térdeltünk a székesegyházban a szentmise alatt a fenségekkel egy padban... majd közvetlenül mögöttük kellett haladnunk a püspökatyánk koporsóját kísérő menetben mindvégig...

A székesegyházban alig mertem fölnézni! Mégis sikerült felfedeznem nővéreink szép csoportját a nekik fenntartott helyen, de jóval hátrább a templom hajójában... s jóval hátrább a menetben is...

Nem tehetünk róla, hogy a nővéreinket nem ismerő rendező kettőnket képzelt legfőbb előjáróinknak. – Mindez drága püspökatyánk műve volt. – Én csak ott akartam lenni az ő közelében! Nem a remélni-tudást, nem a jeligét igazolta-e az ő egész élete?!³⁵⁵

Egyszerű kis lelkemnek azon a szent napon három megbízottjával mondatta:
„... Menj feljebb!”

Melitta nővérünk élményei

[1032] Még csobánkai emlékem ez:

Nyár volt. Nálunk pihent drága püspökatyánk. Egyik délután mindnyájan együtt rekreációztunk: mi újoncok a nővérekkel! Örömmel tetézte az, hogy püspökatyánkkal és főnöknő anyánkkal is együtt lehettünk! A fenyvesből lejöttünk a Dera partjára, s onnan a hídon át a falu felé indultunk... Mi újoncok elől, házfőnök nővérünk atyánk köré csoportosulva jóval hátrább.

Az út szélén, az Oszoly alján, a fák árnyékából kivilágított egy igen magasra nőtt, csupavirág ördögfarkkóró. Még ilyen szépet régen láttam! Gondoltam letöröm és odaviszem püspökatyánknak!

Hirtelen kiléptem kis csoportunkból az Oszoly felé.

Ekkor hatalmas hangjával, szinte riadtan kiáltott felém püspökatyánk:

– Le ne törje! Azt az Isten odateremtette!

Azóta ha ördögfarkkórót látok, mindig püspökatyánk hangja zeng felém...

[1033] Fogházmisziós életünk legboldogabb napja 1924. I. 23-án volt. Ezen a napon egy kis irodahelyiségből átalakított kápolnákat szentelte fel püspökatyánk. Az első szentmisén az ügyészség és a fogházőrség vett részt. (A kápolna kb. 50–60 személyt fogadott be.) A kis lakásunkban elfogyasztott reggeli után, a VI. emeleti nagy korridoron beszélt püspökatyánk a foglyokhoz. Azt fejtegette prohászkaí módon:

– Önök nem rabok! Mert aki engesztel, annak a lelke már nem rab!

Ebből a fölséges beszédből, sajnos, többre nem emlékszem. De minket, nővéreket „önkéntes raboknak” nevezett. A kápolna fölszentelésének ünnepét minden évben megtartottuk, s akkor mindig két szentmise volt: egy a foglyok, egy az ügyészség részére. A kápolnával szemben a folyosó falán püspökatyánk életnagyságú képét ilyenkor „rabkertészeti virágainkkal” díszítettük. Éppen 11 éven át volt minden erőnk forrása a köztünk lakó Szentségi Úr Jézus. 1945. január 23-án még ott áldoztunk. Néhány nap múlva irtózatoss heves támadás közben Adél nővérünk megáldoztatott, hogy így mentsük meg a Legméltóságosabb Oltáriszentséget, s ha jól emlékszem: 25-én éjjel iszonyú út után Anyaházunkba menekültünk...

Szóttlanul, kimerülve érkezünk éjjél tájban Anyaházunk hajléktalanná vált menekültekkel zsúfolt óvóhelyére... Csöndben, befelé sírtunk, mi szegény fogháziak, ... sírtunk annyira szeretett, elveszett fogházmiszióinkat.

1961. VIII. 25. Hejcéen (Szociális Otthon). Fekvőbeteg vagyok, másra, többre nem emlékszem.

Kedves Notburga nővérünk így ír

[1034] Én az emlékeimet nem tudom úgy leírni, ahogy szeretném. Régen, még abból az időből valók, mikor Fehérváron voltunk k. Angéla nővérrrel. Akkor püspökatyánkhoz jártunk gyónni és talán egy hétig ebédelni is. Bizony, kedves idő és boldog idő volt az, mikor gyónás után behívott az irodájába és elbeszélgetett velünk. Ha visszagondolok rá, még most is megmelegsik a lelkem tőle. Nagyon szerettem Fehérváron lenni, és úgy vigasztalt, olyan megértéssel és szeretettel, – pedig olyan tudatlan senki voltam. Áldja meg odaát érte a végtelen jó Isten! Abból a szeretetből éltem, amit Ő adott akkor, most meg a könyvéből. Egyszer igen sírtam. Aranyosan azt mondta:

– Kedves Leányom, nem kell sírni, adok magának egy nagy cukrot, hogy megédesítsem az életét! – mondta tréfásan, mosolyogva.

Többször volt hozzám ilyen jóságos, de az ilyeneket nem lehet leírni, csak gondolni lehet ezekre hálás szeretettel.

Michaela nővérünk emlékei

[1035] Még az első idők kedves emléke, hogy püspökatyánk, ha anyaházunkban volt, velünk töltötte a rekreációt. Nagyon élvezte kedélyes, meghitt együttesünket. Egy ilyen alkalommal a rekreáció végén azt mondotta:

– Hát valóban, a Missziótársulatban megvan a gyermekszoba minden bája, – s hogy erre nagyon örvendezve felfigyeltünk – és minden hibája!

[1036] Három-négy héttel Atyánk halála előtt tisztelendő Gabriella anyánkkal – akkor még balatonboglári házfőnök nővérrrel – sétáltam az első kis missziósház udvarán. Egyszer csak, amint felnézek az égre, sűrű, fekete sátorfelhő az égen, minden csillagot eltakarva. A házfőnök nővér is felnéz, és sírva fakadunk a titokzatos látványtól.

„Valami nagy baj következik az egész országra, talán háború vagy gyász?”

És kihívtuk Szentiványi Róbert atyát is a lakásából, aki azt mondta:

– Nem láttam még ilyet én sem! Megírom a szegedi csillagvizsgáló pátereknek.

Petra nővérünk első emléke

[1037] 1924-ben a debreceni kongregációban hallottam, hogy a Szociális Missziótársulat lelkigyakorlatot rendez a budapesti Erzsébet Nőiskolában a Misszió Országos Szervezete munkatársainak. Húgommal hozzácsatlakoztunk a debreceniekhez. Nagy örömmel mentünk, mert megtudtuk, hogy a háromnapos lelkigyakorlatot Prohászka püspök úr tartja!

Az Intézet nagyterme zsúfolásig megtelt. A püspök úr a katedra asztalától beszélt, naponta háromszor tartott tanítást az ember céljáról.

El nem képzelhető hatással volt ránk, kongreganistákra is. Mikor első nap az első elmélkedést követő szünet után a második tanításra megszólalt a csengő, mindnyájan besiettünk... Engem, a lelki életet voltaképpen alig elkezdő, vidám, világias lelket megkapott valami: a nagyterem Ottokár püspök szellemével, lelkével úgy telítve volt, hogy a helyemhez érve nagy áhítattal azonnal letérdeltem...

A lelkigyakorlat végeztével mindnyájan kirándultunk Csobánkára, az Ottokár Árvaházba. Az intézet megtekintése után a közös ebéd a fenyvesben volt. És püspökatyánk mindenütt velünk!

A pázsitra terített pokrócokon foglalt helyet a sok vendég. Püspökatyánk ugyanúgy!

Nem győztem csodálkozni! Az előadóteremben fölséges lelke térdre kényszerített, – a pázsiton ülő püspökatya tányérral a kezében velünk vidáman beszélgetve: maga az egyszerűség és közvetlenség.

Az autogramokért körülstromolt apostol a szívünkbe is beleírta a nevét.

Orsolya nővérünk emlékei

[1038] Hét hónapos jelölt voltam 1927. április 1-én. Boldogan siettem reggeli beosztásomra: én voltam a csöngetős s a kápolna kertre nyíló ajtajának nyitója, sőt az oltár előtti mécses gondozója is.

Mikor ezen a reggelen a sekrestye felőli ajtón a kápolnába mentem, drága püspökatyánk már ott térdelt k. Kriszta nővér helyén (közvetlenül kedves főnöknő anyánk padja előtti padban.)

Két karja előre nyújtva, összekulcsolt keze az előző pad fölött. Jövés-menésemet nem vette észre.

Ki gondolta volna, hogy ezen az elsőpénteken utolsó szentmiséjére készül?

Csodálatosan elmerülten az oltárra nézett...

Ezt nem lehet elfelejteni!

[1039] Ugyanezen a napon, április 1-én délelőtt tizenegy-fél tizenkettő között, a mi nővér-nappali szobánkban fűtöttem. Hűvösre fordult az idő; ez a szoba volt néha püspökatyánk fogadószobája is. Innen nyílt az ő kis hálószobája is. Most ide sietett. (Püspökatyánkon, a szobájában maradt kabátja helyett, kedves főnöknő anyánk gondoskodása folytán, egy Mócsy-Mamáka féle meleg, horgolt körgallér volt.)

Igyekeztem a fűtéssel, mert püspökatyánk ide várt egy bejelentett újságíró.

– Csak folytassa a munkáját, kedves leányom – mondta, s látva kézcsókoló szándékomat, nagyon jószágon tiltakozott:

– Nem kell nekem kezecskét csókolni!

De azért én kezecskét csókoltam.

Drága püspökatyánk csodálkozva emelte fel a karjait:

– Kegyed, kedves leányom, megint nőtt! Amióta nem láttam, kedves Longinám, megint nagyobb lett!

– Drága püspökatyám, ne tessék már megijeszteni, úgyis olyan hosszú (175 cm) vagyok!

– Nem baj az, kedves leányom! Csak fölfelé! Csak a magasságok felé! – biztatott az ő meleg, felejtetetlen hangján.

Eközben az ő szobája ajtajáig értünk. Belépett. Visszafordult. Kétszer is visszatekintett:

– Gratias! Gratias!

Sikerült megcsókolnom a kezét...

Orsolya nővérünknek mondotta el valaki,

aki szerencsés lehetett Ottokár atyánk dolgozószobájába is bejutni:

[1040] Íróasztalán láttam egy jókora pénzdarabot, egy régi, „négykrajcár”. Megkérdeztem, miért őrzi?

Csodálatos egyszerűséggel mondta el, hogy még spirituális korában szokásos, késő délutáni sétáját végezte Esztergom külső részén. Az egyik fordulónál egy öreg asszonyka jött vele szemben, hátán nagy csomó gallyköteggel. Megállt, lecsúsztatva oldalra dőlve a batyut, köszönt, és elmondta, hogy gyújtósnak, tüzelőnek viszi, mielőtt az őszi eső átáztatná. De hát nehéz és lassan halad vele. Erre ő felemelte a batyut s fél kézzel cipelve hazakísérte a kis anyókat.

Elbeszélgettek gondról, özvegyiségről, Isten jószágáról. Megérkeztek. Az anyóka zavartan keresgért a zsebében, majd a megtalált „négykrajcár” hálálkodva, szégyenkezve átnyújtotta.

Ő megköszönte, elfogadta, megőrizte.

Hát ez a története ennek az asztaldísznek: a „négykrajcárosnak”.

Ottília nővérünk mondta el

[1041] Székesfehérváron egy döcögős kociúton felborult egy mázolómeister stráfkocsija.³⁵⁶ Az összes holmi, festékes vödrök, szerszámok az útra estek. A mázolómeister mérgében káromkodni kezdett. Ekkor ért oda drága püspökatyánk.

– Édes barátom, ne káromkodjék! Segítek magának mindent fölszedni!

Mikor elkészültek, így szólt a megbékélt kárvalotthoz:

– Most mondja: mennyi a kára? Megfizetem, megtérítem.

[1042] Ez is fehérvári emlékem:

Püspökatyánk valahol a külvárosban járt. Egy kis utcában, az út porában játszott egy 2–3 év körüli kislány. Amint odaért, rögtön fölvette, kis ruhácskáját leporolta, s vigyázva a ház kapujának küszöbére ültette.

[1043] Mint legfiatalabb újoncot Benjaminnak, kis Benjaminnak nevezett. Ha találkozott velem, nagy keresztet adott homlokomra.

[1044] Drága püspökatyánk a titkárával ment Fehérváron. A járdáról le kellett térniük, mert az egyik ház kapujában vesztegelt egy félig behúzott szénás szekér. Az udvarról kihallatszott a lovát biztató gazda hangja, talán az ostor suhogása is. De a szekér nem mozdult.

Püspökatyánk hirtelen ránéz a titkárára:

– Ugyan, emeljük meg a szekér végét!

Megemelték, a szekér átzökkent a járdán, s egykettőre bent volt az udvaron.³⁵⁷

[1045] 1926. október 10-én az ünnepi szentmisénk alatt drága püspökatyánk kezébe tehettem le első fogadalmamat! Istenem! Az a szentbeszéd fogadalomtétel előtt! Hogy mennyi jót tud fölfogni a fiatal, örvendező lélek!

Ugyanakkor délelőtt a katolikus nagygyűlésen hallgathattam püspökatyánk csodálatos ünnepi beszédet.

[1046] Még újonckoromból van egy drága emlékem:

Regina újonccal voltunk a konyhába beosztva. Egyik napon belép drága püspökatyánk:

– Borbálácskát keresem – mondja vidám hangján.

Nagy zavarban voltunk, nem volt nővér a konyhán! Eléje siettünk, hogy kikísérjük a kis konyhaajtón.

Hirtelen szembefordult velünk, s két karját fölemelve, jobb és bal kézzel egyszerre adott mindkettőnknek keresztet a homlokunkra. De ahogy ezt nagy jószággal tette!...

[1047] Ezt Abaúj-megyében mondták el nekem: Egy öreg ember súlyos betegen feküdt. Álmában megjelent előtte egy pap.

– Menj és gyónj meg a templomban! – mondta a betegnek.

Fölkelt és elment a plébániára. A plébános kérdezte a nagybetegtől: mit akar?

– Majd megmondom a templomban – válaszolta a kis öreg.

Átmentek. Ott elmondja, hogy őt álmában egy pap ideküldte, hogy gyónjon meg és kérje a szentáldozást. Meggyónt, megáldozott. Utána a plébános átvitte őt magához. Előszedte a fényképeit: csupa papi arc! Mutatja a betegnek:

– Melyik volt? Melyik küldte? – kérdezgette.

Az öreg rámutatott egyre:

– Ez volt!

A kép: Ottokár püspök képe.

A beteg meggyógyult.

(Ottília nővér nem emlékszik rá, mikor, hol történt ez.)

[1048] Van még két szentképem! Drága püspökatyánk 1925-ben Szikszón volt; kedves főnöknő anyánk születésnapját ott töltötte. Akkor én ottani jelölt voltam. A szentképekre ezt írta:

Szent forrásból töltekezem...

Szent tűzhelynél van a helyem:

Jézusé vagyok!

Fakad a többől a virág, a lélekből a szeretet...

Bátorságosan ápolom azt, meg ezt.

Paula nővérünk emlékei

[1049] Újonc voltam. Egyik délelőtt Anyaházunk udvarát separtem. Hallom, püspökatyánk kis vendégszobájának nyílik az ablaka. Nem mertem fölnézni, csak separtem nagy igyekezettel tovább. Délután találkoztam püspökatyámmal. Jóságosan mondta:

– Jól tud söpörni!

[1050] A fölépcsőt takarítottam. Az Országos Szervezetben volt valami értekezlet. A bejárója előtt néhány példányban volt kitéve az akkor megjelent *Élő vizek forrása*. Püspökatyánk nem vehetett engem észre, de én boldogan leselkedtem utána! Odalépett az asztalkához, megsimogatta a könyveket, s halkán így szólt:

– Ah, hát már megjelent!

[1051] Legmélyebb emlékem:

Drága püspökatyánk az egyetemi kis szobában feküdt a halottas ágyon. A tisztelgők négyes sorokban tolongtak föl a lépcsőn, majd nagy csöndben a hosszú folyosón a ravatalos szoba felé...

– Nem lehet megállni! Kérem, nem lehet megállni! – hangzott az ajtóból a kispapok figyelmeztető szava. A tömeg néma csöndben tovább haladt, de leérve, háromszor vagy négyszer visszatért ugyanazon az úton.

A sok ezer ember között egyszer csak egy magas férfi megállt az ajtófélfánál. Nem lehetett továbblépésre bírni! A továbbhaladók halk sürgetésére a nagy szorongatás közben megkapaszkodott az ajtófélfában, s szinte nem is emberi hangon, zokogva fölordított:

– Hagyjanak!... kérem... engem itt állni! Én bűnös ember vagyok!

A tolongás hirtelen megszűnt körülötte... őt kikerülve haladt el ... Ő maga később meggyötörve vonszolódott tovább.

[1052] Április 4-én missziósboltunkban teljesítettem szolgálatot. Alig tudtunk helytállni nagy bánatunkban. Bejött egy úr:

– Prohászka műveit kérem!

Hogy mondjak valamit, mondom:

– Még a külföld is gyászol!

– Mit nekem a külföld – válaszolta roppant felindulással –, ha nekünk nincs Prohászánk!

Ugyanekkor egy másik férfi:

– Protestáns lelkész vagyok, Prohászkaról akarok írni. Kérem az *Élő vizek forrását*!

Átnyújtottunk neki egy tiszteletpéldányt.

[1053] Bécsben lakó bátyám halálosan megbetegedett, hívtak: ha lehet, menjek mielőbb! Ez 1945 augusztusában volt. Nővéreink véleménye az volt, semmi esetre se induljak el. De tisztelendő anyánk (Camilla) azt mondta:

– Magának most ott a helye a haldokló mellett!

Isten nevében elindultam. Az Ibusz nem adott jegyet.

De én mégis eljutottam Hegyeshalomig. A határőrségnél egy közeli házhoz utasítottak. Ott egy pohár tejjel szeretettel megkínáltak. Esett az eső... Mit tegyek? Tanácstalanul álltam az ajtóban. Ekkor két férfit láttam közeledni, ők is Bécsbe igyekeztek. Hozzájuk csatlakoztam. Az állomás felől egy tehervonat tolatásának zajára figyeltünk fel! A meredek töltésen sietve felkapaszkodtunk! Az állomásfőnök megengedte, hogy Bruckig mehetünk a vonattal! Ez rendkívüli járat volt. Innen Bécsig jegy nélkül mentünk, nem kellett a magyar pénz a pénztárnál.

Siettem a bátyámékhoz, de ő már meghalt.

Hogyan jutok én haza. Az Ibusz nem adott jegyet. Igazolványt követelt! A legközelebbi templomba mentem, onnan a plébániára. Mint Caritas-Schwester kértem és kaptam a plébános úrtól igazolványt Michálstadtig. De ez nem volt megfelelő. 8–10 napra szóló kellett! Az Ibusz két pénztára visszautasított. Menjek a felvilágosító irodába! – mondták.

Minden reményem odavolt.

De azért elindultam a felvilágosító iroda felé. Onnan a főnökhöz küldtek.

Hát én már alig kerülök haza... tűnődtem keserűen... A főnökhöz vezető folyosón a tolongók között megálltam. Tehetetlenségemben félhangosan így keseregtem:

– Püspökatyám! Főnöknő anyám! Most hol vagytok?

Tétován kopogtattam a főnök ajtaján... benyitottam... A főnök felállt, elem jött végtelen előzékenységgel, s így szólított meg:

– Mit parancsol? Miben lehetek szolgálatára?

Ámultan nyújtottam eléje a megviselt külsejű ajánlást. Azonnal ráírta az engedélyt. A jegyem megvolt Bruckig! Onnan már orosz fennhatóság alatt, munkásvonattal jöttem haza.

– De mit mondtam?! Püspökatyánk „fennhatósága” alatt jöttem haza!

Laurencia nővérünk így emlékezik

[1054] 1927. április 1-én láttam utoljára püspökatyánkat. Korán mentem le a kápolnába, hogy ha még nincs kinyitva mindkét ajtó, kinyissam. Püspökatyánk az Oltáriszentség előtt adorált. Mozdulatlanul térdelt. Mintha ma látnám! Mert olyan látvány volt, hogy azt nem lehet elfelejteni!

[1055] Halála után nemsokára álmomban láttam.

Egy nagy víz közepén magas oszlop tetején lévő szószéken állt. Lelkesen prédikált. Csak láthattam, de nem hallhattam egy szavát sem, mert a tó igen nagy terjedelmű volt, s a nép mindenfelől özönlött feléje, nagyon-nagyon sokan álltak a parton.

Kérdezgettem a tolongó népet:

– Mi van itt?

Azt felelték:

– Prohászka püspökatya beszél!

[1056] Még most is, annyi év után oly boldogság tölti el a lelkem, ha bárki püspökatyánk nevét említi előttem, mert ezt a képet látom. De látom én ezt, ha magamban rágondolok. Az oltárnál imádkozó püspökatyánk és az én álmom mindennél többet mond nekem. Majd a

menyországban látni fogom őt mindig! A jó Isten engedje, hogy mindnyájan együtt lehessünk és mindörökre dicsőíthessük a teljes Szentháromság-Istent mindörökké. Ámen.

Leóna nővérünk mondta el

[1057] Püspökatyánk velünk rekreációzott. Odafordult Edina nővérünkhöz:

- No, kedves „Nympha”, hogyan is volt az a múltkor elmesélt élménye?
- Drága püspökatyám, hisz én azt már oly sokszor elmondtam!
- Annál érdekesebb lesz, mert eddig még minden alkalommal másként mondta el! –

biztatta őt, általános derűt keltve, drága püspökatyánk.

Dina néninek volt akkora humorérzéke, hogy rögtön nagy élénkséggel, még nagyobb kanyarítva mondta el a szenzációs „tényálladékat...”

Regina nővér emlékei

[1058] Még jelöltek voltunk Johanna nővérrel. A főtéren a növendékek játszottak. Volt előadás, verselés, közös játék. Mi nem ismertük az egyik tréfás játékot, s kívánságukra rátértem egy kis szőnyegre. A huncutok megrántották mögöttem a szőnyeget, s én orra estem. A gyerekek kacagtak. Püspökatyánk azonban azonnal megtiltotta, hogy nővér ebben a játékban részt vegyen! Én akkor még csak jelölt voltam, de még ma is hálával gondolok püspökatyánk megértő szívére, hogy ilyen kis dolgokban is megvédje egy jelölt tekintélyét.

[1059] A másik élményem is nagyon egyszerű:

A gazdasági udvarba voltam beosztva. Egy délután éppen az istállóban fejtünk. Bejött püspökatyánk. Minden érdekelte: mennyi a tehenek takarmányadagja, melyik mennyi tejet ad naponként? Sokáig volt ott, nagyon jóságosan beszélgetett velünk. Mielőtt elment volna, megállt mellettem, s az én sajtáromra mutatva így szólt:

– Ebből a tejből kérek majd egy pohárral! Kérem, kedves leányom, vigyék föl a szobámba!

Olyan boldog voltam, hogy aztán kedves Verona nővér velem küldte föl a tejet! Jelentéktelen kis dolgok ezek, de hiszen olyan kicsinyek voltunk akkor is.

[1060] Ez újonc koromból való emlékem:

1926. októberi litánián:

Anyaházunkban éppen mindnyájan litánián voltunk. A sekrestyés nővérnek én voltam a segítsége, én gondoskodtam a tömjénező parázsról. Nagy feladat ez egy újoncnak, aki ministrál is!

A konyha udvarán fűjtattam a parazsat, mikor váratlanul a porta felől megjelent püspökatyánk!

Kimondhatatlanul kedvesen kérdezte:

– Kedves leányom, adtok-e nekem egy kis vacsorát?

Azt sem tudtam örömben, merre is tessékelyem föl drága püspökatyánkat. Lengettem nagy izgalomban a tömjénezőt, tán azóta sem volt benne izzóbb parázs.

Magyar bácsi kertje

[1061] Püspökatyánk nagyon szerette csobánkai telepünket, s abban legjobban a fenyvesünket, mert onnan láthatott legmesszebbre. A park minden fáját Magyar György ültette, minden útját ő tervezte; ugyanaz, aki a Margitszigetet annak idején parkírozta. Atyánk nagyra becsülte az európai hírű tudóst, akinek festői szép kertészete árvaházunktól a harmadik telek volt. Minden nyáron meglátogatta őt, s hosszan elnézegette atyánk az egész

kerten áthaladó Dera patakot, s annak partján díszlő ritka növényeket, de főként a mesébe illő nemes szomorúfűzfát, amelyet Magyar bácsi az első felesége emlékére ültetett... Itt mindig sokáig elbeszélgettek... (A *Soliloquiá*-ban II. kötet 156. oldalán ír is róla Atyánk 1923-ban.³⁵⁸)

Mikor 1923-ban Atyánk megérkezett Csobánkára, s megtudta, hogy az öregúr fekvő beteg, sietve meglátogatta. Sokáig maradt mellette. Kérdezgette... Magyar bácsi felelt minden kérdésére. Ekkor behívta a kint búsuló feleségét. Atyánk imádkozott, majd felállt, összekulcsolta a beteg két dolgos kezét, s így szólt hozzá:

– Én Önt most feloldozom! Mondja utánam: Istenem, szánom minden bűnömet...

S a széplelkű nagy ember kisgyermek módjára mondta a fohászokat, fogadta a feloldozást és áldást...

Szeptember 9-én 80 éves korában meghalt.

Sírja közel van Beatrix nővérünk sírjához...

Ennek már 40 éve!

És a csodálatos szomorú aranyfűz?... Utána mész-e még a tovasiető Dera pataknak?... Vagy beletemetkezett annak sírgödör-medrébe?

Skolasztika nővérünk

[1062] Hadd mondjam el mit köszönhetek püspökatyánknak.

1944 júniusától az Ottokár Árvaház növendéke voltam. Ott olvastam Schmidt Béla: *Isten Atlétái* című könyvét. Ámulva olvasom: „Ismerted Prohászka püspököt? Sokat vesztettél, ha nem ismerted!”

Nagyon nehezen viseltem el, hogy a „sokat vesztett” emberekhez tartozom.

Körülbelül egy év múlva, 1945 tavaszán, álmomban, a fenyvesünkben egy fiatal papot láttam. Méltóságteljesen haladt az úton. Gyermekszemeimnek úgy tűnt föl, hogy belefeledkezett a végtelenbe. Mintha valami készített volna: csak néztem őt és mentem, mentem utána. De hirtelen eltűnt.

Nemsokára a nappaliban könyvtárt rendeztünk. Egyszer csak legnagyobb meglepetésemre a könyvek között egy kép került elő: az én álombeli ismerősöm fényképe! Futottam ki Jolanta nővérhez: Ki ez a fiatal pap? Ő csodálkozva visszakérdezi: Hát nem ismered? A fogadószobában is ott a szép portréja a hatvan éves püspökatyának! Ez a kép fiatalkori fényképe!

Ugráltam örömben! Hát mégiscsak ismertem püspökatyánkat én is! Pontosan ilyen volt álmomban! Dicsekedtem az álommal!

[1063] De e régi álom óta a valóságban sokszor tapasztaltam segítségét!

Mikor Csobánkán befejeztem középiskolai tanulásomat, fölvételt kértem Társulatunkba. Meg is kaptam. De fiatalságom miatt a hivatalos jelöltségig még tanulnom kellett. Elöljáróim úgy határoztak, hogy a négy éves kereskedelmi iskolát fogom elvégezni. Bármennyire szerettem tanulni, a négy évig tartó várakozás nagyon elszomorított! Sokat töprengtem, imádkoztam.

Egyik éjjel álmomban megjelent püspökatyánk! Nagyon fáradtan ült le mellém. Nagy örömmel köszöntöttem, és rögtön elpanaszoltam nyomorúságomat: csak várakozás! Sokszor úgy érzem, megszakad a szívem!

Álombeli panaszmra így válaszolt püspökatyánk:

– Kedves leányom, be fogsz öltözni, mert be kell öltöznöd!

Máskor nem sokat adok én az álmaimra, most azonban szentül hittem, hogy beteljesedik.

A valóság azonban megcáfolta bizakodásomat: őszre Békéscsabára küldtek, hogy ottani házunkból járjak a felsőkereskedelmibe. Be is iratkoztam, tanultam szorgalmasan. Elmúlt a

karácsony, el a tavasz, de semmi jel nem mutatkozott, hogy az én álmom valóra válik, pedig majdnem biztosra vettem. Eljött a pünkösöd! A mi pünkösödünk! És velem nem történt semmi! Végigsírtam ezt a szent ünnepet: püspökatyánk elfelejtett engem! Oh, ha élne, biztosan így vigasztalna: „Kedves leányom, ami késik, nem múlik!”

Szinte kísértés volt részemre tanárain nagy elismerése, biztatása, fényes pályám kilátásba helyezése, de mindez nem vigasztalt meg engem...

És? Még be sem fejeződött a tanév, kedves Camilla anyánk értesített, hogy a korhatárt elértem, tehát hivatalos jelölt vagyok, és most szeptemberben beöltözhetek! (A kereskedelmi tehát abbamarad!) 1948. szeptember 16-án!

Meggyőződésem, hogy ezt püspökatyánk intézte el! Hiszen abban az időben nem volt már nálunk szokás a szeptemberi (kedves főnöknő anyánk névnapján) beöltözés! Ha ez akkor nem így történik, szinte biztosra veszem, hogy tanulásom sikerei és beöltözésem elmaradása fölötti keservem között hivatásom elkallódott volna...

Püspökatyám azóta is gondoskodik rólam!

[1064] Szétszóratásunk óta voltam a sírjánál az Ottokár templomban. Kértem, irányítsa lelkiéletemet. Meghallgatott! Sok-sok segítsége közül csak egyet említék:

Hosszas betegségem után, még igen gyöngén, mielőtt munkába álltam volna mint óvónő, az *Elmélkedésekből* kértem püspökatyám üzenetét. A könyv itt nyílt föl:

„Ha Isten kegyelmét és közelségét érezzük, akkor tölt el öröm. Ezt nélküli sokszor az ember. Éljen, mint sziklavárban Istenben, tegyen mindennap öntudatosan minél több jót, bízzék mindig az Úrban, s legyőzi az élet nyugtalanságát. Fékezze természetét, ne keressen külső, érzéki örömeket; foglalkozzék, ne morfondáljon egészsége és sorsa fölött, ekkor nem szállja meg búskomorság, kedvetlenség a lelkét.”³⁵⁹

Ha egy pillanattal előbb nála gyónhattam volna, szóról szóra ezt válaszolta volna püspökatyám!

Nem is vagyunk mi annak tudatában, milyen nagy kincsünk van püspökatyánk velünk levő személyében!

Az *Elmélkedések* előbbi fejezetét be is tanultam, annyira a szívemhez szólt.

Sokszor voltam beteg is, most, 1959-ben hosszú időn át. Utána magaslati helyre mentem. Az idén, 1959 júliusában lelkigyakorlatot tartottam, idegen helyen. Könyvtár is volt ott; egyik napon átnéztem a polcok könyvsorait, mit olvassak? Kiemeltem egy könyvet. Csak úgy egyet a sok közül. S amint felnyitottam, egy könyvjelzőt találtam benne: püspökatyánknak az úgynevezett „Prohászka-naptár”-ának egy lapját. Hirtelen elhatároztam, ez lesz részemre püspökatyánk üzenete! Kezdem olvasni! Hát szóról-szóra az előbb idézett szöveg: „Ha Isten kegyelmét érezzük, akkor tölt el öröm...”

Figyelmeztetésnek vettem. Iparkodom, hogy a „por” többé be ne lepje se a szöveget, se a lelkem.

Olga nővérünk emléke

[1065] Nem szoktam álmodni. Már azért is emlékszem erre ilyen világosan, a napra is: 1957. szeptember 5-re, csütörtökre virradó éjjel:

Azt álmodtam, hogy a boglári templomból kijövet egy nővérünkkel mentem hazafelé. Egy nagyon komoly, föl sem néző pap jött velem szembe... És csak úgy félvállról köszöntem, mert nem ismertem. A nővér (nem tudom ki volt) rám néz és csodálkozva mondja:

– A püspökatyá volt!

– Igen? – és azonnal utána szaladtam!

– Drága püspökatyánk, tessék nekem megbocsátani, hogy ilyen félvállról köszöntem, de nem ismerhettem meg, mert én még sohasem láttam, mindig úgy mondták nekem, hogy a püspökatyá mosolyog...

Kezet csókoltam, s magam sem tudom miért, hirtelen ezt mondtam:

– Milyen boldog volna Vince (magunk között csak így neveztük Vincencia nővért) – milyen boldog volna, ha itt lehetne!

Erre drága püspökatyánk nagyon komolyan, szomorúan, elmélyedve így szólt:

– Tőle jövök...

Hirtelen fölbredtem. Reggel siettem Alice nővérékhez:

– Mi van Vincével? De nem volt újabb hír róla, csak az, hogy haldoklik. Két nap múlva kaptuk az értesítést: szeptember 4-én délután 3/4 6 órakor (szerdán) meghalt.

Szaniszlá nővérünk emléke

[1066] Az én fogadalmi jeligém: „Tégy velem, Uram, amit akarsz” –, de valahogy olyan vagyok, hogy még a jobbat, például áthelyezést is nagyon megszenvedem, mert ez változást jelent...

A városmajori kis házban voltam szakácsnővér. Akkor volt Társulatunkban készülöben a házi testvérség megszüntetése, jobban mondva: a vezető nővérek csoportjába kapcsolása: csak egy csoport lesz ezután.

Nem tudom miért, de ez a változás nem hagyott nyugodtan. Egyre többet mentem a mi kis kápolnánkba, hogy a felelősekért imádkozzam. Egyik este engedély nélkül ott maradtam éjfél után 1/2 2 óráig. Azt kértem Ottokár püspökatyánktól: járjon közbe értünk, és kérdezze meg az Úr Jézust, az Ő akaratával egyezik-e a házitestvérség megszüntetése? Ha igen, küldjön nekem püspökatyám valamit, ami övele kapcsolatos!

Reggel szentmise után, a reggeli végeztével, kissé későbbben mentem föl az emeletre takarítani. A szobámba lépve, a kis szekrényemen ott van püspökatyánk szép fényképe! Örvendezve megyek a folyosóra, megszólít Paula nővér:

– Az volt az indításom ma reggel, adjam ezt a fényképet magának!

A szilenciumos folyosón hangosan örvendeztem püspökatyánk szép fényképének. (Paula nővér nem sejtette, hogy ez számomra jel is.)

Ekkor halkán kinyílt az egyik cella ajtaja s a fekvőbeteg Rafaela nővér nézett ki:

– Jöjjön be hozzám egy percre, testvérkém! – mondta.

Gondoltam orvosságra van szüksége. De nem! Így szólt:

– Az jutott eszembe, hogy van nekem drága püspökatyánk utolsó óráján vett vérével itatott gézdarabkám.³⁶⁰ Megfelezem magával! Mindjárt oda is adom!

Csak álltam a második jel előtt sírva és boldogan...

[1067] Elmondjam-e egy még 1925-ből való kis élményemet?

Mint jelölt is már, a városmajori kis házunkban konyhás voltam. A városmajori népkonyha nálunk volt. Vincencia nővér volt a főkonyhás.

Egy délelőtt éppen a már kifőzött gyúrt tésztát kevergettem egy 50 literes lábosban, amint azt rétegenként mákkal hintettem be. A lábas oly nagy és mély volt, hogy zsámolyra kellett állnom, hogy fölérjem.

Belép egy magas főtisztelendő úr s jósággal megkérdi:

– Kedves leányom, mit csinál? Bele ne essék abba a nagy lábosba!

– Ebben a pillanatban lép be Vincencia nővér. Nagy örömmel csodálkozik, tapsolva kiáltja: drága püspökatyánk! drága püspökatyánk!

– Látom, nagy dologban vannak! Aztán ehető ez a mákos metélt? – kérdi vidáman kételkedve.

– Azonnal hozok tányért! – lelkenézett a kedves nővér, s elrohant.

Püspökatyánk körülnézett a konyhában, s mire visszaérkezett Vincencia nővér a ház legszebb tányérjával, atyánk már adatott magának az egyik polcra leemelt kopott kis tányérkába, s meglepődéssel bizonygatta, hogy valóban jól tudunk főzni.

Ebben az emlékemben azt őriztem meg, hogy egy ilyen nagy püspök úr nem tudott elmenni még egy konyha mellett sem, hogy meg ne tisztelje az egyszerű munkát és munkást...

Ez az én első emlékem a mi drága püspökatyánkról.

Teréz nővérünk emlékei

[1068] 1924-ben Beatrix nővérral álltunk Anyaházunk folyosóján, még a régi „szürke házban”. Pár napos jelöltek voltunk mind a ketten. Dolgoztunk valamit. Hirtelen megszólal Beatrix:

– Vigyázz, jön püspökatyánk!

Nagy izgalommal a falhoz álltunk... Püspökatyánk megállt előttünk! Rám nézett s így szólt:

– Őt még nem ismerem – s megsimogatta az arcomat. – Jó bőrben van kedves leányom! Így maradjon!

Valóban erős voltam, annál vékonyabb volt mellettem Beatrix.

Püspökatyánk kedves jósággal kérdezte tőle:

– És ön, kedves Linia, hogy van?³⁶¹

[1069] Hamarosan az Attila utcában lévő varrodánkban dolgoztam. Odaérkezett idegen vendégekkel püspökatyánk. Edina nővér bemutatott, mint új jelöltet, új segítséget. Püspökatyánk már mint ismerősre nézett rám:

– Isten tartsa meg! – mondta felém fordulva – tartsa meg mindnyájukat! – Szólt mély komolysággal és megáldotta az egész varrodát.

[1070] Beatrix jelölttel a kertben gyomláltunk, nem ránk szabott, nagy, ráncos kötényben voltunk. Püspökatyánk kedves főnöknő anyánkkal jött felénk. Drága püspökatyánk derűsen csodálkozott:

– Hát ezek a jelöltek! No és ezek a kötények!

[1071] 1926. augusztus 15. Nagyboldogasszony ünnepe, az Ottokár Árvaház búcsúnapja Csobánkán. Ott van püspökatyánk is! Engedélyt kaptunk, hogy Ancilla nővérral, mint új fogadalmasok, kimehetünk egész napra Csobánkára. Kora reggel indultunk, nagy izgalommal futva mentünk Pomázon át, hogy még elérjük drága püspökatyánk ünnepi szentmiséjét s hallhassuk szentbeszédét. Sikerült beharangozáskor odaérnünk! Be egyenesen a kápolnába!

Szentmise után püspökatyánk rögtön indult (mint minden évben ezen az ünnepen) a csobánkai szentkúthoz. Dél már elmúlt, mire visszaérkezett. Az egész sokadalom várta a villa előtt.

– Beszéltem odakint magyarul, németül és tótul! – mondta sugárzó arccal.

Délután 3 órakor kezdődött a búcsú. A kápolna téren roppant sürgés-forgás, de pontosan minden készen van: a jegenyésben a nagy kazal előtt a sátrak, a platánok alatt a széksor. Már érkeznek is: püspökatyánk, főnöknő anyánk, Manninger, Schwestern Ilona (Gaiger Miklósné), házfőnök nővérek, a gyerekek rokonai, a kiskovácsiak, csobánkaiak stb.

Az első sátor tele van mézeskalács-szívvvel.

– Ezt mind én veszem meg, – mondta püspökatyánk, de ugyanilyen vásárló kedvében volt minden sáternál... Mi ketten, Ancilla nővérral mindenütt a nyomában! Püspökatyánk mindent

megvett és mindent el is osztogatott ott nyomban! Kimondhatatlan kedves hangon adta át a mézeskalács szíveket a nővéreknek, gyerekeknek... Mikor a csobánkai gyermekek vidám csoportját észrevette, amint a mieink örvendezésén ők is vigadoztak, hirtelen Angéla házfőnök nővérhez fordult:

- Hát ezeké? Hol van az ő mézeskalácsuk? – kérdezte szinte sürgetve.
- Hozzák már drága püspökatyám – felelte, – itt is vannak már a nagy kosarakkal! Püspökatyánk két kézzel osztogatta... Bármily sok lett volna, kevés lett volna...
- Nincs több, kedves Angéla? – kérdezte. Nincs... nincs...

Szerencsére kezdődött a gyorsfényképezés! Nem tudom, ki lehetett a sátorban a „fényképész”, de pillanatok alatt minden vakmerő rendelő kézhez kapta a fényképét. Bemutatta az illető püspökatyáknak, akinek vidám csodálkozása betöltötte az egész teret.

Amikor aztán a zsákbanfutás, lepényevés kezdetét vette, a búcsúsok kacagása felhallatszott az internátusig. Püspökatyánk nevében könnyeit törölgette.

Mi meg Ancilla nővérral csak bámultunk azon, hogy püspökatyánk milyen közvetlenül, milyen őszintén éli át a kicsinyek örömét.

Csak azt sajnáltuk, hogy az idő elrohant fölöttünk, vendégek fölött. Az este 9 órakor induló HÉV-et csak futva tudtuk elérni. Megismételtük a reggeli futást! Ez a futás most nehezebb volt, tele volt a lelkünk rengeteg képpel, színnel, emlékekkel.

Ma is megvannak, nem lehet elfelejteni...

[1072] Még 1926-ban, augusztusban rendezett Diósd község egy fényes ünnepséget egy, a Szent Gergely lovagrend jelvényével kitüntetett vezetőjének.

A rendjel átadója püspökatyánk volt. Kedves főnöknő anyánk Cecilia, Edina nővért és engem küldött ki Társulatunk képviselőjében. Igen boldogan indultunk már hajnali 4 órakor, mert tudtuk, hogy jókora utat kell majd megtennünk gyalogosan.

A Holzspach villa előtt szép, de nem nagy lombsátor állt virágdiszes kis oltárral. Rengeteg vendég várta a parkjában püspökatyánkat, aki elé a község még bandériumot is küldött a község határába!

Megérkezett püspökatyánk. Ki gondolta volna, a rekkenő augusztusi melegben nem az eléje küldött hintón, hanem gyalog. A bandérium úgy oldotta meg feladatát, hogy két szárnyra bontva, jobbról-balról verte fel a port a középütt haladó püspök úrra! A lelkes tömegben talán csak mi hárman néztünk össze nagy aggodalommal: püspökatyánk arca rákvörös, homlokán az erek vastagon kidagadva. De hogy is tehetett ilyet, ebben a bokáig érő porban, ebben a hőségben gyalogolni!

Kellett is várnunk, míg a villában kissé megpihent.

Szentmise után adta át az ünnepeltnek a kitüntetést. Evangélium után csodálatosan beszélt! De engem folyton az aggasztott, hogy a kis sátorból előre lépett, s így egész idő alatt fejére sütött a nap.

Megkönnyebbedtünk, amikor bevonulhattunk a villába...

Fényes ebéd volt. Mindennek középpontja: püspökatyánk, aki remek kedvében volt. Még azt is élvezte, hogy a fiatal Cecilia nővér, aki még ilyen pazar asztalnál nem volt soha vendég, hogyan hüledezik a villámgyorsan szervírozó pincérek miatt... akik miatt a vendég ... éhen marad.³⁶²

Délután nagy fényképezés volt a parkban. Biztosan megvannak valahol nálunk is a fölvételek. Azon is látszik, hogy drága püspökatyánk, minden önuralma ellenére is, rettenetesen fáradt, s a homlokán, a halántékán az erek dagadtak.

[1073] 1927. március 27. a Vasvári szobor leleplezése. Püspökatyánk az ünnepi szónok. Kedves főnöknő anyánkkal várja az autót. Én vagyok a portás, pontosan jelentem: itt a taxi!

– Mi van az én *Élő vizek forrásommal*? – kérdi tőlem püspökatyánk.

– Úgy tudom, a kefe már megvan!

– Ah, ah! – örvendezett.

Lekísértem a kapuig. Abban a pillanatban érkezett atyánkért egy egyetemi hallgató, az izgalomtól pirosan.

– Kedves Barátom, megyünk? S maga előtt betessékelte a nagy zavarral ellenkező kis ifjú embert az autóba.

Még én voltam a portás, amikor visszaérkeztek.

– Kedves Barátom – mondta a boldogságtól olvadozó ifjúnak
–, köszönöm, hogy értem jött és haza is hozott!

És kezet szorítva, nyújtva búcsúzott el a fiatalembertől.

Ugyanakkor ért oda a járdán egy öreg bácsi. Püspökatyánk állva maradt, s a szintén megálló öreg ember vállára tette a kezét:

– Hol volt? – kérdezte érdeklődve.

– A templomból, a szentmiséről jövök – felelte a bácsi.

– Nagyon-nagyon helyes! – és megszorongatta, megrázogatta a kedves öreg bácsi jobbját.

Végre bejött püspökatyánk. Boldogan csókoltam meg a kezét.

[1074] Van még márciusból, az utolsó márciusból egy emlékem:

7-én reggel, mint mindig, nagyon korán, elsőnek jött a kápolnába püspökatyánk. A legtöbbször ő nyitotta ki a kertre néző nagy ajtókat (a külsőket), s gondosan kiakasztotta, nehogy mozgásukkal zajt okozzanak. Azután kezdett imádkozni. Most a házfőnöki padban térdelt. Camilla nővér kérésére ő elmélkedett nekünk. Gyönyörűen.

[1075] 1927. április 1.: elsőpéntek.

Drága püspökatyánk misézett, áldoztatott mindnyájunkat. Adorálását a sekrestyében szokta végezni. Ma sem tudom, hogyan feledkeztem meg a szigorú házirendről – nem szabad a szentmiséjük után adoráló főtisztelendő urakat a sekrestyében való átjárással zavarni. (Hiszen a kápolnának még két ajtaja van.) Meggondolatlanul akartam a legrövidebb úton az ebédlő felé kijutni, de arra vigyáztam, hogy a kis falépcsőn ne kopogjak. Már majdnem az ebédlőbe nyíló ajtóhoz értem, s visszanéztem az imázsármoly felé. Ott térdelt drága püspökatyánk. Olyan volt, mintha extázisban volna!

Megdöbbsentem! De hogyan is kerültem ide! Mit tegyek? Maradjak, vagy menjek, merjek mozdulni? Csak néztem ámulva püspökatyánk szoborszerű, térdelő alakját.

Eközben valahogyan nekimentem az asztalnak, az ajtónak! Üvegtáblája nagyot zörrent! Megsemmisülten álltam. Ijedten néztem az imázsármoly felé, bocsánatkérést dadogtam, de püspökatyánk mozdulatlan, szótlan maradt, mint egy csodálatosan remek szobor.

Nem tudom, hogyan jöttem ki a sekrestyéből.

Ekkor láttam életében utoljára püspökatyánkat.

[1076] Ma is fájó emlékem, mikor április 1-én, az elsőpénteki litánia alatt a portásnővérünk telefonhoz hívta K. Camilla nővért! Ő visszasietve kihívta kedves főnöknő anyánkat! Nem tértek vissza. Egyedül vacsoráztunk. Közben Norberta nővért hívták a telefonhoz! Szótlanul jött vissza közénk. Késő este érkeztek meg főnöknő anyáék: Püspökatyánkat a szőszéken agyvérzés érte!

Némán mentünk a kápolnába. Csaknem éjfélig könyörögtünk, talán nemcsak drága püspökatyánkért, – magunkért is...

Munkám miatt csak délben indulhattam a papnőveldebe. Mire az Egyetemi templomhoz értem, már szóltak a harangok... A kis betegszoba zsúfolva... A rettenetes csöndben csak Irma néni hangos sírása fojtogatja a mi szívünket is, torkunkat is...

Mikor ezt kérésemre most, 1961. január 17-én Teréz nővérünk így, könnyezve elmondta, mintha tegnap élte volna át, elhallgat... Éppen itt van Camilla anya. Ő ott volt kora reggeltől k. főnöknő anyákkal püspökatyánk mellett. Most mélyen elfogódva fűzi hozzá:

„Drága püspökatyánkat, aki már estétől sok párnával megtámasztva haldoklott, déltől Petrányi doktor tartotta átölelve... Egyik keze Atyánk pulzusát fogta... Hirtelen felzokogott, – ömlő könnyei püspökatyánk drága, halott arcán peregtek végig”.

[1077] Teréz nővérünk próbál megszólalni:

Mikor a halottas ágynak a szoba közepére átrendezése elkezdődött, a főtisztelendő urak, tanárok lassan eltávoztak... Én csak álltam, nem bírtam mozdulni... Ekkor Némethy kamarás úr a kezembe adta drága püspökatyánk kopott kis kezításkáját, amelyet tegnap még ő hozott magával!

– Kérem, vigye ezt haza az Anyaházba! Vigyázzanak rá!

Hazaérve megnéztem a táska tartalmát, hogy el tudjak róla számolni. Volt benne: püspökatyánk breviáriuma, egy lila stóla és 25 pengő.

[1078] A temetés előtt – értem ezen a Déli pályaudvarról való elszállítást –, van a sok között is, egy még ma is megríkató képem. Mikor a virággal teli koporsós vasúti kocsit ajtaját lezárták, az Ottokár Árvaház növendékei ott álltak a közeli sínek mellett... És mikor a vonat elindult, hangos sírással szaladtak a vonat után:

– Ne vigyék el püspökatyánkat!

Majd sírva térdeltek le a földig meghajtott társulati zászló köré...

[1079] Nővérünkkel én vittem Társulatunk koszorúját. Fehérvárig minden állomáson térdel állva fogadták a hívek a vonatot. Ámuló iskolásgyerekek, fedetlen fejű öregek, fiatal földművesek... (Ha nem tévedek, ezen a napon gyógyult meg hirtelen egy kápolnásnyéki kisóvodás megsérült nyelve.)

[1080] A Fehérváron lakó Róza nővérem nagy tisztelője volt püspökatyánknak. Ő mondta el nekem: Álmában püspökatyánk kriptájába virágot vitt. Püspökatyánk mintha nyitott koporsóban, ravatalon feküdt volna... Ott rendezgette körülötte a sok friss virágot...

Püspökatyánk megszólalt:

– De jó, hogy eljöttél! A leányaim úgy elhanyagolnak engem...

(Ezt nekem akkor, 1929-ben, rögtön elmondta Teréz nővér – nagy szégyenünkre. Norberta nővér.)

[1081] 1935-ben láttam álmomban drága püspökatyánkat. Egyszerű reverendájában állt élénk (többen is álltak mellette vagy csak egy nővér? – nem emlékszem biztosan). Püspökatyánk nagyon magas volt, jóval magasabb, mint életében. Tudtuk, hogy halott, de oly csodálatos volt, olyan légies, átszellemült tekintettel, hogy letérdeltem előtte, hogy kezet csókoljak. Az egyik keze szebb volt, mint a másik. Most is magam előtt látom, amint hirtelen élénk libbent.

[1082] 1938-ban, június 1-én is ott voltam, mikor püspökatyánkat áthoztuk az Ottokár-templomba. Előző napon a székesegyházban pihent. Irma nővérünkkel én vihettük Társulatunk koszorúját. Az állomástól egyenesen a püspöki palota melletti Szent István-kori romtemplomhoz mentünk. Akkor már fel volt ravatalozva, a koporsón a remek nemzetiszínű szemfedő (a MANSZ³⁶³ ajándéka). A szertartás végeztével a menettel mi ketten bejutottunk püspökatyánk templomába, sőt egészen a szarkofágig, és előttünk falazták be csodás síremlékébe Atyánk koporsóját. A mi koszorúnk volt az első, amely helyettünk eléje borult...

[1083] A rengeteg tisztelő tömegben hazafelé, az állomás felé menve hallottuk:

– Mikor a székesegyházból drága püspökatyánk koporsóját vivő fogat elhaladt a közeli Szent Anna kápolna előtt, egy székesfehérvári vasutas, aki tolókocsiban ülve, súlyos lábbajával szenvedett, hirtelen felállt és a saját lábán, gyalog ment haza! (Nem tudom hozzátartozói vagy orvosa jelentették-e ezt az illetékes egyházi hatóságnak?)

[1084] Tizenegy éven át kedves főnöknő anyánk jóságos rendelkezésére én vittem le koszorúkat püspökatyánk sírjára! Így évente háromszor juthattam a közelébe! Minden alkalommal tisztelegtem Irma néninél. Végtelenül kedvesen látott vendégül, s hogy minél tovább maradjak nála, drága püspökatyánkról beszélt. Ezekre emlékszem:

Az én drága bátyám ruhásszekrénye mindig üres volt! Mondtam is neki: Kedves Ottokár, Ön mindent elosztogat! Nem győzzük pótolni a hiányzó holmiját! De ő erre mindig azt felelte:

– Irmácskám, kell a szegényeknek!

Közbevetve hadd említsem meg, hogy Irma néni milyen végtelenül alázatos volt! Egyik karácsonykor a nagy hóolvadás miatt nagyon sáros hócipővel érkeztem meg. Az előszobában akartam levetni. Irma néni mindenáron azt akarta, hogy ő húzza le a hócipőmet! Jó harcomba került, amíg én győztem!

Vidám emléket is felidézett a jóságos Irma néni:

– A kommunizmus után a Streit kanonok úr házába költöztünk át. Higgye el, édes nővérkém, nélkülöztük a legszükségesebbet is. Egyik reggel Tésről beállított egy asszonyka, egy nagy hízott libát hozott ajándékba! Drága Ottokár a ház végén fát vágott. – Nem, akkor kapált a kertben! Jelentettem, neki hoztak ajándékot! Feljött a házhoz. Az asszonyka megismétli:

– Püspökatyánknak hoztam! – De Ottokár bátyám így válaszolt:

– Kedves Lelkem, én azt magának nem tudom megfizetni! Nekem nincs pénzem!

A szegény asszony egészen odavolt. De mi is Viszota kanonok úrral, aki éppen nálunk volt. Összenéztünk:

– Irma, nem fogadhatjuk el a libát! – mondta drága bátyám –, és elment kapálni.

– Tegye csak le néni, mi elfogadjuk – vigasztaltam a jó asszonyt, meg magunkat is.

Elment boldogan. Mi meg a konyhában rögtön tüzet raktunk, sütöttünk, főztünk. Nem szólt semmit drága bátyám, őt is kínálhattuk, evett is belőle, gondolom, miattunk.

Mikor visszamentünk a püspöki palotába, első rendelkezése volt: megküldte a hízott liba árát a tési asszonykának.

Melánia nővér mondta el

[1085] Új jelölt voltam Anyaházunkban. Még sohasem láttam drága püspökatyánkat. Az irodából egy székest küldtek be a nővérnappaliba. Jelöltes sietséggel robogtam be! Az asztal mellett ketten ülnek, postát intéznek. A zajra fölfigyelnek: hát püspökatyánk az egyik, a másik: Schwester Ilona (Gaigerné).

Püspökatyánk szeme rám villan! Köszönni is alig bírtam, de azt is csak úgy messziről. Engedélyt kértem egy szék elvitelére. Fölmarkoltam a legközelebbi széket, s le nem véve a szememet drága püspökatyánkról, a széket magam előtt tartva mentem háttal kifelé.

A tiszteletnek ilyen formájával még aligha találkozhatott püspökatyánk!

Fölséges arca rám figyelő tekintete ma is előttem van.

Azóta is kérem, adja tudtomra, mit nézett ki akkor a lelkemből?

[1086] 1927 kora tavaszán Anyaházunk kápolnájában éppen szentmise előtt elmélkedésre gyűltünk össze, mikor váratlanul a kápolna ajtajában megjelent püspökatyánk! (március 8., Istenes János napja volt.) Kedves Camilla nővér elmélkedő napja volt. De ki tudott volna püspökatyánk előtt hangosan elmélkedni?

De hát Camilla nővér mindig tudta, mit tegyen! Odasietett püspökatyánkhoz s hangosan így szólt:

– Drága püspökatyám, „nincs borunk!”

Püspökatyánk azonnal megértette, és elmélkedni kezdett, gyönyörűen!

Hogy miről elmélkedett? Mit mondott? – Ki tudná azt 33 év múltával elmondani? A szöveg elmosódott... a hatása, Isten irgalmából, megvan...

A Hubertus-hegy alatt, a Pilis patak partján

[1087] Püspökatyánk csobánkai pihenése idejére szerzett magának egy nagy kerti ollót. Mindent meglátó lelke felfedezte a Dera patak hídjától jobb felé húzódó ösvényt, mely keskenyen a Hubertus hegy alatt húzódott, a mi uszodánk, Nefelejcs-villánk, régi noviciátusunk mögött, a Teleki uradalom, no meg a mi külső szántóföldjeink felé...

Ezt az utat a kis Pilis patak rajzolja meg, amint a mi telkünk szélén a Dera hídja alá igyekszik. Partján amolyan maguktól nőtt fák, bokrok szegélyezték. A csobánkai munkások, napszámos asszonyok, úgy látszott, még a szanatóriumi idő óta, szokásjog alapján – nem is mentek a nagy kerülővel járó pomázi-dobogókői kocsútra, hanem jövet-menet kora reggel, késő este itt siettek el...

Egy délután, úgy látszik, Némethy atya, püspökatyánk délelőtti hegymászó útjától nagyon elfáradva lepihent, s nem vette észre, hogy atyánk kiment a villából (püspökatyánk nyaralása idején sem pihent napközben).

Atyánk tehát ment, sietett, egyenesen a Hubertus felé. És egész délután metszette, vágta a kis út fáinak mélyen lehajló ágait, amelyek a sietők ruháit, sőt szemét is veszélyeztették.

Egy csobánkai, nem régen odakerült fiatal tanító, aki még nem látta püspökatyánkat, Pomáz felől hazafelé menve, a hídtól köszönés nélkül odaszólt:

– Sok ideje lehet a tisztelendő úrnak, hogy még a bozótot is metszi!

A püspökatyát már mindenütt kereső Némethy atya összetalálkozott a tanítóval, kérdi tőle:

– Nem látta-e errefelé a kegyelmes püspökurat?

A tanító elhűlve kérdi:

– Csak nem a püspök úr az, aki ott fát metsz?

– De bizony ő az! – feleli örömmel Ernő atya.

A szegény ifjú tanító rohamlépéssel megelőzi Ernő atyát, s iszonyú zavarral kéri a püspök úr bocsánatát.

Felülmúlhatatlan megértéssel nyújtja feléje Ottokár atyánk kertészkedéshez felgyűrt jobbját:

– Kedves tanító úr, önnek teljesen igaza volt, mert minden jóakaratom mellett sem védhettem volna meg a jó csobánkaiak szemét, ha nem volna most egy kis szabad időm! Isten áldja meg!

Ezt a jelenetet, párbeszédet Némethy kamarás úr mondotta el. Norberta nővér.³⁶⁴

Gertrúd nővérünk

[1088] ezt jegyezte fel 1926. jún. 30-án Ft. Némethy Ernő kamarás úr ezüstmiséjén drága Ottokár Atyánk ünnepi szentbeszédéből:

„Ha az Úr egy lelket tervének véghezvitelére kiválasztott, akkor Ő már rálehelte csókját és föl is szereli, hogy a lélek képes legyen mindarra, és bírassa mindazt, amit az Úr tőle kíván... Tehát nem önmagától, hanem csakis az ő kegyelméből...

Fiam! 25 éve vagy pap! Ugye, nem bántad meg? Az ember nem bánhatja meg azt, amit Istennek tett és adott! Az ember csak azt bánhatja meg, hogy nem felelt meg a kapott kegyelemnek.

Ha úgy éreznéd, hogy nem szerettél még eléggé, kezd újra meg újra!
Ne légy mag a magtárban, hanem termést hozó a szántóföldön!...”³⁶⁵

Kiss Erzsébet, Viola nővérünk mondta el

[1089] 1963. február 21-én:

Gödöllőn, mint egyházközségi nővér, karácsony előtt december 17-ig meglátogattam minden, otthon lévő öreget, beteget, akik a nagy hideg miatt nem járhattak templomba. Ha az illetők közül a szentségekhez szerettek volna járulni, jelentettem a főtisztelendő úrnak. Ha jól emlékszem, 34 helyen volt gyóntatni, áldoztatni. Minden előkészítő utamat mindig püspökatyánknak ajánlom, szinte arra kérem: menjen ő előre!

Egy Kőrösi néni nevű beteghez is drága püspökatyánkat „küldtem”, ha szabad így mondanom. A beteg néni kérte is a szentségeket, de nem minden tétovázás nélkül (XII. 17-én). Minden helyre én mentem el oltárkát készíteni, így Kőrösi nénihez is.

– Minek jött? Semmi szükség sincs magára! Azonnal menjen vissza! – így fogadott.

Azt sem tudtam, mit tegyek! Minden percben hozhatja a főtisztelendő úr az Oltáriszentséget! Ottokár atyánkhoz fohászkodtam. Szép szelíden szóltam:

– Aranyos néni, miért nem tetszett először szólni? Csak talán nem akarja az Úr Jézust kizavarni? Mindjárt itt lesz!

– Nem! Nem kérem! – kiáltozta szegényke.

De Ottokár atyánk segített! Így szóltam:

– Kérek egy szép abroszt! És kivettem a szekrényből.

Vegye föl a legszebb ünneplő ruháját! Ő nem mozdult, de én eközben elkészítettem a magammal hozott teljes fölszereléssel az oltárkát. Ezután mit sem kérdezve, felöltöztettem a kis nénit. Bejött az ura:

– Ne tessék rá neheztelni! Pár napja nem tudom, mi van vele!? – és behozta az asszonyka rendes kis fekete kabátját. Rá is adtuk szépen, kedvesen.

Megérkezett az atya az Oltáriszentséggel! Ságva jelentem neki: nem akarja őt fogadni a néni! Nagyon zavart szegény! Az atya bement, én kint maradtam, egyszer csak hallok a bánatimát, amelyet hangosan mond a néni helyett az atya! Erre bementem. A néni arca nyugodt, kedves volt. Megáldozott. Áldozás után a hálaadást közösen imádkoztuk el!

Ezután a néni megkérte az atyát, nézze meg a házukat, a szobáikat. Én kimondhatatlanul boldogan siettem a következő beteghez, hogy előkészítsem.

Ez reggel 9 óra körül volt...

Délután a néni örömmámorban mindenkinek elmondta: milyen jól van, milyen boldog – és itthon áldozott!

A szomszédban lakó lánya az ismerősöktől és szomszédoktól kérdezte, ki az a nővér, aki az ő édesanyját rábírta a gyónásra, áldozásra, mert hisz ő már 50 éve nem gyónt! Mutassák meg azt a nővért!

Püspökatyánkra kellett volna rámutatnunk, ha tudtunk volna! Ez az ő műve volt!

Maráci Margit irgalmas nővér emlékei

[1090] az 1927. március 14–17-ig tartott pápai lelkigyakorlatról:

Ottokár püspök úr az elmélkedések előtt és után gyóntatott. Amint egy alkalommal a gyóntatószék felé tartott, észrevette, hogy a gyónni akarók között egy várandós fiatalasszony áll. Hirtelen körülnézett, és egy széket vitt az asszonyka részére.

Egy másik fiatal nő sírva jött ki a gyóntatószékből. Körülvették, kérdezték sírása okát.

– Oh, hogy ilyen jó lehet valaki! – mondta – midőn áldott állapotom nehézségeit

megemlítettem, a püspök úr azonnal így szólt:

– Álljon fel kedves leányom, árt a térdelés, gyónjék állva!

– Oh, hogy ilyen gyönyörűség is van a világon.

[1091] A lelkigyakorlat utolsó napja fájdalmas péntek³⁶⁶ volt. A szentmise után, mint eddig reggelenként, reggelijét szervíroztuk. Kimondhatatlan jósággal, szellemmel beszélgetett velünk, nehogy észrevegyük, illetve szóvá tessük, megkérdezhessük: miért nem reggelizik?

A tálcáján levő ibolyacsokrot nézegette, s távozáskor magával vitte.

Evvel a kis csokorral integetett felénk elutazásakor, midőn felénk kiáltotta:

– A viszontlátásra – in paradiso!³⁶⁷

[1092] Az intézet teraszáról a Sárhegyre lehetett látni. Ide is fölvezettem a püspök urat. Hosszan nézett a hegy felé, majd így szólt:

– Szerettem a hegyeket járni, de most már más hegyeket járunk...

[1093] A püspök úr megtekintette a tantermeket is. Az én osztályomat erre a nagy alkalomra muskátlival díszítettük.

A drága püspök úr halála után az ismerős családok oltásokat kértek a mi „Prohászka”-muskátlinkról.

És kis polgáristáim az osztályban és a lépcsőházban és mindenütt ahol járt: teleszórták ibolyával a püspök úrnak a lábnyomait.

Tisztelendő Gabriella anyánk édesapja, Mócsy László mondta el

[1094] Esztergomban tanítottam a tanítóképzőben. Karnagy is voltam a Bazilikában. Ekkor volt spirituális Ottokár püspökatyánk. Naponként együtt sétáltunk a sok munka után, úgy este 6 óra tájban.

Mindketten szegényesen voltunk nekiöltözve a közeledő télnek. A spirituális elajándékozta télikabátját, – nekem pedig nem telt a fizetésemből jobb felöltőre. Így is sok-sok teendő tüze melegített minket.

Amint így beszélgetve haladunk, nem is figyelve, merre megyünk, felérkeztünk a kanonoki házak utcájába. Befordulva látjuk, hogy az egyik kis palota előtt csukott batár áll, a kocsis mellett inas ül.

Ebben a pillanatban nyílik is a kapu, néhány kanonok (a szokásos tarokkparti után) tart a hintó felé. Az inas igyekszik őket pompás bundáikba öltöztetni.

A spirituális visszaránt engem, nehogy észrevegyenek minket. De amikor a batár a másik irányba elindul, páratlan intelligenciájának izgalmával mutat feléjük:

– Nézze, a galileai halászok...!³⁶⁸

Maráci Margit gráci irgalmas nővér mondta el

[1095] Azt a nagy kegyelmet adta rendünknek az Úr Jézus, hogy 1927. márciusában Prohászka püspök úr Pápán tartott lelkigyakorlatot. Intézetünk nagy tornatermét rendeztük be, de ez is szűknek bizonyult, tömve volt zsúfolásig. Közülünk is csak egy-két nővér juthatott be. Kis polgáristáimat az emelvény mögötti tornaeszközöket takaró nagy függöny mögé rejtettem.

[1096] Főnöknőnk bemutatta a püspök úrnak nővérközösségünket. Mikor az újoncok sorfala között haladt el, az egyik újoncra főnöknőnk előtt ezt a megjegyzést tette: „Ilyen szemmel kell nézni a világba!”

Érdekes, hogy ebből az újonccsoportból lett nővérek közül ez volt az első, aki meghalt.

[1097] A püspök úr elmélkedései előtt is, után is gyóntatott. A bencéseknél szállt meg. Este mindig érte jött az igazgató úr.

– Hideg van, kegyelmes püspök úr, tessék elővenni a kesztyűjét!

– Elővenném, ha volna! – felelte Ottokár püspök úr derűsen – de nekem nincs kesztyűm. (Az igazgató úr gyorsan zsebre dugta a sajátját.)

[1098] Egyik idősebb zenetanár nővérünk, mikor e napok egyikén hallhatta a püspök úr elmélkedését, utána besietett a nővérnappalinkba, s két karját kitérve így lelkendezett:

– Egész életemben hallott összes előadás, szentbeszéd nem adott nekem annyit, mint a püspök úr mai, egyetlen elmélkedése.

[1099] A nagy püspök úr halála után utaztam át Székesfehérváron. Az állomáson sok munkás szállt fel a vasúti kocsiba, oda is, ahol én voltam. Beszélgetni kezdtünk. Kiről másról, mint a nagy halotról?

– Ismerték-e, szerették-e – kérdeztem.

– Hogy ismertük-e, szerettük-e? – szólaltak fel szinte megütközve. Ha kerestük, mindig otthon volt. Ha bármilyen ügyben mentünk hozzá, mindjárt fogadott. Segített! – mondogatták versenyezve.

– És ha gyónni akartunk, rögtön meg is gyóntatott.

[1100] Hogy a püspök úr szelleme milyen nagy hatással volt növendékeinkre is, íme, egy élményem:

Halála után, talán hetek múlva, az internátus játszóterén futkostak növendékeink, a nagyobbak sétálgattak a kertben. Egy kis polgárista, 12–13 éves leányka hirtelen lehajlik az út szélére s így kiált kedves gondossággal:

– Te csigabiga, leteszlek az útról, mert tudd meg: téged Prohászka püspök úr félre tenne, hogy rád ne lépjenek.

És kis kezével biztonságba helyezi egy bokor alá.³⁶⁹

[1101] A Maráci Margit nővért kérdező missziós nővér említette:

– 1927-ben meglátogatott minket Pápáról egy kedves irgalmas nővér, aki drága püspökatyánk rokona volt, de a nevét elfelejtettem. Ki volt? Él-e még?

– Ez a kedves nővér társam: Polacsek Stella volt. Nagyon boldogan emlegette, hogy a püspök úrnak rokona!³⁷⁰ Már ő is meghalt. – válaszolta Margit nővér.

A missziós nővér így folytatta:

– Most én mondom el a látogatás bensőséges körülményeit. A kedves Stella nővért én fogadtam. Kedves főnöknő anyánk nagyon tisztelte, szerette Szent Vince leányait. Így

kettőzött örömmel láttam vendégül a tisztelendő nővért. Nappali szobánkon áthaladva mondtam, hogy itt töltötte drága püspökatyánk a délelőtti órák egyikét (egy újságíró tisztelgett nála). Ez az utolsó délelőtti volt itthon. – De a kedves Stella nővér Atyánk kis szobáját akarta mielőbb látni:

– Ahol utolsó napig élt! Ahonnan utolsó útjára indult! – mondta.

– Ez a szoba innen, a társalgóból nyílt. Amint ide beléptünk, Stella nővér letérdelt s halkan imádkozni kezdett. És így térdelve haladt küszöbtől küszöbig, ágytól íróasztalig, onnan a régi kis díványig, amely felett az indexre tételt enyhíteni akaró X. Szent Pius pápa Őszentsége saját kezűleg írt nagyméretű arcképe volt. Mikor felállt, így szólt:

– Önök, kedves nővérek, a nagy szentet ismerték és szerethették... én: csodálkozva figyelhettem az alakuló szentet s tiszteltem is...

Adorján G. Imelda nővér, az Isteni Megváltó Leányainak egyike mondta

[1102] Budakeszin volt egy rendházunk Iskolaház néven. Főnöknőnk sok gonddal küzdött nemcsak az épület egészségtelen, nedves falai miatt, hanem ennek következtében a nővérek betegeskedése miatt is. Ő maga fiatal, nagyon kedves, tiszteletreméltó egyéniség: tüdővész (Szabó Mária, Ludvina nővér).

1926 őszén Prohászka püspök úr a budakeszi plébániára érkezett hivatalos látogatásra. Onnan ájtott hozzánk. Hosszan tárgyalt a főnöknőnkkel, főként az új, rendház építéséről, majd fegyelmi ügyekről.

Azon a napon néhány órával korábban nagy eső volt. A kapuhoz vezető udvar és út sáros maradt. Mikor a püspök urat a kapuig kísértük, megállt. Főnöknőnk élve az alkalommal, még néhány kérdéssel fordult a püspök úrhoz. Minden kérdésre jóságosan, nagy komolysággal válaszolt a püspök úr, miközben az esernyőjével kis keresztet rajzolgatott az út melletti sárban. Biztató, bátorító szavai után így szólt a főnöknőnkhez:

– Hamarosan találkozunk, de nem itt ezen a földön, hanem odafönn!... – És felmutatott az égre!

Megdöbbenve néztünk a távozó püspök úr után. Látjuk-e még egyszer?

1927 tavaszán meghalt.

A mi nagyon szép rendházunk felépült decemberre. Főnöknőnk ekkor már súlyos betegen, telve sok örömmel... csak az új otthonunknak örült?...

1927 karácsonyan, december 25-én az örök otthonba költözött.

Hajnal Ferenc tanító beszélte el Pápán az irgalmas nővéreknél

[1103] Prohászka püspök úrnál voltam Fehérvárott hivatalos ügyben. Többen voltak akkor délelőtti nála. Legutoljára kerültem sorra. A püspök úr mindig meghívta ebédre azokat a vidékieket, akik délig nála voltak...

Gongattak is ebédre. Engem is meghívott az előbbiekkal együtt: csupa váratlan vendég. Péntek volt. A kitűnő böjti leves után spenót főzeléket kínáltak tükörtojással.

A püspök úr egy tojást vett ki. A többiek, a vendégek étvágyuk szerint. Mire a tálca elém került, a tojásos tál üres volt! (Én váratlan vendég voltam.) Ebben a pillanatban megszólal a püspök úr:

– Ugye kedves tanító úr, megfelezhetem Önnel az én porciómat? És elég lesz nekünk kettőnknek egy-egy fél tojás?

Hogy ezt a tojást milyen kedves jósággal felezte el a püspök úr, hogy hogyan adta át nekem az ő tányérjáról, azt nem lehet elmondani, sem elfelejteni!

Hogy a harmadik tál étel mi volt, arra nem emlékszem, de én ilyen „ünnepi ebédet” soha életemben, sem azelőtt, sem azután nem ettem.

Meindlné Horváth Klára

Alapító kedves főnöknő anyánk a Kath. Tisztviselők Egyesületének elnöke volt. Egyik fiatal munkatársa: Meindlné Horváth Klára küldte el az alábbi sorokat Innsbruckból (Schiller Strasse 25.).

[1104] 1912 őszén harmadéves művész növendék voltam a Várbazárban. Kiképzésünk 8 évig tartott. Éppen, hogy nekilendültünk, tele tervekkel, sok szép ambícióval. Mindenszentek napjára súlyos vörhennyel megbetegedtem. Gondos nagynéném, akinél laktam, otthon akart ápolni, de az orvos beszállíttatott a Szent László kórházba.

Fiatal lelkemben egy világ omlott össze. Az annyira szeretett munka helyett egy sivár járványkórház szobája várt rám. Látogatás tilos. Láz és fájdalom gyötört.

Egy barátnőm jelentette súlyos megbetegedésemet Prohászka püspök úrnak. Erről én nem tudhattam.

Egyik ködös, korai novemberi reggelen ajtóm keretében megjelent a püspök úr. A korai látogató a portástól egy fehér köpenyt szerzett. A ruhatárnak ez lehetett a legrosszabb, a legrovidebb orvosi köpenye. Páratlanul délceg alakját, magatartását nem rontotta ez le, hanem szinte még emelte is.

Odajött hozzám, mindkét kezemet megfogta, s lelke egész melegével vigasztalt, s erőt, bizalmat öntött fiatal, fájó szívembe.

Tőlem egyenest a kórházi káplán úrhoz – volt tanítványához – látogatott, hogy lelki gondozásomat, áldoztatásomat vele megbeszélje.

Jött is hozzám a ft. úr hamarosan.

– Olyan korán volt ma reggel, hogy még a borotválkozásnál tartottam, mikor a kegyes jószágú püspök úr bekopogtatott hozzám. A fél képem még be volt szappanozva, mikor ajtót nyitottam neki – mesélte roppant boldogan zavarát.

Én pedig hamarosan meggyógyultam. A „sivár kórházi szobából” ezt a meleg, színes emléket őrzöm.

[1105] Az első világháborúban, 1916 nyarán a férjemet is behívták katonai szolgálatra. Így én is hazautazhattam Magyarországra, kedveseim látogatására.

Barátnőm figyelmeztetett:

– Tudod-e, hogy a püspök úr otthon van Fejérváron? Írj neki, talán meglátogathatod!

Írtam. És postafordultával már kezemben volt a meghívó, meghatározott napra.

Amint beléptem a palota kapuján, püspökatyám már jött is elém a lépcsőn. Nagy örömmel fogadott! Kiragadta a kezemből kis bőröndömet, s Ő vitte föl. Özvegy húgához és sógornőjéhez kísért bemutatkozásra. Erre ő nagy súlyt helyezett. Ők vezették a háztartást, mintaszerűen. Mindnyájan együtt vacsoráztunk. Hallottam, hogy ő szegényke évek óta álmatlanságtól szenved.³⁷¹ A szentmise ismét egyesítette a „püspökcsaládot”. A kápolna világos, barátságos, és azt hiszem, hogy az oltáron egy Jézus Szíve szobor állott. A padlót zöld szőnyeg borította; aki ezt a püspökatyának ajándékozta, az az erdők-mezők pázsitjára gondolt, amit ő annyira szeretett.

A nap folyamán megmutatta a gazdasági udvart. Egy óriási sertés mellett egy hófehér, piros tarajú, filigrán kis kokas sétálgatott.

– Nézze, kedves Klári! Nagyobb ellentét alig képzelhető, de elválaszthatatlan hűséges barátok. Egyik sem megy a társaihoz, ez a parányi kis kokas, mint hűséges kis apród kíséri ezt a nagy állatot. Rokonszenv, ellenszenv: mint az embernél.

Később egy kis sétára hívott meg a püspöki kertbe. Egy kilátást mutatott a magas kőfalról a messzeségbe.

– Ez sokat ér... ez sokat ér! – mondogatta. Nagy kegyelem: messzire ellátni!

[1106] Egy önmagával megelégedett idős hölgy jelent meg Ottokár atyánál lelki beszélgetésre, lelki beszámolóra kérte engedélyét.

De lelki beszámolójával késett. Helyette ismerős és ismeretlen személyeket bíralt vége-hossza nélkül.

Püspökatyánk nagy megadással, szótlantul, közbeszólás nélkül hallgatta. Végre, mikor szóhoz jutott, így szólt:

– Hát ezek szerint a világ megrostálása után nem maradna más a rostában: ... csak mi ketten?

A hirtelen feleszmélő „lelki beszélő” dicséretére legyen mondva, ezt ő maga vallotta meg mindnyájunk épülésére.³⁷²

„Kripta-őrző Annus néni”

[1107] Istenben boldogult Ottokár atyánk sírját egy kis öreg nénike őrizte állandóan. Jó és rossz időben ott volt a kripta bejáratánál, több mint 11 éven át. Bármikor mentünk, ott volt. A rengeteg virágot gondozta, a gyertyákat gyújtogatta-oltogatta, megható kedvességgel, tisztelettel.

Látva nagyon szegényes ruháját, küldtünk neki egy ruhás csomagot.

1938 májusában ezt a levelet írta nekem (vagy íratva?)

„Kedves Nővérke!

Bocsánatot kérek, hogy levelemmel zavarnám, de mivel már egyszer szíveskedett nekem egy nagy örömet szerezni a múltban ajándékozott csomagjával. Én vagyok az Anna néni, aki a Prohászka sírt gondozza és őrzi. Itt küldök egy darab levelezőlapot, amely legutóbb készült.

Kedves Nővérke! Amennyiben meg tetszett ígérni, hogy majd tetszik egy kis szeretet-csomagot küldeni... Nagyon szépen kérem kedves Nővérekét, ha talán meg tetszett rólam feledkezni, szíveskedjék valami régi ruhát küldeni, mert olyan rongyos vagyok, hogy nem lennék méltó a nagy püspök sírját őrizni. Előre is köszönöm a segítségét! Kezeit csókolja:

1938. május 11. Anna néni

özv. Szabó Jánosné, Székesfehérvár

Szeder u. 71. sz.”

Ezzel a levéllel azonnal mentem kedves főnöknő anyánkhoz, Még aznap négy méter szép fekete szövetet küldtünk (levelet is) Anna néninek.

Cser Jolán keresztesnővér mondta el

[1108] Az angolkisasszonyoknál voltam képzős. Egyik napon nagy vendéget kísért be tantermünkbe a tisztelendő főnöknő.

Majláth püspök úr jött be hozzánk. Külföldön járva meglátogatta Neumann Terézt. A plébánosnak nem mondta meg, hogy püspök, csak azt, hogy pap. Meghatódva állt meg Neumann Teréz mellett. Semmit sem szólt.

De Teréz azt kérdezte tőle:

– Miért jött el hozzám a püspök úr? Hiszen Önnél két szentnek az ereklyéje van: egy szent püspöké és egy szent királyé!

– Képzeljék el, kedves Leányaim! – mondta nekünk a püspök úr – tényleg: Ottokár püspök és IV. Károly király ereklyéje volt a breviáriumomban!³⁷³

Kolompár Mária

engedélyével másolom le Ottokár atyánk hozzá intézett levelét:

[1109] „Kedves Leányom!

Nagy örömet szerzett nekem kedves levele, s sietek rá felelni. Kegyed tartsa szem előtt, hogy az élet, a teljesebb, mélyebb, igazabb élet az ön célja! Akarjon istenileg élni; ha tud úgy, hogy szent Terézia leányaival el tud vonulni, jól van, tegye. Ó, mi szép az ilyen mély, gazdag, lángoló élet! De csak akkor menjen, ha ezt tudja –, ha bírja, ha nagy erős lelki vonzódás Önnek ezt garantálja!

Ha azonban ebben nem biztos, ne menjen oda! Azt, hogy «biztos», úgy értem, hogy nagy kedve, nagy vágya van hozzá – no meg természet.

A meditációk szövegét ne értse úgy, hogy az egyes lelkek ne hozhassák a teljes odaadás áldozatát egy keresztény világban, hanem úgy, hogy a kereszténység nem volt arravaló, hogy elvonuljon és a világot a pogánynak hagyja ... Tehát rajta, bátran, lelkesen –, de ugyanakkor mérlegelve az erőket s a szívbéli kegyelmeket!

Isten vele! Imáiba ajánlottan Krisztusban atyja:

Budapest, 1920. VI. 9.

Prohászka Ottokár”

[1110] Nagyon-nagyon tisztelem Prohászka püspök urat. A magam egyszerűségével egyszer mégis azt mertem tőle kérni:

– Tessék nekem megmondani: mi tartja püspökatyánkat ily erősen? Mi tartja belül? ... És mi tette azzá, ami? Mi tette olyanná, amilyen?

Elmélyedve hallgatott, majd így szólt:

– Az Oltáriszentség! Az az én életem középpontja ... Az az én mindenem...!

[1111] Megvallom én nemcsak nem értettem, de nem is becsültem az alázatosságot. Ezzel is odamentem Ottokár püspökatyához.

– Miért tartotta magát például Assisi Szent Ferenc olyan utolsónak? – kérdeztem. – És hogyan egyeztethető Szent Ferenc alázatossága Ottokár atyánk alázatosságával? Az elmélkedéseiben, tanításaiban is azt tetszik mondani, hogy az Úr Jézus az ő keresztáldozatával az isteni természet részeseivé, Isten gyermekeivé tesz minket!

A püspök úr most még nagyobbab hallgatott... Önmagáról egy szót sem szólt... Majd így válaszolt:

– Hát, tudja, azok a szentek az ő semmiségüket élték át!

Jórán Zsófia

[1112] Norberta nővér kérésére kedves Angéla nővér most, 1960 tavaszán elküldte hozzá Ottokár Árvaházunk egyik volt növendékét: Jórán Zsófit. Sietve jött, mert indulóban van, megy egyetlen leányához Kanadába.

Mielőtt kedves lénye eltűnik szemünk elől, hadd mutassam be azoknak, akik nem ismerték. De nemcsak őt, hanem kis nénjét: Juliskát.

Apátlan-anyátlan, gyászruhás kis hadiárvák, amikor 1919-ben hozzám kerülnek. Két remekszép barna leányka mindkettő. Ilyenek nézhettek ki a vereckei szoroson átkelő vezérek nyomába döcögő sátorszekerek dunnái, párnái közül. A nagyobbik elmélázó, komolyka; a kisebb, Zsófi csupa temperamentum! Reformátusok, de el nem maradnak az intézeti közös imától, sem a kápolnából, sem az énekkarból. El is kapja őket az intézet szelleme, kegyelme.

Egyik nap a gazdaságból feljőve (1921–22-ben?) a főépület külső lépcsőjénél álltam meg. Fönt az ajtóban Juliska állt, szokatlan, örvendező arccal.

– Tetszik tudni, mi történt ma? Meggyóntunk!
 Kétkedve nézek rá.
 – Igazán?
 – Igen! Katolikusok csak majd 18 éves korunkban leszünk, de addig szent életet élünk! – mondja súlyos komolysággal.

Igaza volt. Jól tanult, elvégeztették vele a győri tanítóképzőt. Felvételt kért s kapott is. Mint nővérünk...

Zsófi? Férjhez ment. Élete csupa küzdelem gyöngéhitű férje mellett. De ő felneveli a két leányát, s szüntelen imával, kedves jósággal készítgeti beteges, majd haldokló urát utolsó útjára. És valóban a szentségekkel megerősítve, imádkozva nyugszik el.

Ő pedig mint özvegy Visy Istvánné: marad Zsófinak, az evangéliumi erős asszonynak, napi áldozónak, s most megy Kanadába katolikus, magyar unokákat nevelni...

– Mire emlékszel, Zsófikám? – kérdelem – 39–40 év elmúltával?
 – Mindenre! – mondja olyan üdén, magabiztosan, mintha a csobánkai almafák egyikén ülne.

– Akkor hát mesélj!
 – De mert mi is kicsik voltunk, én csak apróságokra emlékezhetem!
 – Az aranynak a szemerje is arany!
 – Akkor hát így volt: Mi növendékek legjobban örültünk a Nagyboldogasszony ünnepének, mert hogy akkor volt a mi búcsúnk. A sok mindenféle játék között én egy nagy fakanál nyelére ráhúzott rengeteg sósperecet árultam. Péklegény ruhába öltöztettek ... püspökatyánknak! Ő vette meg és osztotta szét a gyerekek között, a csobánkai falusi gyerekek között is.

[1113] 1921 év nyarán elvittek minket a rokonaink két hétre. Így nem lehettünk otthon a búcsún. Amint hazaértünk s mentünk az internátus felé, szembejött velünk drága püspökatyánk és kedves főnöknő anyánk ...

– Itthon vagytok, kis Zsófi? – kiáltja felénk püspökatyánk. – Eltétettem a búcsúfiát! Eszter nővérnél van. Kérjétek el!

Gyermekszívvvel is fel tudtam fogni, hogyan szeret minket püspökatyánk. Ekkor 82 növendék volt az intézetben, s Ő észrevette, hogy a kis „pékinas” hiányzik.

[1114] Püspökatyánk betért a konyhába. Én zsámolyra állva kevertem egy nagy lábasban a rántást. Kivette a kezemből a kanalat:

– Majd én segítek! – és valóságos hozzáértéssel keverte a rántást...

[1115] A 14-es nagy hálót súrolták a nagyobb lányok. Megszomjaztak. Az egyikük vállalkozott, hogy „szerez” egy kis almát. A lépcsőn találkozik püspökatyánkkal. Köszön nagy tisztelettel.

– No, no, ez a kislány most rosszban töri a fejét! – mondja püspökatyánk.

Mikor a 25-ös betegszobából lefelé megy püspökatyánk, meglátja N-t. Püspökatyánk fejcsóválva mondja:

– Ennek a kislánynak sikerült a terve...!

[1116] Püspökatyánk a pomázi állomásról (!) gyalog jött, váratlanul érkezett. Egyenesen bejött a gyerek-ebédlőbe. Azt akarhatta látni, mit kapunk ebédre? Mi éppen óriási étvággal táplálkoztunk. Az ebédlő falán még a fehérvári kórházból idekerült fali, papír táblák kékeskedtek. A mi asztalunk mellett ilyen felírással: „Imádkozzál és dolgozzál!”

Drága püspökatyánk nézi, nézi a kis táblát, majd megfordítja, s mosolyogva így szól:

– Ide most jobban illik ilyen felírás: „Egyél – és lakjál jól!”

[1117] Talán 23-ban (?) vendégeket hozott fel püspökatyánk az internátusba. Bejöttek a szövödébe. Akkor tanultam én is szőni. (Első szövőmesterünk egy cseh ember volt.)

Püspökatyánk látja, amint éppen egy „takács-csomót” készítek. Így szól:

– Zsófi! Tanítson meg engem takács-csomót kötni!

Kedves Angéla házfőnök nővér rögtön ajánlkozik.

– Nem, én most Zsófikától akarok tanulni!

És tekintet nélkül a vendégekre, addig próbálgatta, míg megtanulta. Ettől kezdve így szólt hozzám:

– Hogy vagy kedves „szövőmesternő?” (12 éves voltam.)

[1118] Mi az intézetben annyira otthon voltunk, hogy az adódó gyümölcs-szüreteléseket nem tekintettük lopásnak, csak torkosságnak. A fenyvesben lévő néhány cseresznyefa volt az oka, hogy az ügyesebbek mászó, majd távolugró képességüket gyakorolták.

A tanterem ablakát éppen kinyitó nővér látja, hogy az egyik fán egy gyerek ül.

– Mégy le arról a fáról?! – kiáltja.

– Miért? – kérdi a kis szüretelő – hiszen a miénk!

Ilyesfajta tudattal igyekeztünk egyszer az internátus mögé. Megvallom, a huncutságoknak rendszerint én voltam a szervezője. Egy kis csapat élén voltam éppen indulóban. Ki gondolta volna, hogy éppen nekiszaladunk – püspökatyánknak?

Köszöntünk szép illedelmesen – hiszen annyira szerettük. Püspökatyánk ránk néz és kedves-komolyan mondja:

– Gyerekek, ti most rosszban töritek a fejeket! Jók legyetek!

Ígértük. Köszöntünk és egészen más irányban elkullogtunk. Később azonban mégis megszédült magunkat a szép lehullott – és le nem hullott almával. Majd kerülő úton igyekeztünk a főépület felé. És? Püspökatyánk jön. Ránk néz hosszan...

– Ejnye, ejnye, ti a tervezett rosszat elkövettétek!

Mindnyájan meg voltunk győződve, hogy lelkünkbe lát, így aztán megmutattuk az almát.

Nem emlékszem, később különösebben ízlett-e?

[1119] Ez már telitalálat volt:

Püspökatyánk Némethy főtisztelendő úrral a szélmotortól jöve, az Ürgedomb melletti úton ment felfelé a fenyvesbe... Gusnek Maris a kismalacok őrzésére volt beosztva az uszoda mentén. Maris elunta magát s egyre feljebb jött a fenyves szélén... persze az almafák mellett. Fel is mászott a legszebb almafára s teleszedte a kötényét almával.

Püspökatyánk hangját hallva, kezdett lefelé mászni. Hogy mielőbb leérjen, leugrott. Amint lehuppant, a köténye, a súlya miatt, kibomlott s a sok alma pontosan az éppen odaérkező püspökatyánk elé gurult.

Állt Maris, a mindig sápadt Maris, rákvörösen az almái között. Drága püspökatyánk kérdi:

– Hát te? kis Gusnek, mit csinálsz itt?

– Én... én... malacokat őrzök!

Püspökatyánk úgy kacagott, ahogyan csak győzte!

[1120] Az öreg Ambrus bácsi, a kondásunk (akit kedves Márta nővérék találtak valahol az árok szélén egyik pesti fuvarunk után) nagyon tisztelte püspökatyánkat. El is fogta a püspökatyát, ha őt a gazdasági udvaron áthaladni látta. És magyarázott neki a seprűjéről, a kosztjáról, stb.

Egyszer mi is ott segítettünk az istállók körül. Jön püspökatyánk! Odaszaladtunk hozzá! A zajra fölfigyelt Ambrus bácsi. Kisiet egy kopott könyvvel a kezében. Kezet csókol s így szól:

– Ebből én már 65-öt imádkoztam a Méltóságáért!

Mi Ambrus bácsi mögé kíváncsiskodtunk s belenéztünk az imakönyvébe! Fordítva tartotta. De mindegy, hiszen ő nem tudott olvasni.

Püspökatyánk végtelen jósággal köszönte meg a sok szép imát.

[1121] Ezt még 1919-ben vagy 20-ban tudtuk meg, nem emlékszem, kitől:

Püspökatyánk elküldte árvaházunknak az ő székesfehérvári irodája fűtésére szánt tüzelőt. Azon a télen nála nem volt fűtés. Pokrócba csavarta magát, ha íróasztalnál dolgozott...

[1122] A konyhától bizony messze volt kedves főnöknő anyánk villája, ahol ők Némethy atyával, vendégeikkel étkeztek. A felszolgáló nővéreknek (vagy Mancikának) mi, nagyobb növendékek abban segítettünk, hogy mi vittük át az ételeket. Nagy kitüntetésnek, bizalomnak vettük ezt a beosztást. Ebéd után püspökatyánk visszamaradt a kis verandán (ez volt az ebédlőjük). Ő – azt gondolom – napközben sohasem pihent. Összeszedte a kis tálaokról a maradt ételeket, az asztaluk végén megterített nekünk, s mindig ott előtte meg kellett mindent ennünk.

– No, csak ne szerénykedjete. Ezt a konyhában úgysem kapnátok meg.

Ezt a második „tálalást” talán jobban élvezte, mint az elsőt!?

[1123] De szerettük is. Szentnek tartottuk, és mégsem féltünk tőle. Amióta pedig a miattunk rendezett nagy hangversenyen vele együtt „szerepeltünk”, még jobban rajongtunk érte. Nem emlékeztünk a gyönyörű beszédből másra, mint az első mondatára:

– Elhoztam az én nefelejcs csokromat: az én kis hadiárváimat...

Hát amilyen szívvvel akkor mi énekeltünk! (Lösch Terka volt akkor még a karnagyunk). Mert kell ennél nagyobb öröm, hogy mi a püspökatya nefelejcssei vagyunk?³⁷⁴

„Hamel – mamuska”

[1124] Ottokár Árvaházunk villanytelepének, szélmotorunknak stb. őre, szerelője Hamel Frigyes. Feleségével együtt kedves főnöknő anyánk régi kedvencei. Nagyon derék, tisztalelkű emberek, szinte az árvaház családtagjai. Egyetlen édes leányuk már soproni képzős növendék (Ladiszla nővérünk). Püspökatyánk Csobánkára érkezése után, rendszerint már másnap, meglátogatta őket.

Egy ilyen nagy nap után szaladt fel hozzám a „Hamel-mamuska” (amint a telepen nevezték). Amilyen daliás termetű Hamel bácsi, olyan kicsi a „mamuska”.

– Fel kellett jönnöm, hogy elmondjam: nálunk volt a drága püspökatya. Sokáig beszélgetett velünk! Tetszik tudni, azért van úgy tele a szívem örömmel, mert a püspökatya, ha ilyen egyszerű emberekkel beszél, mint mi vagyunk, nem hajlik le hozzánk, hanem minket emel fel magához!

Elmenetele előtt még így szólt a kis „mamuska”:

– Ebből az örömből fogok én most legalább két hónapig élni! – s dolgos kis kezét a szívéhez szorította: szinte fájt a túl nagy örömtől.

Oborzil Ferencék

[1125] Csobánkára érkezve már másnap meglátogatta nemcsak a kedves, régi Frigyeséket, Hameléket, hanem – nehogy a késedelem fájjon – még aznap az árvaház nagyszerű kertészét: Oborzil bácsit is.

Oborzilék brassói szászok, már a szanatórium idején itt laktak. A férfi nagyon képzett kertész, szorgalmas, finom ember. A felesége beteges, szomorú asszony. Szemük fénye (a két lányuk mellett) a fiúk, aki mint a Ganz gyár mérnöke Afrikában dolgozik évek óta.

Itt adódik téma drága püspökatyánknak kérdezősködésre.

– Nálunk is volt a kegyelmes püspök úr! (ők így nevezik). Tetszik tudni – beszéli nekem a kertész bácsi ragyogó arccal – az olyan nagyszerű a kegyelmes úrnál, hogy minden érdekli, hogy ő mindent ért! Mikor velem beszél, mintha kertész volna! De nem is akármilyen kertész!

– Ha a kertben talál meg munka közben, megkérdezi: nem vagyok-e szomjas? És néha választ sem várva hozza nekem a pohár vizet.

[1126] Még az első évben, hogy megvették a telepet, 1917 nyarán kijöttek a „méltóságos asszonyék” (ők így nevezték kedves főnöknő anyánkat). Hirtelen nagy viharfelhők mutatkoztak.

A fenyves tisztásán renden száradt az első szénánk. A kegyelmes úr megkereste Stoffer Mici méltóságos asszonyt, s nagy sietve, bizony nem is tudom hány fordulóval, ketten lehordták a domboldalról az összes szénát a gazdasági udvar kocsisíkjára!

[1127] Most 1960-ban pár sorral megkerestem kertész bácsiék leányait. Szüleik már meghaltak, ők: Elza és Annus a családjával Csobánkán laknak. Elza írta a következőket:

„Mint az intézet varrodájában dolgozó munkatárs, igyekeztem hazafelé. Ekkor lépett ki a villából püspökatyánk. Megvárt és figyelve nézett rám. Hozzá mentem, kezet csókoltam és oly merész lettem, hogy megkérdeztem:

– Ugye, nem tetszik engem ismerni?

– De igen, emlékszem önre, kedves gyermekem! – és megáldott.

Akkor szinte különösnek találtam válaszát: hogyan is emlékezhet rám? De most felidézve a múltat, eszembe jut, hogy bizonyára az a kislány jutott eszébe, aki évekkel előbb ugyanebben a kapuban állt egy nagy orgona csokorral, de nem merte a püspök úrnak odanyújtani, mert nem volt katolikus! Ugyanis akkor az árvaház kápolnájában bérmlás volt, s én ebből a kapuból néztem püspök urunk átvonulását. Nem lehetetlen, hogy valamelyik kedves nővér azután mégis átadta a csokrot.

De mi is célt értünk: már 1920. február 2-án, Gyertyaszentelő Boldogasszony napján én már katolizáltam, Annus nővérem ugyanebben az évben Nagyboldogasszony ünnepén. Édesanyánk pedig 1925-ben.

Áttérésünket nem sürgette senki. A sok szép példa térdeltetett le minket a közeli kápolna oltára elé.”

Galambos Annusék

[1128] 10–12 éves leánykák voltunk Irmus húgommal, a baromfiudvar kacsáit őrizgettük a Dera patak Oszolyra és Csobánkára vezető hídja alatt. Szentéletű püspökatyánk naponként arra sétált. A hídon mindig megállt, és kereste a „gotthardi nővérkéket” Így nevezett minket, miután kikérdezte hovatarozásunkat. Püspökatyánkat minden érdekelte: hány kacsát őrzünk, mit játszunk?

Néha elbújtunk a híd alá. Egyszer nagy melegben levetkőztünk, és a híd alatt fürödtünk (pedig egészen közel volt a mi intézeti szép nagy uszodánk). De hát ez most így volt érdekes! Egyszer halljuk, hogy jön püspökatyánk és kedves főnöknő anyánk. Megállnak a hídon. Püspökatyánk számolja a kacsákat:

– ...4... 8... 12... 28... a kacsák megvannak – mondja –, de hol vannak a gotthardi kis őrzőik?

Mi nem mertünk így ingesen-vizesen előjönni, a ruhánk pedig a parton, a bokorban volt. Főnöknő anyánk lejött a parton hozzánk, és mosolyogva mondta:

– Püspökatyám, kérjük, forduljon el kissé, mert a két kisleány kacsává lett, s vissza kell őket varázsolnom.

És hamar odahozta ruhácskáinkat, hogy felöltözhessünk. Irulva-pirulva jöttünk fel a híd alól. Püspökatyánk most is, mint oly sokszor, cukorral enyhítette nagy zavarunkat.

[1129] Egy májusi délután a baromfi udvar felé igyekeztem egy társammal. A Hubertus kápolna felől egy porlepte férfi közeledett. Mondom Idusnak: fogadjunk, hogy püspökatyánk jön! A társam kételkedett: senki sem várja most ide püspökatyánkat. A lakása is poros. A közeledő alak püspökatyánk volt. Észrevett minket, sietett elénk, s mikor már ránk ismert, nevünkön szólított:

– Meg ne mondjátok senkinek, hogy itt vagyok! Meg akarom lepni a nővéreket. Esztergomban voltam, öminenciájánál, s gondoltam eljövök Csobánkára az én kis „nefelejcskémhez!”

Alig bírtuk ezt a nagy titkot magunkban megtartani. Aznap kedves Anna nővért rávettük, hogy menjen a nővér-ebédlőbe vacsorázni. Mi is gyorsabban végeztük esti munkánkat, hogy hét órára ott lehessünk a gyerekek között.

Püspökatyánk a nővérekkel együtt jött hozzánk. Mikor minket meglátott, elmondta találkozásunkat s elismerésül: „titkoknokoknak” nevezett.

Megkérdezte a közelében álló Priberszky Ilonát (talán a legsápadtabb volt köztünk):

– Mit vacsoráztál? Jól laktál?

Bableves volt a vacsoránk. De „Pribi” ezt nem szerette, így nem evett semmit. De nem merte bevallani, és csak ennyit mondott:

– Bableves volt a vacsoránk.

Erre püspökatyánk odafordult Lujza nővérhez:

– Kérem a vacsorámat adják oda ennek a kislánynak, mert ő még éhes és nőnie kell!

Püspökatyánk mindenkin, mindenben keresztül látott.

[1130] Így volt ez mindig, G. Erzsikével jól megtömtük a zsebünket a fenyvesben talált almával. Bő, szürke kötény volt rajtunk, s ez jól eltakarta a tiltott zsákmányt. Mi a lépcsőházban voltunk már. Püspökatyánkat kedves Angéla házfőnök nővér kísérte lefelé. Célunk az volt, hogy a szerzeményt szalmazsákunkban tovább érleljük.

Köszöntünk szépen püspökatyánknak. Ő Angéla hf. nővérhez így szólt:

– Ezeknek rejtett zsákmányuk van!

Hozzánk így szólt:

– Kislányaim, a gyomrotokat el ne rontsátok vele!

Majdnem kővé váltunk, hogy püspökatyánk még azt is tudja, mi van a zsebünkben. A zsebünkben ugyanis zöld volt az alma.

[1131] Egy alkalommal vendégek érkeztek püspökatyánk látogatására. Kedves Erika nővér engem is beosztott, hogy friss ivóvizet, majd az ebédet szolgáljam fel a fenyvesben. Hamar átöltöztem ünneplő ruhámba, és felvettem egyetlen lefeszlett orrú cipőmet is. Mi ugyanis mezítláb, vagy klumpában³⁷⁵ jártunk, hogy takarékoskodjunk.

Az ebédnél drága püspökatyánk vidáman beszélgetett vendégeivel. Öröm volt őt látni, hallani.

Ebéd után a vendég nénik körbeülve figyeltek püspökatyánkra, aki miket kettőnk: Irmus húgommal magához szólított és a térdére ültetett. Ünnepi zavaromban rossz cipős lábamat a jobb cipős mögé rejtettem... De atyánk az ilyen apró izgalmat is észrevette. Beszélgetett, mesélt rólunk, huncutságainkról a néniknek. Egyszer csak azt mondja:

– Tetszik tudni, itt valaki azért fészkelődik és izgul ennyire, mert elfelejtette felvenni – a saját bőréből készült fehér topánkáját. És most kegyetek iránti tiszteletből szenved a lyukas téli cipőjében! Nem csoda, ha ez az egyetlen pár cipő is beteg néha...!

Én szörnyű zavaromban lemenekültem püspökatyám térdéről és az egyik fenyő mögé bújtam. Irmuskám pedig szaladt fel Zsófia nővérhez – cipőért. Zsófia nővér küldött is azonnal hibátlan cipőt, persze nem az enyémet.

A vendégek összeadták felesleges pénzüket, és így az én lyukas cipőmnek köszönhetjük, hogy ne említsem a közvetítő püspökatyánkat: minden gyerek új cipőt kapott, és ezentúl volt mindnyájunknak „csere-cipője” is.

[1132] Hogy Józsi bátyánk a budapesti egyetemen végezte tanulmányát, hogy ott szentelődjék pappá, püspökatyánknak köszönjük.

Józsink elhurcolását 1949 nyarán püspökatyánk sírjánál sírtam el. Mikor testvéri szívem csordultig volt fájdalommal, a székesfehérvári sírnál, majd Kaszap István sírjánál éreztem meg az Úr Jézus üzenetét:

– Miért sírsz kishitű? Testvéred él és megjön még!

Soroljam-e még tovább? Vége-hossza nem volna a csaknem csodaszámba menő eseményeknek, amelyek férfiakat, segíteni tudó embereket kapcsoltak hozzánk és drága fogoly Józsinkhoz a vorhutai fogság nyolc éve alatt. Ezek mind vagy maguk, vagy szüleik mély tisztelői drága püspökatyánknak.

Még az uram névnapja is püspökatyánkhoz fűz: április 2-án van. Atyánk hazatérésének emlékünnepén.

[1133] Egyszer azt mondta drága jó püspökatyánk:

– Ezek a kislányok még öregasszony korukban is mesélni fognak csobánkai élményeikről, nevelőikről!

Igaza volt, mint mindig, mindenben.

[1134] Kedves Jozefin nővérhez beosztott „segítség” voltam a baromfi-udvarban. Szerettem nagyon korán kelni, hogy a csirkék reggeliztetéséről el ne késsek. A hajnali órákban 1/2 5 órakor már találkoztam püspökatyánkkal, aki az Oszoly felé tartott. Esős napon a fenyvesben levő Madonna-kép előtt imádkozott.

Egyik reggel előbb a gazdasági-udvarba siettem le valamiért. 1/2 5 óra volt. Gyönyörűen kelt fel a Nap. Felnézek a Naptól megvilágított Oszolyra, hát ott látom kitárt karral állni drága jó püspökatyánkat, amint kelet felé fordulva imádkozik.

Futólépésben rohantam le az uszoda mögötti nagy baromfi telepre k. Jozefin nővérhez, hogy ő is lássa. Püspökatyánk ekkor már térdelt a sziklán. Csodálatos alakját körülömlötte a napsugár aranya.

Csak álltunk némán, összekulcsolt kézzel.

Gyermekszívemmel áhítattal hittem már akkor: püspökatyánk szent!

[1135] Napközben is többször betért a kápolnába, hogy amint nekünk kis gyermekeknek mondta:

– A tabernákulum Lakója ne legyen árva!

[1136] Kedves Angéla házfőnök nővér elrendelte, hogy ha néni vagy bácsi vendéggel kerülünk szembe: álljunk meg tisztelettel kb. 10 lépésnyire, köszönjük, és nézzünk fel a közeledőre. Ez a rendelkezés természetesen nem vonatkozott drága püspökatyánkkal kapcsolatos magatartásunkra. De mindezt valahogy így félreértettük.

Az én nagy szeretetemmel addig tűnődtem a parancson, amíg odamódosítottam, hogy én azt a „tíz lépésnyit” – öt lépésnyire igazítom.

Alig határoztam ezt így el, a főúton jön püspökatyánk. A nagy hirtelenül gyermekszemmel kimért öt lépésnyire, nehogy az illendőség ellen vétsek: megálltam. Amint drága püspökatyánk közeledett, én nagy zavaromban egy-egy lépést hátráltam. Jóságos püspökatyánk megütközve szólt rám:

– Nem vagyok én kéményseprő, hogy tőlem féljete! Ugye, ez valami újabb rendelet?

Az öt lépést én egy lépéssel átiramodtam, és máris atyánk jobb kezébe kapaszkodtam, pontosan úgy, mint eddig...

[1137] Püspökatyánk halála után álmodtam, de mintha tegnap álmodtam volna: valamilyen nagy magaslatra igyekeztünk fel létrán. M. nővér már majdnem fölért. Visszaszólt:

– Látod-e Annuskám, ki áll legközelebb az Úr Jézushoz?

Fölnézek: az Úr Jézus körül nagyon sok üdvözült lelket láttam!

Szent József jobbán Püspökatyánk állt!

Ránk nézett, ránk mutatott: a kapaszkodókra. Mozdulatával azt fejezte ki: mi az Övéi vagyunk!!!

Gusnek család emlékei

[1138] Püspökatyánk egy hétköznapon igen korán misézett. (Talán el kellett utaznia? – erre nem emlékszem.) De evangélium után rövid szentbeszédet mondott. Én, az én gyermek szívemmel azt jegyeztem meg az egész beszédből, hogy a parkunkban virágzó aszter³⁷⁶ bokor milyen gyönyörű...

Ezen a héten én voltam drága püspökatyánk reggeli tálcavivője. Kisiitem a kápolnából és mentem egyenesen fel a parkba. Letörtem a legszebb ágakat az aszter bokorról, rohantam fel a villába s ott vázába tettem a virágot, majd eléje a nagy reggeli tálcát. Még ott voltam, mikor püspökatyánk belépett a szobájába.

– Hogyan került ez a virág hozzám? – kérdezte gyönyörködve.

Bevallottam, hogy én hoztam a mai szentbeszéd után.

– Ülj le kis Gusnek! Most én meghívlak reggelire! Együtt reggelizünk!

Azt se tudtam, hova legyek, de engedelmesen leültem. Ekkor bekopogott k. Angéla házfőnök nővér. Ámulva látja, hogy ott vagyunk püspökatyánk asztalánál.

– Mariska – kérdi megütközve –, hát te hogyan kerültél ide? Miért ültél ide?

– A kis Gusnek az én vendégem. Én hívtam meg – válaszolta helyettem jóságos, drága püspökatyánk.

– Nézze kedves Angélám, ezt a csodás bokrétát! Hát ezt kellett rögtön szeretettel viszonzoznom!

[1139] A nagy kápolna és a villa között rekreációztunk nagyobb lármával, mint máskor. Anita nővér csendesítgetett, de nem bírt velünk:

– Ne lármázzatok, püspökatyánk pihen!

Drága püspökatyánk rögtön megjelent az ablaknál s lekiáltott:

– Csak hadd zajongjanak, engem nem zavarnak!

(Püspökatyánk napközben nem pihent.)

[1140] A tehénpásztorunk helyett az Oszoly oldalán ketten őriztük a teheneinket. Szerettük ezt a beosztásunkat: nagyon szép a kilátás, csöndben üldögéltünk, tanulgattunk, dalolgattunk. De hirtelen vihar támadt. Nemcsak mi ijedtünk meg, hanem a tehenek is. Csak azt tudtuk, nekünk ezeket le kell terelni a gazdasági udvarba. De hát a tehenek szétszaladtak, nem bírtunk velük, pedig szelídek voltak, de most féltünk tőlük. Ekkor, hogy honnan, honnan nem, hirtelen megjelent mellettünk püspökatyánk. Egy pillanat alatt a legközelebbi bokorból egy jókora ágat tört ki, összeterelte a szétfutott csordát, néhány perc alatt már lent voltunk a hídnál, onnan a gazdasági udvarban. Püspökatyánk behajtotta a teheneket az istállóba. Tette ezt nemcsak nagy határozottsággal, hanem kedvveléssel.

[1141] Konyhás voltam. A sok sietős munkában nem is vettük észre, hogy az ég beborult, s valami nagy eső lesz. Csak a záporra figyeltünk fel.

Hirtelen nyílik az ajtó és látjuk drága jó püspökatyánkat. Hóna alatt egy kotlóstyúk, bal keze összefogva, felemelve tartja a reverendája szélét, s benne, mint egy nagy bugyorban, csipog egy egész fészekalja kis csibe.

– Veronácskát keresem – mondja izgatottan. – Idehoztam őket a fenyvesből, melengessék fel, hogy megszáradhassanak!

Még ma is rejtély előttem, hogyan tudta püspökatyánk a riadt kotlóst s ahány, annyifelé szaladó csibét összefogni! És lehozni! Ott állt köztük átázott reverendában, most is a riadt, csipogó apróságokra figyelve.

Csak álltunk körülötte kimondhatatlan szeretettel.

Azt éreztük-e át kis gyermekszívünkkel, hogy mi is ilyen viharban összeszedett kis apróságok vagyunk? Nem tudom. De ezt a szent élményt hűséggel őrzöm 35–36 év óta.

[1142] Úgy hallottam, hogy püspökatyánk a fehérvári szegényeknek nemcsak fát és szemet juttatott télvíz idején, hanem a kabátja alatt petróleumot is vitt a lámpáikba.

[1143] Nagyon szeretett visszagondolni a mi szereplésünkre a Vigadóban. Ottokár Árvaházunk javára rendezett fényes ünnepély volt az. Drága püspökatyánk mondta az ünnepi beszédet. Mi, árvák, valamennyien egyforma ruhánkban, félkörben álltunk fel az emelvény hátterében. Mi otthon az intézetben sokszor szerepeltünk, nem féltünk... tele voltunk örömmel. Mögöttünk az orgonánál k. Cecilia nővér ült, előttünk a remek hangú: Lösch Terka, kántorunk. Azt tudtuk, hogy püspökatyánk után Griesbacher miséjét énekeljük. Ünnepeken sokszor énekeltük ezt kedves főnöknő anyánk öröme. De mikor püspökatyánk azzal kezdte gyönyörű beszédét, hogy „idehozta az ő nefelejcs bokrétáját”, a nemzet árváit, egyszerre előntötte a szemünket is, a szívünket is a könny... Megindult, fátyolos hangon kezdtünk énekelni... majd egyre nagyobb lelkesedéssel... Azt mondták: remek volt!...³⁷⁷

özv. Follinusz Árpádné, Darnay Margit

Ottokár atyánk lelki leányától kaptuk ezeket a gyöngyszemeket:

[1144] Mikor özvegy lettem, kisleányomat a székesfehérvári zárdában neveltetem. Így többször részesültem abban a kegyelemben, hogy találkozhattam püspökatyánkkal. Megvallom nem szívesen mondom el kedves emlékeimet, mert tudom, püspökatyánk nem szeretett „kirakatba” kerülni... Ámbár Ő is megosztotta, amije volt...

Boldogemlékezetű püspökatyánk, midőn mint püspök először vett részt a Koronázó templomi nagy ünnepségen, mint a többi püspök, ő is teljes díszben, hintón érkezett, a menet fölfejlődése előtt.

Mikor a Szent Jobb visszavitele után, a menet már szétoszlottan visszafelé tartott, mi, nagyon sokan még mindig az út mentén álltunk. Az első sorból hátrább húzódva várakoztam arra, hogy a tömeg közt utat találjak. Egyszer csak valaki megfogja a karomat: Ottokár püspök volt! Egyszerű reverendájában.

Örömmel, de csodálkozva kértem:

– Miért csak így, és miért gyalog?

– Elég volt egyszer ketreben mutogatnom magam – felelte. – Így jobb!

És kis kézításkájával tovább sietett...

[1145] 1927. április 1-re virradóra, elsőpéntek hajnalán álmomban láttam püspökatyánkat. Egy nagy teremben volt. Hozzá lépve nagy aggodalmamban, így kérleltem:

– Püspökatyám, kérem, oly fáradtnak látom... nem volna szabad már annyit dolgoznia!

Csak ezt felelte:

– Édes leányom, hiszen ez az utolsó...

Aznap este a szószéken haldokolni kezdett, másnap halott volt...

[1146] Halála óta sokszor láttam álmomban. Egyszer így szólt:

– Kedves leányom, többé már nem jövök!

Azóta sohasem láttam.

[1147] Csodálatos nagyságát, lelkének erejét mindig csodálva tiszteltem.

Életszentségének legmélyére még 1911-ben láthattam bele: az indexre tétel fölötti irtózatossá felindulásommal kerestem föl. Figyelve hallgatott, majd csak ennyit mondott:

– Kedves leányom... vannak helyzetek, amikor nem kritizálunk, hanem engedelmeskedünk!...

Ribiánszky Józsefné

[1148] Mint serdülő leány már nagyon tiszteltem, szerettem Ottokár püspök urat.

Menyasszony koromban, esküvőnk előtt tisztelegtem nála, hogy áldását kérjem. Csak „Babi”-nak nevezett, de ekkor komolyan, Kornéliának szólított. Kérdései során nagyon komolyan ezt kérdi:

– Mondja, kedves, tud maga főzni?

Nagyot néztem, de bátran megvallottam:

– Nem! (Még csak 16 éves voltam!)

Püspökatyánk ekkor nem szólt semmit. A tisztelgésünk végén megáldott, s felejthetetlen kedves jósággal így szólt:

– Isten megáldja! És kívánom: egye meg a saját főztjét!

Fiatal, boldog férjemmel felfogtam: olyan lesz az életem, ahogyan „megfőzöm”!

[1149] Az uram Iszkaszentgyörgyön P. gróf uradalmában volt intéző. Egy 180 holdas halastavat tervezett és készített, sőt ő maga is szinte munkásemberként dolgozott együtt a jelentősebb földmunkát végzőkkel. Így találta őt egy alkalommal Ottokár püspök úr, aki Viszota kanonokkal kijött az uradalomba megnézni a készülő tavat.

A tó el is készült, az uram sok elismerést kapott. De örömünk nem tartott sokáig. Irigyei, ellenségei a grófnál bevádolták, megrágalmazták. Irtózatosan megviselte az én becsületes uram lelkét! Már a kétségbeesésnél tartott. Ekkor fölkereste őt a drága püspökatyá, s így szólt az uramhoz:

– Kérem, legyen erős és tartsa magasabbra a fejét, mint eddig! Ez az ügy tűzpróba! Ön előtt ezután mélyen emeli le a kalapját mindenki!

Majd elgondolkozva csak ennyit mondott:

– Na, hanem az a szegény gróf...

A per vége az lett, hogy a hamis vádat visszavonták, bocsánatot kértek.

[1150] Karácsonyra az *Elmélkedéseket* ajándékozta nekem püspökatyánk. Ezt írta bele: „K. Babi! Világítson Kegyednek ez a könyv, legyen mécsese; legyenek e sorok rácsok, melyek mögül Kegyed felé világít a legszebb arc: Krisztus. Tekintsen rá, s ifjuljon s hevüljön, s szépüljön tőle!

Isten vele!

Prohászka Ottokár”.

[1151] 1917-ben bementem Fehérvárra, hogy az úrnapi körmeneten részt vehessek. Magammal vittem a két kisfiamat: a kétéves Miklóskát és a hét hónapos Lacit. Mikor a visszatérő körmenettel a városházáig értünk, én félreálltam a járdára, hogy Miklóska lássa az Oltáriszentséget vivő püspökatyánkat. Ebben a pillanatban a zenekar elhallgatott, s a hívek még nem kezdtek énekelni..., a baldachin elénk érkezett. Az előttem álló Miklóskám tele torokkal rázendített:

– Mennyből az angyal...

Ottokár atyánk szeme rámosolygott az én Miklóskámra, aki rendületlenül, torka szakadtából énekelt tovább!

Mikor a szertartás végével püspökatyánk hazafelé tartott, kocsijából kihajolva integetett felém. Hitvalló Miklóskám lelkendezve, két kis karját fölemelve viszonzta püspökatyánk kitüntető, jóságos integetését. A járdán szorongó, amúgyis lelkes közönség középpontja Miklóska lett. Egy kedves, szellemes hölgyismerősöm megszólalt:

– Hát nem érdemes megöregedni, a gyermekeké az elsőség!

[1152] Ezekben az években a megyei főorvos, dr. Schlesinger Illés volt. Ő mondta el nekünk, hogy elment hozzá Ottokár püspök úr!

– Megtudtam, hogy szegény híveim mind Önhöz járnak, s mindet ingyen gyógyítja! Meg akarom ezt most köszönni!³⁷⁸

[1153] A püspöki uradalom számtartója bent lakott a püspöki palotában. A felesége kitűnő gazdasszony volt (Bitteráék). Remekül segített Irma néninek bevásárlásnál stb. Mikor 1919-ben, április végén a püspök úr a palotából átköltözött a Streit kanonok házába, Irma néniékkel Bitteráék is mentek. Május 4-én már mindnyájan ott voltak (Irma néni, püspökatyánk, öccse: Gusztai bácsi a feleségével: Ilonka nénivel). Alig volt valamijök. Püspökatyánk hozzákezdett fát vágni, hogy főzhessenek. Meglátja a kis Bitteráné:

– Óh, még csak ez hiányzott!

És elrejtí a baltát, a fűrész...

Ettől kezdve drága püspökatyánk az asszonykát „Mokány Annának” nevezte.

[1154] Amit szeretnék még elmondani, az serdülő leány koromból való emlékem:

Székesfehérváron fényes Petőfi-est volt a ciszterek dísztermében. Mi is ott voltunk.

Püspökatyánk a közönség első sorának közepén foglalt helyet, mi egy-két sorral hátrább és oldalt.

Az estély fénypontja: Jászai Mari. Már érkezik is! Ámulva nézem arannyal dúsan átszőtt görögös díszruháját... Fiatal fejemmel azt gondoltam: egyezik ez Petőfi szellemével? No, de mindegy!

Mikor az ünnepi beszéd után megjelent az emelvényen, lelkes taps fogadta. Majd az elhalkult üdvözlés után, nagy csöndben szavalni kezd:

„Itt születtem, én ezen a tájon...”

De amint a versszak végén tragikus bűgással kiáltja: „...Cserebogár, sárga cserebogár...”, fölvakkant megijedten egy kis kutya, s vonítva ugat!

Irtózatossággal, szégyenkezés fog el: ez a kiskutya a nálunk lakó nagynéném kutyája! A hangja ugyanaz! Hogyan kerülhetett ide? Nem mertem, nem bírtam megmozdulni!

Jászai nem zavartatja magát, kezdi a második versszakot... a végén: még tragikusabb zokogással, fortissimo kiáltással zengi: „...Cserebogár, sárga cserebogár...”

A kutyánk most már az első szótagtól kezdve szűkülve vonít!

Jászai elhallgat... fejedelmi méltósággal adja meg magát:

– Nem tudok vele versenyezni!

A rendezőség ide-oda rohan, tekintget, végre az egyik szék alatt megtalálják, elkapják a mi kiskutyánkat. Viszik kifelé villámgyorsan.

És most már „visszhang” nélkül dörög el az utolsó strófának szunnyadni vágyó sóhaját...

Ezt azért mondtam most el, mert valami rendkívüli élményem volt drága püspökatyánk arcát látnom!

A nagy művészről iránti tisztelete, s ugyanakkor a helyzet komikus voltán kelt, de ki nem mutatható derűje: ott vibrált remek profilján...

Mintha ma is látnám! Nem lehet ezt elfelejteni...

Schweiger Jolán

[1155] Tizenkét éves koromban gyóntam először Prohászka Ottokár püspök úrnál. „Kegyed”-nek szólítottatott. Ő vezetett Jézus Szíve tiszteletére. Tizenkét éven át volt gyóntatóm. A székesfehérvári Ferenceseknél gyóntatott. A gyóntatószékben soha sem nézett föl, kezével eltakarta a szemét. Ott maradt, ha dél volt is, amíg egyetlen egy gyónó is jelentkezett. Pedig hideg kis szobában volt a helye.

[1156] Mátrai Ferenc, Bernardin atya volt Ottokár püspökatya gyóntatója.

– A gyónásnál a legfontosabb a tökéletes bánat!

[1157] Gyermekkoromban a szentgyónásnál kérdezte:

– Ugye, ha ön slingel,³⁷⁹ vagy hímez, és a szál összegubancolódik, ugye akkor szépen kibontja?

– Dehogy, összetépem!

[1158] A ferences harmadrendbe való fölvételem előtt fent gyóntam nála a kápolnában. Szittyay ft. vezetett föl.

– No, majd én segítek, csak szépen nyugodtan! – így biztatott püspökatya. Olyan volt a lelkem, mintha repültem volna (21–22 éves lehettem), 1926. december 10-én négy órán át.

[1159] Mikor életgyónásomat végeztem nála, minden bűnöm után így szólt:

– No, majd én segítek!

Feloldozás után az oltárhoz vezetett, s háromszor áldott meg!

[1160] Ottokár atyánk azt mondta:

– Ha itthon vagyok, mindig feljöhet hozzám gyónni!

Különben a Barátoknál gyóntatott egy kis szobában. Adamecz Erzs, Barna rendőrkapitányné és én voltunk rendes gyónói.

[1161] Nem kell a gyarlóságunk miatt kétségbe esnünk! Fő a jó szándék!

Emberek vagyunk, gyarlók vagyunk!

Mindent Istenért! – Ezt mondjuk minden reggel. Ez jó jel, jó kezdet!

Napjában többször mondjuk: „Jézus Szentséges Szíve, szívből szeretlek Téged! Bízom Benned!”

Megtanultam atyánk reggeli imáját – most is ezt mondom...

[1162] Fölvételt kértem egy rendbe. Az előírt kelengyém nem volt meg, tehát lemondtam lelkem vágyáról, de elmondtam püspökatyáknak.

– Higgye el, különb ez az élet, mint a szerzetben, ahol mindenkinek megvan mindene, itt kint pedig szegénységet élő, mindent magának kell előteremtenie.

[1163] Egyszer egy feszületet áldott meg nekem. Mielőtt átadta, megcsókolta az Úr Jézus jobb kezét...

[1164] Egy Berkesné nevű jó szívű asszonynál kéregetett egy szegény özvegy asszony, akinek nagyon nagy sebe volt (a kezén?). Berkesné kimosta a beteg asszony sebét, bekötözte. Ezt valahogy megtudta püspökatyá. Elment Berkesnéhez, megköszönte irgalmasságát, és megcsókolta Berkesné kezét.

[1165] Meglátogatta A.-né előkelő asszonyt, aki éppen a kertben kapált. Ő kivette a kezéből a kapát, s tovább kapált a megkezdett soron...

[1166] Püspökatyá estefelé rendes sétáján (a titkárával) egy szőlőhöz érkezett. Egy asszony, aki a sorok között kapált, valamiben megakadva, nagyot káromkodott. Hirtelen meglátva a püspök urat, rögtön „Dicsértessék”-kel köszönt. A titkár úrtól tudom, hogy a püspökatyá így szólt az asszonyhoz:

– Harcias amazon, ön mélyen vallásos!

[1167] Karácsony előtt csináltatott egy pár cipőt. Irma néni, a húga sehol se találta.

– Kedves Ottokár, hol van a te új cipőd? Ez a rossz már csupa foltozás!

– Hadd fiacskám, jó helyen van az!

Ekkor mondta el, hogy egy diák jött hozzá, és kint volt a lába a cipőből! Hát neki adta! És elment a nagypénteki szertartásra a rossz cipőben. Irma néninek ezt mondta:

– Isten nem a ruhát nézi, hanem a lelket!

[1168] 1927. április 1-én este a bátyám hazajöve az Egyetemi templomból így szólt hozzám:

– Már nem lesz többé Prohászka! Ha mégis megmarad, nem szól többé! De felénk fordult a szószékről, és áldást adott!

[1169] Április 2-án az egyetemi kis vendégszobában fekete reverendába öltözve feküdt, a lábánál egy csokor ibolya. Farkas Edith, Irma néni és egy püspök volt akkor mellette. Első voltam, aki bejutott a halottas ágyhoz, de csak sírtam. Még ki sem hült a keze, a püspök úr rátette az olvasómat a kezére.

[1170] A fehérvári székesegyházban egész éjjel a ravatal mellett imádkoztam reggel nyolc óráig...

[1171] Imádkozzunk!

Diabella Máriától:

Csendesen járjunk, csak suttogva szóljunk,
Pihenni tért az őrző-angyalunk...
Most, hogy a szentek békéjében nyugszik –
Legjobb, ha érte így imádkozunk:

Úristen! Add, hogy álmában üdítse
Kristályforrásnak habzó serlege –
Túlcsordult szívünk háláját a lelke
Szent álmodásban, örömmel vegye!

Ne tudja, lássa, hogy a gyász felhője,
Lelkünkre most mily sötéten borul...
Hogy a szemünkből könnyeinknek árja
Mély fájdalomtól – koporsóra hull!

Székesfehérvár, 1927. április 6.

„Kis Sanyi” gyógyulása

Kérésemre nővérem, özv. Szabó Sándorné, sz. Grasselli Márta mondta el három hónapos kisfiának hirtelen gyógyulását.

[1172] 1927. április 2-án a rádió közölte a megrendítő hírt, hogy Prohászka Ottokár d. u. 3/4 2 órakor meghalt! Az irtózatot veszteséget nemcsak a magam szívével sirattam, hanem a Ti szívetekkel is...

Estefelé kisebbik fiam, aki január 2-án született, tehát éppen három hónapos volt, hirtelen fölsírt. Erős, nyugodt, nem sírós kisfiú volt, hozzásietve látom, hogy drága kis arca eltorzult, apró kezeivel riadtan kapkodva szenved, s egyre hangosabban, sivítva sír! Amit csak meg lehetett tenni, mindent elkövettem, hogy lecsillapodjék. Orvosunkhoz, Szenes Zsigmondhoz, Debrecen legjobb gyermekorvosához telefonáltam, de nem volt otthon! Megígértettem, hogy amint vidéki útvjáról hazaérkezik, azonnal jöjjön.

Irtózatot aggodalmamban sem gondoltam arra, hogy idegen orvost hívassak. Szenes doktor mindig azt mondta: „Én itt majdnem fölösleges vagyok! Ez a mamácska kész gyermekorvos!” És még így is bátorított: „Sohase aggódjék, ha néha késve tudok jönni! Nincs itt soha semmi mulasztás.”

Ez adott erőt, hogy szívbajomat is feledve, minden segítségnek gondolt lehetőséget előlről kezdjek. Semmi sem segített. Sanyikám hirtelen elhallgatott. Kezecskei kezdtek elkékelni, kis teste hideg lett, szeme becsukódott. Azt éreztem, megőrülök! Fölkaptam szegénykémet, de oly súlyos volt, alig bírtam kis ágyáig elvinni.

Mellé térdeltem. Olyan volt, mint kicsi Mártikám holtan.

Minden erőmmel kiáltottam:

– Ottokár Atyánk! Neked ajánlom Sanyikát!

Könyörögve kérlek, ha már Isten színe előtt vagy, kérd az Úr Jézust, ne vegye el Sanyikámat! Gyógyítsa meg Sanyikámat!

Kis ideig nem is tudtam sem mozdulni, sem fölneézni szegénykéimre – csak mikor hallottam rendes, nyugodt lélegzetvételt! Nyugodtan aludt! Hajnalig nem mozdultam mellőle.

Reggelig aludt. Átszínesedett, mosolygós arccal ébredt: éhes volt! De nem sírt! Ismét ragyogó szemmel követelődött... – én tápláltam... Talán ekkor szívta magába azt a hitet, amelyből ma is él.

Én a gyermekemet Isten igen nagy ajándékának tartom. Kis Sanyimra ma is úgy nézek, mint kétszeres ajándékra:

Isten adta, és püspökatyánk közbenjárására: visszaadta!

Áldott legyen az Isten az ő szentjeiben...!

Másnap Szenes doktor sietve jött ki hozzánk. Alaposan megvizsgálta Sanyikát. A „csupa-szív” ember figyelmesen nézett hol rám, hol a csöpp gyerekre: a rosszullét nyoma, fáradtsága sem volt észlelhető Sanyikán...

Gratulált: „Mindig mondtam, hogy ön kész orvos!” És pici fiamra gyönyörködve nézett: „Édesanyád tudása megint remekelt!”

Nem a tudásom, doktor úr, nem a tudásom: a hitem...

özv. Halmi Gyuláné kultagunk

Országos Szervezetünk alelnöke mondta el 1960 júniusában:

[1173] Püspökatyánk még a székesfehérvári kriptában pihent. Ide zarándokolt el egyik ismerőse. Hazaérkezve nagy kegyelettel beszéli el élményét Halminénak... Majd így szól: Hallottál ilyet? A kriptában a sok emléktábla egyikén olvasom: „Köszönöm, hogy visszahoztad vömet Oroszországból”.

– Egy anyós –, aki a vejét visszaimádkozza! – csodálkozott derűsen a barátnő.

– Ez én vagyok! – mondtam éppen nem szégyenkezve.

– Mikor a vöm bevonult, püspökatyánkra bízam. Naponként könyörögtem a közbenjárásért. Vöm Kurszkban az első vonal mögötti kórház főorvosa volt. A kórház zsúfolva sebesültekkel. Egy hely sincs már! Ekkor hoznak egy halálosan sérült katonát. Míg hátrább vinnék, elvérzik. A vöm mondja: én szorítok valahol helyet! És fölsiet az emeletre. Még nem ért föl, irtóztos dörrenéssel egy bomba zuhan pontosan oda, ahol ő és a sebesült volt... (A sebesültet maga előtt vitette föl.) A bomba nem robbant fel.

– Egy másik légítámadáskor a bomba bezuhant a műtőbe. A vömnek segédkező orvos meghalt, a vöm, Alföldy épen maradt. Ekkor már a barátnőm nem mosolygott. Elmondtam neki milyen bizalommal kértem őt naponta. Püspökatyánk közbenjárásának vallom, hogy vöm egészségesen hazajutott.

[1174] Püspökatyám írta az *Elmélkedésekbe*:

„Fejlődjünk szabadon, Krisztus gondolatai szerint!

Fölöttünk az ég világossága, lábaink alatt termő föld; a két erőt egy felsőbb, szebb életben egyesítsük!”

Ebben a szebb, felsőbb életben, boldog püspökatyánkban, közbenjáró szeretetében bízom én azóta is...

[1175] Van még egy emlékem 1913-ból. Januárban, hideg időben, csúszós járdán mentem el éppen a Papnevelde előtt. Ebben a pillanatban lépett ki a kapun drága püspökatyánk. Megállt. Üdvözöltem, s kérdeztem: Szabad-e hozzá csatlakoznom?

– Hogyne, édes leányom! Mondja: hogyan van?

Boldog merészséggel azt kértem, ha együtt mehetünk, ne menjünk gyorsan, se nagy léptekkel, mert beteges vagyok! Végtelen jósággal azonnal meglassította jellegzetes, határozott nagy lépteit, s kis léptekkel haladtunk lassan előre. Közben megtudtam püspökatyánktól, hogy a Katolikus Körbe kell mennie, a nagy női-gyűlésre. Amint így megyünk, megkondul a déli harangszó...

Püspökatyánk megemeli a kalapját, halkán kezdi mondani az Úrangyalát... és sietve, nagy léptekkel elment.

Rám olyan mély hatást tett az, hogy csodálatos pontosságát mellőzve, sietős útját elhallgatva jött velem, amint megbántás nélkül siethetett, elsietett, hogy azóta erre a jelenetre visszaemlékezve: most, 1960-ban! ... máig sem mulasztottam el a déli imát!

[1176] Ha nem tévedek, 1920- vagy 21-ben a IX. kerület elnöknője kultúrdélutánt rendezett. Püspökatyánk volt az ünnepi szónok.

Ott hallottam tőle először az Eucharisziáról s e szentség iránti érzékről, szenzusról. Ragyogóan beszélt. Az átszellemült hallgatóság élén ott volt Jászai Mari, püspökatya lelkes híve.

Nem kis élményem volt püspökatyánkat hallgatni és Jászai Marit látni, nézni nagy tragikánk arcát!

Planéter Jolán tanárnő

kütagunknak mondta el drága püspökatyánk:

[1177] Egy Fejér megyei tanyán az udvaron nagy csapat játszó gyermek hangos „Dicsértessék”-kel köszöntött. Erre kilépett a házból egy fiatal, de munkától hervadt asszonyka, s hozzám sietett, hogy ő is köszönjön.

Megkérdeztem tőle: ez a gyermekhad mind az övé?

– Mind az enyém – felelte kedvesen.

Látván máris görnyedt vállát, fáradt mozdulatát, megkérdeztem tőle:

– Mondja kedves anyácska, nem sok egy kicsit ez a gond, ez a sok kisgyerek?

Az asszonyka rám nézve így válaszolt:

– Nem sok, nem sok ez drága püspökatyám..., nem számol az, aki szeret!

Mondom magának Jolánka, ma is meghatódva gondolok arra a nagyszerű tanyai asszonyra!³⁸⁰

[1178] Egy tanítónő társammal beszélgettünk a szerzetesi hivatásról – itt, a remetei Otthonban –, már mindketten öregek, betegesek voltunk. Azt mondja a társam:

– Képzeld, fiatal koromban, hogyhogy nem, egyszer csak arra gondoltam nagy hirtelenül: belépek én is valamelyik zárdába! De hová?

Kerestem, és meg is találtam az alkalmat, hogy Ottokár püspök úr elé jussak. Kértem, adjon nekem tanácsot! A püspök úr nagyon komolyan csak ennyit mondott:

– Kedves leányom, ha magának hivatása volna, nem *tőlem* kérne tanácsot!

Átlátott a lelkemen, olyannak látta, amilyen!

Egy kedves, idős néni tette ezt a vallomást

drága püspökatyánk egyik lelkigyakorlatán, a befejező elmélkedés után:

[1179] „Kedves nővér, engem úgy elragadott a püspök úr tanítása a szociális munka nagyszerűségéről, amiről bizony nekem eddig sejtelmem sem volt, hogy alig vártam, hogy sorra kerüljek, mikor gyóntatni kezdett! De én akkor nem is gyónni akartam! Valami ilyesfélét mondtam: hogy eddigi mulasztásaimat jóvá tegyem, ezután minden időmet és erőmet a szociális munkára, misszióra ajánlom fel!

– Van kegyednek családja? – szólt közbe a püspök úr.

– Igenis van! Gyermekeim és unokáim is vannak! De én már eleget törődtem velük, ezután gondoskodjanak magukról!

A püspök úr arca egyre komolyabb lett. Felém fordulva csak ennyit mondott:

– Kegyed rosszul figyelt! Az Isten nem szereti a bolondos öregasszonyokat!

És összehúzta a gyóntatórács lila függönyét... vártam... majd kitámolyogtam a gyóntatószékből... visszatértem a padba, az előbbi helyemre. Nem tudom, bírtam-e imádkozni? De egyszerre megértettem: a misszió otthon kezdődik!”

G. D. kültagunk, Ottokár Atyánk lelki leánya mondotta el

[1180] Egy kedves iskolatársam és barátnőm, fiatal asszonyka, vidékről jött fel hozzám nagy szomorúsággal: már nem bírja megpróbáltatását, elválk az urától. Mit tehettem jobbat, mint az éppen Pesten lévő Ottokár atyánkhoz vittem el. Meggyónt nála, de úgy láttam, nem bírt megnyugodni. Másnap elmentünk az Egyetemi templomba Atyánk konferenciájára. Csodálatos hatással beszélt a szenvedésről. Majd hirtelen így szólt:

– Tegnap volt nálam valaki, annak üzenem: tövisbokorban is lehet fészket rakni!

A szentbeszéd után az én kis barátnőm finom lelke egyensúlyba jutott: csupa békesség, élni akarás sugárzott egész lényéből. Sietve utazott haza. Amint évek múlva mondta nekem, soha többé nem gondolt válásra! Remek szép gyermekeket nevelt... ma már unokák boldog nagymamája.

dr. Hegyi Árpádné, kaposvári elnöknőnk emlékei

[1181] Orsolya nővérünk kérésére 1963. december 9-én a következő emlékek sorozatát kaptuk:

„Meglepett k. leveled, de meg is tisztelt nagyon, mert réges-régen a Szociális Missziótársulat elfelejtettjének hittem öreg személyemet.

Készséggel teszek óhajodnak eleget, – de mélyen meghatva is, mert szentéletű kegyelmes atyánkról – hacsak képletesen is, de emlékeimet lezárt ékszerdobozban, – kulccsal lezárva – rejtegettem mind e mai napig. Most a Te óhajodra, kedves Missziós Testvérem – félve, – szinte könnybelábadó szemekkel, reszkető kézzel felnyitom kincses ládikámat. Mi is rejlik benne?

Emlékezem: Több évvel helyi Missziós Egyesületünk megalakulása előtt – ez 1919 szeptemberében történt (?) – az itt már szépen működő Oltáregylet meghívására, megérkezett Prohászka Ottokár püspökatya, hogy háromnapos lelkigyakorlatot tartson a tagoknak.

Szent híre megelőzte, és ezért nagy érdeklődés fogadtuk Őt. Ekkor láttam és hallottam először. Bizony igen kezdetén voltam a lelki életnek, és a nagy tudós püspök úr beszédei igen magasan íveltek, így tehát kissé nehezen értettem. (Azt hiszem, sokan voltak így mások is.) Közbevetem azt, hogy még szentbeszéde előtt panaszkodtam Pálffy Mária tanárnőnek, hogy nem tudok imádkozni egy idő óta. Mire ő azt ajánlotta, hogy tessék elmélkedni! Igen, de mi az? – Elmosolyodott és azt mondta: «Tessék a Miatyánkról gondolkodni, hogy mi is rejlik szavai mögött?» – Hát jó, és én gondolkodtam, heteken át, hiába! A szavakon, az első

mondaton túl nem jutottam! Sajnos! Vagy nem is sajnos? Sőt! Szóval az első elmélkedése Prohászka atyánknak számomra meddő volt. A második elmélkedése alatt azonban egész csodálatosan a Szentlélek felvilágosító kegyelme szállt reám, és én kezdtem érteni, érezni drága Atyánk szavait! Új élet költözött belém, és hazamenve este, mikor elkezdtem a Miatyánkot, sok-sok minden fenségeset találtam benne, és azóta több mint ötven éve naponta elmélkedem, sőt szinte imakönyvet nem is használok.

Évek múlva el is beszéltem ezt a csodálatos esetet a jó püspökatyánknak, aki felderülő arccal vette ezt tudomásul, mondván:

– Hja, eszközök vagyunk az Úr kezében. Őt illeti tehát a hála és dicséret.

A lelkigyakorlat a negyedik reggelen fejeződött be. Az oltáregyleti elnöknő kb. tíz hölgyet kért fel arra, köztük engem is, hogy a templom hajójában, illetve előcsarnokában sorakozva várjuk a távozó püspökatyát, akit ő kísért ki hozzánk. A püspök úr mindenkinek kezét nyújtotta, és a hölgyek szépen megrázták a kezét és mosolyogva hajlongtak. – A püspök úr szívélyes volt ugyan, de szerintem tartózkodó. Kb. utolsónak maradtam én, hiszen talán 25 éves lehettem. Mikor hozzám lépett a drága Atya, szívem nagyot dobbant és előntötte a vér az arcomat, fejemet. Éreztem, hogy nagy pillanat ez, amely reám elkövetkezett, elrohantak emlékezetemben a három szent nap fenséges tanításai és kicsordultak a könnyeim és önkéntelenül hirtelen letérdeltem és a felém nyújtott megszentelt főpapi kezét megcsókoltam. A drága püspök úr lehajolt hozzám, kezemet erősen fogva baljával, de jobbajával fejemet érintette és azt mondta:

– Így van ez jól – áldja meg a Mindenható Isten!

Én boldog meghatódottsággal néztem utána, míg kocsijával el nem robogott, de emléke ma is él szívemben.”

[1182] Évek múltak el. De dátumokat nem igen tudok mondani, csak azt, hogy már missziós voltam, mikor egyszer a régi Missziós Otthonba – egy katolikus nagygyűlés ideje alatt – meghívást kaptam jó Edith anyánktól, úgy emlékszem, délelőtt tíz órára.

Elmentem. Ott sok régi, tekintélyes tag gyűlt már össze. Én, az újonc, kissé zavarban voltam. Idegenként álltam, és nem is sejtettem, kit, mit várunk? Egyszerre csak felnyílt a kapu, és szép fogat gördült oda, és kilépett a páratlanul előkelő, mégis mindig oly szerény, fenséges fejtartású főpap, Prohászka püspök úr! Lelépett a kocsiból, körülnézett, Főnökanyát szívélyesen köszöntötte és biccentett egy-két régi ismerősnek, majd valahogy reám esett pillantása. Megállt... megindult... és előttem megállt. Felém nyújtotta drága jobbát, és én úgy, mint már egyszer, ráborultam drága jobbára. Ő derűsen gondolkodva nézett rám pár pillanatig, majd azt mondta:

– Ismerem! Ismerem! De a nevét, azt nem tudom! Hopp, megvan! Kaposvár! És ez nekem elég! Már emlékezem! – És én olyan nagyon boldog voltam!

Látod, kedves Orsolyám, az ékszerdobozban akadtam e percben e kedves emlékemre!

[1183] Többször a nagygyűléseken láttam, hallottam, és töltekezett a lelkem, a szívem, mert soha el nem mulasztotta a nagy püspök, hogy engem, a kicsi parányt, ha felfedezett a sokaságban, – valahogy ennek jelét ne adta volna.

Ha lehetett, odaléptem hozzá. Így egyszer a mi új egyházi tanácsadónk: Babics Endre is ott volt, mikor én pont elléptem Prohászka püspök úrtól, és sóhajtva mondta: milyen jó magának, hogy ismerheti! Kérdezem:

– És káplán úr nem ismeri?

– Sajnos nem!

– Na várjon csak! – Megfogtam B. E. káplán úr kezét és a tömegben furakodva vele futottam az éppen távozni akaró püspök úr felé. Ő észrevett, megállt.

– Na, mi az?

És én vakmerően előre toltam a káplán urat, aki eléje térdelt. A püspök úr fejére tette áldóan a kezét és azt mondta:

– Jó, hogy bemutatja, mert ez Krisztus igaz papja! Jól választott!

(Ugyanis lelkiatyám! És én Prohászka püspök úrtól megkérdeztem pár nappal előbb, hogy nem lesz-e veszedelmes egy ilyen nagyon fiatal és szép pap, mint lelkiatya és munkatárs nekem –, de neki is?) Püspök úr akkor azt felelte nekem:

– Nem, mert aki ilyen lélekkel indul, azt megóvjá az Úr minden botlástól!

Időrendben lesznek hibák, de nem vezettem naplót, és így csak ahogy eszembe jutnak a dolgok, úgy írom:

[1184] Ugyancsak eleinte, egyik nagygyűléskor kaptam engedélyt Edith anyánktól, hogy a Horánszky utcai Kongregációban fogadást tartó püspökatyához én is bemehessek. Boldogan vártam soromra. Azután? Hát csak egyszerre szemben álltam vele! Kérdőn nézett rám. Nem ismert meg. Én kissé akadozva mondtam a nevemet stb. és letérdeltem, áldást kérve tőle. Igen komolyan, visszautasítólag szólt:

– Azt már nem! Tudja meg; hogy én nem szoktam az áldásokkal dobálózni! Na, de egyébként üljön le és beszéljen, mit akar velem vagy tőlem?

És én beszéltem. Mit? – arra igazán nem emlékszem, de arra igen, hogy egyszerre azt mondta:

– Végeztünk! És most térdeljen le, mert most már ismerem magát, és meg fogom áldani! Így történt. Ismét boldoggá tett.

[1185] Más alkalommal találkozva rám nézett, azzal a csodálatos, lélekbe néző tekintetével, és azt kérdezte:

– Mi baj van? Bántják? Nem értik meg? Hitetlenek, lanyhák a munkatársai?

– Igen, igen! – feleltem.

– Nem baj! De feleljen nekem őszintén: van-e 12 hű, igaz munkatársa?

– Igen!

– No, akkor semmi baj! Az Úr Jézusnak elég volt 12, és magának ne lenne? Hát csak Jézus nyomán bátran előre!

[1186] Egy más alkalommal:

– Mi baja? Fáj valami? Kitaláltam valami biztos hatású ellenszert az emberi rosszság fájdalmi ellen. Lássá, velem is hálátlanok, hamisak, bíraskodók stb. – persze ez nekem is fáj és rosszul esik, kissé össze is tör néha –, de én ilyen esetekben azonnal jót teszek valakivel, esetleg éppen azzal, aki bánt vagy bántott. Tudja mit? Egy jó szót! Egy barátságos mosolyt! Valami szívességet, derűs készséggel! Esetleg segítyt adok és ezer apró lehetőséget használok fel és ki, és mindig megnyugszik a lelkem, és örülök, hogy megbántottak! Ajánlom magának, kedvesem, és meglátja majd, milyen jó tanácsot kapott!

[1187] Ismét egy alkalommal jó Edith anyánk több elnöknővel együtt felrendelt Pestre a Váci utcai kis hivatal missziós otthonába. Reggelire is várt minket. Nagy megtiszteltetés ért bennünket, mert a kegyelmes püspök úr is megjelent és velünk ült az asztalhoz. Nem is tudom, hogyan tehette, de engem jobbjára hívott. Csendesen ettünk, míg a 12 asszony e csendet nem állva meg, megszólaltak. Odasompolyogtak a püspök úr széke köré. Mindenkinek volt vele fontos közlése, kérése. És jót, vagy feddést kaptak, ki-ki érdeme szerint. – És én? Hát felhasználva az első csendes pillanatot, halkán odasúgtam:

– Kegyelmes Atyám, nekem is van ám kérésem!

– Na, ki vele!

– Borzasztó nagy ám, amit kérek!
 – Na, akkor pont csak elő vele!
 Őszinte, elcsukló hangon nyögtem ki a kérést:
 – Kérem, tessék lejönni hozzánk, lelkigyakorlatot tartani!
 – No, no és mást nem kér?
 – Nem, de ezt nagyon!
 – De épp ezt nem fogom megtenni!
 – Miért?
 – Mert egyszer már tartottam Kaposvárnak és az életem nem oly hosszú, hogy ismételten mehessek ugyanazon hívek közé.
 – Oh, de azok nem missziósok voltak!
 – De lelkek!
 Leverten hajtottam le a fejemet. Ecce ancilla Domini.³⁸¹
 Reggelink befejeződött. Ő imádkozott, és aztán derűs, ragyogó tekintettel odafordult hozzám:
 – No, hát mikor kívánja, hogy menjek magukhoz?
 Csoda, hogy gyermekként nem sikoltottam föl meglepetésemben, boldogságomban.
 Miután ez az eset már első orrvérzése után volt, Edith anya kissé aggódott. Ki fog merülni! Vonja vissza ígéretét! De a püspöknya állta!
 Otthon aztán azonnal írtam Potyondy – akkori, úgy tudom, püspöki titkárnak – és mindent kikérdeztem püspökatyánkra vonatkozóan. Mit, hogyan szokott otthon tenni, enni – és mit nem? Jött is gyors válasz és ennek nyomán készülődtünk a nagy eseményre.
 Vakmerően hozzánk invitáltuk lakni, három szobát bocsátottunk rendelkezésére. Az egész város úgy várta a szent hetet, mely hétfő reggeltől szombat délelőttig tartott. De épp oly ünnepnek éreztük a szent püspöknya érkezését is.
 A vonatnál – mert tudtuk, hogy nem szereti a parádét – csak az alispán, a férjem és én vártuk. Megyei fogat. Díszruhás ordinánc. És befutott a gyors. Ott állt kicsiny bőrdíjával a nagy püspök az ablaknál, melyen mint hóborított hegycsúcs magaslott ki nemes feje. Majd kivezettük a kocsizhoz, de ő azt kérdezte:
 – Messze laknak?
 – Csak az utca végén.
 – No, akkor bírjuk gyalog is!
 És mentünk. A folyosóknál virággal várta édesanyám és a személyzetünk. Mindenkit szeretettel megölelt és homlokon csókolt – csak engem nem! – Óh, pedig de reméltem ezt a kitüntetést! Rám nézett és azt mondta:
 – Óh, maga fiatal! És két saját ujjára csókot lehelve azzal érintette homlokomat.
 Bevezettük szobáiba. Tetszetek, de sokallta. Elég lenne egy is! Akkor egyedül hagytuk pihenni. Ebédre jó étvágygal evett. Elmondom azt is, hogy miután édesanyám ült mindig a fő helyen, most is meghagytam részére a helyét. A püspöknya tőle jobbra ült – megmondtam okát és tetszett neki. Minden étkezésnél egy-egy főtisztelendő pap is hivatalos volt hozzánk, az ő tiszteletére.
 Érdekesnek tartom, tehát leírom:
 Egy káplán úr, rendes, jó kis pap, mikor ez volt szolgálatos és bemutattam a püspök úrnak, ez a kis pap szépen kezét nyújtotta a püspök úrnak. Elfogadta, de nem beszélt vele egy szót sem. Második nap Babics Endre, akkor már balatonfüredi plébános úr volt szolgálatos,³⁸² őt is bemutattam –, de ő bizony fél térdre ereszkedve megcsókolta a püspöki jobbot. – Ezzel beszélgetett kedves szívéllyel. – Érdekes megismerést tehettem. Azt, hogy íme, az alázatos ember, Prohászka Ottokár, aki a főpapot, Krisztus papját – ha az saját maga is – tiszteletben tartja, megköveteli azt papjaitól is.

Este öt órakor megkezdődtek a lelkigyakorlatos szentbeszédok a vármegyeház dísztermében. Ember ember hátán, a karzatokkal együtt. Halotti csend, és csengő ékes hangján beszélt, és nem maradt lélek érzéketlen. Sok-sok lélek Istenhez talált ... sokan sírva, sápadtan álltak – mea culpa. Összesen tíz szentbeszédet kaptunk, és emlékszem, egy tábornok azt mondta nekem:

– Sohasem hittem, hogy ilyen a lelkem – és én ezt nem éreztem soha –, de most: új emberré lettem!

[1188] A püspök úr mindig gyalog ment a megyeházába, de egyszer odaléptem hozzá, és kértem: nem mehetnék-e én is vele? Felelte:

– Ha tud hallgatni? Én mindig figyelek az utcán, tanulok!

És mentünk.

Egyszer három siheder közeledett, és szemtelenül szembenéztek a püspök úrral. Ő kissé lassított. Rájuk tekintett, és e percben ez a három hitvány szegény kölyök egy szörnyű Istenkáromlást kiáltott oda neki –, ezután sietve mentek odább. Az Atya felém fordult és kérdezte:

– Hallotta?

– Sajnos, igen!

– Na lássa, ilyenek! De én mondok magának valamit: ti. én néha látom a jövőt. Most is! Hallgassa: Szegény Magyarország, hamarosan borzasztó büntetés fogja érni, olyan, amilyent talán semmi más ország nem kap. Tudja miért? Ezért a borzasztó káromkodásért, amit a magyar oly szörnyű módon gyakorol! Én sok világot bejártam, sok szépet, de sok rosszat is tapasztaltam. Más országokban is hallottam káromkodást, de olyant és úgy, mint a magyar, egyetlen országban sem hallottam. – Gondolja, hogy ezt a Mindenható büntetlenül hagyja? Mert én nem gondolom!³⁸³

Leverten, mélyen megilletődve, szó nélkül értünk a megyeházához és hősies lélekkel ment fel az emelvényre, hogy buzdítson bennünket közelebb Istenhez.

[1189] Szombaton reggel ért véget a lelkigyakorlat, óriási sikerrel. Nekem jutott a kitüntető kötelesség megköszönni e szent napokat. Ő kívánta így, tehát csak egy kis szobában 10–12-en voltunk jelen. Babics Endre lelkiatyám is köztük volt. Hát én, aki mindig nyugodtan tudtam beszélni, most szégyenteljesen belesültem már az első mondatnál. Babics Endre rémült tekintetével találkozottam. Az én szívem is, eszem is, szinte megállt. A jó Isten azonban velem volt és megszólaltam:

– Kegyelmes jó Atyám! Én annyira meg vagyok hatva, hogy mindent elfelejtettem, amit mondani szerettem volna, hát csak annyit tudok mondani, hogy áldja meg a jó Isten!

A püspök úr egy percig hallgatott, majd odalépett egészen a közelembe, és jóságos derűvel azt mondta:

– Kedvesem! Régi püspök vagyok már, sok beszéddel tiszteltek meg engem –, de ilyen édes-kedves beszéddel még soha! Ez egy mondattal egy egész szívet adott át nekem!

Halk nevetésére feloldódott a kissé feszült hangulat, és derűs boldog örömmel adta és vettük püspöki, de atyai áldását is.

Hazamentünk. – Igen, így írom, mert olyan otthonosan éreztük magunkat Vele, mint egy család, – egy Atya.

[1190] Elmondom még azt is: első este, mikor fogadó szobájában együtt üldögéltünk, azt indítványoztam, hogy hallgassunk rádiót.

– Mit? Rádiót? – Oh, hát van maguknak? Én még sohasem hallgattam! – Óh, csak hamar, kapcsolják be!

És mint egy gyermek, sietve telepedett le a karosszékbe és várakozva nézett. – Nagyon kezdetleges kis amatőr készülékünk volt csak. Városunkban alig-alig volt még ilyen is. 24-es

volt a miénk. Fejhallgatóval. Szóval bekapcsoltuk és odanyújtottam a fejhallgatót. Megfogta, és pont fordítva akarta feltenni, mint ahogyan kellett! Én kapkodtam és mondtam:

– Jaj, nem így kérem!

– Nem? Hát tegye fel a fejemre!

De én nem mertem hozzáérni.

– No, csak bátran! Ne féljen tőlem!

És én felbátorodva, felerősítettem a drága fejre, de közben persze hozzá kellett érnem selymes, hófehér hajához, és bevallom, hogy egy pillanattal tovább tartottam ott a kezeimet, mint épp kellett volna. Ő észrevette és elmosolyodott:

– Na, más ez a fej, mint a többi emberé?

Elpirulva feleltem:

– Bizony más! Szent fej ez! Püspökfej! Tele Isten gondolatával!

Derűs pillantása ért, és megszólalt a rádió. Mélyen megrendülve hallgatta. Szemeit bezárva figyelt. Halkan suttogva szólt:

– Én Istenem! Én mindenütt jelenlevő, mindent halló és tudó Istenem! Oh, most jobban el tudlak képzelni, mint bármikor idáig! Kegyelem ez! Nagy kegyelem! Gratias!

Másnap este sietette a vacsorát, annyira örült a rádiónak. De sajnos, lebukott a kis hitvány szerkezet és hiába forgattuk, többé meg nem szólalt. Püspökatyánk azt mondta erre:

– Kár, nagy kár! De nem baj! A fő, hogy Isten szavát hallottam az éteren át, és épp maguknál! Gratias!

[1191] Természetesen térdeplőt tettünk a szobájába, de sohasem használta, a csupasz földön térdelt, még a szőnyeget is felhajtotta. Igazi aszkéta volt.³⁸⁴ Semmi kényelmet nem engedett meg magának. Mindig imádkozott, ha egyedül volt. Tudom, mert időnként be-be pillantottam hozzá, hátha kívánja, hogy ott legyek, vagy kell valami. Ilyenkor legtöbbször észre sem vett, mert lelke Annál időzött, Akihez mindig vágyott. Akihez oly buzgón igyekezett irányítani minket is.

[1192] Sajnos lejárt a hét, befejeződött a lelkigyakorlat. Zsúfolt teremben az utolsó szentmise. Mindenki a szentáldozáshoz járult. Pár szavas búcsúja, áldása, és ... a tömeg nem mozdult. Várt. Várt. És nem hiába. Ő indult, mi kísértük, de közben a sok térdenállóra, áldást váróra adta is az áldásokat készségesen!

– Oh, terra sancta!³⁸⁵ – mondotta sűrűn otthonunkba érve is. És igazán meg is szentelődött városunk a kegyelmi idő után.

[1193] Ősszel ismét a Kath. Nagygyűléskor hallottam utoljára beszélni. Utolérhetetlen fenséges tartalommal. Mondogatta néha: „Kegyetek, kegyetek!” az ő palócos drága tájszólásával, amelyet úgy szerettem, de Ő bánatosan panaszkolt egyszer:

– Lássá, hiába vesződtem egy életen át, leszokni nem tudtam. Ha a beszéd hevében nekilendülök, – bizony a régi palóc vagyok ismét, mint voltam gyermekségemben!

[1194] Majd ismét szerencsés voltam tiszteleggetni nála a kongregációban. Sokan voltak előttem. Félve nyitottam be hozzá. Álltam, vártam. Ő feleszmélve magához intett. Soká voltam nála. Páratlanul jó és kegyes volt velem. Valami dicséretet mondott nekem, mire én rémülten akartam elkapni a kezemet, amelyet megfogott és mondtam:

– Óh, én erre nem vagyok érdemes! Én nem vagyok az, akinek tartani méltóztatik engem!

A kezemet erősen fogva, messzenéző tekintettel mondta:

– Hagyja ezt, fogadja el tőlem, mert én tudom, mit mondok és teszek! Most nem érti, ne is akarja érteni, de majd egyszer talán rájön, és meg fogja érteni!

És valóban, hónapok múlva egy szentmise alatt megértettem az eszembe jutó mondatot. Értelme az volt, hogy mikor engem dicsért, az nem nekem szólt, hanem Annak, Aki oly irgalmas volt velem, hitvány kis jószággal. Ő, Prohászka Atyánk ezt látta meg, és dicsérete Annak zengett, Akire messzenézve tekintett – az irgalmas Istennek! Én mondom Prohászka Ottokár szavát: Gratias!

[1195] Sokszor kértem, ne nevezzen engem méltóságos asszonynak, de nem használt. Most az utolsó (jaj, nem sejtettem, hogy utolsó!) találkozás végén, mielőtt megáldott, azt mondta:

– Vegye tudomásul, hogy e perctől kezdve nem szólítom többé másnak, mint az én jó leányomnak!

Azután egy pillanatra kezeibe fogta a fejemet és szívére ölelt. Nekem szakadtak a könnyeim, mert egy percre éreztem, tudtam, hogy egy szent szívnek dobogását érzem és hallom.

[1196] Óh, még valamit el kell mondanom. Mikor ott ültem mellette, azt kértem tőle, hogy

– Kegyelmes jó Atyám! kérem sokak nevében, hogy ne fálassza magát! Vigyázzon magára, mert sokkal nagyobb kincs nekünk a Maga élete, ha tovább tart, mint ha sokat ad is, de rövidebb ideig adhat!

Erre Ő csodálatos, látnoki arckifejezéssel azt mondta:

– Óh, én nem kímélem magamat, és addig fogok dolgozni az Úr Jézusnak, míg Ő egyszer meg nem fogja a kezemet (és ezt mutatta is jobb kezével, megfogván a bal kezét), és azt nem mondja:

– Fiam! Most elég! És én akkor meghajtom majd fejemet és azt mondom: – Fiat voluntas tua!³⁸⁶

Nem csodálatosan így történt-e ott az Egyetemi templom szószékén? Odafordult pillanatra a tabernákulum felé és lerogyott az Úr Jézus hű és engedelmes fia: Prohászka Ottokár, Püspökatyánk!

[1197] A rádió bemondta a döbbenetes hírt. Én zokogtam! Aztán nehéz szívvel aludtunk el. Egyszerre csak úgy éjfél tájban felébredtem, és már fel is ültem, mert csodálatos csengés szaladt végig összes szobáinkon. Mint üvegcsengő édes zenéje. Az uram, kinek nem voltak valami jó fülei, szintén felébredt és kérdezte:

– Mi ez? Miféle csengés ez?

És én hirtelen tudtam és feleltem:

– Prohászka atyánk búcsúzik! Meghalt, vagy meghal!

Reggel a szobalányunk rémülten kopogtat az ajtón:

– Jaj, kérem, baj van!

– Mi az?

Volt hét darab Párizsból származó remekbe készült színes acélmetszetünk, egyforma keretben. Ezek mind egyformán, már mint az üvegjük, el voltak repedve. Ezek csenghettek olyan csodálatosan! Ilyesmi előfordulhat néha haláleseteknél – ezt észlelte oly rémülve a mi Mariskánk.

[1198] A haláleset után pedig pár napra csodálatos álmom volt. A templomba mentem és az oldalhajóban sok embert láttam és Szentmihály lován – ahogy nevezik – fekete lepellel letakarva egy fekvő, fehér hajú alakot. Vigyázva odaléptem: – Óh, a püspökatyánk! Aki egyszerre megmozdult, felém nézett, jobbját kinyújtva homlokomra keresztet rajzolt és azt mondta:

– Én magát megáldom az Atya, a Fiú és Szentlélek nevében, de a gyermekeit is!

[1199] Nem tudom, e két eset jelentős-e? De oly csodálatos volt, hogy papnak elmondva az azt mondta:

– Lehet! Akivel ilyen jó volt ez a Szent, az halálában sem felejtkezik meg róla!

[1200] Pár hónappal halála előtt üzenetet küldött missziós tagunk által nekem:

– Mondja meg Hegyinének, hogy kérem, tegyen valamit, hogy én még egyszer lemehessek Kaposvárra lelkigyakorlatot tartani, mert soha olyan jól nem éreztem magamat, mint ott, és nagyon sokat szeretnék még a lelkeknek mondani!

Sajnos a halál – nem, a Mindenható akarata – befejezte e nemes Főpap munkálkodásának idejét, és nem jöhetett többé hozzánk. De legyen áldott az Úr, és az Ő hű papja mindazért, amit kaptunk!

[1201] Volt hat levelem Tőle, de sajnos minket háromszor raboltak ki, és így elveszték. Van egy olvasóm, mely a szent Halott kezén volt, van egy tollszáram, amellyel írt, mikor nálunk volt, és van egy gipszöntvényem a nagy Püspök halott kezéről.

Van még sok szép emlékem, melyek szívem és emlékezetem kincsesládájában rejlenek, de annyit írtam már, hogy befejezem.

Kusznán írtam, de írógépelni nem tudok. Bocsássatok meg kedves Orsolya nővér, ha fáradságos lesz olvasnotok, de nekem olyan kincseim ezek, melyeket készséggel bocsátok szent szándékokotok rendelkezésére.

Köszönöm, hogy módot adtatok nekem e szent emlékeim felbontogatására!

Jézus Szent Szívében hűségese testvéretek

Marianne néni.

Kaposvár, 1964. január 15.

A Szentlélek Istenre hagyatkozva folytatom kincsesládáját emlékezetemnek. Újra kinyitom, és mint marokszedő, a már begyűjtött búzakalászok után széthullott kalászokat összegyűjtöm! Nehogy egy is kárba vesszen.

[1202] Kezdem tehát azzal, hogy lelkigyakorlatot tartani hozzánk érkezett drága Ottokár atyánk. Az őt váró fogatot elküldte, gyalog jött fel velünk a házunkig, ott rögtön elbocsátotta a részére felfogadott inást, mondván:

– Fiám, ha majd kellesz, üzenek érted! – de sohasem hívta.

Első reggelijét remek ezüst tálcán, ezüst tányérral és csészével tálalva tea, vaj, sonka és két lágy tojás képezte. Kedvenc virága, egy kis csokor ibolya is volt. Azért írom ezt le, hogy éreztétek velem azt, hogy minden ékességünket eléje akartam tenni, hogy érezze mennyire szeretjük, tiszteljük.

Mikor halkan kopogva bementem a tálcaért, így szólt:

– Mondja, mindenkinek így szokott tálalni?

Azt feleltem:

– Nem, csak egyedül Kegyelmes Atyánknak! Tetszik-e még valamit parancsolni?

– Igen! Jöjjön csak bátran be, mindent megettem!

Én azonban a tálcán ott találtam a két főtt tojást.

Csodálkozásomra így felelt:

– Hja, apró csodák is történnek néha, lássa most is! Bevallom: nővérem a tegnapi utamra két kemény tojást adott velem, hát ezeket ettem meg ma! Takarékoskodni kell ám, és ha haza érek, meg fogják kérdezni, megettem-e? Hát csak nem mondhatom neki, hogy nem!?

Megettem! Ugye igaz?³⁸⁷

Hogy megtetszett ez a gyermekdedtség az Úr Jézusnak!

Napközben többször be-benéztem hozzá, és mindig imádkozva találtam. Térdelt, de csak a földön, a szőnyeget is felhajtva.³⁸⁸

Az étkezések alatt beszélgettünk. Édesanyám ilyenkor felhasználva a jó alkalmakat – tréfásan ugyan –, de szidogatott engem. Például elpanaszolta, hogy milyen silány háziasszony vagyok, mert ha a piacra megyek, sokszor silány dolgokat hozok haza. Kérdésére, hogy miért veszek ilyen, bevallom, hogy:

– Mert az egyik árusnak sok a gyereke, a másik meg harmadrendi stb.

– Hát nem borzasztó-e az én leányom?!

Püspökatyánk nagy fejcsóválással, komolyan hallgatja, de aztán felém tekint, rám mutatva és azt feleli anyámnak:

– Borzasztó, igaz –, de mégis a Kicsinek van igaza! (Engem ugyanis így említett otthon, ha rólam szólt.)

[1203] A másik panasza jó anyámnak az volt, hogy:

– Az ő leányának annyiféle tehetsége van, de mióta missziós lett, mindent elhanyagol, – csak a misszió! Minden a misszió! Hát nem borzasztó ez is?!

Püspökatyánk komolyan, szó nélkül igenel, drága fejét hajtogatva! Megkerülve vettem tudomásul, hogy baj van! Ebéd után beszólított a szobájába és azt mondta:

– Nem kell megijedni, mert nem vettem védelmembe anyjával szemben, de ő ezt nem értené, vagy félreértené, így hát csak magának mondom: Nem lehet egy embernek minden adottságát egészen kihasználni. Ki kell választania a legfontosabbat. Maga ezt tette! Jól tette! A többi adottsága: csak tehetség, mely van másnak is – külön is esetleg a magáénál –, de a misszióssága hivatás! És ez a magáé olyan erős, hogy ezt elhanyagolnia nem szabad! Ezért felelnie az Úr előtt kell! És amit ezzel a hivatása teljesítésével máshol talán elhanyagol, azt pótolja majd a Mindenható!

[1204] Délelőttönként fogadta a hozzá kérdésekkel forduló egyéneket. Többek között dr. Májay Dezsőné, aki katolikusként egy unitárius püspök fiával kötött házasságot. Két fia szintén unitárius lett. De nagyon bántotta az asszonyt. Akkor kerültek városunkba, ahol unitárius prédikátor nem lévén, a fiait zaklatták az iskolai hittanulás miatt. Hova tartozzanak? Senki sem tudott segíteni. Megjött a tudós főpapunk. Azt a tanácsot adta nekik, hogy miután apjuk hitére papjuk híján taníttatni nem lehet őket, kényszerből az anya vallását kell taníttatni. Ha aztán 18 évesek lesznek, választhatnak. Májayné túl boldogan távozott, és tették, amit a kegyelmes Atya tanácsolt. Hála Istennek, mind a két fiú katolizált, és az anya feloldozást nyerve buzgó hitéletet kezdett. Évek múlva utódom lett az elnökségben.

[1205] A budapesti Erzsébet Nőnevelő intézetben volt zárt lelkigyakorlat, amelyre mi kaposvári missziósok is kaptunk meghívót. Sokan mentünk fel hála Istennek, mert a kegyelmes úr tartotta, – így több szegény tagunkat mi fizettük be. Talán van közöttetek még kedves nővérek olyan, aki szintén részt vett a fenséges lelkigyakorlaton, és így emlékezhetik rá – iskolateremben volt a szentmise és Ő misézett. Én szerencsés voltam – rossz szemeim miatt –, egész közel ülhettem az oltárhoz. Láttam fennkölt, átszellemült arcát, amint a Legszentebbet fogta, felmutatta, magához vette, nekünk nyújtotta... Óh, ha hitetlen lettem volna, a róla kisugárzó hit hívővé tett volna engem és másokat is! Áldott legyen az Isten!

Egészen egyszerű kis beszédet mondott arról, hogy Isten van és örökéletnek kell lenni, melyet az Úr azoknak készített, kik hisznek benne. Elmondta, hogy ő gyermekségétől fogva – lévén buzgó, hithű szülők fia – papnak készült és igyekezett jól szolgálni Őt.

– Jó fiú voltam – mondta – de nem az, aki ma vagyok. Miért mondom ezt? Bizonyítani akarom, hogy örökéletnek kell lenni, ami túllépi, túlszárnyalja ezt az életet. Minden létezőnek

van valami többlet oka, célja. Nézzék, én most gondolatban a kezembe veszek egy szép piros, érett almát – és balkezét felemelve úgy formálta ujjait, mintha kosárka lenne – és azt mondta: miért lettél te alma? Virág voltál, gyümölcs lettél, – megértél, szép vagy, – jó vagy – és? Most kész vagy? Nincs több oka létednek? Le fogsz hullani és el fogsz rothadni? Ezért lettél? Ezért éltél? – Nem! van neked többlet-hívatásod! Mi? Hogy valakinek kellemes táplálékává lehess! – Ez az! Értsék meg, amit ezzel mondani akarok! Én is ilyen érő alma vagyok! Jó kisfiú voltam –, de most Krisztus papja vagyok! – Ez több, mint a kezdeten. Hosszú élet van mögöttem, mindig igyekeztem másoknak adni abból, amit nekem a Teremtőm adott. Érzem, hogy közeledem az érettséghez, – de gondolják, hogy csak le fogok hullani, mint az alma a fáról, hogy elrothadjak? Nem! Én többre születtem! Maguk is! Azért, hogy Istenhez vezessenek sokakat, mindenkit, aki közelükbe jut, és igenis, hogy magam is Istenhez jussak! Magamért? Nem! Hanem azért, hogy Annak dicsőítésében legyek boldog mindörökké! – Ez pedig, amit elmondtam, megdönthetetlen, meggyőző igazság!

[1206] Ugyancsak e lelkigyakorlat alatt történt: Egyik tagunk, kihez – ő nevezett lelki anyjának – erős lelki kapocs fűzött, sokszor jött hozzám bizalmas kérdésekkel. Ő is azokhoz tartozott, kiket missziónk vitt fel a lelkigyakorlatra. Ezt a jó, idős leányt igyekeztem életgyónásra rávenni. Ottokár atyánk beszédeinek hatására végre rászánta magát, de segítenem kellett a lelkiismerete megvizsgálásában is. – Végre elkészült, és odajött hozzám azzal a követelőző kéréssel, hogy most előbb nekem gyónja meg, mert ha ezt nem engedem, ő nem meri elmondani a Püspök Úrnak. – Mit volt mit tennem, meghallgattam. – A lány megkönnyebbülve távozott. – De én, jaj, én azt hittem meghalok a más bűneinek terhe alatt! – Annnyira levert, hogy a második napon, mikor magam is gyónni akartam Atyánknál, természetesen elmondtam neki, hogy mi történt. Azt kérdezte:

– De hát mit tegyek én?

Természetesen én a gyónásból egyetlen szót sem mondhattam el, így rögtön nem is értette Ottokár atya, hogy mi a panaszom. Majd így szólt:

– Na, küldje hát ide azt a szegény jó lelket!

Mondtam:

– De hát velem mi lesz?

– Igen, hát mit akar?

Arra kértem tehát, hogy vegye át tőlem e gyónási titkot, és vegye le vállamról ennek szörnyű terhét. Meglepve, megdöbbenve fordult hozzam:

– Én? Levegyem?

– Igen, Atyám!

Két drága karját felém nyújtva azt mondta:

– Jézusom, engedd meg, hogy átvegyem!

És e percben az én rajtam oly kínosan nehezedő súly elmúlt. Ottokár atyánk pedig mély sóhajjal azt mondta:

– Tudja, hogy ez nagy kegyelem, amit most kaptam?

Megértettem azt, amire eddig nem is gondoltam – azt, hogy mit jelent a hívás! Lássa, maga összetört volna a bűnvallomás hallatára, és mi, papok, mert Krisztusnak lettünk alteregói, van erőnk ezer és ezer ember terhét magunkra venni! Krisztus hordja, ezért esett el Ő háromszor is a keresztnél – Óh, gratias!...

Aztán még ott maradtam, mert így akarta Atyánk, és beszélgetett. Sok mindent elmondott önmagáról is, papi életéről is. Egyszer aztán, szinte felugrott, és azt mondta:

– Jöjjön velem, mutatok valamit!

Az egyik ablakhoz vezetett, és a falra ceruzával írt feljegyzésre mutatva azt mondta:

– Olvassa el!

Egy 16 éves iskolás leány jegyzete volt a falon arról, hogy hány kedvese volt már stb. – Püspökatyánk mélységes bánattal állt mellettem, és így szólt:

– Mondja! Hát meglátszik-e a világon az, hogy életet adtam és velem sok más pap azért, hogy tiszta lelkeket neveljünk?...

Nem tudtam erre mit mondani...

[1207] Még két dolog jutott eszembe, amelyek drága Ottokár atyánk mérhetetlen alázatosságáról tanúskodnak. A nagy lelkigyakorlatunk után írtam jó Edith anyáknak áradozva, és megemlítettem azt, hogy miközben hallgattam a szentbeszédet, néztem Atyánk ajkait, melyek szavait közvetítették, hallottam hangját, mely gondolatait továbbította, néztem ihletett arcát, átszellemült szemeit, melyek elárulták, hogy bár ő az, aki előad, mégsem ő az, mert ő csak közvetítője Annak, Aki sugallja gondolatait, irányítja szavait. Soha még nem tudtam olyan bizonyosan, hogy valaki igazán a Szentlélektől, a Szentlélekből és Átala tanít, és ezért, miközben szinte átszellemülve, elragadtatva hallgattam: a Szentlélek Istennek szólt minden dicsőítése és hálám!

Ezt a levelet Edith Anyánk odaadta püspökatyánknek, aki elolvassván, nekem a következő üzenetet küldte:

„Mondják meg Hegyinének, hogy tökéletesen igaza van, és én ezt már sokszor állítottam, és örülök, hogy végre valaki megértette! Bár mindenki rájönne erre!”

[1208] A nálunk tartott lelkigyakorlat egyikén szintén ilyen nagy hatású beszédet tartott, mely után én alig bírtam fölállni, és csak tapogatózva lépegettem utána hazafelé. Ő észrevette, hogy valami történt velem. Hazaérve odafordult hozzám és kérdezte:

– Na, mi van?

Én csak úgy suttogva szóltam:

– Atyám, így még sohasem, beszélt!

– Hát mit mondtam, ami ennyire megfogta?

– Jaj, – feleltem – épp ez a baj, hogy nem tudom, miről beszélt, de a lelkem, jaj, a lelkem tele lett egészen az Istennel!

– Így állunk? Örüljön! Örvendezzen, mert életében soha ilyen jól nem hallgatott még szentbeszédet! Így kell hallgatni! Mert csak ez a fontos! Istennel telítődni! Óh, bár mindig így tudnék beszélni! Óh, bár mindenki így hallgatná Isten szavát, és hogy azokat *ki* mondja, az mellékes! Az semmi! Óh, hogy én ezt végre megértem! Gratias! Gratias!

Ugye, ezt kár lett volna elhallgatnom? Ez az utolsó, ez a Finis!

Kültagunk: Oppenhauser Elvira a rákospalotai Javítóintézetben (1913-tól 1935-ig mint családfő, majd 1935. december 1-től 1945. február 4-ig igazgatónő, mondta el a következőket:

[1209] 1928 nagyhetén Javítóintézetünk igazgatónője: Dwelly Mária a budapesti Pannónia szálloda éttermében elfogyasztott böjti ebéd után halmérgezésben hirtelen súlyosan megbetegedett. Gennyes kiütések lepték el, a szemeiből is genny folyt, óráról órára aggasztóbb lett az állapota. Intézeti orvosunk: Barabás Miksa, ha nem tévedek, Dollinger egyetemi tanárt kérte fel konzíliumra. A nagybeteg menthetetlennek nyilvánították, a hozzátartozók értesítését s a szentkenet szentségének feladását javasolták.

Kitűnő igazgatónőnk válságos állapota egész intézetünkben megdöbbenést váltott ki. Neveltjeink lelke – ki gondolná? – érzékeny volt a nagy benyomások iránt... A lelki nevelést ők is, mi nevelők is komolyan vettük. Ottokár püspökatyánk kétszer tüntetett ki minket látogatásával! Órákat töltött el köztünk – előbb a kápolnában litániát tartott, a tanteremben az

íróasztalra állított Szeplőtelen Szűz Anya szobrot megáldotta, majd a tanteremben, munkahelyeken csodálatos jóságával minden iránt érdeklődött.

Évek óta, így most is a nagyhét minden szertartását megtartottuk az intézetben beosztott plébániai káplán (főtisztelendő Nemes István) vezetésével. Most a rákospalotai kertváros plébánosa.

Igazgatónőnkért érzett aggodalmunk fokozta leányaink buzgóságát, s mindnyájan kértük felgyógyulásáért Ottokár püspökatyánk közbenjárását.

A nagyszombati feltámadási szertartás előtt még egyszer bementem nagy betegünkhöz... Merjem-e otthagyni? – tűnődtem. Eközben egy ismerős telefonon érdeklődött a beteg iránt. Jelenttem és kérdeztem tőle, mit feleljek?

– Mondja meg – suttogta szegény – még élek...

Kimondhatatlan aggodalommal mégis elmentem a kápolnába, hiszen őt kellett helyettesítenem.

Szép körmenetben fölfejlődve, énekarunk lelkes énekével vonultunk ki, s az egész internátust megkerülve, elhaladtunk az ő ablaka alatt is... Énekeseink szinte még hangosabban allelujáztak:

„Föltámadt Krisztus e napon...”

A körmenet után szaladva mentem az igazgatónőnkhez.

Ébren volt! S hangosan beszélni kezdett:

„Mikor magamban maradtam, elaludtam... Álmomban megjelent itt mellettem Ottokár püspökatyá! Így szólt hozzám:

– Kedves Mária! Menjen fel a kápolnába, s mondja meg a levendula ornátust viselő kanonoknak, mondja el értem a litániát! S ugyanekkor levendula illatot éreztem itt a szobában!”

Ekkor közbeszóltam:

– Püspökatyánk ruhái között csakugyan levendula van a szekrényében...

„Ekkor hirtelen fölébredtem, s ebben a percben haladt erre a körmenet s egészen jól hallottam az éneket:

«Föltámadt Krisztus e napon...»

Már vártam magát, jobban vagyok, sokkal jobban vagyok!”

Reggel jött az orvos! Nagy örömmel állapította meg, hogy a beteg túl van a veszélyen. A gennyes sebek teljesen felszívódtak, a szemeken helye sem volt a sebeknek!

Ez a Barabás doktor nemcsak jó orvos volt, hanem nagyon jó ember is, velünk örült.

Igazgatónőnk két nap múlva egészséges volt! Dolgozott az irodájában!

Én erre esküt is tennék!

Intézetünk gondnoka Litteczky Róza volt. Vele lakott a húga, Anna, ő is tudja ezt igazolni.

Igazolná Barabás Miksa orvosunk is, de őt családjával együtt Auschwitzba hurcolták, ahol családját gázkamrában végezték ki, ő pedig a rabkórházban halt meg.

Dwelly Mária még hét évig állt az intézet élén. Én 1935. december 1-én vettem át tőle a munkakörét. Mint nyugdíjazott halt meg tüdőgyulladásban 1941. január 27-én.

[1210] A Prohászka epizódokat zárják le Ottokár püspöknek saját sorai.

Könyveinek rendezése közben előkerült Szentírása. Címe: Ó- és Újszövetségi Szentírás. Kiadták Egerben 1865. évben. Terjedelme 29 x 21 cm. Súly 3 kg és 10 dkg.

Ebben a Szentírásban az alábbi Prohászka feljegyzést találtuk:

„Ezt a könyvet magammal cipeltem úti zsákomban 1875-ben Rómába mint kispap. Jó nehéz volt –, de legalább vinni érdemes.”

Függelék

A Szerkesztő tájékoztatója

Csodálatos gyűjteményt tart kezében az olvasó. A könyv alcíme: *Magyar Fioretti* utal arra, hogy Prohászka Assisi Szent Ferenc szellemi örököse. Hálát adunk a Mindenhatónak, hogy ezt a forrásmunkát most megoszthatjuk az egész magyar hívősereggel.

A gyűjtemény keletkezésének okát, körülményeit a szerző, Horváth Kálmán leírja előszavában. Majd két évtizedig gyűjtötte, vigyázta titokban a nagy püspökkel kapcsolatos visszaemlékezéseket a kommunista diktatúra idején. Gépelt kéziratát változtatás nélkül jelentetjük meg. Megtartottuk minden részletét, nem változtattunk a visszaemlékezések sorrendjén sem (ami a későbbi kutatás szempontjából fontos lehet), se nem vontuk össze az ugyanattól a személytől több helyen is (azaz más időben) fellelhető visszaemlékezéseket. Egy-egy történetet több személy is elmond, sőt egy-egy történetet a történet több szereplőjétől is olvasunk, egymástól függetlenül. Az elbeszélő személye váltakozik, egyszer Horváth Kálmán beszél, máskor a megkérdezett, megint máskor egy harmadik személy szól, néha egy harmadik személy Horváth Kálmán szavain keresztül. Ezen nem változtattunk, mert érthető, ki a beszélő személy.

Az eredeti kézirat nincs számozott részekre osztva. Az itt látható részeket, amelyeket cikkelyeknek neveztünk el, a szerkesztő készítette. Minden cikkely egy zárójelbe írt félkövér számmal kezdődik [1]-től [1210]-ig. Ezek nagyrészt követik Horváth Kálmán eredeti fölosztását, de bejelöltünk külön cikkelyeket is, ahol a szöveg megkívánja. Ezek a cikkelyek jól fogják szolgálni a hivatkozásokat és a későbbi kutatásokat. A lábjegyzetek szintén a szerkesztő hozzátoldása.

A megszólításokat, címzéseket (kegyelmes úr, kegyes jószágú stb.) is megtartottuk. Ezek ma túlzásnak tűnhetnek, de akkor ez volt az elfogadott, másrészt pontosan így gondolkodtak a megkérdezettek Prohászkaról. Tehát nem túlzás, hanem a kornak, valamint a tiszteletnek és szeretetnek a megnyilvánulásai. Ugyanilyen szokás volt a püspöki gyűrű megcsókolása is, melyet több helyen olvashatunk.

A gyűjtemény egy része (III. rész) Norberta nővér csobánkai naplója. Norberta nővér tagja volt a Misszió társulatnak, melyet Prohászka irányításával alapított Farkas Edith. Ez a társaság nagyon közel állt Prohászka-hoz, így sok élmény, visszaemlékezés kötődik a nővérekhez. Az utolsó, IV. rész visszaemlékezései is nagy részben a nővérek emlékei, amelyeket Norberta nővér őrzött meg.

A kézirat hosszú éveken keresztül, titokban készült, és a gépelésben is több személy vett részt. Szerzőjének nem volt módjában átfésülni, így érthető, hogy előfordul következetlenség a szóhasználatban, írásmódban és különösen a nevekben, ahol minden bizonnyal elírást is fel fog fedezni az olvasó. A végső simítás munkája a szerkesztőre hárult, aki bizonyára nem végzett tökéletes munkát minden igyekezete ellenére sem. De nem várhatunk tovább, ezt a csodálatos gyűjteményt közzé kell tennünk mindenki jobbulására. Megszívleljük Prohászka püspök egyik figyelmeztetését: „Volt a germanikusok között olyan is, aki állítólag mondta, hogy előbb áttanulmányoz mindent, s csak akkor ír majd. Tény, hogy több évtized múlt el azóta, de az ipse semmit sem írt.” (128. cikkely) Kérjük az olvasót, hogy ha hibát talál, vagy fontos kiegészítő információval rendelkezik (főleg a Névmutató számára), közölje azt a szerkesztővel az impresszum oldalon megadott e-mail címen.

E gyűjteményből kiemelkedik Prohászka szeráfi személyisége és életszentsége, mellyel példát ad főpapoknak, papoknak és minden hívőnek. A gyűjteményt egy rövid tanulmány

követi Barlay Ö. Szabolcs Prohászka-kutató tollából *Új életrajz Prohászkaról?* címmel. Ebben Prohászka szeretetéről ír, mely ezen cikkelyekből bontakozik ki előttünk. Ez egy további fejezete lehetne Barlay Ö. Szabolcs *Prohászka Ottokár életének titka* című könyvének (Székesfehérvár, 2009), mely Prohászka életszentségét vázolja és ennek a *Jubileumi sorozatnak* az első kötete. Ez a gyűjtemény a jövőbeni boldoggáavatás fontos dokumentuma és a Prohászka-kutatás egyik sarkpontja lesz. A könyvet Tárgy- és Névmutató teszi teljessé. A névmutatót igyekeztünk életrajzi adatokkal kibővíteni.

Prohászka püspök nyitrai születésű, a felvidéki szlovákokkal közeli kapcsolatot tartott, anyanyelvükön prédikált is nekik. A missziós nővérek közül is sok szlovák származású volt. A gyűjtemény a szlovákokra tótokként hivatkozik. Ezt is megtartottuk, mert ez a kifejezés nem pejoratív, ha ismerjük a szó eredetét, jelentését. A szlovákok (akik al-dunai szláv nép) így hívták saját magukat, ami egyszerűen „nép”-et jelent.

Horváth Kálmán (1915–1975)

Horváth Kálmán – Horváth Mihály és Priszinger Margit gyermeke – a Sopron megyei Zsírán született, 1915. október 15-én. A keresztség szentségében másnap, a répcevisi plébániatemplomban részesült. A kor szokása szerint igen fiatalon, már 1924-ben megbérmálkozott Peresznyén.

Egyszerű család gyermekeként látta meg a napvilágot: apja napszámos volt. A család azonban taníttatta, a soproni bencéseknél érettségizett. A székesfehérvári szemináriumba 1936-ban nyert felvételt. (Az állandó paphiánnyal küszködő fehérvári egyházmegye számos papja származott Sopron megyéből ekkoriban.) Tanulmányai végeztével 1941. június 20-án szentelte pappá Shvoy Lajos püspök Székesfehérváron.

Nekrológjában Kisberk Imre püspök hangsúlyozta, hogy Horváth Kálmán „mindenütt teljes szívvel és odaadással végezte papi szolgálatát”. Életútjának végigtekintése után az az érzésünk, hogy a

püspök nem túlzott, megállapítása nem pusztán hagiográfiai toposz.

Horváth Kálmán 1941-től Bicskén káplánkodott, Balogh Károly volt principálisa. 1943-ban Székesfehérvár–Vasútvidékre került káplánnak a templomépítő Kéri Nándor plébános mellé. Itt élte meg a világháború pusztítását, mely a vasúti csomóponthoz közel eső plébániát sokszorosan sújtotta. A legnehezebb időszakban gyakorlatilag egymaga irányította a plébániát. Nemcsak helyén maradt, buzdított és vigasztalt, hanem életet is mentett. Paptársa, Neményi Lajos ugyanis neki köszönhette életét. (A nyilasok már 1944 októberében elfogták az *Új Fehérvár* éles tollú szerkesztőjét, de a hercegprímás közbenjárására ekkor még kiszabadult. 1945 februárjában azonban, amikor Fehérvár ismét nyilas uralom alá került, újra elfogatóparancsot adtak ki ellenre, s már halálra keresték. Nem törődve a veszéllyel Neményi Lajost Horváth Kálmán bújtatta a Vasútvidéki Plébánia emeletén és padlásán.) 1947-től már más beosztásban szolgált tovább Székesfehérvárott: hitoktató lett, egyben a Katolikus Tanonc- és Ifjúságmozgalmak vezetője 1949-ig.

1949-től Alcsút papja lett. Munkálkodása eredményeként emelkedett plébániai rangra a lelkeszség 1950-ben. Fellépett a kiégett főhercegi kastély elbontásakor az egykori egyházi emlékek védelmében – ma az egykor impozáns épületből csak a bejárat tympanonja és az egykori kápolna áll... 1952-ben Cecére került adminisztrátorként. Alig két esztendősecei szolgálata alatt sikerült a helyi protestánsokkal a hivatali elődje idején elmérgesedő viszonyt helyreállítania. Ekkor készült el a templom művészi belső festése is. 1954 januárjában adminisztrátorként került vissza a Székesfehérvár–Vasútvidéki Plébániára. Befejezte a háborús károk helyreállítását, majd kívülről bevakoltatta a templomot. Új sekrestye bútorzatot és gyóntatószékeket készíttetett. Minden vágya nem teljesülhetett: a templomtető vörösréz borítására nem adtak az állami hatóságok anyagot. Gondja volt a templomhoz

tartozó sóstói temetőkápolna restauráltatására is. Shvoy Lajos bizalmának jele, hogy 1955-ben esperessé nevezte ki, e tisztjét 1964-ig viselte.

A vasútvívidéki plébánosoknak hagyományos kötelezettsége volt a Prohászka-hagyatékkal foglalkozni. Shvoy Lajos utasítására – melyre a püspök szavai szerint káplánkori aktivitása is predestinálta – kezdte meg a *Fehérvár Angyalára* vonatkozó személyes visszaemlékezések összegyűjtését. Tagja lett az 1959-ben felálló Egyháztörténeti Munkaközösségnek. Simay Kálmánnal közösen kapott megbízást az 1977-es egyházmegyei jubileumi névtár számára egy Prohászka-tanulmány megírására, de egyikük sem érte meg a munka elkészültét, így végül Fényi Ottó vette át a feladatot.

Horváth Kálmán 1958-ban került át a sok gonddal küszködő váli plébániára. Az odaadó lelkipásztori munkán túl helytörténeti kutatásokba kezdett. Kéziratai komoly történészi eredményeket csillogtatnak. Megmentette az 1752-ben épített és csaknem bontásra ítélt barokk plébániaépületet az enyészettől. 1973-ban személyesen is részt vett az „öreg torony” körüli ásatásokban. Igyekezett a templom restaurálása érdekében is fellépni, egyben komfortosítani is azt. Itt is új gyóntatószékeket készíttetett, szelfogó ajtót állíttatott be, és már 1966-ban elvégezte a zsinati szellemben a liturgikus térrendezést. A hatalmas templom kihasználatlan részeibe 1973-ban főpásztori engedéllyel helytörténeti kiállítást is telepített. Felfedezte Till Aran népi szobrászművészt, műveinek elhelyezési lehetőséget biztosított és mecénása is lett. Az egyházmegye talán legnagyobb művészi értékű templomát odaadóan szerette, és igyekezett a turistaforgalomba bekapcsolva minél több embert megismertetni vele.

1975. június 19-én Pomázra indult autóbusszal, hogy kurzustársaival közösen ünnepeljék meg szentelési évfordulójukat. Útközben érte a halál.

E könyv anyagát 1954-től 1972-ig gyűjtötte és gépelte Horváth Kálmán. A munka a kommunista diktatúra alatt és az akkori viszonyok miatt nagyon nehéz volt. Abban az időben telefon nem állt széles körben rendelkezésére, hogy a beszélgetéseket könnyedén megszervezhesse. Nem volt magnetofon sem, így egy-egy gyűjtési útról hazatérve azonnal leírta a hallottakat. Az ellenséges állami hatóságok miatt mindent titokban kellett végeznie. A gépelésben két megbízható paptársa segédkezett: Molnár Dezső és Rombai Ferenc. Cheburina nővért is, a későbbi irgalmas nővért, aki a váli plébánián kántoroskodott neki, csak évek múltán avatta be a munkába. A végső gépelést ők négyen végezték. A kész anyagot először Nyugatra akarta eljuttatni, hogy ott megjelenhessék. Ez a terv nem sikerült, mert nem tudta a kéziratot az országból kijuttatni. Végül úgy határozott, hogy gépelnek egy-egy példányt minden szeminárium számára, hogy majd a kispapok olvassák és épüljenek belőle. Nem tudjuk, hogy ezek a példányok megtalálhatók-e még a szemináriumokban vagy a diktatúrától félve eltűntették őket. Ezzel a kiadással viszont mindenkihez eljutnak a Prohászka püspökről szóló visszaemlékezések.

Mózessy Gergely

Új életrajz Prohászkaról?

Sokan próbálkoztak megírni Prohászka életrajzát. Valljuk meg őszintén, egy mindenre kiterjedő és mélységében is elfogadható életrajzot eddig még senkinek sem sikerült megírni. És ha kellő alázattal nézünk a feladatra, úgy tűnik, hogy erre a több kötetes alkotásra még hosszú évekig várni is fogunk. Ha valaki állításomat kételkedve fogadja, olvassa el ezt a most közreadott *Bokrétát* [932]³⁸⁹, kéziratban fentmaradt riport kötetet, és akkor belátja, hogy az eddig írt életrajzok vagy száraz csontvázak voltak, vagy az írók elviselhetetlen dicshimnuszai.

A *Prohászka a szívekben* című kötet megdöbbenően mutatja, hogy az eddig írt életrajzokban sok minden megtalálható, csak éppen a hétköznapiakat megszentelő Prohászka nem! Márpedig a kortársak ezt a csodát látták nap mint nap, és ettől a Prohászkatól voltak elragadtatva.

„Aki őt így nem látta, az nem ismeri őt.” Ezt Norberta nővér írta csobánkai naplójában 1924. július 22-én. [763] És ezt a mondatát a magam részéről teljesen hitelesnek és igaznak tartom. Tudniillik eddig mi, Prohászka-kutatók sem ismertük őt ilyen közről. Nem ismertük lenyűgöző életének hétköznapijait. Éppen ezért nagyon felértékelődik mostani kötetünk. Még azt is megkockáztatom, hogy aki majd vállalkozik – a legalább három kötetet magában foglaló – Prohászka-életrajz megírására, az kezdje a Horváth Kálmán plébános most először közreadott teljes szövegének megismerésével. Számomra itt jelenik meg végre először az a Prohászka, aki közöttünk élt 69 éven át.

Megbocsáthatatlan szerénységség lenne, ha én ehhez a kötethez egy száz oldalas tanulmányt írnék, melyben az általam megálmodott életrajznak akár csak körvonalait is vázolnám. Ez már azért sem lehetséges, mert a legtöbb feljegyzés – mondhatnám riportnak is – Prohászka életének második korszakából, a püspöki évtizedekből való. Így eleve csonka lenne ez a próbálkozás is.

De e kézirat kritikai kiadásának az mindenképpen kitörölhetetlen értéke marad, hogy a jövő életrajzírója tartsa mindig szem előtt, hogy az a Prohászka, akinek életét be szeretné mutatni, kezdettől fogva olyan volt, mint ahogy azt ez a „*Prohászka-Fioretti*”, a *Bokréta*, teljes nevén *Prohászka a szívekben* oly élethűen írja le.

A teljesség igénye nélkül én most csupán egyre – talán a legfontosabbra – szeretnék rámutatni, ami a *Bokréta* legszebb virága: *Prohászka szeretetére*. De sietek megjegyezni, hogy ez nem „passivum”, vagyis nem arról van szó, hogyan szerették Prohászkat, hanem azt, hogyan tudott ő szeretni Istent, embert, férfiakat, nőket, gyermekeket, csillagokat, földet, ragyogó tiszta hegyi patakokat, nádasokat, virágokat... Egyszóval mindenkit és mindent. Nem véletlen, hogy életének egyik példaképe az umbriai Ferenc testvér volt, az a *Szent Ferenc*, akiről életének első tanulmányát írta a *Magyar Sionban*.³⁹⁰

„Szeressünk, hogy még jobban szerethessünk...”

Ezt írta Anna nővérnek az *Elmélkedések az evangéliumról* első oldalára Prohászka 1922. augusztus 7-én. [940]

Fejezetcímnek választottam, mert lényegében ebben a mondatban benne lüktet mindaz, amit Prohászka szeretni-tudásáról, annak magas hőfokáról írni szeretnék a *Bokréta* „virágai” között válogatva.

Mint mindent, a szeretet erényét is tanulni kell. Ki volt Prohászka tanítómestere a szeretetben? A kérdésre részletesen, szinte pontról-pontra, élményről-élményre ő válaszol húsz éves kora óta élete végéig írt naplójegyzeteiben. *Jézus Krisztus volt mindenben a tanítómestere*. Erről nemrég megjelent könyvemben részletesen írtam.³⁹¹ Jézus nemcsak

isteni mestere volt, hanem ura, lovagja, barátja, szerelme, jegyese, mindene. Már diákként, különösen pedig kispapként egyre közelebb került hozzá, és Jézus nem tudott tőle olyat kérni, amit Prohászka azonnal nem tett volna meg. A nagy irodalmi alkotásokból ismert szerelmi történetek eltörpülnek Prohászka misztikus élményvilága mellett. A „számomra óhajod parancs” jegyében élte le életét.

Naplójának első három szava 1877-ből való: „*Lángoló szívvel kívánlak...*” Tehát már tizenkilenc évesen szeretettől égett a szíve Jézusért. És 1927-ben, az Egyetemi templom szószékéről is utolsó tekintete a tabernákulum felé fordult.

Prohászka Jézustól tanult meg szeretni. Vagy így is fogalmazhatnánk, Jézus inspirálta a szeretetre. Ezért éjjel-nappal órákat töltött a tabernákulum előtt. Ezt eddig is tudtuk, de a *Bokréta* csokrában újabb virágszirmokat találunk.

Prohászka adorációi

Már Rómában lelki életének központjában az adoráció állott. Ezt folytatta Esztergomban. Minden csütörtökön az esti ima után bent maradt a kápolnában. Ekkor tartotta szentségimádási óráját. Észre sem vette, hogy „*kispapjai is bent maradtak, és figyelték, amint egy óra hosszat feszesen térdelve, átszellemülten imádták a szentségi Úr Jézust*”. [173–176]

Ugyanerről számolnak be élete alkonyán a nővérek is. Naponta háromszor ment be a káponába. „*Ott térdelt püspökatyánk jobb oldalán. Elmerülten nézett a tabernákulumra fölemelt karral ... Olyan volt, mint aki látja az Istent.*” [1004]

Az Eucharisztia azonban önmagában is maga a szeretet. Aki adorál, szükségképpen azzal a Jézussal találkozik, aki apostolaival együtt mindenkivel jót tett, gyógyított, megszabadította az ördögtől megszállottakat, édesanyáknak, apáknak visszaadta haldokló gyermekeiket.

Az Eucharishtiában Jézus Szíve lángol. Prohászka éppen ez tanította meg arra, hogy a nap többi részében Krisztus alteregójaként mindenkire Jézus szeretetével forduljon. Bilkei Ferenc plébános, aki saját édesapjaként szerette püspökét, és nem a gyűrűjét, hanem a kezét csókolta meg, éppen Prohászka eucharishtiás lelkületével magyarázza meg életének titkát: „*nézte, élvezte Krisztust, Krisztus pedig magába olvasztotta, magába faragta az ő kedves fiát*”. [1]

Ugyanígy látja ezt Shvoy Lajos, az elsőéves teológus. Ők vették észre először a vinculum caritatis szentségének, az Eucharishtiának Prohászka gyakorolt hatását. Adorációiból táplálkozik ez a mindent és mindenkit magához ölelő, mindenkin segíteni akaró szeretet.

A passzívnak, statikusnak, in produktívna tűnő adoráció Prohászka a legaktívabb cselekvésekre készítette. Mintha Pál apostolt követné: „*caritas Christi urget me*”, Krisztus szeretete űzi, hajtja, nem hagy nyugtot neki.

A szeminárium életét alapjaiban változtatta meg. És vajon mivel kezdte spirituális reformjait? Az Eucharisztia adorációjával és a napi elmélkedés bevezetésével. Ezzel párhuzamosan, de e kettőből fakadóan oly atyai – sőt anyai – szeretettel bánt kispapjaival, hogy az idősebb évfolyamok teológusai megdöbbenve figyelték: milyen új, eddig ismeretlen bánásmódnak lettek részesei és boldog alanyai. Ennek az új légkörnek létrehozásában legjobb barátja, gróf Majláth Gusztáv prefektus volt megértő társa. A betegszoba lakóit rendszeresen látogatták, gondoskodtak meleg szobáról. Ha kellett, a gróf prefektus fűtött be a kályhába.

Az egész szemináriumot a názareti ház szelleme hatotta át. Shvoy, Prohászka legmeghittebb lelkigyermeké Bethániával hozza kapcsolatba ezt a lelkiséget: „*Mint Bethániában az egész ház eltelt Mária kenetének illatával, a kápolna is betelt az ő imádságos és bensőséges lelkének áhítatával, s boldogok voltunk, hogy abból ránk is áradt egy kevés.*” [173]

Épp azért szerették és fenntartás nélkül követték kispapjai, mert előjárójukban Jézus Krisztus képmását, alteregóját látták, aki ugyanazt mondta a kápolnában, mint a tanteremben, az elmélkedéseknek pedig egyenes folytatását látták mindennapi életében. Ha este a szegénységről beszélt, másnap azt látták, hogy fázós, köhögős teológus társuknak saját télikabátját adja oda. Ha volt pénze, kiosztotta szegény kispapoknak, kabátra, ruhára vagy utazási költségre adta annak, akinek szülei nem küldhettek [260]. És amikor arról beszélt, hogy Jézust kövessék, ne pedig az egyházi rangfokozatok után áhítozzanak, saját szemükkel láthatták, hogy előjáróik közül egyedül ő hord lila cingulus nélküli reverendát. Maguk között ezért nevezték őt „*fekete bíborosnak*”. Édes atyjukat látták benne, akiért minden áldozatot képesek voltak meghozni.

Így került sor a magyar egyháztörténelemben páratlan, soha nem tapasztalt belső lázadásra, melyért sokan még ma is Prohászkaat teszik felelőssé. Pedig nem történt más, mint nyílt kiállítás az egyházáért és hazájáért életét is feláldozni kész spirituálisuk mellett a liberális elveket valló Roszival rektor ellenében. Shvoy Lajos másodéves teológus visszaemlékezésében szó szerint „ostromállapotnak” nevezte azt a sztrájkot, mellyel tudtára akarták adni a bíboros érseknek, hogy ha elhelyezi Prohászka Ottokárt a szeminárium éléről, akkor a kis- és nagy szeminárium minden tagja elhagyja Esztergomot és hazamegy. A feltételek átadására egykori prefektusukat, gróf Majláth Gusztávot kérték fel. A beláthatatlan következményekkel járó belső lázadás lecsillapítása végett a hercegprímás kénytelen volt engedni, és nem Prohászkaat, hanem Roszival rektor kanonokot helyezte át. [182]

„*Megfogta a kezemet...*”

Az Eucharisztia-élmény oly méreteket öltött, hogy Prohászkaat a szeminárium falain kívül is a szeretet, a tevőleges karitás apostolává tette. Még az ebédlőben van, de lelke már a Szent Tamás hegyi nyomornegyed szegényeivel foglalkozik.

Körbe járja a szemináriumi ebédlő hosszú asztalát, és a maradékokat a tányérokra egy szatyorba gyűjti, és siet a hegyre, ahol az éhes gyerekek már várják. [261] Mintha a csodálatos kenyérszaporításkor elhangzott jézusi mondatot hallanók: „*Ti adjatok nekik enni.*” (Mk 6,37)

Mindig kész volt adni a szegényeknek. Sétájáról kabát nélkül jött haza. A portás megjegyezte: „*Főtisztelendő úr kabáttal ment el. Hol hagyta?*” [259] A szegények iránti részvét egész életét végigkísérte. A részvét ragadta el, amikor az esztergomi hídnál téli hidegben megpillantotta a mezítlábas koldust, ott helyben levette cipőjét és neki adta. [477] A fehérvári püspökségen évente 10–12 szegény diáknak adott ellátást. [566]

Prohászka élete ugyanis minden vonatkozásban krisztocentrikus volt: Krisztus volt számára nemcsak a keret, hanem a tartalom is, nemcsak elv, norma, mérce, hanem az élet a maga ezerarcú csodájával. „*Minden a tiétek, ti pedig Krisztusé vagytok, Krisztus pedig Istené.*” (1Kor 3,23) Ezt a Szent Pál-i életelvet vallotta magáénak, és ezt élte meg bárhová rendelte az Isten. Esztergom és Székesfehérvár volt életének két oszlopa, és az ezek fölé emelt boltívek alatt kivirágzott egy hatalmas futórózsa-lugashoz hasonlítható élet tele rügyfakadással, bimbóval, szeretet-virággal. (A budai Szent Margit gimnázium énektanárnője, Teodóra nővér Prohászka gondola ezt így fejezte ki: „*Csupa dal, csupa tűz, csupa élet.*”)

Ezt érezték meg a gyermekek, akiket térdén lovagoltatott és „*Pompás bácsinak*” hívták, mert minden huncutkodásukkor, kacagásukkor azt mondta nekik: „*pompás*”. És ők hétről-hétre várták, mikor jön már az a Pompás bácsi? [159, 900]

Amikor bérma körúton volt, a szentség kiszolgáltatása közben nem csak az áhítatra figyelt, hanem észrevette a legszegényebb fiú lyukas cipőjét is. Ez a legszegényebb plébániák egyikén, Tinnyén történt. Bérma után egy héttel csomag érkezett a plébános címére. Benne

egy nagyobbacska fiú számára cipő, mellette egy cédula Prohászka kézírásával:

„*Templombamenet észrevettem, hogy az egyik ministráns gyereknek rongyos a cipője. Kérem adja át neki.*” [228]

A gyermek a legjobb emberismerő. A falvak gyermekei megéreztek, hogy a templomban szentségeket kiszolgáltató püspök szereti őket. Ezért búcsúzáskor felkapaszkodtak hintójára, és a püspök rájuk mosolygott. Sőt nem engedte meg a rendezőknek, hogy elkergessék őket: „*Ne bántsa őket, ez a legszebb az egész bérnálásban.*” [474] Mintha Jézus ünnepélyes bevonulásán lennének: „*Ha ezek elhallgatnak, a kövek fognak megszólalni.*” (Lk 19,40)

A sok megrendítő epizód közül egyet emelek ki a *Bokréta* csokrából. Ez az a történet, melynek egy mondatát tettem a rész élére. Úgy érzem, hogy ha Prohászka szeretetéről könyvet írnék, a kötetnek is ezt a címet adnám: *Megfogta a kezemet*. Hiszen ezt tette és teszi ma is: megfogja azok kezét, akik segítségre szorulnak.

A történetnek két főszereplője van: Prohászka és egy nagyon szegény, rongyos kisfiú, Jóska. Mellékszereplők: Jóska szülei, Kovács cipész és Tóth szabó. Prohászka, a kispapok spirituálisa szokásos délutáni kirándulása során meglát egy vadgesztenyét gyűjtő mezítlábás fiút. Hideg őszi nap van. Vidáman köszön a tisztelendő bácsinak annak ellenére, hogy a hidegtől lila már a lába. A pap megkérdezi:

– Nem fázol, mivelhogy mezítláb vagy? – Mire a gyerek így válaszolt:

– Elszakadt a cipőm, de majd veszünk, ha lesz pénzünk. – Ekkor valami olyan történt, ami önmagában is elegendő lenne annak illusztrálására, hogyan szeretett Prohászka. A gyerek szó szerint ezt mondta szüleinek.

– No, gyere most velem, egészen kék a lábad, már úgymint nagyon hűvösödik az idő, úgy mentünk. Megfogta a kezemet – olyan szép meleg keze volt. És kabátod sincs? Mondtam, hogy van, de kinőttem, aztán most az öcsémé lett. Odaértünk Kovács bácsihoz, bementünk. Azt mondta a tisztelendő úr: Kérem, mérje meg ennek a kis magyarnak a lábát, és készítsen neki jó meleg cipőt! De minél hamarább! Erre járok, bejövök, kifizetem. Innen bementünk a Tóth bácsihoz, annál meg télikabátot méretett nekem. Annak is azt mondta: Majd ő kifizeti! Csak látták volna édesapámék, milyen tisztelettel köszönt neki a Tóth bácsi.

Az apa meg volt győződve, hogy az egész történetet Jóska csak kitalálta, mint valami szép mesét, annyira hihetetlennek tartotta. Éppen ezért fiával együtt elment mind a két mesterhez, és kénytelen volt megállapítani, hogy minden úgy igaz, ahogy fia elmondta.

A történethez hozzá tartozik még az is, hogy a szemináriumban dolgozó édesapa azt mondta a kispapoknak: „*De szerencsések kis tisztelendő urak, hogy olyan jó ember a nevelőjük. No, a Prohászka urat vélem.*” [893]

Így adták szájról szájra ezt és az ehhez hasonló történeteket. Ennek tudható be, hogy Prohászka alakját már akkor legendák övezték, mielőtt elkezdte volna országjárását.

„*Minden papnak lábát megcsókolnám.*”

Ha valaki, akkor Prohászka volt az a személy, aki tudta, hogy mit jelent a papi hivatás. Az esztergomi szemináriumban töltött huszonnégy év a hivatások felismerésének, gondos ápolásának, a rügyek kibontakoztatásának és az útrabocsátásnak jegyében telt el.

Mindenegyik kispapnak nemcsak atyja, de ahogy azt naplójában megörökítette, édesanyja is akart és tudott lenni. Püspökségének huszonnégy évében pedig papjai számára azt valószínűsítette meg, amit 1905. december 21-én római szentelésekor a szertartás szövege is kimond: papjai számára Jézus Krisztust személyesítse meg.

Mindkét küldetését a legteljesebb mértékben teljesítette, oly annyira, hogy papjai, de a hívek is azt érezték, hogy „*aki olyan boldog lehetett, hogy látta őt, annak fogalma van Krisztusról.*” [161]

A szemináriumi évekről imént már több szó esett. A *Bokréta* riportjait, „virágait” inkább a püspöki évekből gyűjtötték össze. Ezekből a hervadhatatlan és mennyei illatot árasztó virágokból mutatok be néhány színpompás virágszirmot. Ezzel igazolom e rész címét: „*Minden papnak lábát megcsókolnám.*” (*Soliloquia*, 1914. jún. 25.)

Prohászka sohasem akart – ahogy ő szellemesen mondogatta – felmászni a püspökség „uborkafájára”. Vagyis a hierarchiából nem a hatalmat, az uralkodást, a kegyelmes urat, hanem a szolgálatot akarta jelenlétével hangsúlyozni. Ezért csak ritkán használta a püspöki jelvényeket. Mindig fekete reverendát viselt. Még a bécsi bemutatkozásra, a királyi audienciára is elfelejtette magával vinni püspöki öltönyét. Utolsó pillanatban a vonat ablakán át dobták utána. [580]

Mivel főpapi jelvényeit nem viselte, ezért vonaton, utazás közben legtöbbször, még papok sem tudták, hogy kivel is beszélnek.

Gyakran utazott Székesfehérvár és Budapest között. Püspöksége elején történt, hogy egy olyan harmadosztályú vasúti kocsiba szállt be, ahol egy idősebb plébános is ült. „*Vizsgáznunk megünn? Szigorlatozni?*” – kérdezte latinul az új püspökét még nem ismerő pap. Igenlő választ adott Prohászka, mert tényleg szigorlatoztatni ment tanítványait, mint dogma professzor a Pázmány Péter Egyetem teológia karán. Jól elbeszélgettek egy ideig, még az új püspökről is ejtett néhány keresetlen, nem éppen hízelgő szót az idős pap. Aztán közeledvén falujának állomásához, az idős pap felállt, kezét fogott a tovább utazó, inkognitóban maradt püspökével. „*Hát szerencsés szigorlatot kívánok, Öcsém. Én ennek a községnek vagyok a plébánosa.*” A püspök tisztelettel elfogadva a parolát, szerényen bemutatkozott: „*Prohászka Ottokár vagyok*”. Ő nagyon élvezte az ilyen találkozásokat. [358] Különben a „Rejtőzködő püspök” címen külön fejezetet lehetne írni. Ennek forrása Prohászka vidámsága, derűs, tréfálkozó természete, gyermeki játékossága. Ő a „homo ludens” prototípusa.

Fiatal püspök volt még, amikor vasárnap reggel az a hír érkezett az aulába, hogy egy közeli faluba misézőt keresnek. A püspökségen senki nem volt szabad. Prohászka-hoz is eljutott a hír, és rögtön felajánlotta a maga szolgálatát. Gyalog vágott neki az útnak kopott fekete reverendájában. A szentmise nagyon szép volt, a szentbeszéd nem különben... Mikor aztán mindennek vége lett, az idős kántortanító úgy érezte, hogy neki a hívek nevében köszönetet illik mondania az ismertetlen, de nagyon szép szavú fiatal papnak: „*Köszönjük a tisztelendő úr nagy jószágát – és közben megveregette a püspök vállát – nagyon szép prédikációt mondott nekünk, s ha így folytatja, idővel még a legnagyobb plébániák vezetésére is méltó lesz.*” A püspök megköszönte a szívből jövő jókívánságot, és sokszor emlegette, hogy milyen büszke volt az öreg tanítóbácsi dicséretére. [2]

Papjait nagyon szerette. Ennek a legkülönb módon adta jelét. Figyelemmel kísérte életüket, lelki előmenetelüket. Ha Fehérvárott jártak, örült, ha felkeresték őt az aulában, és mindig meghívta őket ebédre. Bármikor bemehettek hozzá, akár este kilenckor is. [225]

Különösen a kezdőknek, a káplánoknak viselte gondját. Még azt is tudta, ha egy káplánnal nem jól bánt a plébánosa. A püspöki ebédnél ugyanis, amikor másodszor is kínáltak a vendégeknek, az egyik sovány káplán is „nem”-et intett. Prohászka kedvesen odaszólt hozzá: „*Maga csak vegyen, kis Balogh. Maga ügyis jól kikoplalt Adonyban a két év alatt.*” Köztudomású, hogy az adonyi plébánia az időtájt nem volt kápláni jóléti intézmény. [220]

Még az újmisések arcát is figyelte. Észrevette, hogy egyikük szomorúan csomagol. „*Primiciás homlokodon több derűnek kell ragyogni*”, mondotta. A fiatal pap elmondta, hogy minden holmija kopott és szakadt, édesanyja már nem tudja úgy ellátni, mint amikor idejött. Ilyen kopottan kell tehát első helyére menni. Erre Prohászka hirtelen elkérte bőröndjét és eltűnt. Bement szobájába. Néhány perc múlva megjelent a folyosón, hóna alatt a le sem csukható tömött bőrönddel: „*Használja egészséggel és örömmel.*” A bőrönd tele volt új, P. O. monogrammos fehérneművel... [892]

A székesfehérvári egyházmegye mindig is a legszegényebbek közé tartozott. Papjai sem bővelkedtek anyagiakban. Prohászka ezen a téren is atyjuk volt. Tudta, hogy kinek mire van legnagyobb szüksége. És ahogy segített, maga a tapintat volt (vö. 1Kor 1,13). A miséző pap számára nagy segítséget jelentenek az ún. intenciók. Ilyet gyakran adott személyesen vagy borítékban postán. „*Carissime, mondjon Karácsony táján egy misét ad intentionem. Ezt küldi stipendiumul egy jó lélek. Remélem jól érzi magát.*” [140]

Az adakozás szent szenvedélyévé vált. Azért volt üres főpapi pénztárcája, sőt egész püspöki pénztára, mert ahol tudott, segített. Amikor megtudta, hogy a Szent Imre konviktus súlyos anyagi nehézségekkel küzd, kijelentette: „*Egy megüresedett kanonoki stallum jövedelmét erre fordítom.*” Ezzel azonban még nem volt megoldva az intézmény pap-prefektusának fizetése. Erről röviden csak ennyit mondott Kovács János: „*Mint prefektusnak a fizetésemet sajátjából adta.*” [343]

Minden papját szerette, de voltak „kedvencei”, akik valamilyen vonatkozásban nagy lelkek voltak. Most csak egyet emelek ki közülük: Laczó Alajost, aki egyike volt azoknak, akiket a háború után szentelt pappá. Megható történeteket találunk róla, illetve Prohászkaról a *Bokrétában*. Íme egy a sok közül:

Egy alkalommal a püspöki ebédlőben ez történt. Előkelő papi és főúri, grófi vendégek voltak az asztalánál. Az egyik gróf ajándék-borából hoztak be pecsenye után. A fiatal pap legnagyobb meglepetésére a püspök nem a vendégeknek töltött először, hanem neki:

„*Annak a káplánnak töltök először, aki sohasem beszél felettese ellen.*” A vendégek nagyot néznek és kérdezik: *Igaz?* A káplán meghatódottan mindössze ennyit tudott mondani: „*Ahogy a kegyelmes úr gondolja.*” [242]

Ezzel a történettel jelezni kívánom, hogy túl az anyagiakon, atyai szeretettel viselte papjainak lelki gondjait is. Ha észrevette, hogy nem sikerült megpályázni egy jobb plébániát, pár napon belül biztató sorokat küldött: „*Ne higgye, hogy elfelejtkeztem Önről....Teszem ezt, ahol csak tehetem.*” Az ilyen megnyilatkozások lelkük legmélyéig meghatották papjait, és nem lehet csodálkozni, ha például ezt a levelet a címzett, Deym Béla – akit 1906-ban, püspöki kinevezésének első évében szentelt pappá – ráragasztotta Prohászkatól kapott arcképére, és breviáriumban hordta élete végéig. [229]

Nagymaroson egy jozefinista szellemben nevelkedett idős pap volt a plébános. Prohászka nagy szeretettel volt iránta, többször felkereste. Mivel a prédikálás nehezére esett már, sokszor helyettesítette. Megtanította breviáriumozni, és lelkileg teljesen egyensúlyba hozta. [438]

Ugyanakkor elvi kérdésekben kérlelhetetlen szigorral lépett fel, bárkiről is lett legyen szó. Vizitációi alkalmával a templom, az oltár, a tabernákulum tisztasága volt a mérce. Tudunk olyan plébánosról, akit e miatt többé nem hívott meg asztalához.

Tudott büntetni is. Zsinati tagsággal kapcsolatban ezt írta Chay Antal plébánosnak:

„*Köszöni jóindulatomat, de tesz kénye szerint. Ez nem engedelmesség. Azért megbüntetem, s nem fogadom el zsinati küldöttnek a kerület részéről. Engedelmisséget kívánok és nem szavakat.*” [685]

De még ilyen esetekben is a féltő atya szeretete sugárzott tetteiből, és ezzel életet mentett meg. Ma már csak néhányan tudjuk azt a megrendítő történetet, mely az ország egyik legnagyobb ferences szónokának, a rend egykori tartományfőnökének, P. Buttykai nevéhez fűződik. Szentelése után pár héttel olyan kapcsolatba keveredett, hogy a papságból való eltávolítása is szóba került. Pár hónapra ezen események után, Buttykai megjelent Esztergomban, és a szerminárium portását megkérte, menjen fel a spirituális úrhoz, hogy fogadja-e őt? Prohászka lejött. Amikor Buttykai közeledni akart hozzá, elkiáltotta magát: ne közeledjen, csak három lépésre. Azután odament hozzá, és lehúzta róla a reverendát. Haragja ezzel el is múlt. Hosszan elbeszélgettek. Ennek eredménye volt a harmincnapos pozsonyi lelkigyakorlat, amely után Buttykay jelentkezett a ferences rendbe. [437]

Szeretetének titka abban rejlett, hogy mindenkire odafigyelt, és akivel beszélt, az azt érezte, hogy számára most ő a legfontosabb „*Te Pista*, mondta Bilkei Ferenc plébános egykori diáktársának, *engem Prohászka püspök nagyon szeretett*.” Erre az öregdiák nagyot nevetett, és a kövezkezőket mondta: „*Hánytól hallottam már én ezt. Akik Prohászka püspök közelében voltak, és akik sokszor érintkeztek vele, valamennyien azt hitték, hogy a nagy püspök őket különösen kedveli. Pedig a valóság az, hogy Prohászka püspök mindenkit nagyon szeretett*.” [6]

A szeretetnek viszontszeretet a velejárója. Hogy papjai hogyan szerették püspöküket, azt bizonyítják azok a megható feljegyzések, melyek a *Bokréta* legszebb virágai. Az egyházmegye vezető személyiségei, plébánosai nem püspöki gyűrűjét csókolták meg, hanem kezét, úgy ahogy a gyermek csókolja meg nagyon szeretett és tisztelt édesapja kezét (vö. Bilkei Ferenc vallomása [1]).

Ennek a viszontszeretnek az volt a rugója, hogy papjai számára ő testesítette meg az ideális főpapot. Eléjük élte, prezentálta nekik a kiegyensúlyozott, harmonikus papi életet. Prohászka élete a természet és a természetfeletti világ örömeinek a szintézise. Nemcsak az égi örömeknek, de életboldogító földi örömeknek is prófétája volt. Már itt a földön örömteli életet sürgetett. A harmonikus élet, az öröm Prohászka világnézetének alkotó eleme. Az evangéliumi életszemléletet is azért ajánlja, mert örömteli életet biztosít. A tízparancsolat és a ráépült evangélium a földi élet egyedüli klímája. Mint mindent, az öröm teóriáját is elsőként ő maga élte át és mutatta meg papjainak, híveinek.

A bodajki búcsú napján inkognitóban, szinte észrevétlenül beült a gyóntatószékbe. Még a búcsún résztvevő papok sem tudták, hogy ő is jelen van. A gyónók adták szájról szájra, hogy a püspök gyóntat. Amilyen észrevétlenül jött, ugyanúgy távozott, a „hátsó ajtón”. Az iszcaszentgyörgyi plébános késő estig várta, mert odarendelte Székesfehérvárról a kocsit. A plébános aggódva kérdezte a hosszú erdei útjáról érkezett püspököt: „*Kegyelmes Úr, nem félt egyedül az erdőben? Félni?* – volt a válasz – *egész délután énekeltem. Először a búcsúsokkal, aztán a csipogó madarakkal, végül az angyalokkal*.” [483–485]

Az egyházmegye papjainak és híveinek nagy része abban a meggyőződésben élt, hogy főpásztoruk szent.

Éppen ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy halála után is kapcsolatban álltak vele, és gyakran kérték segítségét. Ez önmagában is elgondolkasztató és jelzésértékű. Az imént említett Deym Béla plébános így fejezi be visszaemlékezését, hogy miért is tette be breviáriumba püspökének levelét és fényképét: „*Valahányszor ügyes-bajos dolgaiban hozzáfordulok segítségért, mindig így kezdem: Egykori kedves leveledre hivatkozva bizalommal kérlek... És nem hiába teszem*.” [229]

„*Én hiszem, hogy elnyerte a szentek koronáját, mert aki a mennyországban van, az szent. Ezért imádkozom hozzá mindennap: Szent Ottokár, könyörögj érettünk most és halálunk óráján. Amen*.” [35]

Szeretet és viszontszeretet. Ez Prohászka püspöknél tökéletesen működött. Életének rugója a szeretet volt, éppen ezért mindenkit szeretett, és őt is nagyon sokan szerették.

Hogy miként élt népünk szívében, azt a *Magyar Fioretti* legszebb virágával illusztrálom: Prohászka halálakor egy egyszerű cselédleány felvásárolta a halálát és temetését megörökítő összes újságot, hogy majd ezekből készítsenek neki párnát a koporsójában, ha meghal.

Mivel a boldoggáavatás legfőbb kritériuma, hogy bizonyított legyen: az illető hősies fokon gyakorolta az erényeket, különösen a szeretetet, meg vagyok győződve, hogy e kötet bármelyik oldala és mind az 1210 cikkelye meggyőzi az illetékeseket: Prohászka szent volt!

Barlay Ö. Szabolcs

Névmutató és életrajzi adattár

A *Névmutató* tartalmazza a cikkelyek forrását is. Mindegyik forrás egy-egy személyhez kapcsolódik, kivéve a váli plébániai irattárat (lásd ott) és hat azonosíthatatlant (lásd „–”).

A szentek, boldogok, pápák, (missziós) nővérek keresztnévük alatt szerepelnek. A többiek vezetéknévük alatt. A *Névmutató* szigorú ábécé sorrendben készült. A név utáni számok a cikkelyek számát jelentik, kivéve Molnár Dezső és Rombai Ferenc esetét, ahol oldalszámot jelentenek.

Forrásmunkák:

A szentek élete (szerk. Diós István), 4. kiadás, Szent István Társulat, Budapest, Beke Margit: *Az Esztergomi (Esztergom-Budapesti) Főegyházmegye papsága, 1892–2006*, Budapest, 2008

Bikfalvi Géza: *Magyar jezsuiták történeti névtára, 1853–2003*, Budapest, 2007

Brockhaus Riemann Zenei Lexikon, Zeneműkiadó, Budapest, 1983–1985

Catalogus Religiosorum Provinciae Hungariae Ordinis Scholarum Piarum 1666–1997, Magyar Piarista Tartományfőnökség, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 1998

Egyházmegyei és rendi schematizmusok

Életrajzi adattár (összeállította Mózessy Gergely) in Shvoy Lajos: *Önéletrajz* (Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, 2002)

Forintos Attila: *A székesfehérvári székeskáptalan. Adattár 1777–2004*, Alba Civitas Történeti Alapítvány, Székesfehérvár, 2005.

Hetényi Varga Károly: *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I–III.*

Lámpás Kiadó, Abaliget, 1992–1996 és *Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I.*, Márton Áron Kiadó, Budapest, 2000

Internetes honlapok

Katolikus Lexikon (szerk. Bangha Béla), Magyar Kultúra, Budapest, 1931–1933

Magyar Irodalmi Lexikon (főszerk. Benedek Marcell), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963–1965

Magyar Katolikus Lexikon (szerk. Diós István), Szent István Társulat, 1993–

Missziótársulat Archívuma, missziós nővérek visszaemlékezése

Művészeti Lexikon (főszerk. Zádor Anna és Genthon István), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981–1984

Némethy Lajos: *Series parochiarum et parochorum archidioecesis Strigoniensis*, Esztergom, 1894

Pfeiffer János: *A veszprémi egyházmegye történeti névtára (1630–1950)*, Görres Gesellschaft, München, 1987

Puskely Mária: *Szerzetesek*, Zrínyi Nyomda Kiadója, 1990

– • 152, 349, 529, 1007, 1008, 1040

A.-né • 1165

Abraham a Sancta Clara • (1644, Kreenheinstetten – 1709, Bécs) Osztrák sarus (discalced) ágostonrendi szerzetes. Világi neve Johann Ulrich Megerle. Híres egyházi szónok (udvari szónoknak is kinevezték), beszédeiben a társadalom minden osztályának bűnét célba vette. • 482

Ackermann Gusztávné, Rózsika • 316–325, 327

Adamecz • 918

Adamecz Erzs • Prohászka egyik rendszeres gyónója. • 1160

Adél nővér • Dudinszky Adél missziós nővér (1899. ápr. 21. – 1962. aug. 16.). Belépés: 1930. nov. 26., első fogadalom: 1933. június 4., örökfogadalom: 1939. máj. 28., eltemetve: Ungváron. • 1033

Adorján Gizella • lásd Imelda nővér

Ady Endre • (1877, Érdmindszent – 1919, Budapest) A magyar irodalom kiemelkedő költője. • 830

Ahasverus • 787

Alajos, Gonzaga Szent • (1568, Castiglione – 1591, Róma) Jezsuita szerzetes, hitvalló. 1585-ben Rómában belép a jezsuita rendbe, a Gregoriana hallgatója. 1590–1591-ben Rómában pestis tör ki, résztvesz önkéntesen a betegek gondozásában. Elkapja ő is a betegséget, és abban hal meg. A tanuló ifjúság védőszentje, Prohászka egyik eszményképe. • 812, 820, 863

Alapi (Anlauf) Nándor • (1885, Alsóalap – ?) Színész, színházigazgató. A székesfehérvári színházban játszik (1921–1923), majd az Országos Kamaraszínház igazgatója (1924–1931). Társulata városról városra bejárta az országot irodalmi szempontból színvonalas darabokkal. • 576

Alcsuti • Házasulandó neve a váli plébánia 1908-as aktáiban. • 671

Alexa nővér • Rácz Mária missziós nővér (1907. dec. 8. – 1984. júl. 15.). Belépés: 1931. okt. 31., első fogadalom: 1934. máj. 20., örökfogadalom: 1940. máj. 12., eltemetve: Budapest. • 894, 895, 922, 951, 1031

Alföldi • Sebész, Halmi Gyuláné vője, aki a második világháborúban csodás módon életben maradt Prohászka közbenjárását kérve. • 1173

Alice nővér • Perepatits Jolán missziós nővér (1903. dec. 1. – 1986. máj. 1.). Belépés: 1929. okt. 15., első fogadalom: 1931. máj. 24., örökfogadalom: 1937. máj. 16., eltemetve: Hejce. • 1065

Almássy Sándor • Főszolgabíró Csobánka térségében. • 695, 697, 966

Aloysia nővér • Bona Júlia missziós nővér (1896. máj. 28. – 1969. máj. 15.). Belépés: 1920. okt. 14., első fogadalom: 1922. jún. 4., örökfogadalom: 1928. jún. 6., eltemetve: Esztergom. • 933

Ambrus bácsi • Szegény, otthontalan ember, akit a missziós nővérek karoltak föl és vittek Csobánkára. Ott mindenek volt, az udvar seprésétől a kondási tevékenységig. • 662, 840, 929, 996, 1120

Ancilla nővér • Németh Ilona missziós nővér (? – 1935. szept. 25.), eltemetve: Budapest, Farkasrét. • 880, 951, 990, 1071

Andor (Anhäupel) György • (1867, Pest – 1917, Budapest) Rómában, a Collegium Germanicum-Hungaricumban tanult. Teológiai tanár volt Esztergomban, majd a hercegprímási udvarba került. Esztergomi kanonok (1906), miniszteri tanácsos a katolikus ügyek vezetésére a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban (1911). Az *Isten Igéje Szentbeszédében* c. folyóirat szerkesztője (1899–1903). Több teológiai és filozófiai tanulmánya jelent meg katolikus folyóiratokban. • 150

Andris • Kisfiú, akinek látomását Prohászka belefoglalta egyik szentbeszédébe. • 620

Angéla nővér • Szerényi Margit missziós nővér (1886. febr. 10. – 1967. dec. 2.). Belépés: 1909. júl. 22., első fogadalom: 1911. jún. 5., örökfogadalom: 1912. szept. 29., eltemetve: Jászberény. Eszter nővér testvére. • 45, 51–72, 520, 529, 646, 647, 649, 650, 695, 700, 720, 724, 742, 752, 753, 759, 768, 798, 803, 807, 831, 840, 929, 930, 981, 986, 1018, 1029, 1034, 1071, 1112, 1117, 1130, 1136, 1138

- Anita nővér** • Kiss Teréz missziós nővér (1898. dec. 13. – 1976. ápr. 25.). Belépés: 1921. ápr. 8., első fogadalom: 1922. szept. 16., örökfogadalom: 1928. jún. 16., eltemetve: Tolna. • 1139
- Anna nővér** • Kopcsai (Szklenár) Erzsébet missziós nővér (1895. máj. 10. – 1988. okt. 3.). Belépés: 1916. jan. 17., első fogadalom: 1918. máj. 19., örökfogadalom: 1924. jún. 8., eltemetve: Nyitra. • 934–950, 1129
- Annnuska** • Az Árvaház egyik növendéke. • 755
- Annus néni („Kriptá-őrző”)** • lásd Szabó Jánosné
- Antal, Padovai Szent** • (1190 v. 1995, Lisszabon – 1231, Arcella) Neves ferences szerzetes. Nagytudású, különösen a Szentírásban jártas, a népmisszióban vett részt. Halála után nagy tisztelettel vették körül. Ma is feltűnő imameghallgatások történnek közbenjárására. Képe, szobra csaknem minden templomban megtalálható. • 527
- Antal, Remete Szent** • (250k, Coma – 356) Mt 19,21 hallatára vagyonát szétszítva remeteségbe vonult. A földet művelte, a remetékét látogatta, tanított és csodákat tett. Jelentősége, hogy a szétszórtan élő remetékét először tömörítette „remeteközösségekbe”, ami a szerzetesség kezdetének tekinthető. • 689
- Apponyi Albert** • (1846, Bécs – 1933, Genf) Gróf, a legnagyobb magyar politikai szónok. A jászberényi kerület képviselője (1881-től haláláig). Vallás- és közoktatási miniszter (1906–1910), nevéhez fűződik a néptanítók fizetésének rendezése, a magyar nyelv kötelező oktatása. Az első világháború utáni párizsi béketárgyalásokon a magyar delegáció vezetője, angolul, franciául és olaszul mondotta a magyarságot védő beszédét, de az előre megállapított feltételeken nem tudott változtatni. A Szent István Társulat elnöke (1888), utóbb a Szent István Akadémia tagja. Hitvalló katolikus életet élt. • 404, 501, 513, 514
- Apró** • 918
- Aprószentek** • Azok a két éves és fiatalabb fiúgyermek, akiket Heródes Betlehemben megöletett abban a reményben, hogy köztük van az újszülött Messiás is. Az Egyház a megölt kisdedeket Aprószentek néven vértanúkként tiszteli, ünnepük dec. 28. • 719
- Arany Imre** • (1884, Székesfehérvár – 1975) Szentelték: 1907, káplán: Budakeszi, Nagytétény, majd adminisztrátor: Budakeszi (1909). Újra káplán: Sósút (1910), adminisztrátor: Kisláng, plébános: Bakonysárkány (1911). 1921-ben a veszprémi egyházmegyébe kerül át. Káplán: Igal, Attala (1924), adminisztrátor: Bőszénfa (1924), ugyanott plébános (1925), plébános: Ajkarendek (1940), adminisztrátor: Somogyegres (1940), nyugalomban 1959-től. • 566
- Aristoteles** • (Kr. e. 384 v. 383, Sztageira – 322 v. 321 Khalkisz) A legnagyobb filozófiai gondolkodók egyike, Szokratésszal és Platónnal együtt a nyugati klasszikus filozófiai hagyományok megalapítója. • 527
- Aujeczkyne** • Prohászka egyik székesfehérvári, pátriárkai kort megélt mesemondója – főleg III. Béla és feleségének sírjával kapcsolatban. • 463
- Aulovics Béla** • 63
- Ádám** • 918
- Ágnes, Szent** • (3–4. század) 12 éves korában Róma prefektusa feleségül akarja venni, de ő szüzességi fogadalommal Krisztus jegyese. Elutasítja a pogány ifjút, aki ezután feljelenti. Először nyilvánosházba hurcolják, majd máglyára vetik, de a tűz nem árt neki, végül lefejezik. • 999
- Ágoston, Szent** • (354, Tagaste – 430, Hippo) A nyugati Egyház négy nagy egyháztanítójának egyike, bölcselő, hittudós, az egyház-, sőt a világtörténelem egyik legnagyobb elméje. • 1, 786, 821
- Babics Endre** • (1894, Lovászpátona – 1955, Kaposvár) Káplán az esztergomi egyházmegyében Nagymaroson, Esztergomban, Kürtön, Komáromban, majd a veszprémi

egyházmegyében Kaposvárott. Plébános Balatonfüreden (1928), veszprémi kanonokplébános (1943), majd kaposvári esperesplébános (1947). • 989, 990, 1183, 1187, 1189

Balogh Károly • (1899, Gyöngyöspata – 1960, Székesfehérvár) Szentelték: 1922, adonyi és kálozi káplánévek után Sárbogárdon adminisztrátor (1925), zárdalelkész Zsámbékon (1927). Bicskei plébános nyugállományba vonulásáig (1938–1958). Címzetes (1938), majd valóságos esperes (1949). • 219, 220

Bangha Béla • (1880, Nyitra – 1940, Budapest) Jezsuita szerzetes, hithirdető, szerkesztő, író, szentelték: 1909. Megszervezte a Központi Sajtóvállalatot, a Mária-tisztelet értelmi vezérének tartották, egy négy kötetes Katolikus Lexikont szerkesztett. Az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszus fő szervezője. • 18, 482, 861, 913

Barabás Miksa • A rákospalotai Javítóintézet orvosa 1928-ban, Auschwitzban, a rabkórházban halt meg. • 1209

Barnáné • Rendőrkapitányné, Prohászka egyik rendszeres gyónója. • 1160

Bartakovics Béla • (1792, Felsőelefánt – 1873, Eger) Egri érsek, a Szent István-rend nagykeresztése, belső titkos tanácsos, Heves- és Külső-Szolnok megyék örökös főispánja. Pappá szentelték: 1815, esztergomi kanonok (1836), rozsnyói megyéspüspök (1845). Jelen volt az 1847–1848. országgyűlésen. Egri érsek (1850). A Magyar Tudományos Akadémia igazgató tagja (1853). • 518

Bartoss Ferenc • 302

Bán János • Székesfehérvári állatorvos, műtétből való felépülésének látomását Prohászka megerősítette. • 625

Bárdos Lajos • (1899, Budapest – 1986, Budapest) Zeneszerző, karnagy, zenetudós, a magyar egyházi zene kiemelkedő alakja. A városmajori templom Cecília Kórusa vezetője, a Zeneakadémia egyházkarnagy-képző tanára, a Budapesti Kórus megalapítója, a budavári Mátyás-templom ének- és zenekarának karnagya. • 511

Bárdos Remig Sándor • (1868, Ipolyság – 1932, Balatonfüred) Bencés szerzetestanár, szentelték: 1892. Gimnáziumi tanár Esztergomban (1907), Kőszegen igazgató és házfőnök. Főapát (1920), felsőházi tag (1927–1932). • 158

Báthor Margit • Az Árvaház gazdasági iskolájának tanítónője. • 839, 864

Báthory Nándorné, Ida • Gazdasági iskolai tanár, író. A Kozma úti Gazdasági Nőiskola megszervezője. *Asszonyi életművészet* című könyvéhez (Szent István Társulat) Prohászka Ottokár írt előszót. A *Dolgozó Nők Lapja* szerkesztője. • 487, 488, 693, 890, 914

Beatrix nővér • Schweiger M. missziós nővér (? – 1921. aug. 31.). Eltemetve: Csobánka. • 696, 705, 707, 776, 1061

Beatrix nővér • Pálosi (Pokel) Erzsébet missziós nővér (1903. jún. 14. – 1985. márc. 31.). Belépés: 1923. aug. 30., első fogadalom: 1926. máj. 23., örökfogadalom: 1932. máj. 15., eltemetve: Jászberény. • 874, 952–954, 1068, 1070

Beethoven, Ludwig van • (1770, Bonn – 1827, Bécs) Német zeneszerző. • 18, 222, 520

Beke József • Maroshegyi gazdálkodó. • 367, 368

Bencsik József • Székesfehérvári gazdálkodó. • 609

Benedek, Szent • (480k, Nursia – 547k, Montecassino) A bencések alapítója, a nyugati szerzetesség atyja, Európa védőszentje. Megalapítja a montecassinói monostort (529), és regulát ír a szerzetesek számára, mely egyesíti a keleti és nyugati szerzetesi eszményt, a cselekvő és szemlélődő életet. • 818

Benedek pápa, XIV. • (1675, Bologna – 1758, Róma) Kiváló egyházjogász, pápaként uralkodott: 1740–1758. Új indexet adott ki, elítélte a szabadkőművességet, elkészíttette a Vatikáni Könyvtár katalógusát. Szentté avatták (1746). • 150

Benedek pápa, XV. • (1854, Genova – 1922, Róma) Pappá szentelték: 1878, Bologna érseke (1907), pápaként uralkodott: 1914–1922. Pápaságának legnagyobb terhe az első

világháború volt. Tiltakozott a trianoni békeszerződés ellen. 1917-ben ő adta ki a *Codex Iuris Canonici*. • 634

Benkő János • Hernádnémedi esperes. • 992

Berényi Antalné dr. • A békéscsabai Jézus Szent Szíve templom világi elnöke 1934-ben. • 302

Bergson, Henri • (1859, Párizs – 1941, Clermont-Ferrand) Filozófus, a bergsonizmus atyja. A Francia Akadémiai tagja, irodalmi Nobel-díjas. A pozitivizmussal szemben újjáélesztette a metafizikát. Életfilozófiája az egész európai gondolkodásra hatott. • 73, 74, 480

Berkesné • Jósziú asszony, irgalmas szamaritánus, akinek köszönetképpen Prohászka megcsókolta a kezét. • 1164

Bernadett nővér • Kerényi (Krieg) Lenke missziós nővér (1896. szept. 14. – 1962. okt. 5.). Belépés: 1914. okt. 25., első fogadalom: 1916. jún. 12., örökfogadalom: 1919. ápr. 6., eltemetve: Győr. • 71, 72, 998

Bernadette, Soubirous • (1844, Lourdes – 1879, Nevers) Egyike a három gyermeknek, akiknek a Szűzanya Lourdes-ban 1858-ban megjelent. Apáca lett, 1867-ben fogadalmat tett. Ápolónővéreként dolgozott, majd évekig betegeskedett. Szentté avatták (1933), holtteste épen maradt meg. • 35

Bernát, Clairvaux-i Szent • (1090, Fontaines – 1153, Clairvaux) Egyháztanító, a ciszterci rend legfőbb büszkesége s egyik fő szervezője. 1115-ben alapít kolostort Clairvaux-ban, melynek 38 éven keresztül volt apátja. A szerzetesi és papi élet reformálásának a vezéralakja. Nagy hatással volt az Egyház és állam egymásközi békés viszonyára. Keresztes háborút hirdetett. • 655, 818

Bernáth Lajos • Hentessegéd, aki tébécében 21 éves korában meghalt. Prohászka látogatása segítette a betegség türelmes elviselésében. • 628

Bernáth Pál • Bernáth Lajos öccse. • 626–635, 641, 642

Berta Lajos • (1891 – ?) Szentelték: 1914, a pécsi egyházmegyében. Állomáshelyei: Újpetre (1914), Dunakömlöd (1916), Kaposvár (1920), Hajmáskér (1928), közben tábori főesperes. 1935-ben a székesfehérvári egyházmegyébe kerül át. • 924, 925

Bertha Pál • (1909, Nemeskeresztúr – 1949, Kápolnásnyék) Szentelték: 1931. Káplánkodott Ráckeven és Vizivárosban, 1935-től haláláig kápolnásnyéki lelkész. • 148

Berzsenyi • Kórházi főorvos. • 101, 275

Bethlen István • (1874, Gernyeszeg – 1946, Moszkva) Gróf, államférfi, szónok, publicista, miniszterelnök (1921–1931), keresztény-nemzeti politikát folytatott, a két világháború közötti időszak egyik legkiválóbb politikusa. • 501

Béla király, III. • Kiemelkedő árpádházi királyunk, országunk Európa egyik jelentős hatalmává vált uralkodása alatt (1172–1196). Bőkezű adományaival jótékonyan hatott az egyházi élet felvirágoztatására is. A francia cisztercitákat és premontreieket az ő idejében honosították meg Magyarországon. • 463

Bilkei Ferenc • (1872, Sárszentmihály – 1955, Székesfehérvár) Szentelték: 1896. Káplánévei után hitoktató Székesfehérvárott (1898), felsővárosi plébános nyugállományba vonulásáig (1912–1948). Lapszerkesztő, újságíró, hitbuzgalmi könyvek szerzője. • 1–35, 507, 577

Bitteráné, Anna • A püspöki uradalom számtartójának felesége. • 1153

Bíró (Braudrexler) Ferenc • (1869, Munkács – 1938, Budapest) Jezsuita szerzetes, szentelték: 1901, tartományfőnök (1927–1936). Társadalmi-gazdasági programjának megfelelően keresztény ipari szövetkezeteket, társulásokat és vállalatokat hozott létre (pl. Korda Rt.). Megalapította és haláláig vezette a Jézus Szíve Néplányai Társaságot, Almásy Máriával a Ward kollégiumot, Blaskó Máriával a Szívgyárdát, lelki gyermekeivel a

- Keresztény Lapterjesztők Szervezetét, Virágh Andorral a Szívtestőrséget. Megalapította és szerkesztette a *Szív* újságot. Szentség hírében halt meg. • 461, 803
- Bleier Jakab** • A magyarországi németek vezetője. • 598
- Boár Jenő** • Erdélyi unitárius kereskedelmi iskolai tanár. Majláth Gusztáv püspök lelki fia. Felesége halála után szigorú aszkéta életet élt, magát „világi szerzetesnek” mondta. • 565
- Bonitz Ferenc** • (1868, Fehértemplom – 1936, Budapest) Hírlapíró, miniszteri tanácsos. Az *Alkotmány*nak és a *Nemzeti Újságnak* volt szerkesztője. A liberális megalkuvás ellensége, bátor elítélője minden melléktekintetből való elvfeladásnak. • 26
- Borbála nővér** • Sipos Mária missziós nővér (1894. jan. 23. – 1959. máj. 2.). Belépés: 1915. aug. 18., első fogadalom: 1917. máj. 27., örökfogadalom: 1919. ápr. 1., eltemetve: Úny. • 604–606, 704, 936, 955–964, 992, 1046
- Borgia anya** • Az orsolyiták női gazdasági tanintézetének vezetője Kassán. • 1020
- Bory Jenő** • (1879, Székesfehérvár – 1959, Székesfehérvár) Festőművész, szobrász és építész, ő építette negyven éven keresztül a Bory-várat Székesfehérvárott. Ő készítette Prohászka halotti maszkját is, amelynek egyetlen, márványba vésett műalkotását a székesfehérvári Országos Papi Otthon őrzi. • 1, 886
- Borzák Sándor** • (1916, Monor – 2001, Leányfalu) Református lelkész, állomáshelyei: Nagykőrös (1939), Újpest (1940), majd katona és hadifogságba esik (1944–1947), Budapest–Kálvin tér (1947), ahol közeli ismeretségbe került Ravasz László református püspökkel és később apa-fiúi kapcsolatot alakított ki vele, és végül Pócsmegyer (1952–1987). Ő temette el Ravasz Lászlót (1975). • 355, 356, 543–546, 887
- Bossuet, Jacques-Bénigne** • (1627, Dijon – 1704, Párizs) Francia püspök, író és politikus. Franciaország legnagyobb egyházi szónoka. • 482
- Breyer István** • (1880, Budapest – 1940, Győr) Esztergomi segédpüspök (1929), győri megyés püspök (1933). • 884
- Brisits Frigyes** • (1890, Máza – 1969, Vác) Ciszterci szerzetes, szentelték: 1913, tanár, irodalomtörténész, az MTA tagja. A budai ciszterci gimnázium tanára, igazgató-helyettese (1935), igazgatója (1939–1948), egyetemi tanár (1946–1948). Magas színvonalra emelte a *Magyar Középiskola* c. lapot, titkára volt a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak. Kritikai tanulmányokat írt Tormay Ceciltől, Vajda Jánosról, Vörösmarty Mihályról. Kiadta a *Prohászka-breviáriumot* és a *Prohászka- emlékkönyvet*. • 354, 482, 483
- Brunner bácsi** • Jómódú, a világi szórakozásokat meg nem vető özvegy ember, aki templomba sose járt. Gyónása Prohászkanál buzgó, imádságos, templomba járó emberré változtatta. • 552
- Brückner János** • Gimnáziumi tanár, aki Prohászka utolsó konferenciabeszédét az Egyetemi templomban lejegyezte. • 334
- Budai László** • A békéscsabai Jézus Szent Szíve templom egyházi tanácsadója 1934-ben. • 302
- Bukovits Imre** • (1891, Andocs – 1973, Székesfehérvár) Szentelték: 1915, állomáshelyei: Vál (1921), Csákvár (1925), Budafok, Székesfehérvár–Belváros (1926), plébános Fülén (1932), nyugállományban 1969-től. • 683
- Bukó** • A váli plébánia irattárában hivatkozott házasulandó 1908-ban. • 671
- Buttykai Antal** • (1875, Beregszász – 1940, Budapest) Esztergomban tanult, Prohászka volt a spirituálisa, szentelték: 1897. A ferences rendbe lép (1899), majd Pozsonyban működik (1900-tól), tartományfőnök (1915–1921). Bangha Bélával és Baranyai Jusztinnal a katolikus sajtó apostola, az 1938-as Eucharisztikus Kongresszus előkészítője. A *Keddi Posta* hitbuzgalmi lap megalapítója és szerkesztője, kitűnő hitszónok. A pesti ferenceseknél van eltemetve, márványtábla őrzi nevét. • 437

Buzárovits Gusztáv • Könyvkiadó Esztergomban. • 894

Büben László • A márianosztrai fegyház orvosa, jó barátja Prohászkanak, aki egy időben heti vendég volt náluk. Tudományos vizsgálatokat folytatott a bűnözés antropológiai jegyeiről. • 359, 364

Büttner Ferenc • (1890, Budapest – 1972, Székesfehérvár) Rómában a Collegium Germanicum-Hungaricumban tanult, ott szentelték: 1914, filozófiai és teológiai doktor. Szemináriumi prefektus és teológiai tanár (1916–1918), majd tanár újra (1928–1935 és 1950–1953). Káplán Ráckevén és Csepelen, hitoktató és lelkész Székesfehérvár–Búrtelepen 1920-tól. Aulai szolgálatban püspöki titkár majd irodaigazgató (1927–1935). Budafok–Belváros plébánosa (1935–1943), pápai kamarás (1929), címzetes apát (1938), kanonok (1943). • 123, 124, 152, 221, 626

C. • A történet idején a Missziótársulat újonca. • 1028

Camilla nővér • Vormair Mária missziós nővér (1881. nov. 4. – 1965. dec. 18.). Belépés: 1916. jún. 3., első fogadalom: 1917. máj. 27., örökfogadalom: 1918. máj. 19., eltemetve: Budapest, Farkasrét. Farkas Edith halála után, 1942-ben ő lett a főnökösszony. • 845, 884, 885, 887, 901–914, 1053, 1063, 1074, 1076, 1086

Cecilia nővér • Dr. Beró Mária missziós nővér (1901. aug. 31. – 1982. júl. 15.). Belépés: 1919. júl. 19., első fogadalom: 1921. máj. 15., örökfogadalom: 1927. jún. 5., eltemetve: Budapest. • 713, 776, 847, 884, 975, 1072, 1143

Celesztin nővér • Mandukich Franciska missziós nővér (? – 1954. márc. 10.), eltemetve: Budapest. • 948

Chay Antal • (1868, Nagysenye – 1930, Vál) Szentelték: 1893. Pázmándi és rácalmási káplánévek után székesegyházi oltárigazgató (1896), hittanár Fehérvárott (1897), majd haláláig Vál plébánosa (1906). • 667, 669–677, 679–685

Chopin, Fryderyk • (1810, Żelazowa Wola – 1849, Párizs) Lengyel zeneszerző. • 455

Cornélia nővér • Bukovinszki Ilona missziós nővér (1905. szept. 26. – 1987. okt. 18.). Belépés: 1925. nov. 14., első fogadalom: 1928. szept. 16., örökfogadalom: 1934. szept. 16.), eltemetve: Gerendás. • 897, 1015, 1016

Csajkovszkij, Pjotr Iljics • (1840, Votkinszk – 1893, Szentpétervár) Orosz zeneszerző. • 455

Csapodi Csaba • (1910, Budapest – 2004) Könyvtáros, történetíró, egyetemi tanár. *Társadalmi kérdések és katolicizmus Magyarországon* c. munkájában (1941) külön fejezetet szentel a szociális Prohászkanak. Csapodi István testvére. • 454

Csapodi István • (1892, Budapest – 1970, Budapest) Orvosprofesszor, szemész, az orvostudományok doktora. Prohászka utolsó konferenciabeszédét az Egyetemi templomban hallgatta és lejegyezte. Csapodi Csaba testvére. • 222, 223

Csathó Gyula • Csathó Kálmán író rokona. Testi fogyatékoságokban szenvedő, elhagyatott ember, akin Prohászka rendszeresen segített. • 354

Csathó Kálmán • (1881, Budapest – 1964, Budapest) Regény- és drámaíró, a Nemzeti Színház rendezője (1909), több éven át főrendezője, Másodelnöke a Kisfaludy Társaságnak (1936), az MTA levelező tagja (1933). • 545

Csák Boldizsár • (1892, Borsodszemere – 1970, Pannonhalma) Jezsuita szerzetes, szentelték: 1921. Budapesten tevékenykedik (1925–1928), börtönbe zárják (1949–1952), Kistarcsán az internáló táborban van (1953), utána Pannonhalmán él haláláig. • 633

Csáky Károly Emánuel • (1852 – 1919), Gróf, 1880-ban esztergom-királyvárosi plébános (1880), pozsonyi (1885) majd esztergomi kanonok (1889), váci püspök (1900). X. Pius pápától érseki palliumot kapott. Az 1882-ben Rómából hazatért fiatal Prohászka nála kapott kápláni beosztást. • 158, 774

Csemez Paula • Tanárnő, lelki gyermeke Prohászkanak. 1912-ben a *Nagyasszonyunk* leánylapba egy cikket írt Prohászkaról. • 532–541

Cser Jolán • Keresztesnővér. • 1108

Csernoch János • (1852, Szakolca – 1927, Esztergom) Szentelték: 1874, Esztergomban teológiai tanár. Kanonok (1890), csanádi püspök (1908), kalocsai érsek (1911), esztergomi érsek (1912), bíboros (1914). Nagymagyarország utolsó hercegprímása. • 150, 251, 350, 404, 406, 651

Csertő • A váli iratokban említett személy. • 683

Csikós Andorné • A Takarékpénztár igazgatójának felesége Székesfehérvárt 1918-ban. • 32

Csiky Imréné • Prohászka egyik lelki gyermeke. • 266

Csontos Márton • (1906, Érsekújvár – 1987, Székesfehérvár) Szentelték: Szombathely, 1930. A ferences rendben 1950-ig, majd egyházmegyésként Székesfehérvárott és Adonyban káplán. Lelkész Nagylókon (1962) nyugállományba vonulásáig (1983). „Sánta barát”-nak hívták Fehérvárott. • 346, 347

Csúcs István • (1874, Dég – 1961, Székesfehérvár) Szentelték: 1898. Káplán Válon, Rácalmáson, Perkátán és Székesfehérvárott utána hittanár Székesfehérvárott. Sukorói plébános, majd szemináriumi tanár és spirituális (1910–1917), aligazgató (1918). Ezután a szikszói javítóintézet, majd a váci börtön lelkésze és Füle plébánosa (1922–1931). Címzetes (1929), valóságos kanonok (1931) és címzetes prépost (1946). • 430, 576

Czapik Gyula • (1887, Szeged – 1956, Budapest) Csanádi egyházmegyes pappá szentelték: 1910. Pápai kamarás (1922), nagyvárad kanonok (1929), címzetes apát (1930), pápai prelátus (1935), apostoli protonotárius (1938). Veszprémi püspök (1939–1943), egri érsek (1943). Az Actio Catholica elnöke (1945–1956), Grösz József letartóztatása után a püspöki kar elnöke. • 926

Czettler Jenő • (1879, Jászárokszállás – 1953, Budapest) Agrár-kölgazdász, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja (1922). Keresztény kisgazda programmal képviselő (1920–1935), egy ideig a parlament egyik alelnöke is volt. 1951-ben 12 évi börtönre ítélték, ott is halt meg. • 695, 697

Deák • 918

Denisz nővér • Bem Erzsébet missziós nővér (1886. máj. 9. – 1962. nov. 1.). Belépés: 1915. aug. 23., első fogadalom: 1916. jún. 12., örökfogadalom: 1919. ápr. 1., eltemetve: Hejce. Bem tábornok leszármazottja. • 91–116, 211, 751, 810, 856, 875, 883, 885, 886, 1023

Dessewffy Aladárné • 186–211, 795, 805

Deym Béla • (1881, Egyed – 1971) Szentelték: Székesfehérvár, 1906. Káplán: Káloz, Vál, Dunapentele, Csákvár, Pázmánd, Székesfehérvár–Felsőváros. Tinnyén (1915) majd Velencén (1928) lelkész, majd Sukorón plébános (1938). 1954-től nyugállományban. • 224–231

Dezső István • (1885, Tamási – 1966) Szentelték: 1908, működését Budapesten kezdte, majd Zámorban, Budafokon, Székesfehérvárott, később az Ottokár Hadiárvaháznál és a Zsámbéki Keresztes Nőverek Zárdájában folytatta. Lelkész Százhalombattán (1927–1935), plébános Felcsúton (1935–1955), lelkész Kőszárhegyen (1955), 1956-ban nyugalomba vonul. Több egyházi és vallásos tárgyú irodalmi munka szerzője. • 134–145

Dénes • lásd Skarnitz Dénes

Diabella György • Ercsi patikus, postakocsis, Prohászka egyik székesfehérvári mesmondója a betyárkorról és az akkori utazási viszonyokról. • 463

Diabella Mária • 1171

Dienes Valéria • (1879, Szekszárd – 1978, Budapest) Leányneve Geiger Valéria. 1905-ben doktorált matematikából, filozófiából és esztétikából. Később Párizsban Henri Bergsont hallgatta. Megismerkedett a mozdulatművészetrel Duncannál. Táncsal, koreográfiával,

azok tanításával foglalkozott, kidolgozta az „orkesztikát”. 1923-ban végleg hazaköltözött, megismerkedett Prohászkaival. A közös filozófiai gondolkodás, a nagy művészi és misztikus élmények elmélyítették lelki barátságukat, amely a püspök haláláig tartott. De utána is Prohászka lelkivezetése alatt állt, sírjánál sok időt töltött, egyike volt az Ottokár- emlékórak megszervezőinek, amelyet 15 éven keresztül havonta tartottak. • 73–75, 211, 317, 318, 324–327, 591, 873

Dollinger Gyula • (1849, Budapest – 1937, Budapest) A hazai ortopédia megalapozója és európai szaktekintélye. Sebész, egyetemi tanár, az Országos Rák Bizottság megalakítója (1902). • 1209

Dömötör István • (1891, Kóny – 1969, Székesfehérvár) Szentelték: 1915, 1947-ig Ercsiben szolgál. Püspökségi gondnok (1947), Székesfehérvár–Vízváros plébánosa nyugdíjazásáig (1948–1960), címzetes apát (1955). • 3, 36

Dwelly Mária • (? – 1941) A rákospalotai Javítóintézet igazgatónője, 1928-ban csodás gyógyulásban részesült. • 1209

Eckermann, Johann Peter • (1792, Winsen – 1854, Weimar) Német költő, irodalomtudós. 1823-tól Goethe személyi titkára egészen haláláig. A *Beszélgések Goethével* című munkája a Goethe-irodalom alapműve. • 722

Ecsedi Aladár • (1902, Krasznahorvát – 1990, Vác) Református lelkész. Budapesten végezte a teológiát, a Bethesda kórház lelkipásztora (1924–1929), majd nyugdíjazásáig Tahitótfalun szolgált (1930–1962). • 543

Edina nővér • Lentsné, Argay Erzsébet misziós nővér (1882. szept. 1. – 1964. ápr. 13.). Belépés: 1914. ápr. 23., első fogadalom: 1921. máj. 15., örökfogadalom: 1924. jún. 6., eltemetve: Szikszó. • 965–975, 1057, 1069, 1072

Egy fehéregyházmegyes pap • 87

Egy magát meg nem nevező író • 257–264

Egy székesfehérvári táblabíró özvegye • 154

Elizeus • (Kr. e. IX. sz., Abel-Mechola – Kr. e. 800k, Szamaria) Illés próféta tanítványa, vele együtt a Jáhva-kultusz rettenthetetlen harcosa. A bibliai hagyomány csodatetteket tulajdonít neki (pl. a sunami asszony fiának feltámasztása). • 722

Elvira nővér • Vinis Júlia missziós nővér (1920. febr. 20. – 1998. jan. 5.). Belépés: 1938. nov. 26., első fogadalom: 1941. jún. 1., örökfogadalom: 1947. máj. 25., eltemetve: Budapest, Farkasrét. • 1011

Emilia nővér • Melegh Gizella missziós nővér (1898. jún. 25. – 1982. jún. 23.). Belépés: 1915. szept. 25., első fogadalom: 1919. ápr. 1., örökfogadalom: 1925. máj. 31., eltemetve: Budapest. • 976

Emmerán, Szent • (650k, Gallia – 700u Ascheim) Püspök, vértanú. Megvádolták egy fejedelem lányának elcsábításával. A lány bátyja megtámadta és halálosan megsebesítette. Emmerán, hogy magára vegye az igazi bűnös bűnét, önmagát nem védte. Az első nyitrai székesegyházat az ő tiszteletére szentelték. • 519

Endrődy Sybill • Egy erdélyi család sarja, 1890k született. A család közeli viszonyban volt Majláth erdélyi püspökkel és Prohászkaival. • 562–564

Eglis István • (1913, Huszt – 1963, Budapest) Szentelték: 1937, az Egyházközségi Munkásszakosztály titkára (1938). A náciellenes Magyar Front tevékenységében részt vett 1944-ben, ezért Dachauba szállították. Hittanár, majd egyetemi lelkész, 1953–1956 között börtönben. A szociális katolicizmus és a megújuló modern lelki élet apostola. • 161, 879

Erdős Mátyás • (1908, Dorog – 2003, Esztergom) Szentelték: 1935, Róma. Káplán, hittanár, tanulmányi felügyelő. A Hittudományi Főiskola teológiai tanára (1939), később spirituálisa (1941). 1952-ben eltávolították az esztergomi papnevelő intézetből, és a főegyházmegye félreeső kis falujába, Epölre helyezték lelkésznek. Utána Dunaszigeten és

Lipóton volt lelkész. 1984-től az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár igazgatója. •
131

Erika nővér • Józsa (Fiser) Erika missziós nővér (1888. nov. 19. – 1984. márc. 22.).
Belépés: 1921. dec. 5., első fogadalom: 1923. máj. 20., örökfogadalom: 1929. máj. 19.,
eltemetve: Hejce. • 1131

Ernszt Sándor • (1870, Galgóc – 1938, Budapest) Szentelték: 1892, a Szent István
Akadémia alapító tagja (1915), pápai prelátus (1917), a Központi Papnevelő Intézet
rektora (1922–1931), népjóléti és munkaügyi miniszter (1930–1931), kultusz miniszter
(1931). 1901-től országgyűlési képviselő kisebb megszakításokkal. Ő szentelte be
Prohászka koporsóját 1927. ápr. 3-án vasárnap este, amikor a szemináriumból átvitték az
Egyetemi templomba. • 350, 351

Erzsébet, Árpádházi, Szent • (1207, Sárospatak – 1231, Marburg) A világegyház
legjobban ismert magyar szentje. Tübingiai Lajos felesége, három gyermekkel özvegyen
marad 20 éves korában. Vagyonát a szegényeknek adományozta, kórházat épített, a
ferences harmadrend tagja lett. A karitás szimbóluma. • 786

Erzsi • Egy utcaseprő tuberkulózisban szenvedő kislánya. • 8

Eszter nővér • Szerényi Erzsébet missziós nővér (1887. okt. 16. – 1969. szept. 25.).
Belépés: 1912. júl. 5., első fogadalom: 1913. máj. 12., örökfogadalom: 1916. jún. 12.,
eltemetve: Budapest, Farkasrét. Angéla nővér testvére. • 1113

Eszterházy Miklós Móric • (1855, Róma – 1925, Csákvár) Csákvárra telepítette a vincés
apácákat, a zárda mellett óvodát, leányiskolát, kórházat, szegényházat és árvaházat
alapított és tartott fenn. A csákvári uradalmát maga irányította tekintélyes gazdasági
szaktudásával. Politikai szerepet vállalt a katolikus megújulás mozgalmában, majd a
katolikus Néppártban. Elnöke volt a budapesti Katolikus Körnek is. A keresztényszociális
mozgalom híve volt. • 339, 814

Évike • Staud Gábor kúriai bíró unokája. • 353

Faber, Frederick William • (1814, Calverley – 1863, London) Oratoriánus, konvertita, az
újkor egyik legnagyobb aszkétikus írója. Könyvei közül ismert a *Mindent Jézusért, A
legméltóságosabb Oltáriszentség*. • 169, 732, 846

Falath Ágoston • (1879, Farkashida – 1938) Szentelték: 1903. Állomáshelyei: Egyházfa,
Galgóc, Udvarnok (1912), majd ugyanott plébános (1913), újlaki espereshelyettes (1916),
esperes (1918). Trianon után Csehszlovákiához került, pápai kamarás (1938). • 918

Farkas Edith • (1877, Budapest – 1942, Budapest) A Szociális Missziótársulat
megalapítója 1908-ban. Prohászka szociális terveinek, törekvéseinek volt kiváló
adottságokkal, szervezőképességgel megáldott partnere. Prohászka Farkas Edithben
megtalálta azt a nagyformátumú munkatársat, aki képes volt megvalósítani, gyakorlatba
átültetni Prohászka nagyívű szociális elgondolásait. 1898–1927 között Prohászka 630
levelet/lapot írt neki (amelyből csak 238 maradt fenn). Sírfelirata a farkasréti temetőben:
„Egy a szükséges.” • 267, 530, 639, 687, 757, 989, 1169, 1182, 1184, 1187, 1207

Fejes István • Esztergomban gyerekkorában rendszeresen ministrált Prohászkanak. Kántor
lett, 1913-tól Csákváron működik mint kántortanító, majd mint igazgató. Megszervezte az
egyházmegyei éneknapokat. 1942-től Székesfehérvárott dolgozik. • 510, 511

Felicián atya • lásd Jakabovits György Felicián

Felicitas nővér • Keszler Gizella missziós nővér (1886. febr. 16. – 1960. máj. 16.).
Belépés: 1918. okt. 6., első fogadalom: 1920. máj. 24., örökfogadalom: 1926. máj. 23.,
eltemetve: Vác. • 977–988, 1029

Ferenc • Egy székesfehérvári kórház konyhas szolgálja az első világháború idején. • 1017

Ferenc, Assisi Szent • (1182, Assisi – 1226, Assisi) Jómódú családból származott,
neveltetése és eleinte élete szabados volt. Egy betegségből kigyógyulva gyökeresen
megváltozott, bűnbánóvá lett, önkéntes szegénységet vállalt. Életével, példájával

megreformálta az Egyházat, megalapította a ferences szerzetesrendet, hatása ma is tart. Élete végén stigmatizált lett: Krisztus sebeit viselte a testén. • 486, 527, 775, 786, 819, 820, 822, 872, 879, 1111

Ferenc József, I. • (1830, Bécs – 1916, Bécs) Magyar király és osztrák császár. • 150, 463

Ferenc, Szalézi Szent • (1567, Sales – 1622, Lyon) Egyháztanító, genfi püspök, neves egyházi szónok, író és lelkivezető. Atyja politikai pályára szánta, pappá szentelték 1593-ban. Svájcba megy misszióba, ahol nagyszámú kálvinistát hoz vissza az Egyházba. Legjobban ismert műve a *Filotea*. Levelezése kiterjedt, azokon keresztül is vezetett lelkeket. Chantal Szent Franciskával létrehozta a vizitációs apácák rendjét. • 729

Fischer-Colbrie Ágost • (1863, Zselic – 1925, Kassa) Szentelték: 1886, nyelvtelhetség, hét nyelven beszélt. Hercegprímási szertartó és levéltáros, azután tanulmányi igazgató a bécsi Augustineumban, esztergomi kanonok (1900), kassai segédpüspök (1904), megyés püspök (1907). • 351, 936, 962

Foerster, Friedrich Wilhelm • (1869, Berlin – 1966, Kilchberg) Nemzetközi hírnémet protestáns morál pedagógus, pszichológus. Szociáldemokrata politikusnak indult, majd felismerte, hogy az emberiséget mindenekelőtt nevelni kell, így pedagógussá vált. Végül fölismerte, hogy a kereszténység a legfőbb társadalmi és nevelői érték. Nevelési rendszerét a magyar cserkészmozgalom is értékesítette. Prohászka hívta föl rá a papság figyelmét. A Missziótársulat Irodalmi Bizottsága kiadta *Lebenskunde* (Az élet művészete) és *Lebensführung* (Az élet és jellem) című könyveit. • 454, 638, 852

Folba János • (1880, Morvaszentjános – 1967, Budapest) Szentelték: 1903, a magyarokon kívül nyolc nyelvet sajátít el. Káplán Kistapolcsányban, tábori lelkész (1909), tábori vezéresperes és pápai kamarás (1923), pápai prelátus (1935), a Magyarországi Katonai Akadémia tagja. Az egyházi katonai és nemzetközi nyilvántartás szakértője. • 915–923

Follinus Árpádné • Leánykori neve: Darnay Margit, Prohászka lelki gyermeke. • 1144–1147

Fremieta nővér • Plávics Mária missziós nővér. • 276–294

Frizenhan • A váli plébánia irattárában hivatkozott házasulandó neve 1908-ból. • 671

Fülöp, Néri Szent • (1515, Firenze – 1595, Róma) Világi pap, az oratórium alapítója, szentelik: 1551. Megalapítja a zarándokok és lábadozók Szentháromság társulatát (1548), Róma népének apostola. Megnyerő, derűs mosolyával (a „nevető szent”) mély emberismeretével, csodálatos lelkivezetői adományával nagy hatást tett. • 184

G. D. • A Missziótársulat kültagja, Prohászka lelki gyermeke. • 1180

G. Erzsike • A csobánkai Árvaház egyik kis lakója. • 1130

G. N. • A Missziótársulat tagja. • 852

Gaál Gaszton • (1868, Székesfehérvár – 1932, Balatonboglár) Nagybirtokos, politikus. Somogy vármegye főispánja, az országgyűlés elnöke (1921), 1931-ben a Kisgazdapárt elnöke. A madártan tudósa és a Magyar Agrárpárt elnöke. Balatonboglár fejlesztésében jelentős szerepet játszott, tekintélyét és befolyását sokszor használta fel a nép, a község érdekében. • 896, 897, 1016

Gabriella nővér • Mócsy Margit missziós nővér, Mócsy László lánya (1900. márc. 11., Esztergom – 1965. ápr. 30.). Belépés: 1919. jan. 19., első fogadalom: 1921. máj. 15., örökfogadalom: 1927. jún. 6., eltemetve: Budapest, Farkasrét. Sírfelírata: „Szeressétek, segítsétek egymást.” A II. világháború után, a szétszórás alatt lett a Társulat harmadik főnöknője. • 42–50, 896–900, 1016, 1036, 1094

Gaiger Miklós • Kúriai bíró az 1916–1928 években. • 846

Galamb Imre • (1915, Tolcsva – 1985, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1941. Kápláni éveit után hardi adminisztrátor (1945), majd kislángi (1947), sárbogárdi plébános

- (1958). 1964–1968 között az esztergomi főegyházmegyében szolgál, majd Baracson nyugállományba vonulásáig (1970). • 121
- Galambos Annus** • Galambos József testvére, a csobánkai Árvaház lakója. • 1128–1137
- Galambos Irmus** • Galambos József testvére, a csobánkai Árvaház lakója. • 1128, 1131
- Galambos József** • (1913, Szentgotthárd – 1985, Huszt). Korán árvaságra kerül, 1939-ben szentelik pappá. A bécsi döntéssel visszatért Kárpátaljára önként jelentkezett. Pusztadoboson, Nagyecsedon káplán, 1942-ben megbízták a benei plébánia szervezésével. A szovjet megszállás után a Vatikán kémjének minősítették, a vorhutai szénbányában vājárként dolgozott, s ahogy tudott, papja volt rabtársainak. Nyolc év után, 1956-ban szabadult. Újlakon, majd Huszton plébános, kárpátaljai vikárius (1985). Terstvérei Galambos Annus és Idus, mindketten a csobánkai Árvaház lakói. • 1132
- Gasparri, Pietro** • (1852, Ussita – 1934, Róma) Bíboros, államtitkár. Szentelték: 1877, Párizsban 18 évig a katolikus egyetemen az egyházjog tanára (1880). Dél-Amerika több államában apostoli delegátus, bíboros (1907). Az egyházi törvénykönyv (CIC) kodifikálási munkálatait vezette, államtitkár (1914–1930). • 351
- Gárdonyi Géza** • (1863, Agárd – 1922, Eger) Író, tőle származik a Prohászka-ra vonatkozó „Napba öltözött ember” kifejezés. • 663
- Genovéva nővér** • Kovács Mária missziós nővér (1915. nov. 30. – 2003?). Belépés: 1934. szept. 16., első fogadalom: 1937. máj. 17., örökfogadalom: 1943. jún. 14., eltemetve: Héhalom. • 931
- Gertrúd, Nagy Szent** • (1256, Eisleben – 1301/2, Helfta) Öt évesen szülei kolostorba adják. Hús évig tanulja a tudományokat, melyeket elhagy egy látomás után, és fönn tartások nélkül átadja magát Isten akaratának és szeretetének. Egy újabb látomás után szüntelenül misztikus szemlélődésben, látomások és elragadtatások között él. • 209
- Gertrúd nővér** • Schilly Paula missziós nővér (1894. júl. 24. – 1983. ápr. 18.). Belépés: 1924. jún. 30., első fogadalom: 1926. máj. 23., örökfogadalom: 1932. máj. 15., eltemetve: Jászberény. • 1088
- Géber Ferenc** • Székesfehérvári vasúti főkalauz. • 555
- Géfin Gyula** • (1889, Celldömölk – 1973, Szombathely) Szentelték: 1912. Káplán Királyfalván, teológiai tanár Szombathelyen (1913), majd Zalaegerszegen (1914), káplán Táplánszentkereszten (1919–1920). A dogmatika tanára (1917–1952), a Hittudományi Főiskola igazgatóhelyettese (1920–1940), annak rektora (1940–1952). Kanonok (1935), püspöki helynök (1957–1958), a székeskáptalan nagyprépostja (1968). Elsődleges szerepe volt a IV. sz. Szt. Quirinus-bazilika és az ókori Savaria több emlékének a feltárásában. • 126–133, 368
- Giesi (vagy Giezi vagy Gechaszi)** • (Kr. e. IX. sz.) Elizeus próféta szolgálja. • 722
- Giesswein Sándor** • (1856, Tata – 1923, Budapest) Nyelvész, filozófus, antropológus, vallástörténész, politikus, kanonok. • 287
- Glattfelder Gyula** • (1874, Budapest – 1943, Szeged) 1911-től csanádi püspök. Trianon után 1923-ig Temesváron maradt, majd Szegedre tette át székhelyét. 1942-ben betegsége miatt nem fogadja el kalocsai érseki kinevezését, de érsek-püspöki rangot kap. • 150, 373, 888
- Goethe, Johann Wolfgang von** • (1749, Frankfurt am Main – 1832, Weimar) Német író, költő. • 722
- Gotschall Imre** • (1881 – ?) Szentelték: 1905. Káplán Nagykosztolányban, adminisztrátor Nagyulésen (1907), káplán Garamszentbenedeken (1907). 1909-ben Amerikába bocsátották a scrantoni egyházmegyébe. • 918
- Graf** • 918
- Grasselli Norbert** • Norberta nővér (Grasselli Ilona) édesapja. • 691
- Grieg, Edvard** • (1843, Bergen – 1907, Bergen) Norvég zeneszerző. • 858

- Grieger mama** • Grieger Miklós édesanyja. • 572
- Grieger Miklós** • (1880, Körmöcbánya – 1938) Szentelték: 1903, 1910-ig a besztercebányai püspökség papja. A székesfehérvári egyházmegyében Baracskán, Sósúton, 1931-től haláláig Bicskén szolgál. 1920-tól nemzetgyűlési, később országgyűlési képviselő, legitimista érzelmű, elismert szónok, címzetes apát (1929). • 474, 501
- Griesbacher, Peter** • (1864, Egglham – 1933, Regensburg) Német pap, egyházi zeneszerző. • 1143
- Grill K.** • A váli plébánia kántor tanítója. • 676
- Gusnek Mariska** • Az Ottokár Árvaház egy lakója. • 1119, 1138–1143
- Gyenge** • 918
- Györgyi János** • (1883, Pázmánd – 1966, Székesfehérvár) Szentelték: 1907. Vajtán, Adonyban káplán, Székesfehérvárott hittanár (1910), Sukorón adminisztrátor (1915). Tanítóképzői hittanár (1922–1948), a *Székesfehérvári Napló* felelős szerkesztője (1930–1932). • 88, 357, 427–432
- Győry Teréz grófnő** • (1843 – 1936) Családja a Fejér megyei Perkáta birtokosa. A grófnő egész életében konzervatív eszméket képviselt, az Egyház támogatója és a szegények gyámolítója volt. Messze földön híres volt a vallási buzgalmáról és segítőkészségéről. A XIX. század utolsó évtizedeiben bekapcsolódott az Imaapostolság mozgalmába, és részt vett a jezsuiták fővárosi megtelepítésében. A rend pesti Jézus Szíve temploma felépítése az ő önzetlen és áldozatos munkája eredménye. • 127
- Gyurcsek János** • Nyitrai kanonok. • 519
- Gyuri bácsi** • Földműves ember a székesfehérvári egyházmegyében. • 17
- H. Z.** • II. éves teológus hallgató Esztergomban 1898-ban. • 182
- Habsburg Ottó** • (1912, Reichenau an der Rax –) Boldog IV. Károly, Magyarország utolsó királyának és Zita királynénak legidősebb fia, az utolsó Habsburg trónörökös. • 501
- Hackauf** • Fényképész. • 798
- Hajnal Ferenc** • (1891, Pápa – 1949) Kántortanító, népiskolai igazgató, a Fejér megyei Zámolyban kántortanító (1915–1928). • 1103
- Hajós [Grünthal] József [Szaniszló]** • (1885, Dombóvár – 1967, Székesfehérvár) Karmelita (1904–1912), szentelték: Budapest, 1908. Bicskén és Székesfehérvárott töltött káplánévek után martonvásári plébános (1922–1939). Kanonok (1939), szemináriumi rektor és teológiai tanár Fehérvárott, majd az esztergomi szeminárium rektora (1952–1954). Pápai kamarás (1938) és címzetes prépost (1949). A *Fehérmegyei Napló* felelős szerkesztője. Természettudományi író. • 125, 521–529, 576
- Halász György** • (1898, Budapest – 1965, Budapest) Szentelték: 1921, káplán, hittanár, majd kórházi lelkész. Címzetes apát, plébános Budapest-Józsefvárosban (1952), majd főesperes. A Központi Szeminárium rektora (1955). Az Egyház és az állam szoros együttműködésén munkálkodott. Sándor Stefánia gyóntatójaként egy csodás megtérés igazolója. • 303
- Halász Piusz** • (1908, Pécs – 1994, Budapest) Ciszterci szerzetes, szentelték: 1934. Zircen prefektus (1936), ugyanott tanár (1943). Borsodpusztán 1947-ben a zirci apátságtól független monostort alapított azzal a céllal, hogy visszatérjenek az eredeti szigorú, szemlélődő ciszterci életformához. A Szentszék önálló perjelségnek ismerte el a tíz tagból álló monostort. Az ellenálló Egyház egyik szellemi vezetője lett, az államhatalom gyűlölt ellensége. Kétszer is börtönbüntetést kapott (1961, 1965). • 558–560
- Halmi Gyuláné** • A Missziótársulat kültagja, az Országos Szervezet elnöke. • 1173–1176
- Hamel Frigyes („Papuska”)** • Az Ottokár Árvaház villanytelepének, motorjainak szerelője. Lánya missziós nővér: Ladiszla. • 985, 1018, 1124, 1125

Hamel Frigyesné, Róza • 1017, 1124

Harmath (Hubacsek) Artúr • (1885, Nyitrabajna – 1962, Budapest) Zeneiskolai tanár, karnagy, zeneszerző. Budapesten énekoktatási szakfelügyelő (1920–1946), a Palestrina Kórus karigazgatója (1921–1927), a Budapest-Belváros Főplébánia (1922–1938) majd a Szent István Bazilika (1938–1956) karnagya. Tanár a Zeneakadémián (1924–1959). Sík Sándorral összeállította a *Szent vagy, Uram!* népénekgyűjteményt. • 511

Haynald Lajos • (1816, Szécsény – 1891, Kalocsa) Erdélyi püspök (1852), kalocsai érsek (1867), bíboros (1879). Mind Erdélyben, mind Kalocsán rengeteget adományozott, nagylelkű pártfogója volt a tudományoknak és a művészeteknek, maga is jeles művelője volt a botanikának. Növénygyűjteményét könyvtárával együtt a Nemzeti Múzeumnak adományozta, nevéhez fűződik Kalocsán a világhírre szert tett csillagvizsgáló. • 77, 156, 518

Halnek Béla • (1880, Csákvár – 1948, Székesfehérvár) Szentelték: 1904. Etyeken, Pesthidegkúton, Bicskén káplán. Hitoktató, a papnevelő intézet egyházjog és egyháztörténelem tanára. Az egyházmegye Vörösmarty nyomdájának igazgatója. • 38, 39

Heben • 478

Hedvig nővér • Bus (Barisits) Anna missziós nővér (1909. máj. 30. – 1985. júl. 13.). Belépés: 1926. okt. 2., első fogadalom: 1928. jún. 6., örökfogadalom: 1934. máj. 20., eltemetve: Budapest. • 989, 990

Hegyi Árpádné, Marianne • A Missziótársulat kültagja, kaposvári elnöknő. • 1181–1208

Hell Ferenc • (1884, Nagymaros – 1970, Budapest) Szentelték: 1907, káplán Budaörsön, hittanár Budapesten (1910), káplán Misérden (1914), káplán és hitoktató Ipolyságon (1915), tábori lelkész (1917–1918), plébános Visegrádon (1918–1948), esperes (1938–1946). • 433–443

Herbst József • (1845, Verbó – 1921, Székesfehérvár) Szentelték: 1870, káplán: Adony (1870), Pilisszentkereszt (1872), plébános ugyanott, perbáli plébános (1883), címzetes kanonok (1910–1916), kanonok (1916–1921), budai főesperes (1920). • 292, 335

Herczeg (Herzog) Ferenc • (1863, Versec – 1954, Budapest) Író, hírlapíró, lapszerkesztő. 1925-ben Nobel-díjra ajánlották. • 545

Hermína nővér • Dobos Teréz missziós nővér (1902. nov. 1. – 1989. jan. 30.). Belépés: 1930. szept. 2., első fogadalom: 1933. máj. 5., örökfogadalom: 1939. máj. 28., eltemetve: Jászberény. • 991

Hettinger, Franz • (1819, Aschaffenburg – 1890, Würzburg) Német pap, teológus, hitvédelmi író. Szentelték: 1843, az I. vatikáni zsinat előkészítő bizottságának tagja (1867). Fő műve: *Apologie des Christentums* (magyarul is megjelent). • 248

Hevesi (Hoffmann) Sándor • (1893, Nagykanizsa – 1939, Budapest) Színész, rendező, a Nemzeti Színház főrendezője (1922), igazgatója (1923–1932). Visszaállította a Nemzeti Színház népszerűségét, megújította a Molière- és Shakespeare-repertoárját. Sikerre vitte Herczeg Ferenc, Csathó Kálmán, Móricz Zsigmond, Zilahy Lajos műveit. • 545

Hilgers, Josef • (1858, Kückhoven – 1918, Emmerich) Német jezsuita. Prohászkaival együtt tanult a Collegium Germanicum–Hungaricumban. • 221

Hilty, Carl • (1833, Chur – 1909, Clarens) Svájci filozófus, író, ügyvéd. Az alkotmányjog professzora (1874), a svájci parlament tagja (1890). E könyv *Das Glück* (A boldogság) című munkáját idézi. • 457

Hoffer Ilona • Iskolás korában Prohászka meglátogatta az osztályát. • 610–625

Hollenzer • Valószínűleg Hollenzer László (1870 – 1935 után) fényképész, aki a felravatalozott Prohászka-ról készített fényképeket. • 887

Holzspachné • A Missziótársulat kültagja, V. kerületének elnöke. • 975

Homeros • (Kr. e. VIII. sz.) Görög költő. • 722

- Honorია nővér** • Argay (Lents) Anna missziós nővér (1903. máj. 10. – 1985. jan. 5.). Belépés: 1921. jún. 4., első fogadalom: 1923. máj. 20., örökfogadalom: 1929. máj. 19., eltemetve: Szikszó. Edina nővér (aki özvegyen lépett a rendbe) leánya. Ő gyűjtötte össze és menekítette Farkas Edit gyerekkori emlékeit Pannonhalmára a szétszóratáskor. • 1031
- Hornig Károly** • (1840, Pest – 1917, Veszprém) Szentelték: 1862, esztergomi kanonok (1878), prímási irodaigazgató, veszprémi püspök (1888), bíboros (1912). A tudomány lelkes pártolója. Kiadja egyházmegyéje római oklevéltárát. A *Magyar Állam, Religio és Irodalmi Értesítő* felelős szerkesztője. Részt vesz a *Magyar Kultúra* megalapításában. • 346
- Hornyák** • 519
- Horthy Miklós** • (1868, Kenderes – 1957, Estoril) Magyarország kormányzója. Trianon tragikumából talpra állította országunkat és népünket. • 399, 860
- Horváth Imre** • Horváth Imréné fia. • 620
- Horváth Imréné, Margit** • Prohászka lelki gyermeke, rendszeres gyónója, közeli segítője. • 614, 615, 617, 618, 620, 622, 623
- Horváth Kálmán** • (1915, Zsira – 1975, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1941. Bicskei és fehérvári káplánévek után hitoktató és tanoncotthoni prefektus. Alcsút (1949), Cece (1952), Székesfehérvár–Vasútvidék (1954), majd haláláig Vál (1958) lelkipásztora. A Vasútvidéki Plébániára történt kinevezésekor főpásztora, Shvoy Lajos megyés püspök ezeket írta diszpozíciós levelében: „*Az Ottokár-templom plébánosának más hivatottsága is van: nevelni kell és ébren kell tartani Ottokár püspök tiszteletét, gyűjteni a nagy szellem emlékének adatait. Fehérvári kápláni működésed külön predestinál erre.*” Egészen haláláig gyűjtötte a fizikai és szellemi emlékeket Prohászkaról. Bővebben lásd életrajzát a 346. oldaltól kezdődően. • Előszó, 397–404, 1210
- Horváth Mihály** • (1905, Nemesgulács – 1984, Tapolca) Szentelték: Székesfehérvár, 1936. Nyolc aktív papi éve alatt nyolc állomáshelye volt... Amúgy is beteges alkatát a két és fél évnyi börtön teljesen megtörte. 1954-től betegszabadságon, 1960-tól nyugállományban. • 581
- Horváth Sándor** • (1884, Nagyatád – 1956, Székesfehérvár) Domonkos szerzetes, tartományfőnök, filozófus, apologeta. Szentelték: 1909, doktorál zenei tudományokból és filozófiából (1913). Tanít Chieriben, a római Collegium Angelicumban, a fribourgi egyetemen, Budapesten. A budapesti Aquinói Szent Tamás Társaság elnöke. A neotomizmus kiváló képviselője. • 368
- Hörbiger, Han(n)s Pál** • (1860, Atzgersdorf – 1931, Mauer) Osztrák mérnök és feltaláló, 1891-től a budapesti Láng Gépgyár alkalmazta, részt vett a budapesti földalatti vasút építésében. Emellett a világjég elmélet megalkotója, mely szerint a kozmikus folyamatok alapanyaga a jég, amiből a bolygók, holdak és az éter is áll. Elméletének sok követője akadt. • 393, 497
- Hugó bácsi** • Az Egyetemi templom sekrestyése 1927 áprilisában. • 504
- Idős néni** • 1179
- Idus** • A csobánkai Árvaház lakója. • 1129
- Ignác, Loyolai Szent** • (1491, Loyola – 1556, Róma) A jezsuita rend alapítója. Egy harci sebesülés után megtér. Újból az iskolapadba ül, 12 évig képezte magát. 1934-ben hetedmagával fogadalmat tesz, a pápának ajánlották föl szolgálataikat. Az új rendet, a „Jézus-társaságot” 1540-ben hagyta jóvá III. Pál. • 809, 818
- Ijjas József** • (1901, Baja – 1989, Kalocsa) Tagaratai címzetes püspök (1964) és csanádi apostoli adminisztrátor, megyés püspök (1969). Részt vett a II. Vatikáni Zsinaton. Pápai trónálló (1976). 1987-ben nyugalomba vonult. • 664–666
- Ilona nővér** • Missziós nővér. • 992

Ilona nővér • Erdélyi Erzsébet missziós nővér (1894. júl. 26. – 1983. márc. 21.). Belépés: 1911. okt., első fogadalom: 1916. jún. 12., örökfogadalom: 1921. máj. 15., eltemetve: Győr. • 879, 992

Imelda nővér • Adorján Gizella az Isteni Megváltóról nevezett nővér, tanítónő (1902, Pinnyéd – 1968, Jászberény). Belépés: 1924. máj. 26., első fogadalom: 1925. júl. 30., örök fogadalom: 1931. júl. 30. • 1102

Imre • 918

Ince pápa, III. • (1160/1, Gravignano – 1216, Perugia). Uralkodott: 1198–1216, nagyszabású egyéniség, a középkor egyik legnagyobb pápája. Nagyon szerette Assisi Szent Ferencet, megerősíti reguláját, engedélyt ad neki a prédikálásra. • 486

Irma nővér • Kopasz Ilona missziós nővér (1903. jan. 24. – 1985. márc. 17.). Belépés: 1931. okt. 26., első fogadalom: 1934. máj. 20., örökfogadalom: 1940. máj. 12., eltemetve: USA. Fogorvosként lépett a rendbe, az ostrom idején légó parancsnok volt az Anyaházban. Kiment Amerikába Judith nővérrrel, hogy pénzt gyűjtsön az Anyaház felrobbant kápolnájának újjáépítéséhez. Ott maradt, és csomagok küldésével segítette az itthon maradt nővéreket. • 1082

István király, Szent • 418, 641, 663

István vártanú, Szent • 791

Izabella nővér • Csiszár Józsa missziós nővér (1895. okt. 31. – 1942. ápr. 24.). Belépés: 1920. jún. 14., első fogadalom: 1922. jún. 4., örökfogadalom: 1928. jún. 6., eltemetve: Budapest, Farkasrét. • 911

Izsóf Alajos • (1870, Hosszúfalu – 1945, Budapest) A Collegium Germanicum-Hungaricum növendékeként szentelték 1896-ban. Káplán Bajnán, hitoktató Budapesten, a Regnum Marianumban (1902), hittanár az evangélikus gimnáziumban (1906–1910). A Szent István Társulat elnöke, a *Zászlónk* szerkesztője (1902–1919). 1905-ben körülutazta a Földet, 1913-ban részese a cserkészek híres vági tutajútjának. 1919-ben elhagyta a papi rendet. • 369

Jakab apostol • 719

Jakobovits (Jakobovics) György Felicián • (1842, Maliga – 1902, Kisbáb) Szentelték: 1865, a ferences rendben. Szakolcán hitszónok és tanító (1865–1884). Adminisztrátor Kóspallagon (1884), majd a ferences rendből kilépett és egyházmegyes pap lett (1898). Kisbábon adminisztrátor. • 365

Jakovlyevics Vladimir • 328

James • 527

Jandik József • (1890, Budapest – 1958, Esztergom) Szentelték: 1913. Hitktató, majd tábori lelkész, hittanár Budapesten (1916). Érseki tanácsos (1938), pápai kamarás (1942). 1948-ban letartóztatják, 1952-ben újabb per indult ellene. Munkatársa volt a *Zászlónknak*. Egyéniségének varázsa, szavának ereje volt, szívjósága kimeríthetetlen. • 369

Jankó István • (1882, Magyarbél – 1936, Budapest) Szentelték: 1905. Káplán Pozsonypüspökiben, adminisztrátor Nagyoroszipan (1907), hitoktató Budapesten (1907). A Budapest-Zugligeti angolkisasszonyok káplánja és templomigazgató (1909), kisegítő lelkész az Új Szent János kórházban (1922), hitoktató budapesti iskolákban. • 918

János, Keresztelő Szent • 383, 719, 918

János, Szent • Evangélista. • 751, 879

János, Istenes Szent • (1495, Montemor-o-novo – 1550, Granada) A betegápolásnak szenteli életét, kórházat épít, majd megalapítja az „Irgalmas barátok” rendjét. A kórházak, betegek védőszentje. • 1086

Jász • 330

Jászai (Krippel) Mari • (1850, Ászár – 1926, Budapest) Minden idők egyik legnagyobb magyar színésznője. • 581, 1154, 1176

- Jászi Oszkár** • (1875, Nagykároly – 1957, Oberlin, USA) Társadalomtudós, publicista, politikus, az értelmiség radikálisabb részének vezetője, a *Huszedik század* című havi folyóirat szerkesztője. Az Országos Polgári Radikális Párt elnöke. • 74
- Jeges Ferenc** • Prohászka közbenjárására csodás gyógyulásban részesült. • 571
- Jirka Ferenc** • (1872 – 1941) Sós-kút neves iskolaigazgatója, az ifjúság legnemesebb nevelője, jószágos atyja. • 573
- Johanna nővér** • Csomor Mária missziós nővér (1896. aug. 15. – 1991. márc. 8.). Belépés: 1924. dec. 17., első fogadalom: 1928. febr. 14., örökfogadalom: 1934. febr. 14., eltemetve: Jászberény. • 891, 993, 1058
- Jolanta nővér** • Józan Julianna missziós nővér (1907. nov. 30. – 1989. ápr. 6.). Belépés: 1930. dec. 24., első fogadalom: 1934. máj. 20., örökfogadalom: 1940. máj. 12., eltemetve: Hejce. • 994–999, 1062
- Jozefin nővér** • Szekeres Mária missziós nővér (1890. ápr. 11. – 1976. jan. 23.). Belépés: 1913. aug. 16., első fogadalom: 1916. jún. 12., örökfogadalom: 1919. ápr. 6., eltemetve: Gyón. • 946, 1000–1006, 1134
- Jókai Mór** • (1825, Komárom – 1904, Budapest) A legnagyobb magyar regényíró. • 149
- Jórán Júlia** • Az Ottokár Árvaház egyik kis, 1919-ben odakerült hadiárvája, Jórán Zsófia nővére • 1112
- Jórán Zsófia** • Az Ottokár Árvaház egyik kis, 1919-ben odakerült hadiárvája, Jórán Júlia húga • 1112–1123
- Józsa nővér** • Mogyorósi (Miterka) Erzsébet missziós nővér (1919. szept. 13. – 2001. máj. 11.). Belépés: 1935. nov. 15., első fogadalom: 1939. máj. 28., örökfogadalom: 1945. máj. 20., eltemetve: Budapest, Farkasrét. 1999-től rendfőnök, ő intézte az ingatlanok visszavételét. • 1009
- József főherceg** • (1872, Alcsút – 1962, Rain bei Straubing) tábornok, kormányzó, az MTA tagja. • 151, 404, 992
- József, Szent** • 541, 719, 796, 888
- Judith nővér** • Boér Margit missziós nővér (1895. jún. 29. – 1958. aug. 8.). Belépés: 1917. ápr. 17., első fogadalom: 1921. máj. 15., örökfogadalom: 1933. szept. 16., eltemetve: USA. Irma nővérrrel ment ki Amerikába. • 1031
- Juhász Gergely** • (1909, Keszthely – ?) Bencés szerzetes. Belépés: 1927, egyszerű fogadalom: 1929, örökfogadalom: 1932, szentelték: 1933. • 932
- Juhász Pista bácsi** • 361
- Júdás, Szent** • 751
- Kacsoh Pongrácz** • (1873, Budapest – 1924, Budapest) Zeneszerző, zenepedagógus, eleinte matematika-fizika szakos gimnáziumi tanár. Legismertebb műve a *János vitéz* c. daljáték. • 895
- Kalasek Katalin** • Házasulandó neve a váli plébánia 1908-as aktáiban. • 672
- Kalauz bácsi** • A püspöki palota kapusa. • 553
- Kallós Ede** • (1866, Hódmezővásárhely – 1950, Budapest) Szobrász, művei főleg emlékművek, síremlékek, épületdíszítő szobrok • 900
- Kamill, Lellisi Szent** • (1550, Buccianico – 1614, Róma) Könnyelmű katonai élet után megtér, pappá lesz és Néri Szent Fülöp vezetése alatt 1584-ben megalapítja a „Jó Halál Atyái” kongregációt a betegek testi és lelki gondozására. 1746-ben szentté avatták, 1886-ban XIII. Leó a kórházak és betegek védőszentjévé nyilvánította. Rendjének tagjai a kamilliánusok. • 904
- Kant, Immanuel** • (1724, Königsberg – 1804, Königsberg) A legnevesebb újkorai német filozófus. • 527
- Kanter Károly** • (1853, Tata – 1920, Esztergom) Szentelték: 1876, esztergomi kanonok, a Szent Jobb őre, pápai prelátus, várplébános. A századforduló liberális fővárosában a lelki,

vallási és vallásszervezeti megújulás elindítója. „Budapest apostola”-ként emlegették. Szentség hírében halt meg. Boldoggáavatása már megkezdődött az 1940-es években, de aztán megszakadt. • 184

Kaszap István • (1916, Székesfehérvár – 1935, Székesfehérvár) Jezsuita novícius, betegsége alatt a türelem és a felebaráti szeretet erényét hősies fokon gyakorolta. Boldoggáavatását a székesfehérvári egymázmegye megindította. • 1132

Katalin, Dül(l)menn Szent • (1774, Flamsche – 1824, Dülmen) Misztikus, 1802-ben belép az ágostonos nővérek rendjébe, 1812 körül megkapja a stigmákat és a mellén egy kettős keresztet. • 481, 495, 499

Katalin nővér • Papp Anna missziós nővér (1909. máj. 12. – 1977. okt. 26.). Belépés: 1928. aug. 28., első fogadalom: 1930. jún. 8., örökfogadalom: 1936. máj. 31., eltemetve: Budapest, Farkasrét. • 1010

Katona Pusztai Sándor • (1911, Görgeteg – 1983, Budapest) Papköltő, esztétikai doktor. Szentelték: Pilisvörösvár, 1934. Pilisvörösváron, Ráckevén, Ercsiben és Leányfalun káplán, miközben Rómában folytat tanulmányokat (1936). 1946-tól leányfalui lelkes, majd plébános, címzetes kanonok (1963). • 543–546

Kálmán Károly • (1858, Ungvár – 1913, Budapest) Szentelték: 1881. Nevelő a Zichy családnál, majd törökbálinti, később adonyi káplán volt. Székesfehérvárott hitoktató (1884), majd karkáplán (1890). Sósikúti plébános (1891–1912), országgyűlési képviselő (1896–1901). Költő, műfordító, lapszerkesztő. • 570

Károly, Borromei Szent • (1538, Arona – 1584, Milánó) Grófi család sarja, bíboros, miláno érseke, nagybátyja IV. Pius pápa. Fontos szerepe volt a trienti zsinatban. Buzgó lelkipásztor, egyházmegyéjét nagy gonddal kormányozta, a papnevelést előmozdította, a szegényeket mindenben támogatta, főleg a pestis idején. A papnövendékek és a papság védőszentje. • 959

Károly Ignác • A Szent Imre Konviktus igazgatója. • 340

Károly király, IV. Boldog, Habsburg-Lotaringiai • (1887, Persenbeug – 1922, Madeira) Utolsó magyar király (1916–1918), osztrák császár. 2004-ben II. János Pál boldoggá avatta, szenttéavatási eljárása megkezdődött. • 501, 1108

Károly, Nagy • (768 – 814, Aachen) Frank király, nyugat-római császár, a középkor legnagyobb uralkodója. • 715

Károlyi József • (1884 – 1934) Gróf, Károlyi Mihály öccse, politikus, főispán. • 29, 30, 653

Kátay (Kátai) Béla • (1890, Magyarszölgyén – 1968, Esztergom) Pappá szentelték: 1914. Káplán: Guta, Nemeskajal (1915), Dorog, Tát (1919), Budapest-Újlak (1923), Budapest-Terézváros (1928). Plébános Budapest-Vár (1936), pápai kamarás (1938), majd címzetes apát, budai-déli esperes (1957), a Szent János Máltai Lovagrend főkáplánja. • 168

Kempis Tamás • (1379, Kempen – 1471, Agnetenberg) Ágostonrendi kanonok, a középkori misztika egyik legkiválóbb képviselője, hitbuzgalmi író. Neki tulajdonítják a *Krisztus követése* című művet, mely a Szentírás után a legolvasottabb könyv, és a tökéletességre törekvő ember életfeladatait tárja föl. • 76

Kepler, Johannes • (1571, Weil der Stadt – 1630, Regensburg) Protestáns német csillagász, matematikus, az újkori csillagászat egyik megalapítója. • 582

Kereszty Viktor Géza • (1855, Pest – 1926, Pozsony) Szentelték: 1877, káplán Budapest-Felső-Víziváros (1878), Budapest-Vár, karkáplán Esztergom (1879), Esztergom, Hittudományi Főiskola biblikus tanára (1882), Szent Imre Szeminárium rektora (1906), pozsonyi társaskáptalan kanonok, Szent István Akadémia tudományos és irodalmi osztályának alapítója (1915), a *Magyar Sion* társ- és főszerkesztője. • 442

Ketteler, Wilhelm Emmanuel • (1811, Münster – 1877, Burghausen) Báró, mainzi püspök, a német katolikus szociálpolitika megalapítója. • 454

- Kéri Nándor** • (1889, Székesfehérvár – 1968, Budapest) Szentelték: Innsbruck, 1912. Dunabogdányi, érdi, magyaralmási, pázmándi, székesfehérvári kápláni és adminisztrátori megbízások után 1919-től lelkész Százhalombattán, 1927-től nyugállományba vonulásáig (1951) Székesfehérvár–Vasútvidék templomépítő plébánosa. Címzetes prépost (1938), országgyűlési képviselő (1948-ig). • 89, 90, 327, 608
- Kicsindy Kálmán** • Igazgató-tanító Süttön. • 531
- Kinga nővér** • Csapody Éva missziós nővér (1891. febr. 26. – 1979. szept. 10.). Belépés: 1926. dec. 3., első fogadalom: 1928. jún. 6., örökfogadalom: 1934. máj. 20., eltemetve: Budapest, Farkasrét. • 874, 1031
- Kipper Károly** • (1875 – 1934) Szociális érzelmű jezsuita szerzetes. 1929-ben megszervezte az *Elhelyező Irodát*, ahol szegény sorsú fiúkat és lányokat helyezett el külföldön megbízható katolikus családoknál, ahol a mai „au-pair”-ek őseiként segédkeztek a befogadó családok napi munkájában, megfelelő ellátásban részesültek, és közben elsajátították a francia, német vagy spanyol nyelvet. Főként Belgiumban és Franciaországban voltak megfelelő összeköttetései. • 14
- Kisberk Imre** • (1906, Pereszteg – 1982, Székesfehérvár) Szentelték: 1930. Ráckeve plébánosa (1941), kanonok (1949), a székesfehérvári székesegyház vicarius oeconomicusa és segédpüspöke (1951). 1951–1958 között többször Dunabogdányba száműzik. Székesfehérvári apostoli kormányzó (1969), megyés püspök (1974), az esztergomi főegyházmegyének is apostoli kormányzója (1971–1974). Az Istentiszteleti Kongregáció tagja (1970–1975), az Országos Liturgikus Tanács elnöke (1973-tól haláláig). • 529
- Kiss Ferenc** • (1893, Székesfehérvár – 1978, Budapest) Színész, a Színművészeti Akadémia igazgatója (1937–1944), a Színház és Filmművészeti Kamara elnöke (1938–1944). 1937-től a Nemzeti Színház örökös tagja. • 561
- Kisteleki István** • (1875, Székesfehérvár – 1962, Székesfehérvár) Szentelték: 1898. Kápláni évei után rendkívül fiatalon, 35 évesen lett a székesegyház plébánosa. Hivatalos nyugdíjazására 1955-ben került sor, de már 1950-től vicarius oeconomusként a tényleges ügyintézésért Kisberk Imre végezte a plébánián. A segédpüspök eltávolításakor azonban 1951-ben rövid időre reaktiválta magát. Címzetes (1929), valóságos kanonok (1939), címzetes apát. • 506–509, 632
- Klára nővér** • Elekes Ilona missziós nővér (1896. dec. 4. – 1979. febr. 27.). Belépés: 1926. nov. 29., első fogadalom: 1928. jún. 6., örökfogadalom: 1934. máj. 20., eltemetve: Budapest, Farkasrét. • 1012–1014
- Klotild nővér** • Melegh Klotild szociális testvér (1896 – ?). Belépés (a Missziótársulatba): 1912., első fogadalom: 1914., 1923-tól a Szociális Testvérek Társaságának tagja, eltemetve: Kalifornia. • 966
- Kmoskó Mihály** • (1876, Illava – 1931, Pusztazámor) Pap, biblikus nyelvész és tanár, Szentelték: 1898. Az orientalisztika nemzetközileg ismert egyetemi oktatója a pesti bölcsészkaron. 12 nyelven beszélt. Az MTA keleti nyelvekkel foglalkozó részlegét vezette. A sumer nép legnagyobb kutatója és szakértője volt. 1910-ben lefordította és kiadta Hammurabi törvénykönyveit. Pusztazámor plébánosa. Többször együtt vonatoztak Prohászkaival, akivel jól megértették egymást. • 571
- Kocsis Elemér** • (1862, Gyula – ?) Szemorvos. • 300
- Kolompár Mária** • 1109–1111
- Kolumba nővér** • Füzi Teréz missziós nővér (1903. jún. 21. – 1990. jún. 4.). Belépés: 1930. márc. 16., első fogadalom: 1933. máj. 5., örökfogadalom: 1939. máj. 28., eltemetve: Budaörs. • 991
- Komlossy Ferenc** • (1853, Nagytapolcsány – 1915, Pozsony). Szentelték: 1881. Plébános Muzslán (1890), esztergomi kanonok (1893), sasvári főesperes (1903), pozsonyi káptalan

prépost (1905). Országgyűlési képviselő a verbói (1884), a szempci (1887) és a stomfai espereskerület (1890) részéről. Pápai prelátus (1907). Tanügyi, politikai és egyházi cikkeket ír. • 182

Konrád, Parzhami Szent • Kapucinus fráter (1818, Parzham – 1894, Altötting). Többszöri elutasítás után felvették a kapucinusok rendjébe Altöttingben, ahol több mint negyven évig a Szt. Anna kolostor portása volt. Lelkiségének középpontja és forrása az Eucharisztia volt. A szegények, vándorok segítője. Prohászka halála után, 1930-ban boldoggá, négy évvel később szentté avatták. • 748

Kopács • 163

Koperniczky Ferenc • (1851, Zebegény – 1941, Pozsony). Szentelték: 1874. Káplán Stomfa (1874), Érsekújvár (1878). Az esztergomi Hittudományi Főiskola filozófiai tanára (1880), nagyölvedi plébános (1883), párkányi esperes (1904), esztergomi káptalani mesterkanonok (1908), esztergomi szemináriumi rektor (1910), pozsonyi társkáptalani prépost (1915), pozsonyi főesperes (1918), pápai prelátus. • 442

Korányi Sarolta • (1868, Nagykálló – 1935) A magyar katolikus nőmozgalom egyik alapítója. Tanárnő, 1896-ban bekapcsolódik a nővédelmi munkába. Megalakításától, 1907-től a Katolikus Nővédő Egyesület egyik alelnöke. Pálffy Pálné és Farkas Edith közeli munkatársa, a Missziótársulat kültagja. 1917-ben megalakította a Katolikus Tisztviselőnők és Női Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetségét, melynek elnöke lesz. Életét a dolgozó nők életfeltételei javítására szentelte. • 530

Kormos Ottó • (1924, Budapest – 1972, Budapest). Szentelték: 1948, káplán Csolnokon, Kemencén (1949), adminisztrátor Nyergesújfalun (1951), plébánoshelyettes Márianosztrán (1953), börtönbüntetésben részesül 1957-ben. Káplán Érsekvadkertben (1958), Nagymaroson (1959), plébános Tarjánban (1960). A budapesti Jáki-kápolna igazgatója (1968), majd a budapesti belvárosi Szent Anna-templom igazgatója. • 359–366

Koroncay • Fogorvos a székesfehérvári püspöki palota szomszédságában. • 550

Kostyál Anna • Prohászka Ottokár dajkája. • 146

Kostyelik Ferenc • (1871, Székesfehérvár – 1922/3, Nagyhantos) Szentelték: 1895, káplán: Káloz, Ráckeve, Pázmánd, Sárszentmiklós (ott adminisztrátor is 1906-tól), plébános Nagyhantoson (1907). • 642

Koudela Géza • (1894, Kalocsa – 1939, Budapest) Pap, zeneszerző, egyházzenei igazgató. Szentelték: 1917. A Szent Imre Kollégium prefektusa (1925), egyetemes egyházzenei igazgató (1927), az Egyetemi templom karnagya (1928). 1928-tól haláláig a Liszt Ferenc Zeneakadémia egyházzenei tanszékének tanára. Alkalmanként a Magyar Rádió helyszíni zenei közvetítéseinek vezetője. Az 1938-as Eucharisztikus Kongresszus népénekké vált himnuszának (*Győzelemről énekeljen Napkelet és Napnyugat...*) szerzője. • 455, 504, 511

Kovács • 933

Kovács bácsi • Cipész Esztergomban. • 893

Kovács Dénesné • 254

Kovács Gábor • (1902, Héhalom – 1983, Hatvan) Szentelték: 1924, hittanár Gödöllőn (1925–1929), Hatvanban (1929–1930), prefektus és főiskolai tanár Vácott (1930–1938), spirituális (1938–1952), pápai kamarás (1947), spirituális, teológiai tanár Egerben (1952–1957), plébános Turán (1958-tól), tb. kanonok (1971). • 931

Kovács Géza • (1910, Balassagyarmat – 1968, Budakeszi) Szentelték: Székesfehérvár, 1933. Polgárdiban és Székesfehérvárott káplán, hitoktató, de kórházi és szanatóriumi lelkész is. Alsószentiván lelkésze (1946–1952), innen Vérteskozma, majd Cecére számúzi az ÁEH. 1954-től nyugdíjazásáig (1967) kisegítő lelkész Alapon. • 37

- Kovács János** • (1878, Kóny – 1963, Budapest) Szentelték: 1903. Káplánévei után a fehérvári Szent Imre konviktus prefektusa (1908–1922), mellette hitoktatóként működik. Kamarás (1929), majd prelátus (1948). • 148, 335–343
- Kovács Lajosné** • 302
- Kozma Andor** • (1861, Marcali – 1933, Budapest) Költő, műfordító. • 545
- Kövesligethy Iván és Miklós** • 359
- Kövér Lajos** • (1886, Zsira – 1940) Szentelték: 1910, káplán: Beled, Szil, szemináriumi prefektus, majd rektorhelyettes, kanonok. • 999
- Közi Horváth József** • (1903, Agyagos – 1988, Oberhaching). Szentelték: 1927, káplán Magyaróváron, Sopronban a Szent Imre Kollégiumban (1928). Győrött a papnevelő tanulmányi felügyelője (1931), az Actio Catholica országos titkára (1935–1939), az Egyesült Keresztény Párt győri országgyűlési képviselője, a budai Szent Imre Kollégium igazgatója. 1948-ban Ausztriába menekül, a magyar emigrációban mindvégig aktív, több könyve jelenik meg. • 887
- Krammer György** • (1863, Budaörs – 1941, Esztergom) A Collegium Germanicum-Hungaricum növendéke volt, szentelték: 1888. Káplán Budapest-Várban. Esztergomban a Hittudományi Főiskola morális tanára (1889), a gimnazisták spirituális (1891). Később a teológusok spirituális (1904), amikor Prohászka kinevezik a Pázmány Péter Hittudományi Kar tanárának. 1918-ban Esztergomban káptalan kanonok. • 370, 423
- Krayer István** • Báró, miniszteri tanácsos. • 920
- Krebs** • 918
- Krieger Teréz** • Az Árvaház egyik 5–6 éves növendéke. • 865
- Kriegs-Au Emil** • (1881, Miskolc – 1957, Budapest) Szentelték: Esztergom, 1908. Állomásai: Budapest-Angyalföld, Zebegény, Budapest-Városmajor, ahol 1924-től nyugdíjazásáig, 1945-ig plébános. • 78–86, 530, 881
- Kriegs-Au Mella** • Kriegs-Au Emil nővére, a Katolikus Munkásnőegyesületek Szervező Bizottsága titkára és kerületi elnöknője. • 530, 881
- Krisits Béla** • A váli plébánia irattárának egyik házassággal kapcsolatos ügyében hivatkozott név 1926-ban. • 684
- Kriszta nővér** • Ertl Róza missziós nővér (1896. jún. 4. – 1977. dec. 6.). Belépés: 1914. okt. 5., első fogadalom: 1916. jún. 12., örökfogadalom: 1920. máj. 24., eltemetve: Budapest, Farkasrét. Rafaela nővér testvére. • 952, 1038
- Kubinczky Mihály** • (1824, Dunapataj – 1881, Baja). Szentelték: 1848. Fölszentelt püspök, szemináriumi spirituális, rektor, kanonok, teológiai tanár. Sokat tett a csángókért. • 156
- Kuthy István** • (1889, Székesfehérvár – 1966, Székesfehérvár) Teológiai doktor. Vegytant, természetrajzot és műszaki tanulmányokat folytatott Eötvös kollégistaként Pesten, majd Berlinben. Azután Innsbruckban és Székesfehérvárott folytatott teológiai tanulmányokat. Szentelték: 1918. Káplánévei után püspöki irodai jegyző és hittanár (1920), teológiai tanár, spirituális (1926–1930). Betegsége után püspöki levéltáros és könyvtáros (1933). Nevéhez fűződik a két intézmény rendezése és az Egyházmegyei Múzeum megszervezése. Szemináriumi rektor (1944). Kanonok (1945), majd címzetes prépost. Kiváló művészettörténész volt. • 118, 153, 408–426, 907
- Kuthy József** • 456
- L. O.** • lásd Lakatos Ottó Ferenc
- Laci** • 315
- Lacza István** • (1900, Vágsellye – 1944, Budapest) Pap, tanár. A Collegium Germanicum-Hungaricum növendéke, ott olvasta Prohászka fiatalkori dolgozatait. Szentelték: 1926, Róma. Hittanár (1927), levéltáros Esztergomban (1928), a szeminárium prefektusa és morális tanára (1930), egyetemi magántanár (1940). • 128

- Laczó Alajos** • (1893, Budapest – 1955, Sárkeresztúr) Szentelték: 1919. Adonyban, Dunapentelén, Kálozon, Válon és Seregélyesen töltött kápláni évek után hitoktató Budafokon (1924), majd Pesthidegkúton. Pilisszántó lelkipásztora (1926), sárkeresztúri plébános (1941). • 232–246, 683
- Ladiszlá nővér** • Hamel Jolán missziós nővér (1903. ápr. 23. – 1994. szept. 9.). Belépés: 1923. dec. 27., első fogadalom: 1925. máj. 31., örökfogadalom: 1931. máj. 24., eltemetve: Budapest. • 1017, 1018, 1124
- Lajos, IX., Szent** • (1219, Poissy? – 1270, Tunisz) Francia király, a középkor egyik legdicsebb uralkodója, a lovagi erények, bátorság, igazságosság és életszentség mintaképe. Megmaradt a trónon is aszkétának. Kereszteshadjárata alkalmával pestis ragadta el. • 806
- Lakatos Ottó Ferenc** • (1865, Kecskemét – 1942, Arad) Minorita, teológiai doktor. Szentelték: 1888. Állomáshelyei: Arad, Nagybánya, Szilágysomlyó, Gödöllő, Nyírbátor, Miskolc, Lőcse. Az erdélyi rendtartomány főnöke (1939–1941). • 265
- Landauer Béla** • (1870 – 1922) Politikai író, a jog- és államtudományok doktora. Hont megye szobi járásának szolgabírója, majd aljegyző és tiszteletbeli főjegyző (1905), Nyitra-Zsámbokrét országgyűlési képviselője. Alapítója és szerkesztője az 1904-ben induló, majd a *Honti Lapokba* beolvadó *Hontvármegye* c. lapnak. Az első világháborúban az *Alkotmány* haditudósítója. • 1
- Lange, Friedrich Albert** • (1828, Wald [Solingen mellett] – 1875, Marburg) Német filozófus és szociológus. • 768
- Langhammer János** • (1907, Nyitra – 1986, Érd) Szentelték: 1931. Rácalmási és székesfehérvári kápláni-hittanári évek után Csabdin adminisztrátor (1954), majd bebörtönzik (1955). Dunaújváros (1956), Baracska (1957) adminisztrátora, 1962-től haláláig Érd-Újfalú lelkipásztora. Címzetes apáti méltóságot kap (1980). • 146–149
- Lapos István** • 40
- Lateau, Luisa** • (1850 – 1883) Belga stigmatizált. 16 éves korában a kolerában szenvedőket ápolta és a meghaltakat temette. 18 éves korában részesült a stigmákban, és péntekenként fájdalmas extázisba esett. Hónapokon keresztül nem evett, az Oltáriszentség volt egyedüli tápláléka. A jelenséget állandóan vizsgálták az orvosok, és tudományos intézmények és konferenciák tárgya volt. • 27
- Laudisz János** • Újvidéki, ferences harmadrendi világi előljáró. • 316
- Laura nővér** • Rádai Irén missziós nővér (1908. ápr. 18. – 1995. okt. 21.). Belépés: 1936. szept. 5., első fogadalom: 1939. máj. 28., örökfogadalom: 1945. máj. 20., eltemetve: Vác. • 331
- Laurencia nővér** • Sinka Mária missziós nővér (1901. dec. 13. – 2000. aug. 15.). Belépés: 1925. jún. 8., első fogadalom: 1927. jún. 4., örökfogadalom: 1933. jún. 4., eltemetve: Hort. • 1054–1056
- Lauschmann Gyula** • (1861, Székesfehérvár – 1918, Székesfehérvár) Orvos és várostörténész. 1910-ban Prohászka előszót írt monumentális várostörténeti monográfiájához, amely csak jóval később jelent meg (1993–1996). • 456
- Láng János** • (1899, Nyitrabánya – 1962, Budapest) Szentelték: 1925. Állomáshelyei: Nyergesújfalu, Belgium (a magyar leánygyermek lelkésze), Budapest-Lipótváros (1927), Bazilika, Budapest-Felső-Víziváros (1933), Szent Anna-templom, Budapest-Külső-Ferencváros (1934), Krisztus Király-kápolna, Budapest-Kelenföld (1942), Budapest-Tabán (1945), Budapest-Városmajor plébános (1946). • 892, 893
- Láng József** • 892, 893
- Lea nővér** • Missziós nővér. • 879
- Lendvai** • 318

- Lendvay Zoltán** • (1918, Budapest –) Szentelték: Székesfehérvár, 1942. Káplán Adonyban, majd kollégiumi prefektus és hittanár Székesfehérvárott. Egy évig lelkész Csepel–Szabótelepen, 1951 óta Adony plébánosa, címzetes apát (1986). • 344, 345, 407
- Lenke nővér** • Deér Magdolna missziós nővér (1896. szept. 20. – 1970. aug. 21.). Belépés: 1923. okt. 15., első fogadalom: 1925. máj. 31., örökfogadalom: 1931. máj. 24., eltemetve: Kassa. • 1019–1026
- Leó pápa, XIII.** • (1810, Carpineto – 1903, Róma). Uralkodott: 1878–1903. A pápaság és a papság lelki nagyságát magasba emelte az egyházellenes légkörben. Fontos enciklikákat adott ki, többek között a *Rerum novarumot*, amelyben a szocializmussal és a liberalizmussal szemben kifejtette a munkáról és tulajdonról szóló katolikus tanítást. A filozófia és a teológia terén elindította a neotomizmust. • 528, 768
- Leóna nővér** • Bakó Ilona missziós nővér (1890. aug. 12. – 1963. febr. 28.). Belépés: 1916. jan. 17., első fogadalom: 1918. máj. 19., örökfogadalom: 1924. jún. 8., eltemetve: Vác. • 889, 1057
- Lévay Mihály** • (1862, Úri – 1948, Hatvan) Szentelték: 1885. Állomáshelyei: Vácszentlászló, Nagykáta, Nagykörös, Újszász (1888), ugyanott plébános (1893), esperes (1896), abonyi plébános (1900), címzetes apát (1902), az abonyi kerület országgyűlési képviselője (1906–1918), pápai prelátus (1916), nyugdíjazásáig hatvani plébános (1924–1945). • 993
- Lindenberger János** • (1869, Gyula – 1951, Nagyvárád) Szentelték: 1893, a váradi papnevelő tanulmányi felügyelője, majd spirituális (1897) és dogmatikatanára (1900), Gyulán plébános (1906), esperes, váradi kanonok (1918), debreceni plébános. Váradi helynök (1919), később Debrecenben apostoli kormányzó. 1941-ben a váradi káptalan nagyprépostja. • 302
- Litteczky Anna** • Litteczky Róának, a rákospalotai Javítóintézet gondnokának húga. • 1209
- Litteczky Róza** • A rákospalotai Javítóintézet gondnoka 1928-ban. • 1209
- Lónyay Elemér** • (1863, Bodrogolaszi – 1946, Budapest) Földbirtokos, főrendiházi tag, osztrák-magyar diplomata, Stefánia belga királyi hercegnőnek második férje. • 501
- Lóczy** • 766
- Lösch Terka** • Az Ottokár Árvaház kórusának karnagya. • 1123, 1143
- Lőrinc, Szent** • Diakónus, aki lassú tűzhalállal vértanúságot szenvedett Rómában 258-ban • 782
- Ludvina nővér** • Szabó Mária az Isteni Megváltóról nevezett nővér, tanítónő (1892, Süttör – 1927, Budakeszi). Belépés: 1912. jan. 20., első fogadalom: 1913. aug. 2., örök fogadalom: 1919. okt. 15., eltemetve: Süttör. • 1102
- Lujza nővér** • Takács Erzsébet missziós nővér (1890. márc. 11. – 1972. jan. 16.). Belépés: 1916. szept. 24., első fogadalom: 1918. máj. 12., örökfogadalom: 1919. ápr. 6., eltemetve: Hejce. • 71, 792, 1129
- Lukács György és Györgyné** • 802
- Lutter János** • (1884, Budapest – ?) Jogakadémiai tanár, területei: alkotmány, jogtörténet, egyházjog. • 76, 77, 150, 350, 351
- M. L.** • Egy elbocsátott missziós nővér. • 853
- M. W.** • 852
- Mach, Ernst** • (1838, Chirlitz – 1916, München) Osztrák fizikus és filozófus. • 527
- Madaras Aurél** • (1882, Budapest – 1960, Budapest) Prohászka a spirituális Esztergomban, itt szentelik pappá 1906-ban. Hitoktató Budapesten (1906), káplán Budapest-Belvárosban (1910), adminisztrátor Márianosztrán (1910), ugyanott plébános (1922), plébános Esztergom-Szentgyörgymezőn (1929), Budapest-Rómaifürdőn káplán

(1935), érseki tanácsos (1944). Szobrász, a vitorlázórepülésben is érdemeket szerzett. • 613

Magdics Ignác • (1872, Mór – 1945, Budapest) Szentelték: 1894, káplán Drégelypalánkon, a budapesti Ranolder Intézet hitoktatója (1897), kamarás (1912), pápai prelátus (1925). • 610

Magdolna, Bűnbánó • 873

Magdolna nővér • Czövek Anna missziós nővér (1895. nov. 10. – 1974. nov. 11.).

Belépés: 1909. okt. 10., első fogadalom: 1914. máj. 31., örökfogadalom: 1919. ápr. 1., eltemetve: Budapest. • 1027–1030

Magyar-Meyer • 797

Magyar György • (1844, Martonvásár – 1923, Pomáz) Híres kertész. 1882-től a Margitsziget főkertésze. 1909-ben ment nyugdíjba. Csobánkán élő kertészetet rendezett be, melynek pünkösdi róza gyűjteménye országos hírű volt. • 1061

Majláth Gusztáv Károly • (1864, Bakócza – 1940, Budapest) Gróf, szentelték: 1887. Az esztergomi szemináriumban prefektus, Prohászkaival együtt sokat tett a kispapok életkörülményeinek javításáért. Ő bírta rá Vaszary bíborost, hogy Roszival István kormánypárti liberális képviselőt bocsássa el, ne Prohászka a szemináriumban kitört „lázaság” miatt. Tagja volt a Regnum Marianumnak. 1897 januárjától utódlási joggal erdélyi segédpüspök, ugyanazon év nyaratól 1938-ban történt lemondásáig megyés püspök. • 150, 182, 184, 517, 557, 562, 564, 565, 573, 934, 936, 959, 962, 1108

Mancika • 396

Manger Irén • 616

Manninger Vilmos • (1876, Sopron – 1945, Sopron) Sebész. • 774, 777, 793, 808, 967, 1071

Marcella nővér • Kormos Edith missziós nővér (1911. okt. 13. – 1982. okt. 26.). Belépés: 1932. szept. 15., első fogadalom: 1935. jún. 9., örökfogadalom: 1941. jún. 1., eltemetve: Budapest. • 1031

Marczell Mihály • (1883, Dunaszerdahely – 1962, Budapest) egyetemi tanár, rektor, szentelték: 1906. A Regnum Marianum prézese, elsőként ismerte föl a cserkészlet lehetőségeit. Szerteágazó tevékenységet folytatott, jelentős a nevelői munkássága. Prohászka „szellemi fiának”, diadalmas világnézete örökösének vallotta magát. • 370–385

Margit • Egy protestáns nő, aki Prohászkaival kapcsolatos látomása nyomán katolizált. • 624

Margit nővér • Maráczai Ilona irgalmas nővér (1902, Sárvár – ?). Belépés: 1921, eltemetve: Bakonybél. Okleveles tanítónő. • 1090–1093, 1095–1101

Margit nővér • Slachta Margit missziós nővér (1884. szept. 18., Kassa – 1974. jan. 6.). Belépés: 1908, fogadalom: 1909. 1923-ban kiválik a Missziótársulattól a Szociális Testvérek Társasága, melynek főnöknőjévé választják. Eltemetve: Buffalo, USA. Slachta Margit a Missziótársulat egyik alapító tagja Bokor Erzsébet, Tóth Etelka és Farkas Edith mellett. • 697

Mari néni • 549

Mariska • 997

Mariska szobalány • 1197

Markhet Angella • Állami polgári iskolai tanár. • 313

Martin Sándor • A csobánkai Ottokár Hadiárvaház elődjének, a a margitligeti szanatóriumnak a tulajdonosa. • 694

Marx, Karl • (1818, Trier – 1883, London) A dialektikus és történelmi materializmus megalapítója, a *Kommunista kiáltvány* (1848) egyik szerzője, főműve *A Tőke*. • 454

- Matild nővér** • Kreisel Matild missziós nővér (1889. jan. 11. – 1961. aug. 10.). Belépés: 1911. nov. 5., első fogadalom: 1912. máj. 27., örökfogadalom: 1913. máj. 12., eltemetve: Jászberény. Farkas Edit titkárnője volt. • 716, 756, 793, 971, 991
- Mattyasovszky Gergely** • (1855, Alsó-Mattyasócz – 1931, Pilisszentlászló) Szentelték: 1878. 1896-tól a székesfehérvári egyházmegye papja, Sós-kúton káplán, Pilisszentlászló adminisztrátora (1897), majd plébánosa (1903). Nyugalomba vonulása után (1910 vagy 1919) is ott élt. • 927, 930
- Mayer József** • (1891, Szentmárton – 1969, Székesfehérvár) Szentelték: Eger, 1915. A ferences rend tagjaként tábori lelkész 1920-ig. Bakonykútiban, Baracson (1927), Sárbogárdon (1933), majd nyugdíjazásáig Csóron szolgált (1958–1962). Címzetes prépost (1943). Évtizedekig vezette az egyházmegyei nyugdíjintézetet. • 122
- Májay Dezsőné** • 1204
- Mária, Magdolna** • 173
- Mária, Szűz** • 224, 306, 541, 711, 719, 743, 774, 778–781, 784, 785, 787, 788, 791, 792, 928, 946, 993
- Mária Terézia** • (1717, Bécs – 1780, Bécs) Német-római császárné és magyar királynő. • 29
- Márta nővér** • Tóth Mária missziós nővér (1891. nov. 17. – 1960. febr. 11.). Belépés: 1912. jan. 23., első fogadalom: 1914. máj. 31., örökfogadalom: 1919. ápr. 6., eltemetve: Vác. • 929, 1120
- Mátrai Ferenc** • (1881, Selmechánya – 1940) – Bernardin atya, szentelték: 1904, a ferences rend kötelékében; majd 1925-től ideiglenesen a fehérvári egyházmegyében, 1927-től inkardinálva. Káplán Nagytétényben, tököli adminisztrátor (1926). Káplán Pázmándon (1927) majd Polgárdiban. Vajta adminisztrátora (1930), majd még ez évtől Pilisszentkereszt plébánosa. Nyugállományban 1938-tól. • 1156
- Mázy Engelbert** • (1865, Péterd – 1933, Tihany) Bencés szerzetes. Belépés: 1882, szentelték: 1889. Tanít Pannonhalmán, Kőszegen (ott házfőnök és igazgató), Kassán, Miskolcon, főigazgató Pannonhalmán (1924). A Missziótársulat szikszói anyaházának első lelki igazgatója. • 687
- Meindlné, Horváth Klára** • Farkas Edith munkatársa. • 1104–1106
- Melánia nővér** • Benis Katalin missziós nővér (1897. febr. 4. – 1976. febr. 19.). Belépés: 1926. dec. 26., első fogadalom: 1928. jún. 6., örökfogadalom: 1934. máj. 20., eltemetve: Súr. • 1085, 1086
- Melitta nővér** • Szeőts Gizella missziós nővér (? – 1980. aug. 12.). Belépés: 1921. jún. 30., első fogadalom: 1922. szept. 16., örökfogadalom: 1928. szept. 20., eltemetve: Gyón. • 1031–1033
- Meller Rudolf** • Jószágkormányzó. • 62, 534, 697
- Mentes Mihály** • (1891, Süttör – 1960, Győr) Pap, költő. Szentelték: 1914, káplán Győr-Belvárosban, a győri papnevelő tanulmányi felügyelője (1918), a hittudományi főiskola tanára (1920), győri kanonok (1940), szemináriumi rektor (1940–1946), székesegyházi főesperes (1947), prépost (1948). • 999
- Mercedes nővér** • Kende Kölcei Auróra missziós nővér (1888. aug. 12. – 1955. okt. 25.). Belépés: 1916. szept. 24., első fogadalom: 1925. okt. 10., örökfogadalom: 1931. okt. 10., eltemetve: Budapest, Farkasrét. Szülei bárók voltak. • 1012
- Merényi Ferenc** • 553, 554, 556
- Metzger János** • Pomázi gazda. • 695
- Metzker József** • (1864, Budaörs – 1944, Nyergesújfalu) Szentelték: 1888, káplán Ipolyságon, hitoktató Esztergom-Vízivárosban, káplán Budapest-Józsefvárosban (1895), pápai káplán (1909), plébános Nyergesújfalun (1915), dorogi esperes (1926), pápai kamarás (1922), nyugállományban (1936). • 247–252, 440, 442, 651

- Metzker Mária** • Metzker József unokahúga. • 253
- Mezei Mária** • (1909, Kecskemét – 1983, Budapest) Színésznő. • 576
- Mészáros Izidor** • Főfegyőr Márianosztrán. • 360
- Michaela nővér** • Veörös Jolán missziós nővér (1902. ápr. 8. – 1981. jan. 24.). Belépés: 1923. szept. 18., első fogadalom: 1925. máj. 31., örökfogadalom: 1931. máj. 24., eltemetve: Püspökszentlászló. • 1035, 1036
- Michelangelo, Buonarroti** • (1475, Caprese – 1564, Róma) Festő, szobrász, építész, költő. • 828
- Micuka** • lásd Stoffer Mici
- Mihály bácsi** • A székeshehérvár püspöki palota portása. • 577
- Mikes János** • (1876, Zabola – 1945, Répceszentgyörgy). Gróf, Székelyudvarhelyen plébános, szombathelyi püspök (1911–1935). Törhetetlen hazafisága és királyhűsége miatt a Károlyi-kormány internáltatta, a kommün pedig a pesti gyűjtőfogházban tartotta fogva. Lemondása után címzetes érsek. • 126, 127
- Miklós Antal** • (1919, Nagymácséd –) Szentelték: Budapest, 1944. A fehérvári egyházmegyében lelkész Hardon, majd káplán és hittanár Székesfehérvárott, káplán Érdligeten (1958). Plébános Perbálon (1961), majd Tökölön (1971), nyugállományban 1985-től. • 405
- Mikszáth Kálmán** • (1847, Szklabonya – 1910, Budapest) A magyar próza egyik kiemelkedő alakja. • 596
- Mohos Mária** • A váli plébánia 1910-as aktáiban említett név. • 677
- Mojzer Imre, dr.** • Törvényszéki elnök. • 592
- Molière** • Eredeti neve: Jean-Baptiste Poquelin (1622 – 1673), francia drámaíró (és színész), a komédia egyik kimagasló mestere. • 488
- Molnár Dezső** • (1924, Nagylók – 2000, Székesfehérvár) Szentelték: 1956. Káplán: Előszállás (1956), Sztalinváros (1957), Velence (1959), Dunaújváros (1960), Perkáta (1962), Rácalmás (1964), Káloz (1968), Dunaújváros (1969). Plébános: Bakonykúti (1970), Ráckeresztúr (1975), Bakonykúti (1976), Isztimér (1977). Betegszabadságon 1985-től, nyugállományban 1998-tól. • 347. oldal
- Molnár Gyula** • (1861, Csempeszkopács – 1961, Székesfehérvár). Szentelték: Székesfehérvár, 1928. Teológiai doktor, okleveles hittanár. Káplánévei után szeminárium tanár és prefektus (1930), spirituális (1933), vicerector (1937–1939 és 1948). Gimnáziumi hittanár (1937–1950), majd Vál (1952) és Székesfehérvár–Vasútvidék (1958) adminisztrátora. 27 éven keresztül tagja, végül elnöke a szentszéki bíróságnak. Pápai kamarás (1952). • 542, 592
- Kmoskó Mihály** • (1876, Illava – 1931, Pusztazámor) Szentelték: 1898, esztergomi főegyházmegye, 1923-tól székesfehérvári egyházmegye pap. Orientalista, egyetemi tanár Budapesten a hittudományi karon (1908) és a bölcsészkaron (1923–1931) sémi filológia témában. Az MTA levelező tagja (1922). Pusztazámori lelkész (1923–1929). • 571
- Mócsy Jancsi** • Mócsy László fia. • 900
- Mócsy László** • (1871, Kalocsa – 1955, Budapest) Tanár, iskolai igazgató. Az esztergomi tanítóképzőben tanár 1896-tól, majd 1903–1931 között Budapesten tanító a Károlyi, a Váci, a Százados úti elemi iskolában és igazgató a Szemere utcai iskolában és az iparostanoncok iskolájában. A Szent István Társulat tankönyvbíráló bizottságának tagja és tankönyvírója. • 155–167, 1094
- Mócsy „Mamáka”** • Mócsy László felesége. • 900, 1039
- Mócsy Márta** • Mócsy László lánya. • 900
- Nagy Ignác** • Prohászka egyik székesfehérvári mesemondója főleg a Ferenc József-i korról. • 463

- Natália nővér** • Kerényi Gizella missziós nővér (1905. szept. 7. – 1989. márc. 8.). Belépés: 1926. márc. 7., első fogadalom: 1928. jún. 6., örökfogadalom: 1934. máj. 20., eltemetve: Győr. • 730, 809, 853
- Nádasdy Ferenc** • (1842, Pest – 1907). Gróf, komáromi főispán, titkos tanácsos, az Országos Vadászati Védegylet létrehozója és elnöke. • 21
- Nemes István** • A rákospalotai Javítóintézetben káplán 1928-ban, később a rákospalotai kertváros plébánosa. • 1209
- Nemes (Nerhaft) Antal** • (1855, Pest – 1941, Budapest) Szentelték: 1885, Drégelypalánkon káplán, Budapesten hittanár (1889), majd a Mátyás-templom káplánja és plébánosa (1898–1936). Pécsi c. apát (1899), pápai prelátus (1905), makáriai választott püspök (1912). • 914
- Neumann, Teresa** • (1898 – 1962) a németországi Konnersreuth faluban született és élte le életét. 1925-ben, azon a napon, amikor XI. Pius Liziói Szent Terézt szentté nyilvánította, bénasága és vaksága teljesen meggyógyult. Egy évvel később megkapta a stigmákat és élete végéig tartó böjtöt kezdett. Harminchat évig az Oltáriszentség volt egyedüli tápláléka. Minden pénteken stigmái vérezni kezdtek, extázisba esett és Krisztus szenvedésében részesült. Ezeket a szenvedéseket a hozzáforduló bűnösökért ajánlotta föl. A második világháború alatt élelmiszerjegyét megvonták a náci hatóságok és felemelt szappan adagot kapott a véres ruhái és törülközői mosására. • 27, 35, 210, 1108
- Newman, John Henry** • (1801, London – 1890, Birmingham) Teológus, bíboros. Anglikán lelkész, majd 1845-ben katolizált és 1847-ben pappá szentelik. Az újkor egyik legnagyobb hitvédője és hittudományi gondolkodója. • 768
- Nécsey András** • (1832 – ?) Szentelték: 1856, nyitrai kanonok. • 519
- Németh Ferenc** • Házasulandó neve a váli plébánia 1908-as aktáiban. • 672
- Némethné** • Egy pék felesége, Horváth Imréné barátnője. • 618
- Némethy Ernő** • (1879, Nagykőrös – 1960, Budapest) Szentelték: 1901. A Magyarok Nagyasszonya Plébánia (Regnum) plébánosa (1926–1946). Pápai kamarás (1941). Prohászka lelki gyermeke, Budapesten titkára, állandó kísérője. Prohászka órá hagyta szellemi hagyatékát. • 81, 105, 223, 334, 398, 406, 505, 512–519, 529, 607, 651–662, 697, 725, 737, 753, 776, 807, 811, 829, 982, 984, 1077, 1087, 1088, 1119, 1122
- Néria nővér** • Misszió nővér. • 120, 284, 547
- Nietzsche, Friedrich** • (1844, Röcken – 1900, Weimar) Német filozófus. • 483
- Norbert, Szent** • (1080k – 1134, Magdeburg) A premontrei rend megalapítója (1121), magdeburgi érsek (1126). Hivatalában erélyesen vitte kersztül a papság reformját. • 754
- Norberta nővér** • Graselli Ilona missziós nővér (1888. okt. 26. – 1965. okt. 20.). Belépés: 1917. szept. 15., első fogadalom: 1919. ápr. 6., örökfogadalom: 1921. máj. 15.), eltemetve: Budapest. Gerinc gyulladástól nagyon sokat szenvedett. Prohászka Ottokár püspök nyaranként Csobánkán naponta több órát töltött vele elmélyült beszélgetésben, innen származnak Norberta nővér feljegyzései a püspökről. Azon öt lélek egyike, akik egészen közel férkőztek Prohászka szívéhez (lásd 211. vagy 795. cikkely). • *Előszó*, 211, 648, 686–691, 912, 948, 988, 1006, 1013, 1031, 1076, 1080, 1087, 1112
- Notburga** • A Missziótársulat egyik kültagja. • 884
- Notburga nővér** • Agyagos Mária missziós nővér (1894. dec. 27. – 1981. febr. 4.). Belépés: 1909. okt. 1., első fogadalom: 1913. jún. 12., örökfogadalom: 1919. máj. 10., eltemetve: Győr. • 1034
- Nyeznamko Mariska** • Javítóintézeti leány. • 692
- Oborzil Annus és Elza** • Oborzil Ferenc lányai • 1127
- Oborzil Ferenc** • Kertész Csobánkán. • 807, 1125–1126
- Odescalchi Ilona** • (1859, Nyitra Szerdahely – 1932, Budapest) Zichy Kázmér első, református vallású felesége. • 503

- Olga nővér** • Papp Eleonóra missziós nővér (1909. ápr. 4. – 1981. szept. 14.). Belépés: 1927. okt. 30., első fogadalom: 1929. máj. 19., örökfogadalom: 1935. jún. 9., eltemetve: Balatonboglár. • 1065
- Oppenhauser Elvira** • A Missziótársulat kültagja. A Rákospalotai Leánynevelő (Javító) Intézet „családfője” (1913–1935), majd igazgatója (1945). • 578–590, 1209
- Orsolya nővér** • Kollár Erzsébet missziós nővér (1905. máj. 11. – 1974. jan. 4.). Belépés: 1926. szept. 1., első fogadalom: 1928. jún. 6., örökfogadalom: 1934. máj. 20., eltemetve: Budapest, Farkasrét. • 1038–1040, 1181, 1182, 1201
- Ottília nővér** • Puskás Magdolna missziós nővér (1908. márc. 16. – 1983. nov. 28.). Belépés: 1924. szept. 17., első fogadalom: 1926. okt. 10., örökfogadalom: 1932. szept. 16., eltemetve: Gyón. • 1041–1048
- Palásthy Pál** • (1825, Magyarizsép – 1899, Esztergom) Szentelték: 1848, a kassai szeminárium spirituálisa, esztergomi kanonok (1871), esztergomi segédpüspök (1886). • 155
- Pallavicini** • Ögróf. • 501
- Papp Jenőné** • Budapesti lakos, aki imameghallgatásokat jelentett. • 296, 297
- Papuska** • lásd Hamel Frigyes
- Paray** • 787
- Parti Lajosné** • Budapesti lakos, aki imameghallgatást jelentett. • 330
- Parzham, Konrad von** • lásd Konrád, Parzhami Szent
- Paska Katica** • Újvidéki kislány, aki csodás gyógyulásban részesült 1938-ban egy Prohászkanak felajánlott kilenced nyomán. • 326, 328, 329
- Paula nővér** • Grunszky Paulina missziós nővér (1886. ápr. 21. – 1980. jan. 28.). Belépés: 1925. okt. 15., első fogadalom: 1927. jún. 5., örökfogadalom: 1933. jún. 4., eltemetve: Jászberény. • 1049–1053, 1066
- Paula nővér** • Rónai Paula szociális nővér. Fogadalomtétel: 1915 (a Missziótársulatban), az 1923-as különválás után a Szociális Testvérek Társasága tagja lett. Rónai Petra testvére és Rónai Zsuzsanna leánya. Eltemetve: Budapest, Farkasrét. • 901
- Pál, Remete Szent** • (228, Théba – 341, Théba) A thébai remeték atyja. A Décius-féle üldözéskor a thébai hegyek közé menekült, s ott egy sziklabarlangban 60 évig élt minden embertől távol, elmélkedésben és önmegtagadásban, míg 113 éves korában a 96 éves Remete Szent Antal rá nem talált. • 689
- Pál, Szent** • (1/5, Tarzusz – 67, Róma) Apostol, a „népek tanítója”. • 334, 714, 715, 768, 784, 916
- Pálfy Mária** • Tanárnő. • 1181
- Pálos Lajosné** • 386–396
- Pázmány Péter** • (1570, Nagyvárad – 1637, Pozsony) Jezsuita, prímás-érsek, bíboros, Prohászka mellett a magyar katolikus Egyház másik kiemelkedő alakja. • 482
- Pehm (Mindszenty) József** • (1892, Csehimindszent – 1975, Bécs) A magyarság szentéletű bíborosa és hercegprímása. • 501
- Perényi Zsigmond** • (1870, Pest – 1946, Budapest) Báró, politikus, koronaőr. • 28
- Petőfi Sándor** • (1823, Kiskőrös – 1949, Segesvár) A magyar irodalom legnagyobb alakja. • 562, 1154
- Petra nővér** • Marschalkó Mária missziós nővér (1899. márc. 2. – 1986. dec. 28.). Belépés: 1926. nov. 22., első fogadalom: 1928. jún. 6., örökfogadalom: 1934. máj. 20., eltemetve: Budapest, Farkasrét. • 1037
- Petra nővér** • Rónai Petra szociális nővér, fogadalomtétel: 1913 (a Missziótársulatban), az 1923-as különválás után a Szociális Testvérek Társasága tagja lett. Temesváron élt. Rónai Paula testvére és Rónai Zsuzsanna leánya. • 901, 968

- Petrányi Győző** • (1903, Budapest – 1969, Budapest) Gyermekgyógyász, egyetemi magántanár. Fiatal orvosként ő tartotta Prohászka halálakor. • 912, 1076
- Pécsi Gusztáv** • (1874, Brassó – 1947, Nagyölvéd?) A Collegium Germanicum-Hungaricumban tanult, szentelték: 1899. Az esztergomi szemináriumban a filozófia tanára, fizikus is. A természettudomány alapvető kérdéseivel s keresztény bölcsélettel foglalkozott. • 150
- Pikler Gyula** • (1864 – 1937) Jogbölcséleti, közgazdaságtani és lélektani író. A budapesti egyetem jogtudományi karának tanára (1903–1919). A Társadalomtudományi Társaság egyik alapítója és elnöke. • 150
- Pista** • Prohászka huszára. • 13
- Pius pápa, X., Szent** • (1835, Veneto – 1914, Róma) Uralkodott: 1903–1914. Pápaságának programja: „Mindeneket megújítani Krisztusban”, azaz érvényre juttatni Krisztus jogait a világban és táplálni az Egyház gyermekeinek lelki életét. Ő nevezte ki és szentelte püspökké Prohászka Ottokárt (1905), és pápasága alatt tették indexre (1911). Holttestét nem balzsamozták be, mégis épen maradt. 1954-ben szentté avatták. • 124, 150, 210, 221, 224, 557, 634, 1101
- Pius pápa, XII.** • (1876, Róma – 1958, Castel Gandolfo) Polgári neve: Eugenio Pacelli. Bajor, majd német nuncius, 1930-tól államtitkár. Legátusként 1938-ban Magyarországon járt az Eucharisztikus Kongresszuson. 1939-től pápa, a magyarság nagy barátja. • 528
- Planéter Jolán** • Tanárnő. • 1177, 1178
- Platz Bonifác** • (1848, Székesfehérvár – 1919, Székesfehérvár) Ciszterci szerzetes, spirituális, biológus, az MTA tagja. Foglalkozott a darwinizmussal (és élesen elítélte azt) és az egyiptológiával. Lefordította Kempis művét: a *Krisztus követését*. • 1
- Pogány Sándor** • 387
- Polányi Magda** • Szemorvos. • 300
- Poór Antal** • lásd Pór Antal
- Potyondy Imre** • (1885, Söréd – 1978, Székesfehérvár) Fehéregyházmegyei pap, szentelték: 1908. Teológiai doktor. Káplánévei után szemináriumi tanár (1911), mellette püspöki titkár (1916), irodaigazgató (1920). Kanonoki címet nyer (1930) s a szeminárium rektora lesz (1940-ig). Az A. C. egyházmegyei igazgatója (1926–1948). A Központi Szeminárium rektora (1957–1968). Provikárius (1939), vikárius (1943–1971). Shvoy püspök halála után káptalani helynökként kormányozza az egyházmegyét (1968–1969). Pápai kamarás (1925), pápai prelátus (1935), nagyprépost (1949). • 20, 117, 332, 452–505, 557, 577, 607, 635, 1187
- Povorello** • lásd Ferenc, Assisi Szent
- Pór (Bauer, Poór) Antal** • (1834, Esztergom – 1911, Esztergom) 1849-ben Komáromtól Világosig mint honvéd szolgált, szentelték: 1857, utána a Nagyszombati Érseki Főgimnázium tanára. Plébános Esztergomban (1872), pápai káplán (1874), Esztergom országgyűlési képviselője (1875–1881), pozsonyi (1880), esztergomi kanonok (1893), honti főesperes (1903), később szentistvánvári prépost. Az MTA levelező (1872), majd rendes tagja (1892), történetíró. • 182
- Preiner István** • (1886, Pápa – 1960, Dunaújváros) Szentelték: 1910. Káplánévei után állomáshelyei Vérteskozma (1916), Csór (1921), majd Dunapentele (Sztalinváros, Dunaújváros) plébánosa (1933–1959). • 16, 925
- Priberszky Ilona** • A csobánkai Árvaház egyik kis lakója. • 1129
- Prockl Gyula** • Tanító, iskolaigazgató. • 445, 446
- Prohászka Gusztáv** • (1862, Rózshegy – 1927) Prohászka öccse. • 597, 903, 1153
- Prohászka Gusztávné, Ilonka** • Prohászka sógornője. • 1007, 1105, 1153
- Prohászka Irma** • (1862, Rózsahegy – 1934, Székesfehérvár) Prohászka húga. Férje (Nagy Alfonz) halála után Székesfehérvárott a püspöki palota háztartását vezette. Prohászka

halála után, 1927-ben belépett a Szociális Testvérek Társaságába. • 102, 113, 388, 389, 418, 425, 498, 553, 580, 597, 622, 873, 886, 903, 992, 1007, 1009, 1076, 1084, 1105, 1153, 1167, 1169

Pulai István • (1894, Nagyperkát – 1966, Budapest) Szentelték: 1918, állomásai: Ipolyvarbó, Budapest-Belváros (1922), Budapest-Rókus (1923), Budapest-Újlak (1928), Budapest-Krisztinaváros (1931), Budapest-Józsefváros (1933), Budapest-Külső-Kőbánya (1938), Sóshartyán (1952), Városmajor, Szent Kereszt Plébánia. • 922

R. Gyula • 761

Radnich Imre • (1867, Szeged – 1935) Szentelték: 1889. Káplánévei után Kálozon adminisztrátor (1891), majd plébános, azután Zsámbék plébánosa (1909–1933). • 218

Radványi (Romanek) Kálmán • (1887, Ipolyszalka – 1943, Budapest) A budapesti érseki katolikus gimnáziumban tanít (1911–1943). Népszerű katolikus ifjúsági író, irányító szerepe volt a hazai cserkészmozgalom pedagógiai vezetésében. • 638

Rafaella nővér • Ertl Lujza missziós nővér (1904. máj. 20. – 1964. aug. 5.). Belépés: 1923. szept. 19., első fogadalom: 1925. máj. 31., örökfogadalom: 1931. máj. 24., eltemetve: Budapest. Kriszta nővér testvére. • 1066

Raffay • Politikus. • 653

Rakovszky • 808

Rampolla, Del Tindaro Mariano • (1843, Polizzi – 1913, Róma) Herceg, bíboros. XIII Leó pápa államtitkára volt. Pápává választását Ferenc József vétője akadályozta meg Rampolla állítólagos franciabarát politikája miatt. Szentéletű és tudós főpap. • 150

Ravasz • Politikus. • 653

Ravasz László • (1882, Bánffyhunad – 1975, Leányfalu) Református püspök, Prohászka nagy tisztelője. • 355, 356, 543–546, 887

Rácz Endre • (1859, Székesfehérvár – 1916, Székesfehérvár) Szentelték: 1884. Kálozon és Pázmádon töltött káplánévek után Alcsúton udvari lelkész (1889). Zámolyon adminisztrátor (1893), csákvári plébános (1895), kanonok (1914). • 336, 670

Rády Albert • A Clayton-Shuttleworth főmérnöke. • 695

Rákossy Jenő • (1842, Acsád – 1929, Budapest) Író, publicista, a Budapesti Hírlap főszerkesztője, a Kisfaludy Társaság tagja, az MTA levelező tagja. • 694, 830, 914

Rákóczi Ferenc, II. • (1676, Borsi – 1735, Rodostó) A magyar történelem kimagasló alakja. • 18

Regina nővér • Muhi Ilona misziós nővér (1902. dec. 8. – 1981. máj. 6.). Belépés: 1924. dec. 17., első fogadalom: 1928. jún. 27., örökfogadalom: 1934. jún. 27., eltemetve: Jászberény. • 1046, 1058–1061

Reményik Sándor • (1890, Kolozsvár – 1941, Kolozsvár) Evangélikus költő, a két világháború közti erdélyi irodalom kiemelkedő alakja. Végvári álnéven írt. • 813, 825

Rédey Gyula • (1849, Sümeg – 1921, Veszprém) Szentelték: 1871, püspöki levéltáros (1875), titkár (1883), veszprémi kanonok-plébános (1890), vásárhelyi c. apát (1891) székesegyházi főesperes és hántai prépost (1905), pápai prelátus (1908), nagyprépost és püspöki általános helynök (1911), olchini választott püspök (1915), káptalani helynök (1917). • 518

Répás József • (1874, Nagysalló – 1929, Budapest) Szentelték: 1897, káplán Dunaszerdahelyen, Udvardon (1899), Kőhidgyarmaton (1902), hitoktató Budapesten (1903), a Budapesti Érseki Főszentszék ülnöke (1912), a Központi Papnevelő Intézet ökonómusa, vice-rektora (1921), az esztergomi főkáptalan tb. kanonokja. • 223

Révai (Rothsching) József • (1887, Szer-Csene – 1967, Kecskemét) piarista szerzetes. Belépés: 1905, örökfogadalom: 1909, szentelték: 1910. • 637–639

Révay Vid • 266

Révész István • (1862, Vác – 1929, Budapest) Fölszentelt tábori püspök. Szentelték: 1885, Fóton káplán, Dunakeszin plébános (1894), pápai kamarás (1903), Kecskeméten káplán (1906), majd plébános (1907), mislyei c. prépost (1909), letelepítette az angolkisasszonyokat. Trebennai c. püspök (1928), a honvédek lelki gondozásával bízták meg, ugyanabban az évben tábori lelkésszé nevezték ki. • 689

Ribiánszky Józsefné, Kornélia • 1148–1154

Ribiánszky László és Miklós • Ribiánszky Józsefné kisfiai. • 1151

Rita nővér • Szalay Júlia missziós nővér (1902. jan. 1. – 1991. jún. 11.). Belépés: 1929. nov. 13., első fogadalom: 1931. aug. 3., örökfogadalom: 1937. aug. 3., eltemetve: Jászberény. • 926–930

Rogács Ferenc • (1880, Csendlak – 1961, Pécs) Szentelték: 1903. 1948-tól utódlási joggal pécsi segédpüspök, 1958-tól megyés püspök. • 332, 333

Rombai Ferenc • (1931, Aba – 2000, Székesfehérvár) Szentelték: 1956. Káplán: Solymár (1956), Máriaremete (1958), Kápolnásnyék (1958), Székesfehérvár-Vasútvidék (1960), Polgárdi (1963), Csabdi (1964). Plébános: Csabdi (1965), Perbál (1972), Magyaralmás (1981), Budafok-Felsőváros (1992). Az egyházmegyei határrendezés következtében 1993-ban inkardinálva az esztergom-budapesti főegyházmegyébe. 1996-tól nyugállományban. • 347. oldal

Roszival István • (1844, Kisvárad – 1916, Esztergom), Szentelték: 1868. Állomáshelyei: Stomfa (1870), Beszterce (1873), Perbete (1886), Tardoskéd (1888). Esztergomi mesterkanonok (1889), pécsváradi c. apát (1891), országgyűlési képviselő a stomfai (1881–1892) és a várnai kerületben (1898). Az esztergomi szeminárium rektorságától 1893-ban meg kellett válnia liberális politikai programja miatt. • 182

Rozika • Szobalány. • 956

Rónai Paula • lásd Paula nővér

Rónai Petra • lásd Petra nővér

Rónai Zsuzsanna • (1865 – ?) Rónai Petra és Paula édesanyja. A Szegedi Színházban volt tehetséges színésznő. Második férje halála után belép a Szociális Missziótársulatba, első fogadalmát 1922-ben tette. 1923-tól a Szociális Testvérek Társaságának tagja. • 901

Róza • lásd Hamel Frigyesné

Róza nővér • Holozsai Róza missziós nővér (1889. márc. 18. – 1971. jún. 4.). Belépés: 1918. márc. 6., első fogadalom: 1921. máj. 15., örökfogadalom: 1927. jún. 5., eltemetve: Hejce. • 1080

Rózi • Cseléd. • 295

Ruskin, John • (1819, London – 1900, Coniston Water) Angol konvertita, művészeti író, szociológus és költő. A keresztény szocializmus egyik lelkes előharcosa. A katolikus középkor művészetének nagy megértője volt az addig túlhangsúlyozott reneszánszsal szemben. Eredeti gondolata volt, hogy a szépnak, a művészetnek társadalmi elterjedettsége, általánossága az egészséges társadalom kritériuma, s a szociális kérdés enélkül nem oldható meg. • 454

Rusten • 454

Sándor István • Prohászka egyik rokona anyai ágon. • 594–603

Sándor Stefánia • Eredeti neve: Skarnitz, Prohászka távoli rokona anyai ágon. • 303, 596, 597

Sávoly Jánosné • Nagyidai Sávoly János altábornagy (1864 – 1924) özvegye. • 255

Sawitzky • 457

Sch. Kató • Az Orsolya Rend kassai Női Gazdasági Tanintézetének egyik növendéke. • 687

Sch. Ö. • Esperes. • 759

Schafranek bácsi • Az Ottokár Árvaház favágója. • 944

- Scheirich Antal** • (1858, Etyek – 1943, Székesfehérvár) Szentelték: 1881. Szemináriumi tanár (1883), spirituális (1897), vicerector, rektor (1912–1915 és 1928–1930). Pápai kamarás (1900), kanonok (1912), címzetes apát (1916), nagyprépost (1933). • 358
- Schiessl** • Kabineti irodai főnök 1910-ben. • 150
- Schiestl, Matthias** • (1869, Gniel – 1939, München) Osztrák festő. Tíz évig apja szobrászműhelyében tanul, majd Münchenben festéssel, litográfiával és üvegfestéssel foglalkozott. Oltár- és falfestmények készít, de a kisebb méretű munkákat szívesebben végzi. Népi témákat, legendákat, meséket dolgoz föl, képeiben gyakori a szenvedés, a fájdalom, a halál motívumai. Vallásos képei népszerűek voltak. • 857
- Schiller, Friedrich** • (1759, Marbach – 1805, Weimar) Német költő. • 722
- Schlauch Lőrinc** • (1824, Újarad – 1902, Nagyvárad) Bíboros, nagyvárad püspök, szentelték: 1847. Szatmári megyés püspök (1873), nagyvárad megyés püspök (1887), bíboros (1893). Az MTA igazgató tagja (1901). Szívén viselte a bukovinai csángók sorsát. • 518, 783
- Schlesinger Illés** • Zsidó orvos, aki kevés pénzért gyógyítja a szegényeket. Prohászka megköszöni neki. • 1152
- Schmidt Béla** • lásd Szives (Schmidt) Béla
- Schnattner Szigfrid** • (1906, Pápa – 1974, Balatonalmádi) Bencés szerzetes, gimnáziumi tanár, író. Belépés: 1923, szentelték: 1931. Sopronban tanár (1931), majd Csácsbozsok (1936), Keszthely (1957), Pápa (1961) és Balatonkenese plébánosa (1967). • 593
- Schrotty János Pál OFM** • (1886, Budakeszi – 1960, Budapest) A ferences rendbe lép: 1903, a kapisztránus rendtartomány tagja, külföldi tanulmányok után pappá szentelik: 1911. Teológiai tanár Gyöngyösön, az I. világháborúban tábori lelkész, a háborút követően külföldön él (1918–1922). Rómában a rend ökonomus generálisa (1927-től), majd a rend központi tanácsának tagja (1933–1939). Magyarországi provinciális (1940–1946), rendkívüli delegátus (1943), a paritásos bizottság tagja (1950). • 538
- Schubert, Franz** • (1797, Bécs – 1828, Bécs) Osztrák zeneszerző. • 455
- Schumacher** • Német festő. • 748
- Schuman, Robert** • (1810, Zwickau – 1856, Bonn) Német zeneszerző. • 479
- Schütz Antal** • (1880, Kistószeg – 1953, Budapest) Piarista szerzetes, egyetemi tanár. Belépés: 1899, örökfogadalom: 1903, pappá szentelték: 1904. A Pázmány Péter Tudományegyetem Hittudományi Karán a dogmatika tanára (1916–1946). A XX. század legjelentősebb magyar teológusa. Hatalmas munkával sajtó alá rendezte Prohászka összes műveinek 25 kötetes kiadását (1927–1929). Az MTA tagja. • 105, 186, 194, 207, 208, 265, 295–329, 398, 542, 591, 604, 606, 639, 640, 648, 757, 758, 803, 836, 848, 934, 955, 956, 962, 968
- Schwartzbach Flóra** • 455
- Schweiger Jolán** • 1155–1171
- Schwester Ilona** • Gaiger Miklós kúriai bíró és földbirtokos özvegye, a Missziótársulat egy kültagja. Nagy műveltségű, lélekkel teli, igénytelen. • 751, 798, 844, 846, 948, 953, 1071, 1085
- Serédi Jusztinián György** • (1884, Deáki – 1945, Esztergom) Bencés jogtudós, római ágens. 1927-től esztergomi érsek, hercegprímás és bíboros. Egyházjogász, a CIC kodifikáló bizottság tagja, főapát (1920), Rómában rendi prokurátor és a vatikáni magyar követség egyházjogi tanácsosa (1920–1927). Megszervezte az Actio Catholicát. Leállította a Prohászka Ottokár boldoggáavatásáért megindult társadalmi mozgalmat (1942) a Margit-évvél való ütközésre hivatkozva. • 123
- Shvoy Lajos** • (1879, Budapest – 1968, Budapest) Az esztergomi Papnevelő Intézetben Prohászka Ottokár volt spirituális hat éven keresztül. Szellemének s vezetésének elementáris ereje, katonás egyénisége, fegyelmezett, komoly és mégis kedves,

leereszkedő modora nagy hatást tett rá. Ez az időszak volt élete legboldogabb szakasza. Prohászka előadásai magával ragadták, elbűvölték. 1901. július 13-án szentelték pappá Esztergomban, első szentmiséjét a királyi várkápolnában Kanter Károly plébános kézvezetésével végezte. Hittanárként kezdte Budapesten, majd a Regnum Marianum közösségéhez csatlakozott. A Tanácsköztársaság miatt plébániai rangra emelt Regnum Marianum kápolna plébánosa lett. Aktívan részt vett a cserkészéletben. 1927-től, Prohászka halálától székesfehérvári püspök egészen haláláig. Különös gondja volt az egyházközségek megszervezése, az Actio Catholica, KALOT és KALÁSZ támogatása. Nagy idők tanúja volt, megélte a székváros fényes átalakulását hozó Csitáry-korszakot, a háború borzalmait és a kommunista diktatúra kiépülését, melynek markáns ellenfele volt.

• *Előszó, 151, 169–185, 349, 398, 404, 433, 444, 512, 538, 541, 562, 565, 623*

Sikora Andrea • 119, 120, 547–552

Sima, Alaksic • Újvidéki orvos, aki igazolt egy csodás gyógyulást. • 329

Simor János • (1813, Székesfehérvár – 1891, Esztergom) Hercegprímás-érsek, bíboros. Szentelték: 1836, győri püspök (1857), esztergomi érsek (1867). Az MTA igazgatósági tagja (1867), részt vesz az I. vatikáni zsinaton (1869–1870), bíboros (1873). A Keresztény Múzeum megalapítója. Prohászka életében fontos szerepet játszik. Ő küldi Prohászkát Rómába a Collegium Germanicum-Hungaricumba (1875), és nevezi ki spirituálisnak (1890). • 518

Sipos Borbála • lásd Borbála nővér

Sík Sándor • (1889, Budapest – 1963, Budapest) Piarista szerzetes, költő, egyetemi tanár. Belépés: 1903, örökfogadalom: 1910, szentelték: 1911. A Magyar Cserkészszövetség egyik alapítója, a *Zászlónk* főszerkesztője (1920–1930), az MTA levelező tagja (1946), a *Vigilia* főszerkesztője (1946–1963). A szegedi egyetemen az irodalomtörténet tanára (1929–1944), tartományfőnök (1947–1963). • 636, 648, 934

Skarnitz Dénes • Prohászka egyik rokona anyai ágon. • 303

Skarnitz Ferenc • Prohászka egyik rokona anyai ágon. • 596

Skolasztika nővér • Dzsupsin Magda missziós nővér (? – 1963. aug. 4.). Eltemetve: Fáj. • 1062–1064

Skorka Károly • Újságszerkesztő. • 574–577

Somhegyi (Schweighardt) Veremundus • (1870, Balinka – 1952, Balinka) Kapucinos szerzetes. Belépés: 1889, örökfogadalom: 1893, szentelték: 1893. Hitoktató, majd házfőnök. Budapesten (1916), Mórton (1925) és újra Budapesten (1925) plébános. Mórton (1929), Budapesten (1932), Nagyváradon (1940) házfőnök. • 653

Somogyi Lajosné • Altábornagyné. • 256

Stanley, Henry Morton • (1841, Denbigh – 1904, London) Walesi-amerikai Afrika-kutató. • 709

Staud Gábor • Kúriai bíró. • 352, 353

Stefánia főhercegnő • (1864, Laeken – 1945, Pannonhalma) Belga királyi hercegnő, Rudolf koronahercegnek, az Osztrák–Magyar Monarchia trónörökösének felesége. Megözvegyült, és később Lónyay Elemér gróf (később herceg) felesége. • 501

Steiner Fülöp • (1830, Fehéregyháza – 1900, Tés) Győri egyházmegyes pappá szentelték: 1863. Szemináriumi tanár és hitszónok, Bécsben az Augustineum tanulmányi felügyelője (1868). Nagyvárad kanonok (1882), a Szent István Társulat alelnöke (1886). Székesfehérvári püspök (1890), az egyházpolitikai küzdelmek idején különösen aktív. Jelentős a szerepe a néppárt létrehozásában, melynek támogatására megalapította a *Fejérmegyei Naplót*. • 19, 337

Stoffer Mici • A Missziótársulat nővére. Farkas Edith mutatta be Prohászkának. Hárman szorosan együttműködtek a szociális tevékenység szervezett kibontakoztatására, a lelkek megnyerésére, az Isten Országának építésére. A lelkigyakorlatok rendezésének nagy

- munkáját végezte. Prohászka 119 levelet írt neki. • 304, 751, 794, 801, 868, 869, 895, 979, 1126
- Stolz, Alban** • (1808, Bühl –1883, Freiburg im Breisgau) Német áldozópap, teológiai egyetemi tanár, népies, lelki író. A néplélek tökéletes ismerője, a népies stílus mestere. A vallási élet összes mozzanatait mesteri módon tudta összefűzni a nép életével. • 240, 768
- Stella nővér** • Polacsek Erzsébet irgalmas nővér (1868, Pusztasóhidvég – 1955, Bakonybél), belépés: 1885. • 1101
- Streit Ferenc** • (1868, Székesfehérvár – 1949, Székesfehérvár) Szentelték: 1891. Aulista (1892-től): szertartó, levéltáros, iktató, püspöki titkár (1902), irodaigazgató (1907–1916). Pápai káplán (1900), címzetes apát (1923), kanonok (1916), nagyprépost (1943). • 28, 32, 508, 539, 1084, 1153
- Stréterné** • 769
- Sujánszky Antal** • (1815, Pest – 1906, Esztergom) Szentelték: 1838, esztergomi kanonok (1869), a Pázmáneum rektora (1872), főesperes, vovadreji választott püspök (1891), nagyprépost (1894). • 251, 651
- Sz. G. nővér** • Kilépett, örökfogadalmas missziós nővér. • 851
- Szabó (Schlesinger) Ervin** • (1877, Szlanica – 1918, Budapest) Marxista társadalomtudós, anarchista forradalmár. A Fővárosi Könyvtár munkatársa, a *Huszadik század* társadalmi folyóirat munkatársa. • 74
- Szabó Jánosné** • „Kripta-örző” Annus/Anna néni. • 1107
- Szabó József** • Villanszerelő. • 348
- Szabó Mária** • lásd Ludvina nővér
- Szabó Sándorné** • Grasselli Márta, Norberta missziósnővér nővére. • 1172
- Szakvály Károlyné** • 270–274, 295, 298
- Szaniszla nővér** • Horváth Mária missziós nővér (1909. dec. 16. – 1977. júl. 8.). Belépés: 1925. okt. 4., első fogadalom: 1928. jún. 6., örökfogadalom: 1934. máj. 20., eltemetve: Miskolc. • 1019, 1066, 1067
- Szarka Géza** • (1897, Bük – 1974, Székesfehérvár), Tanár, helytörténész, szépipró. 1921-től a székesfehérvári leánygimnázium (később Teleki Blanka Gimnázium) tanára, 1941-től igazgatója. A székesfehérvári Anya és Csecsemővédő Intézet titkára, a Vörösmarty Irodalmi és Művészeti Társaság alapítója és 1932–1945 között elnöke. 1948-ban felszólal a felekezeti iskolák államosítása ellen, ami miatt állásából elbocsátják a hatgyermekes apát. 1951–1956 között a püspökség könyvtárosaként dolgozik. Ekkor írja monumentális történeti művét, a posztumusz, 2003-ban megjelent *Székesfehérvári Belvárosi Plébánia történetét*. 1956-tól taníthat ismét, de 1958-ban ismét elbocsátják. • 447–451, 529
- Szántay-Szémán István** • (1880, Abaújszántó – 1960, Miskolc) Görögkatolikus lelkész. Szentelték: 1903, tábori főlelkész az első világháborúban, általános helynök (1925), pápai prelátus (1927), archipresbyter (1938). • 643–645
- Szegedi Júlia** • Háztartási alkalmazott, Jeges Ferenc felesége. • 571
- Személy Kálmán** • Szegedi tanár. • 391
- Szendrey Júlia** • (1828, Keszthely – 1868, Pest) Petőfi Sándor felesége. • 562
- Szenes Zsigmond** • Debreceni gyermekorvos. • 1172
- Szentiványi (Szauer) Károly** • (1865, Perkáta – 1947, Gyulafirátót) Szentelték: 1889. Bicskén és Perkátán káplán, székesegyházi oltárigazgató (1891) és Bodajk plébánosa (1895–1905). Az Országos Katolikus Szövetség igazgatója (1905–1910), rátóti prépost (1909) – ekként az egyetlen, aki ténylegesen Gyulafirátóra költözik, pápai prelátus (1938). • 670
- Szentiványi (Zeisinger) Róbert** • (1880, Budapest – 1961, Szeged) Teológiai tanár, szentelték 1905. Kolozsvárt káplán (1906), Gyulafehérvárt a szeminárium biblikum

- tanára, Pilisvörösvár plébánosa (1920), Szegeden (1934) majd Zircen (1945) tanár. • 896, 1016, 1036
- Széchenyi István** • (1791, Bécs – 1860, Döbling) A Magyar Tudományos Akadémia megalapítója és elnöke, miniszter, a „legnagyobb magyar”. • 398, 512
- Széchenyi Viktor** • (1871, Pozsony – 1945, Budapest) Gróf, Fejér megye főispánja. Elveihez hű, a deáki örökség: „fontolva haladás” híve volt. • 22
- Székely Ottokár** • (1895, Zalaszentiván – 1975, Pécs) Ciszterci szerzetes, latin-történelem tanár. Pappá szentelték: 1919. Állomáshelyei: Zirc (1920), Budapest (1921), Bécs (1923), majd tanár Budapesten (1924), és ugyanott házfőnök helyettes (1943). Házfőnök Székesfehérvárott (1946), a kollégium rektora és a gimnázium igazgatója. • 212–217
- Szélesné, Sárkány Mária** • 390
- Szigeti Endre** • újságíró • 561
- Szilágyi Béláné** • 267–269
- Szilágyi néni** • 364
- Szittyay Dénes** • (1887, Verbó – 1957, Budapest) Először jezsuita, szentelték: 1918. 1925-ben távozik a rendből és Székesfehérvárra kerül, Prohászka püspöki titkára lesz. Shvoy püspök kiközösíti az Egyházból 1948-ban, ugyanabban az évben miniszteri tanácsos. A kistarcsei internálótábor lakója 1949-ben. • 1158
- Szives (Schmidt) Béla** • (1901, Mérék – 1971, Hatvan) Plébános, lelki író. Szentelték: 1924, káplán: Vállaj, Mérék, Nyírsaholy, Nyírmada, plébános: Pusztadobos (1935). Esperes (1943), püspöki irodaigazgató Szarmárnémetiben (1945), plébános újra Pusztadoboson (1947). • 1062
- Szívós Donát** • (1898, Kiskeszthely – 1973, Pannonhalma) Bencés szerzetes. Belépés: 1915, fogadalom: 1922, szentelték: 1922. Hitoktató, tanár, házfőnök. • 932
- Szögyény-Marich László** • (1841, Bécs – 1916) Gróf, diplomata. A magyar parlament tagja (1869–1882), majd az osztrák-magyar külügyminisztériumnak dolgozott. A Monarchia berlini követe (1892–1914). •
- Szögyény-Marich Júlia** • 908, 920
- Szüllő Géza** • (1872, Budapest – 1957, Kisfalud) Politikus néppárti programmal. Az MTA levelező tagja. A Felvidék cseh megszállással szemben megszervezte a magyarság ellenállását. Megalapította a Magyar Keresztényszocialista Pártot, amely később Egyesült Felvidéki Magyar Párttá alakult át az ő elnöklétével. • 150
- Tabajdi** • Házaspár a váli plébánia 1908-as aktaiban. • 671
- Tamás, Aquinói Szent** • (1225/26 – 1274) Olasz dominikánus szerzetes, egyháztanító, a keresztény tanrendszer legzseniálisabb tudományos összefoglalója, minden idők egyik legnagyobb gondolkodója. • 74, 527, 878
- Tamás apostol, Szent** • 780, 933
- Tamassy Károly és Károlyné** • 302
- Tar János** • (1892, Sümegcsehi – 1966, Sümegcsehi) Szentelték: 1916. Káplánéveit Érden, Pázmádon, Velencén és Sósúton töltötte. Budatétényi lelkész (1921), fehérvári hitoktató (1923), a Szent Imre Kollégiumi prefektusa (1931). Sárszentmiklóson adminisztrátor (1933), majd plébános. 1964-ben nyugállományba vonul. • 275
- Teleki gróf** • 694, 701, 703
- Teréz nővér** • Antal Anna missziós nővér (1894. ápr. 22. – 1977. ápr. 1.). Belépés: 1924. júl. 19., első fogadalom: 1926. máj. 23., örökfogadalom: 1932. máj. 15., eltemetve: Gyón. • 912, 912, 975, 1068–1084
- Teréz, Lisieux-i Szent** • (1873, Alençon – 1897, Lisieux) Kármelita szerzetesnő, egyháztanító. Rövid életében sokat szenvedett, hősi fokon gyakorolta a szeretetet, az Istennek való tiszta gyermeki odaadást és az önakarat teljes, mosolygós elfelejtését. A „kis utak” szentje. • 134, 209

- Terike** • Egy ötéves kislány. • 662
- Teszák Béláné** • Prohászka kezét csókolta neki a négy gyermeke neveléséért. • 874
- Teszák Sándor** • Nomdai tördelő. • 577
- Térfi Béla** • (1869 – 1959) Miniszter. • 911
- Tiefenthaler József** • (1884, Riczing – 1951, Esztergom) Szentelték: 1909, káplán Misérden, hitoktató és lelkész Budapest-Örökimádás templomban (1911), a Pázmáneum spirituálisa (1915), pápai kamarás (1925), a Szent Imre Kollégium igazgatója (1926), börtönbe kerül zsidók bűjtatásáért. Pápai prelátus (1946), Esztergomban mesterkanonok (1946), Esztergom-Vár plébánosa. Az Örökimádás havi folyóirat szerkesztője, Kanter Károly tiszteletét és boldoggáavatását szorgalmazza. • 266
- Tillman** • Német jezsuita, Prohászka-val együtt tanult a Collegium Germanicum–Hungaricumban. • 221
- Tilly, Johann Tserclaes** • (1559 – 1632) Gróf, a harmincéves háború egyik kiemelkedő hadvezére, a Katolikus Liga seregeinek fővezére. • 768
- Tisza István** • (1861, Budapest – 1918, Budapest) Politikus, államférfi. Megszakítással kétszer is miniszterelnök (1903–1905 és 1913–1917). A kommün idején a forradalmárok agyonlőtték. • 404
- Tisza Kálmán** • (1830, Geszt – 1902, Budapest) Politikus, államférfi. Eleinte a kiegyezéssel és Deák pártjával szemben helyezkedett el. 1875-ben feladta ellenzéki politikáját, megalakította a szabadelvű pártot, és miniszterelnökként irányította az ország ügyeit (1875–1890). • 151
- Tiszolczy Lajos** • Orvos Pomázon. • 695
- Tolsztoj, Lev** • (1828, Jasnaja Poljana – 1910, Asztapovo) orosz író. • 483
- Tomsich Kálmánné** • Szül. Hermann Mária, pápai lakos. • 314
- Tóth bácsi** • Szabómester Esztergomban Prohászka spirituálissága alatt. • 893
- Tóth Etelka nővér** • Először missziós nővér, az 1923-as különválás után pedig a Szociális Testvérek Társasága tagja lett. Egyike a Missziótársulatot alapító tagoknak Slachta Margit, Bokor Erzsébet és Farkas Edith mellett. • 698, 937
- Tóth Gézáné** • 254
- Tóth Gizella** • A váli plébánia irattárának egyik házassággal kapcsolatos ügyében hivatkozott név 1926-ban. • 684
- Tóth János** • (1917, Budapest – 2002, Budapest) Szentelték: 1940. Állomáshelyei: Dorog (1941), Esztergom-Belváros (1942), Csallóköz-Sárrét (1942–1945), Dejtár (1945–1949), Budapest-Városmajor (1949–1952), Esztergom-Kertváros (1952–1958), Bp. Felső-Krisztinaváros (1958–1963), Bp. Vár, Mátyás templom (1963–1969), Bp. Külső-Ferencváros, Szent Kereszt Plébánia (1969–1990). Érseki tanácsos (1945), esperes (1964), Szent Györgyről nevezett mogyoródi címzetes apát (1967). • 1014
- Tóth Tihamér** • (1889, Szolnok – 1939, Budapest) Egyetemi magántanár (1925), a Központi Papnevelő kormányzója (1931), nagyhatású hitszónok, veszprémi püspök (1939), egyházi író. Könyveit, főleg az ifjúság nevelésével kapcsolatosakat sok nyelvre lefordították, ma is használják – hazánkon kívül. • 976
- Tőke István** • (1884, Székesfehérvár – 1961, Székesfehérvár) Szentelték: 1908. Kápláni, hitoktatói és tábori lelkési évek után velencei (1920–1928), majd etyeki plébános (1928–1951) egészen nyugdíjazásáig. • 41
- Treszka néni** • Gyümölcsáros a püspöki palotával szemben elterülő téren. • 13
- Trikál József** • (1873, Balassagyarmat – 1950, Budapest) Szentelték: 1896. Káplán, hittanár, a Központi Papnevelő prefektusa, könyvtárosa (1909), pápai kamarás (1910), az egyetem filozófia tanára (1914), pápai prelátus (1925), a Pázmány Egyetem rektora (1932), apostoli protonotárius (1944). A skolasztikus bölcselettel és a lélek szellemiségével sokat foglalkozott. • 405

Troyko Imréné • Reviczki Sarolta. • 299–301

Turi (Tillmann) Béla • (1875, Esztergom – 1936, Fiume) Szentelték: 1898. Pápai kamarás (1911), pápai prelátus (1923), esztergomi kanonok (1924). Országgyűlési képviselő, a katolikus újságírás egyik vezéregyénisége, részt vett a Központi Sajtóvállalat megszervezésében. • 85, 350, 351

Turzó Antal Miklós • (1908, Székesfehérvár – 1986, Székesfehérvár) Szentelték: 1933. Állomáshelyei: Vál (1933), Székesfehérvár-Vasútvidék (1935), Baracska (1938), Csepel (1941), Páty (1943). Plébános Csepelen (1948), esperes (1957), c. prépost (1966). • 352–358

Uray Sándorné • Ravasz László református püspök lánya. • 543

V. A. • lásd Viszota Alajos

Vadász József • 556

Varga Sebestyén • Bencés szerzetes. • 447

Vas Ila • 572

Vass József • (1877, Sárvár – 1930, Budapest) Szentelték: Róma, 1904. Teológiai és bölcsészdoktor. Teológiai tanár (1907) és a székesfehérvári Szent Imre konviktus igazgatója. A budapesti Szent Imre Kollégium igazgatója (1909), pápai kamarás. Egyetemi tanár (1919), képviselő és közéleti tevékenység (1920), majd vallás- és közoktatási (1922), később népjóléti és munkaügyi miniszter. Apostoli protonotárius (1921), kalocsai nagyprépost (1924). • 19, 35, 339, 351, 465, 796, 889

Vasvári (Fejér) Pál • (1827, Tiszabüd – 1849, Marisel) Az 1848-as ifjúság egyik vezetője, Kossuth egyik titkára, a szabadságharcban esett el. • 645

Vaszary Kolos • (1832, Keszthely – 1915, Balatonfüred) Bencés, szentelték: 1855. Pannonhalmi főapát (1885), Magyarország hercegprímása és esztergomi érsek (1891–1912), bíboros (1893). Jeles történetíró és egyházi szónok. • 182, 644

Váli plébániai irattár • 668–685

Várady Lipót Árpád • (1865, Temesvár – 1923, Kalocsa) Szentelték: 1888, győri püspök (1911), majd kalocsai érsek (1914). • 501

Városhy Gyula • (1846, Zombor – 1910, Kalocsa) Kalocsai főegyházmegyes pappá 1870-ben szentelték, Kalocsán aulista (1875), előbb a kisebb, majd a nagyobb szeminárium igazgatója, kanonok, a budapesti Központi Papnevelő kormányzója (1898). Székesfehérvári püspök (1901), Prohászka közvetlen elődje, majd kalocsai érsek (1905). Apostoli lelkű főpap, jeles egyháztörténetíró. • 19, 150

Vásárhelyi • Belügyi államtitkár. • 392

Véghvári Sándor • lásd Reményik Sándor

Vencze Róza • lásd Wencze Róza

Venczell Antal • (1844, Chinorán – 1915, Esztergom) Szentelték: 1867. Káplán Bozókön, Budapesten a Központi Papnevelő vicerektora, pápai kamarás (1885), esztergomi mesterkanonok (1895), nógrádi főesperes (1905), prépost (1909). Az esztergomi szeminárium rektora Roszival leváltása után (1898–1903). • 182

Verona nővér • Albert Mária missziós nővér (1895. márc. 3. – 1950. júl. 12.). Első fogadalom: 1913. jún. 6., örökfogadalom: 1919. ápr. 6., eltemetve: Szikszó. • 704, 847, 930, 980, 1007, 1009, 1059, 1141

Veszprémi Tibor • (1917, Miava – 1999, Kecskemét) Piarista szerzetes. Belépés: 1938, örökfogadalom: 1943, szentelték: 1944. • 636–640

Vészi József • (1858, Arad – 1940, Budapest) Író, költő, újságíró, szerkesztő. A *Reform* szabadkőműves páholy mestere, szabadkőműves eszméket hirdető regényeket írt, szabadalmi párti országgyűlési képviselő (1899–1905). • 917

Vig bácsi • Magános, igénytelen, takarékos hívő. • 18

- Vince, Páli Szent** • (1581, Ranquine – 1660, Párizs) Pap, megalapítja a lazaristák papi társulatát, amely a nyomor, szegénység, hitetlenség ellen harcol, majd Marillac Szent Lujzával a keresztény szeretet leányainak (irgalmas nővérek) társulatát. Az összes katolikus jótékony egyesület égi pártfogója. • 1101
- Vincencia nővér** • Pintér Ilona missziós nővér (1897. dec. 8. – 1957. szept. 4.). Belépés: 1922. szept. 1., első fogadalom: 1925. máj. 31., örökfogadalom: 1931. máj. 24., eltemetve: Fót. • 1065, 1067
- Viola nővér** • Kiss Erzsébet missziós nővér (1897. dec. 8. – 1957. szept. 4.). Belépés: 1922. szept. 1., első fogadalom: 1925. máj. 31., örökfogadalom: 1931. máj. 24., eltemetve: Budapest. • 1089
- Visy Istvánné** • leánykori neve: Jórán Zsófia, lásd ott
- Viszota Alajos** • (1872 – 1938, Székesfehérvár) Rómában, a Collegium Germanicum-Hungaricumban tanult, ott is szentelték 1897-ben. Rövid kápláni és kétévnyi szemináriumi tanári működés után püspöki szertartó (1900), Prohászka Ottokár titkára (1907), irodaigazgatója (1916–1920). Kanonok (1920), címzetes apát (1925), pápai káplán (1903), pápai kamarás (1912). • 10, 105, 124, 221, 232, 243, 282, 466, 489, 496, 609, 614, 618, 628, 650, 908, 1084, 1149
- Waitz, Sigismund** • (1864, Brixen – 1941, Salzburg) Innsbruck-Feldkirch apostoli adminisztrátora és Salzburg érseke. • 35
- Wencze (Vencze) Róza** • Szent Szív apáca. • 194, 211, 841
- Winkler József** • (1905, Nagyszentmihály – 1981, Szombathely) Szombathelyi egyházmegyes pap, dadimai címzetes püspök (1964), szombathelyi segédpüspök, a Vasvár–Szombathelyi Székeskáptalan nagyprépostja (1974). • 128, 130
- Wrenkh Ede** • (1892, Zemenye – ?) Szentelték: 1915. Hitoktató, prézes, kisszemináriumi spirituális Győrött. • 999
- Z. A.** • lásd Zakar András
- Z. pater** • 705
- Zakar András** • (1912, Margitta – 1986, Székesfehérvár) Szentelték: 1940. Serédi Jusztinián titkára (1944), majd Mindszenty hercegprímásé (1945), pápai kamarás (1946). 1948-ban letartóztatják, kínzás, gyógyszerelés után a Mindszenty-perben a vádlók szerint tanúskodik. Harmadrendű vádlott a perben, börtönbe kerül, 1953-ban szabadul, 1957-ben nyugdíjba megy és tudományos kutatást végez. • 368
- Zádori (Draxler) János** • (1831 – 1887) Kanonok, egyházi író. 1864-től haláláig tanár volt az eszergomi papnevelőben, Prohászka is tanította. Esztergomi kanonok (1884). Szerkesztette a *Katolikus Lelkipásztor* (1871–1875) és az *Új Magyar Sion* (1870–1886) folyóiratokat. Ő figyel föl Prohászka íróra, első cikkét is az *Új Magyar Sion* jelenteti meg. Mivel Zádori szélsőségesen patrióta volt, az idegen hangzású „Prohászka” név helyett Petheő Rudolf írói álnevet adott neki. Miután 1886-ban lemondott a főszerkesztőségről a fiatalabb generáció javára, a folyóirat *Magyar Sion* névvel folytatódott Horváth Ferenc, Kereszty Géza, Prohászka Ottokár és Walter Gyula szerkesztőgárdával. • 128
- Záhorszky István** • Az Orsolya Rend Női Gazdasági Tanintézetének igazgatója Kassán. • 687
- Zámori Imre** • Sóskúti, pusztazámori igazgató tanító. • 566–573
- Zelenyák János** • (1860 – 1929) A felvidéki Lekér plébánosa, aki gyógynövényekkel és természetes gyógymódokkal foglalkozott. Több könyve jelent meg ilyen témákban. A magyar Kneippnek nevezték. • 339
- Zichy Gyula** • (1871, Nagyláng – 1942, Kalocsa) Gróf, pécsi püspök (1905), kalocsai érsek (1925). Pécsi apostoli kormányzó is (1926 márciusáig). • 501, 697

Zichy János • (1868, Nagyláng – 1944, Nagyláng) Gróf, politikus, főrendiházi tag, kultuszminiszter (1910–1913 és 1917–1918). A kommün után megszervezte a Nemzeti Összetartás Klubját és a Keresztény Gazdasági és Szociális Pártot, melynek elnöke. • 150, 501

Zichy Kázmér • (1868, Újfalú – 1955, Apcz) • 503

Zichy Livia • 345

Zita királyné • (1892, Viareggio – 1989, Zizers) Bourbon-pármai hercegnő, IV. Boldog Károly felesége, az utolsó magyar királyné. 1918 után életét száműzetésben élte. • 501

Zsófia nővér • Kurucz Teréz missziós nővér (1896. febr. 20. – 1984. nov. 29.). Belépés: 1919. szept. 1., első fogadalom: 1921. máj. 15., örökfogadalom: 1927. jún. 5., eltemetve: Budapest. • 994, 999, 1131

Zubriczky Aladár • (1872, Pest v. Buda – 1926, Budapest) Prelátus, hitvédő író, szentelték: 1894. A legelső sub auspiciis regis doktorok egyike, előbb Esztergomban, majd a Pázmány Egyetemen az apologetika és patrisztika tanára volt (1906). Pápai titkos kamarás (1907) és a hittudományi kar dékánja (1911–1912). • 150

Zsiga • jegyző • 71

Tárgymutató

A címszó utáni számok a cikkelyek számát jelentik.

- Adakozás 33–34, 38, 50, 155–156, 228, 892, 1131
 Adás 725
 Adorálás 49, 70, 173, 214, 333, 380, 433, 435, 498, 884, 922–923, 938, 1004, 1054, 1075
 Adottság 1203
 Ady Endre 830
 Agyvérzés 223, 884–885, 1076, 1168
 Ajándékozás 677, 748
 Akadémiai székfoglaló 150
 Akarat 238, 560
 Akaratosság 108, 425
 Alázat 2, 70, 79, 87, 102, 106, 112, 144, 147, 150, 183, 186, 193, 201, 213, 219, 221, 241, 263, 288, 358, 369, 385, 395, 408, 428, 431–432, 440, 446, 449, 475–477, 490–491, 493, 498, 506, 510, 557, 569–570, 581, 584, 589, 606, 609, 612, 618, 629, 633, 638, 660, 692, 697, 714, 720, 764, 772, 781, 809, 811, 818, 827, 829, 840, 868, 956, 960, 966, 974, 976, 981, 984, 1016, 1067, 1087, 1103, 1105, 1111, 1144, 1147, 1187, 1207, 1208
 Alvás 866
 Amerika 789
 Anekdota 814
 Angyali 380
 Antialkoholizmus 593
 Anyag 716, 817
 Anyaggyűjtés 349, 452
 Anyaház (Missziótársulaté) 849
 Anyaság 450, 649
 Apostol 394, 663
 Aposztázia 437
 Apponyi Albert 513–514
 Arc (Prohászkaé) 1154
 Arisztokrácia 820
 Aszketizmus 217, 610, 1191
 Aula 409
 Aulisták 416, 457
 Az intellektualizmus túlhajtásai 527–529
- Áldás 752, 807, 1019, 1021, 1023, 1043, 1069, 1159, 1163, 1168, 1181, 1184, 1192, 1195, 1198
 Áldozat 709, 744
 Áldozathozatal 873
 Álmatlanság 11, 1105
 Álom 615–616, 620–621, 623–624, 1047, 1055–1056, 1062–1063, 1065, 1080–1081, 1146, 1198
 Árvaház 52–54, 57, 59, 60–62, 65–66, 68, 139, 144, 661–662, 694–698, 841, 930, 987, 1112, 1116–1119, 1121–23, 1128–1129, 1131, 1143
 Árvák 428, 699

- Bangha Béla 861, 913
Bátorítás 845, 875
Becsületes ember 90
Bergson 74, 480
Beszéd 10, 148, 170–171, 216, 290, 332, 341, 344, 369, 371, 421, 447, 450–451, 544, 602, 611, 631, 635, 760, 763, 767, 872, 877, 920, 989, 1006, 1033, 1045, 1055, 1072, 1176, 1189, 1193
Beszéd (utolsó) 315
Beteg 8–10, 46, 275, 460, 464, 898, 911, 991, 1000, 1053, 1089
Beteglátogatás 769, 899
Betegség 339, 580, 625, 628, 635, 707, 710, 751, 774, 786, 808, 812, 876, 938, 950, 1104
Betegség (Prohászkaé) 793
Bérmálás 98, 216, 227–228, 255, 392, 415, 446, 472–474, 478, 494, 508, 511, 567–570, 572, 597, 675
Birtok (püspöki) 766
Biztonság 787
Biztatás 255
Bocsánatkérés 87, 213
Boldoggáavatás 188, 306–307
Böjt 679
Breviárium 862
Buzgóság 767
Búcsú 661–662, 798, 946, 948, 1003, 1022, 1071, 1112–1113
Búcsúztatás 847
Bűn 767, 945, 1206
Bűn (bocsánatos) 721
Bűnös 729, 1051
Bűntudat 779
Bűnvallomás 779
- Cárné 733
Cipő 49, 94, 228, 254, 477, 636, 647, 869, 893, 1131, 1167
Collegium Germanicum-Hungaricum 128–129
- Családfa 595
Cserkészlet 185, 408–409, 411
Csernoch János 404, 406
Csiga 654, 1100
Csobánka 97
Csoda 187–188, 302, 306, 316–317, 320–321, 324, 331, 983
Csodás 20, 121, 154, 195, 303, 305, 313–314, 325–326, 328–330, 538, 571, 604, 925, 936, 955, 962, 991, 1000, 1047, 1079, 1083, 1172, 1209
Csönd 771, 867, 880
Csőd 808
- Dalnok 888
Daloló ember 373, 379, 483
Dedikálás 532, 582, 749, 806, 940, 965, 1048, 1150, 1174
Diadalmas világnézet 894, 1012
Diakónus 666

Dicséret 509
Dicsőítés 1194
Dienes Valéria 873
Diszkrécio 680
Dráma 932
Duna (átkelés) 531

Egészség 41
Egyház 749, 783, 871, 919
Egyházellenesség 653
Egyházjog 39, 123
Egyházkormányzás 465–466, 469, 471, 501, 507, 522–523, 668–669, 670–685, 926, 981–982, 1029
Egyházpolitika 150
Egyházszervezés 608, 623, 626
Egyszerű emberek 198
Egyszerűség 102, 288, 358, 364, 408, 430, 446, 451, 465, 553, 584, 610, 629, 636, 697, 720, 764, 857, 898, 956, 1037, 1124, 1126, 1144, 1187
Elbocsátás 851, 853
Elmélkedés 75, 171, 174, 213, 217, 268, 355, 383, 443, 532, 575, 688, 778–780–781, 784–785, 787–788, 791, 827, 843, 850, 878, 919, 924, 1074, 1086, 1098, 1181
Elmélkedések az evangéliumról 557, 806, 838, 899, 940, 965, 999, 1064, 1150, 1174
Elmélkedések az evangéliumról dedikálása 532, 705, 751, 806, 940, 965, 1150, 1174
Előadás 546
Előadás (színházi) 149
Előzékenység 692
Elragadtatás 764
Elvhűség 419, 503
Emberi gyengeség 426
Emlék 864
Emlékezés 535
Emlékezőtehetség 469, 511
Emlékkönyv 802
Engedelmesség 279, 498, 685, 1147
Ereklye 647, 1066
Erkölc 576
Erő 58
Esernyő 708
Esküvő 364, 908
Eszköz (kegyelmi) 818
Esztergom 132
Eucharisztia 4–5, 8, 174, 203, 332, 415, 435, 444, 500
Ezüstmise 811, 1088

Élet 700
Élet (szép) 891
Élet kenyere 773
Életgyónás 319, 751
Életmű 867
Életöröm 484–485

- Életöszön az örök életre 821
Életprogram 563
Életszentség 35, 194
Életvezetés 765
Élő vizek forrása 1050, 1052, 1073
Ének 485, 727
Éneklés 713, 809, 826, 847, 858, 896, 939, 946, 1003, 1143
Érdeklődés 25, 466, 487, 521, 1059
Értelmiség (férfi) 461
Érzés 687
Étvágytalanság 1007
- Fa 823, 829, 905, 1061
Fa (gyümölcs) 816
Favágás 550, 1017
Fájdalom 912
Fáradtság 1072
Fegyelmezettség 179
Fegyház 362, 427
Felfelé törekvés 168
Ferenc, Assisi Szent 148, 879
Ferences 82
Fényképészkedés 798
Férfikonferencia 185
Figyelmesség 278, 389–390, 590, 676, 736, 738, 741, 774, 797, 896, 900, 902, 911, 957–961, 977, 982, 984–985, 998, 1059, 1067, 1074, 1090, 1114, 1125, 1175
Film 160
Filozófia 74, 527–528
Fogadalom 757, 1045
Fogadalomtétel 106, 850
Fogházmisszió 851–852, 1033
Föld és ég 78
Földesúr 701, 703
Földreform 403
Fölfelé törekvés 725, 779, 1039, 1096
Főpapság 158, 640, 1094
Fülbevaló 295
- Gazdagság 916
Gárdonyi Géza 663
Germán faj 715, 733
Gertrúd, Szent 209
Génius 828
Géz (véres) 1066
Görög faj 718
Gög 64
- Gyakorlatiasság 737
Gyaloglás 724, 831, 948, 1072, 1187
Gyász 886–887, 1036, 1052

Gyászbeszéd 888

Gyászmise 887

Gyászvonat 889, 1078–1079

Gyermekek 8, 12, 34, 43–47, 52, 55–56, 69, 83, 138, 159, 280, 330, 342–343, 353, 386–387, 401, 405, 417, 420, 427, 428, 450, 473–474, 510, 547–548, 566, 575, 581, 611, 627, 646, 699, 805, 865, 900, 945, 1042, 1112–1115, 1119, 1128, 1130–1131, 1133, 1136, 1138–1140, 1151, 1177

Gyermeki lelkiület 115

Gyermekkor 113, 757, 927

Gyógyítás 11, 353, 819, 949, 1000, 1152

Gyógyulás 305, 316–317, 324–329, 331, 538, 571, 625, 792, 991, 1047, 1079, 1083, 1172, 1209

Gyónás 189

Gyónás (életgyónás) 319, 751

Gyóntató (Prohászkaé) 1156

Gyökér 787

Gyökértelenség 787

Gyönyörű teremtmény 791

Hagyomány 659

Halastó szentelés 97

Halál 35, 53, 81, 116, 121, 154, 166, 195, 199–200, 223, 267, 287, 299, 315, 323, 334, 407, 424, 504–505, 530, 536–537, 564, 607, 621, 623–624, 645, 648, 652, 686, 700, 707, 723, 757, 761, 841, 844, 890, 912, 914, 921, 949, 988, 1024, 1051, 1061, 1065, 1091, 1096, 1102, 1145

Halál (hirtelen) 812

Halál (Prohászkaé) 577, 647, 886, 891, 1076–1077, 1169, 1196–1197

Halál után 187–189, 229–230

Haldoklás 886

Halotti maszk 886

Hang 370, 1010

Harang 387, 689

Határozottság 560, 608, 655, 683, 906, 914

Hazaszeretet 151, 404, 499, 635, 645, 669

Háború 26–28, 125, 164

Hálaadás 266, 616

Házasság 503, 671–672, 681, 684

Házasság (Prohászka szüleié) 594

Házasságtörés 821, 899

Hegy 250, 716, 869, 1092

Helytállás 852

Hiba belátása 432

Hideg 179, 345, 531

Hierarchia 155–156, 158, 162–163, 346, 400, 403–404, 518–519, 640, 724, 783, 804, 919, 1094

Hit 665, 785, 850

Hitélet 559, 626, 822

Hitoktatás 138–139, 185, 668

Hitvédelem 248

Hivatás 224, 937, 1014, 1109, 1178, 1203, 1205, 1206

Horthy Miklós 860

Humoros 3, 10, 17, 19, 45, 57, 63, 66, 68–69, 71, 77, 82, 84–85, 98, 100–101, 103, 105, 118, 120, 122, 132, 149, 153, 164–165, 220, 233–237, 239, 242–243, 253, 280, 289, 292, 335–336, 340, 347–348, 357–358, 364, 386, 402, 423, 439, 472, 474, 488, 491, 547, 551, 553, 558, 570, 572, 589, 593, 610–611, 617, 637, 646, 650, 746–747, 755, 839–840, 910, 918, 920, 926, 929–930, 933, 946, 964, 970–972, 1003, 1018, 1027–1029, 1030, 1035, 1057, 1070, 1106, 1116, 1119, 1154, 1157, 1189

Hűség 823

Igazság 720, 758

Igénytelenység 65

Ima 311, 380, 696, 792, 809, 922–923, 928, 935, 937–939, 942, 954, 1134–1135, 1161, 1170–1171, 1175, 1191

Ima (magánhasználatra) 541

Imahadjárat 127

Imameghhallgatás 16, 37, 295–298, 300, 303, 305–309, 313, 317, 321, 330, 331, 538, 571, 604, 695, 744, 819, 861, 925, 991, 1024–1025, 1031, 1047, 1053, 1066, 1089, 1172–1173

Imádkozás 153, 263, 410, 581, 605, 856, 909

Imádság 318, 396, 459, 481, 734, 813, 1005

Index 86, 123–124, 150, 152, 221, 350–351, 368–369, 498, 527–529, 557, 767–768, 1007, 1147

Intrika 351, 501–502

Irányítás 871

Irgalmasság 1164

Irodalom 21, 352–353, 382, 597–598, 614

Iskola 294, 428, 815

Isten műve 780

Isten útjai 806

Istenbe átmenet 778

Istenhez kötődés 850

Istenközelség 481, 729–730

Istennel találkozás 192

Istennel való személyes kapcsolat 197

Írás 128, 332, 894, 1050

Írásművészet 24, 453

Jászai Mari 581, 1154, 1176

Jezsuita 251, 595, 651

Jézus szíve 302, 306

Jobbá lenni 722

Jó élet 700

Jócelekedet 252, 254, 418, 464, 707, 786, 881, 892–893, 911, 914, 943–944, 953, 955, 962–963, 977–978, 980, 986, 996–997, 1002, 1017, 1030, 1041–1042, 1044, 1103, 1121–1122, 1125, 1164, 1186, 1202

Jóindulat 218, 220, 339, 357, 422, 448, 934, 998, 1015, 1139

Jókedv 776–777

Jókékonykodás 73

Jónevelés 7

Jóság 7, 12–14, 17, 20, 34, 38, 56, 178, 218, 232, 281, 627, 633, 644, 691–692, 759, 976, 992, 1034, 1046, 1049, 1120, 1148, 1151

Jóslat 206

Jószándék 238, 245, 555, 618, 656, 660, 1087

Jótékonykodás 9, 19, 60–62, 94, 125, 136, 143, 167, 228, 247, 254, 259–262, 282–283, 343, 354, 549–550, 617, 662, 667, 846, 933, 1040, 1071, 1084, 1142

Jubileum 820

Kabát 14, 50, 95, 167, 259, 354, 893, 931, 1094

Kacsa 936, 1001, 1128

Kacsoh Pongrác 895

Kalap 253, 543, 585

Kapcsolat 203

Kapcsolat Istennel 204

Kapcsolat Krisztussal 380

Karakter 6, 11, 17, 43, 114, 155, 172, 218, 257, 337, 376

Karácsony 293

Karmelita 134

Kápolnaszentelés 897

Káromkodás 143, 997, 1041, 1166, 1188

Kártya 157, 525

Kedvesség 1060

Kegyelem 809, 811, 813, 818, 825, 1064, 1088, 1109

Kegyelmi élet 827

Keményység 522, 683, 875, 906–907

Kertészkedés 588, 657, 904

Kesztyű 617, 1097

Képesség 201

Képviselőség 29–30, 40

Kérés 309–312

Kézcsók 111, 819, 874, 1163–1164, 1181

Kinyilatkoztatás 915

Kirándulás 801, 981

Kis dolgok 736, 740, 1059

Kisfaludy Társaság 545

Kiválasztottság 728

Kivándorlás 918

Kommunizmus 133

Konferenciabeszéd 256, 574, 989, 1180

Konferenciabeszéd (utolsó) 334, 504

Konvertálás 624

Korteskedés 765

Kölcsön 586, 808

Költő 751

Költőiesség 932

Könny 912

Könyv 976, 1050

Köszönet 227, 285, 308–309, 619, 626, 740, 786, 952, 973, 1152

Köszönés 384

Kötelesség 928

Kötelességteljesítés 99
Kövek 656, 659, 804
Követelés 172, 176
Kövértség 524
Közbenjárás 301–302, 314, 576, 899, 921, 925, 999, 1009, 1024, 1026, 1031, 1063, 1089,
1172–1173, 1209
Közerkölc 576
Közjó 660, 1087
Közmunka 63
Közösség 850
Közvetlenség 96, 276, 405, 448, 470, 543, 755, 967, 975, 1016, 1037, 1071, 1099, 1105,
1117, 1124–1125, 1136
Krisztus 161, 731
Krisztussal egyesülés 111
Küzdelem 812

Lakoma 802
Lateau Lujza 27
Latin 413
Látás (lélekbe) 1115, 1118, 1129–1130, 1178, 1185
Látogatás 724, 981, 1129
Látomás 75, 230, 299, 301, 321–323, 330, 625, 648, 949, 1011, 1036, 1137, 1145
Lázadás 182
Lelki beszéd 1106
Lelki beszélgetés 860
Lelki buzgalom 810
Lelki erő 803
Lelki élet 256, 849, 928, 935, 1064, 1183
Lelki élmény 194
Lelki gondozás 534
Lelki kapcsolat 191, 202
Lelki közelség 795
Lelki olvasmány 768
Lelki örömök 486
Lelki szabadság 826
Lelki szemek 865
Lelki táplálék 722
Lelki tisztaság 1
Lelki vezetés 107, 208, 211, 591
Lelki vigasztalás 468
Lelkiatya 947
Lelkiélet 117, 124, 563, 628, 687, 689, 693, 705
Lelkiélet (probléma) 599
Lelkigyakorlat 31, 80–81, 94, 267, 531, 556, 584, 687, 689, 693, 786, 809, 818, 879, 890,
924, 932, 1019, 1037, 1095, 1181, 1187, 1192, 1200, 1205
Lelkigyakorlat (utolsó) 222–223
Lelkiolvasmány 732
Lelkipásztorkodás 468, 470

Lelkiség 1, 8, 18, 21, 44, 59, 64, 74, 76, 78, 81, 89, 109–110, 131, 149, 160, 165, 175, 257, 268–271, 274, 345, 369, 378, 391–392, 409–410, 438, 447, 478, 482, 484–485, 534, 540, 556, 559, 661

Lelkület 1167

Levelezés 126, 416, 466, 846

Levél 140–141, 663, 668–685, 755, 804, 810, 1201

Levélírás 397

Lélek 10–11, 287, 771, 784

Lélek erényessége 791

Lélekérés 816

Litánia 746

Liturgikus nyelv 413

Lőrinc, Szent 782

Madár 478, 727–728

Magyar jövő 794–795

Magyar Sion 128

Makacsság 526

Marx 178

Mária, Szűz 778–781, 784–785, 787–788, 791, 993

Márianosztra 359, 361–362, 365–366

Másvallásúak 634, 757, 786, 917, 1030, 1112, 1127, 1204

Megaláztatás 63

Megbecsülés 573

Megbízhatóság 23

Megbocsátás 508, 984

Megdicsőülés 208, 210, 230, 264, 648, 780, 1137

Megértés 70

Meggyőzés 391

Megnyitó 697

Megtérés 303, 312, 786, 921

Megtérítés 274, 552, 574

Megváltás 711

Mennysors 719, 788

Méltatás 663

Michelangelo 828

Ministrálás 934

Misszió 139, 1179, 1203

Misszió (tanyai) 815

Missziótársulat 690, 989–990

Misztériumjáték 873

Miszticizmus 256

Misztika 186, 208

Modern katolicizmus 150

Munka 166, 179, 282, 607, 632, 657, 659, 695, 742, 840, 859, 943–944, 952, 960, 963–964, 969–970, 978–980, 996, 1009, 1018, 1067, 1126, 1140, 1153, 1196

Munka napló 913

Munkabírás 58, 435, 554, 635

Műveltség 829

Művészet 142, 731, 857

Nagyboldogasszony 719, 791, 798, 844, 1022, 1071, 1112

Napbaöltözött ember 663

Napirend 467

Napló 398–404, 512–519, 1013

Nemzetiségek 436, 474, 661, 798, 844, 941, 948, 1071

Nevelés 457, 845

Newman 768

Négy krajcár 1040

Némethy Ernő 398

Népiesség 15

Nézés, tekintet (mély) 1085

Novéna 774, 778–781, 784–785, 787–788, 791–792, 843, 1024–1025

Növényzet 91

Női pasztoráció 186, 591

Nőiskola 696

Nyárspolgár 525

Nyolc boldogság 873

Nyugalom 785

Nyugdíj 678

Oltáriszentség 1, 27, 111–112, 119, 749, 772–773, 822, 938, 947, 1004, 1054, 1089, 1110, 1135, 1176

Olvasás 487, 582, 722, 732, 768, 1020

Olvasottság 487, 497

Operáció 774

Orvosság 814

Önátadás 190, 293

Önelégültség 717, 811, 1106

Önfeláldozás 531, 649

Önismeret 205

Önképzőkör 129

Önmegtagadás 72

Önmegtartóztatás 107

Öregkor 117

Örök fogadalom 851

Örökmécs 4

Öröm (földi) 483

Összetartozás 698

Palóc 1193

Papa 221

Papi hivatás 177, 666, 811, 1088

Papi lelkület 110, 175

Papi mozgalom 185

Papnevelés 127, 131, 174–177, 180–181, 183–185, 212–213, 224, 233, 240, 374, 385, 411–412, 438, 560, 568, 573, 919

Papság 3, 5, 37, 41–42, 50, 79, 104, 109–110, 133, 135–137, 139, 225–226, 241, 246, 264, 339, 357, 414–415, 427, 429, 431, 437, 445, 470, 500, 509, 559, 640, 682, 762, 907, 926, 928, 1014, 1183

Paraszság 135

Pál, Szent 714–715, 768

Pályázat 999

Pápa 124, 557

Pedagógia 178

Pesszimizmus 650

Példaadás 893

Példakép 664

Pénz 313, 586

Pietás 743

Pisztráng 592

Politika 29–30, 40, 90, 103, 151, 352, 399, 404, 558, 592, 653, 796, 860

Politika (német) 598

Pompás 900

Pontosság 425

Porta 953

Posta 846

Probléma 910

Profécia 625, 702–703, 841, 890, 1091, 1102, 1108, 1133

Profétika 168

Profétikus 607

Prohászka Irma 903

Prohászka írásai 76, 355

Protestáns 624

Prototípus 715

Prófétaság 542

Püspökök 783, 804

Püspökszentelés 126, 895

Püspökválasztás 277, 501

Ravasz László 355–356, 543–545

Ravatal 887, 891, 1051, 1170

Rádió 1190

Rágalmazás 583

Ráhatás 89

Regnum Marianum 184–185, 369, 517, 535, 540

Rehabilitáció 124, 221

Remény 255, 694, 714, 791, 1031

Reményik Sándor (Végvári) 813, 825

Rend 739

Rend (szerzetes) 819, 898

Reverenda 720

Részegség 89

Rokonság 595–596, 600–601, 680, 1101

Roszival István 182

Róma 128–130, 221, 538

Rózsafüzér 195, 263, 302, 670, 935, 938, 993, 1169, 1201

Ruha 477, 580, 892, 1084

Sajnálát 284

Sajtó 632

Sáfár (hűtlen) 821

Schütz Antal 207–208, 542, 648, 803, 836

Segítés 187, 298, 301, 623

Segítőkészség 135, 225–226, 229, 258, 341, 343, 370, 375, 396, 419, 445, 492–493, 510, 554, 578, 586, 609, 742, 840, 901, 943–944, 966, 968–969, 978, 980, 1018, 1044, 1114, 1140, 1165

Segítség 587, 686, 1063

Semmiség 1111

Sértődöttség 425

Sík Sándor 636

Sír 1107

Sorsvállalás 46

Spirituális 131, 169, 374, 411, 430, 893

Szabadidő 157

Szabadság 658

Szegénység 8–10, 13–14, 16, 34, 46–47, 83, 95, 133, 155–156, 226, 247, 261–262, 321, 365, 422, 468, 477, 486, 547, 663, 696, 748, 896, 898, 933, 974, 983, 1084, 1142, 1152, 1162

Szekér 20

Szeminárium 182

Szent 35, 168, 269, 271–272, 350, 489, 615, 729, 932, 1005, 1013, 1101, 1108, 1111, 1123, 1134, 1137, 1190, 1195, 1199

Szent hörcsög 88

Szent Imre kör 130

Szentáldozás 384, 824

Szentbeszéd 2, 18, 32, 36, 166, 258, 291–293, 338, 361–362, 365, 377, 434, 478, 482, 561, 597, 618, 620, 634, 641, 649, 661, 711, 717, 725, 756, 758, 782, 811, 816, 850, 879, 948, 1088

Szentbeszéd (utolsó) 486

Szentelek 822

Szentelés 666

Szentgyónás 82, 99, 169, 265, 319, 337, 361–362, 370, 372, 460, 485, 488, 552, 578, 579, 661, 690, 751, 759, 761, 789–790, 797–799, 833, 864, 921, 929, 966, 984, 1008, 1034, 1047, 1090, 1099, 1155, 1157–1160, 1179–1180, 1206

Szentírás 234, 1210

Szentkép 748

Szentlélek 78, 369, 919

Szentmise 2, 111, 140, 175–176, 381, 489, 749, 782, 844, 868, 934, 1205

Szentmise (utolsó) 883, 1038

Szentségek 762

Szenttéavatás 615

Szenvedés 705, 711, 726, 743, 750, 753–754, 765, 786, 846

Szeráf 932

Szeretet 6–7, 51, 67, 91, 147, 178, 265, 276, 283, 386, 390, 406, 432, 441–442, 449–450, 454, 458–459, 482, 495, 555, 580, 584, 590, 605, 618, 627, 630, 642, 646–647, 649, 662, 667, 693, 698, 704–705, 707, 743, 750, 759, 785, 795, 934, 950, 954, 960–961, 967–968,

- 984, 992, 998, 1010, 1015, 1034, 1046, 1059, 1068, 1070, 1107, 1113, 1116, 1122, 1125, 1128, 1138–1139, 1141, 1177, 1182
- Szeretet (örömszerzés) 551
- Szerénység 434, 506, 622, 633, 651, 660, 976, 1087
- Székesfehérvár 463
- Szépérvék 777
- Szépség 716, 817
- Szigorúság 376, 437
- Színház 545, 576, 873
- Szobor 356
- Szociális érzék 79, 155–156, 158, 162, 256, 278, 454, 526, 574, 603, 630, 658, 757, 820, 849
- Szolgálat 141, 903
- Szolgálólány 784
- Szófogadás 250
- Szónok 932
- Szónoklat 125, 447, 451, 472
- Szülés 320
- Takarékosság 93, 348, 388, 397, 854, 902, 1202
- Találkozás 539
- Tamás, Acquinói Szent 878
- Tanács 135, 240, 561, 563, 1109, 1148–1149, 1180, 1186, 1204
- Tanácsköztársaság 27–28, 539, 668, 1084, 1153
- Tanár 2, 371
- Tanítás 170, 395, 548, 621, 645
- Tanító 394
- Tanulmány 129–130
- Tanúságtétel 665
- Tapintat 281, 285, 428, 433, 579, 968
- Támadás 26
- Társadalmi cím 540
- Tekintet 931
- Tekintély 180, 518, 1058
- Telítődés 722
- Temetés 21, 200
- Temetés (Prohászkaé) 35, 536, 888–889, 1078–1079
- Temetés (Prohászka újra temetése) 1031, 1082–1083
- Temető 392, 537, 776
- Templomépítés 302
- Teológia 249
- Teremtés 745, 764
- Teremtő lélek 754
- Teréz, Liziói Szent 134, 209
- Teréz, Neumann 210, 1108
- Termés 742, 870
- Természet 48, 58, 91, 97, 144, 199, 729, 745, 775, 794, 896, 924, 994–995, 1001–1002, 1032, 1134
- Természetesség 96
- Természetjárás 15, 17

Természetszeretet 92, 145, 212, 250, 304, 359–360, 365, 367, 379, 420, 422, 433, 440, 453, 462, 478–481, 494–495, 499, 609, 639, 643, 654–659, 709, 730, 770, 771, 801, 805, 869, 935–937, 942, 977, 985, 997, 1061

Természettudomány 248

Testedzés 390

Tettkészség 655

Térdelés 956

Térítés 119

Tirol 104

Tisztaság 160, 186, 613, 823, 830, 863

Tisztelet 146, 198, 216, 456, 573, 622, 647, 660, 686, 908, 1006, 1056, 1078, 1087, 1099, 1107, 1120, 1132, 1187

Tisztelet (Prohászka felé) 75, 533, 565, 652

Több békességet! 150

Tökéletesedés 722

Tölgyfa 1023

Törődés 52–53, 137, 143, 225, 240, 244–246, 275, 339, 357, 367, 407, 412, 421, 429, 431, 441–442, 445, 448, 462, 535, 723, 901, 958, 959, 977, 992, 1009, 1058, 1104, 1182

Törődés a papsággal 238

Történelem 463

Transzcendencia 196

Tréfa 181, 284, 439, 496

Tudás 22, 24, 207, 215, 249, 258, 290, 371, 393, 395, 449, 451, 457, 497, 506, 521, 565, 602, 631, 634, 651, 665, 728, 770, 915, 917, 927

Túlterheltség 99–100

Türelem 337, 461, 488, 750, 835

Türelem (vallási) 574

Türelmetlenség 523

Tűzpróba 1149

Udvariasság 692

Utazás 104–105, 856

Utolsó nap (Prohászkaé) 884, 885, 1039, 1054, 1075

Újjászületés 192

Újság 19, 577

Újságírás 23–26

Újságírók 515

Újságkiadás 88

Úrangyala 909, 941, 1175

Útbaigazítás 561, 575

Útjavítás 656

Üdvösség 204

Üdvözülés 625

Ügyintézés 416, 469, 501

Vadkörte 815

Vagyon (Prohászkaé) 1077

Vass József 796

Vasút 629, 635
Vasúti jegy 724
Vasvári szobor leleplezése 1073
Vendégszeretet 580
Vers 252, 1171
Vér 112
Vigadó 1143
Vigasztalás 10
Világítás 165
Világnézet 483
Villám 729
Virág 92, 271, 304, 627, 716, 762, 807, 817, 834, 904, 995, 1032, 1093, 1123, 1138
Viselkedés 1154
Vita 712
Vizsga 296, 927
Vizsgáztatás 122, 148, 215, 224, 234, 342, 412, 417, 476, 619
Víz 775

Zászlónk 185, 369
Zene 69, 142, 286, 455–456, 511, 520, 669, 713, 746, 858, 866, 951, 973
Zöldike 95

A Prohászka-kutatás története (Horváth Kálmán feljegyzése)³⁹²

Dispozíciós levelemben, amelyet a vasútvidéki plébániára történt kinevezésemkor kaptam, megboldogult püspök atyánk a lelkemre kötötte a Prohászka hagyaték összegyűjtését. „A vasútvidéken eltöltött kápláni éveid erre egyenesen praedestinálnak” – írta. Minden hozzáértés nélkül, engedelmességből hozzáfogtam.

1. A plébánia folyosóján, a fal hosszában lerakva és a padláson találtam meg a városi múzeum Prohászka szobájának az anyagát. A háború alatt pincében rejtették, majd ami megmaradt, Fitz Jenő kiadta elődömnnek, Varga Lajosnak. Ez az anyag Prohászka ruhái és apróságai voltak. Kézirat nem volt, csak egy képviselőválasztási lajstrom Prohászka nevével és egy gyászjelentés, amelyre Prohászka minden irányban és helyen, ahol a papír engedte, vázlatokat írt, még görög betűkkel is.

Ez egyébként sajátossága volt Prohászáknak. Minden levelet, amelyet kapott, megfordított és ráírta gondolatait. A kutatásnak érdekessége lehet ezeknek a hátlapoknak alapján kutatást végezni a korról, amelyben íródtak. Kézirata az egyházmegyének sem maradt, ugyanúgy, ahogy Esztergomnak sem. Hajós József rektorsága idején kutattam Esztergomban. A magyarázata ennek az lehet egyrészt, hogy halála után szétkapkodtak mindent. Ezt a helynök úr tudná legjobban. Másrészt, ahogyan Némethy Ernő, Dr. Lutter János mondom, Prohászka nem sokra tartotta, amit leírt, és aki csak kért, annak adott.

2. Hallottam, hogy a piaristáknál található Prohászka anyag. Ez volt az a gyűjtés, gondolom, amit Schütz Antal végzett. Jelentkeztem Sík Sándornál. Bizalmatlanul fogadott, majd abban állapodtunk meg, hogy püspök atya fogja kérni az anyagot. Amikor ez megtörtént, a piarista múzeumból kiadták az anyagot, ami egy autóra való volt. Más nem maradt ott, mint a Magyar Sion bekötött példányai. Ezt kérésemre sem adta oda a múzeum vezetője azzal, hogy ezért is jöhet még valaki. Hozzáette még: Kilenc évig rendeztem ezt az anyagot, mondotta, de vegye tudomásul, ha rendet akar benne teremteni, kell hozzá tíz esztendő. Tárgy szerinti csoportosításban voltak kötegekben a kéziratok. A feldolgozáshoz azonban nem nyújtott segítséget.

3. Összeismerkedtem Némethy Ernő ny. regnumi plébánossal, aki olyan titkári szerepre vállalkozott Budapesten Prohászka püspök úr körül, és aki a nyugalom éveit azzal töltötte, hogy Prohászka életrajz írásába kezdett, amihez hatalmas anyagot is gyűjtött. Sok reliquia volt nála, sok kézirat, több olyan is, amit a piaristák szerint tőlük vitt el, de vissza nem adott. Egy üvegben tőle kaptam meg az érvágáskor általa felfogott vérét Prohászka püspök úrnak. Megboldogult atyánk ezt az előszobájában levő vitrinbe tette. Hozzá hetenként feljártam. Egyrészt buzdítottam az életrajz megírására, másrészt igyekeztem tőle elszedni, amit csak lehetett. Rendezett kézirat volt nála 1.200 oldal, ami forrása az Elmélkedéseknek. Egy alkalommal odaadta az Intellectualizmus túlhajtásai c. munkának a kéziratát. A kéziratból 120 oldalas munka lett, amelyet Szarka Géza dolgozott fel. Az akadémiai kiadványa ennek a műnek 40 oldal. Másik alkalommal odaadta a Soliloquia füzeteit. Ezeket kis mértékben megcsonkította, arra hivatkozva, hogy Prohászka erre felhatalmazta. Amint mondotta Széchenyi is rábízta a naplóját valakire. Kértem, hogy ne tegye. Hajthatatlan maradt. Féltette Prohászkát. Elvittem hozzá megboldogult püspök atyánkat is. Összevesztek. Ernő, barbár vagy, mondotta neki, de akkor sem engedett. A kívágott és néha előttem eltűzelt, de előbb felolvasott részek azonban nem lényegbe vágóak. Ezeket, amint elmentem tőle, gyorsan lejegyeztem. Halála után egy része elő is került. Ilyen kívágott dolog: a) Megkérdeztek egy

kis pusztáról behozott kisleányt, milyen volt az úrnapi körmenet. Ezt válaszolta: Nagyon szép volt, a püspök atya egész idő alatt egy aranyos tükörben nézegette magát. b) Itt áll előttem a parlamentben hazánk nagy fia, Apponyi Albert. Olyan, mint egy megkopott gólya. c) A rozsnjó kanonok a zsebében felejt a piacon vett halat. Kéri kanonok társait pár nap múlva az officium mondása előtt, imádkozzanak érte, közel a halál, iam foetet. d) Az öreg tót papból lett kanonok jajgat, amikor öltöztetik a miséhez és nem kimélik a tyúkszemét a kispapok. Mit mondanának az emberek, hogy ez a nagy szellem ilyeneket is leírt.

A Soliloquia egyébként nem teljes. Schütz az egész lelkifejlődést, ami a mai embert érdekli, kihagyta. Oldalt húzta meg a nyomdának azokat a részeket, amelyeket alkalmasnak gondolt a kinyomtatásra. Szarka Géza több évig foglalkozott a kéziratok feldolgozásával. A gépelés mellett otthagytuk a kéziratot is összekapcsolva. Ezek között is sok Soliloquia anyag van. Így, ha még egyszer kiadásra kerül ez a sokat olvasott könyv, egészen más lesz. Némethy Ernő nem tudta befejezni életrajzát. Először 200, majd 40 oldalról beszélt, de nem lett készen vele. Értékes az az anyag, amit az életrajzhoz összegyűjtött.

Arra sikerült rávennem, hogy beírta végrendeletébe ceruzával, hogy halála után a Prohászka hagyatékot adják át nekem. Angela nővér táviratozott is. A holttest jelenlétében kb. fél napba került, amíg össze tudtam szedni a dolgokat. Bizonyos dolgokat azonban Angela nővér is eldugott előlem. Pl. nem adta oda a 150 Némethy Ernőhöz írt Prohászka levelet. Erről Gellért atya többet tud.

4. Igen értékes anyaghoz jutottunk Norberta nővér révén. Sok reliquiája volt. Először odaadta felhasználásra, majd feldolgozta külön is élményeit. Shvoy püspök úr szerint Prohászka-hoz ő állt legközelebb, és előtte nyilatkozott meg legközvetlenebb hangon. Később mindhárman eljártunk hozzá, Gellért atya is, Simay is, én is. Ezekről is Gellért atya többet tud.

5. Prohászka-val foglalkozott a nyugalom éveiben Budapesten Székesfehérvár volt tanfelügyelője, Serényi. A 25 kötetet egy nagy műben dolgozta össze. A bevezetőt a ledöntött Prohászka szoborral kezdi. Részletek vannak belőle a Prohászka szobában, a többi leányánál vagy valamelyik budapesti plébánián.

6. A féltett Prohászka dolgokról 2.500 filmet készítettem. Ezek között van minden Prohászka fényképfelvétel és az Intellectualizmus túlhajtásai is.

7. Értékes anyag került elő Dr. Dienes Valériánál, akit Bergson térített meg. Prohászka-t igen érdekelte Bergson, így élete utolsó három évében sokat vitáztak. Amint mondotta, a tételt mindig így állította fel Prohászka: Mi, vagyis az Egyház és én így gondoljuk. Maguk ezt hogyan látják? Tőle került elő a Pilis Hegyén kézírata. Kunwald Cézárral, a Svédországban élő magyar festőművésszel készítettett arcképet Prohászka-ról. A művész azt mondotta neki, Prohászka arca annyira gazdag, hogy csak két képben tudja kifejezni, amit akar. Egyik kép lett a Próféta, a másik az Atya. Az Atya volt a tulajdonában, amelyet odaadott a Prohászka múzeumnak. Bicskei-Karle János restaurálta a háborúban sérült képet. Szerinte az értéke 30.000 forint. Megítélésem szerint ezt kellene betenni a püspöki galériába. Tudomásom szerint most a nyári szobában van.

8. Évekig feljártam Dr. Lutter Jánoshoz, a budapesti egyetem jogtanárához. Lelkigyermek volt Prohászka-nak. Sokat tárgyaltak a lánchídi sétáikon. Már ágyban fekvő beteg volt, de szellemileg friss, amikor betegágyában írta Prohászka életrajzát. Ezt Prohászka apológiának szánta, amit mindenképpen el akart juttatni Rómába. Hétről-hétre szedtem el tőle a kész kéziratot. Végül is elkészült. Szép Prohászka festménye volt híres képgyűjteményében.

Végrendeletileg ezt az őszerinte legszebb Prohászka festményt, amely tekintetével követi az embert, a Prohászka múzeumra hagyta. Özvegye oda is adta.

9. Elődömnek, Varga Lajosnak volt a gondolata, hogy össze kellene gyűjteni az epizódokat azoktól, akik ismerték Prohászkat. Ezekből látszik, hogy a nagy szellem, az elméleti ember hogyan valósította meg tanítását, az Evangéliumot az életben. A gondolat rám maradt. Négy éven át jártam főképpen Budapestet és kerestem azokat, akik ismerték Prohászkat. Egyik adott a másiknak tovább. Most már nagy részük meghalt, és a sírba vitte volna, amit elmondott. A megboldogult püspök atyánk, helynök úr, Kúthy úr, Bilkei, sok civil élményei vannak ebben együtt. Közben sok levél és kézirat is előkerült. A leveleket Gellért atya dolgozta fel. Először nem tudtam, mi lesz belőle, jól teszem-e? Az első kötetet nem kis drukkal adtam be Püspök Atyának. Legközelebb igen kedvesen fogadott. Ágyban feküdt. Megmagyarázta, hogy melyik fiókot húzzam ki íróasztalán, és hozzam el, amit ott találok. Két füzet volt. Az egyiket átnyújtotta ezekkel a szavakkal: Csúnya a gépelésed, ezt neked készítettem. Az epizód gyűjtemény volt, amelyből egy Prohászka képpel díszített példányt tartott meg magának és sokáig prédikált is belőle. Később elkészült még egy második füzet is.

10. A kéziratok feldolgozásában sokáig segített Dezső István, aki nagyszerűen tudta olvasni a kéziratokat. Hétről-hétre készítette a Prohászka gondolatokat a sírhoz. Három évig kijárt Válba, és együtt dolgoztunk. Ő diktált, én gépeltem. Azonban kicsi az a mennyiség, ami így elkészült.

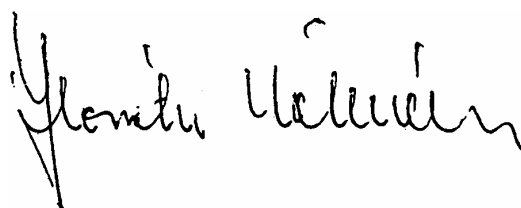
11. Évenként kijárt hozzám Válba a megboldogult Simay Kálmán. Átjavította a cserépkályháimat. Inaskodtam neki, és közben beszélgettünk. Sokat Prohászkaról. Amikor elvitték káplánomat, és magamra maradtam tizenkét hittanórával, amint a többi központi munkát, ezt sem tudtam folytatni. Kálmánt kértem, akinek kicsi faluja volt, álljon be a munkába. Amikor elvállalta, ezt mondotta: Ez olyan fontos munka, hogy abbahagyom a doktorátusra való készülést. Csak az anyaggyűjtésben tudtam segíteni. Közben Gellért atya már erőteljesen bekapcsolódott a munkába, valamint Kálmánnak a tanára, Brisits Frigyes is.

Nem sokkal halála előtt beszélgettünk. Ezeket mondotta: Hiába minden, ez a munka rád vár. Ebből láttam, hogy a feldolgozásra váró hatalmas anyagot próbálja még mindig magáévá tenni, és tovább nem jutott. Javasoltam, legyen az egésznek a gazdája a Történelmi Munkaközösség, hiszen oda tartozik. Azt válaszolta, a munkaközösség a mai formájában nem bírja. Erre azt mondtam, hogy ki kell egészíteni, különösen fiatalokkal. A megboldogult Simay Kálmán mondotta még, hogy Tóth Tihamér hagyatékát tanítványai a legrövidebb időn belül egy betűig feldolgozták. Egyházmegyénknak pedig még mindig fennáll ez a nagy adóssága.

Így juttottunk el a jelenig.

12. Az anyaggyűjtés megítélésem szerint befejeződött nagyjából. Hátra lenne még az irattárak átkutatása, amelyekben, amint a váli példa is mutatja, még értékes dolgok lehetnek levelekben, egyes személyeknek adott utasításokban.

Vál, 1968. június 4.

Jegyzetek

- ¹ A Prohászka-szoba a püspökségen (vö. 95. cikkely).
- ² Lásd *Prohászka Ottokár emlékalbum* (szerk. ifj. Toldy László, 1927) 193–197. o.
- ³ a püspök közvetlen beosztottjai, munkatársai
- ⁴ emelkedetten, kegyesen, hangremegtetéssel
- ⁵ Székesfehérvárhoz tartozó külterület
- ⁶ Prohászka 1911-től haláláig álmatlanságban szenvedett. Lásd erről az 1007. és 1105. cikkelyt is. 1911. júl. 26-i naplóbejegyzése: „Május 31-én nagyon meghültem. A budapesti Szent Anna-templomban este 6-kor kongregáció-tagfelvételt végeztem; izzadtam s szakadó esőben elértem a nyolcórás gyorsvonatot; köhögést kaptam, s akkor tört meg erős álomom. Addig este letettem fejemet s elaludtam rögtön s csak reggel ötkor ébredtem. Azóta ez az erőteljes álom eltűnt!” Lásd későbbi naplóbejegyzéseit is: 1913. máj. 14. és 1915. márc. 1. (Van az influenza vírusnak olyan fajtája, mely az alvó idegeket támadja meg.)
- ⁷ Eglis István pap is ezt mondta róla: „Aki olyan boldog lehetett, hogy látta őt, annak fogalma van Krisztusról” (161. cikkely vagy lásd szintén a 879. cikkelyt).
- ⁸ Az I. világháború után sok magyar család, gyermek talált támogatásra Belgiumban (lásd például Regőczy István atya élettörténetét *Az Isten vándora* című könyvében). Lásd szintén a Kipper Károlyról szóló bejegyzést a könyvvégi *Névmutatóban*.
- ⁹ Lásd szintén a 925. cikkelyt.
- ¹⁰ összeesküvés (fr.); itt a liberálisok elleni összefogást jelenti
- ¹¹ Ottilia nővér is elbeszéli ezt az esetet (lásd 1044. cikkelyt).
- ¹² Prohászka X. Pius pápa nevezte ki püspökké, és ő maga is szentelte fel 1905. december 21-én, csütörtökön, tehát nem 24-én. A korabeli újságbeszámolók alapján egyértelmű a december 21-i dátum.
- ¹³ 1911-ben készült el Bory Jenő tervei alapján.
- ¹⁴ Vass Józsefnek Prohászka irányában megnyilvánuló érdekes kettősségére vet fényt a 351. cikkely.
- ¹⁵ Neumann Teréz
- ¹⁶ Lásd még a 158. és 1094. cikkelyt.
- ¹⁷ Valószínűleg ugyanerről az esetről szól a 899. cikkely is.
- ¹⁸ Magyarország európai hírű Hofherr-Schrantz-Clayton-Shuttleworth (HSCS) cége, amely gazdasági gépek gyártásával és forgalmazásával foglalkozott. 1900-ban alapították, 1948-ban államosították Vörös Csillag Traktorgyár néven.
- ¹⁹ Lásd a 1106. cikkelyt.
- ²⁰ Ilyen figyelemességéről lásd a 724., 896. és 957. cikkelyt is.
- ²¹ Lásd szintén a 929. cikkelyt.
- ²² Évekkel később Belon Gellért püspök is elbeszélgetett Dienes Valériával Prohászka-hoz fűződő kapcsolatáról, melyet a *Hajnalvárás* című könyvben olvashatunk (Szent István Társulat, 1983, 16–51. o.).
- ²³ Dienes Valéria ezt mondja az emlékorák kialakulásáról a *Hajnalvárás* (Szent István Társulat, 1983) című könyvben: „Korábban voltak a lelki órák – ezen kezdem. A Domokosné volt az, aki ezt proponálta... Az ő szobájában volt az első lelki óra Ottokár püspök halála után. Mikor ő április 2-án meghalt, akkor a Domokosné azt mondta nekem, hogy nekünk, akik tőle még tanulhattunk, igen nagy felelősségünk van. Nem szabad azt magunkban tartogatni, elzárni a testvérek elől. Tehát határozzuk el, hogy minden hónapban egyszer – ugyanúgy, ahogy ő tartotta nekünk a lelkigyakorlatokat az Egyetemi templomban – jöjjünk össze. Ő mindig 20-án tartotta. Április 20-án össze is jöttünk és akkor Kriegs-Au Emil jött el megnyitni ezt a kis összejevetelt. Lehattunk vagy 12-en, legfőljebb 20-an, akik így személyesen összekerültünk. Akkor Kriegs-Au tartott egy bevezető beszédet, én pedig egy elmélkedést a nyolc boldogságról, és pedig az első boldogságról, a lelki szegénységről...” (Lásd a 38. és az azt követő oldalakat.) Később áttették ezt a hónap 21-ére, mivel a Misszótársulat ugyanilyen lelki órát tartott 20-án, és azt akarták,

- hogy arra is elmeheessen mindenki. Ezek a havi összejövetelek több évtizeden keresztül tartottak.
- 24 Jöjj, Szentlélek!
- 25 Lásd 23. lábjegyzet.
- 26 Ez a hasonlat eredetileg egy egyházatyától, valószínűleg Szt. Ágostontól származik.
- 27 Denisz nővér, a Szociális Missziótársulat tagja
- 28 Nem azért, hanem a kényelem miatt – nem akart puhán térdelni. Ugyanezt az aszketikus cselekedetét írja le a 884., 1191. és 1202 cikkely is.
- 29 Ennek az utolsó szentmisének a leírását lásd Norberta nővér naplójában is (883. cikkely).
- 30 Barlay Ö. Szabolcs írja *Prohászka Ottokár életének titka* című művében (Prohászka Baráti Kör, Székesfehérvár, 2009): „... [1881.] október 30-án kora reggel, hat órakor már a Trinità dei Monti templomban térdelt, mert fél hétkor kezdődött pappászentelése. Az aznapi naplójegyzetével behatóan kell foglalkoznunk, mert rendkívüli kifejezésekkel találkozunk: *«1/2 7-től 10-ig pappá szenteltettem. Jézus, csókolom lábadat földre terülve, csókolom kezeimet, e szentelt kezeket, szívemben áradozik a boldogság, szemeim könnyekben úsznak, lelkem megszűnik magának élni, mert szeret, szívem tágul.»*... A «csókolom kezeimet» kifejezésről néhány szót kell mondanunk. Amikor Schütz Antal a napló eme mondatait olvasta, elírásnak tekintette, és kijavította a «kezeimet» *«kezeidet»*-re. Amikor 1996-ban közreadtuk a három kötetes naplójegyzeteket, én az eredeti, vagyis a Prohászka kezével írt szöveget tanulmányozhattam. És ekkor győződtem meg, hogy nem elírásról van szó, hanem a szenteléskor valóban saját kezeit csókolta. Idős korában ezt a missziós nővérek is észrevették, és meg is kérdezték, miért teszi? Mindig meghatódottan azt válaszolta: *«Mert ezek a kezek Jézust érintik.»*” (26. o.). Ugyanerről ír a 819. cikkely.
- 31 főfapok liturgikus fejfedője
- 32 Lásd szintén az 551. cikkelyt.
- 33 Téves adat, Prohászka Esztergomban érettségizett 1875. júniusában a bencéseknel.
- 34 Büttner Ferenc a Collegium Germanicum-Hungaricumban tanult – ahol Prohászka is. A tanítványok az intézmény nyaralójában, a San Pastore (Szent Pásztor) nevű, Rómától észak-keletre lévő villában töltötték augusztusban a nyári vakációjukat – tanulás nélkül, de aktív pihenéssel, napirenddel és a vakáció végén lelkigyakorlattal.
- 35 Ezt Büttner Ferenc később megírta részletesebben is (lásd a 221. cikkelyt).
- 36 a születő Nap napja (karácsonykor)
- 37 Ezen a napon szentelte püspökké Prohászka X. Pius Rómában.
- 38 Sacrotissimo Corde (a legszentebb Szívben, ti. Jézus Szívében)
- 39 Prohászka három dolgozatáról tudunk, melyeket a Collegium Germanicum-Hungaricumban írt (lásd a 129. cikkelyt).
- 40 Látják, ez csak kifogás, mert írva lehet az írást megtanulni.
- 41 „sült rák volt” – bizonyára egy kollégiumi szólás
- 42 Katolikus egyetemi és főiskolai hallgatók köre, mely 1888-ban alakult meg Budapesten. Célja a katolikus irányú önképzés elméleti és gyakorlati előmozdítása, az ifjúság anyagi segítése.
- 43 feladat, munka
- 44 Igen, megjelent a *Papi Lelkiség* című folyóirat 1947/48. évi 18. számának 137–141. oldalán (dr. Erdős Mátyás esztergomi spirituális közlésében).
- 45 egyházi névtár, adattár
- 46 Erdős Mátyás esztergomi spirituális szerint nincsenek meg.
- 47 Kedves (Barátom)
- 48 tkp. ad intentionem meam (az én szándékomra)
- 49 misepénz
- 50 türelem
- 51 Lásd a 997. cikkelyt is.
- 52 Sziklás csúcs a Pilisben (328 m magas), Csobánka közelében.
- 53 Jókai karácsonyi elbeszélése egy koldusszegény özvegy csizmadia mesterről szól, aki kilenc gyermekét neveli egy pesti ház földszintjén. Fölöttük az emeleten egy gazdag úr lakik kilenc szobájában – magányosan. A csizmadiának nem telik karácsonyi ajándéokra, így gyermekeinek egy karácsonyi éneket tanít meg: „Krisztus Urunknak áldott születésén”. Az egész család vidám éneklését hallva a gazdag úr ajánlatot tesz a csizmadiának, hogy megveszi egyik gyermekét és

úrrá teszi. Az édesapa nem tud választani, mert mindegyik gyermeke kedves neki. A gyermekek is ragaszkodnak apjukhoz, családjukhoz. Ekkor a gazdag úr óriási összeget ad a csizmadiának, hogy hagyják abba az éneklést. El is csendesedik a család. De végül is a csizmadia visszaadja a pénzt, mert a családi éneklés minden pénznél többet ér. A gyermekekkel újra rákezdí tisztá szívből: „Krisztus Urunknak áldott születésén”.

⁵⁴ Ez a beszámoló egy későbbi dátummal, Horváth Kálmántól függetlenül, megjelent a *Vigilia* 1974. decemberi számában is (824–825 o.). Lutter Jánossal Rezek Román beszélt még 1941-ben. A *Vigilia* cikkben a név Lutter János, ami valószínűleg elírás. A *Magyar Katolikus Lexikon* (főszerk. Diós István) 1944-re teszi halála évét, de Horváth Kálmán még az ötvenes években beszélt vele.

⁵⁵ ismeretelmélet

⁵⁶ X. Pius pápa *Pascendi Dominici Gregis* című 1907. szept. 8-án kibocsátott enciklikája a modernizmus ellen előírta, hogy a püspökök egyházmegyéjükben a hit tisztaságának megőrzése érdekében egy bizottságot, az úgynevezett „consilium a vigilanti”-t állítsanak fel.

⁵⁷ hivatalosan

⁵⁸ Lásd az 1753. július 9-én kibocsátott „*Sollicita ac provida*” kezdetű bullát. Szintén lásd a 123. cikkelyt.

⁵⁹ Vagyis a pápa elhatározta magát az index döntésétől.

⁶⁰ Pécsi Gusztáv epés kritikát írt az egyik indexre tett cikkről, „*Az intellektualizmus túlhajtásairól*”. (Azonban amikor megtudta, hogy az egyházi hatóságok Rómába készülnek vinni az ügyet, tiltakozott. Prohászka szentnek nevezte.) Andor György az indexet megindító Vigilantia-bizottság 1910. okt. 13-i ülésén kritika alá vette a cikket (Adriányi Gábor: *Prohászka és a római index*, Szent István Társulat, Budapest 2002).

⁶¹ Tulajdonképpen „laudabiliter se subiecit et opus reprobavit”, vagyis dicséretesen alávetette magát, és művét visszavonta (az indexre tett egyházi írók magatartását fejezték ki ezzel).

⁶² „Néhány mondata rosszul hangzik.” Vagyis Prohászka nem tévedést tanított, hanem „félreérthető” volt.

⁶³ Csernoch János, szlovák nemzetiségű lett az esztergomi prímás. Lásd szintén a 404. cikkelyt.

⁶⁴ Lásd a 124. cikkelyt.

⁶⁵ Lásd még a 42. és 1094. cikkelyt.

⁶⁶ Ezt lásd Gabriella anyja, Mócsy László lányának visszaemlékezésében is (900. cikkely).

⁶⁷ Lásd a 879. cikkelyt is.

⁶⁸ Magyarul „*Mindent Jézusért*” (lásd például a Szent István Társulat 1940-es kiadását).

⁶⁹ Erről a jellegzetes mozdulatáról többen is beszámolnak (lásd még a 371. cikkelyt Marcell Mihálytól, az 508. cikkelyt Kisteleki Istvántól és a 919. cikkelyt Folba Jánostól).

⁷⁰ elmélkedési pontok

⁷¹ Az utolsó éves kispapok szeniora.

⁷² Lásd a 213-as cikkelyt is.

⁷³ tanulószoba

⁷⁴ az atyák atyja

⁷⁵ prézes: egyesületek pap elnöke

⁷⁶ Szent X. Pius pápa (1835–1914) szentelte püspökké Prohászka 1905-ben (lásd a 12. lábjegyzetet). X. Pius reform pápa volt, aki egész életében azon dolgozott, hogy „minden megújuljon Krisztusban”.

⁷⁷ Lásd a 172-es cikkelyt is.

⁷⁸ Ad limina látogatás (lat. visitatio liminum): a megyéspüspökök szabályos időközönként kötelező látogatása az apostolok küszöbénél, azaz Szt Péter és Pál sírjánál Rómában. Be kell számolniuk egyházmegyéjük állapotáról a pápának és az illetékes szentszéki hivataloknak. Ennek a látogatásnak a helyes dátuma: 1913. október 15.

⁷⁹ Lásd 34. lábjegyzet.

⁸⁰ Hilgersnek ez a megjegyzése annál is inkább figyelemreméltó, mert ezt megelőzően két könyvet is írt az index témaköréről: *Der Index der verbotenen Bücher* (1904) és *Die Bücherverbote in Papstbriefen* (1907).

⁸¹ egyházzsakadás

- ⁸² Erről írt Zichy János kultuszminiszter Merry del Val államtitkárhoz címzett levelében 1912-ben. Lásd Adriányi Gábor *Prohászka és a római index* című könyvét (Szent István Társulat, 2002, 85–87. o.).
- ⁸³ Ez a gondolat a harangról több helyen is előfordul (lásd a 334., 387. és 689. cikkelyt). Naplójában is hasonlóan elmélkedik: „Mindenféle embertípusokat különböztetnek meg a filozófok: az igazi és ősi ez: spirituális és animális; a lelki, a tisztult, a derült, a kivált, a kivirágzott ember, s az ösztönös, a mocskos, csatagos, agyagos kófic! A lelkiben lélek, szellem, tehát új csengésű kikezdés, intonáció és ének, új utak, új léptek, új nyomok, melyeken megérzik a szellem könnyedsége, s az, hogy nem tapodták bele a sárba, akik így járnak; a testiben az anyag, az ölelés, a haszon, a letapadás a sárhoz, s a fények is mint kifogások, harapások, kritikák villognak. Hát itt minden lefelé fordult, fej, szív, láb; megvannak ezek is, megvan alakjuk, s orgánumok volnának, melyek felsőbbet hordozzanak, de a felsőbb valahogy belenőtt, hozzánőtt a testhez, a gyomorhoz, a bélhez – anyagiassá lett! S mennyi lehet az ösztönösségből, a számításból, a profitszomjból, az anyag-, a siker-imádásból egy-egy ilyen homo animalisban! Szent Isten, s hová lett a lelke, az az új, felsőbb világ? «Es liegt eine Glocke tief unten im See, zwischen Geröll und Steinen, sie muss in die Höhe, wo die Lichter der Ewigkeit scheinen!» [A tenger mélyén fekszik egy harang, törmelékek és kavicsok között, a magasba kell emelkednie, ahol az örökkévalóság fényei látszanak.]” (1913. aug. 30.)
- ⁸⁴ Nagy eszmék, jelentős tettek, örömök!
- ⁸⁵ Ugyanezt említi a 315. cikkely ennek az asszonynak a fiától és az 504. cikkely Potyondi Imrétől.
- ⁸⁶ eljövendő örök életet
- ⁸⁷ püspöki kerek, piros „sipka”
- ⁸⁸ Vesd össze Prohászka köszönésével: a szegényeknek jobban meghajolt, mint a gazdagoknak (lásd 198. cikkely).
- ⁸⁹ „Tegnapelőtt vittem a tinnyeiek adományát «Prohászka püspök javadalmazására». Ez oly megindító, mint Tóth János dr. 50 forintja felszentelésem alkalmából azzal, hogy a székesfehérvári püspök szegény!” (Naplóbejegyzés 1919. júl. 8. dátummal.) 1910-ből szerepel egy másik utalás is Tinnyére: „Ma szétroncsolt lélekkel mentem ki a világba. Tinnyén kiszálltam s nekivágtam az erdőnek és mezőnek. Fölséges virágos s napsugaras tájékon jártam. Vadrózsa- s akácfájlát kíséret a berekben s a mezőn a virágzó árpa illata áradott körülöttem, s én megint elmerültem e csodaszépségbe: ez öntudatlan szépségben, hogy a szenvedő, csúnya lét öntudatát kijavítsam.”
- ⁹⁰ Ti. halála után.
- ⁹¹ Gremiale a liturgikus felszerelés egyik része: az a díszes takaró, melyet a trónon ülő püspök ölére terítenek. Eleinte a miseruha kímélésére használt egyszerű vászonruha volt, később szertartásos díszruhává fejlődött. A gremialista kezelte.
- ⁹² az Erzsébet híd pesti hídfőjénél a mai Március 15-e tér
- ⁹³ A száz koronás színe zöld volt. Egy kékfestő mester reklám céljából kötényeket árult, amelyek képként a 100 koronást nyomta – kék színben. A kötény széles körben elterjedt. Innen származik a 100 koronás „kék” mellékneve.
- ⁹⁴ Ez Válon történt. Lásd a 683. cikkelyt.
- ⁹⁵ fehérneműben – játékos utalás az albára, a papi liturgikus ruházat részére
- ⁹⁶ A szegények, főleg a betegek testi és lelki gyámolításra alapított egyesület.
- ⁹⁷ A Szent Tamás hegy Esztergom legszegényebb része, szemben az érsekséggel.
- ⁹⁸ Zsolt 95(94),4
- ⁹⁹ A Gerlachfalvi-csúcs a Magas-Tátra és egyben az egész Kárpátok legmagasabb csúcsa (2663 méter), Szepes vármegyében, Gerlach-falutól észak-nyugatra és a felkai völgy nyugati oldalán. 1896-tól 1919-ig viselte a Ferenc József csúcs nevet.
- ¹⁰⁰ Szintén lásd a 651. cikkelyt.
- ¹⁰¹ Valószínűleg ugyanezt beszéli el részletesebben a 860. cikkely.
- ¹⁰² Lásd a 973. cikkelyt is.
- ¹⁰³ Annak szövegét ő írta, a dallamát Bárdos Lajos szerezte.
- ¹⁰⁴ miseruha – ti. Prohászka is beleizzadt a beszédébe
- ¹⁰⁵ Bizonyára önmagának kellett injekciót adni, és félt tőle.

- 106 Ugyanezt említi a 222. cikkely Csapodi Istvántól és az 504. cikkely Potyondi Imrétől.
 107 Requiescat in pace: Nyugodjék békében, Sursum corda: Föl a szívekkel.
 108 Prohászka Irma, a püspök húga
 109 A minden hónap 21-én tartott emlékóráról lásd a 23. lábjegyzetet.
 110 Ad maiorem Dei gloriam: Mindent Isten nagyobb dicsőségére!
 111 Dienes Valéria
 112 A minden hónap 21-én tartott emlékóráról lásd a 23. lábjegyzetet.
 113 A minden hónap 21-én tartott emlékóráról lásd a 23. lábjegyzetet.
 114 Istenben boldogult
 115 Átalakítani magunkat!
 116 Ez a gondolat a harangról több helyen is előfordul (lásd a 222. 387. és 689. cikkelyt).
 117 rohanó patak
 118 Ezt, vagy egy hasonló történetet mondd el az 593. cikkely.
 119 Sebastian Kneipp (1821–1897) német pap nevéhez fűződő természetes vízgyógyimód (főleg a
 120 hidegvíz hatásainak s a gyógyfüvek ügyes kombinációja).
 121 jól rendezett csatasorban
 122 egyetemi szigorlat
 123 propelleres meghajtású hajó
 124 Egy ilyen emléket őrzött meg Cherubina vincés nővér, aki Horváth Kálmán egyik segítője volt:
 125 „Márianosztrán vincés irgalmas nővérek vezették a börtönt. Wachtler Mária vincés nővér szerint
 126 Prohászka ezt mondta a rabokról: «Idejönnek mint gonosztevők, és mint szentek távoznak.» – az
 127 irgalmas nővérek tanító, szerető munkája nyomán.”
 128 egyházi embert
 129 Zakar András, Mindszenty hercegprímás titkára. Erről az eseményről lásd bővebben Barlay Ö.
 130 Szabolcs: *Prohászka Ottokár életének titka* című könyvének (Prohászka Baráti Kör,
 131 Székesfehérvár, 2009) *A boldoggáavatás buktatói és távlatai* című fejezetét, amely közli e levél
 132 szövegét is (135–137. o. és 174–175. o.).
 133 a papság elhagyása (főleg nőülés miatt); hittagadás
 134 Dologi teljesítmény alapján. A szentségek kegyelem-közvetítő módja, mely szerint a cselekvő
 135 személyétől függetlenül hatnak.
 136 a keresztség anyagáról, a vízről
 137 oratio hindustana: hindu imádság; vita: élet; oratio christiana: keresztény imádság
 138 Erről a jellegzetes mozdulatáról többen is beszámolnak (lásd még a 170. cikkelyt Shvoy
 139 Lajostól, az 508. cikkelyt Kisteleki Istvántól és a 919. cikkelyt Folba Jánostól).
 140 Micsoda vagy kicsoda az Eucharisztia?
 141 szentség, a jelenlét jele
 142 röviden (epigramma: rövid versike)
 143 Krisztus margarétája
 144 Lásd a 888. cikkelyt is.
 145 Az emléktábla szövege: „Hivatásának teljesítése közben ezen a szószéken érte 1927. évi április
 146 hó 1-én Prohászka Ottokár székesfehérvári püspököt a halálos betegség, mely a következő
 147 napon kioltotta életét.” Lásd szintén a 888. cikkelyt.
 148 Lásd 44. lábjegyzet.
 149 áhítatos csönd
 150 Kereszt lényege az áldozat és a szeretet.
 151 Krisztussal együtt élni!
 152 Krisztus jelenléte
 153 ki, mi, milyen segítséggel, miért, hogyan, mikor
 154 Laudetur Jesus Christus, vagyis Dicsértessék a Jézus Krisztus.
 155 „Magamat kegyeibe ajánlom” – a polgári életben így köszöntek az „alsóbb osztálybeliek” a
 156 „nagyoknak”: „Alázatos szolgája”.
 157 Itt épült a mai Prohászka-templom (Jó Pásztor plébánia).
 158 Ez a gondolat a harangról több helyen is előfordul (lásd a 222. 334. és 689. cikkelyt).
 159 Helyesen húga, mert Irma leánytestvére három évvel fiatalabb volt nála.

- 148 Lásd a 497. cikkelyt.
 149 már bűzlik (utalás Jn 11,39-re, Lázár feltámasztására: „Domine, iam foetet!” – Uram, már szaga van!)
 150 Csernoch János
 151 Lásd a 151. cikkelyt is.
 152 Prohászka azt vallotta – jóval a II. Vatikáni Zsinat előtt –, hogy a liturgia (szentmise) nyelve a latin legyen, de minden más szertartást nemzeti nyelven végezzenek.
 153 bűzlik (német)
 154 Árpádházi Szent István jótékonyására utal.
 155 Ti. az erdő a püspöki birtokhoz tartozott.
 156 1910-ben.
 157 földi javakban
 158 Lásd a 88. cikkelyt is.
 159 Lásd szintén a 88. cikkelyt.
 160 szemináriumban a kispapok rangidőse
 161 A Visegráddal szemközti Hegyestető német neve.
 162 Világos, fényes, tiszta.
 163 Lásd a *Névmutatót* bővebben Buttykairól.
 164 Kezében vannak a föld mélységei, s övé a hegyek csúcsa. (Zsolt 95 [94],4)
 165 újmise, az újonnan fölszentelt pap első szentmiséje
 166 Metzker József
 167 Prohászka többször ír naplójában Foersterről: 1912. febr. 6.; 1914. jún. 18.; 1919. júl. 6.; 1919. júl. 9.; 1919. júl. 16.; 1919. júl. 17.; 1919. júl. 29.
 168 Lásd az 1921. szept. 27-i bejegyzést.
 169 lófogatú, személyszállító postakocsi
 170 Pusztazámor temetője kicsi dombon van, amit a helybeliek hegynek neveznek. Itt áll a remete-templom. Ma Zámorhegyi Remeteség néven működik.
 171 A Hosszútemető előtti sétátér Székesfehérvárott.
 172 Akarsz-e megváltott, szeretett és ismert lenni, téged kérdez a természet és egy gyermek ezer kérdéssel.
 173 Isten az erdőn keresztül jár.
 174 „Tele van a lelkem a májusi napsütéses hársfák fénylő árnyaival, az élet mélységeinek megérzésével. Sokat nem írhatok. Jártam hegyen-völgyön, béráltam; imádtam, megnéztem Krisztust tabernákulumaiban – ah, ahol jó papi kézre van bízva, ott énekelnek az angyalok! Legyen úgy, – te tedd ezt, édes Jézus! Jesu, dulcis memoria, édes emlékezés... Emberi sajátság az emlékezés, a hálás szívvirág, sed super mel et omnia ejus dulcis praesentia: ah, de mi az ő jelenléte? super mel et omnia! Hisz ez a coelum, ez a paradisius terrestris. Ezt át kell élni, ezt érzelmünkkel változtatni. Gustate et videte. Ah, Uram, ha tudnád, hogy mit akarnék, de nem bírok; ezt a mézédessé megtapasztalást a szívekbe csepegtetni! Ahhoz alázatos hit, tiszta szív s hódolatos, imádó áhítat kell. A rét, mielőtt kaszálják, a hársfák, mikor virágoznak, tele vannak vele! Es geht der liebe Gott durch den Wald! Mennyire az én érzésem: melior est dies una in atriis tuis! Praesentia ... néma, simogató praesentia. Nem kell neki semmit sem mondania; hisz a mondást elvégzi az anyaszentegyház; nem kell neki külön járnia, fáradnia Sichem kútja, a nyolc boldogság hegye körül ... példát adott, élt, csak itt legyen s csókolja belénk szeretetét. Dulcis praesentia – a mi örünk, a mi biztonságunk a bizonytalanság tétozódó, tremolázó akcentusai nélkül; a mi kiolthatatlan szomjunk s kiapadhatatlan kutunk; a mi csendes, befátyolozott öröklétünk.
 Tegnapelőtt Lovasberényben voltam a «szent» hárs alatt, elfogódottan, mélyen megindulva 300 éves élet átérzésétől. Mily szent jelenléte a századoknak! Elmúltak, de itt megálltak, – a fában vannak. Ez szent, mint egy régi gót dóm ... az idők jelenléte! Így van jelen a Krisztus: dulcis et venerabilis, saecularis praesentia. A gyökér a Sion-hegyén, azóta kinőtt s elágazott s ágaival elborítja a földet; egy misztikus erdő, zúg az imádás, a hála zsoltára ... Lauda Sion ... gerlicék búgnak ... s hívó s hitetlen fölött a titokzatos hárs: a Krisztus-jelenlét. Nem tűzoszlop, nem, hanem életoszlop, szépségoszlop; illat, mámor, szeretetoszlop, nem is oszlop, hanem elem,

levegő köz, miliő! Az én édes, édes hársam! Miképp fest most nekem ez a Lovasberény, – mióta a Krisztust látom a hársban s az Oltáriszentség ágas-vállas, törzsökös, egész erdőt kiadó, misztikus fáját. Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi... (Én 2,3) Bár volna sok ilyen hárs szerte az országban; jobbak lennénk, – látnánk, – szívünkbe markolna a titokzatos lét, a dulcis praesentia!” (1921. máj. 18.)

Ez a naplójegyzet a misztikus Prohászka lelkének költői kifejezése: egyházi himnuszok, zsoltárok, szentírási utalások-képek kavarnak az „édes jelenlét” érzékeltetésére. Az alapmotívumot a „Jesu, dulcis memoria” kezdetű himnusz adja, amely Jézus méznél édesebb jelenlétéről énekel. Itt Prohászka természetmisztikája és Eucharisztia-misztikája egybeolvad.

175 „Jobb egy nap a te csarnokaidban [, mint ezer nap tetőled távol.]” (Zsolt 84 [83],11) ... jelenlét!
176 korbács

177 A Szent!

178 bizonylat (latinul celebrit) = igazolvány arról, hogy az illető felszentelt pap

179 Ez az eset máskor is megtörtént, lásd a 868. cikkelyt.

180 Jól van, öregem!

181 Lásd szintén az 1100. cikkelyt.

182 Lásd a 393. cikkelyt.

183 Helyesen húga.

184 Ugyanezt mondja el Potyondy Imre az 557. cikkelyben.

185 Egyházkormányzási stílusára vonatkozóan lásd a 416., 465–471. cikkelyeket is. A 668–685. cikkelyek egyházkormányzási leveleket tartalmaz, amelyeket a váli plébániára küldött.

186 célozhattunk

187 A „Közelebb, közelebb, hozzád, Istenem!” kezdetű himnuszt Sarah Flower Adams unitárius szerezte 1841-ben. A Titanic óceánjáró süllyedése közben ezt a dalt játszotta a zenekar.

188 Ugyanezt említi a 222. cikkely Csapodi Istvántól és a 315. cikkely a sokgyermekes asszony fiától.

189 Erről a jellegzetes mozdulatáról többen is beszámolnak (lásd még a 170. cikkelyt Shvoy Lajostól, a 371. cikkelyt Marcell Mihálytól és a 919. cikkelyt Folba Jánostól).

190 Itt Prohászka Ottokár utódjáról, Shvoy Lajos székesfehérvári püspökről van szó.

191 Tényleg? Legyen úgy.

192 Központi Sajtóvállalat, amely 1918-ban alakult Bangha Béla szervezésében. A két világháború között számos politikai és hitbuzgalmi lapot adott ki (Nemzeti Újság, Új Nemzedék, Képes Krónika, Új Lap).

193 Regnum Marianum

194 egyházmegyéje

195 A Zsolt 84 (83),2.11 soraiba (Mily kedves a te hajlékod [, Seregek Ura!...]... lelkem és testem sóvárog [az élő Isten után]... jobb egy nap a te csarnokaidban [, mint ezer nap tetőled távol.]... belekeveri a sajátjait szlovák és latin szavakkal: Vigyázzatok, tyúkszemem van! ... Jaj, Isten szerelmére, hisz az fáj! ... De hát hagyjanak nekem békét, – ide azokat a csizmákat!

196 Ez a bejegyzés nem szerepel a Schütz-féle kiadásban (*Prohászka Összegyűjtött munkái, XXIII–XXIV. kötet – Soliloquia*, de már szerepel a legújabb kiadásban (Prohászka: *Naplójegyzetek 1–3*, szerkesztette Barlay Ö. Szabolcs, Frenyó Zoltán, Szabó Ferenc, 1997, 370–371. o.)

197 Semmi sem mondható egyforma értelemben Istenről és a teremtményekről

198 „Ha valaki azt állítja, hogy az egy igaz Isten, Teremtőnk és Urunk, a teremtet dolgok révén, az emberi értelem természetes fényénél fel nem ismerhető, legyen kiközösítve.”

199 Lásd 61. lábjegyzet.

200 A kérdező, Pusztai Sándor, költő.

201 az ember öröklött tulajdonságait befolyásoló tényezőket, géneket tanulmányozó tudomány
202 a hangok ábrázolása taglejtéssel

203 Prohászka képviselővé választásának körülményeiről szól Bilkei Ferenc a 29. cikkelyben.

204 Lásd szintén a 120. cikkelyt.

205 Adjunk hálát a mi Urunknak, Istenünknek.

206 Ugyanezt mondja el Potyondy Imre a 498. cikkelyben.

207 Más variáció is ismert: első alkalommal nem fogadta Majláthot a pápa, mert beteg volt, de a

- képet akkor küldte.
 208 színészt
 209 Születésének (1858) 100. évfordulója.
 210 Majláth Gusztáv püspök, akit 1935-től 1940-ben bekövetkezett haláláig szanatóriumban ápoltak.
 211 Pierre Louys regényéből (*La femme et le pantin*) készült színmű Heltai Jenő fordításában.
 Érzékiséggel teli történet: az öregedő férfi beleszeret egy fiatal nőbe, aki játszik vele.
 212 tördelővel (francia)
 213 Bizonyára forintról van szó, 1952-ben történt az esemény.
 214 Ezt, vagy egy hasonló történetet mondd el a 336. cikkely.
 215 A híres pozsonyi bálban.
 216 Gonzaga Szent Alajos jezsuita hatására. Később ezt elítélte.
 217 E gyűjtemény még egy másik rokonát említi meg: Polacek Stellát (lásd 1101. cikkely).
 218 Prohászka két testvére.
 219 Lásd ugyanerről a 955. és 962. cikkelyt.
 220 Ezt az eseményt mondja el a 956. cikkely is.
 221 Az évszám elírás. Prohászka 1927-ben halt meg.
 222 Mai nevén Mali Lošinj, város az Adria-tenger Lošinj nevű szigetén. Gyógyító klímájú
 üdülőhely.
 223 keresztényszocialista Vasutasok Országos Gazdasági Egyesülete
 224 Farkas Edith a Szociális Missziótársulat alapítója (a Társaság később ketté vált, az egyik ágát ő
 vitte tovább, a másikat Slachta Margit).
 225 Az espereskerületben rendszeresen összehívott papi találkozó.
 226 Ezt az élményt írja le az 1177. cikkely is.
 227 Lásd szintén a 251. cikkelyt.
 228 Többször előforduló motívum (lásd például a 495. cikkelyt).
 229 liánszerű erdei kúszónövény
 230 Ugyanezt a történetet lásd a 1087. cikkelyben is.
 231 A sváb Prindli szó jelentése: forrás-kutacska. Korabeli pásztorok fedezték fel a kis forrást, és
 egy alkalommal Szűz Mária alakja emelkedett ki a forrásból. Többen gyógyultan hagyták el a
 helyet, mely esetek tovább növelték a Szentkút csodatévő erejébe vetett hitet. Ezért 1844-ben
 épült a Boldogasszony kápolna, a Hosszúhegy dél-keleti oldalában. A fentiek miatt nevezték el
 Fieber-Bründlnék. Nagy búcsújáró hely volt.
 232 Lásd Gárdonyi Géza: *Aranymorzsák* (Dante, Budapest, 1938).
 233 Vedd a Szentlelket, hogy bátorságod legyen ellenállni a Sátánnak és kísértéseinek.
 234 A plébános házaspároktól terményben vagy készpénzben évenként kapott járandósága.
 235 rögzített feladatkörök
 236 az egyházközségi alapba
 237 Föl a szívekkel!
 238 eleve (az ügy tárgyalása előtt)
 239 a papi találkozó témái (lásd 225. lábjegyzet)
 240 A Szent Szívben
 241 (utólag) gyökerében orvosolni valamit
 242 helynök, a megyéspüspök állandó helyettese
 243 Engedelmességet kívánok, nem szavakat!
- 244 A III. rész teljes egészében Norberta missziós nővér Csobánkán készült naplója. Ebből egy
 válogatás már megjelent nyomtatásban *Prohászka interjú 3. – Csobánkai napló* címmel, Barlay
 Ö. Szabolcs szerkesztésében (Prohászka Kiadó, Székesfehérvár, 2000).
 245 Az *Elmélkedések az evangéliumról* c. művére utal, amely 1908-ban jelent meg először
 Székesfehérvárott.
 246 Ez a gondolat a harangról több helyen is előfordul (lásd a 222., 334. és 387. cikkelyt).
 247 nyugodt természetű, kiváló magyar lófajta
 248 Lásd a 60. cikkelyhez fűzött jegyzetet.
 249 Az Árvaház felavatását Prohászka hatvanadik születésnapjához közel tették (1858. okt. 8-án)

- született).
- 250 Próféciajának beteljesülését lásd a következő, 703. cikkelyben.
- 251 Kedves Nővér!
- 252 2Kir 4,29
- 253 elem
- 254 Erre a vasúti jegyre utal a 817. és a 930. cikkely is.
- 255 Amikor a kalocsai érseki szék betöltéséről kérdezték, tréfásan ezt mondta: „A monsignore-ok nem szeretnek engem!” (Lásd 501. cikkelyt).
- 256 Ilyen figyelmességéről lásd a 65., 896. és 957. cikkelyt is.
- 257 Alekszandra Fjodorovna cárné, II. Miklós felesége, Hessen-Darmstadt-i hercegnő (1872–1918). A bolsevikok agyonlőtték őt és családját. Az Orosz Ortodox Egyház 2000-ben szentté avatta őket.
- 258 Ugyanezekért a gondolatokért lásd a 840. cikkelyt.
- 259 Prohászkanak ugyanezt a tapintatát említi a 985. és 998. cikkely is.
- 260 Az ókorban Kis-Ázsia (Anatolia) északi-középső része a Fekete-tenger partján. Nagy része zord, hegyes vidék.
- 261 A Szentlélek Szolgái Missziós Társaság női szerzetes kongregáció (SSpS: Congregatio Missionalis Servarum Spiritus Sancti). 1889-ben alapította Szent Arnold Janssen a hollandiai Steylben. Együtt dolgoznak a verbita missziósokkal lelkipásztori és szociális területen.
- 262 Kedves Főnöknő
- 263 Gmunden: város Felső-Ausztriában. Üdülőhely, szanatóriumairól nevezetes. Ez év, 1924 elején ott járt Prohászka (lásd az 1924. febr. 25-i naplóbejegyzését).
- 264 Az akadémiai székfoglalója *Az intellectualismus túlhajtásai* címmel indexre került.
- 265 Ekkor Prohászka gimnazista Esztergomban.
- 266 Spanyol a művelt világnak
- 267 Ebben az időben Prohászka tanár Esztergomban. Friedrich Lange fő műve az említett *Geschichte des Materialismus* (A materializmus története) amely címével ellenkezőleg inkább az elvek módszeres bemutatása. Lange szerint ha logikusan gondolkozunk a materializmusról, akkor el kell azt vetnünk.
- 268 Prohászka itt *Tilly im Dreißigjährigen Krieg* (Tilly a harmincéves háborúban) című munkára utal. Szerzője Onno Klopp (1822–1903) német történész.
- 269 Ez a műve posztumusz jelent meg 1929-ben, Schütz Antal munkája nyomán. Schütz Antal így ír az előszóban:
 „1924. február 6-án Prohászka azt írja *Naplójába*: «Valamit írjunk az eucharishtiáról? Ah, újat, mint fogalmat alig, hanem mint szívből fakadó meglátást ... valami oly kritikára tárgyalt két naiv szemmel való nézését az égő csipkebokornak s a locsogó s lökésekben áradó forrásnak, a mélységeknek ... valami új lendületet, új vágatást, ahogy az Inn-folyó vágat Passau fölött. Hát tegnap úgy az eszembe szökött, hogy ilyesmit lehet tenni, hiszen jobb szeretem az Urat most, mint a 90-es és a százados években». Azonban már 1921 óta sűrűn találkozunk a *Soliloquia*-ban följegyzésekkel, melyeknek fölfogása és hangja rokon az *Élet kenyere*-nek szellemével. Sőt éppen a *Soliloquia* tanú rá, hogy Prohászka már ifjú korától kezdve az Oltáriszentségnek – szabad azt mondani – intimusa volt, és mint püspök is kezdettől végig az egyházmegyéje első adorátorának tisztében érezte magát igazán helyén.
 Ettől az időtől kezdve külön följegyzéseket tett, melyeket 1925 óta rendszeresen kezdett kidolgozni; de jöllehet 1926-ban egyszer úgy nyilatkozott, hogy még csak néhány hónapra van szüksége, mégis csak 16 (átlag 4–8 oldalas) fejezet készült el teljesen, valószínűleg a szándékolt egésznek nem több, mint harmada. A többé-kevésbé előkészületjellegű följegyzések közül a formáltabbak – az ilyen stádiumban levő kéziratoknál magától értetődő kiegészítésekkel (amelyek azonban itt sem érintik sehol a stílust) – kerültek ide. Minthogy a hagyaték semmiféle fogódzó pontot nem nyújtott az egésznek tervére vonatkozólag, az elrendezés és a címadások is a kiadóra hárultak. Ilyenformán érezhető lesz itt-ott a szerző utolsó kezejegyének hiánya; de hát ez elkerülhetetlen volt, ha ezt a ritka kincset egyáltalán napfényre akartam hozni.
 Mikor kiadásra került az ÖM 15. kötete, mindössze négy kisebb darab volt kéznél (melyek itt újra le vannak nyomtatva, természetesen az egészbe beleillesztve); a többi csak a hagyaték

tüzetes földolgozása során került elő. Ezzel a magyar irodalom és általában a lelkiéleti világirodalom ritka értékkel gyarapodott. Prohászka újat akar mondani arról a fölséges titokról, mely századok óta annyi kiváló lelket inspirált. És ezt csakugyan fölséges módon megtette. Ami az *Élet kenyere*-ben Prohászka kezéből került ki, és amit a *Soliloquia*-ban 1920 óta (lásd ÖM 24,55) találunk, arról el merem mondani: így még nem írtak az Oltáriszentségről. Mintha a teremtésnek és a kinyilatkoztatásnak valamennyi hangja megszólalna tanúságot tenni a legédesebb nagy titokról, mintha az örök Szentháromság összes természeti és természetfölötti művei följáánlanak színeiket és formáikat az eucharisztias Krisztus-arc megrajzolására – *insurget orbis terrarum...* Mintha Prohászka fenomenális kifejező tehetségének összes rostjai itt újra virágba borulnának – *sicut in diebus iuventutis*, mint a *Diadalmas világnézet* korában; de most már át meg átitatva egy emberkorra kiterjeszkedő misztikai imaélet mélységeivel és egy hosszú apostoli és férfúi küzdelmekkel teljes élet tónusaival. Soha lendületesebben, színesebben, sodróbb ritmussal nem írt Prohászka. Ennek meg is felel a hatás. Aki csak félig is fogékony lélekkel átengedi magát ezeknek a rembrandti szintengereknek és beethoveni hangáramlásoknak, ha még annyira száraz lélek is, előbb-utóbb belémuzsikálják a mélységes *sensus eucharisticus*-t. Aki pedig a szentségi Krisztusnak régi hű szolgája, annak számára ez az új ének új áhítatok és nézések fakasztója; megnyitja számára az eget s az oltárról Ábrahám-lajtorjája emelkedik oda, a hitnek és élő áhítatnak angyalai járnak rajta föl-alá és viszik magukkal a nézőt is az eucharisztia őshazájába.

Prohászka kispap kora óta csütörtökön éjjel felé tartotta szentségi óráját; az első péntek előtt pedig éjszaka – sokszor órákon keresztül (ezt életében kevesen sejtették; halála után a *Soliloquia*-ból bizonyos). S hogy édesanyja éppen egy ilyen éjjeli adorációja idején halt meg istenes halállal, nagy vigasztalással töltötte el lelkét. Meg vagyok győződve, hogy megszámlálhatatlan adorációs órájának ez a posztumus gyermeke, az *Élet kenyere*, sok istenes életindulásnak és halni-tudásnak lesz eszköze az isteni kegyelem kezében, az ő nagy vigasztalására és – dicsőségére.”

270 Lk 15,7

271 Bábu a Kereszten.

272 „Íme az Úr szolgálólánya!” (Lk 1,38)

273 Én 6,10

274 Lk 17,10

275 Iz 49,3

276 gyökere

277 Harmadrend vagy világi harmadrend: társulás, melynek tagjai a világban valamely szerzetesi intézmény szellemében, annak felsőbb irányítása alatt apostoli életet élnek és a keresztény tökéletességre törekszenek. Prohászka idejében a ferences, domonkos, kármelita és a szervita harmadrend virágzott.

278 Ahasverus: a „bolygó zsidó” vagy „örök zsidó”. A legenda szerint Ahasverus is ott állt a „Feszítsd meg!”-et kiabálók között. Amikor a keresztet vivő Krisztus megállt a háza előtt pihenni, Ahasverus ellökdöste őt. Jézus azt mondta neki, hogy ő sem fog soha megállni. Ezzel kezdődött a bolygó zsidó vándorlása. Egy helyen sem tud megmaradni, meghalni sem tud, sok szenvedésben van része. Azzal a tudattal bolyong, hogy vándorlásának vége lesz, ha megtér Krisztushoz. De erre nem képes, ez csak az idők végén, Krisztus második eljövetelekor fog megtörténni. Alakja az egész zsidó népet, annak sorsát jellemzi.

279 „Mária felvétetett a mennybe, örvendeznek az angyalok.”

280 A lateráni Keresztelő Szent János főszékesegyház, Róma főtemploma, a Város és a világ minden templomának anyja és feje, Róma és a kereszténység első nyilvános temploma.

281 A mennyország kapuja

282 Prohászka által alapított ifjúsági kiadóvállalat, melynek 1920-as évek elején bekövetkezett csődje a fehérvári püspökséget terhelte.

283 Lásd szintén a 211. cikkelyt.

284 Lásd a 351. cikkelyt.

285 Farkas Edithnek, a Missziótársulat alapítójának volt névnapja.

286 A korporálé (az Oltáriszentséget tartó edények alatti terítő) befogadására alkalmas négyzet alakú

- keményített tasak vagy nyakba akasztható tasak, melyben betegellátáskor az Oltáriszentséget viszik.
- 287 Bíró Ferenc szentéletű jezsuita.
- 288 Lásd ezeket az 1922. augusztus 13-i bejegyzésnél is (717. cikkely). Gertrúd nővér szintén beszámol erről az ezüstmiséről (1088. cikkely).
- 289 Reményik Sándor költői álneve
- 290 Ugyanerre utal a 904. cikkely is.
- 291 Lásd az 1922. augusztus 12-i bejegyzést (716. cikkely).
- 292 Lásd az 1923. április 17-i bejegyzést (724. cikkely) és a 930. cikkelyt is.
- 293 Azonos gondolatokat tartalmaz az 1925. szeptember 29-i bejegyzés is (809. cikkely).
- 294 Lásd a 111. cikkely lábjegyzetét, amely ugyanezt tárgyalja: Prohászka saját kezének csókolását.
- 295 Lásd a 772. cikkelyt is.
- 296 A tridenti (II. vatikáni zsinat előtti) szentmise lépcsőimájának része: „Irgalmazzon neked a mindenható Isten, és megbocsátván vétkeidet, vezéreljen az örök életre.”
- 297 Ugyanezekért a gondolatokért lásd a 736. cikkelyt.
- 298 Lásd a 788. cikkelyt.
- 299 A „*Szentlélek Hárfája*” Prohászka Ottokár püspök imakönyve, amelyet a Szociális Missziótársulat tagjai állítottak össze. Az itt említett elmélkedések *Nagyboldogasszony kilenced* címmel szerepelnek az imakönyvben.
- 300 a főnöknő helyettese és a növendékekkel foglalkozó mesternő
- 301 áldotta meg
- 302 Grieg művének, a Peer Gyntnek legismertebb része.
- 303 Lásd szintén a 274. cikkelyt.
- 304 Lásd az 595. cikkelyt.
- 305 Hasonló történt Prohászka Olaszországban. 1913. okt. 15-én naplójában ezt írja: „Hazajövet Subiacoba, Sienába s Pádovába néztünk be. Itt a Santonál misézve úgy raktam magamra a stólat, mint a püspök szokta: „ah, non così – mondotta az öltöző fráter – così fanno i vescovi.” No, hát megigazítom „da semplice prete”. Lehet, hogy ez a két eset azonos.
- 306 A *nyolc boldogság* című misztériumjáték szövegét lásd Dienes Valéria: *Hajnalvárás*, Szent István Társulat 1983, 400–406. o. Zenéje: Bárdos Lajos, Demény Dezső és középkori dallamok.
- 307 Dienes Valériáról van szó, aki a misztériumjáték egyik szerzője (lásd 306. jegyzet), és aki Prohászkaival bensőséges kapcsolatot alakított ki (lásd könyvünk több részletét is: 73–75., 326–327., 591. cikkely).
- 308 A pápai lelkigyakorlatot 1927. március 14–18. között tartotta Prohászka. A szövege megjelent *Prohászka utolsó szentbeszédei* címmel (a Prohászka Baráti Kör kiadványaként, Székesfehérvár, 2006).
- 309 Nagyböjt 4. vasárnapja
- 310 Assisi Szent Ferenc
- 311 Eglis Istvánnak ezt a megállapítását lásd a 161. cikkelyben is.
- 312 vékony vonalka
- 313 Erről az ebédről Kriegs-Au Mella is beszámol (lásd az 530. cikkelyt).
- 314 Ennek az utolsó szentmisének a leírását lásd Denisz nővérnél is (110. cikkely).
- 315 Nem a kopás miatt, hanem aszketizmusból nem használta a szőnyeget. Lásd a 93., 1191. és 1202. cikkelyt is.
- 316 Hallgassatok!
- 317 Lásd ezt Marczell Mihály visszaemlékezésében is (373. cikkely).
- 318 A *diadalmas világnézet* első kiadása 1903-ban Buzárovits Gusztáv nyomdájában jelent meg. A könyv a *Magyar Sion* 1899., 1902. és 1903. évfolyamában megjelent cikkek átdolgozott változata.
- 319 Hasonló eseményt beszél el a 957. cikkely is. Ilyen természetű figyelmességét lásd a 65. és 724. cikkelyben is.
- 320 Ezt a látogatást említi a 1016. cikkely is.
- 321 Valószínűleg ezt beszéli el a 44. cikkely is.
- 322 Lásd a 159. cikkelyt is.

- 323 Miért mondod ezt?
 324 Erre utal Prohászka egyik szentbeszédében (lásd 816. cikkely).
 325 Erről a jellegzetes mozdulatáról többen is beszámolnak (lásd még a 170. cikkelyt Shvoy
 Lajostól, a 371. cikkelyt Marczell Mihálytól és az 508. cikkelyt Kisteleki Istvántól).
 326 felső társadalmi réteg, magasrangú (a francia haute volée kifejezésből)
 327 szenvedélyes hangú, leleplező szónoklat
 328 előzetes gondoskodás
 329 Lásd szintén a 16. cikkelyt.
 330 1950 után, a kommunista elnyomatás alatt egyházi személyeket foglalkoztató kézműves
 szövetkezet.
 331 Lásd a 66. cikkelyt is.
 332 Ezt a látogatást mondja el Norberta nővér is 1923. április 17-i naplóbejegyzésében (724.
 cikkely), és erre a vasúti jegyre utal 1926. július 12-én (817. cikkely).
 333 A „Bokréta” ennek a gyűjteménynek egy másik neve.
 334 Ezt az eseményt beszéli el a 978. cikkely is.
 335 Lásd ugyanerről a 604. és 962. cikkelyt.
 336 Ugyanezt a történetet írja le a 606. cikkely is.
 337 Hasonló eseményt beszél el a 896. cikkely is. Prohászka ilyen váratlan látogatásai esetén mindig
 hoz magával ennivalót, nehogy a vendéglátók terhére legyen (lásd 65., 724. cikkely).
 338 Ősi szerzetesi és szemináriumi szokás, hogy étkezés közben is a Szentírásból, regulából, egy-
 egy szentnek életéből vagy lelki könyvből felolvasnak. A szigorú rendek az étkezés egész ideje
 alatt, a többi esetén kb. tíz percig. Az előljáró csengőszóval ad jelzést, hogy a Deo gratias-szal
 fejezze be a lektor az olvasást, és utána kezdődhet az egymás közti beszélgetés.
 339 Lásd ugyanerről a 604. és 955. cikkelyt.
 340 Kedves Nimfa, hol a csokrom?
 341 Ez volt Prohászka kedvenc nótája (lásd a 286-es cikkelyt).
 342 Az 1072. cikkely részletesen is elbeszéli ezt az eseményt.
 343 a. m. saroglyán: rudakkal ellátott szállítóeszközön
 344 Ezt az eseményt beszéli el a 943. cikkely is.
 345 A látogatást Magdolna nővér is megemlíti (lásd 1029. cikkely).
 346 Prohászkanak ugyanezt a tapintatát említi a 741. és a 998. cikkely is.
 347 Lásd a 143. cikkelyt is.
 348 Prohászkanak ugyanezt a tapintatát említi a 741. és a 985. cikkely is.
 349 Az álmatlanságról lásd a 11. és 1105. cikkelyt is.
 350 Prohászka annak az évnek a nagyhete előtt halt meg, 1927. ápr. 2-án.
 351 Egy januári Szent Fábián- és Sebestyén-búcsún Prohászka püspöknek ministrált. Utána ezt
 mondta édesanyjának: „Olyan akarok lenni, mint Fehérvár püspöke.” Lásd Tóth János: *A*
kegyelem virágszőnyege c. önéletrajzi kötetét a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtárban
 (<http://www.ppek.hu.hu/k318.htm>).
 352 Ezt a látogatást írja le részletesebben a 896. cikkely.
 353 Valószínűleg Hamel Frigyes.
 354 A látogatást Felicitas nővér maga is elmondja (lásd 981. cikkely).
 355 Prohászka püspöki jelmondata: „Dum spiro spero” (amíg élek, remélek).
 356 társzekere
 357 Bilkei Ferenc elbeszéléséből is ismert ez az eset (lásd 20. cikkelyt).
 358 „Ő végtelen, van és szeret; no aztán a módja nekem abszurd lehet; de végtelenségének
 abszurdításaim tuskóiból emelek oltárt, s azon égek el, «et introibo ... et adorabo...!» Még ha
 agyém volna ez, akkor is gót dómja volna a pszichének; aranyborjúk körül szökellő potrohos,
 pufók, nyálas manók kis világából, lapályból emelkednék föl... Hochenschwangau sziklák fölött,
 Magyar bácsi kertje a Gyerar-patak szakadó agyagpartjain! De így, hogy van Isten és szeret,
 abszurdításaim szakadékai, érdességei, kegyetlenségei, rémítései közt és fölött emelkedik
 templomom, hűségem lovagára, andalgásaim zárt kertje! Isten, Isten segíts, hogy el ne késsem
 a hit s hűség e templomát építeni!” (1923. aug. 25.)
 359 Lásd az ÖM kiadás 289. elmélkedését (7. kötet, 26. oldal), melynek címe: „*Béketűrésben*

bírák lelketeket” (Luk. 21,19).

- 360 Az agyvérzést követően – az akkor orvosi gyakorlatot követve – érvágást alkalmaztak Prohászka püspökön. A kifolyó vért a Szociális Missziótársulat nővérei gézzel fogták föl. Ez a gézcsomó e gyűjtemény összeállítója, Horváth Kálmán tulajdonába került (valószínűleg Norberta nővér adta neki), és egyik legjobban féltett kincse lett. Onnan, halála után, a Székesfehérvári Püspöki Levéltárba vitték, ahol most is őrzik. Két, külön álló darabjáról van tudomásunk. Az egyikről itt olvasunk, de a későbbi sorsáról nem tudunk. Egy másik, kis darabot Cherubina vincés irgalmas nővér „könyörögte el” Horváth Kálmántól, amit a Rend központi házában (Budapest, XI. Ménesi út 27.) rendalapítójuk, Szent Vince ereklyéje mellé tett.
- 361 Pálosi Beatrix nővér visszaemlékezései: 952–954. cikkely. Lásd még öröla a 696., 707. és 776. cikkelyeket.
- 362 Lásd a 975. cikkelyt.
- 363 Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége
- 364 Ezt Némethy Ernő közvetlen elmondásában is tartalmazza a gyűjtemény (lásd a 660. cikkelyt).
- 365 Erről az ezüstmiséről lásd a 811. cikkelyt is.
- 366 Ez bizonyára hibás, mert ápr. 8-a volt fájdalmas péntek 1927-ben.
- 367 a paradicsomban
- 368 Ez Mócsy Lászlótól közvetlenül is olvasható (lásd 158. cikkely). Lásd szintén a 42. cikkelyt.
- 369 Lásd szintén a 495. cikkelyt.
- 370 E gyűjtemény még egy másik rokona visszaemlékezéseit tartalmazza: Sándor Istvánét (lásd 594–603. cikkelyeket).
- 371 Prohászka 1911 óta haláláig álmatlanságban szenvedett. (Lásd szintén a 11. és 1007. cikkelyt).
- 372 Lásd 64. cikkely.
- 373 Igen figyelemreméltó prófécia a szentéletű stigmatizálttól! Majláth püspök 1940-ben halt meg, tehát még azelőtt hangzott el ez a megjegyzés. Azóta II. János Pál pápa IV. Károlyt 2004-ben boldoggá avatta (és szenttéavatási eljárását megkezdték). Remélhetőleg Prohászka püspök is a prófécia szerint a szentek sorába kerül. Azt azonban a magyar egyháznak és annak főpapjainak kell kérnie és szorgalmaznia.
- 374 Erről a Vigadóban tartott ünnepélyről lásd az 1143. cikkelyt is.
- 375 facipő
- 376 őszirózsza
- 377 Erről a Vigadóban tartott ünnepélyről beszámol Jórán Zsófi is (lásd a 1123. cikkelyt).
- 378 Fontos adalék ahhoz, hogy Prohászka nem volt antiszemita. Schlesinger doktor zsidó származású, de Prohászka püspök tisztelettel és köszönettel fordult hozzá. Prohászka a bűnös, rossz embereket ostromozta, a jókat, legyenek azok zsidók is, tisztelte. Az itt szereplő Schlesinger doktorra utal naplóbejegyzése 1921. aug. 20-án. „István király napja! Prédikáltam. – A mi problémánk: vagy kereszténység vagy bolsevizmus. A bolsevizmus a kultúra halála, a nyugat halál-maszkja – már készül; tagadás, antikrisztus, hitetlenség s mindennek letörése, ami fölül-építmény; természet, piszok, ösztön, bocsor... Tudom, hogy nagy revanche is azon kultúra ellen, mely járom és vérbaj és farizeizmus s utálat. Óvtam a zsidóságtól; megesz titeket. – Azután hozzám jött a mi K. H.-nének s azt mondta nekem: «Úgy szégyelltem magam, mikor a prédikációt hallgattam, hogy ne pártoljuk a zsidót. Pedig én is pártolom; férjem beteg, fiam beteg, s Schlesinger dr.-t hívatom; az eljön 10 K-ért, más 50-70 K-t kér.»”
- 379 sűrűn hurkolt öltésekkel szeg
- 380 Ezt az élményt írja le a 649. cikkely is.
- 381 Íme az Úr szolgálóleánya.
- 382 Itt a dátum hibás: Babics Endre csak 1928-tól, Prohászka halála után lett balatonfüredi plébános.
- 383 Prohászka naplójában több helyen is szól a káromkodásról:
„Nagyon sírtam. Hogy lehet az, hogy ahol 13 helyen imádkozik Krisztus az Eucharistiában [Esztergom], mégis oly nyomorúságos állapotok legyenek; hogy a gyermek anyjukat így szólítsák: te vén kurva; hogy az anya kis leányának így bókoljon: hol voltál te kis kurva? Iszonyú elvadulása az erkölcsi fogalmaknak; s ezt katolikus templomok árnyékában! Nem Uram! Itt nincs rendben a te egyházi rended; a te papjaid; ő itt nem égne; hiszen elemésztené őket a bánat, a fájdalom. Hogyan tűrhetnék azt, ha szeretnének téged forróan? Amint szívemben

csak megrezdül szereteted: már kiállhatatlanná lesz, unszol, feszít, nógat; mit nem tennék érte, hogy kielégítsem! Értesz, édes Jézusom? nagy főpapunk! Istennek, az Atyának Apostola! Hogy itt a nevelés szentségtörés, bűnnel nevelnek nagygyá embert; csoda-e, ha átkukká válik?! csoda-e, ha a szülők szélütötten gyermekük istállóiban reszketnek a fagytól? íme, ez itt napirenden van? A gyermek nem tiszteli szülőjét, mert bűnt lát rajta; káromkodással ösztönzik az engedelmisségre; annak csak kárhozat lehet a vége.” (1893. jan. 19.)

„Glorioso nomini Jesu adoratio et honor! (Jézus dicsőséges nevének imádás és tisztelet!) Nem védekezem a rémséges gondolat ellen s rámnéhezedeő borzalmas érzéstől, hogy a magyar nem győzhet. Ez a káromkodó nép okvetlenül megadja az árát, akármit csinálunk, ha körmeneteket is tartunk; a magyar földről, magyar nyelven emelkedik az égre a legutálatosabb s legalávalóbb káromkodás. A pokol káromkodása után Magyarország káromkodása öltögeti rákfenés nyelvét Isten s az ő szentjei ellen... Imádkoznak még e nyelven, mely az átok s örület diszharmóniáit csattogja a világba? ... Ha káromkodást hallok vonaton, a rothadó lelkek s a rákfenés s vérbajos emberek bűzét érzem, s iszonyodom.” (1916. jan. 1.)

„...De Maistre-nek van igaza, hogy a háború egy isteni világítélet, rémséges büntetés. Nekem az bevilágít, hogy a káromkodó népeket Isten így sújtja. Egymást gyilkolják ... bár meg is térténe!” (1916. márc. 5.)

1920. júl. 12. „Hol itt a kereszténység? – Tegnap rémületes benyomást vettem a káromkodó magyar házról. Ez típus!” (1920. júl. 12.)

„Tegnapelőtt volt a ratifikálás harmadszori olvasása. A törvény kész, az ország lenyakazásáról szóló békekötés alá van írva [Trianon]. Ausztria is szétment, de egy ország sem úgy, mint ez a mienk. – Nekem többször volt «Ahndung»-om, hogy ezt a káromkodó népséget az Isten összetöri; megkaptuk. Az Isten-káromlás nálunk folyik a legszemtelenebbül s a legszonyatosabban; káromkodni, az semmi. Mindenki káromkodik s mily piszkosan, mily kanászosan! Hát ez is világítélet!” (1920. nov. 17.)

„A magyar káromkodás a népisme, a Folklor (Volks-lehre) egyik fontos problémája. Ez mutatja az Istenidegenség rettenetes fokát. A magyar káromkodás a legmegbecstelenítőbb nyelvlázadás, nyelvöltögetés az Isten ellen... Ah, ez az átok földje lehet csak, s ha az Isten nyila valahol üt le a világra, ez a bűdös, szégyenletes néplélek lesz az attrakciója. Nem tapasztaljuk máris az események e logikáját?! De reszketnek itt-ott e földben is szent hantok s szent hamvak, a szentek sírjai, – régi monostorok temetői! Igen, de ezeket is elpusztította a török, maradt rom és cigányfajta nép a romok között. Mely ökrösszekéren gubbaszkodik. Köpköd s kiált: «Csálé, hüné.»” (1920. nov. 18.)

³⁸⁴ Lásd a 93., 884. és 1202 cikkelyt is.

³⁸⁵ Óh, szent föld!

³⁸⁶ Legyen meg a Te akaratod!

³⁸⁷ Lásd ugyanerről a 388. cikkelyt.

³⁸⁸ Lásd a 93., 884. és 1191. cikkelyt is.

³⁸⁹ A kapcsos zárójelbe tett szám e könyv cikkelyére utal.

³⁹⁰ Első tanulmánya *Emléksorok Assisi sz[ent] Ferencz születésének 7. százados évfordulójára* címmel jelent meg az *Új Magyar Sion* 1882-es évfolyamában a 721–730. oldalon.

³⁹¹ *Prohászka Ottokár életének titka* című kötet, amely a *Jubileumi sorozat* nyitó kötete.

³⁹² Horváth Kálmán itt mellékelte feljegyzése a könyv kinyomtatása után került elő a Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltárból.